DEEL XVIII, No. 1. STELLENBOSCH. JANUARI, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

AAN ONZE LEZERS.

Daar ons finantieel jaar op 31 December e.k. sluit, zien wij zeer gaarne dat alle achterstallige rekeningen VOOR dien datum aangezuiverd worden.

BELANGRIJK !

Aan elken lezer die ons de namen van 10 inteekenaren zendt, zullen wij een cheque zenden van 10/-, alsmede een exemplaar van het blad gratis voor twaalf maanden. Allen die ons de namen van zeven inteekenaren zenden, ontvangen het blad gratis voor een jaar. Proefnommers vrij op aanvraag gezonden.

HET NIEUWE JAAR.

Alweer een jaar voorbij. Zijt gegroet, geliefde lezer. Elk jaar heeft zijn herinneringen, zijn waarschuwingen, zijn vermaningen, zijn ondervindingen. Mogen wij allen wijzer worden met de jaren, niet toenemende in wereldwijsheid, maar toenemende in de wijsheid die uit God is. Die voorwaarts gaat denkt aan het *verledene*, heeft het oog op de *toekomst*. Twee verzen wil ik den lezer meegeven op zijne reize : de twee vullen elkaar aan. Het eerste is van Bilderdijk : het tweede van een minder bekenden, Engelschen dichter :—

Kort is 't leven ons gegeven;
Daarom neemt het wel in acht,
Want het *Heden* te verlengen,
Of het *Gistren* weer te brengen,
Staat niet in des menschen macht,
En het *Morgen* is verborgen
In een ondoorzichtbren nacht!

* * *

Yield thy poor best, and mind not how nor why,
Lest one day, seeing all about thee spread
A mighty crowd, and marvellously fed,
Thy heart break out into a bitter cry,
"I might have furnished, I, yea, even I,
The two small fishes and the barley bread."

KRONIEK.

HET EERSTE TESTAMENT VAN DEN HEER RHODES.

De levensbeschrijving van den Heer Rhodes door Sir Lewis Mitchell heeft thans het licht gezien. In dat boek vinden wij den tekst van het eerste testament van den Zuid-Afrikaanschen staatsman, opgetrokken te Kimberley in 1877, toen de steller er van slechts 24 jaar oud was en nog geen fortuin bezat. Daarin vermaakt de toekomstige Imperialist zijn bezittingen aan den Secretaris voor de Koloniën om op de volgende wijze te worden besteed :—

"Tot het daarstellen, en het ontwikkelen van eene geheime vereeniging (secret society), het groote streven en doel waarvan zal zijn de uitbreiding van het Britsche gezag (British rule) over geheel de wereld, het volmaken van een stelsel van emigratie uit het Vereenigd Koninkrijk, en van colonisatie door Britsche onderdanen in alle landen, waar middelen tot een bestaan kunnen worden bereikt door krachtsinspanning, arbeid, ondernemingsgeest; en vooral de inbezitneming door Britsche nederzetters van geheel het vasteland van Afrika, het Heilige Land, de vlakte van de Euphraat, de eilanden van Cyprus en Candie, het geheel van Zuid-Amerika, de eilanden van de Stille Zee, nog niet in bezit van Groot Brittanje, het geheel van de Maleische Archipel, de zeekust van China en Japan, het uiteindelijk herwinnen van de Vereenigde Staten van Amerika als een integreerend deel van het Britsche Rijk, het inaugureeren van een stelsel van Koloniale vertegenwoordiging in het Imperiale Parlement, dat de van elkaar gescheidene deelen van het Keizerrijk aan één snoeren zal, en eindelijk het fondeeren van eene wereldmacht zoo groot, dat oorlogen onmogelijk zullen zijn, en de beste belangen der menschheid zullen worden bevorderd."

Dit testament is natuurlijk later vernietigd. Het teekent echter den Zuid-Afrikaanschen staatsman, die de stichter was van de "Chartered Company," en die het *hinterland* opende voor Britschen invloed en Britsche belangen. 't Was de wensch van Rhodes' jeugd, en waarschijnlijk de hoop van zijn mannelijken leeftijd. Daaruit laat zich veel verklaren, dat op Zuid-Afrikaanschen bodem heeft plaatsgevonden. 't Is voorwaar een van de belangrijkste en eigenaardigste documenten, ons in langen tijd onder de oogen gekomen. Op dit testament mogen wij wel toepassen de woorden van den dichter zoo veelvuldig aangehaald :—

"In 't Verleden ligt het Heden
In wat *is* wat worden zal."

Een maatschappelijk kwaad.

Onder de boeken, die in de dagen mijner afzondering mijne aandacht bezig hielden, noem ik één, dat ik gaarne in de handen zag van onze ernstige mannen en vrouwen. Ik zou gaarne zien, dat leden van onze A.C.V.V. kennis namen van dat werk, omdat het vrouwenhart er diep door bewogen moet worden. Het geldt den toestand der vrouw, ook in Zuid-Afrika; want wat er in steden als Johannesburg gebeurt schreit ten hemel. Sir William Butler in zijn treffende levensbeschrijving, waarin ons een blik wordt gegund in Zuid-Afrikaansche toestanden vóór en na den Jameson-inval en den daaruit voortspruitenden oorlog, vertelt ons, dat de goudstad van Zuid-Afrika na zijn aankomst alhier hem beschreven werd als "Sodom en Gomorra, met Monte Carlo erbij gevoegd." Wat ik zelf te Johannesburg vernam uit den mond van de edele jongedochters, die als helpsters van leeraren op den Rand, de gevallenen en verlatenen opzoeken, heeft dat oordeel bij mij bevestigd.

* * *

Ik zal mijn onderwerp het best kunnen inleiden door het volgend verhaal, mij meegedeeld door de echtgenoote van een der "Commissioners" van het Heilsleger. Een Afrikaansch boerenmeisje, uit den minder-gegoeden stand, kwam per trein naar de Kaapstad ter bijwoning van eene bruiloft. Toen zij het station bereikte om naar huis te keeren was de laatste trein reeds vertrokken. Die stoomde uit toen zij op het platform verscheen. Daar stond zij handenwringend, met tranen in 't oog, alleen en niet wetende waarheen. Een welgekleede dame trad op haar toe, en vroeg heel vriendelijk, of zij haar ten dienste kon zijn. Vernemende, dat het arme kind geen geld, geen herberg had, bood zij heel moederlijk, met vele hartelijke woorden haar een verblijf onder haar dak voor dien nacht. Haar huis was een bordeel, en zij was immer op de loer om onschuldigen in haar net te vangen. Gelukkig kwam ten tooneele de edele zuster uit het Heilsleger, die in een oogwenk zag wat er omging. Zij trad ook toe en wist het onschuldig kind te redden van wat erger dan de dood is. Onder verwenschingen en vervloekingen vertrok de welgekleede handlangster van Beelzebul, en de nederige zuster mocht het meisje met zich meevoeren en haar beschermen, totdat zij huiswaarts keerde.

* * *

Het boek, waarvan ik hierboven melding maakte, behandelt dit vraagstuk, en geeft ons een blik in toestanden die allerontzettendst zijn. Wij komen daar in aanraking met personen die zee en land doorreizen ten einde jonge meisjes te werven voor de onzedelijkste doeleinden. Het boek is een oproeping tot een strijd tegen dit kwaad, en het heeft reeds deze uitwerking gehad, dat het Britsche Parlement zich met de kwestie heeft ingelaten. Het boek draagt tot titel : "The White Slave Market" by Mrs. Mackirdy and W. N. Willis.

* * *

Ten einde den stroom dier ongerechtigheid te keeren is er in Engeland opgericht "The National Vigilance Association," waarover een enkel woord dient te worden gezegd. Die Vereeniging heeft haar oorsprong te danken aan den Heer W. A. Coote, en is de vrucht van het gebed. God bond het lot der ongelukkigen op het hart van dien man—zoo verhaalt hij zelf in zijn boek "A vision and its fulfilment." Hij kende geen taal dan zijn moedertaal, en toch was er bij hem een onweerstaanbare drang om de groote steden van Europa—bij name Parijs—te bezoeken en daar te waarschuwen tegen dat ontzettend kwaad. Dit was in 1898. Zijn doel was een Internationaal Congres bijeenteroepen ten einde het Christelijk geweten op dat punt te doen ontwaken. Hij had £200 noodig voor zijn doel ; en ernstig bad hij den Heere om geld : "Heere," zoo sprak hij, "ik wil dit werk ondernemen in Uwen naam, en ik heb £200 noodig : zend mij het geld, zoo het Uw wil is." Hij schreef dadelijk aan een vriend hem de zaak uitleggende, doch deze twijfelde aan de wijsheid van zulk eene onderneming en weigerde hem iets te zenden. Hij wachtte, en ziet wat gebeurt! Een week later ontving hij een brief van eene dame hem slechts

bij name bekend, die hem een wissel zond, groot £200, "for your good work." Deze som stelde Coote in staat de reis te ondernemen. Een jaar daarna werd het eerste Congres gehouden en sedert dien tijd meer dan eene Conferentie en meer dan een Congres. Zoo kwam het, dat het geweten van het Britsche volk ontwaakt is, en dat zelfs het Britsche Parlement zich met de zaak heeft ingelaten. De tijd komt, dat men ook in Zuid-Afrika op deze dingen letten *moet*.

WAT ZULLEN WIJ PREEKEN?

Ik had gemeend iets te moeten zeggen over de hierboven gestelde vraag, naar aanleiding van de correspondentie in de "Kerkbode." Doch verder in de zaak thans te treden is misschien minder noodig. Ten volle vereenig ik mij met den brief van Dr. A. Murray. De menschen, die uit de kerk blijven, doen zulks in den regel niet omdat de prediking zwak, ouderwetsch, niet modern is, maar omdat de lust tot kerkbezoek verdwenen is. Wij hebben geen andere, geen *nieuwe* prediking noodig: wij hebben *vernieuwde*, door den Heiligen Geest gevulde predikers noodig. De mannen, die in Europa en Amerika duizenden trekken, zijn niet mannen, die van den kansel over moderne wereld- en levensbeschouwingen hun gehoor onderhouden, maar mannen die het oude Evangelie met ernst en met getrouwheid verkondigen. Ik heb Jowett gehoord, en honderden hingen aan zijn lippen. En wat hij verkondigde was Evangelie, positief, helder, duidelijk, gemoedelijk. Ik heb Whyte gehoord, en ik vond bij hem hetzelfde verschijnsel. Ik heb met honderden Campbell Morgan gehoord, en ook daar heerschte dezelfde toon. Zelfs in het intellectueele Edinburg loopen de kerken van velen leeg.

* * *

Dat onze predikanten meer moesten studeeren geef ik van harte toe. Ik vrees, dat de preek bij sommigen niet meer is, dan eene herhaling van wat men jaar na jaar verkondigt. De gemeente weet vooraf wat de leeraar wil en men hoort als niet hoorende. Indien predikanten hun preek bestudeerden gelijk een advokaat zijn proces-stukken, waaraan hij dagen heeft besteed, dan zou de vrucht ook niet uitblijven. Maar dit is iets heel anders, dan een quasi-wetenschappelijke, apologetische verhandeling over allerlei oude en nieuwe theorieën. Froude verhaalt, dat een apologetische preek van Newman over de wonderen hem eerst tot twijfelen bracht. Newman bestreed Hume, en moest dus Hume's beschouwingen uiteenzetten. Die uiteenzetting bleef zitten, de verdediging verdween in 't duistere. Moody werd eens door Ingersoll, den godloochenaar, uitgedaagd tot een debat in 't openbaar. Moody antwoordde: "Laat den boom aan zijn vruchten gekend worden, predik uw Evangelie, en ik zal het mijne preeken. De uitkomst zal leeren, wie van ons gelijk heeft." En is er in de negentiende eeuw een man geweest, die de duizenden, en onder die duizenden intellectueele mannen van naam en stand, zoo heeft geroerd, als Moody? Nog eens zeg ik: geen *nieuwe* Evangelie, maar *vernieuwde, geheiligde* predikers! God geve ons die!

* * *

Dat vernieuwde predikers ook intellectueel gevormd moeten zijn geef ik gaaf toe. Daarop drong Mott aan. Dit bleek ons ook uit het artikel van J. G. J. K. in ons laatste nommer. De prediker moet zijn kind van zijn tijd, maar hij moet niet zijn de weerhaan van zijn tijd. Paulus prediking was overal dezelfde. Ook te Athene sprak hij onder geleerden over Jezus en de opstanding. De vorm slechts was anders. Hij vond een aanknoopingspunt voor zijn rede in wat hij rondom zich zag. Tot den Jood sprak hij van Joodsch standpunt: tot den Griek van Grieksch standpunt. Overal echter had hij dezelfde waarheid te verkondigen. Hij bestreed niet philosophen en neologen. Hij getuigde immer van Jezus en de opstanding. En voorwaar, indien predikers zich willen verplaatsen in de gedachtenwereld van hun hoorders en van daar uit een aanknoopingspunt willen vinden voor hun getuigenis, zal er geen klacht meer zijn over leêge kerken en zwakke prediking. De preek moet uit het leven geboren worden en bestraald worden met het licht des H. Geestes. Wij preeken te veel over geliefkoosde teksten. De Bijbel is ons een vreemd boek. Onze kansel- onze preek-Bijbel is in den regel klein. En in den Bijbel is er zulk een verscheidenheid: God in de geschiedenis (Genesis, Koningen, Ezra, enz.), God in 't dogma (Romeinen, Hebreën), God in de praktijk (Jacobus), God in de toekomst (Openbaring), God in het kruis (Evangelieën), God in het profetisch woord (Jesaja en de andere profeten). Zoo zou men kunnen voortgaan. De klacht in Europa is, dat men te min Bijbel, te veel teksten van den kansel hoort: en in ons land zal het ook wel zoo zijn. Hoe dieper wij in de Schrift indringen des te voller wordt onze prediking. Naast geheiligde predikers hebben wij noodig Schriftkenners, verkondigers van het Woord.

* * *

Niemand zal Dr. Forsyth als eng beschouwen. Mag ik aanhalen wat hij zegt in zijn: "Positive preaching and the modern mind." Hij stelt twee methoden van prediking tegenover elkaar en zegt:

"The two methods differ in their start. The one begins with man, the other with God, the one with science or sentiment, the other with the Gospel, the one with the healthy heart and its satisfaction, the other with the ruined conscience and its redemption. The one begins with the world, the other with the Word. But, in practice, we find this—that to begin with the world is to become dubious about the Word; whereas to begin with the Word is te become sure about the world. A philosophy can bring us to no security of a revelation; but a revelation develops a philosophy, or a view of the world...... it is not the victim of modern theories like monism, but it has welcome for many modern principles like evolution. In the face of modern *theories* or dogmas the Word of revelation is autonomous. *It has its own dogmas* by an equal right."

Ook hij wil den modernen mensch helpen : maar door het Woord, door de openbaring, door het kruis. Dit heeft hij duidelijk gemaakt in zijn treffend werk : "The Cruciality of the Cross." Dit wordt ons ook duidelijk geleerd door Prof. Clow in zijn even treffend werk : "The Cross in Christian Experience." En hoewel Forsyth kennis neemt van wat er omgaat in de moderne wereld houdt hij vol, dat God als de Heilige en de mensch als een zondaar aan de wereld moeten worden voorgehouden. Daaarom zegt hij ook elders : "Is the Bible to be put on the rack of mere literary criticism, or historic, or even ethical, and nothing accepted from it, but what it emits under such question ? Are the scholars, the savants, the philosophers to be the Board of Triers for the Gospel ? Is modern just equivalent to *a la mode* ?"

* * *

Wat ik in de hedendaagsche prediking in Europa miste was een *beroep op het geweten.* En dit kan slechts hij doen, die als Petrus onder den invloed des Heiligen Geestes de schare te Jeruzalem kon toeroepen : "Bekeert u, en gij zult de gave des H. Geestes ontvangen." Onze eeuw heeft bekeeringspredikers, predikers van Gods heiligheid, van de zondigheid der zonde noodig.

* * *

Hoe dan met onze jonge menschen ? Ik wil hier meedeelen, wat een waardige ouderling mij eens zei : "Onze leeraar preekt alsof wij allen gevorderde Christenen zijn. Ik wenschte wel, dat hij soms aan de jonge menschen en de kinderen dacht in zijne prediking." De bearbeiding van onze jonge menschen eischt al onze krachten. Moest er dan niet meer werk onder ons gemaakt worden van de Catechisatie, van de Jongelings Vereeniging, van de Christen-Studenten Vereeniging ? Prof. Pont vroeg mij eens te Amsterdam, toen wij over Kaapsche studenten spraken : "Hoe komt het, dat sommigen hunner zoo min positief zijn ?" Is dit niet eene vingerwijzing ? Op de Catechisatie kunnen wij jonge menschen voorlichten met betrekking tot bezwaren die bij hen oprijzen; en indien wij hun vertrouwen winnen zal er door persoonlijken arbeid veel kunnen worden uitgericht. Er is minder twijfel dan men denkt. Er is behoefte aan een wakker-geschud geweten. Doch vooreerst genoeg.

De leer der Evolutie.

Elders verschijnt een artikel over dit onderwerp van een onzer medewerkers afkomstig. Wat mij in zijn bijdrage trof was o.a. dit, dat hij nagenoeg hetzelfde zegt op zijn eigene wijze als door den Heer Clarke wordt beweerd in het Oct. nommer van de "Nineteenth Century." De Heer Clarke beschouwt de evolutietheorie als *onbewezen* en derhalve *onwetenschappelijk,* en het Darwinisme als eene verheffing van het *Toeval* boven *God.* "Mr. Darwin juggles with ambiguous phrases... 'Natural Selection' he tells us is his 'Deity.' Now, who, or rather what, does the 'selecting'? Is it Nature endowed with the prerogative of divinity ? No! he tells us that Nature betrays no 'design.' Therefore, since Chance is blind and Matter is unconscious and dame Fortune is reckless, it comes to this—that *Selection selects.*" Ik kan een glimlach niet bedwingen, wanneer ik schrijvers en sprekers dat woord 'wetenschappelijk' zie of hoor bezigen, ten einde een tegenstander te vermorzelen. Als ik zeg : Er is *Electie* onder de leiding Gods naar Zijn eeuwigen raad, dan ben ik onwetenschappelijk. Zeg ik, er is *Selectie,* zooals Darwin wil, met totale ontkenning van God, dan ben ik wetenschappelijk. Aan die soort van wetenschappelijkheid maakt de Heer Clarke voor goed een einde. Indien mijn geachte medewerker het artikel van Clarke wilde vertalen voor het "Maandblad" zal ik hem zeer dankbaar zijn. Het artikel luidt : "Conflict of religion with science."

* * *

Op twee punten maakt zich de Heer Clarke sterk. Zijn *eerste* punt is : "Nature breeds no Hybrids : all Hybrids are sterile": waaruit volgt : "Observation assures us of one indisputable fact—that there are, running through the ascending scale of animal creation, certain ground forms and permanent types...... Species are not the result of 'selective conditions.' And Natural Selection, whatever wonders she may perform in the dark, has never yet ventured to perform them in the open." Dit punt wordt door den schrijver op treffende wijze ontwikkeld. Zijn *tweede* punt is : "The geological record is fatal to any theory of transmutation." Ook hier maakt de Heer Clarke zich sterk. En hij heeft aan zijn zijde geologen van naam. Het pas verschen werk van den beroemden Geoloog, Dr. Frederick Wright, "The Origin and Antiquity ol Man" en den schrijver onbekend, toen hij zijn artikel op schrift bracht, bewijst dit met het oog op de afkomst van den mensch. Dr. Wright aanvaardt het Bijbelsch standpunt en dat doet ook Clarke. "Till the 'gaps' are filled" zegt laatstgenoemde "let us not talk about the facts of evolution. Nor are they ever likely to be filled. There are no 'missing links,' only the finished forms have reached us." Doch dit is herhaaldelijk bewezen. Toch is het 'wetenschappelijk' dit bestaan van 'missing links' te beweren : 'onwetenschappelijk' het tegenovergestelde aantenemen! Maar de geologie is dáár om het bestaan van 'missing links' te ontkennen.

* * *

Ook de Fransche natuurkundige, M. Depéret, in zijn geleerd werk "Transformation of the Animal World," zegt : "The haste which would transform a palaeotherium into a horse and an amphicyon into a bear does not correspond to the reality of facts. Nearly all these pretended pedigrees, built up on the deceptive appearances of the modification of a single organ by functional adaptations are artificial." De heele stamboom van Haeckel bijv. is niet naar waarheid. Du Bois Reymond, Haeckel's tegenstander in Duitschland, heeft verklaard: "Als ik een roman wil lezen, dan ga ik niet naar stamboomen." En terecht. Van Haeckels 'tweeen-twintig stadien in de evolutie van den Mensch uit den visch of den worm zijn de eerste negen geheel onbekend, en de tiende, elfde en veertiende

twijfelachtig. De Heer Clarke zegt met het oog op dit een en ander beslist: "The geological record has up to the present overturned the proofs on which the theory of evolution rests...... No theory but that of *successive creations* can account for" the facts.

* * *

'tIs opmerkelijk hoe ook de Nederlandsche Botanicus, Prof. Hugo de Vries, zich afwendt van het Darwinisme. Ik had het voorrecht en het genoegen hem te Amsterdam te ontmoeten in 1910. Hij bracht mij naar de akkers in den *Hortus*, waar hij zijn nu wereldberoemde onderzoekingen had voortgezet, en na mij alles te hebben uiteengezet, zei hij met een glimlach: "Men heeft mij verzekerd, dat mijne onderzoekingen het naast komen ter bevestiging van uw theorieën omtrent de openbaring." Volgens hem is er wel evolutie geweest, doch sprongsgewijze. Er was van tijd tot tijd een nieuw begin: vormen ontstonden er, die niet uit de voorafgaande kunnen worden afgeleid. Is dit zoo, dan vervalt het Darwinisme en is er ruimte voor een optreden Gods in 't heelal, bij elke nieuwe verschijning. Dan is ook de Mensch een Schepping Gods en niet een verheerlijkte aap. In elk geval, ik beveel de lezing van het artikel van den Heer Clarke aan, omdat het de heele kwestie behandelt uit hetzelfde oogpunt als door onzen medewerker in dit nommer gedaan.

De H.Eerw. Nicolaas Jacobus Hofmeyr.

[Binnen weinige weken zal het standbeeld ter nagedachtenis van wijlen Prof. Murray en Prof. Hofmeyr uit Italië aankomen. Wij meenen dus dat het gepast is, om de volgende levensschets in de "Goede Hoop" eenige jaren geleden verschenen overtenemen; vooral omdat die schets van de hand is van onzen betreurden vriend, "Onze Jan."]

(De Goede Hoop.)

Den 8sten Maart van het jaar 1827 werden in het toen reeds oude tehuis der Hofmeyrs, op het eigendom "Welgemeend," in de Campstraat, te Kaapstad, aan den toenmaligen eigenaar, den heer Jan Hendrik Hofmeyr, S. J.zn., tweeling zoons geschonken. Zij waren zijne negende en tiende kinderen. Daarna werd zijn huwelijk met nog drie zoons en een dochter gezegend. Een der tweelingen was zoo zwak, dat hij reeds voor dood was ter zijde gelegd, toen de geneesheer nog een sprankje van leven in hem vond en er in slaagde hem toch door te halen.

Dat is nu reeds ongeveer zeven-en-zeventig jaar geleden. De toen ter nauwer nood geredde heeft zijn sterkeren tweeling broeder al ruim twintig jaar geleden zien heengaan, heeft tevens al zijn vroeger en later geboren broeders en zusters overleefd en is nu nog, wel verre van een uitgediende aan den rand des graft hinkende en waggelende grijsaard te zijn, de nog immer bedrijvige, van levensvuur en levens- en arbeidslust gloeiende Nicolaas Jacobus Hofmeyr, Professor in de Theologie te Stellenbosch, de vader, naar het vleesch, van dertien, en, naar het geloof, van wie weet hoevele zonen en dochteren in den Heer.

De oude Spartanen hadden een wet, volgens welke de zwakkelingen bij hunne geboorte moesten worden omgebracht. Waarmee het heil van land en volk werd beoogd. Ware deze wet op den genoemden Maart-dag te "Welgemeend" toegepast, hoeveel zou Zuid-Afrika in het algemeen en de Nederduitsch Gereformeerde Kerk in het bijzonder niet armer zijn geworden aan die macht, welke uit geloof en geesteskracht voortspruit! Wie kan zeggen, hoeveel Sparta zelf niet door die befaamde wet van zijn grooten Lycurgus heeft verloren. Bloot lichamelijke kracht is niet de hoogste macht op aarde. Dat ondervond ook Sparta, toen het, door den vijand in het nauw gedreven, moed en kracht moest putten uit de gloeiende woorden van den krommen, kreupelen, van Athene geleenden Tyrtaeus.

"Kreupel," dat was Nicolaas Hofmeyr nooit. Wel was hij vele jaren lang zwak van gestel, maar daarbij met een houding zoo rechtop als een paal en zoo fier als...... wel...... als 'n Spartaan. En als kind èn als jongeling was hij vol leven en bedrijvigheid—vroolijk en opgeruimd—met aanleg voor muziek, vooral voor de viool en niet eens afkeerig van den dans!

Maar smaak in intellectueele oefeningen en 'n vroeg ontwakende godsdienstzin verkregen weldra een alles overweldigenden invloed over hem. Van het oude "Tot Nut van 't Algemeen" was hij in diens beste dagen een der knapste leerlingen en medallisten. Zijn geliefkoosde leermeester, die tevens neef van hem was, Servaas de Kock, (later secretaris van de Assurantie Maatschappij "De Protecteur"), voorspelde hem een schitterende loopbaan, aan welk vak hij zich ook zou willen wijden. Steeds echter was zijn oog op één beroep of liever "roeping" gevestigd—die van Evangeliedienaar. Hij wilde aan de bekeering van zondaars zijne gaven en talenten wijden.

Doch het was destijds niet zoo gemakkelijk als nu om predikant te worden—vooral niet voor iemand, die lid was van een gezin van veertien kinderen. Er was nog geen Seminarie te Stellenbosch. De gelegenheden voor een voorbereidende opleiding waren zeer schraal. Die theoloog wilde worden moest voor een tal van jaren naar Holland, derwaarts een reis makende die soms wel honderd dagen duurde. Het kostte gewoonlijk van één duizend tot vijftien honderd pond voordat de jonge Afrikaander als volle V.D.M. in het Kaapland kon terug zijn. Niet alle ouders waren tot zulk een uitgave in het belang van één zoon in staat of bereid. De vader van den jeugdigen Nicolaas liet zich echter ompraten door zijn predikant, Ds. Abraham Faure, en, voorbereid door dezen leeraar, zoowel als door Dr. A. N. E. Changuion—bepaald een der geleerdste Hollanders, die ooit naar Zuid-Afrika overkwamen—kon onze aspirant-godgeleerde in de tweede helft van het jaar 1847 zijn theologische studiën aan de Utrechtsche Universiteit beginnen.

Met zoo grooten ijver en succes toog hij daar aan

het werk, dat hij reeds in den aanvang van 1850 aan de aflegging van zijn doctoraal examen kon denken.

Helaas! Doctor in de Theologie te worden, die gedachte kwam tot niet. De Hollandsche winters bleken te veel voor hem. De derde winter tastte hem zoo zeer aan, dat de geneesheeren verklaarden, dat zijne longen geaffekteerd waren en zij hem een terugkeer naar Zuid-Afrika voorschreven, als eenig middel om het leven te redden. Alzoo moest hij zijne doctorale studiën staken, en in allerijl, in Juni 1850, zijn proponents-examen doen in den Haag, waar hij tevens werd geordend. Zijn eerste preek als geordend predikant deed hij den volgenden Zondag voor Dr. Nicolaas Beets, Nederlands gevierden letterkundige, die in 1852 werd beroepen als eersten Professor aan het Theologisch Seminarie te Stellenbosch, maar voor dat ambt bedankte, om weinige jaren later een sieraad van de Utrechtsche Universiteit te worden.

In zijn geboorteland teruggekeerd, bracht Ds. Nicolaas Hofmeyr eenigen tijd te Kaapstad en de omstreken door, om wat op te knappen. Hij preekte echter meermalen en maakte grooten opgang door de eenvoudige sierlijkheid van zijn stijl, de welluidendheid zijner stem en den diepen ernst die den inhoud zoowel als de voordracht zijner redenen kenmerkte. Weldra werd hij te Calvinia beroepen en in September 1851 daar als herder en leeraar bevestigd.

Welken diepen indruk zijn arbeid—van den kansel, in de konsistoriekamer, en vooral op huisbezoek—maakte in ons toen erg verwaarloosd Noord-Westen, getuigen ouden van dagen nu nog.

Maar hoe zeer ook zijn hart zat in zijn Evangeliearbeid aldaar, had hij toch ook een oog en oor voor de behoeften van Kerk en land in het algemeen.

Het toen reeds sedert jaar en dag besproken plan, om in de steeds toenemende behoefte van predikanten te voorzien door de stichting eener Theologische Kweekschool in Zuid-Afrika, hield juist toen veler gemoederen bezig en maakte het onderwerp uit van warme discussiën in Rings- en Synodale Vergaderingen en vooral in de drukpers. Er werd hevig gestreden door voor- en tegenstanders. Als aanvoerder der laatsten trad op de hierboven reeds genoemde Dr. Changuion, die zijne gezichtspunten met groote bekwaamheid in kernachtig en soms geestig Hollandsch uiteenzette. Tegenover hem trad de jonge Calviniasche predikant in 't strijdveld. Dat gaf zijn ouden leermeester gelegenheid om, smalende op de jeugd van zijn tegenstander, te gewagen van "de vervroegde ontwikkeling dezer eeuw, waarin wij nog den dag zullen beleven, dat knapen verbaasd zullen opkijken bij 't vernemen, dat hunne vaders zich op hun leeftijd bezighielden met vlieger en priktol, en dat de zuigeling zal uitroepen : 'Weg met moedermelk, geef mij biefstuk!'" Spoedig mengde zich ook Ds. J. H. Neethling, H.zn., toen predikant te Prins Albert, nu te Stellenbosch, samen met den heer Brink, van Wimmershoek, in den strijd. Kolommen lange brieven volgden op brieven van gelijke lengte, contra-antwoorden op antwoorden. Het geschrijf van "die ou-doctor," van "die Calviniasche haantje," van "die Wimmershoeksche boer," en van "die Prins Albertsche predikantjie" vormde het aanlokkelijkste deel van de "Zuid-Afrikaan" en het onderwerp aller gesprekken. En toen Dr. Servaas Hofmeyr, na het afkoelen van den strijd, den heelen boel uitgaf in de gedaante van een lijvige brochure, onder den naam van "Bezwaren tegen Bezwaren," vond die een ruim debiet. Die meer van de zaak wil weten schaffe zich een exemplaar van dit pamphlet aan—indien hij er een kan vinden.

Niettegenstaande Dr. Changuions' verzet—waarin hij geholpen werd door vele lieden der toenmalige "liberale partij" op godsdienstig gebied—ging de Theologische Kweekschool toch door. Dr. Nicolaas Beets en Dr. F. G. van den Ham werden uit Europa als professoren beroepen. Beiden bedankten—ook toen hunne beroepen herhaald werden. Daarop werd, tijdens de Synode van 1857, een keus uitgebracht op Ds. John Murray, van Burgersdorp, en Ds. G. W. A. van der Lingen, van de Paarl, en, toen deze laatste het aanbod afwees, op het onderwerp van deze schets. Di. Murray en Hofmeyr namen de benoeming aan.

De Kweekschool had nu professoren, maar...... geen studenten! Gevolgelijk moesten de beide hoogleeraren studenten voorbereiden. Dit deden zij in zooverre met succes, dat het Theologisch Seminarie op den 1sten November, 1859, kon worden geopend met vier studenten, t.w. de heeren E. Z. J. de Beer, C. S. Morgan, W. Robertson en W. P. Rousseau.

Het was een groote dag voor de Kerk, het land en vooral voor Stellenbosch. Reeds lang vóór het openingsuur was de kerk, waarin de plechtigheid aanving, gevuld. Er was zitplaats voor 800 personen, maar dien dag bergden 1,300 zich daarbinnen, en daarbuiten stonden nog ruim 800 vergaderd.

Professor Hofmeyrs aandeel in de openings-verrichtingen bestond uit een treffend woord tot de gemeente, naar aanleiding van de woorden in Cor. 3: 9: "Wij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk, Gods gebouw, zijt gij."

Dat de eerste professoren geen bloote eereposten te vervullen hadden, blijkt uit de volgende leervakken, die één hunner, Professor Hofmeyr, werden toegewezen : Verklaring van het Nieuwe Testament; Inleiding tot het Nieuwe Testament; Uitlegkunde van het Nieuwe Testament; Kerkgeschiedenis met inbegrip der Zendingsgeschiedenis; Encyclopedie; Geschiedenis der Wijsbegeerte; Pastoraal; Homiletica.

Door de aanstelling eerst van een derden en later van een vierden Hoogleeraar, werd Prof. Hofmeyr ontslagen van de Geschiedenis der Wijsbegeerte en van de Inleiding tot het Nieuwe Testament; maar daarentegen houdt hij sedert voorleden jaar ook voorlezingen over de Geschiedenis onzer Kerk.

Bij dit officieële werk van den Katheder voegt de nu 77-jarige grijsaard ook de volgende vrijwillige, geregelde werkzaamheden: Een preekbeurt elke acht weken, een practische Bijbelverklaring, des Zondagsmorgens voor de studenten en schoolgaande jongelingen, des Zondagsavonds voor de jonge dames in Bloemhof, en des Woensdagsmiddags voor de

"Christelijke Jonge Dames Vereeniging."

Uit deze bijeenkomsten, die een blijvenden indruk maakten op honderden van ontvankelijke gemoederen, werd 30 jaar geleden de nu nog krachtige Stellenbossche Jongelings Vereeniging geboren, waarvan de Professor tot heden toe de permanente voorzitter is.

Ook in andere opzichten behartigde hij de belangen der te Stellenbosch studeerende jongelui. Er bestond groote behoefte aan een goed ingericht 'Tehuis' voor hen. Prof. Hofmeyr ging aan het collecteeren voor dat doel. Hij bezocht daartoe o.a. zijn oude gemeente Calvinia. Hij legde daar en elders zooveel tact als geniale bedelaar aan den dag, dat hij weldra £3,200 kon overhandigen aan Professor de Vos, om het "Tehuis" te stichten, aan het hoofd waarvan de welbekende heer Japie Krige thans staat. Met even goed gevolg werkte hij voor de finantieële behoeften der Jongelings Vereeniging, zoodat o.a. aan hare mooie nieuwe zaal de som van drie duizend pond kon worden besteed en het gebouw zonder schuld worden ingewijd.

Waren deze ondernemingen meer direkt verbonden met het zedelijk en godsdienstig heil der jongelingschap, ook hare intellectueele toekomst lag hem na aan 't hart. Zoo kwam bij hem de gedachte op aan de stichting van eene inrichting voor hooger onderwijs in Van der Stels oude stad. Het denkbeeld werd meegedeeld aan Ds. Neethling. Die geloofsman nam het gretig op, en het kleine "gymnasium" werd 35 jaar geleden geboren, om gestadig te groeien, tot dat het de afmetingen bekwam van het tegenwoordige Victoria College, bepaald het tweede grootste en wellicht het machtigste instituut voor de verstandelijke ontwikkeling van het aankomende geslacht in heel Zuid-Afrika.

Ook aan de stichting en voortgaande ontwikkeling van Bloemhof—de wijd en zijd geroemde inrichting voor de opvoeding van jonge dames—nam Professor Hofmeyr een krachtig deel. Nu nog is hij voorzitter van het Bestuur. Tevens is hij Bestuurslid van die nuttige inrichting voor arme blanke jongens, "Industria," en van het Hoofdbestuur van den Taalbond.

Samen met Ds. Neethling, Ds. A. Murray, Prof. Murray en Dr. Servaas Hofmeyr, stichtte hij de "Volksvriend," die eventueel vereenigd werd met de "Zuid Afrikaan." Aan hem was te danken, dat zijn broers zoon, "Onze Jan," zich verbond aan de drukpers, in plaats van zijn zelfstandig leven te beginnen en te eindigen als klerk in een Gouvernementskantoor.

Bij al dezen veelzijdigen arbeid kon Nicolaas Hofmeyr nog den tijd vinden om als een onzer vruchtbaarste schrijvers op te treden.

Toen hij nog predikant was te Calvinia, schreef hij talrijke stukken over het liberalisme in Holland, als pleidooi voor de oprichting van een Theologisch Seminarie in Zuid-Afrika, die in een Hollandsch tijdschrift werden overgenomen en ook als afzonderlijk vlugschrift uitgegeven onder den naam van "Een stem uit den Vreemde."

Toen hij Calvinia verliet, gaf hij een zeer gewilden Preekbundel uit, getiteld "Herinneringswoorden." Toen het modernisme ook in het Kaapland daagde, verscheen van hem een lijvige brochure onder den titel van "Getuigenis tegen de Hedendaagsche Dwaling." Toen de geruchtmakende Kotze- en Burgers-zaken ontstonden, en de Kerk met een groote scheuring bedreigden, wegens de inroeping van het Hooggerechtshof, schreef Prof. Hofmeyr, die destijds mede in de Synode zitting had, zijn: "De Kerk en de Rechtbank." Gedurende de hoogloopende discussies over de Achtste Vraag van den Heidelbergschen Catechismus leverde hij een tal van puntige brieven, ten bewijze dat de door Ds. Kotze gewraakte uitdrukking "nog steeds tot alle boosheid geneigd," wat gansch anders beteekende den "altoos en immer door elke zonde plegende." Verder zond hij ter perse: Tegenstellingen in 's Christens Leer en Leven; Jezus' Heerlijkheid weerspiegeld in Zijn Aardsch Leven; De Christus der Evangeliën; Toespraken voor die Rust zoeken (later samen met de Herinneringswoorden in één band herdrukt onder den naam van "Wekstemmen"); Uit de Duisternis tot het Licht; Pinksterlicht en Leven; The Blessed Life; Lichtstralen; Niet Knecht maar Kind; Bijbelsch Dagboek; Drie Voorlezingen over het Jezuïtisme (in Nederland verschenen); Blikken in den Bijbel, opgedragen aan zijn Alma Mater, de Utrechtsche Hooge School.

Niet alleen in Zuid-Afrika, maar ook in Nederland, Engeland, Amerika en Duitschland is onze Professor als schrijver gewild. Zijn "Tegenstellingen in 's Christens Leer en Leven" werd, zonder vooraf gevraagd verlof, in Duitschland herdrukt en gunstig gerecenseerd. Zijn Engelsch boek, "The Blessed Life," heeft reeds drie uitgaven beleefd in Engeland en is ook in Amerika herdrukt. Al zijn werken zijn in Nederland in godsdienstige kringen bekend en onderscheidene hunner genieten daar debiet.

Met de pen en het levende woord, op den katheder en den kansel, onder jongelieden en gevorderden van jaren is Professor een man van wien kracht uitgaat. Hij is een man die zelf gelooft, en daarom anderen tot gelooven kan bewegen. Hij is sympathiek, en kan daarom de sympathie van anderen voor wat menschlievend, waar en rein is, winnen. Hij is liefdevol jegens den medemensch, en daarom wint hij liefde voor zijn werk, waar anderen doorgaans slechts verzet vinden. Hij is een blijmoedige en, zelfs te midden van levensondervindingen berekend om den mensch neer te drukken, een opgeruimde Christen. Op zijn lippen, in zijn leven, is het Evangelie een lieflijke verschijning, een werkelijk levende "blijde boodschap." Daarom is het, dat hij lichtstralen van hoop en opbeuring in zoo menigen zwaarmoedigen geest heeft kunnen doen doordringen. Voor hem zijn rampen slechts zoo vele liefderijke, ten goede bestemde, bezoekingen des Algoeden Hemelvaders.

Wie Prof. Hofmeyr op zijn krachtigst willen aanschouwen, moeten hem gadeslaan, niet slechts bij publieke gelegenheden, in grootsche tempels, ten aanhoore van duizenden, maar in het afgezonderde van den huiselijken godsdienst, in den familiekring, aan de bedsponde van kranken, beklemden van geest en stervenden, of moeten hem een woord hooren spreken bij de lijkbaar van een

geliefden broeder of vriend. Daar is het vooral dat hij als blijmoedige en tot blijmoedigheid stemmende Christen uitblinkt. Schrijver dezes heeft hem gehoord bij de begrafneis van een van 's Professors broeders. De spreker vertelde hoe de overledene lange jaren erg zwaarmoedig was geweset, zwaartillend, ter neer gedrukt, zelfs waar het nietige kleinigheden had gegolden; maar hoe hij, toen hij een werkelijk zwaar krankbed kreeg, zijn droefgeestigheid allengs aflegde, hoe hij, toen zijn ziekte een gevaarlijke bleek, steeds gelatener werd, en hoe, toen het tot sterven kwam, de anders zoo sombere man, als opgeruimde Christen heenging, voor wien de dood geen verschrikkingen had. Nicolaas Hofmeyr beschreef dit een en ander met zulk een zoetheid van toon en gelaatuitdrukking, met zulk een van opgewektheid stralend gelaat, dat er haast niemand onder de aanwezigen was, of hij moest gevoelen "wat een heerlijke zaak is het Christen te zijn!"

Professor Hofmeyr heeft thans slechts één oog ter zijner beschikking. Het andere moest voor eenige jaren worden uitgesneden. Het was een pijnlijke operatie. Chloroform moest daarbij worden aangewend. Nu is de Professor een dier menschen die dat verdoovingsmiddel niet goed verdragen. Dat wisten de chirurgen niet. En de patiënt liet hen in het duister. De chloroform werd toegediend en de operatie gedaan. Maar de Professor kwam niet bij. Alle gewone middelen werden aangewend; maar de man bleef bewusteloos—hart zwak, haast niet waarneembaar. De dood scheen an het intreden. De geneesheeren waren buiten raad. Maar......daar begon de patiënt langzaam weer te ademen, en weldra sprak hij. En wat zei hij? Met een glimlach riep hij: "Maar kerels, julle was in die nood! Ik het mij erg over julle geamuseerd!" Zij waren bang geweest voor zijn dood: hij niet in het allerminst.

Oudleerlingen van Prof. Hofmeyr—zoo zegt een hunner—zullen het mij toestemmen, wanneer ik zeg, dat hij een man is die weet te inspireeren. Zelf student ,weet hij om studenten te vormen. Altijd thuis in zijn onderwerp, altijd behoorlijk voorbereid, levendig in zijn voordracht, vol van geestdrift voor de zaak door hem voorgestaan, moet ieder getuigen, dat de professor zichzelven geeft in alles wat hij meedeelt. De Kerkgeschiedenis—lievelingsvak van Prof. Hofmeyr—leeft onder zijn behandeling. De dorre feiten, die, als de doodsbeenderen in Ezechiels vallei, verspreid liggen over den onaantrekkelijken bodem, krijgen gedaante, wekken belangstelling, wanneer de Prof. spreekt. Hij behandelt niet bloot geschiedenis, het is bij hem de philosophie der geschiedenis, dat wil zeggen, hij weet het innerlijk verband tusschen de feiten daartestellen, hij vat ze samen in één groot geheel, hij laat het goddelijk plan, dat in alles doorschemert, in het helderst licht verschijnen; zoodat de student niet wandelt als in een doolhof van verwarring. Hij krijgt onder Prof. Hofmeyr's leiding een oog voor de ordenende, regelende, besturende Macht, die alle dingen doet medewerken ten goede dergenen die God liefhebben. De student, die tot Prof. Hofmeyr komt om afgericht te worden voor een examen, blijve liever ver. Anderen zullen met juistheid kunnen aangeven het onderscheid tusschen Jezuïten en Jezuäten—immers hij vindt het in een Handboek: de student onder Prof. Hofmeyr gevormd zal een indruk ontvangen, die onuitwischbaar is, van de macht en den invloed van het Jezuïtisme, al heeft hij nooit van de nietige monnikenorde der Jezuaten gehoord.

Dat Prof. Hofmeyr machtig is in de schriften, is zijnen leerlingen even duidelijk. Hij houdt zich streng aan den tekst, bedient zich van alles wat de wetenschap ter opheldering heeft weten bij te brengen. Die tekst echter is hem niet als een stuk uit een van Griekenlands groote schrijvers, dat met philologische, grammatische bijzonderheden moet worden opgehelderd. 't Is voor hem het levend woord van den levenden God. En daarom brengt hij zijn leerling onder den indruk van de majesteit en kracht van dat woord. Zijn ophelderingen toonen aan, hoe de zaak van zijn verstand en hart zich heeft meester gemaakt. Hij brengt dan ook "oude en nieuwe dingen" te voorschijn uit dien "ouden schat."

De Professor is meer nog dan dit. Hij is pastor. Zijn kudde is zijn studentenkring. Hij bezoekt zijn leerlingen op hun kamers, leert hun bezwaren kennen, bemoedigt ze, spoort ze aan, ruimt hun geestelijke hinderpalen uit den weg, deelt uit zijn eigen diepgrijpende levenservaringen mee wat den student tot blijvenden zegen zal zijn. Menig student zag het licht voor het eerst opgaan in zijn ziel, toen de Professor de nevelen deed verdwijnen en de zonne der gerechtigheid deed schitteren door die grauwe nevelen heen.

In de Collegekamer is alle stijfheid verdwenen. De leerling vraagt, de Professor antwoordt; de leerling waagt het soms te weerspreken, of mogelijk zijn bezwaar in de beste vormen te leggen; de Professor luistert. Hij is gevat en heeft zijn antwoord gereed, eer de student nog zijn vraag heeft weten te formuleeren. Hij laat veel toe. Wee echter den student, die van die goedheid misbruik maakt! Hij wordt aan de kaak gesteld, eer hij het weet, en dat op een vaderlijke wijze, die de bestraffing of vermaning des te gevoeliger, maar ook des te teederder maakt. Van één ding zijn de studenten overtuigd: stond Prof. Hofmeyr aan een Europeesche Universiteit, hij zou onder de eersten zijn plaats hebben ingenomen. Apparaat van geleerdheid toont hij nooit: waartoe ook al dat vertoon? Bij hem is alles de eenvoud zelf: de abstractste dingen, de meest ingewikkelde vraagstukken, de allernieuwste beschouwingen worden onder het spreken in het helderst licht geplaatst. De hoorder weet het soms niet eens, wat een diepte van kennis er schuilt achter de eenvoudige waarheid die op zoo populaire wijze wordt voorgedragen.

De beste commentaar op Prof. Hofmeyr die ik nog ooit gehoord heb is van een oud-student die een vergadering van oud-leerlingen toesprak: "Hij *is* wat hij predikt, hij *beleeft* wat hij belijdt." Van weinigen kan dit worden gezegd. Immers elk mensch heeft zijn zwakke zijde. De indruk door dezen waardigen, ernstigen, menschlievenden, vrien-

delijken, grijsaard op vele gemoederen gemaakt is zeker die van den oud-leerling. Den kinderen kan hij een kind zijn : den jongelingen een jongeling : allen kan hij alles zijn. De wetenschappelijk gevormde theoloog vindt in hem een man, met wiens beschouwingen hij rekenen moet : het kind of de knaap vindt in hem een vaderlijken vriend, wiens levenswijsheid in een teêr hart verborgen ligt : de student vindt in hem een vertrouwbaren gids op den weg der wetenschap, de weduwe een trooster op den weg des lijdens.

Men zou het mij niet vergeven, indien ik dit artikel besloot zonder iets van onzen genialen grijsaard te zeggen als burger, als Afrikaander. Dat hij altoos een warm hart had voor zijn landgenooten, daarvan getuigt heel zijn leven. Maar met de eigenlijke politiek bemoeide hij zich minder. Ik geloof, dat hij voorheen zelfs nimmer ging stemmen voor kandidaten voor Hooger of Lager Huis. Maar de Jameson-strooptocht en de daarop gevolgde beroeringen brachten een ommekeer in zijn politiek leven, gelijk in dat van zoovelen onzer predikanten. Zijn eenheid met zijn volk—het bewustzijn van het onrecht tegen stamgenooten gedaan en verder tegen hen bedoeld—openbaarde zich met overstelpende kracht aan hem. Van toen af was hij zoo fier een Afrikaander als de meest besliste Bondsman. En hij liet dat blijken bij alle voorkomende gelegenheden. Hij nam deel aan voorstellingen van het goed recht der republieken. Hij trachtte zelfs een Lord Milner voor de zaak des vredes te winnen en bezocht hem daartoe herhaaldelijk. Hij bevorderde liefdadige ondernemingen in het belang van de gewonden, de weduwen en weezen der Boeren. Toen de Transvaalsche en Vrijstaatsche generaals Stellenbosch bezochten was hij vooraan onder de mannen die hen verwelkomden. Toen de grootsche Zuid-Afrikaansche figuur, President Steyn, hulpeloos als een pas geboren kindje Tafelbaai verliet om in Europa wederopbouwing zijner gesloopte krachten te zoeken, was Nicolaas Hofmeyr de man die door zijn volk werd gekozen, om den neergeworpen held, uit aller naam een woord van bemoediging in het eenzame van zijn kajuit toe te spreken en hem een blijk van hun sympathie te geven. Hij deed het op een wijs, die nog dankbaar wordt herdacht door Marthinus Steyn en diens voorbeeldige gade : beiden aan den Professor gelijk in hun standvastige en hoopvolle blijmoedigheid onder druk en leed.

Nicolaas Hofmeyr—de bijna doodgeboren zuigeling van 1827—heeft nu 'n ouderdom bereikt waarop het slechts weinigen menschenkinderen is gegeven, vooral in ons zoel klimaat, iets meer te doen dan een stil en rustig leven te leiden. Maar hij, de zwakkeling van voorheen, is in zijn 77ste jaar zoo krachtig, zoo bedrijvig, zoo belust op arbeid, als ooit. Hoe lang hij alzoo zal voortleven? Dat is een vraag die in het duistere der toekomst ligt verscholen. Maar, onverschillig of zijn nog op dit benedenrond wachtende jaren vele of weinige zullen zijn—één ding is zeker : heel het tegenwoordig geslacht van Afrikaanders zal moeten zijn uitgestorven, voordat hij zal ophouden voort te leven in hun harten.

H.

N.B.—Tot dit artikel heb ik in der tijd een deel bijgedragen. De schrijver — "Onze Jan" — heeft zich op één punt vergist. Na de operatie sprak Prof. Hofmeyr geen woord. Hij was te zwak om iets te zeggen. Zijn kalmte en gemoedsrust was benijdenswaardig. Doch aan spreken was niet te denken. Toen de geneesheeren moeite hadden hem bijtebrengen bad een der omstanders op verzoek van Dr. Fismer. Meer vond er niet plaats. J. I. M.

Vragen en Gedachten.

(Ingezonden.)

De Evolutie-leer.

Men heeft twee uiterste opvattingen van wat door evolutie aangeduid wordt. Wij gaan hier de wijdere kwestie van de evolutie van het heelal voorbij, en bepalen ons enkel bij die der aarde en des menschen. *De bijbelsche voorstelling van evolutie* is : de ordelijke ontwikkeling van wat door den Schepper in 't aanzijn is geroepen, onder goddelijke bestiering, naar een goddelijk plan, en met onderscheidene bovennatuurlijke tusschenkomsten. *De tegenovergestelde beschouwing* is :de aarde en wat 'er op is, zijn niets anders dan het gevolg van de werking der blinde natuurkrachten, die naar zekere wetten, gestadig, voortdurend, zonder breuk, of zonder wonderdadige en bovennatuurlijke tusschenkomst zich laten gelden. Tusschen deze twee uitersten hebben velen een middenweg gezocht, waardoor zij de beide uitersten kunnen vermijden, en toch iets van beiden behouden. Zij meenen, dat er een element van waarheid in beide beschouwingen is. Die deze beschouwing wil leeren kennen kan haar behandeld vinden in vele werken, ook van rechtzinnige theologen, zooals o.a. wijlen Prof. Flint in zijn "Theism." Met deze zienswijze behoeven wij ons thans niet in te laten, want is één van de twee uiterste beschouwingen de rechte, dan vervalt de andere van zelve.

* * *

De evolutie-leer heeft men ook op het *maatschappelijk* en het *godsdienstig* leven des menschen toegepast. De bijbelsche evolutie-leer is : de godsdienstige aanleg van een mensch is eene direkte schepping van God, en zijne godsdienstige kennis eene bovennatuurlijke openbaring, die naar een goddelijk plan en onder goddelijke bestiering zich ontwikkelt, maar met verscheidene goddelijke tusschenkomsten. De andere beschouwing is : "de godsdienst even als de maatschappij heeft zich ontwikkeld door zuivere menschelijke pogingen, en langs een zuiver natuurlijken weg, die geene ruimte laat voor het bovennatuurlijke en wonderdadige." Het geloof aan wonderen, verklaart men voor onwetenschappelijk en voor een overblijfsel van den onontwikkelden staat, toen men gewoon was om alle vreemde verschijnselen aan bovennatuurlijke

oorzaken toe te schrijven. Dit doet o.a. Lecky. (Zie zijn "Rationalism.")

* * *

Welke beschouwing is nu de redelijkste? Vooraf is noodig, dat wij een juist begrip hebben van wat door evolutie bedoeld wordt. Wat beteekent deze benaming? Evolutie is eenvoudig *de ontrolling, of ontvouwing* van wat vroeger *opgerold*, of *opgevouwd* was. Derhalve kan evolutie niets in aanzijn roepen, dat niet bestaat. De eik was eens opgerold in den eikel, en is daaruit in den loop des tijds ontrold. Maar de ontrolling van wat er in den eikel was is niet de schepping daarvan, en kan ons ook nooit den oorsprong van den eikel verklaren. Door evolutie kan niets te voorschijn komen wat niet te voren ingelegd was. De kiem van een eikel kan nooit het ei van een dierlijk leven worden. Ontdekken wij iets van zoodanigen aard dan zeggen wij, hier is eene bovennatuurlijke tusschenkomst. Dit is nu juist, wat de Bijbel ons leert in het scheppingsverhaal: "In het begin schiep God de aarde," en zij ontwikkelde zich in den loop der eeuwen naar het goddelijk plan, en onder Gods bestuur. God dus riep iets te voorschijn dat niet bestond—'t planten- en dieren-leven in alle verscheidenheid—om zich te ontwikkelen naar hun aard, en naar de zaden of kiemen ter voortplanting door Hem daarin gelegd. En eindelijk, als de kroon op alles, riep God een wezen te voorschijn, geschapen naar Zijn beeld, als hoofd der schepping, om in vereeniging met haar de goddelijke bestemming te bereiken. Tot op den huidigen dag plant het geschapene voort slechts wat God er in gelegd had. De kiem van een vogel, of dier, of mensch, hoezeer zij ook op elkander gelijken, kan nooit iets anders ontvouwen dan wat God oorspronkelijk er in gelegd heeft. Darwin heeft op kunstmatige wijze varianten van duiven (duiven met veeren op de pooten en kammen op den kop) gekweekt, doch zij *bleven* duiven. Op dezelfde wijze kan men door kruising paarden, honden, rozen, enz. in groote verscheidenheid kweeken, doch in elk geval bleven zij paarden, honden, enz. 't Is opmerkelijk dat, om zijne varianten van duiven te behouden, Darwin ze zorgvuldig van de gewone duiven afgescheiden moest houden, om niet hare eigenaardigheden te verliezen. In de schepping echter behoeven de onderscheidene dierensoorten niet uit elkander gehouden te worden. De wet des Scheppers doet dat.

* * *

De andere beschouwing loochent eene schepping en leert, dat zich op de aarde trapsgewijs een protoplasma (levende stof) gevormd had. Hoe dit geschiedde, weten de geleerden niet. Alleen vooroordeel houdt hen terug om de verklaring van den Bijbel omtrent het ontstaan van het leven aan te nemen. De verklaring, die de voorstanders dezer beschouwing geven van het ontstaan van alle levende wezens, wordt door iemand in een Duitsche tijdschrift "Zions Wacht-Turm" van Sept. 1908 op aanschouwelijke wijze aldus samengevat. Omdat de geleerden, zegt hij, onder den mikroscoop gezien hadden, dat cellen zich groepeerden en verdeelden, en alzoo huns gelijken verwekten, waanden zij, dat de gansche organische wereld zich op deze wijze opgebouwd had. Slechts moest de noodige chemische werking voorafgaan om het protoplasma te vormen, en toen begon de cellenbouw. In den loop des tijds bevond eene cel, (of vereeniging van cellen) dat eene staart nuttig zou zijn, en zette zich toen eene aan. Nog later toen een dier wezens, vlood voor een hongerigen natuurgenoot (*mitwezen*) en uit het water sprong, kwam het op de gedachte, dat het vleugels kon gebruiken, en schafte zich die aan. Een tijd daarna nam het afscheid van het water, vond smaak in een leven op land, en ontwikkelde zich voeten en teenen, omdat die ter voortbeweging noodig waren. Andere wezens zijn intusschen tot andere ontdekkingen gekomen, en daaruit is ontstaan de menigvuldigheid van planten- en dierensoorten, die men op de aarde waarneemt. Op zekeren tijd echter kwam een der nakomelingen van de eerste cel, die het reeds tot de hoogte van een aap gebracht had, op een grootsche gedachte. Het zeide tot zichzelven: "Ik wil mijne staart afleggen; van nu af niet meer op de handen gaan; mijn harig kleed ga ik uittrekken, ik ga mij een neus, voorhoofd en brein ontwikkelen; dan laat ik mij een pak kleeren maken, een hoogen hoed opzetten, en mij Doctor der natuurwetenschappen noemen, en dan schrijf ik de geschiedenis mijner ontwikkeling."

* * *

Doch wat men uit het oog verliest is, dat evolutie geschieden kan naar *beneden* zoowel als naar *boven*; van slecht tot erger zoowel als van goed tot beter; en dat uit het goede nooit het slechte, noch uit het slechte het goede zich ontwikkelen kan, tenzij de normale ontwikkeling door iets van buiten gestoord worde. Uit gerechtigheid kan zich nooit zonde, noch uit zonde gerechtigheid ontwikkelen. In beide gevallen moet de normale ontwikkeling door iets van buiten gestoord zijn. En is dit niet wat de Bijbel ons leert? Door misbruik zijner vrijheid heeft de mensch de ontwikkeling van de kiem der gerechtigheid, door den Schepper in hem gelegd, verstoord. Gerechtigheid is een schepping Gods, zonde is eene schepping van den wil des menschen. Aan den anderen kant door tusschenkomst van Christus en den H. Geest wordt de natuurlijke ontwikkeling van de kiem der zonde, waarmede de mensch geboren wordt, gestoord en eindelijk vernietigd. Evolutie kan derhalve plaats hebben zoowel op het gebied van vooruitgang en verbetering, als op dat van achteruitgang en ontaarding. De vraag is, wat is het, dat zich ontvouwt. Is het iets dat de Schepper of het schepsel in 't aanzijn geroepen heeft? De Bijbel is de geschiedenis van de evolutie zoowel van de kiem der zonde als van het plan der verlossing en herstelling door God geopenbaard, voorbereid en ten uitvoer gebracht. Deze evolutie is in volkomene overeenstemming met 's menschen persoonlijke ervaring. Geen mensch aan zuivere natuurlijke ontwikkeling overgelaten is nog ooit geraakt tot de kennis van God, deugd en waar geluk, die genoten worden langs den weg door den Bijbel aangewezen. Zoo ontzettend nu als de Bijbel ons de ongestoorde

evolutie van de kiem der zonde in den mensch schildert, zoo heerlijk teekent hij ons ook de ongestoorde evolutie van de kiem des nieuwen levens, die door het geloof in den Zoon van God in den mensch gelegd wordt.

* * *

Wat de wetenschap door evolutie verstaat is echter geheel iets anders. 't Is eene ontwikkeling van eeen mensch uit het dier, van het goede uit het kwade, van gerechtigheid uit zonde. Deze beschouwing verlaagt den mensch en wederspreekt zijn eigen bewustzijn. Zijne meerderheid boven de dieren is hem ingeschapen, behoort tot zijn wezen. Wat Adam te midden van de hem omringende dieren gevoelde,—dat er onder hen geene was, "die als tegenover hem ware"—dat gevoelt elk mensch, hoe onbeschaafd hij ook zij. Hij is zichzelven bewust, dat de klove tusschen hem en de dieren onoverkomelijk is. Beschaafde heidenen hebben dan ook niet geaarzeld verwantschap met de goden te eischen,—"wij zijn Gods geslacht."

* * *

Doch deze evolutie loochent ook den *zondeval*. Een Anglikaansche geestelijke, die deze beschouwing toegedaan was, antwoordde eens op eene vraag van ons wat hij dan van den zondeval maakte: "Wel men kan eigenlijk niet spreken van een val; eigenlijk deed de mensch een stap opwaarts in zijne ontwikkeling, want hij geraakte tot de ontdekking, dat hij een vrij wezen was, iets waarvan hij zich vroeger niet bewust was." Vreemd keek hij op toen wij hem vroegen, welk soort van Bijbel hij bezat, en welk soort van Evangelie hij verkondigde, daar toch de Zaligmaker naar zijne beschouwing een zeer dwaze stuk heeft begaan door Zijne menschwording, en nog dwazer door Zijn lijden en sterven voor iets, dat een stap vooruit in de ontwikkeling des menschen is. Toch volgt dit noodzakelijk uit deze beschouwing van evolutie, die geene breuk of vreemde tusschenkomst erkennen wil. Zij vernietigt niet alleen wet, profeten en evangelie, door ze tot een dwaze kluchtspel te maken, maar wederspreekt het diepste bewustzijn van alle volken in hun natuurstaat.

* * *

Gods bewustzijn en schuldbesef zijn eigenschappen van alle volken, en daarin staan zij gewis veel hooger dan de geleerde evolutionisten, die hun verwantschap aan God loochenen, en zonde eene gezegende ontwikkeling noemen. Men zegt, dat een Schotsche leeraar onlangs van den kansel zeide, dat het hem niet hindert, dat hij van een baviaan afstamt. Alsof er geen onderscheid is tusschen een ontwikkelden baviaan en een wezen dat "naar Gods beeld en gelijkenis *geschapen*" is. Schepping sluit toch, zooals wij boven aangetoond hebben, ontwikkeling geheel uit. Liever een wezen aan God verwant, als vrucht eener goddelijke scheppingsdaad, hoe diep ook van Hem afgevallen, dan een hoogst ontwikkeld dier, dat op weg is om eenmaal aan God verwant te worden. Liever op alle mogelijke wijze zoeken hersteld te worden in de gunst van dien God, Wiens beeld ik, al is het dan maar in kleine overblijfselen, draag, dan mijn zondigen staat als een noodzakelijke en natuurlijke ontwikkelingsproces te beschouwen.

* * *

De beschouwing, die eene opzettelijke *schepping* van den mensch loochent, stelt, wat genoemd wordt "Natuurkeus," als de machtigste factor in de ontwikkeling van den mensch uit het dier. Door "natuurkeus" verstaat men een onophoudelijke, onbarmhartige worsteling om het bestaan, waarin de zwakken den onderspit delven moeten. Die worsteling wordt voortgezet door eenig wapen en eenige list, en de overwinning valt ten deele aan den listige en woeste. Het oorlogsvermogen staat dan ook als het hoogste aangeschreven. Dat er zulk een strijd onder dieren en menschen waargenomen wordt, valt niet te ontkennen. Doch de Bijbel leert ons dat er eene *evolutie naar beneden* is. De mensch, die oorspronkelijk boven de dieren en de natuurwetten, die hen beheerschten, verheven was, werd door zijne ongehoorzaamheid aan die natuurwetten onderworpen. Hij gevoelt de uitwerking van koude en hitte, hij is blootgesteld aan gevaar, hij lijdt en sterft even als de dieren. De Bijbel leert ons hoe snel de ontwikkeling naar beneden was; hoe hij, begaafd met verstand boven dieren, heel spoedig de dieren in list en woestheid overtrof. 't Is evolutie naar beneden en eindigt in den poel des vuurs.

* * *

De geschiedenis der menschheid sedert den val is in bloed geschreven, en zooals het in 't verledene was, zal het ook in de toekomst zijn. De leer, die dagelijks zonder protest gepredikt wordt, is, volken moeten strijden tot het bittere einde of sterven. De ontwikkeling van het menschdom is langs den weg van oorlog zonder ontferming. Het beginsel van natuurkeus beheerscht de volken en de maatschappij. Ieder mensch is door de verordening der natuur een vijand van zijn medemensch.

N. N.

[In het laatste nommer van de "Contemporary Review" verschijnt er een kort, doch zeer interessant artikel van Sir Oliver Lodge over de vermeende ontdekking van Prof. Schäfer aangaande den oorsprong des levens, die zooveel opschudding heeft teweeggebracht. Met groote voorzichtigheid spreekt Sir O. Lodge over deze zaak. Hij erkent dat wij staan voor een *non liquet*, een *niet bewezen*. "Het werk van den bioloog is om verschijnselen te be studeeren, van stof onder den invloed van leven. 't Is niet zijne zaak te weten wat stof is, of te weten wat leven is, of zelfs te weten, hoe de een op den ander werkt. Stof en geest werken op elkaar: daar twijfelt niemand aan. Wij verstaan ze in 't minst niet. De wetten die leven, geest en stof verbinden behooren tot een opvatting van het heelal geheel onderscheiden van wat de bioloog wil." Zoolang dus de voorstanders der evolutie-leer rekenen met God, met schepping, met ziel, met leven mogen wij ze vrijlaten in het onderzoek naar het *verschijnsel*. Hier kan de wetenschap ons helpen.

Haar gebied is niet psychologie, philosophie, theologie. Zij mag deze wetenschappen niet ignoreeren : zij moet daarmee rekening houden. Dit wil ook Sir Oliver Lodge. Terecht zegt hij : "If a low form of life comes into being under observation, it will be because of the properties of those materials, and of the laws of interaction of life and matter, just as truly as when a seed is put into the ground or an egg into an incubator. It will be a step beyond that truly, but it will be a step not of a wholly dissimilar kind. The nature of life will not be more known than before; any more than the nature of magnetism is known to a child who succeeds in evoking it in a piece of steel." Zoo is het ook met evolutie. Die theorie brengt ons niet bij het ontstaan der dingen. Al wat zij zeggen kan is :"de dingen zijn onderworpen aan eene wet der ontwikkeling. Dit meenen wij waar te nemen. Waar die dingen oorspronkelijk van daan kwamen weten wij niet. De Bijbel spreekt van God en van Schepping. Wij weten van Schepping niets, maar wij hebben ook geen recht een scheppingsdaad te verwerpen." Het kan zijn, dat de wetenschap eene Wet der Evolutie in het Heelal meent te zien werken. Daaruit zal zij veel dat haar duister was kunnen verklaren. Maar wil zij nu haar *Theorie* tot een *Dogma* vaststellen, en op alles toepassen, dan zal zij ons eerst de bewijsstukken moeten leveren. En heeft zij dat wel gedaan ? RED.]

Onze Belijdenisschriften.

De Nederlandsche Geloofsbelijdenis.

II.

Onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis, hoewel afkomstig van Guido de Brés, is niet een oorspronkelijk document. "Zij is vervaardigd—zegt Prof. Doedes terecht—naar het voorbeeld der Fransche Geloofsbelijdenis van 1559, en staat wat oorspronkelijkheid betreft bij dezen in zekeren zin achter."

Die *Fransche Geloofsbelijdenis* was het werk van Calvijn, bijgestaan door zijn leerling, ANTOINE DE LA ROCHE CHANDIEU, die met behulp van de Synode van Parijs (1559) haar in haar tegenwoordigen vorm heeft gebracht. Chandieu, of zooals hij ook genoemd werd Sadeel naar de Hebreeuwsche omschrijving van zijn naam [Chandieu i.e. Champ de Dieu, Gods veld, en in 't Hebreeuwsch Sadeel] was een buitengewone man uit een adelijken stam, die veel opgaf, toen hij de leer der Hervormers aannam. De Geloofsbelijdenis onder zijn invloed gewijzigd bevat veertig artikelen, terwijl de Nederlandsche slechts zeven-en-dertig heeft. Zij is vollediger op sommige punten, en verschilt hier en daar van de Geloofsbelijdenis van de Brés.

In het optrekken van de *Nederlandsche Geloofsbelijdenis* werden mannen van naam in Nederland geraadpleegd, die hun stempel daarop hebben algedrukt. Onder dezen dienen te worden genoemd *Adriaan Saravia*—Hoogleeraar te Leyden en later te Cambridge, waar hij in 1613 overleed, en *Herman Modetus*, die een tijdlang Kapelaan was van Willem van Oranje. Later werd de Geloofsbelijdenis herzien door Franciscus Junius, eerst predikant bij de Waalsche gemeente te Antwerpen, en daarna hoogleeraar te Leyden. Het welbekende *zestiende artikel*, dat over de "eeuwige verkiezing" handelt, werd door hem verkort.

Verscheidene Synoden hebben hare goedkeuring gehecht aan de Geloofsbelijdenis, en haar herzien, bij name die van Antwerpen in 1566. Sedert dien tijd werd zij gedurig herzien, en er is dan ook opmerkelijk verschil tusschen den oorspronkelijken tekst en die van latere tijden. Terecht is opgemerkt, dat "het herzien van den tekst der Belijdenis naar de meening van de grondleggers onzer Kerk evenzeer behoorde tot hare handhaving als het ongeschonden bewaren van den inhoud der Evangelieleer."

De Synode van Dordrecht, in 1618—19 gehouden achtte zich geroepen haar andermaal te onderzoeken en te toetsen aan Gods Woord. In haar 144ste zitting werd de gerevideerde Belijdenis voorgelezen, en ter behartiging aan de gemeente des Heeren opgedragen. Wij lezen in de Acta der Synode : "Na gedane provisie van exemplaren van de Nederl. Geloofsbelijdenis zijn ordelijk voorgelezen alle de artikelen dezer Belijdenis. En is iedereen verzocht, dat zij, na behoorlijke en naarstige en ernstige onderzoeking derzelve voorts vrijmoediglijk en oprechtelijk zouden willen verklaren, of zij in de leerstukken in de Belijdenis begrepen iets hadden waargenomen hetwelk met Gods Woord niet zoude overeenstemmen, en derhalve oordeelden noodzakelijk veranderd te moeten worden."

In de volgende zitting verklaarden de Theologen van Groot Brittanje, "dat zij de Nederl. Geloofsbelijdenis naarstiglijk hadden onderzocht en niets daarin gevonden, aangaande de leerstukken des geloofs, of het kwam overeen met Gods Woord." Op den dag daarna werden "de oordeelen van de anderen, zoo uitheemsche als inlandsche Theologen, afgevraagd over de leer in de Nederl. Belijdenis begrepen : en is door allen en ieder verklaard met eenstemmige adviezen, dat zij oordeelden, dat in deze Belijdenis geen leerstuk begrepen was, hetwelk met de waarheid in de Heilige Schriften uitgedrukt, was strijdende; maar integendeel, dat alles met dezelve waarheid en met de Belijdenissen van andere Gereformeerde Kerken wel overeenstemde."

* * *

De Nederlandsche Geloofsbelijdenis dus werd aan meer dan één toets onderworpen, was niet de zwanenzang van Guido de Brés, zooals men soms beweert, werd gedurig herzien door mannen van groote geleerdheid en van diepen ernst, werd onderworpen aan de goedkeuring, niet slechts van binnenlandsche, maar ook van buitenlandsche geleerden, werd eindelijk door de Dortsche Synode erkend als de uitspraak van de Gereformeerde Theologen, die uit vele landen van Europa bijeen waren, om de waarheid te bevestigen in dagen van strijd en verwarring. Geen wonder dus, dat Schaff in zijn uitmuntend werk over de "Geloofsbelijdenissen" (Creeds of Christendom) kon getuigen, dat deze Belijdenis "over het geheel genomen de beste symbolische uiteenzetting is van het Calvinistisch leer-

systeem, met uitzondering van de Westminster Confessie." Wil men dus weten, wat eigenlijk de Gereformeerde leer van de zestiende eeuw was, men zal rekening moeten houden met onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Zij is dan ook gebleven, wat zij is, zonder verandering, en overgeleverd aan de Kerk als de kostbaarste kleinood van de Kerk in het tijdperk der Kerkhervorming.

* * *

Onveranderd!............ Op één punt *is* zij veranderd en wel door de "Gereformeerden" onder de Gereformeerden. De Afgescheidenen in Nederland hebben haar veranderd. Op hun Synode te Utrecht in 1905 gehouden hebben zij eene niet onbelangrijke wijziging in Art. 36 aangebracht. Dit kon ook niet anders, want dit Artikel kent aan den Staat rechten toe, die wij niet kunnen onderschrijven. Aan de overheid wordt dáár toegekend het recht om "te weren en uitteroeien alle afgoderij en valsche godsdienst, om het rijk des Antichrists te gronde te werpen en het Koninkrijk van Jezus Christus te bevorderen, het woord des Evangelies overal te doen prediken, opdat God van een iegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt." Dat dit in de zestiende eeuw van beteekenis was begrijpen wij, want Guido de Brés had overal te strijden tegen de Wederdoopers, die omwentelingen in den Staat predikten. Daarom volgt er ook in hetzelfde artikel eene vermaning en waarschuwing, die ook in onze dagen van waarde is: "En hierover verwerpen wij de Wederdoopers en andere oproerige menschen, en in het gemeen al degenen, die de Overheden en Magistraten verwerpen, en de Justitie om willen stooten, invoerende de gemeenschap der goederen en verwarren de eerbarheid die God onder de menschen gesteld heeft." Uit dit oogpunt moet dit artikel worden beoordeeld. Het beginsel blijft, dat de Overheid door God verordend is, en "dat de wereld geregeerd moet worden door wetten en politie, opdat de ongebondenheid der menschen bedwongen worde, en het alles met goede ordonnantie onder de menschen toega."

* * *

Terecht merkt Prof. Bavinck aan. "De Gereformeerde Kerken hebben nimmer instemming met de Belijdenisschriften verstaan in dien zin, dat alle vrijheid van beweging daardoor uitgesloten zou zijn. De Nederl. Confessie bijv. rekent in Art. 4 den brief aan de Hebreeën onder de brieven van Paulus, maar desniettemin waren er vele Gereformeerde Theologen, die op het voetspoor van Luther en Calvijn hem aan een anderen auteur toeschreven. Over de praedestinatie bestond binnen den kring der Gereformeerde Theologie een vrij sterk verschil van gevoelen, en over de nederdaling ter helle werden steeds meeningen voorgedragen, die van de letter der Catechismus-verklaring afweken. In de Belijdenisschriften worden tal van teksten als bewijsplaatsen geciteerd, maar exegese en dogmatiek behielden hare vrijheid en stelden soms de onjuistheid der aanhaling of haar gemis aan bewijskracht in het licht...... En wat nog sterker spreekt, ofschoon de nieuwere zending, evangelisatie en arbeid der barmhartigheid uit den vreemde naar hier zijn overgeplant, ze worden toch alle door Gereformeerde Kerken met grooten ijver en warme liefde beoefend."

* * *

Niemand zal in onze dagen alles willen onderschrijven wat Calvijn deed of leerde. Dr. Hylkema heeft hierop geroemd, doch ten onrechte. "In overeenstemming met deze opvatting moest de Staat optreden als voogd over alle leven, het huiselijke en wetenschappelijke niet uitgezonderd. In Genève was zelfs het getal ringen, waarmee de dames haar vingers mochten versieren, zoo goed als de hoeveelheid der schotels en gerechten bij feestelijke gelegenheden door de wet geregeld; en van overheidswege moesten de ouderlingen op gezette tijden huis aan huis gaan inspecteeren...... Zelfs de zede werd door den Staat in naam van de Kerk gereguleerd. In Genève werd overspel gestraft niet als verstoring van de maatschappelijke orde, maar als schending van de goddelijke Majesteit, deswege ook met niet minder dan de doodstraf." Dat men in onze dagen dit niet onderschrijft is geen bewijs van afwijking. "Wanneer wij zoo met beide voeten in dezen tijd positie nemen" is nog geen bewijs dat we "naar het legerkamp der modernen verhuizen moeten." De Nederl. Geloofsbelijdenis blijft de uitdrukking van de geloofsleer der Gereformeerde Kerken in ons land.

* * *

Daarom ook werd van den beginne aangedrongen op onderteekening der Belijdenis door de dienaren der Kerk, en de Synode van Dordrecht bevestigde dat besluit.

Er bestaat echter eene andere Geloofsbelijdenis in de Nederlandsche taal, t.w.: de Corte Belijdinghe des Gheloofs, die in het jaar 1566 is verschenen. De oorsprong van dit Belijdenisschrift is geheel onbekend. Kenmerk van deze Belijdenis is de bittere, anti-roomsche geest, die haar bezielt. Zij is meer in Zwingliaanschen geest gesteld, laat zich over de Predestinatie niet uit, maar wijdt meer dan een van haar 18 artikelen aan roomsche dwalingen. Ten einde deze Belijdenis te leeren kennen halen wij de volgende twee artikelen aan:—

"Het 12 Artikel. *Van de Transsubstantiatie* Wij verwerpen met de woorden Pauli, daer hij van de gemeenschap des lijfs ende bloets Christi spreect, ook door veel ouder Doctoren Sentencien, hiermede overeencomende, alle misverstant des Nachtmaels; bijsonder hetgene dat in den Jare 800 van den Paus Hildebrando, ende in den jare 1202 van Innocencio versiert wert; te weten, dat Broodt geen Broodt en bleef, maer in het lichaem Christi wesentlick veranderde; of eenige andere opinien, strijdende tegen de Hemelvaert Christi."

"Het 13 Artikel. *Van het omdraghen des Gods.* Wij achten voor een grouwelicke Afgoderije de versierde Gods Omdracht, die met den gesloten Broode wort gedaen, ende Anno 1264 van Honorio is inghesteld, van Petro Lombardo, Hugo, Bonaventura ende Thomas van Aquinen voorts opgebout: seggende, dat het is den rechten Godt Maosim, daer Daniel af propheteert (Daniel 2 : 28):

onzen voorvaderen onbekent : dewelke in gout, silver, ende edele gesteenten is beslagen : waardoor Gode zijn eere wort ontstolen, ende Christus Nachtmael misbruyckt. Want Hij en segt niet : Sluyt dat Broot op, ende aenbidt dat; maer, Neemt, Eet, ende deelet onder Ulieden! ende : Doet dit tot mynder Gedachtenisse! Aldus discordeert dit met Christus woorden, ende is van menschen valschelijk inghestelt, teghen alle Schrift des Ouden ende Nieuwen Testaments."

* * *

Deze aanhalingen zijn genoeg ter kenschetsing van deze eigenaardige Geloofsbelijdenis. Zij heeft betrekkelijk weinig waarde, en zoover wij weten is zij ook minder bekend. Van wie zij afkomstig is weten wij niet. Het geheel is te vinden in Muller's *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche*, een standaard werk, dat zeer aantebevelen is. Müller teekent er bij aan : "Een origineel-exemplaar is te vinden in de Utrechtsche Bibliotheek." Indien onze beperkte ruimte zulks toelaat zullen wij het geheele document opnemen in onze kolommen, al is het dan om te doen zien, welke pogingen men in de Nederlanden heeft aangewend om tot eene juiste formuleering van de geloofsleer te geraken. Dat zij bij de Brés Geloofsbelijdenis verre ten achteren staat zal ieder lezer wel spoedig inzien.

Niederlandisches Bekenntnis von 1566.

Corte Belydinghe des Gheloofs,

Der gheenre die overal in 't Nederlant, ende bysonder in dese Stadt N. de waerachtighe Leere des Evangeliums aenhanghen; ende nu ter tydt van de genen die men Gheestelyck noemt, (die de waerheyt haten, ende gheerne souden verduysteren), t' onrecht voor Ketters e'nde Oproermakers worden gelastert ende vervolght : Tot waerschouwinghe der Overicheyt, Onderwys der onwetender, ende beserminghe der oprechter Christelicke Leere.

Ghedruct met Gratie ende Privilegie des Alderhoochsten Anno 1566.

Het Eerste Artikel: Van Godt den vader. Wy ghelooven na utwysen der Schrift, ende twaelf Articulen des Geloofs, met den vier algemeynen Concilien, datter is een eenich, eewich God, Almachtich Vader ende Scepper der sienlicker ende onsienlicher dinghen; Die alleene een kender der Herten is; niemants raed, helpe noch onderstant en behoeft : Maer alles selve, door zyn crachtighe ende voorsichtighe hant regeert. Desen, (die niet in Tempelen met menschen handen ghemaeckt en woont : maer met de glorie synder Majesteyt Hemel ende Aerde vervult;) dienen wy na synen Woorde, ende niet na ons goetduncken : wetende dat Hy is een ialoers Godt, die syn eere geenen anderen en gheeft : maer alleene wil gheëert zyn ende aenghebeden.

Het 2. Artikel. Van Christo, den Sone Godes. Wy bekennen, dat de Heere Jesus Christus, de eenighe gheboren Godes Sone, volcomen Godt, volcomen Mensche is : hebbende een verstandighe redelicke Ziele ende Lichaem. Dat hy voor allen eeuwen ut den Vader na der Godheyt is : ende om onser Salicheyt wille, ut ter Maghet Maria is gheboren : aennemende dat hy niet en was, ende blyvende dat hy was, Godt ut Godt, ende onse broeder, die deelachtich geworden is vleesch ende bloet der Kinderen, ons allesins ghelych, ende in als versocht sonder de sonde. Versaeckende alle Leeringhen der Arrianen, Marcioniten, Valentiniander, Manicheën, Ebioniten, ende diergelycke, die de Godtheyt ende de Menscheyt Christi verloochenen, seggende hem te hebben een onnatuerlick alomwesende lichaem, gelyck een Gheest, sonder begryp eenigher plaetsen : ende dat hy, gelyck de sonne door een glas oft hout schynt, overal na der Menscheyt is. Het welcke niet alleenlick tegen de Leere der Outvaderen; als Chrysostomus, Augustinus (*ad Dardan. lib.* 83 *quest.*), ende meer andere en is, die daer betuyghen, dat het lichaem Christi na zynder Menscheydt, niet meer dan op een plaetse wesen en can, ende dat het gheen lichaem en is, dat gheen plaetse en begrypt; dan oock tegen de Leere dar Propheten, Christi, ende der Apostelen.

Het 3. Artikel. Dat Christus alleen onse Middelaer ende Versoeninghe is. Wy bekennen Jesum Christum allene voor onsen Middelaer, Versoender, Ghenoechdoender, Gerechticheyt, Advocaet, ende toeganck tot den Vader; gheen hulpe soeckende aen verstorven Santen of Santinen, die van ons niet en weten, ende contrarie in hare leven leerden. Noch veel min aenbeden of eeren wy Beelden, oft Steenen Beelden, die de Schrift overal so grouwelick straft : Want ons en is gheenen anderen Name gegeven onder den Hemel, waerdoor wy moghen salich worden, dan Jesus Christus.

Het 4. Artikel. Christus onse eenige Leeraer. Wy bekennen desen Christum, vor onsen eenighen eewighen Leeraer, die ons door de Stemme des Vaders bevolen is te hooren : Want de Vader alleene in hem een welbehagen heeft : to wiens Leeringhe wy tot noch af en doen.

Het 5. Artikel. Van Godt den H. Geest. Wy ghelooven aen den Heylighen Geest, den Trooster, levendich ende heylichmakenden Heere; die van den Vader ende Sone utgaet; met den Vader ende Sone gelyck is te aenbidden, ende eeren : welcke Gheest ryckelick over ons is utgegoten door Jesum Christum onsen Salichmaker, ende onsen Geest getuigenisse gheeft ende verseekert, da wy Kinderen ende Erfghenamen Gods zyn, mede Erven Christi, in den welcken wij den Vader aenroepen in der Waerheyt, met vasten geloove om Christi verdiensten wille; ende worden door Christum verhoort in alles dat wy bidden tot onser Salicheyt.

Het 6. Artikel. van de Rechtverdichmakinghe des Gheloofs in Christo. Wy bekennen, dat het Ghelove is een gave Gods, door het welcke wy den heylighen Gheest ontfanghen : Waerdoor wy ut ghenaden gherechtveerdicht worden, ende niet door onse wercken of verdiensten. Dit bevesticht ons de Leere Abbacucx (2, 4), het Exempel Abrahe, ende de Woorden Pauli : De Mensche en wort niet gherechtveerdicht door de Wercken des Wets : Maer doer den Ghelooven in Jhesu Christo. Hiermede en meynen wy gheen doot, maer een levendich

Gheloove, het welcke crachtich, ende dadich is door de Liefde, in alle goede wercken; die dar zyn ghetuygenissen des Gheloofs, daer ons Godt toe ghe schapen, ende te voren bereydt heeft, op dat wy daer souden in wandelen.

Het 7. Artikel. van de algemeyne Christelicke Kercke. Wy bekennen, datter is een alghemeyne Christelicke Kercke, door de gantsche wyde Werelt verspreyt: ghebout op den gront der Propheten ende Apostelen, daer Christus den Hoecksteen ende het Hooft alleene af is (ende niet de Paus); welcke Kercke hy regeert door synen H. Gheest; ghebruyckende daer inne Menschen tot Instrumenten, te weten, wettelicke geroepene Predicanten; die de suyvere Leere der Propheten Christi, der Apostelen ende Outvaderen hiermede overeencomende, ghetrouwelick utdeylen, de Sacramenten wettelick bedienen, ende vergiffenisse der sonden predicken, allen boetveerdigen gheloovighen in Christi Name.

Het 8. Artikel. Dat Christus onse eenige Hooge-Priester ende Offerhande is. Wy bekennen eenen getrouwen Hooghen-Priester te hebben Jesum Christum, die een onverganckelick Priesterdom heeft, ende een Bediener van den warechtighen Tabernakel is, die eenmael een Offerhande heeft gedaen, als hy hem selven heeft opgheoffert aen den houte des cruyces, ende een eewige Versoeninghe in synem bloede heeft ghevonden: Want der Priesters Offerhanden en konden de sonden nimmermeer wechnemen. Dese heeftse met een Offerhande eewich geheylicht, die geheylicht souden worden: so datter geen Offerande meer voor de sonde en is, dan dit Bloet Jesu Christi, het welcke ons reyn maect van alle sonden: Door dese getuychenissen der heyligher Schrift, ende hondert andere, die men hier soude moghen by stellen, segghen wy, dat des Paus Misse, die hy seydt een Offer te syn voor Levende ende doode, valsch, ende den onreynen Offer des Broodts Maleachi (*Mal.* 1, 7) is. Soo dat door hen Christus Nachtmael, ende syn Offerhande aen het Cruys eenmael ghedaen, grootelick wordt vercort, ende Christus Bloet met voeten getreden. Bewysende, datse alleenlick een Menschelicke instellinghe is, van Gregorio begost te timmeren Anno 594. Die het Introitus, Kyrieeleyson, ende het Canon instelde. Gelasius, de Collecten, Hymnen, Tracten, ende van Sergio, Anno 694, Offertorium, Wyeroock ende dier gelycke. De reste van Pelagio ende Scholastico: die oock Vigilien, Utvaerden, Ghetyden, ende diergelycke hebben inghestelt. Seggende oock, dat het Vagevyer, het welcke Anno 400 begost, ende Anno 1000 eerst besloten is, insghelycx tegen de eere Jesu Christi door de boven verhaelde woorden, valschelyck van Menschen is versiert. Want door Christum hebben wy vergevinghe ende quytscheldinghe onser sonden.

Wy bekennen, dat Christus, tot verseghelinghe der gherechticheyt ende ghenade, oock tot oeffeninghe van onsen gheloove, in de plaetse van de Besnijdenisse ende het Paeschlam, heeft inghestelt, twee Sacramenten, het heylige Doopsel, ende het H. Nachtmael; het welcke wy niet en segghen, dat alleenlick bloote teeckenen zyn; maer hoochweerdighe verborgentheden, daar den gheloovighen de dinghen daerin beteeckent, warachtelick mede worden aengheboden ende ontfanghen.

Het 9. Artyckel. Van het heylige Doopsel. In het Doopsel, het welcke in de plaetse der Besnydinghen is ghecomen, is het Water een teecken: Maer het beteeckende is, een inlyvinghe Christi, ende aenneminghe tot kinderen Gods. Dit noemen Wy een Badt der Wedergheboorten; om dat het allen Gheloovigen aenwyst, datse door Christus utgestorte bloedt, reyn ende suyver zyn gewasschen: ende door synen H. Gheest (niet door het utwendige Werck), worden herboren. De Kercken-Dienaer doopt na de woorden Christi (*Matth.* 28, 19). Tot Christus Ceremonien ende woorden, doen wy af noch toe: Verworpende alle menschelicke Insettinghen, die daerby ghevoecht zyn, boven de woorden Gods; te weten, besweeringhe, overlesinghe, sout, smeyr, huyfkens, Spousel, Keerssen, ende diergelycke.

Dit Doopsel en ontrecken wy den iongen Kinderkens niet; aengesien dat sy begrepen syn in Gods verbondt: ende om dat oock de eerste Kercke ghedoopt heeft, na utwysen der Schrift, van de Apostelen tyden af, tot de eerste vierhondert Jaren: Gelyck Origenes (*lib.* 5. *in epist. ad Rom. cap.* 6), Chrysostomus (*Aug.* 1. *lib. contr. Jul.*), ende Cyprianus (*in epist. ad Fid.*) betuyghen.

Het 10. Artikel. Van Christi H. Nachtmael. Wy bekennen, dat Christus heeft ingestelt, in de plaetse des Paeschlams, zyn heylighe Nachtmael, het welcke hy selve noemt, het Testaments zyns bloets; ende wordt ooch ghenoemt een Dancsegghinghe. In dit Nachtmael ghebruycken wy de maniere, die wy van den Heere hebben ontfangen. Broot ende Wyn, de welcke hierinne te teeckenen zyn, worden van den Kercken-Dienaer ghebroken, ende omghedeylt. Dat hierin beteeckent word, is de ghemeynschap des warachtigen lyfs ende bloets Jesu Christi; het welcke de gheloovighe nuttighen, tot eene warachtige spyse der Zielen ten eewighen leven; ghedinckende ende verkondigende hierdoor den doot des Heeren, tot dat hy van den Hemel wedercomt.

Het 11. Artikel. Dat de Kelc den Leecken t'onrecht onttogen wort. Wy seggen, dat den Leeken den Kelck t'onrecht wordt onthouden: Want absulcx teghen de Instellinghe ende Woorden Christi is: Drinck hier alle ut! Oock vermaent Paulus viermael, soo wel van den Kelck, as van den Broode. Ende alle oude Doctoren betuyghen, dat de Woorden Christi ende Pauli, in de eerste vyfhondert Jaer werden nagevolcht. Oock is by den Griecken altydt dese ghewoonte gheweest ende ghebleven: Maer ons verboden Anno 1415 in de 13. Sessie te Constans.

Het 12. Artikel. Van de Transsubstantiatie. Wy verwerpen met de Woorden Pauli, daer hy van de Gemeynschap des lyfs ende bloets Christi spreect, etc, Ooc door veel ouder Doctoren Sentencien, hier mede over een comende, alle misverstant des Nachtmaels; bysonder het ghene dat in den Jare 800 van den Paus Hildebrando, ende in den Jare 1202 van Innocencio versiert wert; te weten, dat Broodt, gheen Broodt en bleef, maer in het lichaem Christi wesentlick veranderde: Of eenige andere Opinien, strydende de Hemelvaert Christi.

Het 13. *Artikel. Van het omdraghen des Gods.* Wy achten voor een grouwelicke Afgoderye de versierde Gods Omdracht, die met den gesloten Broode wort gedaen, ende Anno 1264 van Honorio is inghestelt, van Petro Lombardo, Hugo, Bonaventura ende Thomas van Aquinen voorts opghebout: Seggende, dat het is den rechten Godt Maosim, daer Daniel af propheteert (*Dan.* 11, 28); onsen voorvaderen onbekent; dewelcke in gout, silver, ende edele gesteenten is beslagen: Waerdoor Gode zyn eere wort ontstolen, ende Christus Nachtmael misbruyckt. Want hy en seyt niet: Sluyt dat Broot op, ende aenbidt dat: Maer Neemt, eet, ende deelet onder U-lieden! ende: Doet dit tot mynder Ghedachtenisse! Aldus discordeert dit met Christus woorden, ende is van menschen valschelyck inghestelt, teghen alle Schrift des Ouden ende Nieuwen Testaments.

Het 14. *Artikel. Van den Echtstaet.* Wy bekennen, dat God in den Paradyse heeft inghestelt den heylighen Echtenstaet. Alle Heyligen des-Ouden Testaments, ende de meiste paert in het Nieuwe, zyn daerinne geweest. Christus heeft dese ordeninghe met zyn tegenwoordicheyt geheylicht. Desen staet is alle man vry gelaten. Paulus laet Bisschoppen ende Pastoren den selfden oock toe.

Wy verwerpen alle veelheyt der Vrouwen, met de Woorden Christi, Twee sullen een Vleesch zyn, etc. Een yeghelick Man sal zyn eyghen huysvrouwe hebben.

Het 15. *Artikel. Van der Christen Vryicheit in spyse.* Den Gheloovigen, seggen wy met Paulo, gheenderhande spyse verboden te zyne, die met danckbaerheyt ghenut wordt: Want het en schaedt der Zielen niet, dat in den mondt gaet. Oock en is het Koninckryke Christi in spyse oft dranck niet gheleghen: Maer Rechtveerdigheyt, vrede, ende in Blyschap in den Heyligen Gheest. Ghebruyckende daerdoor hierinne onse Christeliche Vryheydt: Nochtans de selfde matighende na der Liefde ende stichtinghe onses naesten, op dat alle erghernisse gheschout werde.

Het 16. *Artikel. Van Vasten ende Bedeldaghen.* Wy bekennen oock voor goet, sekere Vasten der maticheyt te houden, ende Bedeldaghen te houden, na den noot ende ghelegentheyt der saken. Daer in volghende de vermaninge Johelis (2, 16), ende der Apostelen (*Act.* 14, 23); sonder supersticie of eenige verdiensten daer ut te soecken, na Augustini woorden (*super Joannem, tract.* 17. *de salu. do. ca.* 37. *Ser.* 172.)

Het 17. *Artikel. Van den Ban. Van Diakenen.* Christus heeft, tot onderhout syner Kercken (in de welcke ooc Diakenen zyn, die de arme besorghen), inghestelt, een Christelicke straffe of Ban: Waerdoor de verrotte Leden worden afgesneden van der Gemeynte: te weten, die in een onboetveerdich leven altydt voortgaen, ende gheen vermaninghe willen hooren. Voor desen moet men de Ordinantie des Heeren gebruycken, dat is de macht der Sleutelen. Wederom de gene die haer schult met behoorlic Leetwesen weder bekennen, die moet men verconddighen ontbindinghe der sonden in den Name Jesu Christi, ende haer wederom als levendighe Lidtmaten ontfanghen.

Dit bekennen wy voor goet, maer niet de Oorbiechte, die hier ut ghesmeet is; waerover 80 Jaer ghedisputeert is, de welcke dickmael af ende aen van nieuwe Doctoren wert gestelt; ende is ten laetsten eerst van Innocentio Anno duysent twee hondert besloten.

Het 18. *Artikel. De somma der* 12 *Articulen.* Somma, wy ghelooven al dat in de twelf Articulen onses Gheloofs is begrepen. Dat onse vleesch verrysen sal, doer Christum, die de Overwinner is van Duyvel, Helle, ende Doot. Dat wy oock met onse huyt sullen werden overthogen, ende met onsen Salichmaker sien, in het onverganckeliche Rycke, daer allen gheloovighen in Christo het eewige Leven door hem is bereydt, ende alsulcken vreucht, die noyt ooghe en sach, noyt oore en hoorde, noch in menschen herte en quam: Ende den ongheloovighen na Godes Sentencie, den vyerigen Poel, daer haren Worm nemmermeer en sterft.

SLOTREDEN.

Eerweerdige Heeren! die Wy bekennen voor onse van God gheordineerde Overicheyt; ende onderdanich begheeren te wesen in alles dat ghylieden ghebiedt, dat Christus woorden niet en wederstrydt! Wy bitten U, om synen Name, wilt dese Articulen onses Geloofs, ut liefden ghestelt, (de welcke wy ooc bereyt zyn in 't openbaer te verantwoorden, als Tyrannie ophoudt;) met rypen verstande insien. Toetst alle de Woorden aen den rechten Toetsteen der Schriftueren; ende wat daer mede niet overeen en coemt, dat hout (als wy) voor vervloeckt. Ut het ghene dat oprecht is, leert u leven Christelic aenschicken. Stort niet langer onnosel bloet. Syt noch gewaerschout, ende houdt op te oordeelen na den wille der gheenre die de Waerheydt haten: Of na eenighe ongodlicke Placaten: Want sy en sullen u niet verantwoorden voor den Richterstoel Christi. Dit doende so sult ghy het Ampt eender Christelicken Overicheydt volbringhen.

Voorts bidden wy alle de ghene, die noch door blinde leydtsluyden verdwaelt gaen van den weghen des Heeren, datse dese onse Belydinghe wel willen insien, ende niet verworpen, om datse met de Roomsche Kercke niet overeen en coemt: (ende door het oude quade ghebruyck haer moghelick eerstmael vreemd sal schynen:) maer den Heere vyerlichlick bidden, vindense yet dat sy niet en connen begrypen, da hy haer wil verlichten met synen Heylighen Gheest, haer Gheloove stercken, ende de kennisse zynder Waerheydt gheven. Wy willen insghelycx den Heere van herten bidden, dat hy eens, na het ontfermen van alle Landen, (als Duytschlandt, Franckryk, Enghelandt, Schotlandt, Polen, Sweden, Oostland, Switserlandt, ende Oost-Frieslandt, die hy al te samen de verco ndinge des Evangeliums vry gunt;) oock onser wil ontfermen, ende de deure zyns woorts open doen; ende dat wy eens na verordenden tyt, hem alle met eendrachtigher herten moghen loven ende aanbeden; datter een Lichaem, een Gheest, een Gheloove, een Doop, een Vader van ons allen worde aengheroepen, in synen Soone Jesu Christo. Met den welcken hy leeft in cracht zyns Heylighen Geests; een Godt drievuldich in der Eewicheyt. Hem zy Lof, Prys, Glorie, Danck ende Eere! Amen.

DEEL XVIII, No. 2. STELLENBOSCH. FEBRUARI, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

AAN ONZE LEZERS.

Alle Inteekeningsgelden voor 1913 moeten zoo spoedig mogelijk worden opgezonden aan Mnr. W. H. du Toit, Kerkzaal, Stellenbosch. Diegenen die ook voor 1912 achterstallig zijn worden vriendelijk verzocht een Postwissel voor 12/- te zenden. De namen van nieuwe inteekenaars zullen zeer welkom zijn.

BELANGRIJK !

Aan elken lezer die ons de namen van 10 inteekenaren zendt, zullen wij een cheque zenden van 10/-, alsmede een exemplaar van het blad gratis voor twaalf maanden. Allen die ons de namen van zeven inteekenaren zenden, ontvangen het blad gratis voor een jaar. Proefnommers vrij op aanvraag gezonden.

KRONIEK.

De Tering (Tuberculosis.)

Uit "De Gereformeerde Amerikaan" vernemen wij, dat de toeneming dezer ziekte in Amerika betreurenswaardig is, en dat de "Anti-tuberculosis-Society" aldaar haar best doet het publiek op dit punt intelichten. "Berichten kondigen aan," zoo zegt het blad, "dat er elk jaar in de U.S.A. 25,000 menschen sterven aan Typhoid fever; 10,000 aan Malaria koortsen; 135,000 aan pneumonia, longkoortsen; en 200,000 aan Tering." Nog erger is het volgende : "Aan de Tering sterft er iedere 3 minuten één...... De helft van 't getal menschen, dat sterft tusschen 18 en 45 jaren, gaat heen aan de Tering."

* * *

Wat in Amerika geschiedt vindt ook in Groot Brittanje plaats. "We lose from tuberculosis in all its forms some 80,000 people a year," zegt de Heer Marcus Woodward in "Pearson's Magazine." Hierbij voegt hij zoowat 300,000 zielen die lijden aan die krankheid en een leven slijten vol bekommernis. John Burns, de staatsman, brengt hieromtrent het volgende in 't midden : "In Londen alleen sterven er 9,176; dat wil zeggen : meer menschen sterven aan de tering, dan er officieren en soldaten omkwamen in de drie en een kwart jaren van den Z. Afrikaanschen oorlog." Hij voegt er bij, dat daar deze krankheid haar slachtoffers meestal tusschen den ouderdom van 20 en 45 telt, het beste deel der bevolking wordt weggevaagd.

* * *

De schrijver doet verder de vraag : wat de Tering eigenlijk is ? De medische wetenschap schrijft haar toe aan een klein, levend organisme, dat zich in de longen ontwikkelt. 't Is zoo nietig, dat een duizend bij elkaar gevoegd in lengte niet eens eentiende van een duim zouden bevatten. Zeven honderd zulke bacillen—zooals zij genoemd worden—

ontleend aan een woord dat roede beteekent, kunnen rusten op het punt van eene naald. Een millioen bacillen kunnen zich bewegen op een postzegel. 't Is te begrijpen, dat een teringlijder door gedurig hoesten millioenen van zulke bacillen kwijt raakt, en ze vergaadert in zijn zakdoek, of ze meedeelt aan zijn beddelakens, of ze uitspuwt op den grond. Die bacillen nu worden de zaden van verdere krankheid. Zoodra zij ingang vinden in de longen beginnen zij voorttewoekeren: buiten het lichaam om beteekenen zij niet veel. Daar worden en blijven zij echter middenpunten van besmetting: in 't lichaam echter vermenigvuldigen zij met buitengewone snelheid. Zij tasten allen aan: doch niet alle lichamen hebben de vatbaarheid voor hun ontwikkeling. Is de levenskracht om de eene of andere reden verzwakt, dan woekeren zij voort totdat het lichaam gesloopt is, waarin zij huisvesting hebben bekomen.

* * *

Door den schrijver wordt ontkend, dat de Tering erfelijk is, ofschoon het mogelijk is, dat de vatbaarheid voor die krankheid overgeerfd kan worden. De ziekte dus wordt meegedeeld door aanraking met het speeksel van teringlijders. Dat speeksel in vochtigen toestand doet geen kwaad: droog geworden ontlast het zijn duizenden van bacillen. Daarom dringen geneesheeren zoo sterk daarop aan, dat alle uitspuwsel moet worden vernietigd: daarom waarschuwen zij zoo sterk tegen het roekeloos spuwen op den grond, omdat droog speeksel de bron wordt van verdere vermenigvuldiging van het onheil. De schrijver geeft de volgende regelen aan, die, indien behoorlijk toegepast, de voortwoekering dezer ernstige ziekte zouden kunnen tegenwerken:

1. Leef veel in de open lucht.
2. Slaap met open venster.
3. Spuw niet.
4. Waak tegen vocht, stof, en vuil.
5. Rust een uur *voor* en *na* den maaltijd.
6. Eet krachtig voedsel.
7. Zorg voor lichte lichaamsoefening.
8. Let op uw gewicht.
9. Wees zeer voorzichtig tegen het vatten van koude.

* * *

Op aanschouwelijke wijze stelt ons de schrijver het sterfte-cijfer voor van lijders aan de Tering. Hij geeft ons te aanschouwen een optocht door Londen's straten en teekent er bij aan, dat uit ieder tiental één sterven zal aan die ziekte. Met andere woorden, uit ieder tiental dat men op de straat ontmoet is één tot den dood veroordeeld. Op eene andere plaat geeft hij ons een reusachtigen grafsteen te zien, die 400 voet hoog staat—tweemaal zoo hoog als Westminster Abbey—opgericht ter gedachtenis van de meer dan 9,000 die in Londen alleen jaarlijks een de Tering sterven. Hij houdt staande, dat dit sterfte-cijfer kan en moet en zal worden verlaagd, indien men de Tering met kracht wil bestrijden; want volgens zijn geheele betoog is die krankheid niet ongeneeslijk. Immers is het sterfte-cijfer in Engeland en Schotland gedaald, sedert men zijn aandacht aan de zaak heeft gewijd, terwijl Ierland nog altijd blijft waar het stond met een sterfte-cijfer van 20 per 10,000 der bevolking.

Op liturgisch gebied.

Men heeft mij de vraag gedaan, of in het voordragen van de Twaalf Artikelen, men het *vierde* Artikel zal hebben te lezen:—
"die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruizigd, gestorven en begraven":
dan wel:
"die geleden heeft, onder Pontius Pilatus is gekruizigd, gestorven en begraven."

* * *

Hierop is mijn antwoord:—

1. Dat in de alleroudste vormen van de Geloofsbelijdenis, die van Marcellus, uit Ancyra in Galatie,—dus uit het Oosten (circa A.D. 341),—en die van Rufinus, uit Aquileja in Italië (circa A.D. 400)—dus uit het Westen—de uitdrukkingen "die geleden heeft," "is gestorven," en "nedergedaald ter helle" niet voorkomen. Dáár lezen wij eenvoudig: "gekruizigd onder Pontius Pilatus, en begraven."

2. Sedert dien tijd echter heeft de Kerk vele wijzigingen aangebracht in de Geloofsbelijdenis; zoodat zij in haar *allerlaatsten* vorm, het eerst voorkomende in een geschrift van Pirminius, een Benediktijner monnik, stichter van de Abdy van Reichenau in Zuid Duitschland, getiteld *Scarapsus* (circa A.D. 730), op de volgende wijze dient gelezen te worden:—

"die geleden heeft onder Pontius Pilatus,
is gekruizigd, gestorven, en begraven,
nedergedaald ter helle."

Dit is door mij in een vorig artikel aangetoond.

* * *

Deze laatste vorm is door *alle* Christelijke Kerkgenootschappen—roomschen, lutherschen, gereformeerden—opgenomen in hun belijdenisschriften. Zoo verschijnt het ook in onze Catechismus.

* * *

P.S. De traditie, dat elk der Apostelen eene bijdrage geleverd heeft tot de Twaalf Artikelen dagteekent uit de Middeleeuwen. Er bestaat echter een geschrift door Hahn ons meegedeeld in zijn "Bibliothek der Symbole und Glaubensregelen der Alten Kirche" (p. 50), verkeerdelijk toegeschreven aan Augustinus, den kerkvader, waarin Johannes verantwoordelijk wordt beschouwd voor de woorden:

"Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus sepultus."

[Geleden onder Pontius Pilatus, gekruizigd, gestorven, en begraven."]

Ook bestaat er een handschrift uit de 15de eeuw, den Griekschen vorm ons mededeelende, waarin dezelfde formule, als in 't Latijn hierboven voorkomende aan denzelfden Apostel wordt toegeschreven—een bewijs ten minste, dat reeds lang vóór de Kerkher-

vorming de vorm in onzen Heidelbergschen Catechismus voorkomende de gangbare was in de Kerk. Meer kan men over de zaak niet zeggen.

Nyasa Zending.

Ik vraag de aandacht van onze lezers, wanneer ik nevensgaande Statistiek hun voorleg. Vooral wil ik, dat men er op letten zal: (1) Hoe uitgebreid het werk is. (2) Wat een invloed door de scholen werdt uitgeoefend op de jeugd. (3) Hoe de bijdragen der Inboorlingen toenemen. (4) Hoe betrekkelijk gering het aantal Christenen is, dat onder tucht staat. Voor dit een en ander dienen wij den Heere der gemeente te danken. Wij kunnen moed vatten en vrijmoedig voorwaarts gaan.

NYASA ZENDING STATISTIEK, 1912.

	Totaal Christenen.	Totaal Klasleden.	Nieuwe Christenen (1912).	Nieuwe Klasleden (1912).	Kinderen Gedoopt (1912).	Christenen onder Tucht.	Buitenposten.	Onderwijzers en Evangelisten.	Scholieren.	Inboorling Bijdragen.
1. Zending van de Kaapsche Kerk:										
Mvera	1,015	1,800	174	647	162	12	98	307	8,143	£68 15 0
Mkoma	432	728	157	314	61	13	102	258	7,663	£56 8 0
Kongwe	354	786	2	178	50	8	99	317	8,621	£25 12 0
Mlanda	669	1,616	229	242	—	21	46	126	5,447	£80 2 0
Malembo	574	605	—	159	70	—	45	118	2,639	£28 1 0
Mphunzi	220	762	65	253	28	2	26	95	2,732	£109 18 0
Malingunde ...	29	109	12	22	—	1	50	101	2,700	£9 15 0
Nchisi	56	171	2	17	—	2	36	103	1,877	£0 14 0
Totaal ...	3,349	6,577	641	1,832	371	59	502	1,425	39,822	£379 5 0
2. Zending van de Vrijstaatsche Kerk:										
Madzimoyo ...	212	1,148	65	410	...	4	40	182	8,000	£38 1 0
Fort Jameson ...	140	937	64	310	...	3	35	118	4,500	£74 4 0
Magwero	41	155	10	54	...	2	11	28	1,350	£7 4 0
Nyanji	68	213	32	84	...	...	38	93	2,800	£0 0 0
Nsadzu	29	162	6	42	...	1	21	51	2,200	£12 16 0
Totaal ...	390	2,615	177	900	...	10	145	472	18,850	£132 5 0
3. Zending van de Transvaalsche Kerk:										
Mphatso	17	114	6	68	...	...	12	47	945	£8 17 0
Mwenzi	1	2	...	...	...	...	1	5	50	£0 0 0
Totaal ...	18	116	6	68	...	...	13	52	995	£8 17 0
Groot totaal N. G. Kerk van Zuid-Afrika:	3,757	9,308	824	2,800	371	69	660	1,949	59,667	£520 7 0

Prof. Noordtzij.

Elders verschijnt, uit de pen van een medewerker, een artikel bevattende de openingsrede van Prof. Noordtzij, den opvolger van Prof. Valeton te Utrecht. Daaruit kan ieder lezer te weten komen wat standpunt over het Oude Testament door den nieuwen Hoogleeraar wordt ingenomen. Hij meent, dat de nieuwe archaeologische ontdekkingen de tot hiertoe gevolgde literarische splitsing van het O. T. in diverse fragmenten weerspreken. Opmerkelijk, dat Prof. Cheyne van Oxford, die zoo radikaal en subjectief in zijn kritiek is als mogelijk, dit ook erkent, volgens de Nineteenth Century November 1910, waar wij lezen : "Prof. T. K. Cheyne admits with startling candour, that the Higher Criticism is being undermined by Assyrian Studies" (Bible Problems p. 139, 1904). De schrijver zegt verder: "Mr. G. A. Smith regards the Higher Critical positions as no longer "assured" and as requiring revision at the hands of a more orthodox school (Quarterly Review, Jan. 1907). Mr. A. H. Sayce assures us, that "the method of the higher critic is unscientific. The pronouncement of Archaeology is unmistakeable. Archaeological facts in no instance have supported the conclusions of the higher critic" (Homiletic Review, March 1903). [See also "Monumental Facts and Higher-critical Fancies"]. A very distinguished writer in the Edinburgh Review ,after detailed examination of the results of Wellhausen's "Chaotic learning" sums up : "The decay of this school, the methods of which have become somewhat out of date, is clearly marked in the recent utterance of Wellhausen and Renan," who "have brought into the controversy nothing new either as to method or as to materials since the second and third centuries. That we should now witness the disintegration of what was once the critical theory is no doubt a sign, that some method more in accordance with real knowledge is about to arise (Edinburgh Review, July 1892)." Prof. Noordtzij werkt in dezelfde richting. Wij zullen zien wat hij te leveren heeft.

Een belangrijke Feestviering.

Het Theologisch Seminarium te Princeton, Amerika vierde voorleden jaar feest ter herinnering aan een bestaan van Honderd jaren. Bij die gelegenheid ontving die Theologische School brieven van waardeering uit bijna alle Hoogescholen van naam in de geleerde wereld. Holland en Duitschland, Frankrijk en Zwitserland, Engeland en Schotland zonden òf afgevaardigden òf brieven. Dit alles is nu in 't licht verschenen. Daaruit is te zien, wat hoogen dunk men heeft van die schole der profeten. Toen in 1812 een aanvang werd gemaakt met het werk waren er slechts *drie* studenten met *één* professor. In 1912 heeft Princeton eene vermaardheid, waarvan de geheele wereld getuigt. De toon van al die documenten doet ons weldadig aan. Zelfs de minder orthodoxe theologische Faculteiten in Europa getuigen van den wetenschappelijken ernst, die te Princeton heerscht, naast de handhaving van het aloude geloof. Zoo schrijft bijv. Prof. Krüger uit Giessen, Duitschland : "Wir fühlen uns verbunden und verpflichtet auf dem Gebiet der wissenschaftlichen Arbeit." De zeer vrijzinnige Professor Titius uit Göttingen getuigt van het Seminarie als "Pflanzstätte charaktervolle Frömmigkeit, theologische Bildungsstätte und Bollwerk theologischer wissenschaftlicher Arbeit." Zoo zou ik de vele brieven kunnen doorloopen en aanhalingen daaruit maken ter bevestiging van wat ik hierboven zei.

* * *

De toespraken bij de feestviering geleverd zijn zeer treffend en leveren een bewijs van den grooten ernst, die de sprekers bezielde. Doch wat nog belangrijker is mag niet vergeten worden. Twee boekdeelen hebben buiten het uitvoerige officieele verslag het licht gezien. Het éene bevat eene reeks van geleerde verhandelingen door de Professoren geleverd over wetenschappelijk-theologische onderwerpen, die voor den gewonen lezer niet bestemd zijn. Het andere is een kleiner boekdeel, dat eene reeks van verhandelingen bevat door studenten geleverd. Daarin wordt het groote vraagstuk van den dag besproken : "Is Jesus God?" Prof. Warfield, een der reuzen op het gebied der rechtzinnige theologie, die in onze dagen miskend en geminacht wordt door velen, door duizenden en tienmaal duizenden nog altijd wordt beleden, zegt daaromtrent : "This little volume offers a constructive argument for the Deity of Christ. It owes its origin to an attempt by the members of a class in Princeton Theological Seminary, during the session of 1911—1912, to give a reasoned answer to a series of inquiries...... A considerable number of essays were presented on each topic. Those here presented were selected because they seemed to fit well into one another, and to present together a solid argument for the ultimate conclusion...... It is with great confidence that I place these essays by a company of earnest young men seeking (and finding) the truth, before a larger public than that for which they were prepared, asking for them a candid—I scarcely need ask an indulgent—reading."

* * *

De onderwerpen waren zes in getal :—

1. Does the Christian Church teach the Deity of Christ ?
2. Has the Christian Church always taught the Deity of Christ ?
3. Do the New Testament writers teach the Deity of Christ ?
4. Do the Evangelists represent Christ as Himself teaching His Deity ?
5. Did Jesus teach His own Deity ?
6. Is Christ God ?

Voor onze Kerk beteekent dit boek veel. Want *drie* der verhandelingen over de *zes* onderwerpen werden toegekend aan studenten uit *ons* Theologisch Seminarie, die na hun cursus in Zuid-Afrika Princeton hebben bezocht.

* * *

D. S. B. Joubert—thans hulpprediker te Worcester—bespreekt het onderwerp : "Has the Christian Church always taught the Deity of Christ?" Aan J. D. Roos—thans predikant te Zwart-ruggens in de Transvaal—werd het vraagstuk toegekend : "Do the Evangelists represent Christ as Himself teaching His Deity?" En William Nicol—Reizende Secretaris van de Christelijke Studenten-Vereeniging—behandelt de vraag : "Does Jesus teach His own Deity?" Dat aan Stellenbosschers de eer werd waardig gekeurd hier voor het groote publiek te verschijnen levert een bewijs, dat de grondslag in Zuid-Afrika goed gelegd is. Wij behoeven dus voor de toekomst niet bezorgd te zijn. Immers op wetenschappelijk gebied hebben onze eigene studenten in Europa, en nu ook weer in Amerika naam gemaakt. Wij denken aan de ouderen : Cruse, Weber, Haarhof, Louw : aan lateren, zooals Malan, Joubert, Lategan, Greyvenstein; aan Steenkamp, Spies, Van Rooijen, die òf het doctoraal hebben afgelegd met goed gevolg, òf ook hun dissertaties hebben ingeleverd; aan Muller en Keet, die binnen kort in Europa hopen te promoveeren. Waarlijk wij behoeven ons niet te schamen over de *alumni* van ons Theologisch Seminarie. Ik spreek niet van de mannen, die den graad van B.D. hebben verworven : ook zij verdienen allen lof voor wat zij in den vreemde hebben gedaan.

CAREL HENDRIK DE SMIDT.

Elders verschijnt een artikel gewijd ter nagedachtenis van dezen geëerden prediker, die helaas! ons zoo vroeg werd ontnomen. Mag ik er iets bijvoegen, dat in Zuid-Afrika niet bekend is. In het leven van Dr. W. Fleming Stevenson, een beroemden predikant van de Iersche Presbyteriaansche Kerk, wordt van de Smidt melding gemaakt. Stevenson, Adolf Saphir en Charles de Smidt waren medestudenten te Edinburgh en gezworen vrienden. Van de Smidt schrijvende zei Stevenson : "His character is so open, honest, and childlike, that no one could help liking him. We get on very happily together, not a single flaw in our unity, the most harmonious, merriest, studiousest 'klee-blatt' that ever was. Van de Smidt wordt verder gezegd : "Resisting every temptation to remain in Europe, where he would have had a more congenial and comfortable sphere, he went back to devote his energies to his native country." Van de drie wordt verder gezegd : "In allusion to their birthplace or lineage (Saphir was van Joodsche afkomst) the three dubbed themselves Shem, Ham and Japhet. They possessed qualities, intellectual and moral, which so admirably harmonized with or supplemented one another, that their joint Edinburgh life seems to have been joyous, stimulating, and full of benefit to all." Stevenson werd predikant in Dublin, Saphir in Londen, en de Smidt stierf, jong en diep betreurd te Robertson.

LEERREDE

uitgesproken

door Prof. Muller bij de bevestiging van Ds. J. A. Beyers te George op 27 December, 1912.

"Wij hebben verworpen de bedekselen der schande, niet wandelende in arglistigheid, noch het Woord Gods vervalschende, maar door openbaring der waarheid onszelven aangenaam makende bij alle gewetens der menschen, in de tegenwoordigheid Gods."

2 Cor. 4 : 2.

In het voorafgaand Hoofdstuk zette Paulus uiteen de heerlijkheid der evangeliebediening boven de bediening der wet. Zulk een uitnemende bediening was hun toebetrouwd niet om eenig persoonlijke verdienste of waardigheid, maar door loutere barmhartigheid van God over hem. Vanwege de heerlijkheid dezer bediening en de groote onderscheiding, die hem te beurt gevallen was, gebruikte hij ook groote vrijmoedigheid (3 : 13) en legde hij grooten ijver aan den dag (4 : 1—16) in de waarneming ervan. Valsche leeraars hadden hem als een bedrieger voorgesteld, en op velerlei wijze getracht de Corinthiers tegen hem te bevooroordeelen. Daartegen verdedigt hij zich. Hij "had verworpen de bedekselen der schande,"—wijzen van handelen die het licht niet konden dragen, dingen die schaamte veroorzaken zouden, als zij openbaar werden. Hij "had niet gewandeld in arglistigheid,"—was niet met list te werk gegaan, gewillig zijnde om eenig iets te doen of te laten, zoolang hij maar zijn doel kon bereiken. Hij "had het Woord Gods niet vervalscht,"—zijne hoorders niet bedrogen door hun leugen voor waarheid te geven, of de waarheid te vermengen met menschelijke wijsheid om haar smakelijk te maken voor het eigengerechtig gemoed, zooals de valsche leeraars deden, die wet en evangelie, werken en geloof met elkander mengden. Hij had zich ook in zijne prediking niet geschikt naar de grillen van zijn gehoor, bezorgd zijnde om de gunst van den een te verwerven of de ergernis of ontevredenheid van den ander te ontwijken; maar had zich op ieders geweten beroepen, en getracht dat voor hem en zijne zaak te winnen. Zijn innerlijk en uiterlijk leven had plaats "voor het aangezicht van God," die de nieren proeft, de woorden beluistert en de daden gadeslaat.

Eerlijkheid was bij uitnemendheid het kenmerk van Paulus, en mag bij den waren evangeliedienaar niet gemist worden. God eischt het van hem, en de gemeente heeft er aanspraak op, al is het dat die eerlijkheid niet altoos bijval bij velen vinden zal. Noch de evangeliedienaar noch de gemeente mag vergeten, dat ons verborgen en openbaar leven voor het aangezicht van God geleid wordt, dat wij met Hem te doen hebben, en dat onze drijfveeren, daden en bedoelingen naakt en geopenbaard voor hem zijn. Paulus was

EERLIJK IN ZIJNE DRIJFVEEREN.

Een man, die leefde voor het aangezicht van God, die de kenner der harten is en naar waarheid in het binnenste zoekt, kan geene onedele drijfveeren koesteren. Hij had alle *zelfzucht* en eigen belang bij de waarneming van zijn ambt als verachtelijk van zich geworpen. Zelfzucht is te allen tijde een verachtelijk ding, maar nooit meer dan in de evangeliebediening. De dienstknecht, die zijn eigen belang op den voorgrond stelt, verliest de achting en het vertrouwen van zijn heer en van zijne medemenschen, hetzij hij een gewoon dienstknecht, een dienaar van den staat, of een evangeliedienaar zij. Dit wisten de valsche leeraars, daarom bedekten zij hunne zelfzucht onder een mantel van vrome woorden en schoonschijnende redeneeringen. Paulus daarentegen had eens en voor altoos alle zelfzucht in de uitoefening van zijne bediening vaarwel gezegd. Met een eerlijk gemoed kon hij aan allen zeggen : "Ik zoek niet het uwe, maar u."

Hierin moet een dienstknecht van Christus den Apostel navolgen, allereerst als een plicht tegenover zijnen Heere, en dan om het vertrouwen zijner gemeente te winnen. Er zijn altoos menschen die meenen, dat wij ons ambt om tijdelijk voordeel waarnemen; dat wij onze betrekking gebruiken om eigen belang te dienen. Het is zoo moeilijk voor sommigen om te gelooven, dat iemand belangloos kan zijn in den dienst des Heeren. De Satan geloofde niet dat Job God kon dienen anders dan om tijdelijk voordeel. Hij beoordeelde Job naar zichzelven, en zijne volgelingen doen hetzelfde in de beoordeeling van Gods knechten. Daarom, hoewel Paulus leerde, dat God verordend had, dat degenen, die het evangelie verkondigen, ook van het evangelie leven zouden, besloot hij, om alle achterdocht te vermijden bij degenen, die nog voor het evangelie gewonnen moesten worden, geene belooning voor zijn arbeid te vragen, maar liever met eigene handen in zijne behoeften te voorzien. Slechts van degenen, die reeds Christenen waren, nam hij gaven tot zijn onderhoud aan, omdat dezen geleerd hadden, dat zij schuldig waren diegenen van lichaamlijke goederen te dienen, door wie zij geestelijke goederen deelachtig werden. Naar dezen regel handelt de Kerk tot op heden. Doch omdat men zoo gereed is den dienaar des evangelies te verdenken, dat hij zijn ambt *enkel* om tijdelijk voordeel waarneemt, moet hij te meer op de hoede zijn, daartoe geen aanleiding of grond te geven.

Tot de zelfzucht behoort ook het *zelfbehagen*. Al kan een leeraar eerlijk voor God verklaren, dat hij in de waarneming van zijn beroep niet het oog op tijdelijk voordeel heeft, toch blijft het moeilijk zich van alle zelfbehagen te ontslaan. 't Is zoo aangenaam voor het vleesch de waardeering en goedkeuring der gemeente weg te dragen, of op den kansel de bewustheid te hebben, dat men door zijn sierlijke taal, zijn levendige voordracht, zijn ernst en gemoedelijkheid de aandacht der gemeente boeit, dat men gevaar loopt in de prediking vooral het oog te hebben op zich zelven en de bewaring van dat aangenaam gevoel. Welk leeraar kent niet dat behagen in zichzelven, dat zich van hem meester maakt, als de duivel hem na de preek influistert, gij hebt vandaag een flinke preek gedaan! en als hij van den kansel komende hetzelfde hem door anderen gezegd wordt. Toen een leeraar eens van den kansel kwam en een ouderling hem met een warmen handdruk zeide : "Dominé, gij hebt vandaag goed gepreekt!" antwoordde hij : "Ja, dat heeft de duivel mij reeds op den kansel gezegd!"

Aan het einde der vierde eeuw stond er te Constantinopel een ernstige, welsprekende en gevierde leeraar, Chrysostomos geheeten. Zijne gemeente bestond uit Grieken, die gewoon waren een spreker gedurende zijne rede toe te juichen. Deze eerlijke man bestrafte eens deze toejuiching, maar beleed voor zijne gemeente, dat toen hij den vorigen Zondag bij zijn spreken den bijval zijner hoorders opmerkte, en hunne toejuiching vernam, er iets menschelijks over hem kwam. Maar, liet hij er op volgen, toen ik tehuis kwam en bedacht, dat zij, die mij toegejuicht hadden, geen nut getrokken hadden uit mijne prediking, weende ik, en was het mij te moede, omdat ik te vergeefs gesproken had. De groote drijfveer in onze prediking moet zijn niet ons zelven te behagen, maar Hem, die ons tot de bediening geroepen heeft.

Paulus had alle zelfbehagen van zich geworpen. Hij had slechts zijn Meester naar de oogen te zien, te doen en te spreken wat Hem behaagde, en te vermijden wat Hem mishaagde. Aan Timotheus vschreef hij : Een krijgsknecht moet dien behagen, die hem tot den krijg geroepen had. De Romeinen vermaande hij de zwakheden der onsterken te dragen en niet zichzelven te behagen, want ook Christus had zichzelf niet behaagd, maar smaadheid om Gods wil gedragen. Aan de Corinthiers verklaarde hij, dat hij zeer begeerig was hetzij inwonende, hetzij uitwonende, om Hem welbehagelijk te zijn.

Een gemeente doet soms het uiterste in haar vermogen om haren leeraar te behagen. Zij zwaait hem lof toe, bewijst hem groote vriendelijkheid en welwillendheid, en klaagt erover, dat zij, niettegenstaande dit alles, hem niet behagen kan. Doch hoe kan een ware dienaar van Christus tevreden zijn, zoolang de gemeente niet leert, hoe zij God behagen moet ? Kan hij gelukkig zijn in de achting en liefde van menschen, die afkeerig zijn van God en Christus ? Kan hij een huisvriend zijn, waar Christus een vreemdeling blijft ? Kan hij het gezelschap genieten van degenen, die vriendelijk zijn tegenover hem, maar onvriendelijk tegenover zijn grooten Zender; waar hij over alles mag spreken, behalve over zijn Meester en het werk, waartoe hij gezonden is ? Toen de Kerkvader Augustinus door zijne gemeente geprezen werd, was zijn antwoord : "Uwe verbetering wil ik hebben en niet uwen lof!" Dat zij steeds de drijfveer van al ons spreken en handelen !

Paulus was voorts

EERLIJK IN ZIJNE BEDIENING.

Hij had alle *arglistigheid* in zijne bediening vaarwel gezegd. Het woord "arglistigheid" beteekent letterlijk "alles doen," en heeft eene goede zoowel als eene kwade beteekenis. In goeden zin

spreekt men van iemand, die alles kan doen, als schrander; doch in kwaden zin bedoelt men iemand, die eenig iets, hoe verkeerd ook, kan doen, of eenig iets, hoe gewichtig ook, kan nalaten, om zijn oogmerk te bereiken. De valsche leeraars waren gereed eenig iets te doen, dat hun eigen belang kon bevorderen, en te laten wat daarmede in strijd kon zijn. Paulus verklaart, dat hij alle arglistigheid van zich geworpen had, omdat hij geen eigen be belang te dienen had, en derhalve ook niet noodig had zich van list te bedienen, zooals zijne tegenstanders deden.

De leeraar, die niet met beslistheid doet, wat Paulus gedaan had, loopt gevaar twijfelachtige dingen te doen om eigene populariteit te bevorderen, en ernstige plichten te verzuimen ten einde die niet te benadeelen, en alzoo de gunst en goedwilligheid van menschen te verliezen. Hoe verachtelijk is in het dagelijksch leven een listig mensch, die alles kan doen of laten om eigen voordeel te bevorderen! En waarom zou in de evangeliebediening zulk een mensch minder verachtelijk zijn? Toch prijst de wereld den leeraar, die met haar in al hare ijdele en lichtzinnige genietingen en vermaken medeloopt, en ontrouw is aan zijne dure verplichting om de zonde te bestraffen, en menschen met allen ernst te vermanen zich van deze ijdele dingen tot God te bekeeren, het vleesch met zijne begeerlijkheden te kruisigen en Christus na te volgen. Welk eene verzoeking kan eene gemeente uit zulke lidmaten bestaande voor een leeraar worden om ontrouw en oneerlijk te zijn, en zich te bedienen van een gedrag dat toegejuicht wordt, hoezeer die ook in andere betrekkingen des levens verfoeid moge worden! Een eerlijk mensch kan zich niet van list bedienen.

Paulus verklaart verder, dat hij *het Woord Gods niet vervalscht had.* De oorspronkelijke beteekenis van het Grieksche woord voor vervalschen is een lokaas gebruiken om iets mede te vangen, en dan verder: het vervalschen van iets, zooals van spijze en drank. In beide beteekenissen was Paulus een eerlijk man. Hij had nooit het Woord Gods gebruikt als een middel om menschen voor zijn doel te vangen, zooals de valsche leeraars deden. Zij gebruikten de Schrift niet om zielen te voeden, maar als een lokaas om eenvoudigen en onkundigen voor hunne partij en zienswijze te winnen. Zij beriepen zich op het Oude Testament ten bewijze, dat de besnijdenis en de onderhouding der wet verplichtend waren voor Christenen. Tot op den huidigen dag doen valsche leeraars hetzelfde. Men denke slechts aan Sabbattariers en anderen. Nog heeft elke ketter zijn letter in de Schrift. Op denzelfden Bijbel, waarop Christus zich beriep tegenover de verzoeking van den Satan, beriep dezen zich ten bewijze, dat het voor den Heiland geoorloofd was, zich van de tinne des tempels nederte-werpen. Er bestaat geene ketterij die niet door hare voorstanders uit den Bijbel bewezen wordt. Iemand heeft gezegd, dat door uit Ps. 14 : 1 weg te laten "de dwaas zegt in zijn hart," men bewijzen kan dat "er geen God is."

Doch men vervalscht iets door bijvoeging van wat van mindere of weglating van wat van werkelijke waarde is. Zoo kan men ook het Woord Gods vervalschen en verwateren door de toevoeging van menschelijke denkbeelden en leeringen, waardoor het van zijn goddelijke kracht ter bekeering der ziel beroofd wordt. Paulus verwierp zelf de "woorden die de menschelijke wijsheid leert" opdat het kruis van Christus niet verijdeld worde. In dit opzicht volgde hij in de voetsporen zijns Meesters, die alle geboden en leeringen der menschen verwierp als strekkende om het Woord Gods krachteloos te maken.

Men kan het Woord ook vervalschen door er uit te laten, wat den natuurlijken mensch hindert, en aanstootelijk is voor het onbekeerd hart. De boodschap uit Gods eigen mond, die wij tot de wereld brengen moeten, is: Zegt den rechtvaardige, dat het hem wel, en den goddelooze, dat het hem kwalijk zal gaan. Wee ons, indien wij de boodschap aan de goddeloozen verwateren om hen genoegen te doen. De belangrijkste zaken, die Paulus tot onderwerp zijner prediking tot onbekeerden maakte, waren dood en oordeel, zaligheid en verdoemenis. Zoo zeker als de dood voor ieder mensch was voor hem het oordeel van ieder, en zoo zeker als de zaligheid der rechtvaardigen, was voor hem de verdoemenis der goddeloozen.

In de samenleving verklaart men zich tegen het vervalschen van spijze en drank, en eischt dat overtreders strengelijk gestraft zullen worden. Toch gebeurt het niet zelden, dat diegenen, die het Woord Gods vervalschen, en onsterfelijke zielen onberekenbare schade aanbrengen, door de wijzen dezer wereld toegejuicht worden. Indien de maatschappij zulke daden straft, zal God de vervalsching van Zijn Woord ongestraft laten?

Paulus zegt eindelijk, dat hij *de waarheid geopenbaard had.* Die waarheid was hem toebetrouwd; hij bezat haar in het Oude Testament en in den persoon en het werk van Christus. Zijne taak was om die aan de menschen te openbaren, en hen tot geloof in en overgave aan haar te bewegen. Paulus behoorde niet tot de klasse van predikers, die hunne hoorders op ontdekkingsreizen nemen om naar de waarheid te zoeken. Hij bezat haar, had haar slechts in haar geheel te openbaren, en ieder het deel aan te wijzen, dat hij behoefde.

Boven den ingang van de Bibliotheek van Ptolomeus te Alexandrië stond het opschrift "Apotheek der ziel." Dit opschrift past beter aan het Woord Gods. In een apotheek zijn er verschillende soorten van geneesmiddelen bestemd voor onderscheidene ziekten, wonden en kwalen. Niemand echter wordt toegelaten daaruit te nemen, wat hem behaagt, of naar zijne meening geschikt is voor zijne ongesteldheid. De arts alleen weet, wat heilzaam is voor bijzondere krankheden, en geeft aan ieder niet wat hem behaagt, of aangenaam is voor zijn smaak, maar wat voor zijne herstelling vereischt wordt. De leeraar is de zielearts, die de krankheden der gemeente behoort te kennen, zoowel als de middelen ter genezing, die Gods Woord bevat. Hij mag als een eerlijk mensch zijne gemeente niet prediken, wat zij gaarne verlangt en verzwijgen wat haar onaangenaam is. Hij mag de onbekeerden geen vrede en zaligheid prediken, noch

de onboetvaardigen vertroosten, noch de eigengerechtige vielen. Gods Woord bevat de eeuwige waarheid ten opzichte van dezen en zijn heilige plicht is die duidelijk te openbaren.

In onzen tijd bestaat de neiging om den leeraar te willen voorschrijven, wat hij prediken moet. Men wil slechts zooveel van den Bijbel als men in overeenstemming kan brengen met een ijdel vleeschelijk en lichtzinnig leven. Van bekeering, verloochening van zichzelven, kruisiging van het vleesch, afstand van de wereld en hare genietingen, lijden met Christus, daarvan heeft men een fellen afkeer; en leeraars loopen gevaar aan die neiging te voldoen, te prediken wat men gaarne hoort, te verzwijgen wat tegenzin verwekt, en alzoo ontrouw te worden aan God en oneerlijk tegenover de gemeente. Paulus beriep zich op de ouderlingen te Efeze, dat hij niets achtergehouden had van hetgeen nuttig was, dat hij haar niet zou verkondigd hebben *al den raad Gods*. Geliefde gemeente, laat uw leeraar het van den beginne af verstaan, dat gij in hem een eerlijk man verwacht,—een man die u al den raad van God in alle liefde, maar ook in alle getrouwheid verkondigen zal. Zoo dikwijls hij op dezen kansel verschijnt, laat hem als op uw aangezicht lezen : "Wij zijn allen hier tegenwoordig voor God, om te hooren al hetgeen u van God bevolen is."

Eindelijk, Paulus was

Eerlijk in zijne bedoeling.

Hij maakte zich *aangenaam bij alle gewetens der menschen, in de tegenwoordigheid Gods*. De valsche leeraars zochten zich aangenaam te maken bij het onherboren hart hunner hoorders, hij daarentegen beriep zich op het geweten van elk mensch, en zocht dat voor zich en zijne zaak te winnen. Het geweten is Gods getuige in elk mensch. Op de plaats in Egypte, waar eens de vermaarde "Tempel der Zon" stond, aanschouwt men thans een eenzame zuil, als eenig overblijfsel uit de verwoesting, die den tempel getroffen had. Zoo blijft nog immer het geweten van den zondaar, wanneer alle andere overtuigingen in zijn boezem vergaan zijn. Men kan dat geweten met geweld tot zwijgen brengen, en de raad, dien een ongeloovige Franschman eens gaf, om "het onrustig geweten met harde slagen te bedwelmen, totdat het niet meer spreken kan," wordt door velen in onzen tijd gevolgd. Toch blijft het waar, dat het geweten soms op wonderbare wijze door de getrouwe en eerlijke prediking uit zijne bedwelming opstaat, en aan de waarheid Gods getuigenis geeft, even als met Paulus gebeurde, toen hij te Lystre gesteenigd en voor dood buiten de stad gelaten werd. Hoe menig ongeloovige heeft zich naar zijne meening een onverwinbare vesting gebouwd uit zoovele honderden van bewijsgronden, onwederlegbare redeneeringen en geleerde autoriteiten tegen de leer, dat er een leven na den dood, en een oordeel en eene verdoemenis is. Zoo zeker was hij in zijne sterke vesting, dat hij ieder kon belachen, die nog aan zulke dwaasheden geloofde. Doch ziet, een enkele gebeurtenis, soms een enkel woord is genoeg om het geweten te wekken, dat door al zijne bewijsgronden, redeneeringen en autoriteiten doorbreekt, als een leeuw door een net van stroo, en met een ruk en stoot al zijne berekeningen omver stoot, al zijn gewaanden troost vernietigt, en hem dwingt te belijden, dat er toch een God, een oordeel en een leven na dit leven is.

Paulus wilde dit geweten in den mensch voor zijn boodschap winnen,—al het andere was hem van minder belang. De vruchtbaarste prediking van Gods Woord iis die, welke zich tot het geweten van den mensch richt. Op het geweten van zijn gehoor moet hij zich beroepen om te oordeelen, of het recht is Christus te belijden en de wereld te dienen, of men het vleesch kan kruisigen door aan hare begeerlijkheden te voldoen, of men geschikt is voor den hemel als hier de dienst van God eene vermoeienis is, of iemand, die zelden of ooit den lof van God gezongen heeft, in het lied der verlosten kan deelnemen, of een mensch, die de genade Gods hem in het Evangelie aangeboden verworpen heeft, zalig sterven kan.

Hoe anders is het beroep op het geweten, dan het beroep op *de bedorvene neigingen van het natuurlijk hart*, waarvan de velsche leeraars zich bedienden. Paulus eenig doel was de verheerlijking van God en het eeuwig heil zijner medemenschen. Daarom vreesde hij ook niet de waarheid te spreken, hoezeer hij daarom ook gehaat, mishandeld en in gevangenissen geworpen werd,—hij kon voor de waarheid sterven.

Paulus was geen menschenhater, die niet gaf om de achting en liefde zijner medemenschen, integendeel was hij meer dan eenig ander gevoelig voor vriendelijkheid, liefde en achting hem bewezen. Hij had een bij uitnemendheid teeder hart. Aan de ongeregelde lidmaten van Filippi zegt hij met tranen, dat zij vijanden van het kruis van Christus zijn. Als hij Christenen vermaande, dan deed hij dit, gelijk een vader zijne kinderen vermaande. Als hij troosten moest, dan deed hij dit met de liefde eener moeder. In het midden der gemeente was hij minzaam en geduldig gelijk een voedster onder hare kinderen. Hij schreef aan Timotheus : "Een dienstknecht des Heeren moet niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen, bekwaam om te leeren, en die de kwaden kan verdragen, met zachtmoedigheid onderwijzende degenen, die tegenstaan, of hun God te eeniger tijd bekeering gave tot erkentenis der waarheid, en zij wederom ontwaken mochten uit den strik des duivels, onder welken zij gevangen waren tot zijnen wil."

Doch Paulus heeft nooit gezocht om menschen te behagen, waar het zijne roeping als bedienaar des Evangelies gold. Menschen te behagen, heeft iemand gezegd, is eene Delila, die menigen prediker het hoofdhaar beschoren en van zijne kracht beroofd heeft. Een menschenbehager behoort niet op den kansel maar in het theater te huis. En zoodanig is de prediker, die daarvan uitgaat, dat de gemeente met hem tevreden is, en die daarom bevreesd is haar door de prediking van de eerlijke, volle waarheid Gods aanstoot te geven en met hem ontevreden te maken. Zulk een leeraar is inderdaad een dienaar van menschen, niet van Christus. Paulus schreef aan de Galaten : "Indien ik nog menschen behaag, zoo ware ik geen dienaar van Chris-

tus." Doch men kan nog verder gaan en beweren, dat zulk een prediker een liefdeloos en hardvochtig mensch is. Want die het kwaad niet moedig bestrijdt, heeft geene liefde tot God, en die zijn broeder niet waarschuwt tegen de bittere gevolgen van een onbekeerd leven, heeft geene liefde tot zijn naaste. Iemand gaf eens aan zijn leeraar het volgende als reden, waarom hij niet ter kerk kwam: "Een mensch moet niet naar kerk komen om ongemakkelijk te gevoelen." De leeraar stemde dit toe, maar gaf hem aan de hand te onderzoeken, waar de schuld lag, "in mijne preek of in uw leven." De ware prediking is die, welke den mensch ontevreden maakt met zichzelven. De lofspraak, die Lodewijk XIV eenmaal aan Massillon gaf, is voorzeker de schoonste, die men een prediker geven kan: "Lieve Vader," zeide hij, "ik heb menigen grooten redenaar in deze kapel gehoord; ik ben altijd zeer over hen voldaan geweest; maar zoo dikwijls als ik u hoor, ga ik onvoldaan over mijzelven uit de kerk." Het Evangelie is niet bedoeld om de bedorvene neigingen en driften van den mensch te streelen, maar om die te bestraffen en te kruisigen. Geliefde gemeente! verlang niet dat uw leeraar altoos aangename dingen aan u zeggen, en de onaangename voor u verzwijgen zal. Dit is voor u even zoo gevaarlijk als voor uwen leeraar; nuttiger voor u en als een groote deugd moet het beschouwd worden, als gij uzelven wegens uwe zonden bij God aanklaagt. Zoo alleen kan de prediking u tot nut zijn.

Paulus eindigt met te zeggen, dat wat hij deed, deed hij als *voor het aangezicht van God*, Die zijn hart kende, zijne prediking beluisterde, en zijn wandel gadesloeg. Hoe dikwijls hooren wij hem voor al zijne handelingen God tot getuige van zijne veerlijkheiid roepen. Men had zijn verzuim om Corinthe te bezoeken toegeschreven aan veranderlijkheid en lafhartigheid. In het eerste hoofdstuk van dezen brief schrijft hij: "Ik aanroepe God tot een getuige over mijn ziel, dat ik om u to sparen nog te Corinthe niet ben gekomen." Aan de Thessalonicensen schrijft hij: "Gij zijt mijne getuige en God hoe heilig en rechtvaardig en onberispelijk wij u, die gelooft, geweest zijn," en wederom "wij hebben nooit met pluimstrijkende woorden omgegaan, gelijk gij weet, noch met eenig bedeksel van gierigheid; God is getuige! noch zoekende eer uit menschen, noch van u, noch van anderen." Schrijvende aan de Romeinen zegt hij: "God is getuige, hoe ik zonder nalaten uwer gedenkt in mijn gebed, biddende of mogelijk mij te eeniger tijd gegeven werd tot ulieden te komen."

In den brief aan de Filippensen heet het, "God is getuige, hoe zeer ik begeerig ben naar u allen." Zijn geheel innerlijk en uiterlijk leven werd als voor het aangezicht van God geleid. Terecht kon Spurgeon van hem zeggen: "Paulus was een man van welken men zou verwachten, dat hij van den kansel in zijn doodkist kon stappen, en voor God opstaan om rekenschap van zijne bediening te geven."

De vraag kan gemakkelijk bij iemand ontstaan: Als Paulus dan zoo eerlijk en onverschrokken de waarheid Gods openbaarde, en zich op de gewetens van menschen beriep, hoe komt het, dat hij zoovelen niet winnen kon? Menschen gaan verloren, omdat zij de redelijkheid van het Evangelie, dat hun opengelegd wordt, niet inzien kunnen, en derhalve den Zaligmaker, buiten Wien er geen ander redder is, niet aannemen. De apostel erkent, dat zijn Evangelie bedekt is in degenen die verloren gaan, maar ontkent, dat dit aan gebrek aan duidelijkheid in zijne prediking te wijten is. De reden is, dat zij, door de beginselen, gedachten, gevoelens, gewoonten en bedoelingen, die de atmosfeer der wereld uitmaken en de regeering van den vorst dezer eeuw kenmerken, te vòlgen, zich onder zijne macht en zijn invloed gesteld hebben. Deze vorst verblindt hunne zinnen,—hangt een sluier voor hunne geestesoogen, zoodat, hoe duidelijk ook de heerlijkheid van Christus, Die het beeld Gods is, in het Evangelie aan hen voorgesteld wordt, het licht dier heerlijkheid hunne geestesoogen niet bestralen kan. Welk een ontzettende waarschuwing ligt er in deze woorden van den apostel voor diegenen, die zich schikken naar den geest dezer wereld. Ongemerkt geraken zij onder de heerwschapipj van den Vorst dezer eeuw, die hen de zinnen verblindt, zoodat zij, als geregelde toehoorders van de duidelijkste uiteenzetting van de heerlijkheid van Christus, er niets van opmerken, en in hunne blindheid verloren gaan. Zoo als de mensch zich onder den invloed des Heiligen Geestes stellen, en in de Heere Jezus het beeld van de heerlijkheid Gods aanschouwen kan, zoo kan hij zich ook onder de leiding van de geest dezer eeuw stellen, geestelijk blind worden, en niettegenstaande de duidelijkste prediking geene gedaante of heerlijkheid in den Christus Gods zien,—letterlijk niets, dat hun bewegen kan Christus tot Zaligmaker en Heere te begeeren. O hoe vele zulke geblinddoekten zijn oud geworden onder het Evangelie en zonder Christus verloren gegaan! Moge God in Zijne barmhartigheid over uwe ziel verhoede, dat dit het lot van eenig uwer worde!

Geliefde Broeder! Gij zijt geen nieuweling in de Evangeliebediening, dien ik bij de aanvaarding van uw ambt met raadgeving dienen moet. Door uwe bediening in onderscheidene gemeenten beschikt gij reeds over een schat van ondervinding, die een jeugdige broeder missen moet. De gemeente kan zich gelukkig achten en God danken, dat Hij u met uwe rijpe ondervinding tot haar gezonden heeft. De prediking van heden was bedoeld voor ons allen, die hier tegenwoordig zijn, beide leeraars en gemeenteleden. Ik wilde aller aandacht bepalen bij de opvatting die Paulus had, van de wijze waarop de Evangeliebediening waargenomen moet worden. Ik achtte dit noodzakelijk, omdat 's apostels opvatting hemelsbreed verschilt van eene opvatting, die langzamerhand gangbaar wordt onder leeraars en gemeenten, tot nadeel van beiden en tot oneer van God, in Wien de bediening haren oorsprong heeft. De tijdgeest verkondigt het luide, dat het Evangelie verouderd is en uitgediend heeft. Onder den invloed van dien geest verlangen sommigen eene prediking, die meer in overeenstemming is met de verlichte denkbeelden, die aan de wetenschap en de kritiek ontleend zijn; eene prediking,

die zich bij het trotsche verstand en het zondig wereldschgezind hart met al zijne bedorvene neigingen en begeerlijkheden aanbevelen zal. Die eisch is eene groote verzoeking voor leeraars door de gansche Christelijke wereld heen, en niet weinigen zijn daarin gevallen. Hoe vernederend echter is zulk eene bediening vergeleken met die van Paulus, waarbij wij heden stilstonden. Hoe treurig dat eene gemeente zelve de oorzaak kan worden, dat een leeraar ontrouw wordt aan zijn Heere, en oneerlijk tegenover haarzelve. Als iemand in tijdelijke dingen oneerlijk is, en haar schade aandoet, dan eischt zij, dat hij gestraft en verhinderd zal worden anderen op dergelijke wijze te benadeelen. Toch hebben sommigen het gaarne, dat hun geestelijke leidsman door oneerlijkheid in zijn beroep haar de zaligheid ontvreemdt, en haar in eindelooze jammeren stort. Nog treuriger is het, dat zulke oneerlijkheid door velen toegejuicht en aangemoedigd wordt. Wij echter hebben maar één Evangelie te prediken,—het Evangelie door Christus en de Apostelen aan een verlorengaande wereld met ernst en teederheid, maar in alle oprechtheid en eerlijkheid in de kracht des Heiligen Geestes verkondigd. Paulus schroomde niet hem, die een vander evangelie predikte, al ware hij ook een engel uit den hemel, vervloekt te noemen. Als bedienaars van dit Evangelie, laat ons Paulus tot voorbeeld nemen van onbaatzuchtigheid, getrouwheid en eerlijkheid in de waarneming ervan. Als wij met den tijdgeest te kampen hebben, en allen niet bewegen kunnen zich met God te laten verzoenen, laat dit ons evenmin als Paulus ontmoedigen, wiens bediening ook voor sommigen een reuke des doods ten doode was. Laat ons als voor het aangezicht des Heeren leven en arbeiden, met een diep gevoel van onze afhankelijkheid van den Heiligen Geest, en met gedurig en geloovig gebed om Zijne kracht. Laat onze prediking gericht worden vooral tot de gewetens, en ons streven zijn om ons daarbij en niet bij de bedorven natuur der menschen aangenaam te maken, met alle zachtmoedigheid de tegenstanders onderwijzende, of hun God te eeniger tijd bekeering gave, en zij ontwaken mochten uit den strik des duivels onder welken zij gevangen zijn tot zijnen wil.

De Oud Testamentische Godsopenbaring en 't Oud-Oostersche Leven.

Bovenstaande is de titel van de rede uitgesproken door Dr. A. Noordtzij bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt aan de Rijks-Universiteit te Utrecht den 23sten September 1912. Dr. Noordtzij is de opvolger van wijlen Prof. Valeton, maar komt in de bestudeering van de met Israëls historie en canonieke geschriften samenhangende problemen in meer dan een opzicht tot andere resultaten. Wij meenen de lezers van het "Maandblad" een dienst te bewijzen door een verkort overzicht van deze rede, die meer dan 40 bladzijden groot formaat beslaat.

Dr. Noordtzij noemt het een gelukkig verschijnsel, dat men toenemend tot de overtuiging komt, dat Israël niet te verstaan is zonder grondige kennis van de kultuurwereld, waarin het een zij het ook nog zoo bescheiden plaats heeft ingenomen. Jaren lang heeft men gemeend Israël en zijne canonische geschriften te kunnen kennen, wanneer zijne geschiedenis en de wording dier geschriften naar de lijnen der Hegeliaansche filosophie gereconstrueerd werden. Onder den invloed dezer evolutionistische speculatie vergat men dat geestelijke ontwikkeling haar eigen zelfstandig en alleen naar eigen aard kenbaar karakter heeft, en dat ontwikkeling kan plaats hebben in de richting van waarheid als die van leugen. Het gevolg was dat men Israëls godsdienstig leven neerhaalde tot het nivean der omwonende volken, uit welke diepte de profeten het tot een ethisch monotheistische godsbegrip hadden opgewerkt. Daardoor moest dan ook de O. Testamentische geschriften in een bijna oneindige reeks van fragmenten uiteengehaald en voor het grootste gedeelte aan latere tijden toegeschreven worden. Patriarchen werden schijn gestalten, de verhouding van wet en profeten omgekeerd, de waarachtigheid van den inhoud der geschriften ontkend, en het gansche samenstel van de canonische boeken des O. T. gemaakt tot een falsifikaat, dat zijn weerga zoekt.

Merkwaardig is het, dat het zoo lang duurde voor dat de overtuiging, dat Israël niet beschouwd mag worden buiten de Oud-Oostersche wereld, in Nederland baan gebroken heeft, daar toch de opgravingen van de laatste 60 jaren steeds meer het gordijn wegschoven, dat eeuwenlang de Oud-Oostersche wereld verborgen hield, en steeds meerdere feiten tot onze kennis brengen. Daarvoor zijn twee redenen te noemen: (1) De onzekerheid op vele punten omtrent het Oud-Oostersche leven trok weinigen tot nadere kennismaking met de verkregene resultaten. Daartoe droeg ook bij de haastige opbouwing en vernietiging van gewaagde hypothesen. (2) Velen waren te zeer bevangen in eene mechanische opvatting van de Godsopenbaring om te begrijpen, hoe de bestudeering van het Oudoostersche leven nieuw licht over de schrift kon doen opgaan; terwijl anderen meenden voor goed het probleem van Israël en zijne geschriften naar het Hegeliaansche model opgelost te hebben. Zoo hield men Israël voor een primitieve volk met primitieve denkbeelden, terwijl het veeleer een jong volk was, voortgekomen uit een alles behalve primitieve kultuurwereld, waarmede het onlosmakelijk verbonden is. Terwijl men in Europa disputeerde over de vraag of de Mozaische periode wel historisch kon zijn, werden in Egypte en in de Eufraat-Tigrisvlakte bewijzen geleverd van een hoogstaande kultuur eeuwen vóór Abraham, die in het begin te hoog geschat werd, zoodat men genoodzaakt werd die van 4,000 voor C. tot 2,800 voor C. te laten afdalen.

Dat nieuw licht over die oude volken en hun godsdienstig leven stelt ons nu ook voor nieuwe problemen, en op een dezer gaat Dr. Noordtzij in zijne rede wijzen, waarbij hij aanleiding zal hebben blijk te geven van de beginselen, waardoor hij

zich bij zijn onderzoek laat leiden, want geene wetenschap ontkomt aan den subjectieven factor, en de meening, dat een onderzoeker zich eerst van zichzelven moet ontdoen voor hij zijn onderzoek begint, is niet meer *hujus temporis.*

Dr. Noordtzij verklaart zich dadelijk tegen het denkbeeld dat het O. T. eene natuurlijke vrucht van den menschelijken geest is. Hij aanvaardt de realiteit eener openbaring Gods in het midden der menschheid; niet eene providentieele leiding in de verschillende trappen van ontwikkeling van den godsdienst, (Duhm); ook niet eene machtige werking Gods in de ontwikkelingsgang van den Israëlietischen godsdienst, (Gunkel); maar in den ouden onder de Gereformeerden gangbaren zin,——eene Godsopenbaring met een eigensoortig karakter, voorbereidend en heenwijzend op den komenden Christus in Wien zij hare volle ontplooiing vindt. Zij is in overeenstemming met Israël's aanleg en karakter, in zekeren zin beperkt maar niet onvolkomen; in de eerste plaats bestemd voor een enkel volk en daarom haar nationaal karakter behoudende; maar is zulk eene realiteit en staat zoo zeer in het centrum, dat men door haar te elimineeren zich den weg afsluit tot de kennis van de geschiedenis van dit volk.

Vroeger meende men, dat het karakteristieke dier Godsopenbaring daarin gelegen was, dat zij het volk losgemaakt heeft van het levensmilien waaruit het opkwam, en voorzien had van levens en godsdienstvormen, die bij andere volken gemist werden. Dat was de tijd toen men meende, dat Israël afgesloten van andere volken in Kanaan als op een eiland woonde, en dat, als Israël iets gemeen met andere volken had, dezen het aan Israël moest ontleend hebben. De opgravingen hebben getoond, dat deze meening ten eenenmale onhoudbaar is. Tot voorbeelden noemt Dr. Noordtzij de in 1845 gevonden offertafel van Marseille; de in 1858 gevonden Davis-inscriptie te Carthago, en de schier tallooze kleitafeltjes sedert 1849 in de Eufraat-Tigrisvlakte ontdekt, en die ons een blik geeft in het zedelijk-godsdienstig leven der bewoners, aan welke Israël met vele banden verbonden was. Voorts wijst hij op de opgravingen in Egypte, die o.a. door Israëls lang verblijf aldaar reeds van zooveel belang is, alsmede op den arbeid van Halévy, Euting en Glaser, die ons iets van het leven der Mineërs en Sabeërs hebben doen kennen,—eene kultuur die met de Babylonische samenhangt en naar Noord Arabië doorgedrongen is, en waarmede Israël in aanraking kwam. Eindelijk verwijst hij naar opgravingen in Kanaan, die den Hoogte-dienst en Astarte-vereering, menschenoffers en orakelvragen ons naderbij brachten.

Geen wonder dus, dat deze opgravingen ons op menig punt genoodzaakt hebben vroeger gangbare meeningen te herzien. Er bestaat echter nog geene *communis opinio* over de vraag in hoeverre Israël binnen den kring dier Oud-Oostersche volkeren een eigene plaats heeft ingenomen. Hij herinnert aan den strijd door F. Delitzsch ingeleid, en dien over het goed recht van het door Winckler en A. Jeremias met kracht verdedigde Panbabylonisme. Oorzaak dier verwarring ligt naar zijne meening daarin: (1) Dat men in het spreken van het Oud-Oostersche leven vergat, dat men te doen heeft met een nauw ontgonnen terrein; dat onze kennis nog zeer oppervlakkig is en met het verworvene slechts zeer voorzichtig geopereerd moet worden. (2) Dat men in het streven naar punten van overeenkomst te veel nadruk gelegd heeft op formeele overeenstemming, en vergeten heeft, dat onbewuste inwerking en bewuste overname nog geene identieke begrippen zijn. (3) Dat men, zij het ook onbewust, ter wille eener a prioristische gedachte de verschilpunten tusschen Israël en de Oud-Oostersche wereld zooveel mogelijk weggedoezeld en de punten van overeenkomst zoo sterk mogelijk belicht heeft, dat er verkeerde denkbeelden opgewekt werden bij hen, die niet tot de bronnen konden teruggaan. Zoo werd b.v. een monarchistische vervorming van eene polytheistische grondgedachte door Amenhotep IV als monotheistisch gekarakteriseerd. (4) Dat verdedigers en bestrijders geen voldoende oog hadden voor het organisch karakter der Godsopenbaring, die Israël niet losgemaakt heeft van den wortel waarop het stoelde en waaruit het opkwam. "God nam Israël zooals het in den loop der historie geworden was, met zijn aan het Oud-Oostersche leven verwante vormen en begrippen, met zijn eigenaardige denkwijze en levensbeschouwing, zijn polygamie en echtscheiding, met zijn bloedwraak en ban, zijn slavernij en dikwijls ruwe oorlogsgebruiken." Israël staat niet als een nieuw volk buiten evrwantschap met de omringende kultuurwereld, "maar in dat volk ingaande en zich daaraan openbarend, heeft God het opgeheven en op een hooger niveau gesteld," en dit geleidelijk door uiteenloopende historische toestanden en de meest onderscheidene persoonlijkheden, die Hij in het midden van Zijn volk deed opkomen. Want de Godsopenbaring kon dan alleen vrucht dragen, wanneer God zich aansloot aan het bestaande; wanneer zij zich gaf in den vorm, waarin zij door Israël kon worden opgenomen en organisch door het volk kon worden verwekt. God zorgde ervoor, dat Zijne Openbaring kon toenemen in inhoud en hare heerlijkheid kon doen uitstralen. Van Gereformeerde zijde werd te dikwijls vergeten, dat die uitstraling blijft door het prisma van Israël's bewustzijn heen, daaraan hare vormen en voorstellingswijze ontleent, en dit met zich opvoert ter voorbereiding voor de komst van Christus in Wien zij hare volle heerlijkheid ontplooit.

Voor hem, die op het standpunt der organische openbaring staat, komt het hierop aan: "Of de vergelijking van de ontplooiing van Israël's leven, gelijk zij ons in de O. Testamentische geschriften geteekend is, met die van het leven van andere volken uit de Oud-Oostersche wereld, niet de inwerking doet kennen van een goddelijken factor, welke dat leven heeft beheerscht, zijn uitingen wheeft bestierd, zijn paden heeft gericht en zijne ontvouwing heeft bezield... waardoor ten slotte Israël zich bij alle trekken van verwantschap toch als een andersoortige grootheid vertoont."

Deze Godsopenbaring oefende haar invloed uit op alle terrein van het menschelijk denken en wil-

len, begeeren en handelen. Hare inwerking laat zich dan ook constateeren zoowel in wereldbeschouwing als in levensopvatting, in het persoonlijk en het gemeenschappelijk leven, in het gebied van recht en in het familieleven, hoewel niet op alle terreinen even duidelijk en diepgaande.

Wat de regeling van het gemeenschapsleven in de wettenbundels van den Pentateuch betreft, staan wij op den breeden grondslag van het Oud-Oostersche leven. Hier vindt men geen scheppen *ex nihilo,* maar gebruik gemaakt zoowel van Chammoerapi's codex als van oud-arabische rechtsgebruiken. Bij Sinai werd Israël niet een nieuw volk, dat eerst een eigen kultuur had voort te brengen, maar heeft God zijne ontwikkeling in nieuwe paden geleid. Doch ook hier heeft men soms schrikkelijk overdreven, alsof de aartsvaders voor al hun handelen steeds vooraf den codex hadden geraadpleegd.

Bij alle formeele en materieele overeenkomst vindt men bij de wetten van Mozes beginselen, welke bij Babel met eene hoogere beschaving gemist worden. In den Pentateuch wordt de waarde van het menschelijk leven hooger gesteld dan in den codex van Chammoerapi, men vindt er een mildere behandeling van slaven, een krachtiger bescherming van vrouwelijke eer, een vaderlijke zorg voor weduwen en weezen, armen en geringen, vreemdelingen en bijwoners, vijanden en dieren des velds. Doch waar het de handhaving der goddelijke ordonnantiën op natuurlijk en zedelijk gebied betreft is de wetgever onverbiddelijk streng. In Chammoerapi's wetboek zoekt men te vergeefs naar eenige bepaling. Dit alles wordt door vele voorbeelden opgehelderd. Een verder verschil is, dat Chammoerapi de overtreding zijner wetsbepalingen niet beschouwde als eene zonde tegen het van God afdalend recht, maar als beleediging des konings. Straf is bij hem niet handhaving van het recht Gods, maar wraak des konings. Bij Israël is het recht de goddelijke wil geldend voor rijken en armen. Daarom treedt Mozes op den achtergrond voor Jahwe, wiens geboden in het hart gedragen en aan het nageslacht ingescherpt moeten worden.

Voorts wordt bij Israël niet uitsluitelijk het burgerlijk leven geregeld gelijk dat door den codex van Chammoerapi geschiedt, maar ondergeschikt gemaakt aan de religieuse grondgedachte van een verbond door Jahwe met Israël opgericht. Al kan men nu aantoonen, dat Babel een hoogere beschaving dan Israël en een geordenden staat had, dan komt dit niet op rekening van Babel's zedelijkgodsdienstig leven, maar op die der sociale verhoudingen. Ook staat Mozes ernaar om zekere rechtsinstituten te ontkrachtigen, b.v. de bloedwraak. "Zoo treft ons in de wet het worstelen der Godsopenbaring om gestalte te krijgen in de rechtsvormen van het Oud-Oostersche leven, deze aan zich dienstbaar te maken en ze te regenereeren door het geloof aan eenen heiligen God."

Ook op het terrein van het kultische leven sluit Israël zich nauw aan het Oud-Oostersche leven: b.v. door bepalingen voor wat rein en onrein is, voor het doen van geloften, het houden van feesten, vasten dagen, door het priesterschap, profetendom, gebeden, hymnen, enz. Het behoeft ons dan ook niet te verwonderen dat bij Israël de priesterkleeding, de indeeling van den tabernakel en tempel, de gedaante van de ark, enz. verwantschap toont met wat bij andere volken gevonden wordt, doch die verschillen bij Israël hemelsbreed, zooals door voorbeelden in den breede aangetoond wordt. Kultusgebruiken uit het Oud-Oostersche leven worden tot dragers van nieuwe denkbeelden gemaakt; doch tegenover sommigen wordt zoo sterk opgetreden, dat de band met omliggende volken beslist doorgesneden wordt, b.v. wichelarij en waarzeggerij, het vragen van dooden, enz.

Ook de namen, die wij voor God in 't O. T. vinden, herinneren aan vroegere tijden. De *ai* in El-Sjaddai wijst naar het Arameesche stamland. Semitisch zijn El, Adoon, El Eljoon en mogelijk ook Jahwe. Maar hiermede houdt dan ook alle verwantschap op. Bij Israël is Jahwe één, bij de oud-Babyloniërs telt men 65 met namen genoemde goden en godinnen, bij de Feniciërs 50, terwijl wij weten, dat de andere volken der oudheid allen polytheisten waren.

Op tweederlei wijze heeft men getracht aan de tegenstelling tusschen Israël en de Oud-Oostersche wereld te ontkomen. (1) Door te willen bewijzen dat het monotheisme in de oudste gedeelten van het O. T. niet voorkomt, maar de vrucht is vooral van den arbeid der profeten. Dit evolutieproces is echter innerlijk zoo onwaarschijnlijk, dat daarbij het ethisch monotheisme der profeten een onoplosbaar raadsel blijft, zoodat men de hoogste wijsheid zoekt in het schouderophalen van Wellhausen op de vraag, waarom Kamos niet al zijne mededingers heeft overwonnen en tot God der gerechtigheid en schepper van hemel en aarde geworden is? (2) Dat Israëls monotheisme niets anders was, dan een op den grondslag van een Oud-Oostersch monotheisme ontwikkelde gedachte. Men zegt, dat er in Babel en Egypte monotheistische stroomingen waren, waarmede Abraham en Mozes bekend moesten geweest zijn, (Hommel, F. Delitzsch, A. Jeremias en Baentsch.) Men baseert zich op de theophore eigennamen, ("God erbarmt zich," "God zie mij aan," enz.) Doch ook Grieksche en Romeinsche schrijvers gewagen van *theos* en *deus* als een abstracte eenheid in de namen Theodoras en Theodosios. Als Mardoek, Babels God, die van huis uit onbeduidend is en op de oudste inschriften slechts spaarzaam voorkomt, de karakters van andere hoofdgoden aanneemt, dan wordt daarmede hun voortbestaan niet ontkend. Mardoek was onder hen niet meer dan *primus inter pares,* en deze gedachte was bij hen een vrucht niet van godsdienstige overtuiging maar van politiek streven.

Zoo deden ook de priesters van Ur met *Sin* en die van Nippoer met *Bel.* Hetzelfde wordt aangetoond het geval te zijn met Egypte. Dan, "monotheist is niet hij, die éénen God ver boven de anderen verheft, maar wie dien eenen aanbidt met uitsluiting van alle andere goden, wier realiteit dan ook niet wordt erkend." De monolatrie van Babel en Egypte is eene esoterische speculatie welke krachteloos en onverschillig staat tegenover

het grofste polytheisme der groote menigte. Het bijbelsche monotheisme, een vrucht van Openbaring, is een levend en krachtig geloof aan Jahwe, die naast zich geene andere goden duldt en het lot van alle volken bestiert.

Deze eenheid Gods is bij Israël zoozeer realiteit, dat het geestelijk karakter Gods daaruit onmiddelijk voortvloeit, een standpunt waartoe de Oud-Oostersche wereld zich nooit heeft kunnen verheffen, die zich geen God zonder beeld denken kon. Toch werd dit geestelijk karakter Gods in verschillende opzichten beperkt, zooals uit zekere uitdrukkingen blijkt, ("een aangename reuk den Heere," "brood Gods,") die van een zinnelijk welgevallen getuigen, en door dat tabernakel en tempel in zekeren zin tot woonplaats van Jehova worden gemaakt. Toch wordt door deze beperking het geestelijk karakter Gods niet verzwakt, want er wordt gedurig op gewezen, dat offerande op zichzelve geene waarde heeft, en God niet woont in een tempel met handen gemaakt.

Om dit geestelijk karakter des Heeren te handhaven werd Zijne afbeelding uitdrukkelijk verboden. Dat dit gebod eerst uit lateren tijd zou dateeren, berust niet op een objectief historisch-kritisch onderzoek maar op een vooropgezet evolutionistisch dogma. Al deelt Israël met de Oud-Oostersche wereld de personifieering der natuur, dan heeft dit hem nooit geleid tot het vergoddelijken der natuurkrachten. Bij hem vindt men geen stormgod, dondergod of vuurdemon. Waar dichters beelden ontleenen aan de elders gangbare mythische voorstellingen, geschiedt dit altijd op eene wijze, waardoor duidelijk het irreëele daarvan uitkomt. Dit wordt door voorbeelden gestaafd en Gunkels bewering wederlegd.

Dat Israël niet altoos een oog had voor dit geestelijk karakter van Jehova is : (1) De vrucht van zijn verleden, dat het met de geheele Oud-Oostersche wereld gemeen had, en dat het wilde hout, waarop een edele twijg geënt werd, niet verhinderde van telkens op nieuw uittebotten. (2) De invloed der Kanaanietische kultuur. Doch al is het waar, dat dit geestelijk godsbegrip slechts met groote moeite door enkelen is begrepen, toch heeft het in 't midden van Israël wortel geschoten en door den arbeid der profeten vrucht gedragen. Aan dit ethisch monotheisme is het te danken, dat Israël zijn Bondsgod niet voor goed tegen de Baäls heeft moeten inruilen, om roemloos in den wirwar der Oud-Oostersche volken onder te gaan. Dit ethisch monotheisme is niet de vrucht van den arbeid der profeten, maar van de openbaringswerkzaamheid van dien God, die Israël heeft willen maken tot eene bedding, waarin de stroom des heils een oogenblik is besloten geweest, om in de volheid des tijds alle nationale beperkingen te doorbreken en zich over alle volken uittestorten.

C. F. J. M.

Ter herinnering aan wijlen Karel Hendrik de Smidt, V.D.M.

Reeds sedert ik tot ontwaking gekomen ben van mijn eigen bestaan, ben ik bekend met de naam bovengemelde persoonlikheid. Trouwens, de benaming " overleden Mnr. de Smidt " zweeft nog steeds op de lippen van mijn grijze vader, die hij aannam tot lidmaat der gemeente, en op de lippen der andere ouden van dagen onder ons. Allen die hem gekend hebben, spreken over hem met de grootste tederheid en met 'n bewogen gemoed.

Treedt men het kerkgebouw te Robertson binnen, dan valt het oog onwillekeurig op 'n marmeren tablet aan de wand achter het preekgestoelte, waarop, met looden letters ingelegd, het navolgende gedenkschrift te lezen staat :

Ter gedachtenis
aan den WelEerw. en Godzaligen Dienstknecht van Christus, Karel Hendrik de Smidt, Eersten Leeraar dezer Gemeente, die, na eene ijverige, getrouwe, en rijkgezegende Evangeliebediening, in den Heer is ontslapen den 21sten Januari, 1861, in den ouderdom van 28 jaren en 8 maanden.

Door eene aan hem nauw verbonden gemeente innig betreurd.

"Wel gij goede en getrouwe dienstknecht, ga in in de vreugde uws Heeren."

En wat ik reeds heb kunnen inwinnen aangaande het leven en de bediening van onze voortreffelike, doch helaas te vroeg ontslapen dienstknecht des Heeren, is bovenstaande geen ijdel geklank van woorden. Het marmeren tablet hier spreekt uit de diepste gemoedsaandoeningen die een pas gestichte gemeente als Robertson ooit heeft ondervonden.

Maar laat ons dan zien wie die Karel Hendrik de Smidt was, en wat hij heeft gedaan, gedurende de weinige levensjaren welke het de Heer behaagd heeft hem te sparen. Hij werd geboren te Kaapstad in het jaar 1832, en reeds op jeugdige leeftijd, en wellicht door zijn godvruchtige moeder aangemoedigd, gevoelde hij zich gedrongen om de Evangeliebediening tot levenstaak te kiezen. Na jaren van voorbereidende studie aan de Utrechtse Hoge school, alwaar hij zijn uitstekende gaven met kracht wijdde aan de studie der theologiese wetenschap, keerde hij, wel toegerust met kennis, naar zijn vaderland terug. De Kerk inderdaad wachtte reeds verlangend op hem ten einde van zijn uitstekende gaven bediend te worden.

De WelEerw. P. Huet, zaliger nagedachtenis, indertijd predikant te Maritzbarg, zong van hem in zijn " Lied ter Nagedachtenis " als volgt :

. . . . Met ongewone gaven,
Ontvangen uit Gods hand, door studie rijk vermeerd,
Als een die zijn talent in d' aard niet had begraven,
Zag u de moederkerk vol hoop teruggekeerd.

Pas na zijn aankomst werd hij door de nieuw gestichte gemeente Robertson tot herder en leraar beroepen, alwaar hij in de maand Julie, 1859 werd bevestigd. Het dorp dat tans in meer dan een

opzicht het stadsleven begint te vertonen, bestond indertijd uit slechts het kerkgebouw, dat enige jaren geleden plaats heeft gemaakt voor het tegenwoordige godshuis, en voorts nog 'n klein aantal woonhuizen met enige bezigheidsgebouwen. Ziedaar het Robertson van 1859!

Niettegenstaande vond de pas aangekomen leraar dat zijn eerste werkkring 'n wijde omvang had, en begon hij derhalve met de noeste vlijt en al de krachten welke hij tot zijn beschikking had, zijn gemeentelik werk. Aan dit zoeken naar het heil van onsterflike zielen, paarde hij 'n innige gemeenschap met zijn Heer door middel van het gebed.

Elke dag, zo verhaalt men, ging hij de eenzaamheid zoeken aan de voet van Muiskraals Kop om, gelijk Daniel, in stilte met God omgang te hebben door het gebed. Aan vrucht op zijn arbeid ontbrak het dan ook niet, want de getrouwe arbeider ontvangt immer zijn loon. In het jaar 1860 bezocht de Heer Zijn Kerk in Zuid-Afrika met 'n overvloedige geestesregen. Het was de Grote Opwekking van 1860, zoals die in de geschiedenis van onze Kerk bekend staat. Och, of wij ook op onze tijd zulk 'n gezegende herleving mogen smaken op geestelik gebied! Ook de akker van de getrouwe Karel de Smidt werd doorweekt door de geestelike dauw des hemels. Onlangs viel mij in handen een onder het stof bedolven pamflet bevattende de autobiegrafie van een van zijn gemeenteleden, waaruit ik de volgende greep doe: "Weinige maanden na ons verblijf alhier op het dorp, behaagde het den Heer Zijnen Geest in ruime mate uit te storten over de gemeente. Het was een heerlike opwekking; het scheen mij of de tijd daar was, dat men niet meer zou zeggen: 'Ken den Heere,' maar dat allen den Heere kennen zouden van de kleinste tot de grootste toe. De Geest werkte met kracht onder de jeugd." Of het hart van de ijverige leraar niet verblijd zou zijn geweest over zulke zegeningen! Doch het was alsof de Alwijze de onbekeerde zielen eerst tot inkeer wenste te brengen, alvorens Hij ze oproepen zou om vóór Hem te verschijnen. Trouwens, aan het einde van datzelve jaar brak de koorts in de gemeente uit, en verbreidde zich met woede. De kille hand des doods werd op zeer velen gelegd, en de jonge leraar moest met het gevaar zijn eigen leven te zullen inschieten, zijn arbeid voortzetten. En zo is het dan ook gebeurd. Wij laten de dichter Huet nog eens aan het woord:

Kort was uw werk en zwaar: toch heerlik en gezegend.
Eerst zaagt ge (o, dat mijn oog hetzelfde aanschouwe mocht)
Gods Geest ook op uw deel van 't arbeidsveld geregend;
En kort daarna uw volk door 's Heeren roê bezocht.

't Aloud profetenwoord: "'t Was lieflik jaar des Heeren,
't Welaangename jaar, maar 't jaar der wraak meteen."
De krankheid als een pest, kwam oud en jong verteren:
De dood op 't vale paard nam d' een na d' ander heen.

Aan kranken legerstiên, aan kerkhofs open graven,
Werd dag aan dag uw werk met bloedend hart verrigt,
Tot, bij de droeve taak, uw trachten u belaven,
En ge op den weg bezweekt van roeping, keus en pligt.

Hoe de bezoekende hand des Heeren door hem gevoeld werd, blijkt uit de reeds genoemde autobiografie, waarin wij het volgende lezen: Deze zware beproeving drukte zwaar op den heer de Smidt. Hijzelf werd aangetast door de koorts. Zijn krachten waren bijkans uitgeput, daar hij de kranken trouw bezocht, en zovele lijkredenen door hem gehouden werden. Eens op een dag kon hij 'n lijk niet verder volgen. Toen hij bij onze woning kwam, zeide ik tot hem: "Het schijnt mij of mijnheer de Smidt niet frisch is." "Ja," zeide hij, "ik gevoel mij zeer zwak; wij moeten allen gaan, de een vroeg, de ander laat." Ik heb niet gedacht, dat het de laatste maal zou zijn dat hij aan mijn bed zou staan; dat die mond die toen sprak, welhaast zou gesloten zijn. Den volgenden Zondag beklom hij voor de laatste maal de preekstoel, terwijl hij reeds zeer ziek was. Toen liet hij zingen Ps. 38: 2, 4, 8, die hij op zichzelven toepaste. Daarna nam de WelEerw. Dr. Hofmeyr hem weg naar Montagu om te zien of het daar beter zou gaaan; maar het was tevergeefs. De koorts nam toe, en hij is ook daar gestorven. Zijn laatste woorden waren: "Het is alles wel." Een zware slag heeft ons getroffen; ja, menigmaal als ik op Jezus zag, heb ik uitgezien op zijn komst aldaar, daar hij mij zovele troostwoorden heeft toegesproken." Tot zover de woorden van iemand die met hem persoonlik bekend was. Geen wonder dat de jonge gemeente als met 'n rouwfloers bedekt was, en voor lange tijd in het zwart ging, omdat zij haar dierbaarste den Heere ten offer moest brengen. De slag was overweldigend, niet alleen voor de gemeente van Robertson, doch voor de gehele Kerk. Nog onlangs deed Prof. Marais de opmerking in een van zijn kolleges: "Indien het leven van Ds. de Smidt niet zo kort van duur was, dan stond hij ongetwijfeld op deze plaats waar ik tans sta."

In de uitgave van "De Kerkbode" van 26 Jan. 1861 komt het volgende voor: "In de bloei van zijn leven en in het volle bezit van zijne krachten werd zijn levensdraad afgesneden. De gehele Kerk van Z. A. treurt met zijn zwaarbeproefde weduw moeder over dit smartelik verlies. Al de gemeenten in het land, en vooral die welke het voorrecht hebben mogen smaken om zijn stem te hooren, weenen met de gemeente van Robertson, omdat de Heer haren leeraar van uit haar midden heeft weggenomen. Voorwaar Gods wegen zijn diepe wegen."

Een krachtige en inspirerende kanselredenaar moest hij geweest zijn. Men verhaalt echter van hem, dat zijn leerredenen aan het begin van zijn bediening zeer bombasties, en zijn stijl zeer gewollen waren. Weldra echter wist hij op ongekunstelde, doch tevens op zeer krachtige wijze de evangeliewaarheden tot de harten van zijn toehoorders thuis te brengen. Indrukwekkend was het toen men na zijn dood onder zijn manuskripten vond

dat heerlik gedicht van zijn eigen hand: "Ik ga naar Huis," dat ik gaarne hieronder laat volgen. Uit dat lied, dat als op de rand van het graf werd geschreven, straalt de ziel van deze merkwaardige mens. Het ademt geloofsvertrouwen, en is in elk opzicht een waar portret van het innerlik leven van deze waardige en nimmer te worden vergeten dienstknecht van Christus, met wiens godvruchtig wandel wij zo aangenaam hebben kennis gemaakt.

Natuurlik heeft Ds. de Smidt in het korte tijdsbestek, hem door de Heer verleend, niets meer dan de uiterste hoeksteen in de gemeente Robertson kunnen leggen. Het was in Gods wijze raad besloten, dat het gehele fondament en de muren van het gebouw moesten wachten om door de vlijtige hand van de waardige en Gode toegewijde Ds. A. McGregor, zijn opvolger, haar voltooiing te zien.

En zo heeft dan het leven van Karel Hendrik de Smidt 'n einde genomen, en is zijn zon gedaald, terwijl hij nog niet eens de middag van zijn leven had bereikt. Wellicht stijgt in de boezem van menigeen mijner lezers de vraag: "Waarom." Ons antwoord mag slechts zijn: "Kostelik is in de oogen des Heeren de dood Zijner gunstgenooten."

J. A. van Zijl le Roux.

Robertson,
27 Desember, 1912.

Ik ga naar Huis.
(Hebr. 11 : 13.)

Door wijlen den WelEerw. Heer C. H. de Smidt.

Hier op deez' aarde dwaal ik rond;
Ik vind geen rust of vree;
Zij biedt mij schatten elken stond,
Maar 'k wil niet met haar meê:
Ik ga naar huis!

Mijn woonplaats is uw huis, o Heer,
Ik ben Uws Vaders kind;
Mijn ziel hijgt naar U meer en meer,
Totdat zij daar U vindt!
Ik ga naar huis!

Mijns Vaders huis, hoe zoet dat woord,
Hoe zweeft het om mijn hart!
Huis door geen afscheid ooit gestoord,
Geen bitter leed of smart—
Ik ga naar huis!

Daar waar de Bruigom wacht Zijn bruid,
Gekocht met heilig bloed;
Waar met het "welkom," eeuwen uit,
De Vader haar begroet—
Ik ga naar huis!

En zo de wereld mij bespot,
Zij die mijn Meester schold—
Dan denk ik aan mijn zalig lot,
En wat Zijn kruis mij gold—
Ik ga naar huis!

Als zij voor mijnen pelgrims-voet
Haar strikken listig spreidt;
Dan vat ik nogmaals kloeken moed,
En zing ik in den strijd—
Ik ga naar huis!

En als ik op deez' wereld zie,
Deez' zonde woestenij;
Val ik, al sidd'rend op de knie,
En roep: Heer! sta mij bij—
Ik ga naar huis!

Terwijl ik hier mijn banden slaak,
En voortstrijd om de kroon;
En zo al meer mijn huis genaak,
Kom ik op hooger toon—
Ik ga naar huis!

O! zachtkens, zachtkens wil ik gaan,
Langs 't pad van angst en pijn:
Dat al mijn blikken, woorden, daân,
Slechts dit getuignis zijn—
Ik ga naar huis!

Uw Koninkrijk Kome.

De Presbyteriaansche Kerk van Amerika en het Mohammedanisme.

Het Rapport van de Zending Commissie van de Presbyteriaansche Kerk van Amerika voor verleden jaar is het gunstigste verslag dat ooit door die Commissie aan de Kerk en 't publiek ingeleverd is. Dit niet alleen: volgens dit rapport staat die Kerk aan 't hoofd van alle Zendingvereenigingen in de geheele wereld. Dit is de eerste maal dat deze Commissie een grooter inkomst voor zendingwerk in het buitenland heeft kunnen rapporteeren dan zelfs de "Church Missionary Society" van Engeland—de Zendingvereeniging van de rijkste Kerk in de geheele wereld. De inkomst gerapporteerd door deze Commissie, voor 't laatste zendingjaar, geëindigd met den 31sten Maart, 1912, was £411,558. Van deze groote som werd £119,200 bijeen verzameld door de vrouwen van die Kerk—een som bijeengebracht buiten de geregelde collecten die in de Kerken geschiedden. In bovenstaande som is £15,200 ingesloten die door de kinderen van de Zondagscholen bijgedragen is.

Bovengenoemde groote som sluit niet alles in wat door de Presbyterianen van de Vereenigde Staten van Amerika gedaan is. Men weet dat eene halve eeuw geleden er oorlog bestond tusschen de noordelijke en de zuidelijke Staten van Amerika. Die oorlog en de zaken die de aanleiding daartoe gegeven hadden, brachten een scheuring te weeg tusschen de Presbyteriaansche Kerken in de noordelijke en die in de zuidelijke Staten. En alhoewel, na den oorlog al de Staten, die de Republiek van Noord-Amerika uitmaakten, wederom in één vereenigd werden, zijn nochtans de twee deelen van de genoemde Kerk als afgezonderde lichamen gebleven, en het zijn de bijdragen van de Presbyteriaansche Kerk "*Noord*" die begrepen zijn in de groote som bovengenoemd.

Het is in Amerika dat, 4 of 5 jaren geleden, de Mannen Bond (Layman's Missionary League) eerst opgericht werd, en het is goed bekend dat het gevolg van die beweging in sommige deelen van dat land eene groote vermeerdering was van bijdragen tot de zendingzaak, en, wat de opgenoemde Kerk vooral betreft, zien wij dat, alhoewel de uiter-

lijke opgewektheid in deze zaak opgehouden heeft, de zaak zelve voortgezet wordt, en aan 't toenemen is.

Het was in 't jaar 1837 dat de Presbyteriaansche Kerk in Amerika haar Zending Commissie eerst aanstelde, en wel met 't doel om een aanvang te maken met zendingwerk in heidensche en niet Christelijke landen, zoowel als onder bedorvene Christelijke genootschappen, zooals de Armeniërs, enz. De inkomst van de aangestelde Commissie of "Board," zooals zij in 't Engelsch genoemd wordt, bedroeg voor 't eerste jaar de som van £8,909, en wij hebben gezien hoe die som sedert dien tijd aangegroeid is.

Jaarlijks wordt eene Conferentie van de ambtenaren en de leden van de Zending Commissie gehouden om te raadplegen, waarheen de nieuwgekozene zendelingen uitgezonden zullen worden, en om voorziening te maken voor hun uitzenden. Die Conferentie vindt plaats in de maand Juni, en voorleden Juni werd besloten om 106 zendelingen af te zonderen voor werk in vreemde landen. Van dat groot getal door *een* kerkgenootschap in *een* jaar te worden afgevaardigd om de banier des kruizes onder vreemde volken op te heffen en de stem des evangelies onder hen te doen verkondigen, werd bepaald dat 24 hun werkkring zouden vinden in China, om verdeeld te worden onder 6 van de 18 provinciën die dat groot land uitmaken. "Een groot getal," kan de een of de andere zeggen, "maar wat zijn zij onder de 400,000,000 zielen die de Chineesche taal spreken?" En nochtans, hoe groot is de hulp welke die 24 zendelingen aan de arbeiders, die reeds daar aan 't werk zijn, brengen kunnen! Moge God hen zalven met Zijn Heiligen Geest om tot zegen te zijn voor de talrijkste natie op Gods aardbodem! Van de overige arbeiders werden 7 bestemd voor arbeid in Afrika, 14 voor werk in Indië, terwijl de overigen verdeeld werden voor 't werk des Heeren in Japan, Korea, Guatemala, Mexico, Perzië, de Philippijnsche Eilanden, Laos en Siam.

De Presbyteriaansche Kerk in Amerika is inderdaad een zendingkerk, en heeft o.a. haar invloed doen gelden onder volken die thans strijden tegen het Turksche Keizerrijk. Eene halve of driekwart eeuw geleden zond deze Kerk arbeiders uit naar verschillende gewesten die tot het keizerrijk van Turkije behoorden. Het was, weliswaar onder de Armeniërs en andere volken, die den naam van Christenen droegen, maar die niets van de kracht van 't Christendom gevoelden, dat zij vooral hebben kunnen arbeiden, en zij hebben dikwijls veel moeten lijden niet slechts van de Mohammedanen maar ook van die Christenen zelve. Doch zij hebben veel, direkt en indirekt kunnen doen om een gevoel van vrijheid zoowel geestelijke als tijdelijke onder verdrukte rassen te verwekken of te versterken. Niemand kan zeggen hoe veel nut zij zelfs te Constantinopel door middel van het Roberts College hebben gedaan.

Sprekende van CONSTANTINOPEL keeren onze gedachten terug tot den tijd, toen deze stad het middelpunt was van het Oostersche deel van de Christelijke Kerk, en toen de Keizer van Rome daar heerschte als de machtigste aardsche vorst. Thans zien wij hoe Bulgarije en haar bondgenooten 't onbelemmerde bestier van de aan hen vroeger ontrukte gewesten in hun eigene handen nemen, en hoe zij strijden als met onweerstaanbare kracht om hun ouden verdrukker, den Turk, verder en verder oostwaarts te verdrijven. En hebben zij niet de sympathie—kunnen wij niet zeggen de gebeden—van alle Christelijke volken dat zij hierin zullen slagen?

Doch hoe moeilijk dit ook zij, staat er niet een nog moeilijker plicht voor rekening van—niet de Presbyteriaansche Kerk van Amerika alleen, maar van de Christelijke Kerk in 't algemeen—niet om de verdrijving van de Moslems uit Constantinopel te bewerkstelligen, maar om hunne bekeering tot den waren Profeet, Jezus, bevorderlijk te zijn?

Eene moeilijke plicht voorwaar! Want hoe afschuwelijk de godsdienst van Mohammed in sommige opzichten ook zij, is Islam een godsdienst waaraan de volgelingen van den valschen profeet gelooven, waarvoor zij vechten en de grootste opofferingen doen willen. In dit opzicht kon de Moslem vele Christenen eene les leeren. De inwoners van Constantinopel moesten natuurlijk in dezen oorlog zich vele opofferingen getroosten, en alhoewel hun handel veel in de laatste maanden gestremd is, getuigt een zendeling, wonende te Constantinopel, dat gedurende een week, door hen voor heilig gehouden, (de heilige week genoemd "Biram") duizenden hunner hunne kantoren, winkels of bezigheidsplaatsen toegesloten hebben om gehoorzaam te zijn aan de bepalingen van hun godsdienst. Overal, van 't paleis van den Sultan tot 't huis van den armsten ambachtsman, kon men zien hoe de inwoners hun optochten deden naar hunne moskees of kerken. "Het gezicht van hunne moskees alleen," schrijft een zendeling, Ds. R. Macgregor, B.D., "is iets om altoos in gedachtenis te houden. Niettegenstaande de natuurlijke schoonheid van de Bosphorus en de Gouden Hoorn, heeft deze stad geen wonderlijker gezicht dan haar moskees. Als men met zonsopgang een blik over de 'Gouden Hoorn' slaat, kan men niets anders zien dan de spitsen en torens van de moskees van Stamboul. Zij staan boven de wolken; zij rusten schijnbaar op niets; zij zweven in de ruimte."

Dat is de godsdienst waartegen de Kerk met het Zwaard des Geestes moet strijden. Het is, wij herhalen het, een godsdienst waarvoor haar aanhangers met kracht strijden zullen. Islam is in den laatsten tijd een zendingkerk, zoo te zeggen, geworden. Doch de Christelijke Kerk, in 't zoeken 't bevel van den Heiland: "Verkondigt het Evangelie aan alle creaturen" gehoorzaam te zijn, moet gelijk Constantijn van ouds het oog op het kruis vestigen met de woorden daaronder: "Door dit zult gij overwinnen." Het zal misschien voor sommige lezers dezes nieuws zijn dat er in 't gewest waar Italië onlangs oorlog voerde, n.l. Tripoli een Ring (Presbytery) van de Presbyteriaansche Kerk bestaat, bestaande uit 13 gemeenten en 539 avondmaalgangers en 1,210 zielen, en dat de inkomst van die gemeenten in 't laatste jaar voor alle doeleinden was £22,971.

A. McG.

DEEL XVIII, No. 3. STELLENBOSCH. MAART, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

AAN ONZE LEZERS.

Alle Inteekeningsgelden voor 1913 moeten zoo spoedig mogelijk worden opgezonden aan Mnr. W. H. du Toit, Kerkzaal, Stellenbosch. Diegenen die ook voor 1912 achterstallig zijn worden vriendelijk verzocht een Postwissel voor 12/- te zenden. De namen van nieuwe inteekenaars zullen zeer welkom zijn.

BELANGRIJK !

Aan elken lezer die ons de namen van 10 inteekenaren zendt, zullen wij een cheque zenden van 10/-, alsmede een exemplaar van het blad gratis voor twaalf maanden. Allen die ons de namen van zeven inteekenaren zenden, ontvangen het blad gratis voor een jaar. Proefnommers vrij op aanvraag gezonden.

KRONIEK.

De Universiteits-Kwestie.

Toen ik laatst over dit onderwerp schreef had het nieuwe wetsontwerp nog niet het licht gezien. Thans ligt het voor ons en daarnaast de correspondentie tusschen het Ministerie en de donateurs—eene correspondentie die geen aangenamen indruk maakt; want op de éene bladzijde verklaart het Ministerie zijn onafhankelijkheid, terwijl het op de andere bladzijde *alles* schijnt toetegeven. De donateurs eischen veel en krijgen veel. De voorwaarden die zij stellen zijn niet bekend gemaakt. Mogelijk zal het Parlement te weten komen onder welke voorwaarden de som van een half-millioen is afgestaan. Dit ten minste is zeker : de gevers weten wat zij willen en schroomen niet te verklaren, dat zij de nieuwe Universiteit willen controleeren. Zij hechten schijnbaar groote waarde aan hun niet heel milde gift.

* * *

Het Memorandum van de Waakzaamheids Commissie hiertegenover staande is met groote kalmte en bedaardheid opgesteld en ademt een geest die zulk eene gewichtige zaak waardig is. Dit voorbeeld volge men in 't beoordeelen der kwestie. De toekomst van onze Kerk hangt ten nauwste saam met het schema voor de Universiteit. Daarom mag niemand het wraken, dat leidslieden op kerkelijk gebied zich thans laten gelden.

* * *

Vreemd, dat niemand zich de vraag heeft gesteld: wat *is* eene Universiteit ? De meerderheid die zich over de zaak uitlaat schijnt te meenen dat gegeven zekere gebouwen met een aantal Professoren en de Universiteit is dáár! Of die Universiteit zich al aansluit bij het School-onderwijs of niet : of zij de historische voortzetting is van het bestaande : of zij rekening houdt met wat er in Zuid-Afrika gedaan is zooveel jaren lang, met succes gedaan is, daarmee houdt men geen rekening. Geen won

der, dat in het Memorandum, waarmee ik mij wat geest, strekking, inhoud betreft vereenigen kan, zoo duidelijk wordt verklaard :—dat

het nieuw wetsontwerp de historische lijn verbreekt.

* * *

't Is niet eene voortzetting, ontwikkeling, vervollediging van wat er sedert 1874 in Zuid-Afrika bestaat : 't is een kunstmatig ingrijpen in het Hooger Onderwijs, naar den wensch van zekere personen, die een gift van £500,000 daartoe hebben afgestaan. Zij—de donateurs namelijk—hebben het wetsontwerp geinspireerd : niet de Minister. Immers zijn *eerste* wetsontwerp, hoewel niet naar wensch, gaf ten minste eene mate van bevrediging, daar het de vrije, onbelemmerde ontwikkeling van het bestaande toeliet. Het *tweede* wetsontwerp werd op radikale wijze veranderd, ter wille van de donateurs, die niet juist om paedagogische redenen de verandering eischten.

* * *

Duidelijk wordt dit in het Memorandum aangetoond. Immers de nieuwe Universiteit zet niet de kroon op het gebouw dat er reeds staat. Zij sloopt dat gebouw ! Het wetsontwerp stelt een tweevoudigen eisch : *vooreerst* een nieuw toelatings-examen—het Intermediair—en ten *tweede* de opname in zich van de eene Inrichting, die 't naast bij de nieuwe Universiteit komt te staan. Men gaf voor iets beters te willen tot stand brengen dan de Kaapsche Universiteit : men eindigt met een deel van de Kaapsche Universiteit—het Z. A. College—te absorbeeren, en de rest aan de genade des tijds over te laten. Hiertegen hebben niet weinigen bezwaar. Ik spreek nu niet eens over de opzettelijke uitsluiting van "tweetaligheid" (bilingualism) door de donateurs als voorwaarde gesteld ! Men leze de correspondentie.

* * *

Laat mij hier herhalen wat ik in 't begin van 1911 schreef. Ik nam toen Schotland tot voorbeeld, en toonde aan hoe de Schotsche Universiteiten zich hebben ontwikkeld, daarin een voorbeeld vindende voor Zuid-Afrika. Wat ik toen schreef heeft thans nog kracht. Ik ben van meening niet veranderd.

* * *

Schotland is mij een van de meest interessante landen in geheel Europa—naast Holland en Denemarken. En wat vinden we in Schotland ? Niet éene gecentraliseerde Universiteit voor geheel 't land ; maar vier ! En zegt men, dat de bevolking van Schotland zooveel grooter is dan die van Zuid-Afrika, dan bedenke men, dat de vier Universiteiten aldaar gesticht werden in een tijd, toen de bevolking aller-schraalst, het land allerarmst was. Die van Aberdeen werd gesticht in 1240; die van St. Andrews in 1410; die van Glasgow in 1451; die van Edinburg door Jacobus VI. in 1581—dus eeuwen geleden, de eene na de andere, zonder dat ze elkaar in de wielen reden, of elkaar benadeelden.

* * *

En wil men weten wat Schotland toen was, raadpleeg "Graham: Social Life of Scotland in the eighteenth century." Dáár zal men zien, hoe verachterd, hoe verarmd, hoe verlaten en beklagenswaard Schotland was, zelfs in de achttiende eeuw. Hier is eene beschrijving van land en volk door een Engelschen reiziger in die eeuw : "I passed to English ground, and hope I may never go to such a country again. I thank God I never saw such another, and must conclude with the poet Cleveland:

Had Cain been Scot, God had ne'er changed his doom,
Not made him wander, but confined him home."

Dit in de achttiende eeuw. En toch deden in dat arm land de vier Universiteiten een goed werk.

* * *

Dat die Universiteiten niet waren wat ze nu zijn—de trots van den Schot, schijnende lichten voor geheel de beschaafde wereld—is te begrijpen. Men had eeuwen lang niet eens een professor voor 't Latijn. Dat vak moest op de scholen gedoceerd worden. Glasgow was de eerste die een Hoogleeraar in de klassieke talen aanstelde—dat was in 1683. Zij boden hem 't prachtig salaris aan van £20 per jaar, en stelden ook iemand aan voor vijf jaren. Spoedig echter bemerkte de faculteit dat zij geen geld had "the whole rents and revenues being super- expendit "—zoodat de nieuwe leerstoel moest worden afgeschaft. Eerst een-en-twintig jaar later, in 1704, werd de heer A. Ross aangesteld om dat vak te doceeren. Met 't Grieksch ging 't nog erger. In datzelfde jaar, 1704, werd er een Hoogleeraar in 't Grieksch aangesteld, "after having given a tryall of his skill in an analysis of Homer's Iliad Book VIII, from line 171 to 181." Prachtig niet waar ! Gelukkig, dat er geen millionair was om met een half-millioen te ijveren voor eene gecentraliseerde "Teaching University" ter verheerlijking van een toenmalige "Groote Schuur"! ! Waarom dan laat men niet in ons land de bestaande colleges toe zich te hervormen naar hun eigen aard, en besteedt men niet lieven zijn half-millioen ter verbetering van het bestaande, dan ter verheerlijking van dat wat nog worden moet ?

* * *

De bezwaren die het nieuwe wetsontwerp drukken liggen voor de hand. Laat mij ze hier in 't kort opsommen.

1. De nieuwe Universiteit zal zijn een NATIONALE. Maar is zij die ? In eene nationale Inrichting moeten alle fractien en partijen die de "natie" uitmaken steun en bevrediging vinden. Mannen als Prof. Moorrees, Dr. Malan, en de Heer van der Horst, die bekend staan in ons land als getuigen voor onze volks-aspiratiën, leggen klem op de veranderingen aangebracht in de clausule, die in den geest van Art. 137 moest gesteld zijn, en naar hunne meening niet gesteld *is*. Wil men eene Inrichting voor het Hooger Onderwijs, dat allen bevredigen zal, dan moet men handelen naar de letter en in den geest van dat hierboven genoemd artikel van onze Grondwet. De bedoeling van den Minister moge goed zijn—en daar twijfelt niemand aan : zijn wetsontwerp wekt terecht vrees bij de voorstanders van onze waarachtige, nationale eenheid.

2. De nieuwe Universiteit zal zijn eene DOCEE-

RENDE, puur en simpel. Maar is zij die? Immers volgens het wetsontwerp: neen! Zij is eene Universiteit van *twee faculteiten*, met "locale" faculteiten elders. Zij is als de oude Universiteit, die zij vervangen moet, slechts een examineerend lichaam, dat door "faculteiten" over het land verspreid moet worden aangevuld. Wie geeft onderwijs in de *Rechten*? Niet de "doceerende" twee-faculteiten Universiteit! Wie geeft onderwijs in de *Medicijnen*? Niet de "doceerende," twee-faculteiten Universiteit! En "leider auch Theologie": zal eene Theologische Faculteit worden aangehecht, of worden uitgesloten? Dit ligt in den schoot der toekomst. Het nieuwe wetsontwerp zwijgt. Dus is de nieuwe "doceerende" Universiteit slechts eene voortzetting van de bestaande "examineerende" Universiteit, die zoo sterk wordt afgekeurd door niet ingewijden, en die door de nieuwe geheel moet worden vervangen. En vreemder nog is het volgende: dat één deel van het oude Universiteits-stelsel wordt opgenomen in het nieuwe, en de anderen worden prijsgegeven aan den allessloopenden tand des tijds. Met één woord: *eene* Inrichting kiest men boven anderen uit, om de kern te vormen van de nieuwe stichting, terwijl men de anderen aan hun lot overlaat. Het oude dus was zoo slecht niet, als men voorgeeft! Waarom niet liever het oude verbeterd, zooals het zelf meer dan eens gepoogd heeft te doen?

3. De nieuwe Universiteit zal ORDE scheppen *uit bestaande* WANORDE. Maar doet zij dit? Van tweeën één: òf de nieuwe Universiteit moet geheel alleen staan, en de historisch-gewordende Colleges moeten worden vernietigd—dat is radikaal, doch naar beginsel, òf zij moet zich aansluiten bij bestaande Inrichtingen en van daaruit voortbouwen—dat is historisch, en bevredigend. Men doet geen van beiden. *De nieuwe Universiteit is slechts een nieuwe konkurrent*, gesteund door het prestige en de gelden van invloedrijke mannen. Zij begint met het Intermediair-examen, zoodat in 't vervolg "Intermediair" een toelatings-examen wordt tot universitaire studie. Zal men nu een College in de Kaapstad stichten om de kloof tusschen matriculatie en intermediair te dempen? De andere "Colleges" zullen slechts dan kunnen bestaan, wanneer zij beurzen bezitten om studenten te lokken: anders niet. De nieuwe konkurrent zal de andere Colleges, die niet bemiddeld zijn, weldra uitwerken of zoo verlagen, dat zij niet bestaan kunnen als Colleges. Dit zeggen de donateurs zelven in de gepubliceerde correspondentie. En dit willen zij ook. Vooreerst dan zullen wij hebben: (1) de "twee-faculteiten" Universiteit te Groote Schuur met "Intermediair" als toelatings-examen. (2) eene nieuwe stichting in de Kaapstaad, om jongelieden na matriculatie voortebereiden voor het bovengenoemd toelatings-examen. (3) eene reeks van "Colleges" die matriculatie als toelatings-examen erkennen. Wat eene verwarring! En de uitkomst? Dat eerste-klas scholen zullen aandringen op een "intermediair" voorbereidings-klas, en wie mag het haar weigeren? Wat wordt dan van onze Colleges? De gang zal zijn, niet van wanorde tot orde, maar van bestaande orde tot wanorde!

4. De nieuwe Universiteit kan worden een tyrannieke macht in 't land. Immers haar besturend lichaam heeft recht een "faculteit" afteschaffen, zoo zij zulks goed acht. Wel zijn andere "Colleges" op dat lichaam vertegenwoordigd, doch hun vertegenwoordigers zullen zijn als een "druppel in den emmer," als een

> Infant crying in the night,
> And with no language but a cry.

Maar—zegt men—er is toch een Parlement, waarop men zich beroepen kan! Helaas! een gebroken rietstaf in dagen van partij-politiek, die ook het onderwijs beheerscht.

* * *

En wat heeft men te zeggen voor het nieuwe schema? *Allereerst*, dat de kosten zoo groot zijn, om de "Colleges" aan den gang te houden! En men gaat duizenden besteden aan een nieuw College te Groote Schuur, terwijl men den moed niet heeft de bestaande Colleges afteschaffen? Of is het de gedachte ze te laten uitbloeden, of zelfmoord te laten begaan, zooals men in Japan een bevel uitvaardigt tot *Hari-Kari*, zelf-vernietiging ter eere van het vaderland of van een idee? *dan weer* hoor ik, een "post-graduate" Universiteit wordt algemeen afgekeurd. Gewis. Maar men sticht *nu* een "post-graduate" Universiteit, met "intermediair" als toelatings-examen. En in Zuid-Afrika heeft men behoefte aan een "post-graduate" of "research-school," met al de andere "Colleges" als daarop uitloopende. In Amerika stichtte men "Johns Hopkins" als "post-graduate-school"; doch zag er van af, omdat "Johns Hopkins" alléén stond en dus aan zijn doel niet kon beantwoorden. Hier heeft men een reeks van Colleges, die zouden kunnen inwerken in een "school of research," tot bevrediging van alle ernstige studenten! Waarom gaan zoovele Kapenaren thans, na hun B.A., naar Duitschland? Omdat zij hier geen "post-graduate course" hebben. Wil men onze Kapenaren hier houden, men geve hun na hun B.A. eene Inrichting, of Inrichtingen, met eerste-klas professoren, met eerste-klas laboratoria, waar zij eenige jaren met gemak kunnen arbeiden ter voorbereiding voor hun levenstaak. Elke Duitsche Universiteit is "post-graduate," want het Duitsche *abiturienten-examen*, dat toegang verleent tot de Universiteit, staat meer of min gelijk aan ons B.A. examen.

* * *

Dat ik omtrent de Duitsche Universiteiten niet mistast wordt bewezen door Prof. Paulsen in zijn werk over de "Duitsche Universiteiten." Ik haal aan uit de Engelsche vertaling, door Prof. Perry, van "Columbia University" ons bezorgd:—

"Indien wij onze aandacht vestigen op het innerlijk wezen van de Duitsche Universiteit, dan blijkt haar eigenaardig karakter hieruit, dat zij is de werkplaats voor wetenschappelijk onderzoek, en eene Inrichting voor het hoogste wetenschappelijke onderricht, alsmede voor algemeen zoowel als voor technisch onderwijs. Gelijk de Engelsche Universiteiten verschaft zij ons een ruimere, diepere vorming van algemeenen aard—en dit is vooral de taak van de philosophische faculteit. Gelijk de Fran

sche faculteiten biedt zij technische voorbereiding voor de geleerde ambten van de evangeliebediening, de rechtsgeleerdheid, de hoogere burgerlijke betrekkingen, en die van het onderwijs in de gymnasia. Doch buiten dit alles zijn de Duitsche Universiteiten wat noch de Fransche noch de Engelsche Universiteiten zijn : de hoofdzetels van wetenschappelijk onderzoek, en de kweekplaatsen van wetenschappelijken arbeid. Volgens de Duitsche opvatting aan de Universiteit, is de professor tegelijkertijd onderwijzer en onderzoeker op wetenschappelijk gebied, en deze laatste factor is meer prominent, zoodat we zeggen mogen : in Duitschland zijn de onderzoekers in wetenschappelijke zaken ook de onderwijzers van de akademische jeugd. Als een noodzakelijk gevolg is dat akademisch onderwijs meer bepaald strikt wetenschappelijk, niet het voorbereiden voor een ambt, maar de invoering in wetenschappelijk inzicht en onderzoek...... In Oxford en Cambridge zijn er geleerden van naam, doch niemand zal de Engelsche Universiteiten noemen de vertegenwoordigers van het wetenschappelijk werk der natie. Niet weinigen van de beroemdste geleerden van Engeland, mannen als Darwin, Herbert Spencer, Grote, de twee Mills, Macaulay, Gibbon, Bentham, Ricardo staan geheel buiten de Universiteiten, en van meer dan een hunner mag gezegd worden, dat hij geheel onmogelijk zou zijn in een Engelsche Universiteit. Doch zelfs de geleerde mannen aan de Universiteiten (in Engeland) zijn niet onderwijzers der jeugd : zij leveren misschien een paar dozijn voorlezingen in den loop des jaars, doch het werkelijk onderwijs is in de handen vooral van de 'Fellows' en de 'Tutors.'" Tot zoover Paulsen.

* * *

Wil men in Zuid-Afrika werkelijk de wetenschap bevorderen, zijn jongelui behouden, eene onderwijzende Universiteit daarstellen, men volge het voorbeeld van Duitschland, en make zijn nieuwe stichting werkelijk een "School of research" of bekwame bestaande Inrichtingen daartoe.

Twee uitlatingen.

Ik wensch met allen ernst de vraag te doen, of onze lezers wel gelet hebben op de uitlatingen van twee onzer volksleiders die spreken in 't belang van ons volk, hoewel zij niet tot dezelfde politieke partij behooren. Kan er niets gedaan worden aan deze zoo ernstige zaken ?

* * *

De Heer Sauer verklaarde in een toespraak ononlangs in de Kaapstad gehouden, dat er in Zuid-Afrika

DERTIG DUIZEND BLANKE KINDEREN ONOPGEVOED OPGROEIEN.

De meerderheid van deze ongelukkigen vinden wij, meen ik, in den Vrijstaat ! Is het dan niet te bejammeren, dat de Zuid Afrikaansche Partij uit elkaar spat over punten van bloot persoonlijken aard,—althans naar het mij voorkomt, die in de politieke wereld niet leef ? Gaat deze kwestie niet boven *alle* andere kwesties uit ? Wij mogen een bolwerk opwerpen tegen immigratie : wij mogen redeneeren over de segregatie der inboorlingen, over hun toenemenden rijkdom, en wat dies meer zij. Hier is een kanker die knaagt aan het hart van ons volksbestaan. Ik dank den Heer Sauer, dat hij van zijne plaats in het Huis het Parlement tot handelen oproept.

* * *

De *tweede* uitlating is vervat in eene vraag door Kol. Byron gedaan, waarop nog geen bevredigend antwoord is gegeven. Ik haal aan, wat wij hieromtrent in "Ons Land" vinden. De Senator vroeg aan den Minister van Justitie :—

"(a) Of hij zich bewust is, dat in het begin van verleden jaar de burgemeester van een zeker dorp in den Oranje Vrijstaat op de Basutolandse grens een vergadering bijeenriep waartoe de leden van de Municipaliteit, de Kamer van Koophandel en de Godsdienstleraars uitgenodigd waren, om zeker beweerd onzedelik verkeer tussen arme blanken en naturellen te bespreken ?

(b) Of als gevolg van deze vergadering, ernstige voorstellen over de verschrikkelike toestand van zaken, zoals in verband ermede bevonden, naar de Minister van Justitie gezonden werden, getekend ten behoeve van de vergadering door een Predikant van de Hollandse Kerk, een Predikant van de Kerk van Engeland en een prominente stedeling ?

(c) Of de Magistraat, die in dat grensdorp woont, een volledig rapport aan het Departement van Justitie aan het einde van 1911 zond, handelende over het verkeer van arme blanken en naturellen ?"

* * *

Eenige jaren geleden werd ik afgevaardigd door de Commissie over arme blanken—de Kakamas Commissie—om in Tembuland onderzoek te doen naar de geruchten omtrent het verkeer van blanken met zwarten aldaar. Ik vond den toestand allertreurigst, doch niet zoo erg als wij gevreesd hadden. Ik zat onlangs in de pastorie te Graaff-Reinet, en vernam van den predikant, die hierin werd bevestigd door den Inspecteur van Scholen in het distrikt, dat aldaar ook in de achterbuurten van de Afdeeling blanken aan het zinken zijn, en dat men ze moeilijk bereiken kon. Er was zelfs sprake van een blanken huisvader die in zijn hut inwoonde met een gekleurden schoonzoon en diens vrouw. Ik vrees, dat er andere streken zijn, waar hetzelfde verschijnsel wordt aangetroffen. Naar die dingen dient er grondig onderzoek te worden gedaan. De regeering zou wel doen eene Commissie aan te stellen, om later rapport te doen. De Kerk zou haar hierin kunnen te gemoet komen. Kerk en regeering konden samenwerken in deze richting. Het kwaad wordt allengs grooter, en hoe langer wij talmen des te meer neemt het onheil toe. Is dit niet eene zaak die door den Raad der Kerken kan en moet worden besproken ? Als die Raad in waarheid het heil van land en Kerk moet bevorderen—en daartoe toch is hij aangesteld—dan komen zulke vraagstukken binnen den kring van zijn besprekingen, en kunnen door de respectieve Ringen en Synoden verder voor de aandacht der verschillende provinciën worden gebracht. Iets moet gedaan worden en wel spoedig.

Het Theologisch Seminarie.

De brief van Ds. Botha, namens de Curatoren, is geen aangename lectuur. Vijftig jaren na de stichting van het Seminarie moeten Curatoren klagen, dat het fonds met eenige duizenden verminderd is. Is dit de naprediking van ons jubileum-feest, een paar jaar geleden gevierd? De stichters van het Seminarie, de collectanten van vijftig, zestig jaren geleden, zijn allen verdwenen. De kweekelingen van het Seminarie zijn verspreid over Zuid-Afrika, zijn doorgedrongen zelfs tot in het hart van het "donker" werelddeel, de eerste hoogleeraren zijn er niet meer: 't is gewoonte geworden van het Seminarie te spreken als "de geliefde Kweekschool," en, als proef op de som van die geijkte liefdesontboezeming komt het bericht: het fonds is verminderd!

* * *

En vreemd, ja nog vreemder dan dit alles—in en buiten de Kerk schijnt men te meenen dat de Kweekschool schatrijk is. Onlangs sprak eene rijke dame met mij over haar legaten. Ik waagde het ook ons Seminarie aan te bevelen, en ik kreeg ten antwoord: "Maar de Kweekschool is rijk." Misschien was dit ook de meening der Synode—bestaande uit kweekelingen van ons Seminarie—toen men bepaalde, dat de collecte voor den *vierden* professor moest worden afgeschaft. Zelfs de Transvaal, die eens zoo hartelijk sprak van een Transvaalsche fonds voor dit doel, schijnt te denken: De Kweekschool is rijk, en houdt de handen terug. En nu komt de brief van Ds. Botha met het bericht: "De geliefde Kweekschool" is arm!

* * *

Een tal van jaren geleden zagen de Curatoren zich genoodzaakt de vraag ernstig te bespreken, of niet het salaris der professoren moest worden verminderd, omdat de fondsen ontoereikend waren. Ik gaf aan de hand, dat dan toch liever een onzer bedankt worde, en verklaarde mijzelven gereed af te treden. Tot bedanking kwam het niet: tot salaris-vermindering ook niet. Integendeel, sedert dien tijd werd een *vierde* Hoogleeraar tot het getal toegevoegd. Doch het feit is er: de fondsen zijn niet toereikend, waren vroeger niet toereikend, en mogen toch niet tot in lengte van dagen ontoereikend blijven.

* * *

Heeft de Kweekschool dan niet alles dat noodig is? vraagt de lezer. Hierop geven wij antwoord thans. Er zijn behoeften, die men niet buiten rekening mag laten. Zal ik ze noemen? Onze bibliotheek moet worden uitgebreid: en voor onderwijs in bijzondere vakken moet worden gezorgd. Bij gelegenheid van de sluiting voorleden jaar sprak ik de gedachte uit, dat onderwijs in het zendingwezen en in de opvoedkunde dient te worden gegeven aan onze toekomstige evangeliedienaren. In Holland, Schotland, Amerika, Duitschland wordt onderwijs meegedeeld in zending-methode en zending-geschiedenis. Bij ons is dit niet het geval. Ik acht het wenschelijk, dat een vijfde professor worde aangesteld, en dat ons werk zoo geregeld worde, dat de Geschiedenis der Zending en de Geschiedenis onzer eigene Kerk onder de vakken van onderwijs worden opgenomen. Hoe kan dit, wanneer het Fonds verminderd wordt, en de collecte niet meer wordt gehouden.

* * *

Ook acht ik het wenschelijk, dat er een Hospitium worde gesticht in verband met ons Seminarie. Ik acht het vernederend voor mijzelven, en demoraliseerend voor de studenten, dat zij jaarlijks moeten aankloppen om hulp uit het Fonds voor Hulpbehoevende Studenten. Had men een Hospitium, dan kon er eene jaarlijksche collecte voor dat doel gehouden worden, en in plaats van aanvragen om hulp te bespreken, ten einde niemand te kort te doen, zou men het logiesgeld door die collecten zoo laag kunnen stellen, dat *ieder* kostganger kan deelen in die vermindering, en die bijzondere hulp behoeven ook kunnen worden gediend. In elk geval: 't is eene verdrietige zaak te hooren van de vermindering in het Fonds, zoo kort na het jubileum.

* * *

Dr. Changuion, die bij de stichting van ons Seminarie zoo smalend schreef over de zaak, voorspelde den ondergang onzer Kerk. Hij besloot de reeks zijner brieven over dat onderwerp in de "Zuid-Afrikaan" als volgt:—"Toen Sir Harry Smith, onze gewezen Gouverneur, beloofde het verzoekschrift om ondersteuning voor eene Theologische Kweekschool bij het Bestuur in Engeland te zullen aandringen, zeide een lid van den Wetgevenden Raad: "Zijne Excellentie heeft heden het doodvonnis geteekend van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika." In een gesprek met een onzer leeraren over hetzelfde onderwerp liet een Episcopaalsche geestelijke van uitstekende begaafdheden zich in deze of dergelijke bewoordingen hooren: "Indien ik mij ten doel stelde de Gereformeerde Kerk in deze Kolonie te benadeelen, dan zou ik daartoe geen beter middel weten dan eene ruime bijdrage tot het Fonds der Theologische Kweekschool."

* * *

Die onheilsprofeten zijn dood en ook Dr. Changuion: hunne profetieën zijn niet anders geweest dan "bietebaauwen, daar alleen bloohartige menschen voor beducht zijn"—eene vreeze door Dr. Changuion zelf gevoeld. De Kweekschool is geworden eene kracht in ons land. Maar wat wel te vreezen is mag hier niet verzwegen worden: het gehalte van de studenten mag wel verbeterd worden. Andere ambten trekken onze meest talentvolle jongemannen. En zeker is het, dat de tijd, waarin wij leven mannen behoeft, niet alleen van innige godsvrucht, maar ook van ontwikkelden geest. Om andermaal het woord van Mott te bezigen: "To secure able men for the Christian ministry is an object of transcendent, urgent and world-wide concern. It involves the life, the growth, the extension of the Church, the future of Christianity itself...... The Church must not permit the colleges from which she has so largely drawn her ministry to drift into inferiority. The educational standards of these colleges must be kept as high as those of any other institutions." Daarom pleit

ik voor een Hospitium, waar onze aanstaande studenten goed en goedkoop kunnen worden gehuisvest, zoodat zij, vooral wat hun voorbereidende studiën betreft, zonder haasten, doch met ernst, alles mogen doen wat van hen geëischt wordt.

De toenemende dronkenschap.

Vele jaren geleden stond onze Synode voor de vraag : wat kan gedaan worden om de dronkenschap onder onze gekleurden te keeren ? Eene Commissie werd aangesteld om de vraag voor de aandacht onzer wijnboeren te brengen. Dezer dagen viel ons in handen het getuigenis van die Commissie, en wij nemen de vrijheid dat document onder de aandacht onzer lezers te brengen. Er is veel dat ook op onze dagen toepasselijk is : daarom laten wij het document voor zichzelf spreken. De opstellers en onderteekenaars zijn reeds lang uit ons midden heengegaan. Hun woord blijft nawerken, en zij spreken ook tot de mannen van onzen tijd. Want ook de Zending Commissie onzer Kerk heeft deze zaak voor hare aandacht gehad. Weldra zal zij zich ook laten hooren.

* * *

MAATREGELEN TEGEN DE DRONKENSCHAP

Een woord aan arbeidgevers en arbeiders.

Het is reeds aan velen van onze lezers bekend dat de Synode, gehouden in October 2, zich de zaak der dronkenschap heeft aangetrokken, en hare ernstige aandacht heeft gewijd aan de vraag, wat door haar kan gedaan worden om deze treurige zonde te helpen tegengaan.

Wij ondergeteekenden zijn als Commissie aangesteld, ten einde het een en ander ten uitvoer te brengen, dat door de Synode is besloten. Daartoe behoort ook het volgende : " Belangstellend schrijven te richten aan arbeidgevers en arbeiders door het land, hen wijzende op de groote zonde en de treurige gevolgen der dronkenschap en hen verzoekende om hunne medewerking, ten einde dit kwaad tegen te gaan. Dit schrijven ga vergezeld van wenken en raadgevingen."

Het is nu in voldoening aan dezen ons opgedragen last, dat wij ons in dit schrijven tot u wenden. Wij vertrouwen dat gij deze gewichtige zaak ernstig zult ter harte nemen, en gaarne medewerken om een kwaad tegen te gaan, dat zoo vele zielen bederft, en zoovele leden van het huisgezin en de maatschappij diep ongelukkig maakt.

I.

Onze wenken en raadgevingen zult gij gemakkelijker verstaan, als wij u vooraf op enkele

OORZAKEN

van deze zonde wijzen in uwe onderscheidene betrekkingen van arbeidgevers en arbeiders.

1. Eene oorzaak ligt *in het zwakke en onvaste karakter van de meeste arbeiders.* Zij zijn zoo weinig zelfstandig, en zoo zelden vindt men bij hen vaste beginselen. Doorgaans zijn zij onkundig en zonder opvoeding, en is hunne levenswijs ongeregeld en onbestendig. Daarom is het dat zij zich zoo gemakkelijk laten verleiden, en zonder moeite eene prooi worden van deze vreeselijke zonde. Om diezelfde reden valt het hun dan ook zooveel zwaarder om zich van deze zonde los te maken, indien eenmaal daaraan verslaafd.

2. Eene andere oorzaak van deze zonde is, *het geven van te veel sterken drank aan arbeiders.* Het gebruik is tamelijk algemeen om, vooral in drukke werktijden, zooals oogsttijd, parstijd, enz., veel wijn uit te deelen aan arbeiders. Sommigen doen het zonder nadenken, enkel omdat het de gewoonte is ; anderen om daardoor minder aan geld te betalen; anderen wederom om op die wijze meer arbeiders te lokken. In dit opzicht wordt vooral geklaagd over dezulken, die werk aannemen, en dan hunne arbeiders meest met sterken drank betalen. Is het niet onbestaanbaar en onbetamelijk, vragen wij, om tot zes of zeven malen op eenen dag wijn rond te deelen, en dan nog dikwijls in ruime mate ? Het is niet dat een werkman veel wijn noodig heeft! Integendeel. Mannen van kennis, en daarbij ook de ondervinding leeren ons, dat op den duur, zulke werklieden meer verzwakken dan anderen. Maar wat veel erger is, men maakt daardoor dronkaards, door het lichaamsgestel aan sterken drank en aan dien prikkel gewoon te maken.

3. Eene derde oorzaak is dat *kinderen en somtijds ook vrouwen worden overgehaald of gedwongen om sterken drank te gebruiken.* Zij worden gedwongen, somtijds omdat de drank een gedeelte van het werkloon uitmaakt, maar somtijds ook worden zij tot drinken aangezet. Indien wij op verbetering mogen hopen, dan is het vooral met het oog op het opkomend geslacht. Doch wat hebben wij te verwachten, indien zulk eene onverantwoordelijke zonde wordt bedreven ? Als men aan kinderen en ook aan vrouwen sterken drank geeft, of opdringt, en hen zoo op den weg van dronkenschap voert ?

4. Nog eene oorzaak noemen wij dit, dat er door de arbeidgevers *niet genoeg onderscheid wordt gemaakt tusschen dronkaards en anderen.* Is een arbeider bekend als een dief, of bedrieger, of luiaard, dan wordt hij weggezonden, en men neemt hem niet in dienst. Maar is hij een dronkaard, dan maakt het weinig of geen onderscheid. Wordt niet op deze wijze de dronkenkenschap aangemoedigd, zonder dat goed gedrag wordt beloond ? Neen, overal en altijd moet dronkenschap zoowel eene groote schande als eene groote zonde geacht worden.

5. Ook is eene voorname oorzaak van de zonde waarover wij spreken, *tijdelijk voordeel.* Er zijn dezulken die slechts vragen : wat is het voordeeligste ? En dan cijferen zij ongelukkig nog verkeerd, want indien zij goed en verstandig rekenen, dan zullen zij spoedig ontdekken, dat het grootste voordeel gelegen is in het geven van een weinig meer geld, of een weinig koffie, en dan meer stille, gezonde en getrouwe arbeiders in hunne dienst te houden, die hunne huisgezinnen beter kunnen verzorgen, hunne heeren hooger achten, en wier harten voor goede indrukken en vriendelijken raad openstaan.

6. Eindelijk noemen wij dit nog als eene oorzaak van deze zonde, n.l. *het lichtvaardig spreken en handelen omtrent de dronkenschap.* Het is eene treurige waarheid dat er velen gevonden worden die met den dronkaard spotten en over die zonde kunnen lachen. Welk een indruk moet dit maken op dronkaards, die toch altijd te bejammeren zijn, of ook op kinderen en anderen die dit zien en aanhooren? Moeten onkundige menschen niet spoedig beginnen te denken, de dronkenschap is geene zonde en de dronkaard is niet verachtelijk? Zonder dat men het bedoelt, bevordert men hierdoor de dronkenschap.

II.

En nu eenige vriendelijke

WENKEN EN RAADGEVINGEN.

1. Laat ons vooreerst van u vragen *om den arbeider uit zijn lagen stand te helpen verheffen.* Bij den diepstgezonkene is er nog menschelijk gevoel. Liefde en belangstelling openen zijn niet ongevoelig hart. Alsdan neemt hij het woord der vermaning niet alleen gemakkelijker aan, maar zij helpt hem ook op den weg om Gods Woord lief te hebben en te gehoorzamen. Op die wijze redt gij hem niet alleen uit den strik der zonde, maar gij wordt hem wellicht ook tot een rechtstreekschen zegen. Daartoe zal veel helpen als gij bij voorbeeld, voor uwe arbeiders geregeld huisgodsdienst hebt, hen met behulp van naderen onderwijst, en naar het noodig is, hen vermaant of aanmoedigt.

2. Verder raden wij u aan uwe arbeiders *iets anders te geven in plaats van sterken drank.* Geeft b.v. koffie, thee, of anders meer geld aan arbeidsloon, in plaats van wijn, zooals het thans op de meeste plaatsen de gewoonte is. Hoe meer arbeidgevers zich hierin vereenigen om dit te doen, hoe gemakkelijker wordt het werk. Zijn er echter weinigen die dit doen, hunne namen worden spoedig bekend, en meer dan één arbeider zal zich bij voorkeur daar verhuren, waar hij niet in de verzoeking komt, en niet gedwongen wordt om sterken drank te gebruiken. Gij zult daardoor eene betere klasse arbeiders om u verzamelen, het werk zal meer voorspoedig en gezegend zijn, en het geweten wordt in dezen niet bezwaard.

3. *Geeft minder dan gewoonlijk geschiedt.* Wij voegen dit er bij, omdat er omstandigheden kunnen zijn die het u moeilijk of bijna onmogelijk kunnen maken, om van de oude gewoonte geheel af te wijken. Maakt niet te spoedig bezwaar, doch kan het nu eenmaal niet anders, geeft dan minder. Geeft niet vroeg op den dag, geeft niet vele malen, geeft niet groote hoeveelheden. Dwingt daarbij niemand, en beproeft het langzamerhand om te doen hetgeen wij hierboven hebben aanegraden, n.m. koffie, thee, of meer werkloon.

4. *Waakt mede over de kantienen.* Helpt allen die zich de moeite geven om te zorgen dat er zoo weinig mogelijk kantienen zijn en blijven staan. Gewoonlijk zijn deze de plaatsen van verzoeking en van veel zonde. Gaat het kwaad tegen met wijsheid, met liefde, en met ernst; en oefent uwen invloed uit op den Raad die patenten of licentiën uitreikt, zoowel als op hotel- en kantienhouders, die ook veel kwaad kunnen helpen afweren, en die toch niet altijd verhard zijn.

5. *Werkt mede met leeraars en voorgangers.* Hier is samenwerking van het hoogste aanbelang. Zonder dit blijven vele goede plannen onuitvoerbaar en vruchteloos. Wat door leeraars en zendelingen wordt opgebouwd, moet niet door anderen worden afgebroken. Tracht elkander te verstaan, legt de handen ineen, en het werk zal niet ongezegend blijven.

6. En eindelijk, arbeiders, *laat u leeren en leiden op den rechten weg.* Het is om u te doen, dat wij dit woord schrijven en uitzenden. Gij kunt in uwen stand nuttig en tot zegen zijn, doch gij zijt ook omringd door groote gevaren. Gij hebt groote genade noodig, om bewaard te blijven voor die vele verzoekingen die u gedurig aanlokken tot het kwaad. Daarbij komt nog dit, dat er arbeidgevers zijn, die er niet aan denken, of die in uwe zielen geen belang stellen, zoodat zij geene moeite doen om u van het kwaad terug te houden, en gij dan ook gemakkelijk dronkaards wordt. Bedenkt het, hoe gij door de dronkenschap uwe lichamen verwoest, uwe huisgezinnen verwaarloost, en uwe zielen verderft. Waakt tegen het begin, en bidt God om u voor deze gevaarlijke zonde te bewaren. Werkt mede met uwe leeraren, die voor u waken en voor u zorgen. Helpt die heeren en arbeidgevers die iets voor u willen doen en aan u wenschen te arbeiden. Zorgt voor uwe kinderen, die mede met u aan de verzoeking blootstaan. Strijdt in Gods kracht, en Hij zal u helpen overwinnen.

Leden der Commissie:
W. ROBERTSON.
J. MURRAY.
S. HOFMEIJR.

* * *

Bij het boevnstaande—een roepstem als uit het graf—moet deze Commentaar worden gevoegd, dat er eene petitie de rondte doet om voor het Parlement te worden gelegd.

"De petitie van de ondergeteekenden, *gekleurde* mannen en vrouwen, woonachtig in de Kaapstad en de Kaapsche Provincie

1. dat, terwijl geestrijke dranken vele ernstige euvelen met zich brengen, de eigenaardige omstanheden, waaronder wij als eene bijzondere sectie der bevolking geplaatst zijn, onze neiging tot zulke euvelen noodwendig moeten sterken.

2. dat de slechte gewoonte onder de meerderheid der landbouwers en andere arbeidgevers om alcoholische dranken aan arbeiders te verschaffen, en dat zelfs aan jonge menschen, de strekking heeft om een ziekelijke begeerte naar sterken drank te scheppen en dus verantwoordelijk is grootendeels voor het aantal dronkaards onder ons.

3. dat de goedkoope wijnen en dranken speciaal voor ons bereid en in de kantienen verkocht die gelegen zijn in die gedeelten van de steden en dorpen door onze menschen meestal bezocht de gezondheid benadeelen en de levens verkorten van degenen die daaraan gewoon zijn.

4. dat de verkoop van deze dranken armoede, ellende, ziekte en misdaad bewerkt, de zwakken onder ons vernietigt, onze veiligheid bedreigt en zelfs het bestaan van ons als een volk.

5. dat de redmiddelen hiertegen onder de wetten van het Kaapsche Parlement, t.w. de Innes Acte, de Acte tegen Vervalsching, niet bij machte zijn de euvelen, waarover wij klagen, te bestrijden, terwijl de Cloete Acten en de Lichte Wijnen Acten slechts dienden om ze te vermeerderen.

6. dat de gekleurde bevolking in andere deelen deelen der Unie reeds de zegeningen van prohibitie van den verkoop van sterken drank genieten, tot voordeel van zichzelven en van de maatschappij. Uwe petitionarissen derhalve geven eerbiediglijk te kennen, dat de tijd gekomen is, wanneer dit voordeel door geheel de Unie zal worden verspreid.

7. Derhalve wat ook de Europeesche sectie der bevolking voor zichzelven mocht begeeren, wij Uw HoogEdele vergadering bidden ons en ons volk te beschermen door zulke wetten te maken, waardoor het ongeoorloofd is door geheel de Unie aan eenig iemand sterken drank te verkoopen of te verschaffen, tenzij zulks om geneeskundige redenen geschiedt of ter bediening der Sacramenten.

* * *

Deze petitie mag wel door ons allen worden overwogen. Vinden wij hierin niet een geroep om hulp, om bescherming, om bevrijding van een kwaad dat veel schade aanricht ?

Onze Belijdenisschriften.

DE HEIDELBERGSCHE CATECHISMUS.

Drie honderd en vijftig jaren geleden zag onze Heidelbergsche Catechismus het licht. In Noord Amerika heeft de Algemeene Synode van de Gereformeerde Kerk besloten dezen verjaardag feestelijk te vieren. Wij die alle vijf jaren slechts eene Synode hebben moeten wachten, totdat wij opgeroepen worden ter feestviering. Het zij ons dan vergund de aandacht bij dit feit te bepalen. Wie weet of niet de eene of ander gemeente het goed voorbeeld volgen zal van de zusterkerk in Amerika ? Zal er dan niets in Zuid-Afrika gedaan worden ?

* * *

Geen kerkelijk leerboek heeft zulk eene geschiedenis gehad als onze Catechismus : geen Catechismus is ooit in zoovele talen overgezet. Schaff zegt hieromtrent : " De H. Catechismus is in alle de Europeesche en in vele Aziatische talen overgezet. De pinkstergave der talen is bij uitnemendheid zijn deel geweest. Men heeft het beweerd, dat, naast den Bijbel, de " Imitatio " van Thomas à Kempis, en Bunyan's " Pelgrims Reize " geen boek zoo dikwijls is vertaald, en zoo wijd verspreid is geworden. Gansche bibliotheken van uitleggingen, commentaren, preeken, aanvallen en verdedigingen zijn daaromtrent geschreven." Niet alleen bestaat er eene Latijnsche en oud-Grieksche vertaling, ook is er een in 't modern-Grieksch en in 't Hebreeuwsch. Een Perzische, Maleische, Arabische, Singaleese bestaat er ook, naast eene Engelsche, Fransche, Spaansche, Italiaansche, Boheemsche, Poolsche, Portugeesche, Hongaarsche, Schotsche. Terecht is van onzen Catechismus gezegd : " 't Is een wereldboek : alle natiën en volken kunnen het verstaan."

* * *

Dat dit kerkelijk leerboek bij de Roomschen bitteren haat heeft verwekt laat zich verstaan. Men heeft het gekarakteriseerd als " dat boeck vol fenyns ende van een serpentschen aert." Den Schout werd gelast : " Te letten of er geen kettersche boecken Lutheri, Bullingeri, ofte wel den Palatynschen Catechisme en dat Nieuwe Testament verborgen ware." Helaas, ook de hoog-kerkelijke Lutherschen Tileman Hesshus en Flacius Illyricus lieten zich in scherpe taal uit tegen den Catechismus. Het boek van eerstgenoemde wordt door Dr. Schotel in de volgende termen gekarakteriseerd : " Zijn getrouwe waarschuwing tegen den Catechismus is een boek vol gal en alsem, een mengeling van onverdienden spot en vuilaardige lastering, van holle, brommende woorden en lage straattaal." En laatstgenoemde sprak van den Heidelberger als " een godslasterlijk vervalscher van het allerheiligste testament van Christus." In hun sporen traden anderen.

* * *

De opstellers van den Catechismus, Ursinus en Olevianus, hebben zich op treffende wijze tegen die aanvallen verdedigd, en brachten dan ook hun vijanden tot zwijgen. Van Ursinus is ons bewaard gebleven zijn " Schatboek," bevattende de reeks van voorlezingen door hem als hoogleeraar in de godgeleerdheid over den Catechismus gehouden—een boek waarvan men sprak als " een spiegel der godzaligheid."

* * *

Ook in de kerkelijke twisten tusschen de Remonstranten en Contra-remonstranten in Nederland moest de Catechismus het ontgelden. Zoo bijv. " verscheen in België de Gereformeerde Duimdraaier, meer geschreven om den Catechismus bespottelijk te maken dan om hem te wederleggen. Twee hollandsche linnewevers houden met elkander een gesprek. De een pocht dat hij de kunst verstaat om het verwarde weefsel van linnendraden in de beste orde te brengen, de andere legt hem den Heidelbergschen Catechismus voor, om aan deze zijne kunst te betoonen, en eenige daarin voorkomende vragen met den geloofsregel der H. Schrift samen te knoopen en te vereenigen. Zij nemen den waard, bij wien zij zitten te drinken, tot getuige en scheidsman van hunne onderhandeling. De waardin mengt zich mede in 't spel en het gerammel loopt eindelijk uit op bespotting en verachting van den Catechismus."

* * *

Aan den anderen kant was men niet minder bitter in zijn verdediging. Petrus de Witte bijv. schreef : " De vuile lasteringen (rechte nachtkinderen ende helsche dronkelingen) der remonstranten tegen de leere der Gereformeerde Kerk (eene leere der waarheyd die na de godzaligheid is) ende

de oude galle van Conradus Vorstius, die zijnen God zelf scheen gefatsoeneert, ende een gedaente gegeven te hebben na de godinne de vrije wille, zijn hier (te Hoorn) ooc omtrent denzelfden tijd (1652) weder uytgebracht : zullen wij dan als stomme honden ende trouwelooze huerlingen stille zitten? Zullen wij verleppen ende versmelten, als ons de strijd ter rechter en slinker zijde geboren en geboden werd? Zullen wij met goede oogen aanschouwen dat de waarheyd vermant, verkracht en verschoffeert wordt, zonder ons te ontzetten ofte daertegens te zetten? dat zij verre"......

* * *

Overdreven was soms de lof dien men den Catechismus toezwaaide. "Een goddelijk door den H. Geest ingeblazen geschrift"—zoo hoort men van den Heidelberger spreken in de 17de eeuw. "De Heilige Schrift is een regel en richtsnoer der leer, in zooverre zij verklaard wordt volgens den zin, die in den Catechismus voorgesteld is." "Men moet de H. Schrift naar aanwijzing van den H. Catechismus uitleggen": "de Catechismus is een kleine Bijbel, ja het pit en merg des Bijbels en door goddelijke ingeving geschreven." Zoo liet men zich over het leerboek uit. Ook bracht men den Catechismus op rijm, en aan preeken ontbrak het niet over de 52 Zondagen, die soms zeer puntig, meestal den kansel zeer onwaardig waren. Men vergete echter niet, dat ook aan Luthers Catechismus groote eer werd toegekend. "Zelfs sloegen zij Catechismus-munten en dronken uit Catechismus glazen; munten, waarop gedeelten van den Catechismus, glazen, waarop de tien geboden, het geloof en het gebed des Heeren te lezen waren."

* * *

Opmerkelijk zeker is het feit, dat de H. Catechismus nog altijd in gereformeerde landen eene eereplaats bekleedt. Holland nam hem dadelijk over. Kort na zijn eerste verschijning zagen drie vertalingen het licht in Nederland. De Dortsche Synode, na eene nauwkeurige onderzoeking verklaarde dat "de Catechismus van den Paltz in alles met Gods Woord was overeenstemmende, en dat in denzelven niets was begrepen, 'twelk zoude schijnen, als daarmede niet overeenkomende, te moeten veranderd of verbeterd worden; en dat deze Catechismus een zeer wel gesteld kort begrip was van de Christelijke leer, zeer wijezlijk in orde gebracht, niet alleen naar het begrip der teedere jongheid, maar ook tot bekwame onderwijzing dergenen, die tot hunne jaren waren gekomen. En dat dezelve derhalve met groote stichting in de Nederlandsche Kerken mocht geleerd, en in alle manieren behoorde gehouden te worden." Wel is waar, "Het Kort Begrip" heeft in vele kringen als leerboek den Catechismus vervangen. Doch dit was te verwachten. Want de Dortsche Synode zelve gevoelde behoefte aan een kleiner leerboek. In de 177ste zitting kwam het rapport ter tafel van eene Commissie door de Synode benoemd, om twee kleinere leerboekjes samen te stellen. Doch er was geen tijd om grondig de zaak te behandelen, en slechts een der leerboekjes werd geleezn en aangenomen. Dit was niet "Het Kort Begrip"; daar echter de Synode vrijheid liet tot het gebruiken van het laatstgenoemde leerboekje, kwam het "Kort Begrip" alme · in eere, en bleef het die plaats behouden.

* * *

Het "Kort Begrip" is naar alle waarschijnlijkheid het werk van Herman Faukelius en zag het eerst in Middelburg het licht in 1611 bij Richard Schilders, ofschoon het reeds in 1608 was vervaardigd.

Uw Koninkrijk kome!

DE EERSTE SYNODALE VERGADERING VAN DE KERK IN KOREA: VOORUITGANG VAN DE KOREESCHE KERK.

De titel die aan het hoofd staat van een artikel in een zendingblad onlangs verschenen is: *The First General Assembly in Korea*. Wij hadden dien titel bijna overgezet als De eerste Synodale Vergadering van de Presbyteriaansche Kerk van Korea, aangezien deze Kerk haar bestaan onder God te danken heeft aan de zending van de Presbyteriaansche Kerk van Amerika.

Deze vergadering is inderdaad een teeken des tijds, en een waarborg van den vooruitgang van het Evangelie in dat Oostersch land—een land dat eenmaal de "kluizennaar natie" genoemd werd, wijl zij uitgesloten was van alle vreemde landen. Het was op den 1sten dag van September l.l.—zijnde een Zondag—dat de Synode bijeengekomen was, en als een kerkelijke vergadering geconstitueerd werd. Er waren tegenwoordig 118 leeraars, bestaande uit 68 inboorling-leeraars en 50 zendeling-leeraars, en 123 ouderlingen—tezamen dus 241.

De WelEerw. Dr. H. G. Underwood werd gekozen als Moderator van de vergadering, en Ds. Kil Moksa, leeraar van Pyeng-Yang, als Vice-Moderator, of als Assessor, zooals hij in onze Synode genoemd zou worden. In verband met deze vergadering werd eene publieke bijeenkomst gehouden, die bijgewoond werd door tusschen de drie en vier duizend menschen—meer misschien dan ooit in de groote Kerk van Adderley Straat tegenwoordig geweest zijn bij gelegenheid van de opening van onze Synodale Vergaderingen—en de indruk gemaakt in deze bijeenkomst op de inwoners van Pyeng-Yang, waar de Synode vergaarde, was zeer diep.

De algemeene Synode bestaat uit zeven Ringen, en sommige gemeenten behoorende tot die Ringen bevatten meer leden, zooals men beweert, dan eenige gemeenten in de geheele wereld. Wij zijn niet in staat om een rapport te leveren van de Handelingen dier Synode. Eén besluit door de Synode genomen echter behoort genoemd te worden—het besluit n.l. om een begin te maken met zendingwerk in China. Dit beteekent dat van nu voortaan de Presbyteriaansche Kerk in Korea—een Kerk bestaande uit Koreers, die zich zelf bestiert,

EEN BEPAALD BUITENLANDSCH ZENDINGWERK

aan den gang zal zetten en ondersteunen. Tezamen met dit besluit werd door de Synode verder bepaald

dat op den 12den November eene inzameling in al hare gemeenten geschieden zou, en dat die dag als een algemeene dankzeggingsdag gevierd zou worden.

Dit laatste feit—het besluit omtrent werk in een ander niet-Christelijk land—is zelf eene openbaring van den grooten opgang welken de zending in Korea gemaakt heeft. Het is maar 26 jaren sedert zendingwerk in Korea begonnen is, en hoe wonderlijk heeft God dat werk gezegend! Van de elf millioenen inwoners van Korea zijn drie honderd duizend Christenen geworden. Voor elken dag sedert de eerste zendeling zijn voet in Korea geplaatst had is er eene Christelijke gemeente aldaar gesticht en georganiseerd, en sedert dien tijd ook is er een uit elke vier tot Christus bekeerd. Zekerlijk was de zending naar Korea eene onderneming welke in den hoogsten zin van het woord eene zaak is die zich zelve betaalde. Een Amerikaansche tijdschrift, ge- *The Presbyterian*, zegt dat Korea

HET VOORNAAMSTE ZENDINGVELD IS

in de geheele wereld. Hier vinden wij een lichaam dat ons herinnert aan de Christenen van de Apostolische eeuw. In weinig meer dan 25 jaren heeft onze eigene Kerk, zegt dat blad, eene Kerk in Korea gesticht, bestaande uit 26,000 gedoopte volwassenen met nog andere kerkbijwoners, die een getal van 150,000 menschen uitmaken, die onder den invloed van het Evangelie leven. De Koreers zijn meestal arm. Het dagloon van arbeiders hier is van 3 tot 10 penningen; en nochtans beliepen de bijdragen van de Presbyteriaansche Kerk alhier de som van £16,260 in een jaar. In t' jaar 1911 werden 6,523 leden op belijdenis van bekeering, door de Presbyteriaansche Kerk alleen aangenomen. Milddadigheid dus is een van de kenmerken van de Kerk in 't algemeen in dit land. En wat de leden aldaar in geld aan Gods zaak niet geven kunnen, geven zij door werk dat zij doen en door tijd dien zij besteden aan de bevordering van de zaak van Christus. Eéne gemeente bijvoorbeeld, bestaande uit 300 leden, teekende in voor 4,000 dagen werk voor een jaar.

Wat *bedrijvigheid* betreft hebben wij daarvan eene opheldering in het Koreesch Traktaat Genootschap. De Koreers zelven hebben een gebouw daarvoor opgericht, waaruit reeds millioenen traktaten uitgegeven en verspreid zijn. Dit genootschap drukt en publiceert eene uitlegging van de Internationale Zondagschoollessen gelijk die welke maandelijks verschijnen in *De Kindervriend* en andere tijdschriften. Zendelingen onder hen leveren geduriglijk rapporten van voorvallen die getuigen aán 't nut dat gesticht wordt door de blaadjes en boekjes welke door het Genootschap verspreid worden. Het Genootschap is thans bezig om gelden in te zamelen met 't doel om belangrijke boeken in de Koreesche taal uit te geven.

Bedrijvigheid dus is te bespeuren in de Protestantsche Kerk van Korea, en die bedrijvigheid is een gevolg van *haar toegewijdheid* aan haar Heer en Heiland. Men kan niet lang in het gezelschap van de Christenen in Korea zijn zonder gewaar te worden dat zij een volk zijn dat aan Christus en Zijne zaak toegewijd is. Het is alsof men hen de woorden zou hooren uiten: *Een ding doe ik*—en dat is—voor Jezus te leven. Zij hebben hun Heer lief, en zij schamen zich niet dit uit te spreken. Zij spreken vrijelijk van goddelijke genade, en van hun Vader in den hemel. In der waarheid zijn zij "niet van de wereld." Zij trouwen niet met ongeloovigen. Zij vieren den dag des Heeren met getrouwheid. In ééne stad is het hun gelukt de markt op Zondag gesloten te krijgen. Zij maken weinig gebruik van alkoholischen drank, en hun leeraars, onderwijzers en kerkelijke ambtenaars is het verboden sterken drank te drinken. Wat hun huiselijk leven betreft, worden de mannen 's avonds meestal in hunne huizen gevonden, den avond doorbrengende met vrouwen en kinderen.

Het is bijna niet noodig na dit alles te zeggen dat de Koreesche Christenen gekenmerkt worden door *een geest des gebeds*, en dit zoowel in hunne eigene woningen als in 't openbaar. Ds. W. Swallen, zendeling te Pyeng-Yang, beweert, dat de Koreesche Christenen in dit opzicht een voorbeeld zijn voor hunne voorgangers. Hij beweert verder dat het binnen zijne eigene kennis gekomen is, dat zij door 't gebed onreine geesten uit menschen verdreven hebben. Zij mengen 't gebed met hunne tijdelijke bezigheden. Bij eene zekere gelegenheid ging één van hunne leeraars vóór de dag was aangebroken om te bidden om zegeningen voor zijne gemeente. Daarna werd hij bewogen anderen uit te noodigen zich bij hem te voegen. Het gevolg hiervan was dat te 1 ure in den ochtend (of den nacht) drie menschen zich in de kerk bevonden, welk klein getal te 3 ure gestegen was tot een paar honderd, en toen de klok te 5 ure sloeg (de ure voor den bidstond) waren er 600 menschen tegenwoordig. Het gevolg van één week van die bidstonden was—de bekeering van sommigen, de opbouwing van velen, en algemeen zegen over de plaats.

De leeraar, die een rapport van deze bijeenkomsten gegeven heeft, voegt daarbij de volgende woorden: "Wij hopen dat het gebed van Ds. Kil, de leeraar van de Centrale gemeente van Pyeng-Yang, binnen kort zijne verhooring zal hebben, dit gebed namelijk, *dat het Evangelie gebracht worde naar elk huis in Korea, en dat de Koreesche Kerk zendelingen naar China moge zenden, gelijk de Kerk in Amerika zendelingen naar Korea gezonden heeft.* En dat is de bede van schrijver dezes en hij gelooft van de lezers van dit schrijven. Amen!

A. McG.

CORRECTIE.

Nota Bene.—Met betrekking tot de "Presbytery of Tripoli" (Ring vang Tripoli) door mij genoemd in mijn laatste artikel in het blad, schrijft Ds. Gerdener aan mij dat die Ring niet in het noord van Afrika, maar in Syrië is. Er is een dorpje genoemd Tripoli ook in Syrië. Hij zegt dat in Noord-Afrika geen doelreikende zending is. Daar staat de "North African Mission" alleen, maar die is op het oogenblik "benard bemand."

Uit Oude Tijden.

DE EBENEZER-GEMEENTE TE KAAPSTAD.

Wij ontvingen dezer dagen van eene bevriende hand een levensschets van den Heer Vogelgezang, die de stichter was van de zendinggemeente Ebenezer in de Rose Straat, Kaapstad. Wij laten het geschrift hier volgen, in de hoop, dat de belangstelling onzer lezers ook in die gemeente zal worden gewekt.

MARTHINUS CASPER PETRUS VOGELGEZANG.

Dr. Philip, is zo min bekend als Marthinus Casper Geen enkele zendeling, die tijdgenoot was van Petrus Vogelgezang. Misschien was dit, omdat hij meer kerkvader was van een nieuwe kerkgenootschap, dan wel zendeling in den letterlijken zin des woords. Als zendeling was hij ongetwijfeld een van de grootste zendelingen van zijn tijd.

Wij hebben in zijn eigen handschrift geen andere aanteekeningen dan een oude doopregister en een oude huwelijks-register, zelfs geen notulenboek. Men zegt dat de andere boeken met een brand verwoest werden.

De meeste feiten omtrent hem moeten wij putten uit de archieven van de gemeente der Groote Kerk en van de Synodale Commissie.

Uit het lidmaten register der Groote Kerk blijkt, dat Vogelgezang lidmaat der Kaapstadsche gemeente was in het jaar 1830. Later werd hij door den Kerkeraad erkend als godsdienst-onderwijzer.

In de notulen van den Kerkeraad van genoemde gemeente lezen wij, dat de volgende brief ontvangen werd van Vogelgezang, zijn echtgenoote en dochter :

Kaapstad,
17 October, 1838.

Weleerwaarde Heer en Eerwaarde Heeren !

Genoegzame redenen hebben ons bewogen en doen besluiten om overtegaan tot een ander Protestantsche Christelijke Kerkgenootschap. Derhalve als ledematen der Nederduitsche Hervormde Kerk bedanken wij U eerwaarden voor onze lidmaatschap.

Inmiddels hebben wij de eer te zijn
Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren !
Uwe eerwaarden Nederige dienaar
Marthinus Casper Petrus Vogelgezang
en dienaresse
Christina Wilhelmina Vogelgezang, geb. Moll
Anna Magdalena Arnoldina Vogelgezang.

Aan den eerwaardigen kerkeraad der
Nederduitsche Hervormde Gemeente, Kaapstad.

Na lezing besloot de vergadering de namen der onderteekenaren diens briefs ingevolge hun verzoek van het ledematen register te royeeren, en voorts zonder de resumptie der notulen aftewachten bij een eerstkomende gelegenheid, zulks door den voorlezer aan de gemeente bekend te doen maken, en verder, het besluit te vernietigen waarbij de eerst-onderteekende M. C. P. Vogelgezang tot godsdienst-onderwijzer in deze gemeente is aangesteld geworden.

Het andere of liever nieuwe Kerkgenootschap door Vogelgezang gesticht heette de *Onafhankelijke of Nederduitsch Gemeentelijke Kerk van Kaapstad* en de gemeente die hij later in verband met deze kerk bracht was *De Christelijk-Evangelische Ebenezer Gemeente.* Geordend door Dr. Philip en anderen heeft hij ook in verband met het Londensche Zendinggenootschap een gemeente bearbeid in de Kazerne Straat.

In 1847 wou de Londensche Zending Commissie hem verplaatsen; toen riep Salmon Primos, de eerste lidmaat der Ebenezer gemeente, de gemeente bijeen en men besloot zelf te zorgen voor zijn salaris. Elk lidmaat moest 2/6 per maand betalen tot zijn salaris.

De gemeente moest toen af en toe in een ander gebouw bijeenkomen; nu oens in de Zoar Kapel (naast het tegenwoordige Hugenoten Gedenkteeken gebouw) dan weer in de *Weeshuis Kapel* (boven in Lange Straat) en na veel rondgaan in *Ebenezer Kapel* in Roze Straat. Dit eigendom behoort aan de *Kerk* door hem gesticht, terwijl de begraafplaats behoort aan de *gemeente* door hem gesticht.

In het jaar 1852 kwam de Synode der Nederduitsch Hervormde Kerk weer bijeen na vele jaren niet vergaderd te hebben; en leverde de Moderatuur een verslag in geschrifte in van het mondgesprek, dat zij met den Heer Vogelgezang had gehad. Hieromtrent lezen wij in de "Zuid Afrikaan" van 4 November 1852 als volgt : "Een verzoek van den Eerwaarden Heer Vogelgezang, dat bij zijn eerwaardens overlijden, zijn gemeente in de Nederduitsch Gereformeerde Kerk moge worden ingelijfd, werd opgedragen aan de Synodale Commissie, met volmacht om in vereeniging met den Kaapstadschen Kerkeraad, deze zaak ten einde te brengen."

Bij de notulen van de Synodale Commissie vinden wij het volgende geschrift van Eerw. Vogelgezang als bijlage gelegd :—

"Omdat in de Hoog Eerw. Synodale vergadering geen 5 heeren met mij recht bekend zijn, en vernemen kan, dat ik een handwerk heb geleerd—op geene Akademie ben geweest—ben geordend—en eene gemeente heb—dit alles moet misschien bij hen vreemd klinken, derhalve zoude ik noodig hebbe te spreken.

1. Over mijn persoon, beginnende van mijn 6de jaar tot mijn 20ste. In deze tijdperk zoude ik melde, hoe de Heere mij vroegtijdig tot Zich trok—en wat van toen aan mijne begeerte was—de oorzaak of dwang dat ik een handwerk leerde.

2. Over mij opvoeding tot het leeraarsambt en de gevolgen daarvan, beginnende van bovengemelde tijd tot op het tegenwoordige. Hierin zoude ik melding maken :

Daar hier geen Theologische Kweekschool bestond, waar, bij wien en hoelang ik de Theologiie bestudeerde—wat ik in de buitendistrikt, alwaar ik woonde, deed in de zaak van onzen Heer—wat de oorzaak was dat ik naar de stad kwam,—waarvoor ik naar Europa niet ging—hoe ik alhier in het werk des Heeren kwam, wat de oorzaak was

dat ik de Hervormde Kerk verliet—wat ik met des Heeren hulp ondernam—hoedat ik daarin ben geslaagd—welke gemeente ik heb—welke geloofsstellingen daarin moet worden voorgedragen, wat soort van Kerkbestuur zij hebben—welke bezorgdheid ik voor hen gevoelde.

Dit laatste doet mij onderzoeken

(1) Of ik de vrijheid hebben mag den Hoogeerw. Heer Moderator der Hoogeerwaarde Synode der Ned. Hervormde Kerk, in der tijd te benoemen om te zijn een der trustees van het gebouw of goederen, die ooit bij mijn overlijden mijn gemeente of Kerk zal toebehooren—om te waken dat in dat gebouw geen ander geloofsleerstellingen op den duur zal worden voorgedragen, dan die overeenkomt met de Heidelbergsche of Westminstersche Catechismus.

(2) Of ik vertrouwen mag, dat bij mijn overlijden de zorg om voor mijn gemeente te preeken door de Synode (omdat wij toch van een en dezelfde geloofsgrondbeginsel zijn) op zal worden genomen, tot dat de Kerk haar keus bij meerderheid 2.3 (twee derde) der ledematen zal hebben uitgebracht of zij zullen blijven dat zij nu zijn—dan of zij tot de Hervormde Kerk zullen overgaan.

(3) Of ingeval zij, die bij mijn overlijden tot de Hervormde Kerk mogte overgaan, toegelaten of erkend als lidmaten der Ned. Herv. Kerk.

(4) Of ingeval in mijn leven de lidmaten mijner Kerk naar de buitendistrikten verhuizen of de Hervormde Kerk aldaar hen als ledematen der Ned. Herv. Kerk zal erkennen, indien zij daarom aanzoek doen."

Hierbij doet de Scriba der Commissie de volgende aanteekeningen :—

De gemeente bestaat uit 130 *leden*, 400 zielen. Er zijn tusschen 200 en 300 kinderen in de school. Zij zorgen voor een salaris voor den leeraar van £84. Hebben 6 Diakenen en een Koster—en gebruiken de *liederen* en andere boeken der Gereformeerde Kerken. Ontvangen £80 van het Gouvernement. Hun kerkgebouw wordt Ebenezer genoemd en is gelegen in de Roze Straat, en kan 300 zielen bevatten. Op dit gebouw is geen schuld hechtende.

Later werd door de Synodale Commissie het volgende schrijven van Eerw. Vogelgezang ontvangen en voor notificatie aangenomen door gezegde Commissie :—

Ebenezer Kapel, Kaapstad,
den 17 January 1853.

Hoog Eerw. Heer Praeses en Hoogeerw. Heeren, leden van de Hoog Eerw. Synodale Commissie der Ned. Herv. Kerk.

Hoogeerw. Heeren !

Na den afloop der hoog eerwaarde Synodale vergadering verscheen in de "Zuid Afrikaan" van den 4den November 1852, onder het hoofd Synodale Verrigtingen, zeker berigt omtrent mij en mijne gemeente. Dat bericht gaf gelijk ik dadelijk inzag, oorzaak van kwaad gevolg. De schijnvrienden van mijne gemeente nam gelezene op, om op grond daarvan zaad van ongunst onder ons te zaaien—welke onkruid ik thans bezig ben van ons weg te doen, en om derzelfs voortgang geheel te stuiten—heb ik goedgedacht om U Hoogeerwaardens op de aller ootmoedigste en aller beleefdste wijze door deze te verzoeken, om het genade verzoek tot het onderzoek in Oktober aan de Hoogeerw. Synode door mij gedaan, te beschouwen als thans door mij ingetrokken voor welke reeds genomene en nog te willen nemen moeite mijn dank u wordt aangeboden.

Deze mij bekommerd makende voorzorg echter strekt zich uit verre over mijn graf—over het nageslacht—vandaar dat ik thans niet nalaten zal te zorgen, op de voor mij nog mogelike wijze, dat na mijn overlijden, die leer zal worden in mijne gemeente voortgeplant, in welke ik ben opgevoed.

In dit geval smeek ik U Hoogeerwaardens, dat wanneer een of meer der respectieve leeraars der Ned. Herv. Kerk mogte worden ingeroepen om de zuivere geloofsleer in mijne gemeente te helpen bewaren, dat hunne Christelike (vergeeft mij Hoog eerwaardens als ik zeg Broederlike) deelneming niet zal van mijne gemeente worden onthouden.

Inmiddels, Hoogeerw. Heer en Hoogeerw. Heeren, den zegen des Allerhoogsten U Hoogeerwaardens toewenschende voor den bloei en welvaart van Zuid Afrika's Ned. Hervormde Kerk,

Noem ik mij U Hoogeerwaardens
Aller geringste dienaar
M. VOGELGEZANG.

Toen het eerste plan van de gemeente bij de Nederduitsche Hervormde Kerk intelijven, mislukt is, door bemoeiziekte van de schijnvrienden der gemeente moest er iets anders worden gedaan. Het zou nu zijn een zuster-kerk, terwijl er ook gezinspeeld wordt op eene mogelijke bearbeiding onder toezicht van eene Zending Commissie.

In 1853 werd door Eerwaarde Vogelgezang er een *trustdeed* aan het transport verbonden, en 6 trustees werden aangesteld uit de lidmaten der Onafhankelijke of Nederduitsch Gemeentelijke Kerk van Kaapstad. Deze trustees moesten waken over het testament van Vogelgezang omtrent het gebruik van de eigendommen door hem aan de Kerk geschonken. Die trustees zijn allen nu uitgestorven, en op eene gemeente vergadering werden de leden van de Binnenlandsche Zending Commissie gekozen als trustees voor de eigendommen der Ebenezer gemeente.

Als kerkleeraar werd Ds. Vogelgezang opgevolgd door Ds. Frans Lion Cachet, die de vader is van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk van het Zuid Afrikaansche Republiek. Volgens Van Kooi, heeft hij de ganse Transvaal als zijn gemeente geproclameerd.

Vogelgezang stierf in Juli, 1859 en werd begraven in de Ebenezer Begraafplaats, doch later werd hij herbegraven te Maitland. Van zijne kinderen zijn nog twee dochters in het leven : Mev. Slier, te Worcester en Mev. Vlotman, te Kaapstad.

v. N.

BLOEDIGE OORLOG.

Eene naprediking van Dingaansdag, door Ds. Maeder.

"Nu dan, aan den buit, gij Moabieten!"
2 Koningen 3 : 23c.

Modderachtig water, stroomende over de vlakte, zonder teekenen van windstorm of plasregen, daar in de woestijn van Edom, en de zon oprijzende over de grachten, waarin het zich verzamelt, schijnt rood gelijk bloed. De Moabieten die bestookt worden door de koningen van Israël, Juda en Edom verbeelden zich werkelijk : Dit is bloed; de koningen hebben voorzeker zich met het zwaard verdorven, en hebben de een den ander verslagen. Gezamenlijk heffen zij het aanvallend gekrijsch aan: Nu dan aan den buit, gij Moabieten ! Hoe toepasselijk zijn deze woorden op Dingaansdag : wie kan hem vieren, zonder te denken aan Bloedrivier ? Oorlog van welken aard ook, aggressief of defensief, is altijd een bloedig en vreeselijk iets. Wij wenschen denzelve te beschouwen met het licht van Gods Woord daarop geworpen, en vooral naar aanleiding van het hoofdstuk waaruit wij den tekst gekozen hebben.

I. Denkt ten eerste aan *den vloek van opstand en oorlog.* Achab, de zondigste en sterkste koning van het Israëlietisch rijk, heeft de Moabieten cijnsbaar aan zich gemaakt; zoodat hun koning, Mesa, een veehandelaar, hem jaarlijks moet opbrengen honderd duizend lammeren en honderd duizend rammen met de wol. Na den dood van Achab echter wordt deze koning afvallig van Israël, en zijn opvolger, zijn zoon Joram, besluit oorlog te verklaren tegen dat opstandig volk. Hij toog zelf uit Samaria, en monsterde gansch Israël. In vriendschap verkeerende met zijnen buurman, beweegt hij Josafat, den koning van Juda, om als bondgenoot samen op te trekken; en deze komt op gewilliglijk met de belofte : Zoo zal ik zijn, gelijk gij zijt, zoo mijn volk als uw volk, zoo mijne paarden als uwe paarden. Denken wij hier niet onwillekeurig aan de overkomst van Potgieter uit de Trans Gariep over de Drakensbergen naar Maritz in Natal na den moord van Retief ? De koningen van Israël en Juda, na onderlinge raadpleging, besluiten om de Moabieten niet direkt aan te vallen door over de Jordaan te gaan, maar eenen omweg te maken ten zuiden van de Doode Zee door de woestijn van Edom. De koning van dit land is cijnsbaar aan den koning van Juda en voegt zich dus van zelf bij het leger dat door het dorre land marcheert. Als nu deze drie koningen, die staan aan het hoofd van een groot heir, zeven dagreizen om getogen waren, zoo had het leger en het vee, dat hen navolgde, geen water. Dit jaagt den koning van Israël vrees in : Ach dat de Heere deze drie koningen geroepen heeft om die in der Moabieten hand te geven. Men is genoodzaakt den profeet Elisa te raadplegen en als deze onder den invloed van het snarenspel des speelmans is, komt de hand des Heeren op hem. Hoe denken wij niet aan de benauwdheid van de voortrekkers op den 9den December, 1838, en de Elisa van dien tijd, de vrome vader Cilliers, onder het heilig snarenspel van Staten Bijbel en Boeren gebed en gezang; wanneer zij de gelofte maken, welke wij heden als hun nageslacht trachten te houden ? Hebben wij hier niet een zeer oud portret van Josafat, Joram en Edoms vorst hersteld met de ietwat nieuwere gezichten van Maritz, Pretorius en Panda ?

De zoon van Safat, die water op Elia's handen goot, gebiedt dat er in dat dorre dal vele grachten gemaakt worden en dat wel met militair doel. Al zien zij geen wind en geen regen, zoo zal toch uit het noorden, waar de wind en zandstormen hebben gewoed en de donderregens zijn gevallen, het overvloedig zich over de vlakten verspreidend water dit deel vervullen. Het zal natuurlijk versch, hoewel rood grond houdend zijn, en dat eenigszins modderachtig water zal er wat roodachtig uitzien, even zooals dikwijls in ons eigen Karroo gebeurt, doch ten volle genoegzaam, zoodat het gansche leger drinken zal, zij en hun vee en hunne beesten. En als het hun gelukt om de Moabieten te verslaan dan moeten zij alle vaste steden en alle uitgelezene steden slaan, en alle goede boomen vellen, en alle waterfonteinen stoppen, en alle goede stukken lands met steenen verderven.

Des anderen dags morgen, toen de rook van het spijsoffer ten hemel steeg, kwam het water werkelijk door den weg van Edom, en het vlakke land werd met hetzelve vervuld. Intusschen was het leger der Moabieten ook in de nabijheid opgetogen, dat samengeroepen was uit al degenen af, die den gordel aangordden en daarboven, te weten hunne geregelde militia en de vele vrijwilligers. Zij stonden aan de landpale; en toen zij zich des morgens vroeg opmaakten, en de zon over dat roodachtig water oprees en met haar tintelend morgenrood het nog rooder maakten, zagen de Moabieten dat water tegenover rood, gelijk bloed. Zij misleiden zich met het denkbeeld : Dit is bloed; de koningen hebben voorzeker zich met het zwaard verdorven en hebben de een den ander verslagen : *nu dan aan den buit, gij Moabieten.* Wat eene teleurstellende verrassing ? In plaats van bloed en buit leger en nederlaag. Want als zij aan het vereenigd leger van Israël kwamen, maakten zich de Israëlieten ook onverwachts op, en sloegen de Moabieten, den schenkel en de heup, en zij vloden van hun aangezicht. In plaats van paniek onder de intrekkende troepen, paniek onder de buitzoekende benden. Hebben wij niet recht om met dit tafereel voor ons den vermaarden Zondag, 16 December 1838, voor den geest te roepen, toen eerst de duizenden jongere witte ringkoppen regimenten van Dingaan's Zulus met hunne assegaaien retireeren moesten voor Andries Potgieter, al werd hij gewond. En daarna ook de duizenden van de oudere ringkoppen met hunne zware zwarte schilden en korte kierries zoo bestookt werden door Charel Cilliers in de diepe spruit, dat het bloed van niet minder dan 400 gesneuvelde Kaffers zoo stroomde, dat daardoor het zeekoegat van de rivier rood werd, en de rivier zelve den naam van Bloedrivier erlangde.

Zoo kwamen dan de bondgenoten binnen het land,

slaande ook de Moabieten. Hoort nu de verwoesting en den vloek des oorlogs. De steden nu braken zij af, en een iegelijk wierp zijnen steen op alle goede stukken lands, en zij vulden ze, en stopten alle waterfonteinen, en velden alle goede boomen, totdat zij in Kir-hareseth, alleen de steenen daarvan lieten overblijven; en de slingeraars omsingelden en sloegen hen. Als of deze vreeselijke verbreking, vernieling en verwoesting nog niet genoegzaam is, valt er nog een grooter vloek op de twee met elkander strijdende partijen. Doch als de koning der Moabieten zag, dat hem de strijd te sterk was, nam hij tot zich zeven honderd mannen, die het zwaard uittogen om door te breken tegen den koning van Edom. Van dezen verwachtte hij waarschijnlijk dat die, als medecijnsbaar vassaal, zijn doorbreken oogluikend niet zou verhinderen: maar zij konden niet. Toen nam hij zijn eerstgeboren zoon, die in zijne plaats koning zou worden, en offerde hem ten brandoffer aan den Moloch op den muur van de belegerde stad voor het aangezicht van de bondgenoten. De buitengewoon barbaarsche daad bracht den vloek niet alleen over zijn eigen volk, maar ook over zijne bestormers. Daaruit werd een zeer groote toorn in Israël: daarom trokken zij van hem af, en keerden weder in hun land. De verhaler van dezen bloedigen oorlog, die een ooggetuige schijnt geweest te zijn, wie weet Elisa zelf, schaamt zich over de rare reaktie welke plaats vindt en de nederlaag die de vereenigden lijden; en hij breekt kort af. De oude gelijktijdige geschiedenis van de natiën rondom het land van Juda en Israël bevestigen letterlijk de verhalen des Bijbels. Op den ontdekten Moabietischen steen verwijst Mesa naar de verdrukking welke zijn land evrduurde van Israël in den oorlog welke een einde daaraan maakte; ja, hij verhaalt zijne inname van verscheidene steden en sterkten, die allen ten noorden van de Arnon lagen, en die door den Bijbel onder de steden van Ruben en Gad genoemd worden, zoodat de Israëlieten niet alleen moesten terug getrokken zijn van Moab, maar de Moabieten zich meesters gemaakt hebben van wat te voren de landpale van Israël en zelfs van Juda geweest was.

Hoe wordt ons door het zoo treffend tekst-hoofdstuk een akelige schilderij opgehangen van de verwoesting, ja den vloek van allen opstand en eenige soort van oorlog. Van de duizenden van oorlogen en gewelddadigheden die hebben plaats gevonden onder de millioenen bewoners van onzen aardbol van Kain af tot den Turk toe, is de strijd welke wij u voorgesteld hebben eene getrouwe repetitie. Komt die niet bijna letterlijk overeen met den Balkan oorlog, waarin Turk, Serb en Griek elkander vernield hebben en nog vernielen met kanon en kogel, bayonet en geschut, in bloedig bad, met moorden welke erger zijn geweest dan zelfs in de barbaarsche oudere of nieuwere heidensche tijden. En met een jaloersch oog op Constantinopel, roepen de zich zoo noemende Christelijke natiën van het vasteland malkander toe: Aan den buit, gij Europeanen!

Denkt terug aan de verbreking, vertreding en verwoesting van plaatsen en dorpen in een Vrijstaat en Transvaal gedurende den Brit en Boer oorlog (10 Oct. 1899—31 Mei 1902); de cordons van vernieling; de concentratie kampen, waar niet minder dan 20,000 vrouwen en kinderen het leven verloren; de onnoodige slachting van schuldeloos vee; de verbranding van hoeven; de verbanning van gevangenen naar de verre eilanden. Niet alleen moest de Boer lijden, maar ook de Brit met zijne bijna half mlliioen "khakies," die altijd in de bangste benauwdheid verkeerden, en zijn bijna kwart millioenen ponden schuld. En toen te Vereeniging de vrede werd gesloten, schaamden zich twee Christelijke volken over den wandaad van elkander als twee bulhonden gepakt te hebben, en wel over een beentje tusschen hen geworpen door den mammon van millionaires. Welke wrange vruchten daarna op de wijde velden en geldelooze steden van een uitgemergeld dapper volkje, en wat onbevrediging over de in schuld geraakte talrijke overwinnaars. Al heeft onze en hunne goede God het goede uit het kwade doen geboren worden, die strijd was een kwaad, een vloek, een werk des duivels.

En neemt zelfs den oorlog tusschen berg en zee, wiens climax wij heden vieren. Welke treurige verwoesting; zoowat 600 blanken en naturellen aan onzen kant vermoord werden op een enkelen dag; laat ons eerlijk zijn, duizenden van welgeschapene hoewel wreedaardige Zulus naar de donkere eeuwigheid door de oude sannas van tijd tot tijd verzonden! Welke teleurstelling! de Zulu met zijn hoofdstad Umkungluwu door hem zelven in assche gelegd; het schoone Kanaan van Natal veroverd door onze dappere voortrekkers, en de wraak over den vijand uitgeoefend, maar ach, de gedeeltelijke terugtrek van Durban op de schoten van de Engelsche Southampton, en de landing der troepen; en het verlaten door velen onzer dapperen van Pietermaritzburg, al is de gelofte vervuld in het reeds bestaan van het voortrekkerskerkje! Terug naar de hoogelanden van Vrijstaat en Transvaal; de paradijs hof van Natal is slechts halvewege herwonnen. Oorlog van welken aard ook is altijd onbevredigend.

Hoe wordt dit alles niet beaamd door de voorspelling onzes Heilands. En gij zult hooren van oorlogen en geruchten van oorlogen. Want het eene volk zal tegen het ander volk opstaan, en het eene koninkrijk tegen het andere; en er zullen zijn hongersnooden en pestilentiën, en aardbevingen in verscheidene plaatsen: doch al die dingen zijn maar een beginsel der smarten. De zalige troost des Christens in zulken benarden toestand is te luisteren naar den raad van zijnen Zaligmaker: Ziet toe, wordt niet verschrikt; want al die dingen moeten geschieden, maar nog is het einde niet. Al is het, omdat de ongerechtigheid vermenigvuldigd wordt, dat de liefde van velen zal verkonden, laat ons volharden tot het einde, kalm en rustig blijven; want onder het gekletter van wapenen en het rumoer der natiën zal toch dit Evangelie des Koninkrijks in de geheele wereld geprodikt worden tot een getuigenis allen volken; en dan zal het einde komen.

II. Ten tweede leeren wij uit het tekstverband dat *Gods hand grijpt in de booze handelingen van menschen.* Joram is de zoon van Achab, en zelfs

van dezen allergoddeloosten vader neemt de Heere notitie, wanneer hij de minste teekenen van berouw aan den dag legt. "En het woord des Heeren geschiedde tot Elia, den Thisbiet: Hebt gij gezien dat Achab zich vernedert voor Mijn aangezicht? daarom dewijl hij zich vernedert, zoo zal Ik dat kwaad in zijne dagen niet brengen." Het kwaad dat over Joram komt, wanneer hij den opstand van Mesa wil dempen, is van den Heere, en hij weet het ook: "Ach dat de Heere deze drie koningen geroepen heeft, om die in der Moabieten hand te geven. De meer godvreezende Josafat, die ingewikkeld is geworden in de onderneming, houdt zich overtuigd dat het woord des Heeren bij den profeet Elisa is. Deze godsman is de prediker die beweert dat het aangezicht van Jehova tegen degenen is die kwaad doen, hoewel hij de nederigen aanziet. Wat heb ik met u te doen? ga heen tot de profeten uws vaders, en tot de profeten uwer moeder. En wanneer Joram pleit dat hij de tusschenkomst des Heeren in het vreeselijk gebrek van water erkent, antwoordt hem de heilige man Gods: Zoo waarachtig als de Heere der heirscharen leeft, voor Wiens aangezicht ik sta, zoo ik niet het aangezicht van Josafat opnam; ik zou u niet aanschouwen noch u aanzien. Het zout der aarde is en blijft de man die tot God komt en gelooft dat Hij is, en een belooner is dergenen die Hem zoeken. Henoch wandelt met God, en met zijn betrekkelijk kort leven van selchts 365 jaren, precies het getal van dagen in een jaar, is hij de stem des roependen in de lange woestijnwereld der goddeloozen die in den mystieschen patriarchalen ante-zondvloed tijd leven; sommigen van wie bijna een duizend jaren behalen. Deze gedachte treft ons zeer, vooral als wij aannemen dat de periode tusschen Adams wording en de verdeeling van de oude wereld niet slechts 1,460 maar wel, volgens betere berekening van Bijbelsche chronologie, 8,500 jaar was. Noach, die ook wandelt met God, is de laatste prediker der gerechtigheid in die oude wereld welke God niet gespaard heeft, al heeft zij misschien toen reeds gepronkt met de prachtige pyramiden van Egypte, zoowel als met de torens van Babel, en reeds had gebouwd de nu diep bedolven onderaardsche steden van Ceylon, de primitieve fondamenten van Chinas statige muren, de drie dubbele onderverdiepingen van steden welke men nu opgraaft in wondervol Amerika, en de onverklaarbare overblijfselen van duizenden van jaren in de ruïnen van Zambesiland en Congoland. Hem, namelijk Noach, spaarde God om die nieuwe wereld op te bouwen waarin thans 1,500 millioenen niet veel betere menschen wonen; en die ook eenmaal niet door watervloed zal ondergaan, maar met vuurvloed zal verbranden.

Waren er tien rechtvaardigen zoo ellendig zelfs als Lot, dan ware geen Doode Zee te zien op het Atlas der wereld. Salomos tempel blijft het brandpunt van godsdienst voor eene wereld die Baal, Jupiter, Mars en Buddha in plaats van Jehova dient. Het altaar aan den onbekenden God in Athene levert bewijs dat die levende God in de verledene tijden al de oorlogvoerende natiën heeft laten wandelen in hunne wegen, hoewel Hij nochtans Zich zelven niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van den hemel, ze regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende te midden van alle verwarring hunne harten met spijs en vroolijkheid. Toen de op zijne wijze beschaafde wereld rondom de midden zee der aarde onder de ijzeren klauw van het vierde dier tot een soort van geheel gebracht was, verrees de opgang uit de hoogte aan den vierden dag van de wereld-eeuwen in den Godmensch; en het vaandel van het kruis begon te veroveren de koninkrijken, die eenmaal de Koninkrijken van God en Zijn kruis zullen worden. Daniels profetiën worden in reeksen vervuld, van af zijnen tot op den huidigen dag, in dat groote Romeinsche rijk dat de gansche aarde opeet, vertreedt en verbrijzelt; waarvan slechts zeven uit de tien hoornen op zijn hoofd overblijven, omdat drie reeds afgevallen zijn voor den hoorn die oogen en eenen mond heeft en groote dingen spreekt. Wie weet of met dezen het Turksche rijk bedoeld wordt, dat zoowel als de andere spruiten van het groote Beest ten gerichte worden gebracht als de Oude van dagen komt, en de heiligen het Rijk bezitten. Hoe men ook de geschiedenis leze, de godspraken van het Oude Testament verklare, de openbaring des Nieuwen Verbonds uitlegge, dit eene blijft vast: Gods hand grijpt in de handelingen van het krijgvoerend menschdom. Wie durft het raadsel van bloedigen oorlog tusschen honderden van nationaliteiten, standen, kleuren en zelfs godsdiensten, die gebeurd zijn, steeds gebeuren en nog gebeuren zullen, oplossen? Dan getuigen wij met Mozes, dat bij den Heere de vloek en de zegen zijn; dan redeneeren wij met Job: Gaat niet uit den mond des Allerhoogsten het kwade en het goede? Dan onderschrappen wij wat Lukas van de ondervinding van den grootsten denker die de wereld gezien heeft, Paulus, die zegt, op de eene plaats: De Satan liet ons niet, en op eene andere: De Heere liet ons niet. Als de Vorst van het Licht den vorst der duisternis in de woestijn-verzoeking bestrijdt, die Hem van de hoogte toont al de koninkrijken der wereld, in een oogenblik tijds, dan beweert de Satan: Ik zal u al deze macht, en de heerlijkheid der koninkrijken geven, en ik geef ze, wien ik ook wil. En als wij in de war raken dan zingen wij nochtans :—

"Komt, strijdgenooten! ook een lied
Hier in deez' aardsche woning,
Al zien wij Jezus luister niet,
Hij is ook onze Koning.
Hier opent Hij Gods raadbesluit,
Beslist het lot der Staten,
Schept natiën, delgt volken uit,
En vormt zich onderzaten."

Wat is het resultaat van oorlogvoeren, slechts van een menschelijk oogpunt beschouwd? Wat een harwar is hij, maakt alles door malkander en onderste boven! Hoe onbevredigend zou een algemeen Europeeschen oorlog wezen. Elke koning, keizer of vorst op zijn troon voelt met zijne ministers dat oorlogvoeren te duur en kostbaar wordt, en dat zelfs de overwinnende partij in onbetaalbare schuld gedompeld wordt. Dreadnoughts kosten nu meer dan een half millioen en een kogel van hen afgeschoten beteekent een verlies van tot dertig

ponden sterling. Hoe weemoedig verlangt zelfs eene woedende wereld dat het eene volk tegen het andere volk geen zwaard opheffe en geen oorlog meer leere, opdat die bloedige zwaarden tot delvende spaden, en die steekende spiesen tot scherpe sikkelen geslagen worden.

En zoo gebeurt het dat onze dierbare God als wij verkeerd hebben gewikt, recht beschikt. Het einde van den Balkan oorlog zal volgens Zijn bepaalden raad en voorkennis zijn. Zoo is het geweest met den nu bevredigenden uitslag van den Brit en Boer oorlog. Wie heeft gedroomd, dat een Transvaalsche boer Premier zou worden van eene vereenigde Unie in Zuid-Afrika, een Hollandsch parlementslid Administrateur van de Engelsche Provincie en een Engelsche Afrikaner de oudste raadsman? Zoo was het met de langzame doch door den hemel beschikte gevolgen van Dingaansdag. Niet de Moabietische Zulu kreeg den buit van de vrome voortrekkers. Niet barbaarschheid kreeg den buit van beschaving, maar Israëls Bijbel den buit van zwarte heidendom. Niet Bantus den buit van blanken, maar God houdt nog het evenwicht recht tusschen Europeaan en naturel in dit donker doch licht wordend vasteland.

Ten slotte : Aan den buit, gij Moabieten ! Laat ons dit krijgsgeschrei de leuze maken van ons Staats, maatschappelijk, kerkelijk, huiselijk, persoonlijk leven : Aan den buit, gij staatslieden en ambtenaren, den buit van gerechtigheid die het volk verhoogt. Aan den buit, gij Opvoedings Normaal en College Instituten, den buit van godsdienstonderwijs voor de wakkere jongens en de beminnelijke meisjes, ons nagelaten als eene heerlijke erfenis van Afrikaansche voorvaderen. Aan den buit, gij Opleidings Instituut en Theologische Kweekschool, den buit van moeilijke binnenlandsche en veruitgestrekte buitenlandsche zending. Aan den buit, gij zendelingen en predikanten, den buit van menigte van voortrekkerskerkjes te worden opgericht in de te groote en waarlijk arme gemeenten onzes geliefden lands. Aan den buit, gij leden van de Ned. Geref. Kerk, den buit van blijmoedige Christelijke milddadigheid om de buien te bevredigen van de oprechte telgen en trouwe navolgers der oude voortrekkers, de steeds brave doch soms nukkerige rond en overaltrekkende boeren in Duitsch West Gebied, Rhodesia, Congoland, Duitsch Oost Gebied en elders. Aan den buit, gij allen die sympathie hebt met een lijdend menschdom, dan buit van Christelijke philanthropie om de arme blanken in de Arbeidskoloniën, de bejaarden in Oude Mannen en Oude Vrouwen Instituten, de gevallene dochters in het Magdalena Huis, de kinderen in de verschillende weeshuizen en wiegen te helpen. De meesten van hen zijn afstammelingen van die oude braven, wier heldedaden gij heden herdenkt en wier fouten nog door hunne aderen bruischt. Aan den buit, gij huisvaders en moeders, den buit van welken men thans zoo min maakt, de offeranden van den huiselijken godsdienst op het morgen en avond altaar. Vervult uwe geloften bij de doopvont afgelegd en leert gansch uw huisgezin, zelfs uwe bedienden inbegrepen, de Kerk, den Bijbel, de taal van de voortrekkers van jongs af lief te hebben. Aan den buit, gij Zuid Afrikaansche Partij en Unionisten, den buit van jaloesie en onderlingen onmin. Plundert zoo den akeligen buit van rassenhaat dat er geen siertje ervan overblijft en gij allen voortrekt op den weg van verdraagzaamheid, samenwerking en volkomene vrede. “Lager maken,” menschen ! trekt de wagens samen in den kring van eendracht en bevlecht ze met de takken van macht welke gij plukt op de velden van oprechte godsvrucht.

Eindelijk, aan den buit, gij ziele, den buit van het hart zoo vol arglistigheid, om dat te geven aan den God der voorvaderen en uwen God. Komt geloovigen, laat ons toch allen het Koninkrijk Gods geweld aandoen, ziende op onzen oppersten Leidsman en Voleinder des geloofs, onder Zijn wit vaandel stormende, waarop prijkt het kruis rood gelijk bloed, en wij zullen al den buit van den hemel genieten tot in alle eeuwigheid. Amen.

Ter Aankondiging.

Ik lees alleen—nieuwe leesmethode door C. J. van Rijn. Uitgever : T. Maskew Miller, Kaapstad en Pretoria.

De Heer van Rijn verdient onzen dank voor dit boekske. Zijn doel is in eene reeks van drie deeltjes het jonge, Afrikaansche kind het lezen te leeren “bijna zonder hulp.” Slaagt hij hierin, dan ontvangt hij den welverdienden dank van honderden in ’t land. Vóór hem hebben anderen dit beproefd. Wij herinneren ons nog goed de poging die werd aangewend jaren geleden om het Engelsch boekske “reading without tears” in een Afrikaansch gewaad voor ’t Kaapsche kind toegankelijk te maken. Wat er van geworden is weten wij niet : in hoeverre het aan zijn doel heeft beantwoord is ons ook onbekend. ’t Is voorwaar geen gemakkelijke taak zulk eene reeks te ondernemen.

Bij veel dat onze waardeering afeischt is er het een en ander dat ons minder bevredigt. Doch wij spreken niet als vakman. ’t Is ons niet altijd duidelijk, wat de kleine prenten of figuren aanduiden. Bijv. op p. 5 hebben wij te doen met de “o klank” —daar hebben we, naast den *hond*, een *draaibank* (?) of *slijpsteen* (?) of wat is het ? Op diezelfde bladzijde krijgen wij te doen met de “*a* klank” : en wij hebben er eene *kat*, eene *hand*, en een *sleutel*. Op p. 11 onder de “dubbele *o* klank komt er eene vrouw de trap op. In welk verband die *trap* staat tot het *oor* op dezelfde bladzijde geteekend weten wij niet. Misschien heeft de vrouw pijn, want haar hand is op de heup, en er zijn pijnlijke trekken op haar gelaat, zoodat zij heel mogelijk de lange “o” laat hooren in een uitroep van pijn. ’t Is echter niet duidelijk.

Doch wij hebben niets dan lof voor dit boekje, en vertrouwen, dat de Heer van Rijn veel vreugde hebben zal van zijn arbeid.

DEEL XVIII, No. 4. STELLENBOSCH. APRIL, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.
2. Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.

AAN ONZE LEZERS.

Alle Inteekeningsgelden voor 1913 moeten zoo spoedig mogelijk worden opgezonden aan Mnr. W. H. du Toit, Kerkzaal, Stellenbosch. Diegenen die ook voor 1912 achterstallig zijn worden vriendelijk verzocht een Postwissel voor 12/- te zenden. De namen van nieuwe inteekenaars zullen zeer welkom zijn.

BELANGRIJK !

Aan elken lezer die ons de namen van 10 inteekenaren zendt, zullen wij een cheque zenden van 10/-, alsmede een exemplaar van het blad gratis voor twaalf maanden. Allen die ons de namen van zeven inteekenaren zenden, ontvangen het blad gratis voor een jaar. Proefnommers vrij op aanvraag gezonden.

KRONIEK.

Dr. Livingstone.

Elders verschijnt de voorlezing van Ds. Gerdener, te Stellenbosch gehouden, over Dr. Livingstone. In het beoordeelen van dien man zijn er twee uitersten—dat van uitbundigen lof aan den éénen, en dat van onverdiende minachting aan den anderen. Dat hij geen vriend onzer Kerk was is bekend. Doch Dr. Theal heeft in zijn werk: "History of the Boers in South Africa" die zaak in 't helderst licht geplaatst, en aangetoond, hoe onverdiend de blaam was door Livnigstone op onze Kerk geworpen. En Ds. J. du Plessis heeft op bezadigde, onpartijdige wijze in zijn "Christian Missions in South Africa" de blaam die er lag op onze boeren getemperd, zoodat "die voorbijgaat daarin lezen kan."

* * *

Dat Livingstone een groot werk gedaan heeft kan niemand ontkennen. Hij heeft Afrika geopend: hij heeft de eer van den blanke gered, door zijn Christelijken wandel op die lange tochten in het hart van Afrika. Hij was dus een pionier op het gebied der zending. De slavenhandel is grootendeels door zijn bemoeïingen gestuit. Zijn "Journaal" toont het aan, hoe hij zich het lot der ongelukkigen heeft aangetrokken, hoe hij bad en smeekte, dat die gruwel mocht worden gestuit. Knielende is hij gestorven: "alleen en toch niet alleen." Zelden in de geschiedenis is iets gebeurd gelijkstaande met het bewaren en vervoeren van zijn lijk door zijn trouwe, zwarte dienaars. God heeft hem gebruikt om een groot werk te doen; en ofschoon wij hem als zendeling niet hoogstellen kunnen,—want zendingwerk heeft hij eigenlijk niet gedaan, en met het Londensche Genootschap had hij lang vóór zijn dood gebroken—als Christen-reiziger staat hij hoog aangeschreven. In het "Maandblad" hebben wij in der tijd het rapport van Commandant Scholtz over het verbranden van Livingstone's sta-

tie opgenomen, en hebben wij onze Kerk en onze boeren verdedigd tegen den aanval van Prof. Blaikie, den biograaf van Dr. Livingstone. Een brief, door Dr. Livingstone in der tijd geschreven, waarin hij op grond van Secheli's bericht tegen onze predikanten te veld trok, hebben wij aan Ds. du Plessis overhandigd. Ook namen wij in onze kolommen op den brief van den toenmaligen gouverneur, Sir Harry Smith, die Drs. Robertson en Faure onder zijn bescherming nam, voor wat zij hadden gedaan in dien "zwarten" tijd. Die dagen zijn voorbij. Daarom zijn ook wij blijde, dat er thans iets wordt gezegd in 't "Maandblad" over Dr. Livingstone, hoewel er zoo veel was in die oude geschiedenis, dat ons heeft bedroefd. Laten wij thans het onze doen, om door de boeren en als boerenkerk Afrika te winnen voor 't Evangelie, dat ook door Dr. Livingstone werd verkondigd en als reiziger in donkere streken werd beoefend.

Opvoeding en Onderwijs in Noorwegen.

Naast Denemarken neemt Noorwegen eene eereplaats in onder de volkeren van Europa, wat opvoeding en onderwijs betreft. 't Is een arm land, met eene bevolking bestaande uit kooplieden in de steden—de *Grosserer*—en landbouwers—de *Bonde*—die in den regel arm zijn. Nergens misschien is men meer huiselijk, nergens is de vrouw zoo moederlijk—"so irritatingly feminine, so aggressively womanly," zegt een Engelsche schrijver. En toch is Noorwegen een land, waar de vrouw het eerst stemrecht verkreeg, en dat stemrecht met eene intelligentie beoefent, die algemeene bewondering afperst. De "suffragette" is in Noorwegen eene onmogelijkheid. Daar kan zij niet bestaan; daar zou zij niet geduld worden. Gelijk de naam van Mrs. Pankhurst in Engeland bij weldenkenden afkeer verwekt, zoo is er geene vrouw in Noorwegen hooger geëerd dan......Fröken Othilie Tonning van het Heilsleger. In den regel is de vrouw welopgevoed, en daar volgens staatswet alle ambten voor haar openstaan, buiten de clericale, de militaire, de diplomatieke, treft men haar overal aan in de maatschappij. Zij spreekt meer dan eene taal, is thuis in de letterkunde en toch zoo bescheiden in haar houding en taal, dat de tourist, die haar met zijn conversatie-boek Engelsch- Dano- Norsk bestormt verbaasd is zijn eigen taal haar te hooren spreken. Zooals de hierboven aangehaalde schrijver het uitdrukt : "One never knows what is at the back of that wise little head."

* * *

Laat ons dan zien, hoe de vrouw opgevoed wordt in Noorwegen. Ons arm land kan er veel uit leeren; maar dan moet heel ons opvoedingsstelsel eene radicale verandering ondergaan. Wat ons eerst treft is het *goedkoope* in haar opleiding; en wat haar geldt heeft betrekking ook op den jongen. Want men kent en eert co-educatie in Noorwegen, zoodat er tusschen jongens en meisjes een *cameraderie* is, die men zelden aantreft. Hoffelijkheid te midden van vrijheid in omgang is kenmerk van het Noorsche stelsel. Zoodra haar *zesde* jaar aangebroken is bezoekt zij de school. In het eerste jaar betaalt zij 50 kronen (een kroon staat gelijk met 1s. $1\frac{1}{2}$d.): dus niet meer dan £2 15s. 0d. : in haar *tweede* jaar en het *derde* 70—of omtrent £4 : in haar vierde 95 : in haar 5de, 6de, 7de en 8ste jaar 145 : in haar negende 240. Waar meer kinderen uit hetzelfde huis de school bezoeken is er groote vermindering in schoolgelden. Schooluren zijn niet vele. Van 10 tot half-een in haar *eerste*; in haar *tweede* tot haar *vijfde* jaar van negen tot half-een. Zij brengt haar boterham mee en voor één penny kan zij zich een kopje chocolade verschaffen. Thuis wordt zij niet met schoolwerk en inpomperij voor den volgenden dag overladen. Haar middag brengt zij meestal in de opene lucht door. Tegen acht ure moet zij thuis zijn : in de grootere steden luidt de kerkklok en geeft dat uur aan. Iedere school heeft eene kostelijke bibliotheek, en zij krijgt er boeken in meer dan eene taal. Engelsch en Duitsch worden haar grondig geleerd, en in eerstgenoemde taal kan zij zich goed uitdrukken. In Juni worden de examina gehouden, die eindigen met een feest, wanneer de certificaten worden uitgereikt. Het eerste deel is *schriftelijk*, en zij wordt in haar kennis van 't Noorsch, Engelsch, Duitsch, en de mathesis getoetst. Daarna komt 't *mondeling* examen, met aardrijkskunde er bij. Dit duurt tot haar vijfde jaar. Dan verlaat zij de *folke-skole* en bezoekt de *Middel-skole*. Heeft zij haar vijftiende jaar bereikt, dan wordt zij voor de aanneming voorbereid, bezoekt de Catechisatie tweemaal in de week zes maanden lang en wordt dan door den Lutherschen *praest* onderzocht.

* * *

Heeft zij de twee scholen doorloopen dan kan zij een *Handelsgymnasium* bezoeken, of zich voorbereiden voor de Universiteit. De Universiteit te Christiania heeft een naam in Europa. Ik had het genoegen te Berlijn den Professor in de Geologie en tevens Rektor der Hoogeschool te ontmoeten. Hij sprak vloeiend Duitsch : Engelsch althans sprak ik niet met hem. Mijne plaats aan de tafel, bij gelegenheid van een onthaal aan 't huis van een der Professoren, was naast eene Amerikaansche, die Engelsch, en eene Duitsche, die haar eigen taal sprak. Op 't vasteland van Europa is de geleerde een polyglot. Bezoekt het meisje een *Handelsgymnasium*, dan krijgt zij de gelegenheid voor eenige betrekking zich voortebereiden. Kiest zij bijv. den telephoondienst—en nergens misschien is de telephoon- en de telegraaf- en de post-dienst zoo uitgebreid, want ieder winkeltje heeft een telephoon. Kiest zij dit laatstgenoemde dan krijgt zij *drie* maanden vrij onderricht, totdat zij een officieele aanstelling ontvangt met een salaris van £3 7s. 6d. tot £5 per maand. Alles is goedkoop. Een koopman bijv. is rijk, die £1,000 per jaar als inkomen heeft : een Minister trekt slechts £670 (niet £3,000 zooals bij ons), een Bisschop niet meer dan £500. Voor telegraaf-dienst en post-dienst, die zeer afmattend zijn, trekt de jonge dame ietwat meer. Houdt zij hierin vol dan ontvangt zij met haar vijftigste of zestigste jaar een pensioen, waarvoor zij vier of vijf kronen per maand in de *pensions-kasse* heeft gestort. Er zijn andere uitkomsten voor haar. Na-

dat zij de *Middel-skole* verlaten heeft kan zij een *Seminarium* bezoeken en na drie jaren eene betrekking als onderwijzeres bekomen. Er zijn ettelijke inrichtingen van dezen aard in Noorwegen, waar vrij onderwijs wordt verschaft. In Christiana—de hoofdstad—echter zal zij 250 kronen per jaar betalen.

* * *

Of zij kan een *Gymnasium* bezoeken en na drie jaren haar graad *artium* bekomen ter voortzetting harer studiën aan de Universiteit. Zij is dan *immatrikulert* voor de Hoogeschool en kan naar hartelust haar studiën voortzetten. Zij kiest dan haar *privat praeceptor*, wordt op plechtige wijze onder de *russen*, of niet-gegradueerden opgenomen, en bezoekt meestal de lessen der *historisch-filosofiske facultet*, of ook de *matematisk-videnskablige* en zoo op de wetenschappelijke baan geplaatst vervolledigt zij wat haar voorbereiding haar heeft geleverd. Er is meer dan een *pensionat* waar zij van 60 tot 70 kronen betaalt per maand. Onder de 500 studenten aan de Universiteit bevinden zich meestal een 100 jonge dames.

* * *

De opvoeding der jongens verschilt eenigszins van den hier aangegeven cursus. Daarover weid ik neit uit. Duidelijk is gebleken, dat de vrouw eene eereplaats inneemt in Noorwegen, waar de wetenschap haar van het vrouwelijke niet berooft, en waar het huiselijk leven zeer huiselijk is. Dit heb ik trouwens in Zwitserland ook gezien. Eens zat ik naast een bescheidene, eenvoudig gekleede jonge dame aan tafel in een gezelligen kring. Van geleerdheid liet zij niets blijken : zij was dan ook pas van huiselijken arbeid in de keuken naar de eetzaal gekomen. Eerst toen de huismoeder mij zei : "Weet gij wel dat gij gezeten zijt naast een Doctor in de Philosophie ?" kwam ik tot ontwaking. Wij begonnen toen oevr het een en ander te spreken. Zij vertelde van haar dissertatie over Henri Taine's sociale leer, en ik vond, dat zij onderwijs gaf in 't Engelsch, en in die taal thuis was. Zoo is het ook in Noorwegen. Wanneer bereiken wij dit ideaal in Zuid-Afrika ?

* * *

Over 't godsdienstig leven in Noorwegen zwijg ik. Daar weet ik minder van. Het type van kerkelijk leven is het Hoog-Luthersche, en de *praest* heeft grooten invloed. Vrijzinnigheid is er in de groote steden vooral, doch in de buitendistrikten doet de *praest* veel goed werk tegen een zeer gering salaris. In de steden is het Heilsleger eene kracht en de hier bovengenoemde Fröken Tonning is onder rijk en arm zeer gezien. Een Noor heeft omtrent haar en haar werk dit gezegd : " Zij is als de frissche wind. Zij blaast alle hinderpalen weg. Zet haar voor een afgrond, en zij zal er over heen komen. Haar hart is in haar werk, zelfverloochenend, vooruitstrevend, en drijvend. Zij is de leidsvrouw onder armen, verlatenen en gevallenen in ons land." En een Engelsche schrijver zegt van haar : " Zij is slechts wat de Noorsche dame is, op haar best."

TWEE MOEILIJKE TEKSTEN.

I.

Iemand vraagt eene verklaring van

> Mattheus 11 : 12 : " En van de dagen van Johannes den Dooper tot nu toe wordt het Koninkrijk der hemelen geweld aangedaan, en de geweldigers nemen het met geweld."

Het komt mij voor, dat de Heiland het volgende wil zeggen :

Van den tijd, waarop Johannes de Dooper zijn werk aanvaardde, en de komst van het Koninkrijk der hemelen aankondigde, begonnen menschen uittezien en te verwachten. Voor sommigen ging het te langzaam. Zij wilden God vooruitloopen. Zij grepen naar wat nog niet rijp was. Zij wilden met *geweld* bemachtigen wat God in de *stilte* geven zou. En zij werden soms bitterlijk teleurgesteld. De Heiland bedient zich hier van een beeld ontleend aan het beleg van eene vesting. Men wil de muren bestormen, in plaats van te wachten, totdat de vesting wordt overgegeven, en de poorten wijd opengezet. En zijn de poorten eenmaal open, dan grijpt men wat voor de hand ligt, in stede van te wachten, totdat de buit wordt uitgedeeld, en elk zijn deel zal ontvangen. Zoo wil men Gods Koninkrijk met geweld doen komen op de aarde, voordat Gods tijd daartoe gekomen is. Hun overdreven ernst maakt hen inverstandig. Zij haasten en juist daardoor verijdelen zij Gods plannen; gelijk Mozes, die den Egyptenaar doodsloeg en juist daardoor ingreep in Gods werk, zoodat de verlossing van Israël jaren lang vertraagd werd; of gelijk Elia die treurde in de woestijn, omdat niemand iets deed en hij alleen overgebleven was, onder de getrouwen. Daarom zegt de Heiland elders, in antwoord aan de Farizeen, Lukas 17 : 20 : " Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat. En men zal niet zeggen : Ziet hier, of ziet dáár, want het Koninkrijk Gods is binnen ulieden."

De zwakheid van Johannes den Dooper, met al zijn ernst, lag juist hierin. Hij wilde met haast, met geweld verkrijgen, wat God in de stilte voorbereidde. Daarom twijfelde hij later, een boodschap zendende aan den Heiland met de vraag : " Zijt Gij degene die komen zal, of verwachten wij een ander ?" En wat was Jezus antwoord : " De blinden worden ziende, de kreupelen wandelen, de melaatschen worden gereinigd, de dooven hooren, de dooden worden opgewekt, den armen wordt het Evangelie verkondigd." (Lukas 7 : 22). Niet met uiterlijk vertoon, in de stilte werkt Gods Koninkrijk.

Doch dit alles beteekent niet, dat we met gevouwen handen moeten zitten. Dat geweld is een bewijs van de wonderbare, zedelijke omwenteling, die in Jezus tijd en daarna plaatsvond. Liever, dat ernstig drijven, die rustelooze ijver, al is het soms zonder verstand, dat " geweld der geweldenaren " die Boanerges-geest, die verpletteren wil—zij zijn teekenen van leven—dan de doodsche stilte,—die volslagene onverschilligheid, die Laodiceesche laauwheid,—kenmerken van onzen tijd. Wij zeg-

gen niet met Chrysostomus : "O gezegend geweld": maar wij prijzen ook niet de doodsche stilte, die voor 't graf ons voorbereidt.

II.

De tweede tekst, waarvan mijn correspondent eene verklaring vraagt, is het woord van den Heiland in verband met de gelijkenis van den "onrechtvaardigen rentmeester" in Lukas 16 : 9 : "Ik zeg ulieden : maakt u vrienden van den onrechtvaardigen Mammon, opdat, wanneer u ontbreken zal, zij u mogen ontvangen in de eeuwige tabernakelen."

Om dezen tekst te verstaan moeten we letten op wat geleerden noemen het "derde der vergelijking," dat wil zeggen, op het doel dat onze Heiland had met de gelijkenis.

Hij prijst NIET de *onrechtvaardigheid* en de *oneerlijkheid* van den rentmeester. Dit keurt hij af. Hij drukt op 's mans *voorzichtigheid*. Immers Hij zegt : "De kinderen dezer wereld zijn voorzichtiger in hun geslacht, dan de kinderen des lichts." De wereld, in haar streven naar rijkdom, heeft het oog op de toekomst. Zij tracht, op eerlijke en oneerlijke wijze, beheer te hebben over geld; zoodat zij niet later in armoede verzinkt, en zonder middelen een ouderdom, vol van behoeften, slijten moet. Daaraan dacht de snoode bedrieger in den tekst. Hij wilde de gevolgen van zijn ontrouw afweren, en slaagde ook daarin, al is het dan op oneerlijke wijze en met bedrog.

In dit verband is het, dat de Heiland tot de "kinderen des lichts in hun geslacht" zegt : "Maakt u vrienden van den onrechtvaardigen Mammon." Met andere woorden : maakt gebruik van uw rijkdom, uw geld, uw eigendom, van dat, waaraan het vuil dezer wereld kleeft, op zoodanige wijze, dat het u in de toekomende wereld niet tot een vloek, maar tot een zegen zij ! Het geld dat wij bezitten behoeft niet "vuil gewin" te zijn. De Geest van God, gelijk in de pinkstergemeente, kan dat geld heiligen, waar gij het besteedt tot heil van armen en nooddruftigen en tot uitbreiding van het Godsrijk. Die door u geholpen werden zullen u vooruitgaan en in de "eeuwige tabernakelen" aan u denken. Uw beker koud waters in den naam eens discipels hier op aarde uitgereikt aan een der kleinen zal niet worden vergeten in de "eeuwige tabernakelen" (Matth. 10 : 42), evenmin als de onrechtvaardige rentmeester vergeten werd door de menschen die hij geholpen had.

Een schip verlaat onze kusten en zeilt westwaarts : de wind is haar gunstig en drijft haar veilig naar de bestemde haven. Een ander schip verlaat dezelfde kusten, de wind heeft zij van voren, en helaas ! zij lijdt schipbreuk. Waarom ? Niet omdat de wind juist ongunstig was, maar omdat zij zich van den minder gunstigen wind niet bediende om haar voorwaarts te helpen. Zij zette haar zeilen niet naar den wind.

Zoo met den Mammon. Is die niet schadelijk voor de ziel ? Laat het kind des lichts van dien tegenwind een vriend maken; gelijk de geoefende zeeman den sterksten tegenwind gebruiken kan om hem te brengen naar de haven zijner rust. Zoo dan ook, indien de kinderen des lichts waakzaam, werkzaam, ernstig en getrouw zijn in het besteden hunner middelen, zal zelfs de "onrechtvaardige Mammon" hun vriend zijn, en hen niet uit den hemel houden, maar veiliglijk voeren naar de "eeuwige tabernakelen," waar menigeen door hen getroost, verkwikt, geholpen op aarde hen inwacht in de heerlijkheid.

'k Zal dáár den vriend mijn dank betalen,
Die mij den heilweg wijzen wou,
En hem zelfs millioenen malen
Nog zeeg'nen voor zijn liefd' en trouw.
Daar vind ik bij mijn God en Heer
Den trouwsten vriend op aarde weer.

Duidelijk dus is de gedachte in onzen tekst uitgesproken. De rentmeester handelde *voorzichtiglijk*, door het geld door hem beheerd zoo te besteden in zijn eigen belang, dat hij later hartelijk ontvangen zou worden in de huizen zijner dankbare vrienden : evenzoo bestede Gods kind zijn eigendom, op aarde, dat die bezittingen hem voorthelpen mogen op den weg naar de eeuwige rust ! Maakt alzoo wat een bittere vijand zou kunnen zijn van uwe ziel een vriend die u uit de heerlijkheid hierna niet houden kan of mag !

POSTSCRIPTUM.

Ik voeg bij bovenstaande verklaring de hier volgende aanhaling uit Klinkenberg, wiens Bijbeluitleg niet te versmaden is, alhoewel men in onze dagen zooveel beter meent ingelicht te zijn :

"De Heiland prees de schranderheid van den rentmeester, niet voor zoover zij voorheen onrechtvaardig was, maar alleen in dit derde, dat de man zeer vernuftig was, in het uitdenken van middelen, om zijnen welvaart te bevorderen. In dit derde moesten de Christenen den onrechtvaardigen rentmeester gelijk zijn, om hunne eeuwige belangen te behartigen. Daarom voegt Hij bij : *want de kinderen dezer wereld*, dat is, aardschgezinde menschen, die hun hoogste goed zoeken in de wereld en hare ijdelheden, *zijn voorzichtiger*, schranderder en ijveriger om hunne tijdelijke belangen te bevorderen, *dan de kinderen des lichts*, dan ware Christenen zijn, welker verstand door den Heiligen Geest geschikt is, in het behartigen van die dingen, welke hun eeuwig welzijn bevorderen kunnen."

Verder zegt hij :

"*Mammon* is een Syrisch woord en beteekent *rijkdom*. Door den *onrechtvaardigen Mammon* derhalve hebben wij schatten der godloosheid te verstaan, rijkdommen, welke langs wegen van onrecht, en door ongeoorloofde middelen verkregen zijn. Maar wat zegt het *zich vrienden maken uit den onrechtvaardigen Mammon, en door hen in eeuwige tabernakelen ontvangen te worden?* Men zou veel kunnen schrijven over hetgeen de uitleggers hier hebben aangemerkt. Onzes wachtens is de zin eenvoudig deze : 'Gij tollenaars, die over het algemeen aanmerkelijke rijkdommen bezit, welke gij door onrecht en knevelarijen verzameld hebt, volgt het

voorbeeld van den onrechtvaardigen rentmeester; staakt vooreerst alle onrechtvaardigheden en maakt u vervolgens *vrienden uit den onrechtvaardigen Mammon*, geeft de goederen, welke gij door onrecht hebt bijeengeschraapt, zooveel mogelijk is, aan den rechten eigenaar weder, deelt het overige uit aan de armen: daardoor zult gij u vrienden maken, en bij uwen dood, *wanneer u alles ontbreken* en ontzinken *zal*, zult gij overgebracht worden in de *eeuwige tabernakelen* van den zaligen hemel, alwaar de armen, welke gij u tot vrienden gemaakt hebt, en die Mijne leer gehoorzaamd hebben, u met blijdschap zullen ontvangen en verwelkomen."

Het een ander over Bijbelverspreiding.

[Met genoegen plaatsen wij het ons toegezonden artikel. Het was ons voorrecht te presideeren bij de voorlezing van den Heer Ritson, hier genoemd. Hij bezoekt Zuid-Afrika in 't belang der zending, daar hij lid is van het "Continuation Committee" te Edinburg aangesteld. Wij hebben hem in Europa leeren kennen. Het was ons voorrecht eene vergadering bijtewonen van het Bestuur van 't Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap in Londen, en die vergadering toetespreken. Met hooge waardeering sprak de Voorzitter van wat onze Kerk voor Bijbelverspreiding doet. RED.]

In eene voorlezing over Bijbelverspreiding, te Stellenbosch gehouden, deelde de WelEerw. Ritson, Secretaris van het Bestuur van 't Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, eenige belangrijke bijzonderheden mede. Hij is uitgezonden door het Bestuur van genoemd Genootschap om zich bekend te stellen met de omstandigheden hier in Zuid-Afrika, vooral in verband met de verspreiding van Gods Woord in de vele talen alhier. In Johannesburg kan men een Bijbel koopen in meer dan 50 talen bij den Agent van het Genootschap.

De spreker wees daarop dat, daar het werk door dit Genootschap gedaan met alle volkeren en talen te doen had, en meer ondersteuning ontving van alle deelen der wereld, het niet een Britsch maar wel een wereld-genootschap is, inter-denominationaal. Het Bestuur bestond uit 40 bezigheidsmannen zonder één leeraar, en daaraan was het te wijten, zeï spreker, dat men nooit over vragen van kerkleer in het Bestuur twistte!

Elken dag van het jaar gingen er 23,000 exemplaren van de H. Schrift naar alle landen uit het Bijbelhuis in Londen. Gedurende het jaar 1912 was het getal zeven millioen copiën, d.w.z. als men al de *letters* in den Hollandschen Bijbel telt van begin tot einde, dan krijgt men het getal Bijbels uitgegeven gedurende zes maanden van voorleden jaar. De Schriften worden door hen gedrukt en uitgezonden in 440 talen. De verspreiding neemt snel toe, en gedurende de laatste 10 jaren werden er 10 per cent. meer Bijbels verspreid dan gedurende de vorige 10 jaren.

Ten spijte van de stormen door de hoogere critiek veroorzaakt worden er meer Bijbels verkocht dan ooit tevoren. Dit herinnert ons, zei spreker, aan den Ier die een muur bouwde drie voet hoog en vier voet breed. Toen hem gevraagd werd waarom hij dit deed, was zijn antwoord: als de muur nu omwaait, dan zal die hooger zijn dan tevoren!

Dit Genootschap is de grootste medearbeider van de Zending Genootschappen. Bijbels worden voor hen in alle talen gedrukt en hun dan toegezonden, op voorwaarde dat de zendelingen aan het genootschap zullen terugzenden wat zij door 't verkoopen van de Bijbels gekregen hebben van de inboorlingen. Zoo gebeurde het dat eene uitgave van den Bijbel dit genootschap £1,055 kostte, en daarvoor kregen zij slechts £50 terug van de zendelingen. In China zijn vele van de menschen zeer arm en kunnen weinig betalen.

Toen ik in China was, verhaalde spreker, bezocht ik een school van blinde jongens, en het was mij aandoenlijk ze te zien marcheeren in een lange rij, de een achter den ander, elk met de handen op de schouders van den jongen voor hem, terwijl zij zongen: "Voorwaarts Christen strijders!" Deze jongens leeren lezen in een Bijbel voor hen door het Britsch en Buitenlandsch Bijbel Genootschap gedrukt, met verheven letters, zoodat zij op 't gevoel lezen moeten. Elke Bijbel in de Chineesche taal zoo gedrukt kost £5. Ook een school voor doofstommen werd door hem daar bezocht, en hij moest zich verwonderen om te zien hoe een der jongens daar, eenvoudig door gebaren, op zeer aanschouwelijke wijze voorstelde hoe de Heere Jezus met Zijne discipelen in een scheepje ging, hoe er eene storm ontstond en hoe de Heer de wind stilde.

Hij verhaalde van sommige van de ernstige en toegewijde colporteurs of Bijbelverkoopers die in verschillende deelen van de wereld voor het Genootschap het Woord van God verspreiden. Bij voorbeeld Br. Larsen, een Zweed, die in Mongolië rondgaat en met de grootste opoffering nu reeds jaren lang onder de inboorlingen van dat land Bijbels verkoopt. Een ander Chineesche colporteur werd door de Boxers gevangen en gedwongen Christus te verloochenen en Budda te aanbidden. Toen hij weigerde werden zijne ooren afgesneden. Daarna vroegen zij hem of hij nu Budda zou kiezen. Hij antwoordde weer "Christus." Daarop sneden zij zijn neus af. Toen hij de derde maal Christus zeide, werd zijn tong uitgesneden en eindelijk werd hij in stukken gehakt.

Een bekende Bijbelverkooper in China is de oude Soe. Hij was nooit getrouwd, maar toen hij 70 jaren oud was zeide hij aan den blanken Bijbelagent dat hij geen tanden meer had om het taaie Chineesche vleesch te eten, daarom moest hij òf trouwen òf een stel valsche tanden krijgen. De agent, dat hij geen tanden meer had om het taaie zaam was nu op zijn ouden dag te trouwen, daar de vrouw misschien niet met hem zou willen rondgaan. Hij besloot toen een stel tanden te laten maken door een Chineeschen tandendokter. Eenigen tijd daarna, toen de agent hem vroeg hoe het ging met zijne tanden, zeide hij: "Goed meneer, alleen

moet ik ze uit mijn mond halen wanneer ik eet of spreek."

In Korea is er een verbazende aanvraag voor Bijbels. De Christenen daar zijn een Bijbellezend volk. Zij zijn zeer streng bij hunne aanneming. Toen spreker daar was werd een jonge man van 20 jaar afgewezen bij de aanneming omdat hij kwaad geworden was toen zijne moeder hem een pak slagen gaf. Hij had, zeide de onderwijzer, nog niet ootmoedigheid geleerd.

Het genootschap wordt ondersteund door de vrijwillige gaven van rijk en arm. Aandoenlijk is het soms gaven van armen te ontvangen. Zoo zond eene oude vrouw uit Plymouth £100 naar het genootschap voor de verspreiding van Gods Woord. Toen navraag gedaan werd vond men dat zij in een enkel kamertje woonde, haar voedsel op een lampje bereidde, en er zeer gelukkig over was dat zij £100 uitgespaard had om Gods Woord naar de heidenen te laten zenden.

Dit genootschap verdient onze hartelijke ondersteuning. Vroeger waren er in verscheidene van onze dorpen takken, waardoor men geld collecteerde voor dit doel, doch sommige daarvan hebben opgehouden te bestaan. Het genootschap heeft ook onze zending gediend door het Nyasa N. Testament te laten drukken en op de bovengenoemde termen aan onze zendelingen gezonden. De Heere zegene dit groot werk en stelle het genootschap in staat steeds voort te gaan met de overzetting en verspreiding van Gods Woord in alle talen, en Hij wekke vele ondersteuners op ook in ons midden. De Secretaris voor Zuid-Afrika is Ds. G. van der Merwe, 150 Langemarkt St., Kaapstad, die ernstig krank geweest is, doch het verblijdt ons te zeggen, weer veel beter, en thans met den WelEerw. Ritson rondreist in Zuid-Afrika.

(Ingezonden).

Onze Belijdenisschriften.

De Heidelbergsche Catechismus.

II.

De Heidelbergsche Catechismus werd geschreven op anadrang van den vromen keurvorst van de Paltz, Frederik III. De Paltz was eene der schoonste streken van Duitschland en lag aan beide oevers van de Rijn, en had het voorrecht, met zes andere der provinciën, om den keizer van Duitschland te kiezen. Van daar de benaming keurvorstendom (Kurfürstentum). De hoofdstad van de Paltz was in die dagen Heidelberg. En daar onze Catechismus in die fraaiste onder Duitschlands steden zijn oorsprong had, ontving het leerboek dáár opgesteld den naam van Heidelbergschen Catechismus.

Heidelberg was in de zestiende eeuw een brandpunt van het Protestantisme, en Frederik II. had aldaar in 1546—het jaar van Luthers dood—de Hervorming ingevoerd. Melanchthon had er grooten invloed. Zelf uit de Paltz afkomstig werd hij tweemaal tot Hoogleeraar aan de Universiteit beroepen; doch dat beroep had hij afgeslagen. Op zijn aanbeveling werd Tileman Hesshus aangesteld, en deze bleek te zijn een bittere vijand van het Kalvinisme. Heftig van aard liet hij zich de bitterste woorden op den kansel ontvallen tegen zijn collegas, die eene mildere opvatting hadden van de leer dan hij. Hij noemde hen "wolven in schaapskleederen," "giftmengers," "nachtuilen." Zijn ambtgenoot Klebitz, die de ultra-Luthersche opvatting van het Avondmaal niet kon deelen, werd door hem voor een duivel, een ariaan, een kerkberoerder uitgescholden; en hij poogde zelfs hem bij het Avondmaal den beker uit de handen te rukken, tot ergernis en ontsteltenis van velen.

"Zoo nam de verbittering toe en bereikte eene ontzettende hoogte"—meldt ons de geschiedschrijver. "De twisten betroffen vooral het H. Avondmaal: of het brood het wezenlijke lichaam van Christus en met den mond des lichaams werd ontvangen, of de ongeloovigen het lichaam van Christus, dat voor ons gekruist is, aten." Er was over deze teere zaak groote verwarring van begrippen. "Hesshus beweerde dat het lichaam IN, Caspar Katechist ONDER, Klebitz MET, Gynaeus IN, MET, ONDER het brood was. Cunius meende, dat het lichaam noch IN, noch MET, noch ONDER het brood was, en Coenraad, dat er nog twee woorden, OM en OM, moesten worden bijgevoegd. Matthias Zellius zeide, dat de duivel al die woorden in de hel verzonnen had en in de godgeleerdheid ingevoerd" (Schotel, Heid. Cat. p 40.)

Zoo streed men over dit heilig sacrament met een bitterheid, die zeer te betreuren was. De gansche gemeente kwam in beroering. Hesshus zelf veroorloofde zich allerlei eigenaardige praktijken bij het Avondmaal. Gelooevnde, dat het lichaam van Christus werkelijk na de wijding van den ouwel (men gebruikte toen geen brood als bij ons) tegenwoordig was, zorgde hij dat geen enkel kruimken verloren ging, en telde hij de ouwels, opdat niet te veel tegelijk door 't gebed des bedienaars werd gewijd. Klebitz, die zich tegen dit alles verzette, werd door hem in den ban gedaan. Klebitz was meer geneigd tot de Zwingliaansche opvatting van het Avondmaal, waardoor het brood en den wijn als bloote *teekenen* van Christus lichaam en bloed werden beschouwd. Juist in dien tijd was het, dat Frederik twee jonge godgeleerden naar Heidelberg beriep, t.w. ZACHARIAS URSINUS (de Beer, of Bär), en CASPAR OLEVIANUS, beiden mannen van groote geleerdheid en innige godsvrucht. Aan deze twee mannen danken wij den HEIDELBERGSCHEN CATECHISMUS. Daar de strijd echter zoo hoog liep, en Klebitz in zijn verdediging tegen Hesshus niet altijd heel vriendelijk was, werden beide mannen door den Keurvorst ontslagen uit hun ambt te Heidelberg, zoodat er voor een tijd althans rust kwam in de gemeente des Heeren. Ten einde den raad van Melanchthon te vernemen zond de Keurvorst zijn secretaris naar dien Hervormer om van alles verslag te doen. Het antwoord was eigenaardig. Melanchthon gaf aan de hand, "dat men naar een formulier des Avondmaals moest zoeken, dat beide partijen met een goed

geweten konden gebruiken, en daartoe beval hij de woorden des Apostels aan : " Het brood dat wij breken is de gemeenschap des lichaams van Christus." De verdere vragen, *hoe* het brood die gemeenschap was, of het lichaam van Christus *in* en *onder* het brood was, of dat het alleen te gelijk *met* het brood aan de communicanten werd meegedeeld, moest men voor de gemeente niet behandelen. Het brood was het, waardoor de gemeenschap met het lichaam van Christus tot stand kwam, dit was voldoende." Melanchthon stierf kort daarna. Zijn goede raad kon niet worden opgevolgd, want de gemoederen waren te heftig bewogen over dit vraagstuk. De strijd brak weder uit.

Frederik vatte toen het voornemen op een Catechismus optestellen, waarin de Gereformoerde leer, die hij van harte toegedaan was, kon worden uiteengezet. Daartoe werd eene Commissie aangesteld, waaarvan Ursinus en Olevianus de leiders waren. Frederik zelf nam deel aan de uitvoering, en gaf grootendeels den toon aan, die er in heerschte. Zoo dan werd de Catechismus vervaardigd en uitgegeven in het jaar 1563, met eene Inleiding van den Keurvorst. Zoo gretig werd het leerboek opgekocht, dat het in datzelfde jaar vier uitgaven beleefde.

Doch andermaal brak er strijd uit. Luthersche Hoogkerkelijken en Roomschen lieten zich sterk daartegen uit. Zoo hoog liep het gevoel tegen den Catechismus, dat Frederik gedaagd werd voor den Duitschen rijksdag in Mei 1566. Hem dreigden allerlei gevaren. Zijn broeder, Paltzgraaf Richard van Simmeren, drong bij hem aan toch niet naar Augsburg te gaan, want men wsa vast besloten hem te dwingen het Calvinisme uit zijn staten uitteroeien, en den Catechismus afteschaffen. Men vreesde zelfs, dat hem de kroon zou worden ontnomen. Doch Frederik bleef vast staan in zijn vertrouwen op God. " Ik ben," zoo sprak hij, " in de hand van mijn lieven en getrouwen hemelschen Vader. Zijne almacht zal mij gebruiken tot een werktuig, om Zijnen naam, niet alleen met de lippen, maar ook met de daad, voor 't gansche duitsche rijk te belijden, gelijk ook mijn broeder Johan Frederik van Saksen, gedaan heeft. En, ofschoon ik zoo vermetel niet ben, mijn verstand met dat van den zaligen Keurvorst te vergelijken, ben ik echter verzekerd, dat die God, welke hem toen bij de rechte en ware kennis van zijn evangelie bewaarde, nog leeft, en zoo machtig is, dat Hij mij, arm, eenvoudig schepsel, wel bewaren kan en gewisselijk door Zijnen Heiligen Geest bewaren zal; ja, al moest het er toe komen, dat mijn bloed moest gestort worden, waarvoor ik mijn God en Vader, indien het Hem behaagde mij zoo groot eene eer waardig te keuren, nooit genoeg, noch hier beneden op aarde, noch daarboven in de eeuwigheid, zou kunnen loven en danken."

Zijn verdediging voor den Rijksdag was treffend. " Ik ben," zoo sprak hij, " gelijk ik uwe Keizerlijke Majesteit heb gezegd, nog van zin en meening, in geloofs- en gewetens-zaken, éénen Heer, die een Heer aller heeren, een Koning aller koningen is, te erkennen: en daar het niet om mijn lichaam, maar om mijne ziel en zaligheid te doen is, welke mijn Heer en Heiland, Jezus Christus, mij toevertrouwd heeft, zoo ben ik ook verplicht en verschuldigd die te bewaren. Daarom kan ik niet toestaan, dat uwe Keizerlijke Majesteit, maar alleen God, die haar schiep, over haar te gebieden heeft. Daar ik, dat ik bij God en mijn Christelijk geweten betuigen kan, nimmer de schriften van Calvijn gelezen heb, zoo weet ik niet wat met het Calvinismus bedoeld wordt. Wat echter mijn Catechismus betreft, deze erken en belijde ik. Ook is hij aan den rand zoo met gronden en bewijzen uit de Heilige Schrift versterkt, dat hij alle pogingen der godgeleerden, om hem te weerleggen, heeft verijdeld, en, met Gods hulp, verijdelen zal. Overigens trooste ik mij hiermee, dat mijn Heer en Heiland, Jezus Christus, mij en alle Zijne geloovigen, de zekere beloften heeft gegeven, dat mij alles, wat ik om Zijns naams wil zal verliezen, in de toekomende eeuw honderdvoudig zal worden teruggegeven."

De indruk door deze woorden gemaakt was zeer diep. De markgraaf van Baden, die naast hem zat, zeide, toen men uiteenging : " Waarom vallen wij dezen man lastig ? Hij is vromer dan wij allen." August van Saksen trad op hem toe, sloeg hem op den schouder, en zei : " Fritz, Fritz, gij zijt beter dan wij allen." Tien jaren na deze vergadering ontsliep de vrome Keurvorst, t.w. op den 28sten October 1576. Terecht zegt een geschiedschrijver van hem : " Hij voegde bij de deugden van een regeerder, bijna al de deugden van een gewonen burger." Kort vóór zijn dood getuigde hij : " Ik heb het beste dat ik kon gedaan voor de Hervormde Kerk, doch heb niet veel mogen uitrichten, doch God Almachtig zal haar niet als een wees behandelen. Mijne tranen en gebeden, die tot God gestegen zijn voor mijne opvolgers en voor de Kerk, zullen niet vruchteloos zijn." Wat Frederik voorspelde is dan ook geschied. Het duurde wel jaren, voordat de Gereformeerde opvatting van de Belijdenis der Hervorming in Duitschland volle erkenning ontving. Nog lang zou de strijd duren. Eerst in 1648, met den vrede van Westphalen, kwam er rust, en werd de Gereformeerde Kerk wettig erkend. Doch Frederiks invloed was tot zegen. Hij hielp Nederland in zijn strijd tegen Spanje. Hij beschermde de Hugenoten tegen den Franschen Koning. Na den vreeselijken Bartholomaeus nacht in 1572 ontving hij hartelijk en openlijk de vluchtelingen, die uit Frankrijk naar de Paltz waren overgekomen. Vele scholen stichtte hij; en toen men hem vroeg, waarom hij niet meer geld besteedde aan forten, antwoordde hij in de bewoordingen van Luther's lied : " Een vaste burcht is onze God." Kort vóór zijn dood liet hij den hulpprediker Tessanus den 31sten Psalm voorlezen en het 17de Hoofdstuk van het Evangelie van Johannes.

Zoo ontsliep de man, die de vader was van den Heidelbergschen Catechismus.

Het Wonder en de Wetenschap.

Vijf jaren geleden verscheen er in Amerika een boek onder den titel van "Miracle and Science" door Francis J. Lamb, dat veel opgang maakte. De schrijver is een rechtsgeleerde en stelt een onderzoek in naar de wonderen des Bijbels overeenkomstig de methoden, regels en toetsen der rechtswetenschap zoo als die heden ten dage in de gerechtshoven toegepast worden. Dat de rechtswetenschap nauw verwant is aan de theologische wetenschap is bekend, doch de waarde van de eerstgenoemde voor de laatstgenoemde werd door weinigen gevat. De verdienste van den heer Lamb is, dat hij de aandacht daarop gevestigd heeft.

De wonderen, die de Bijbel verhaalt, zijn bovenmenschelijke en bovennatuurlijke daden, die alleen bij God mogelijk zijn. Zij vormen een onafscheidbaar en wezenlijk deel van Gods zedelijke regeering van den mensch. Laat men de wonderen uit het Christendom weg, dan heeft men niet meer *het* Christendom, maar een verdichtsel van zijn eigen. De ongeloovige wetenschap verklaart, dat wonderen onmogelijk zijn. Bestaat er bevoegde getuigenis binnen menschelijk beheer genoegzaam om de waarheid van de wonderen des Bijbels te bewijzen?

De rechtswetenschap heeft hare machinerie, bestaande uit data, regels, toetsen, stelregels en methoden—de middelen die aangewend worden om getuigenis te wegen en waarheid van dwaling te onderscheiden. Alles wat geloof kan teweeg brengen is getuigenis, en de rechtswetenschap heeft zekere regels en standaarden, waarnaar de bevoegdheid van getuigenis beoordeeld wordt. Zij eischt dat in een geschil tusschen twee partijen, de eene partij zijne bewering zal uitspreken, die dan door de andere pratij moet erkend of ontkend wordt. Wat alzoo aan de eene zijde beweerd en aan de andere ontkend wordt, maakt het *verschilpunt* ("the issue") uit. Nu heeft elk der partijen de gelegenheid om getuigenis aan te voeren, die betrekking heeft op het punt in geschil.

Het verschilpunt wordt gehouden bewezen te zijn, wanneer de getuigenis genoegzaam en bevredigend geacht wordt door redelijke menschen in zaken van gewone handelingen. Door zulke getuigenissen worden alle zaken van eigendom en leven door onze gerechtshoven beslist.

De heer Lamb past nu de voornoemde rechtsbeginselen toe op de "Opwekking van Lazarus uit de dooden." Christenen beweren, dat dit wonder werkelijk geschied is, ongeloovigen ontkennen de bewering. Het punt in geschil moet derhalve door het hooren en ondervragen van getuigenissen beslist worden. Tegenwoordig zetten de gerechtshoven van Amerika en Engeland de deur wijd open voor alle feiten, die in de geringste mate helpen kunnen om tot eene rechte beslissing in eene zaak te geraken. Vroeger mocht niemand in zijn eigen belang, noch een bloedverwant van een der partijen, of iemand, die een belang in de zaak heeft, getuigenis geven. Dit alles is nu afgeschaft.

Een ander regel van de rechtswetenschap is: dat een feit, dat als getuigenis aangevoerd wordt (factum probans), op zijn beurt een feit kan worden dat bewezen moet worden (factum probandum). In het geval van Lazarus zal het feit zijner opwekking uit de dooden bewezen zijn, indien de volgende feiten gestaafd zijn: (1) dat het lijk van Lazarus in 't graf was en vier dagen daarin gelegen had; (2) dat Christus staande voor het geopend graf Lazarus daaruit riep; dat hij leefde en levend bleef. Doch elk dezer feiten moet door getuigenis gestaafd worden. De getuigenis, die Christenen daartoe aanbieden, is het Evangelie van Johannes, en in 't bijzonder een deel van het 11 Hoofdstuk, waarin duidelijk beweerd wordt, dat deze feiten geschied zijn. De tegenpartij heeft natuurlijk recht om bezwaar te maken tegen het aannemen van zoodanige getuigenis, als zijnde niet beëedigd of gecertificeerd, of onbevoegd, enz. Worden die bezwaren, beoordeeld naar de regels en beginselen door de gerechtshoven erkend, ongegrond bevonden, dan wordt de getuigenis bevoegd verklaard en daarop gehandeld.

Nu heeft de rechtswetenschap lang reeds bepaald, dat oude dokumenten onder zekere bepalingen als getuigenis gelden kunnen. De personen, die een dokument opgetrokken hebben, en de getuigen, die daarbij tegenwoordig waren, kunnen allen reeds gestorven of buiten bereik zijn. Derhalve werd het reeds honderde jaren geleden recht en noodzakelijk geacht om, in de uitoefening van recht, zulke dokumenten als getuigenis te laten gelden. Zelfs een kopie kan als zoodanig gelden, waar het oorspronkelijk verloren is. Reeds in de 14de eeuw bepaalde de gerechtshoven van Engeland, dat niets meer van iemand geeischt kan worden, dan dat hij de beste getuigenis, die hij bezit zal leveren. Voorts bepaalt de rechtswetenschap, dat als een dokument (1) dertig jaar bestaan heeft, en (2) in behoorlijke bewaring werd gehouden, het beschouwd moet worden een Oud Dokument te zijn, wanneer het als getuigenis aangeboden wordt. Volgens Prof. Greenleaf is de wet: "Waar deze geschriften meer dan 30 jaren oud zijn, en onbesmet door eenige materieele veranderingen, worden zij geacht zichzelven te bewijzen; de eenvoudige voortbrenging ervan is genoeg; het wordt verondersteld dat de getuigen gestorven zijn." Vele uitspraken worden door den schrijver aangehaald ten bewijze dat rechtsgeleerden en gerechtshoven van den eersten rang eenparig deze leer erkend en gehandhaafd hebben.

Prof. Greenleaf, die een uitsteekend autoriteit op de wet der getuigenis is, heeft eenige jaren geleden de boeken des Bijbels getoetst aan de regels en beginselen der rechtswetenschap als bevoegde getuigenissen om de feiten daarin vermeld te staven. In eene uitvoerige en gemotiveerde uitspraak verklaarde hij de bevoegdheid dier boeken om de feiten daarin vermeld voor eenig gerechtshof voldoende te bewijzen. Het Oude Testament bestond ten tijde van Christus, en werd algemeen ontvangen door de Joden als de heilige boeken van hun godsdienst, waarnaar zij gedurig verwijzen. De vier Evangeliën zijn ons overhandigd in den staat waarin zij

oorspronkelijke geschreven zijn, dat is, zonder op materieele wijze te zijn bedorven of vervalscht, noch door ketters noch door Christenen. De wet veronderstelt, dat elk dokument, dat schijnbaar oud is, dat komt uit behoorlijke bewaring, en geene duidelijke teekenen van vervalsching draagt, echt is, en dat de verplichting op de tegenpartij rust om het tegenovergestelde te bewijzen. "Een oud dokument, dat als getuigenis wordt aangeboden, wordt gehouden uit de behoorlijke bewaarplaats te komen, wanneer het gevonden wordt op de plaats waar en onder de zorg van personen bij wie zulke geschriften natuurlijk en redelijk verwacht wordt gevonden te worden; want het is de bewaring die aan dokumenten daar gevonden echtheid verleent. Indien zij van zulk eene plaats komen en geene zichtbare merken van vervalsching dragen, veronderstelt de wet, dat zij echt zijn, en worden zij toegelaten als getuigenis gelezen te worden, tenzij de tegenpartij in staat is ze met succes in staat van beschuldiging te stellen."

In het gavel van de opwekking van Lazarus, die door den tegenstander geloochend wordt, bieden wij het Evangelie van Johannes als getuigenis aan. 't Is een oud dokument, dat altoos in bewaring der Kerk was, dat nooit door ketters beweerd werd vervalscht te zijn, en de afschriften waarvan met gewone zorg vervaardigd zijn, en wij eischen dat het volgens de regels, en beginselen der rechtswetenschap als getuigenis gelden zal.

De feiten, die als getuigenis voor het wonder moeten dienen, worden door den schrijver één voor één uit dit oud dokument uiteen gezet, en dan vervolgt hij zijn pleidooi : Martha en Maria waren personen, volkomen bevoegd om te weten en getuigenis afteleggen aangaande de krankheid, dood en begrafenis van Lazarus, en dat hij dood en begraven was vier dagen voordat Jezus het graf liet openen. Ook de geburen, de schare, die tegenwoordig was, en Johannes, die de gebeurtenis te boek stelde, waren bevoegde getuigen van alles wat plaats gevonden had. Hun getuigenis gaat over duidelijke en eenvoudige zaken, die zij gemakkelijk konden zien en in staat waren op te merken, te beoordeelen en te verstaan. Zij wisten dat Lazarus dood en begraven was; zij hoorden Jezus Lazarus uit het graf roepen; zij zagen dezen uit het graf levend te voorschijn komen en levend blijven.

Deze getuigenissen aan een jurie voorgelegd eischen een uitspraak, die de volgende feiten als bewezen bevat : (1) dat Lazarus dood was; (2) dat Jezus over het lijk van Lazarus de woorden sprak' "Lazarus kom uit!"; en (3) dat Lazarus levend uit het graf kwam en levend bleef.

Een jurie zou zijn eed schenden, indien hij weigerde zoodanige uitspraak te doen op de voorgelegde getuigenis. Een ander uitspraak zou door het hof ter zijde gezet worden als strijdig met de getuigenis en verkeerd. Derhalve, getoetst aan de regels en beginselen, waarnaar alle punten van geschil tusschen een mensch en zijn naaste dagelijks in de gerechtshoven over de geheele wereld beslecht worden, wordt het wonder van Lazarus opwekking door menschelijke getuigenis bewezen een feit te zijn.

De getuigenis, die de Kerk ten bewijze van de werkelijkheid der wonderen in den Bijbel verhaald aanvoert, is van denzelfden aard als door de rechtswetenschap bevoegd, behoorlijk en genoegzaam verklaard wordt, en door de gerechtshoven van de beschaafde wereld als zoodanig erkend wordt.

In het overig deel van zijn werk handelt de schrijver over de andere wonderen des Bijbels : het doel van het wonder; het wonder en de openbaring; het wonder en de leer; het wonder als wezenlijk deel van het Christendom; en eindigt met een hoofdstuk over de vraag, waarom wonderen opgehouden hebben ?

C. F. J. M.

DAVID LIVINGSTONE.

(1813—1913).

(Rede uitgesproken in de C. J. V. Zaal, Stellenbosch, op 18 Maart, door G. B. A. Gerdener.)

Het is honderd jaar sedert David Livingstone te Blantyre in Schotland het licht zag, en veertig jaar sedert hij te Ilala in het hart van Afrika naar de eeuwigheid ging. De wereld heeft dus genoegzame gelegenheid gehad om de grote zendeling-ontdekker in het perspektief van de negentiende eeuw z'n plaats te geven. En de woorden, die op de zwart-marmeren steen over z'n graf in Westminster Abdij gebeiteld zijn, mogen als de uitspraak van de wereld over een van z'n grote en beroemde kinderen gelden. Zij zijn, "Zendeling, Ontdekker, Mensevriend."

Met de Zendinggeschiedenis van de negentiende eeuw is de naam van Livingstone onafscheidelik verbonden, en voor het "Donkere Werelddeel," Oost en Zuid-Midden Afrika, heeft hij, zoals geen tweede bijgedragen om 't in deze eeuw 't "Werelddeel van de opene deur" te maken.

Livingstone was bij uitstek een man van één idee. Dat idee was hem reeds als knaap bijgekomen, en met onverschrokken durf en toegewijde volharding hield hij 't tot de dood in 't oog. Zijn idee was dus ook ideaal, en wel zulk 'n ideaal dat 't tot op 't laatst nog onbereikt bleef, maar daarbij zo onzelfzuchtig en ijverig nageleefd, dat 't de spoorslag van 't nageslacht werd. Zijn mantel viel op Stanley, Cameron, e.a.; de *Livingstonia* en *Universiteiten* Zendingen zetten z'n evangelisatie arbeid voort, en Afrika wacht op de maaiers van de velden die Livingstone aanvoorde.

In z'n lijfspreuk "Vrees God en doe uw best" vinden wij 't ideaal van de grote baanbreker belichaamd. Bij hem gingen 'n levend geloof in God met 'n veelzijdige beoefening van dat geloof gepaard. Dit vinden wij telkens in de drie grote tijdperken van zijn leven : Voorbereiding, Zending, Ontdekking. Zozeer was hij 'n man uit één stuk, bezield met 'n doorlopend idee, dat de karaktertrekken die hem onsterflik maakten in al drie de tijd-

perken aanwezig zijn. Als schooljongen werd hij op zekere avond uitgesloten toen hij te laat buiten bleef. Zonder de minste aarzeling lag hij met z'n hoofd op de drempel neder, totdat het teder hart van z'n moeder hem eindelik inliet. Hier zien wij de berusting in het onvermijdelike en het dadelik weten wat om te doen, eigenschappen die hem in de latere tijdperken van 't leven zoveel waard waren. En zo vinden wij de idealen van de ontdekker bij de zendeling doorstralen, terwijl z'n liefde voor Christus ook in de ontdekkingstijd geäccentueerd blijft.

Livingstone gaf van 't begin af blijken van vroomheid. Eenvoud en pieteit waren de kenmerken van dat huisgezin, waarin het vrije, romantiese Hoogland-leven zulk 'n vruchtbare bodem voor de vrome Covenanters leverde. Daarbij kwam z'n zelfstandigheid. Konden de minder gegoede ouders hem niet doorhelpen met de studie, hij zou in de fabriek de nodige penningen verdienen. En zelfs gedurende z'n studenten tijd te Glasgow wisselden de akademie met de schaafbank en de smidswinkel. Hoe Livingstone door Gutzlaff bewogen werd zich voor China aan te bieden, hoe de Opium oorlog de weg daar versperde, hoe hij toen door 't Londense Zending Genootschap na enige jaren proeftijd eerst afgewezen, en daarna in 1840 geordend werd, en voor Afrika bestemd, nadat hij Dr. Moffat van Kuruman gehoord had, dit alles stippen wij enkel aan.

Het jaar 1841 vinden wij hem te Kuruman, en nu zou hij zich twaalf jaar aan de Zending wijden. Dit is het tweede grote tijdperk. Zijn werk onder de Bakhatla, en later onder de Bakwena, de stichting van de nieuwe statie Kolobeng, z'n huwelik met Mary Moffat, en z'n ontdekkingsreizen naar N'gami, de Zambesi en de Westkust dit alles valt in die tijd en kunnen wij alleen in 't voorbijgaan noemen. Op twee zaken wensen wij echter de aandacht te vestigen, n.l. de veelzijdige ontwikkeling van de man en z'n verhouding tot de Boeren. Reeds als student gaf hij blijken van eerstgenoemde. De man die zich tegelijk in de medicijnen en in de theologie voorbereidde, is geen gewone. Dan nog wist hij de handen goed uit de mouw te steken. Z'n biograaf Freudenberg gewaagt van hem gedurende dit tijdperk als volgt : "Van spelen met z'n kinderen was haast geen sprake. Hij was gedwongen letterlik alles aan te pakken : hij moest huizen en scholen bouwen, tuinen in kultuur brengen en allerlei plannen uitdenken om water te krijgen, dat bij de durende droogte al schaarser werd. Eens was zelfs de opgeworpen dam weder doorgebroken en moesten dam en kanaal weder worden hersteld. Als zendeling had hij om de andere avond bijeenkomsten te houden en des Zondags te preken en bovendien alle mogelike gelegenheden aan te grijpen om de bevolking voor Christus te winnen. Als Europése dokter had hij zich te bemoeien met de meer ernstige gevallen waarmede de inlandse dokters geen raad wisten. Als man van wetenschap kon hij 't niet nalaten waarnemingen te doen, voor verzamelingen te zorgen, over aardrijks en weerkundige problemen na te denken en zo mede te werken aan de oplossing van 't vraagstuk betreffende de samenstelling en de gesteldheid van het vasteland van Afrika. Als bevorderaar van de Zending moest hij er steeds op bedacht zijn hoe de bestaande krachten met het meeste voordeel te gebruiken en in deze en gene richting rondreizen, honderden mijlen ver, waar 't meest geschikst Christen-inlanders te plaatsen. En om al deze dingen te bevorderen en te bepleiten schreef hij nog lange brieven aan de Direkteuren, aan zendingtijdschriften, aan particuliere vrienden, ja aan ieder die maar belang stelde in z'n plannen." Indien zendelingen nu zulk veelzijdig werk onder ongunstige omstandigheden te doen hebben, spreekt dit dan niet boekdelen voor de degelike, veelzijdige ontwikkeling en voorbereiding van zendelingen? Niet minder uitgebreid en degelik dan die van de predikant moet de voorbereiding van de zendeling zijn, eerder meer !

De verhouding van Livingstone tot de Boeren is 'n netelige kwestie. Was de ongelukkige brief, waarin hij zich zo bitter tegen hen uitliet, niet in de tweede editie van Blaikie's "Personal Life of David Livingstone" gepubliceerd, zou de hele zaak goed met de sluier van *Nil nisi bonum de mortuis* kunnen bedekt blijven. Maar zoveel kwaad bloed is juist daardoor gezet, dat wij ons nu niet zonder enig onderzoek van de zaak kunnen afmaken. De plaatsing van die brief, door Ds. Lion Cachet als "de naam en de pen van L. onwaardig" bestempeld, is uiterst ongelukkig. Het geschiedde niet in de geest van de man die gemeenlik gehouden wordt voor voorzichtig in de beoordeling van anderen, en werpt 'n schaduw op 't beeld van de grote zendeling. Doch welke grote man heeft niet z'n zwakke zijde ? Welke sterke geest heeft niet eens of meer in z'n leven 'n *faux pas* gedaan ? Is 't niet juist de schaduw die de lichteffekten maakt ? In de beoordeling van de man mogen enkele episoden en voorvallen ons bedroeven doch durven zij niet zo vergroot worden dat de heersende richting van z'n leven daardoor verduisterd wordt.

Livingstone was door en door idealist tegenover de naturel. Behept met 't idee van gelijkheid van alle mensen, geërfd van de Frnase Revolutie met z'n voorkeur aan de natuurstaat en veroordeling van wet en regering, schatte hij de naturel op z'n maximum waarde, m.a.w. zag hij in deze 'n mogelike Westerling en behandelde hem op dezelfde voet. Niet wat hij was, maar wat hij kon worden, beschaafd en gekerstend en tot zelfstandigheid opgewassen, daarvoor gaf Livnigstone de naturel krediet. Het standpunt van de Boeren was in die worsteldagen, kort na de Grote Trek en de loze list van Dingaan, precies 't tegenovergestelde. Geen idealisme, geen sentiment, maar harde, praktiese daadzaken : 'n jong land nog lang niet vrij van gevaren erin, en nog drukker bedreigd door gevaren van buiten. Men wilde geen zelfstandige macht aan zijn westergrens die mogelik nog 'n parasiet of zelfs 'n tegenstander kon worden. En was de man, die de ziel van die gevreesde emancipatie uitmaakte, niet 'n Engelsman, dan was de zaak nog niet zo erg. Maar diep in 't hart van de Voortrekker lag er nog dieper wantrouwen in al wat Engels was.

Hier hebben wij in brede trekken de achtergrond

van de kwestie. Er was verschil van opvatting, van uitzicht, van ideaal. En toch ging dat verschil niet tot in de kardinale diepte. Niemand durft beweren dat de Boeren als geheel de Christelike Zending vijandig waren, zelfs in die vroege dagen toen er zeker wel vele zwarte schapen onder ze waren. Tegen 't brengen van 't Evangelie aan "die wilde en brutale mensen" waren de kinderen van Jan van Riebeek niet gekant, zeker niet als volk. Doch van emancipatie en zelfstandigheid wilden zij niet weten, hoewel deze op de lange duur de spontane vruchten van de aanname van 't Evangelie zijn. Livingstone stelde 't uiteindelike ideaal van de Zending in 'n tijd van wederzijdse achterdocht te dadelik op de voorgrond. Hij verstond de omgeving niet. Maar daarmee is hij nog niet noodwendig anti-Boer, hoezeer ook scherp pronaturel. De negrofilist is niet noodzakelik 'n jingo. Wij stappen van dit punt af met de bewering dat geen van de beide partijen zo schuldig is als men gewoonlik uitmaakt. De vijandelike verhouding is vrucht van misverstand en verschillend standpunt, en alleen in de minste graad van kwaadwilligheid. Daarom mogen wij 't gerust vergeven en vergeten, en 't zou zeer geraden zijn voor andersdenkenden om liever die weg te volgen dan zich blindelings aan de hand van zulke eenzijdige biografen als Blaikie te laten leiden.

Wij volgen Livingstone nu in de geest door het laatste tijdperk van z'n leven. Toen hij in 1858 van Engeland terugkeerde, was het niet meer als zendeling van 't Londense Genootschap, maar als Konsul van Zanzibar. Ook hiervoor wil men hem veroordelen. Wij zien hierin integendeel iets roemwaardigs. Livingstone was nu eenmaal 'n trekgeest, en Afrika had 'n baanbreker hoog nodig. Het Zending Genootschap maakte echter geen voorziening voor reizigers, en Livingstone bedankte voor z'n betrekking. Daarbij nog zou de positie van Konsul hem 'n status geven tegenover de hoofden der verschillende regeringen in Afrika die hij als zendeling niet genoot, en die hem onmisbaar scheen in z'n levenslange strijd tegen de slavenhandel. Dit laatste was de opene wond die hij zocht te helen, en onvermoeid goot hij z'n levensbloed uit om dit euvel te stuiten. Deze laatste jaren van z'n leven waren uiterst donker. Het is wel vragelik of ooit 'n sterveling op aarde zovele ontberingen ondervond als hij. De ontdekking van Nyasa in 1859 was ook tegelijk de ontdekking van het gekreun van duizenden ongelukkige offers van de wrede handel in menselevens. De Shire vallei beschrijft hij als 'n grote kerkhof. Op de Zambesi dreven zovele slaven lichamen dat de raderkasten van de boot van tijd tot tijd moesten schoongemaakt worden. En door z'n manhaftig verzet tegen deze vloek haalde Livingstone zich de ongunst van de Arabieren op de hals, en niet zelden werd hij op geheime wijze door de Portugeezen tegengewerkt. Juist in deze tijd moest hij z'n dierbare gade afgeven, en de verdere smart verduren dat Dr. James Stewart (later van Lovedale) 'n afkeurend verslag terug zond met betrekking tot de stichting van 'n Zending in Nyasaland. Zo kwam 't dat de Vrije Kerk van Schotland eerst in 1874 daar zendingwerk begon. Bij dit alles namen de krachten van z'n ijzere gestel gestadig af. De malaria was nog niet 'n overwonnen vijand zoals nu. Zo vinden wij hem in 1864 andermaal in Engeland, de gevierde held. Maar dit viel hem niet in de smaak, en reeds 't volgende jaar is hij weer op weg, ditmaal belast door de Regering en 't Koninklik Aardrijkskundig Genootschap om de Nijl bronnen te ontdekken. Dit bleef voor de laatste acht jaren van z'n leven z'n ambitie, en dit bleef onbereikt. In 1866 vinden wij hem te Nyasa, waar het voedsel destijds zo schaars werd dat hij verklaart "Ik werd gelijk een van de magere koeien van de koning Farao." Kort daarna ontdekt hij de meren Tanganyika en Bangweolo, en moest toen acht maanden op een plaats wachten om de tocht naar 't Westen te ondernemen. In deze acht weken las hij de Bijbel vier maal door. Eindelik in 1871 bereikte hij de Loealaba, de verste punt naar 't Westen ooit door hem bereikt. Van daar keerde hij terug naar Tanganyika, waar Stanley, die uitgezonden was hem te zoeken, hem te Ujiji aantrof. Vier maanden reisden zij tezamen, en uit de schatting die Stanley van Livingstone gaf, krijgen wij iets van deze te kennen. Stanley werd door die omgang zo tot de Zending bekeerd dat hij z'n eigen betrekking opgaf en 't werk van Livingstone opvatte. Alleen bleef de grote pionier achter, toen Stanley in 1872 vertrok, en na nog enige maanden rondzwerven met z'n trouwe inboorling-reisgezellen, stierf hij in het dorpje van Chitambo, ten zuiden van Bangweolo in April, 1873. Op de knieën vonden z'n knechten hem vroeg in de morgen. Men dacht dat hij bad en liet hem enige tijd alleen. Doch de durende stilte deed 't ergste vermoeden, en toen men naderde vond men dat hij wel gebeden had, maar nu al met de engelen was. Biddende was hij gestorven, en geen meer gepaste houding kon hij bij z'n uitgang aannemen. Hoe die trouwe knechten z'n ingewanden en het hart daar begroeven en het vermagerde oevrschot 'n duizend mijlen ver door gevaren naar de oostkust droegen, en hoe z'n stof toen gelegd werd in de Westminster Abdij, dat alles behoort aan 't meest romantiese van alle geschiedenis. En zo ligt z'n hart in ons werelddeel, en spreekt tot ons van mannemoed en getrouwheid tot de dood. "Het einde van de ontdekking is 't begin van de Zending," ziedaar een van de wachtwoorden van Livingstone. Groot als ontdekker, was hij dat toch omdat hij 'n grote Christen was. De drijfkracht van z'n reuzetaak lag in zijn geloof. Zoals 'n theoloog van de zeventiende eeuw van zich zei: "*Christianus mihi est nomen, Lutheranus cognomen*" mogen wij van Livingstone zeggen: "Zendeling was z'n naam, reiziger zijn bijnaam." Wij mogen al z'n beschouwingen en methoden niet onderschrijven kunnen, dat doet aan de man niets. In de opening van donker Afrika staat David Livingstone *facile princeps*, en met z'n dood is de geschiedenis van z'n leven niet afgemaakt.

Z'n persoonlike invloed op de inboorlingen, z'n onwankelbaar geloof in de Bijbel als de *Magna Charta* van alle ware opheffing en beschaving, z'n kinderlik vertrouwen in de Here Jezus en toege-

wijdheid aan Z'n zaak,—deze uitgangspunten zijn onsterflik.

Het kan zijn dat als David Livingstone vandaag weer kon leven hij zich zonder veel aandrang zou laten bewegen om in 't vaderland te blijven. En dan zal zijn boodschap zeker deze punten bevatten: "De opene wond van Afrika is geworden de opene deur," "Laat de Kerk van Christus de deuren binnen gaan opdat het werelddeel dat eens Z'n wieg droeg ook het Kruis van Christus kenne en drage."

"Vermindering van Kerkbezoek."

Van alle kanten, uit de Christenwereld, komt de klacht, over vermindering van kerkbezoekers. Dit is zeker een onrustbarend teeken des tijds, en stemt meer dan een ernstiggezind Christen, die het welmeent met de Kerk, tot weemoed. Waar moet het heen? Wat moet er van de Christelijke Kerk worden als de onverschilligheid omtrent de openbare eerediensten, nu reeds zoo zichtbaar, nog steeds aangroeien moet? Deze en dergelijke vragen, dringen zich bij ons op, en dit nog te meer als wij er op letten, dat dit verschijnsel zich het meest openbaart bij het jong opkomend geslacht, dat weldra de plaatsen zal moeten innemen van het verouderd en wegstervend geslacht. Niemand zal ontkennen, dat bij al de voorrechten door het jong geslacht, op godsdienstig gebied boven hunne ouders en voorouders genoten, er toch bij hen minder waarachtige godsvrucht te vinden is. Men mist veelal bij hen de grondige Bijbelkennis van zoovelen der voorgeslachten en ouden van dagen. Onlangs sprak een leeraar tot mij, van een ouden broeder in zijn vroegere gemeente, als van een man van diepe godsvrucht, reeds eenige jaren ontslapen, die een krachtigen invloed ten goede op de gemeente uitoefende. En voegde hij er bij: "Deze broeder was een *theoloog*."

En mag ik er bijvoegen: Zoo had ik er ook één in éene der gemeenten door mij bediend. Een man, die in zijne jeugd hoegenaamd geen school-onderwijs genoten had. Nog heugt het mij, wat hij mij eenmaal, toen hij mij als Ouderling op huisbezoek vergezelde, vertelde. Het kwam hierop neer. Van schoolgaan weet ik niets. Slechts eenmaal, toen ik als knaap met mijn vader, die iemand ging bezoeken, meeging, kwamen wij op een plaats waar eene school was. De bovendeur van de schoolkamer stond open, ik keek er over heen, en daar zag ik een oud man—men zegt, hij was een verloopen matroos—bezig een paar kinders te leeren. En dit was dan ook al, wat ik in mijne jeugd van scholen te zien en te weten kreeg. En toch was hij een goed doorlezen man. Dat hij goed lezen en schrijven kon had hij aan zijne ouders te danken, die hem 's avonds, wanneer hij van achter de schapen, thuis kwam, leerden lezen en schrijven. Als Ouderling stond hij hoog aangeschreven in de gemeente. En menigmaal had ik de gelegenheid om zijn degelijke Bijbelkennis te bewonderen, die zoo duidelijk doorstraalde in de vragen, die hij bij de aanneming van lidmaten tot de catechisanten richtte. En hier verrijst alweer de vraag: Waaraan is 't te wijten dat Bijbelkennis over 't algemeen thans zooveel gebrekkiger is dan vroeger? Zullen wij de oorzaak ervan moeten gaan zoeken bij onze scholen? Of bij de ouders? Of bij de jeugd zelve? Dat er in onze scholen te min aan Bijbelonderwijs gedaan wordt, valt niet te ontkennen. Dat er ook in menig Christelijk huisgezin te min daaraan gedaan wordt, valt evenmin te ontkennen. En dat er door de jeugd, in vele gevallen, te min van hun Bijbel gemaakt wordt, is ook waar. Maar de vraag, waarmee wij thans te doen hebben, is: Wat is de oorzaak van het verminderd kerkbezoek?

* * *

Voor sommigen is het antwoord op deze vraag niet moeilijk te vinden; zij zijn dadelijk klaar om te zeggen: "De predikanten dragen er de schuld van." Onlangs stonden twee Ouderlingen, uit verschillende gemeenten, met elkaar te spreken. Toen ik bij ze kwam, zei de een tot den ander: "Laatste Zondag was ik bij u in de kerk, en ik vond dat uwe gemeente maar trage kerkgangers zijn. De opkomst was daar nog schraler dan bij ons." En voegde hij er bij: "Ook uw Kerekraad woont de dienst maar zwak bij, want ik zag u alleen in de Ouderlingsbank." En daar ik toen juist bezig was om mijne aandacht aan deze zaak te wijden, deed ik aan den Ouderling, die den laatsten Zondag alleen in de Ouderlingsbank was, de vraag: "Wat dunkt u de oorzaak te zijn van de schrale bijwoning der openbare eerediensten?" Kort en bondig was zijn antwoord: "De predikanten zijn de oorzaak er van." "Hoe zoo?" vroeg ik. "Wel," zei hij, "zij bezoeken hunne gemeenten niet genoeg." "Maar," zei ik, "denkt u niet, dat leeraren soms met te veel werk overladen worden, om daarbij nog recht aan 't huisbezoek te laten wedervaren? En denkt u werkelijk dat dit de eenige oorzaak is? En werpt u al de schuld op de leeraars alleen?" Toen kwam er deze kleine wijziging bij: "Ook de Kerkeraad behoort meer te doen." Gaarne had ik van hem vernomen wat hij daarmee bedoelde, maar daar was geen tijd voor, wij moesten scheiden.

In wat de Ouderling zei is zeker veel waars. Konden de leeraars hunne gemeenten trouwer bezoeken, zou het kerkbezoek mogelijk wel wat verbeterd worden. Ongelukkig, echter, kan, met de groote uitgestrekte gemeenten die sommige predikanten te bearbeiden hebben en met de veelvuldige werkzaamheden die er op hem rusten, het huisbezoek niet altijd naar wensch en tot satisfactie van leeraar en gemeente behartigd worden.

Dat *te min huisbezoek*, de *eenige* oorzaak is van de schrale bijwoning der eerediensten, kan ik niet zoo dadelijk toestemmen. Want dat er leeraren zijn met kleine gemeenten, die door hen trouw en geregeld bezocht worden en toch klagen moeten over gebrekkig kerkbezoek, is een feit. En hoe komt 't dat in vroegere jaren, het kerkbezoek zooveel beter geweest is dan nu? Zou er toen in de heele Christenwereld zooveel meer aan huisbezoek gedaan zijn geworden dan in onzen tijd? Zouden de tegenwoordige leeraars in alle Christelijke Kerkge-

nootschappen zooveel trager in het werk van huisbezoek zijn geworden dan hunne voorgangers? Dit kan ik nauwelijks denken. Wat voormelde Ouderling beweert, mag wel als éene reden, maar zeker niet als de *eenige* reden genoemd worden van het verminderd kerkbezoek.

* * *

Anderen beweren, dat de diensten te lang en voor het jong geslacht niet aantrekkelijk genoeg gemaakt zijn. Is dit nu werkelijk zoo? Dan moet het jong geslacht een heel ander soort van menschen zijn dan hunne ouders en voorouders. Daar zijn tijden geweest toen in sommige Kerken geen orgel of ander muziekinstrument geduld werd, om het zingen te begeleiden en nog minder het koorgezang. Zoo vond ik het ook in den tabernakel van den grooten prediker, Spurgeon, in Londen. Geen orgel en geen zangkoor, om daardoor de gemeente naar de kerk te lokken. En toch werd er niet geklaagd dat de diensten te droog of vervelend waren. Spurgeons tabernakel liep zoo vol dat honderden bij de deuren, wegens plaatsgebrek, moesten omdraaien. En Spurgeon's preeken waren zeker niet van de kortste,—langer, ja veel langer dan die van onzen tijd en van onze kansels geleverd. En hier denk ik onwillekeurig aan den tijd mijner jeugd, toen ik als leerling, een tweejarig cursus aan het Gymnasium in de Paarl doormaakte. De waardige en hooggeachte Ds. van der Lingen was destijds de leeraar der Paarlsche gemeente. En zijne prediking werd door de gemeente op hoogen prijs gesteld; want jaar in en jaar uit was de kerk Zondag op Zondag propvol. En zijne preeken waren half zoo kort niet als de meesten van onzen tijd. En toch hoorde men toen de klacht niet: "De preeken zijn te lang." En nu, waar de diensten zooveel korter zijn en men nog door schoone orgelspel, koorzang en anderszins de diensten tracht aantrekkelijker te maken, moet men toch nog klagen over schraler opkomsten. Derhalve houdt ook deze bewering—dat de diensten heden ten dage te lang en te min aantrekkelijk zijn niet steek. Vroeger waren de kerken vol; thans, met een vermeerderde populatie, minder vol. Ik pleit hier niet voor lange preeken en verwijdering van orgelspel en koorzangen uit de Kerk. En toch bekruipt mij de vrees, dat, al werden de diensten korter, en zooals men zegt, aantrekkelijker gemaakt, men daardoor toch niet den ontrouwen en niet-kerkganger, tot de diensten lokken zal. Bij de meesten der zoodanigen, schijnt 't reeds tot tweede natuur geworden te zijn, om zoo min als mogelijk, of in 't geheel niet, naar kerk te gaan.

En ook door het lokaas van "*korte preek*" laten zij zich niet meer lokken en vangen. Door herhaalde afwezigheid hebben zij allen lust en smaak voor de gemeenschappelijke eerediensten verloren. Wel mogen er zijn, die om hun muzikaal gevoel gestreeld te hebben zich nu en dan in de kerk laten zien, d.w.z. zij gaan ter kerke slechts ter wille van orgelspel en koorgezang. Voor hen beteekent de kerk niets meer dan een concertzaal. Zulke kerkgangers te hebben is treurig genoeg. Maar toch zijn zij daar, en nolens volens moeten zij—tenzij zij zich Morpheus in de armen werpen—hooren naar de prediking des Woords en zoo bestaat er de mogelijkheid dat er een pijl kan worden afgeschoten, die hun het hart treffen zal.

Dan wordt ook nog, als oorzaak van verminderd kerkbezoek, genoemd "*het gehalte* van de hedendaagsche prediking." Het jong geslacht, beweert men, is te zeer ontwikkeld om zich nog tevreden te houden met de ouderwetsche eenvoudige Evangelieprediking. Dat soort van prediking heeft haar tijd gehad, maar geldt voor 't tegenwoordige niet meer, haar tijd is uitgediend. Voor den onontwikkelde, en voor oude vrouwen mag zij nog dienstig zijn; maar voor het ontwikkeld jong geslacht moet er een meer ontwikkelde, intellektueele, wetenschappelijke prediking zijn. Hieromtrent hooren wij Mott in zijn boek "Future Leadership of the Church," zeggen: "Men of talent and consecration are needed to guide the religious thinking of the people and to help meet their intellectual difficulties concerning religious subjects. It is a time of theological *readjustment* and *restatement*......... Large service can be rendered by all who help to restate the old facts and unchanged truths in terms that will make them vivid and vital to others; and who assist in the work of theological restatement which is a requirement of every age. It should be added that such restatement is needed and demanded at no other time so much as in an age dominated by the scientific spirit."

Mott staat hoog aangeschreven bij de gansche Christenwereld, en niet minder bij mij. Maar toch wil zijn *readjustment* en *restatement* theorie bij mij geen volkomen bijval vinden. Moet men zich altijd schikken naar den smaak zijner hoorders—(of is dat niet wat hij er mede bedoelt?)—loopt men dat niet gevaar—a la Campbell van de City Temple — tot een "*New Theology*" overteslaan, waarin alle menschen tot Christussen kunnen gemaakt worden? Kan de eerlijke twijfelaar niet best worden ontmoet en geholpen door de eenvoudige zuivere Evangelieprediking zonder dat 't juist noodig is van den kansel de hedendaagsche evolutieleer of de hoogere kritiek te weerleggen? Ik vrees voor eene prediking die tracht, om zelfs een Huxley, op zijn standpunt te ontmoeten. En dit is wat een leeraar eens aan mij zei: "Ik heb zoo gepreekt, dat na de preek, iemand tot mij zeide: 'Dit is de prediking die mij bevalt—eene prediking waarmee zelfs een Huxley zou tevreden zijn.'" Neen, het Evangelie is op zichzelf een kracht en wel de kracht Gods en behoeft geen menschelijke kunstmiddels, of "a new theology" om haar kracht bijtezetten. Spurgeon trok al de jaren zijner bediening groote scharen tot zijne prediking. En hij predikte geen nieuwe theologie, maar het oude Evangelie waarvan Jezus Christus middenpunt is. Mocht zulk eene prediking altijd onze kansels versieren!

Of nu door zulk een prediking het kerkbezoek verbeterd zal worden, weet ik niet. De onverschilligheid omtrent de godsdienst is een teeken des tijds. Wij leven kennelijk in den tijd waarvan de apostel Paulus zegt: "Er zal een tijd zijn

wanneer zij de gezonde leer niet zullen verdragen." God geve in onze Kerk-prediker die altijd pal blijven staan bij het oude en toch altijd nieuwe en krachtvolle Evangelie!

Nog dit ten slotte: Men zoekt en vraagt steeds naar de oorzaak van verminderde kerkgangers bij het jong geslacht. Mijns inziens is ééne der oorzaken te vinden in de overmatige vermaakzucht, waardoor het jong geslacht beheerscht wordt. Alles wat overdreven wordt—zelfs geoorloofde vermaken—kunnen niet anders dan nadeelige gevolgen hebben. En wie zal ontkennen dat een overdreven sportgeest uit menig jong gemoed den godsdienstigen geest verdringt? Met de gedurige wedstrijden—die meestal 's Zaterdags plaatsvinden—verkeert men in een opgewonden toestand. Men denkt er aan, men spreekt er van, men leeft er in—en de godsdienst lijdt er onder. Of men is na een Zaterdagschen wedstrijd te vermoeid en de kerk wordt 's Zondags niet bezocht.

Gaarne zie ik onze jonge menschen op de speelgronden. De vlijtige student heeft lichamelijke oefening noodig. Hij zorge slechts dat zijne geoorloofde vermaken hem niet te veel uit zijn studeervertrek en uit de kerk houden! Men vergete ook niet, dat hij lichamelijke oefening hebben kan door handenarbeid. Kwaad zou het dus niet zijn onze studerende jeugd nu en dan, waar de gelegenheid zich biedt, met graaf of pik in den tuin, of met zaag en schaaf in den timmermanswinkel bezig te zien. Oefening in deze en dergelijke dingen kan hem op lateren leeftijd zeer van pas komen.

J. G. J. K.

Uw Koninkrijk Kome.

DAVID LIVINGSTONE.

ZENDELING EN ONTDEKKER.

Ruim 70 jaar geleden zaten een oude vader en moeder met ernstige aangezichten naast elkander, terwijl hun zoon met hen redeneerde over het werk waartoe hij zich gewijd had, en waarmede hij verlangde dadelijk een begin te maken—het werk n.l. van de bekeering der heidenen in het donkere vasteland van Afrika. De zoon wilde den geheelen nacht opblijven, dewijl hij vroeg op den volgenden ochtend vertrekken moest, en dit de eenige gelegenheid was om zijne plannen aan hen uitteleggen. Eene zuster, die ook tegenwoordig was en naar de woorden van haar broeder met gespannen aandacht luisterde, was er ook voor om den nacht opteblijven. De moeder echter wilde er niet van hooren; zij zouden vroeg op den ochtend aan den gang moeten zijn en zij zouden al hunne krachten voor den dag noodig hebben—hetgeen de zaak besliste.

Te 5 ure den volgenden morgen waren zij wederom allen bijeen. De moeder was spoedig klaar met koffie, en nadat zij die gedronken hadden zeide de vader: "David, wij moeten huisgodsdienst hebben. want als wij uit elkander gaan zullen wij elkanders aangezichten niet zien voordat wij staan zullen voor den grooten witten troon." En daarop nam de zoon den grooten huisbijbel, waaruit hij Psalmen 121 en 135 voorlas, en zichzelf en het geheel gezin Gode aanbeval. Het was een plechtig oogenblik: nimmermeer zouden zij elkanders aangezichten zien! De lezer kan de plechtigheid van die woorden zich beter voorstellen dan wij ze uitleggen kunnen. Doch de vaarwelswoorden werden uitgesproken, en de vaarwelsgroeten gedaan, en vader en zoon begaven zich op weg naar Glasgow. Daar aangekomen zijnde, en staande aan boord van een schip waarop de zoon een reis naar Liverpool afleggen zou—de eerste stap op weg

NAAR HET VERRE AFRIKA—

omhelsden vader en zoon elkander, en scheidden zij om werkelijk elkanders aangezicht nimmermeer op aarde te aanschouwen.

Behoef ik te zeggen dat het is van DAVID LIVINGSTONE en diens ouders dat ik spreek? Het was te Blantyre, nabij de groote stad Glasgow in Schotland, dat onze toekomstige zendeling het licht eerst zag, en wel op den 19den Maart 1813—de reden waarom zijn honderdste verjaardag in de laatste maand door een groot deel van de Christelijke wereld gevierd werd. De namen van zijne ouders waren: Niel Livingstone en Agnes Hunter. Zij waren beiden arm. Zijn vader moest het grootste deel van zijn leven werken in een katoenfabriek op 't dorp waar David geboren werd. Doch zij waren beiden godvreezende menschen en David had 't voorrecht dus, van zijne vroegste jaren af aan, om de lucht in te ademen van een huis waar God in der waarheid aangebeden werd. Zijn vader was een voorstander van onthouding van sterken drank en een Zondagschoolonderwijzer en, achteruitziende op zijn voorgeslacht, kon hij getuigen dat nooit onder hen één oneerlijk man gevonden werd, en vóór zijn sterven vermaande hij zijn kinderen met nadruk om dit feit in gedachtenis te houden en te zorgen dat deze karaktertrek in de familie voor altoos blijven zou. Zijne moeder stamde af van de "Covenanters" van Schotland, die, gelijk de Hugenoten, veel voor hun godsdienst moesten lijden.

Van David, den toekomstigen zendeling en reiziger, kunnen niet vele bijzonderheden uit zijn vroeger leven melden. Hij was 't tweede kind en de tweede zoon van 't huisgezin, en was een groote gunsteling in 't ouderlijk huis, zoowel als overal, wegens zijne opgeruimdheid. Zijn eerste onderwijs ontving hij in de dorp- en Zondagschool. Zijn onderwijzer in de Zondagschool gaf hem een Nieuw Testament als een prijs voor 't op-

zeggen, op twee achtereenvolgende Zondagen, van den geheelen 119den Psalm, met slechts vijf fouten. Wegens de omstandigheden van zijn vaders huisgezin moest hij ongelukkig de dagschool verlaten toen hij den ouderdom van slechts 10 jaar bereikt had en in een katoenfabriek gaan werken. Het was zijne moeder eene groote vreugde toen haar David de eerste halvekroon welke hij verdiende met een trotsche houding bracht, en dezelve op haar schoot als een gift nederlegde.

Al moest hij echter de school vroeg verlaten, heeft hij met leeren niet opgehouden. Integendeel nam hij van het geld dat hij in de katoenfabriek verdiende en kocht daarmee een *Latijnsche Grammatika*, en, al moest hij zijn werk te 6 ure op den ochtend beginnen, en slechts om 8 uur daarmee eindigen, heeft hij somtijds thuis tot laat in den nacht en ook terwijl hij aan zijn werk was deelen uit zijn Grammatika kunnen leeren. Opgevoed in een huis waar God geëerbiedigd werd, was hij nooit geheel onverschillig omtrent den godsdienst. Omtrent zijn 12de jaar echter werd hij ernstiglijk gestemd omtrent zijne betrekking tot God, en is hij begonnen te bidden om zijne bekeering, meenende echter dat hij moest *wachten* totdat Gods Geest krachtiglijk aan zijn hart zou werken. Zoo is het vooreerst niet verder met hem gekomen, wat bekeering betreft. Een boek genoemd *Dick's Philosophy of a Future State*, later in handen krijgende, leerde hij daaruit zijn fout verstaan en hij leerde ook dat het zijn plicht en voorrecht was om aan Jezus stem : *Kom tot Mij*, onmiddelijk gehoor te geven. En hij deed zulks. "Ik verstond," zegt hij zelf, "den plicht en het onuitsprekelijk voorrecht om de zaligheid, mij door Jezus aangeboden, *onmiddellijk aan te nemen*." Dit was in zijn 20ste jaar. En het was daarop dat hij besloot zijne diensten aan het Londensche Zending Genootschap aan te bieden om door dat lichaam uitgezonden te worden als zendeling naar de heidenwereld. Aan zijn verlangen werd voldaan, en werd hij door dat Genootschap aangenomen als een van zijne zendelingen.

Livingstone, zoo als aangemerkt is, had reeds voordat hij in correspondentie met het Genootschap getreden was, besloten zich aan zendingwerk te wijden en met dat doel zich te laten inschrijven als student in de medicijn aan de Universiteit van Glasgow. Het was eene gelukkige inspiratie van Livingstone om zich voor zijn toekomstig werk te bekwamen door zijn graad als dokter in de medicijn eerst te bekomen. Doch het besluit kostte hem duur, want hij moest voor zich zelf de middelen voor zijne studie bezorgen—hetgeen hij deed door in de zomermaanden in de katoenfabriek te werken om 't geld te verdienen waardoor hij in staat zou zijn zijne studiën aan de Universiteit in den winter voorttezetten. Het gelukte hem echter zijn doel te bereiken, want, in 't jaar 1840, ontving hij zijn graad als dokter in de medicijn.

Nog meer echter was noodig voordat hij afgevaardigd kon worden om als zendeling in de heidenwereld te gaan arbeiden. Hij moest zich beoefenen in de kennis der Heilige Schrift en in de leer van de redding der menschen door het leven en sterven van den eenigen Middelaar tusschen God en den mensch—den Heer Jezus Christus. Het was daarom dat, onder 't bestier van het Zending Genootschap, hij eenigen tijd doorbracht onder het dak van een beroemden leeraar van de Independenten Kerk, n.l. Ds. Richard Cecil van Ongar in Engeland. Hij had in dien tijd ook 't voorrecht om zich somtijds naar Londen te begeven, waar hij in de gelegenheid kon zijn museums en andere inrichtingen te bezoeken, ten einde zijne kennis van nuttige vakken te vermeerderen.

Het was bij gelegenheid van zulk een bezoek dat Livingstone in aanraking kwam met Dr. Moffat, den welbekenden zendeling van Kuruman in Zuid-Afrika—eene aanraking welke 't middel was om eene verandering teweeg te brengen in al zijne plannen. *China* was 't land waar Livingstone eerst wenschte zijn levenswerk te doen—een land waar, zooals hij dacht, zijne kennis van medicijn hem ingang tot de harten van de inwoners geven kon. Doch daarvan, in dien tijd, kon er geene sprake zijn, dewijl een burgeroorlog in China heerschende was. En het was op dat tijdstip dat hij Moffat, die op een bezoek in Engeland was, ontmoette. "Hij vroeg mij," schreef Moffat, "of ik dacht dat hij voor zendingwerk in Afrika geschikt was. Op die vraag antwoordde ik, dat ik meende dat hij wel voor zulk werk geschikt was mits dat hij zich niet vestigde in die gewesten waar er reeds gearbeid werd, maar zich naar gewesten wenden zou waar men den rook van duizenden dorpen kon zien waar geen zendeling ooit zijne voeten geplaatst had.'

Livingstone's onderhoud met Dr. Moffat was 't middel om hem tot eene beslissing te doen komen. Met de toestemming van het Zending Genootschap zou hij zijn gezicht naar Afrika wenden als het veld waar hij zijn arbeid aan zielen besteden zou. En zoo werd hij, op den 20sten November 1840, plechtig als zendeling geordend, waarna, op den 8sten December, hij aan boord van het schip *George* gegaan is en zijne reis met veiligheid aflegde tot aan de Kaapstad en Algoa Baai. Van daar moest hij het overige van zijne reis naar zijne bestemde

plaats op een ossenwagen afleggen. Die plaats was *Kuruman* in Zuid-Afrika, waar hij eerst werk voor Dr. Moffat doen zou, en zich voorbereiden voor verder werk in dat donker land.

Het was Livingstone's doel van 't begin van zijn arbeid in Afrika om naar gewesten te gaan waar de naam van Jezus nooit gehoord was, en zoo reisde hij, zoodra hij Kuruman verlaten kon, 700 mijlen verder noordwaarts, en vestigde zich in Bechuanaland, waar, voordat hij zelfs de taal van de inwoners spreken kon, hij 't vertrouwen van de kapiteins verwierf wegens den aangenamen indruk welken zijn omgang met hen maakte. Zij bespeurden in hem een man van edel karakter, van teedere sympathie en van groote hulpvaardigheid. Nergens waar hij ook kwam was zijn werk dus vruchteloos. Door zijne kunst als medicijnmeester, zoowel als door woorden door hem gesproken, somtijds vertolkt door inboorling-evangelisten, werden zijne pogingen om goed te doen door God gezegend. In een brief aan zijn vader zeide hij : "Het werk Gods alhier gaat voort : niettegenstaande onze zwakheden worden zielen voor Christus gewonnen. Zielen worden gedurig ingeoogst : 24 werden de laatste maand aan de Kerk toegevoegd."

In December van 1841 keerde Livingstone terug naar Kuruman, en in Februari 1842 deed hij eene tweede reis naar de Bechuanas, volgens eene belofte hun op zijne eerste reis gegeven. Zijn voornaamde doel door deze reis was om de taal van de inwoners beter te leeren spreken, met hunne gewoonten beter bekend te worden, en om zijne aandacht te wijden aan de zaak van de opleiding van inboorling-evangelisten—iets dat in zijne oogen van 't allergrootst belang was. Na onder hen zes maanden vertoefd te hebben, bezocht hij andere stammen op zijn terugweg naar Kuruman.

Op eene derde reis vond hij te Mabotsa, een dorp gelegen 200 mijlen ten noord-oost van Kuruman, een plek welke hij beschouwde als een geschikte plaats om er een zendingstatie op te richten, en waar hij derhalve een klein huis of hut voor zich zelf bouwde, en waar iets plaats vond waarvan dikwijls melding gemaakt is, dat wij nochtans hier niet overslaan kunnen. Wij bedoelen

LIVINGSTONE'S ONTMOETING MET EEN LEEUW.

Deze tweede statie, Mabotsa, werd vreeselijk geplaagd door leeuwen, die de veekralen des nachts bezochten en het kleinvee des daags meermalen aanvielen. Bij ééne gilegenheid, op helderen dag, en wel op een heuvel tegenover het huis van den zendeling, doodde één leeuw negen schapen. Daarop liepen al de inwoners van de statie naar den heuvel en, met wapenen in de hand, omringden zij den leeuw. Livingstone ging met het volk mede om het dier te helpen dooden. En het was hij die eerst op den leeuw geschoten heeft. Hij wondde 't dier doch doodde hem niet, en de leeuw, woedend geworden zijnde, sprong op hem plotseling, en beet zijn arm met zulk geweld dat zijn schouderbeen verpletterd werd. Daarna zette hij zijn klauw op het hoofd van Livingstone, en hij zou onmiddellijk gedood zijn ware het niet dat een evangelist, Mebalwe genaamd, tot zijn hulp liep, waarop de leeuw, Livingstone loslatende, op Mebalwe sprong, en hem in zijn heup gevaarlijk beet. Een derde man, toen tot Mebalwe's hulp loopende, greep de leeuw dezen aan den schouder. Daarop gelukkig viel de leeuw dood op den grond ten gevolge van de kogels reeds in zijn lichaam geschoten.

Bij dit verhaal behoort iets merkwaardigs gevoegd te worden. Van 't begin van zijne werkzaamheden in 't zendingveld was Livingstone begeerig inboorlingen, die tot bekeering gekomen waren, op te leiden voor, en te gebruiken in evangeliewerk. Het Londensche Zendinggenootschap, wegens schaarschheid van geld, gevoelde geene vrijheid om hun hulp voor 't onderhoud van inboorling-evangelisten te belooven. In deze omstandigheden werd 't hart van Livingstone verblijd door een brief door hem ontvangen van eene dame, behoorende tot eene kleine gemeente gelegen in de nabijheid van zijne geboorteplaats. De schrijfster van den brief was Mevrouw McRobert, de vrouw van den leeraar van die gemeente. Zij had van Livingstone's verlangen om evangelisten op te leiden en te gebruiken, vernomen. Zij had ook gehoord dat tegen £12 per jaar een evangelist kon onderhouden worden, en zij had die som, welke zij onder arme menschen gecollecteerd had, in haar brief ingesloten, met het verzoek dat hij daarvoor een bekeerden inboorling gebruiken zou om hem tot hulpe te zijn. Het was een betrekkelijk kleine daad welke Mev. McRobert gedaan had, maar die daad is voortgevloeid uit liefde tot de zaak des Heeren, en belangstelling in Livingstone's werk. En wat was het gevolg van die daad en die gave ? Het was niet minder dan dit, dat aan die daad

30 JAREN VAN LIVINGSTONE'S LEVEN

in 't zendingveld in 't midden van het Donkere Vasteland te danken was. Want de brief en de gave van Mev. McRobert stelden Livingstone in staat Mebalwe als evangelist te gebruiken, en het was aan Mebalwe's tusschenkomst te danken dat Livingstone's leven gered werd, en dat hij in staat gesteld werd het groote werk voor Christus te verrichten waarvan de geheele Kerk en een groot gedeelte van de wereld in deez dagen gedachtenis viert.

Van dat werk hopen wij aanstaande maand een verhaal te geven.

A. McG.

DEEL XVIII, No. 5. STELLENBOSCH. MEI, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

Herziening onzer Gezangen.

Elders verschijnt een verkort verslag van de treffende rede uitgesproken te Stellenbosch door den alom-bekenden musicus, den Heer Jannasch, over ons kerkgezang. Hij had te doen met de MUZIEK, niet met den INHOUD. Terecht spreekt hij met hoogen lof van *koraal-muziek*, en wil hij uit onzen eeredienst weren alles wat daartegen strijdt. Om smaak te wekken voor het Koraal zal gemakkelijker zijn dan men misschien meent, indien men ten minste grondiger onderwijs in de muziek in onze scholen meedeelt. Ik kan niet zeggen, dat het zoogenaamd "Tonic Sol-Fa" stelsel zich bij mij aanbeveelt. Doch dat stelsel schijnt het ideaal te zijn, waarnaar de onderwijzer, voorgelicht door het Departement van Onderwijs, streven moet. Daar ik geen musicus ben laat ik mij daarover niet uit.

* * *

Over den INHOUD echter van onzen gezangbundel meen ik recht te hebben het een en ander te zeggen. Van twee kanten wordt er bezwaar gemaakt tegen onzen bundel. De heftige gezangen-strijd in Holland—de dwang die werd uitgeoefend op degenen, die van het zingen dier liederen afkeerig waren, daargelaten—levert het bewijs, hoe onredelijk men soms zijn kan, waar vooroordeel de hoofdrol speelt. Om van onze gezangen te spreken als "*Asdods feestliederen*, "*Sirenische minnezangen*, "*een tezamen geflanste Alkoran*" en zelfs "*Hoerenliederen*" —zooals in dien strijd in Holland gedaan werd— is om er het minst van te zeggen onbetamelijk.

* * *

Terecht mogen wij met Ds. Barger zeggen: "Vele gezangen zijn ons lief geworden, die ons en vele geloovigen tot op hun sterfbed hebben gesticht, verkwikt, getroost en in ons allerheiligst geloof hebben opgebouwd." Er zijn gezangen in onzen bundel die ongeëvenaard zijn—er zijn ook gezangen, die in onzen bundel niet passen, die wij zonder schade kunnen missen, die wij nooit zingen kunnen bij den openbaren eeredienst en die in Zuid Afrika waarschijnlijk nooit gezongen zijn, of gezongen zullen worden. En geen wonder. De Commissie, die den gezangbundel in Nederland vervaardigde, heeft zich vrijheden veroorloofd, die niet gebillijkt kunnen worden. Om een woord van A. van den Berg,—zelf dichter van treffende gezangen, —overtenemen: "Er is bij het overgieten geweldig gestort." Gez. 20 b.v. is uit de pen en het hart van Hieronymus van Alphen gevloeid. Men liet weg naar goeddunken en soms wel wat niet gemist kon worden. Wijlen Prof. Gunning zegt in 't derde deel zijner "Blikken": "De mensch trekt zijn kleed *aan*; de modepop steekt ook met de gansche ijdelheid van zijn wezen in een kleed, dat *hem* draagt. In diep-ernstige tegenstelling daarmede wordt ons gesproken van den Heere Jezus Christus aantedoen, van bekleed te worden met de gerechtigheid Christi, gelijk van Alphen zingt in het (*oorspronkelijke, onverwaterde*) twintigste van onze Evangelische Gezangen:

In Zijnen mantel ingehuld
Vind ik een deksel voor mijn schuld,
En 't kleed van Zijne heiligheid
Is mij ten leven toebereid."

* * *

Wie onzer die Gezang 49 heeft gehoord in eene volle gemeente, onder indrukwekkend orgelspel, zal het niet Ds. J. P. Hasebroek nazeggen: "O hoe menigmaal in mijn leven heb ik dat lied met de gemeente al zingende in Gods huis aangeheven, of als voorganger in den kerkdienst in de gemeente doen aanheffen. En als dan een talrijke vrome schare dien lofzang aanstemde...... O, gij zalige geest van Hinlopen, hoe heb ik alsdan bij de lofverheffing, den "Verlosser, Vriend, en Hoop en Lust" der Zijnen toegebracht, u voor uwen bezielden en bezielenden voorgang bij die hulde gedankt." Men heeft in onzen bundel het lied zeer gewijzigd. Ik laat hier volgen het Gezang, zooals het uit de pen van Hinlopen vloeide, en ons door Dr. Bronsveld werd teruggegeven uit het eigen manuscript van den dichter. De lezer oordeele zelf:—

I.

Verlosser, Vriend, o hoop, o lust
Van al wat mensch is, neem het lied
Dat u in 't stof een sterfling biedt,
Een zondaar, die uw voeten kust,
Een zondaar, een verloste, o Heer!
En nu geen zondaar meer!
O, neem het aan!
Gij laat geen bidder staan,
Gij hoort in hemellingen
Verloste zondaars zingen
O, neem het aan.

[Hier is in den tweeden regel eene verandering gekomen: "Van die u kennen."]

II.

Ja, 't was uw lust een mensch te zijn,
Uw Vader heeft, op Uw gebed,
Zijn eer en ons geslacht gered.
Uw wil ontzag noch leed noch pijn.
Daar traadt ge, omgord met liefde en kracht
Aan 't hoofd van ons geslacht,
Wij zijn verlost!—
Gij leeft, Gij leeft! En 't leven
Is ons teruggegeven
Wij zijn verlost.

[Hier zijn de veranderingen velerlei:

Zijn eer gehandhaafd, ons gered.
Daar traadt Gij op met moed en kracht
Uw liefde ontzag noch leed noch pijn
Tot heil van ons geslacht.]

III.

Nu leeft een mensch in menschlijk vleesch
Mijn moeders zoon, hij leeft, als God
En sterft niet meer! Hij zelf (welk lot)
Gods Zoon, (dat d' aard' haar Schepper vrees)
Aan 's Vaders hand in heerlijkheid,
Heeft mij daar plaats bereid.
Ik ben zijn vriend!
Wien 't heir der Schepping dient,
Der Englen hoofd en Koning,
Verwacht mij in zijn woning,
Ik ben zijn vriend!

[Ook hier zijn de veranderingen vele:

"Nu leeft Gods Zoon, enz.
Hij stierf voor ons, maar leeft bij God
En sterft niet meer: O zalig lot!
Gods Zoon verhoogd in heerlijkheid
Hij, wien al 't schepsel dient."]

IV.

Bedreigt mij leed, ontmoet mij smart,
Ik vrees geen kwaad: Ik klaag het hem.
Hoe groot in eer, Hij hoort mijn stem,

Hoe hoog van d' aard, Hij kent mijn hart.
Gods Zoon vergeet den broeder niet,
Dien Hij op aarde liet.
Hij is mijn hoop !
Hij wiesch mij met Zijn doop,
Hij geeft mij brood en beker
'k Ben van Zijn liefde zeker,
Hij is mijn hoop.

[Hier zijn de veranderingen gering.]

V.

Waar is een vreugd, een kalmt', een heil
Als deze bron van 't hoogst genot ?
Die vreugd ontspringt en keert in God.
Haar liefde heeft noch maat, noch peil
Bij Jezus is mijn zalig lot,
Met Hem vereend, in God.
Hij is mijn lust
Ook als mijn stof eens rust,
O ! prijst Hem, mijn gezangen !
Ik blijf Zijn komst verlangen
Hij is mijn lust !

[Ook hier zijn de veranderingen niet gering :

" Zoo zalig als dit hoogst genot.
Het vloeit uit God en keert tot God
Het heeft noch maat, noch perk, noch peil.
In Jezus is mijn zalig lot
Verborgen bij mijn God."]

Hieruit blijkt genoeg, hoe men de oorspronkelijke liederen heeft gewijzigd en veranderd.

* * *

Prof. Ter Haar, zelf dichter, zegt van Gez. 49 : " Het is bij velen nog altijd geliefd, en verdient dit ook ten volle, als een der weinige Gezangen, die van 't begin tot het einde, eene ten hemel klimmende zielezucht mogen heeten; die door het Christelijk gemoed de fijnste snaren des gevoels doen trillen, en waarin wij de gelukkigste harmonie tusschen de melodie des lieds en de gedachten, welke daarin zijn uitgestort en neergelegd, aantreffen."

* * *

Dit wijzigen en veranderen is wat menigeen hindert. Hier komt bij, dat naast uitnemende gezangen, die ons in de ziel grijpen, werkelijk hinderlijke liederen zijn, die in onzen bundel niet passen; en dat onze verzameling zeer klein is, zoodat wij bij bijna elk ander gezangen-zingend Gereformeerd Kerkgenootschap in dit opzicht achterstaan. Pogingen in Holland, om onzen Gezangbundel te vergrooten zijn mislukt. Gelegenheids-liederen, Zondagschoolliederen, kinderliederen, zending-liederen hebben wij niet. Is het dan te verwonderen, dat het tegenwoordige geslacht met liederen van andere Kerkgenootschappen zich moet tevreden stellen ? of dat een man, als Ds. C. Murray, eerst zijn " Kinderharp," later zijn " Hallelujah " samenstelde, om in eene bestaande behoefte te voorzien ? Men zegge wat men wil ter verdediging van onzen Gezangbundel, dit moet worden toegegeven dat, buiten de oude, dierbare, gezangen—zooals 49, 43, 120, 104, 106, 130, enz., om niet meer te noemen—er een tal kan wegvallen, waarover niemand een traan zal storten. Men denke slechts aan de heele reeks van Gez. 163 tot 177, die bijna nooit gezongen worden en voor Zuid-Afrika zeker niet bestemd zijn.

* * *

Wie onzer kan zingen :—

Dan scheen de zee hun aan te wrokken,
En dreigd', op 't buldren van d' orkaan,
Hun veegen erfgrond inteslokken,
Of aan verwoesting aftestaan :
Daar rees de noodkreet tot uw' troon,
Gij wenkt, en zee en stormwind vloôn.

Of weer :

Land- en vee-man ! looft nu God,
Juicht in uw gezegend lot !
Zendt uw rundren in de wei,
Drijft uw schapen op de hei'
Gaat gerust uw akkers zaaien :

Of andermaal :

Stedelingen ! looft den Heer !
Hoopt op d' oude welvaart weer;
Voor den koopman druk vertier,
Nering voor den winkelier,
Bezigheid voor handwerkslieden
En voor schamel armen, brood.

* * *

Hoe komt het dan, dat onze verzameling zulke kontrasten oplevert, naast liederen die in de ziel grijpen gezangen die niemand zingt ? Barger zal ons het antwoord geven :

" Men leest over de dagen van den terugkeer der Joden uit de ballingschap, dat Nehemia bij den bouw van Jeruzalem's muur werd geholpen door zalfbereiders of apothekers, goudsmeden en kruideniers. Wij kunnen hetzelfde van onzen Gezangbundel getuigen. 't Zijn niet allen predikers, noch letterkundigen van beroep, als ik mij zoo mag uitdrukken. Gij vindt er geneesheeren, handelaars, een apotheker, een trijpfabrikant, een boekhouder onder. De voorlaatste herinnert ons " *ook in 's Heeren aanbevolen werk, standvastig, onbeweeg-*

lijk, sterk te wezen," en van den boekhouder willen wij wel zeggen, dat wij hopen zijn gezangen die op den watersnood gemaakt zijn weinig noodig te hebben, terwijl over 't geheel zijn poezij geen hooge vlucht neemt."

* * *

Denkt u eens den trijpfabrikant, of den boekhouder, naast Bilderdijk (Gez. 8 en 165), of Van den Berg (Gez. 7), of den godzaligen Lodenstein, (43), of Georg Neumark (Gez. 17), of Hieronymus van Alphen (Gez. 65), of Hinlopen (Gez. 49), of A. Rutgers (Gez. 96), of C. F. D. Schubart, die het "God, enkel licht" uit de diepte zijner ziel in den kerker zong, "wiens zwak karakter hem de prooi zijner hartstochten deed worden; wiens hart wegzonk in zelfverwijt over de zonden, die hem boven het hoofd tezamen sloegen en die in een pijnlijke gevangenschap van 10 jaren zijn verloren leven moest boeten." Of zullen wij Jan Scharp vergeten, die ons voor de Lijdensweken heeft geschonken het kruislied: "Is dat, is dat mijn Koning," en ons eenig zendinglied (Gez. 155), en het nooit te vergeten "Jezus neemt de zondaars aan"?

* * *

Er is meer. Rechtmatig bezwaar is er gemaakt tegen den GEEST die sommige onzer gezangen beheerscht. Vroeger reeds heb ik er op gewezen. Ik kan slechts verwijzen naar wat door mij gezegd werd. Mannen als Dr. Kuyper maken bezwaar tegen sommige onzer gezangen en terecht, en anderen, zooals Ds. Huet, vinden onzen bundel zoo klein, zoo pover van inhoud in vergelijking met bundels van andere Kerken, dat de leeraar in zijn keuze van liederen beperkt is, en bijna altijd de oude, geliefkoosde en dierbare liederen opgeeft, en de anderen laat waar zij zijn.

* * *

Met Ds. Huet zou men kunnen vragen "of het mogelijk zij om een Duitsch of Engelsch Gezangboek op te nemen, den bekenden "Liederschatz," of een der Wesleyaansche, Congregationalistische, Baptisten, of zelfs Episcopaalsche Hymnbooks, en niet getroffen worden door het onderscheid, niet te gevoelen welk een andere geest het is, die ons daaruit toewaait"? En met hem zou men kunnen zeggen: "Ik vind in onzen Bundel een aantal gezangen die geene gezangen zijn. Een gezang moet, dunkt mij, zijn de uiting van schuldgevoel, verootmoediging, smeeking of wel van lof, aanbidding en dankzegging. Maar hoevele gezangen in onzen Bundel zijn noch het een noch het ander. Hoevele er van zijn zedekundige toespraken, waarin de een den ander vermaant, gelijk bijv. in Gez. 31, 77, 78, gedichten, die misschien elders, maar zeker in geen verzameling godsdienstige liederen bij den openbaren eeredienst op hunne plaats zijn."

* * *

En verder: "Welk geloovig prediker is er, die, bij het zoeken van Gezangverzen toepasselijk op zijn prediking, niet telkenmale stuit op het geringe getal van juist zulke gezangen, waaraan hij behoefte heeft, en waarin het gevoel van zonde, de behoefte aan vergiffenis en bekeering, de worsteling van de ziel om tot Christus te komen, de ondervinding van Zijne genade en de vreugde over de ontvangen redding zich uitspreekt." Hier komt nog bij, dat sommige van de keurigste onzer gezangen ontsierd worden door uitdrukkingen die minder wenschelijk zijn.

* * *

Dr. Kuyper noemt onzen Gezangbundel "een tijdbundel, die het kenmerk draagt van die soort krachtelooze, verwaterde, op het gevoel drijvende religie, die hier te lande destijds den toon aangaf. Want wel is er een enkel schoon lied onder, parelen onder glaskoralen vermengd, maar als bundel staat hij zoo weinig op de vereischte hoogte, dat men nu reeds aanvulling zocht, en voor die aanvulling teruggreep ook naar het lied uit der reformatoren tijd."

* * *

Maar vraagt men: Wat wilt gij? dan is mijn antwoord: "De vier Synoden der Unie stellen tezamen éene Commissie aan, met opdracht, te zien of de Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika niet haar eigen bundel kerkliederen bijeenbrengen kan." Dit zal de eerste stap zijn. De tweede stap zal wel moeten zijn, dat aan die Commissie vrijheid worde gelaten, ook uit andere talen liederen optenemen, natuurlijk in onze taal overgezet. Bijv. zou onze bundel niet rijker zijn met het Duitsch lied: "Jesu, meine Zuversicht," vooral als wij aan het volgende denken?

"Eene boerenvrouw in Oostfriesland trachtte avond aan avond haar man te vergeefs. Op zekeren tijd blijft hij weer in de herberg en zij besluit hem op te zoeken. Moedig treedt zij de kroeg binnen en smeekt haar man mede te gaan. Spottend antwoorden zijne kameraden, dat zij hem zullen loslaten, als de vrouw eerst een lied voor hen zingt. Daar heft zij aan, met zachte melodieuse stem te midden van tabakswalm en dranklucht: *Jezus is mijn toevoorzicht. Hij, mijn Heiland, is in 't leven.* Allen zwijgen, geraken onder een machtigen indruk, en verlaten straks in stilte de herberg. Den anderen dag werpt haar man zijn flesch

aan stukken, belooft nooit meer te zullen drinken, en wordt de stichter eener onthouders-vereeniging in zijne landstreek."

* * *

En waarom zullen wij niet Wesley's hymn "Jesus lover of my soul" kunnen opnemen? Of wil men geen lied van een Arminiaan? Wel dan schrappe men uit onzen bundel, door velen zoo hooggeroemd, Gez. 76, dat Remonstrantsch van oorsprong is. En mogen wij Toplady's "Rock of Ages" niet opgenomen? Hij toch was streng Calvinist. Of enkele van de liederen van Cesar Malan, uit Frankrijk, Horatius Bonar, uit Schotland, of zelfs uit den bundel der Moravische Broederen? Doch genoeg. Ik pleit voor een *eigen* bundel, een *vergrootten* bundel, een *gezuiverden* bundel, een bundel voor de Ned. Geref. Kerk in Zuid Afrika.

* * *

Men heeft zelfs het *Te Deum laudamus* in onzen bundel opgenomen (Gezang 3). Wij weten toch, dat dit lied door de Roomsche Kerk in eere wordt gehouden. Na de vreeselijke bloedbruiloft te Parijs (1572), werd dit lied aangeheven in de Roomsche Kerken in Frankrijk, op bevel van den Paus. Het Hugenotenbloed vloeide in de straten van Parijs, en men dankte God er voor in de Roomsche Kerk in de Latijnsche bewoordingen van ons Gezang 3. En het werd ook aangeheven in de Kerk te 's Hertogenbosch na den aanslag op het leven van den prins van Oranje. Doch 't zweefde ook op de lippen van martelaren. als Hendrik Voes en Johan van Essen: "En toen Jan de Bakker naar de strafplaats geleid werd, hoorde men 't onder de achtergeblevenen in den kerker zingen tot zijne versterking." Dat roomsch lied is eigendom geworden van Hugenoot, en Geus, van Hervormden in Nederland, van onze Kerk in Zuid Afrika. Wij kunnen het terecht zingen naast Luther's lied, dat in onzen bundel ook voorkomt (Gez. 156). Waarom zullen we dan niet in onze Kerk mogen zingen, het wereldberoemd "Rock of Ages," of het niet minder gezegend "Jesus, Lover of my soul," of het "Veni Creator Spiritus" (Kom Heilige Geest) uit de Oude Kerk?

"Hallelujah" gekeurd.

't Is niet de eerste keer, dat "Hallelujah"—in zijn ouden vorm althans als de "Nieuwe Kinderharp"—voor de aandacht der Kerk werd gebracht. Twee Synoden hebben zich daarmee bezig gehouden: eene invloedrijke Commissie bracht verslag uit. En hare bevindingen? *dat slechts drie woorden in den heelen bundel moesten worden veranderd.* Over de melodieën liet die Commissie zich niet uit! Dit kan alleen door mannen van het vak geschieden.

* * *

Wat de Commissie van den Raad der Kerken doen zal kan men vooruit niet bepalen. Mogelijk zal ook zij niet veel te veranderen vinden in den *tekst*: en hare opdracht strekt zich niet uit tot de melodieën. Ik houd mij overtuigd, dat, als men ons "gezangboek" ging keuren, men nog al wat te veranderen zal vinden. In de Synode van 1883 werd besproken een voorstel van den Ring van Burgersdorp, toegelicht door den toenmaligen Predikant van Tarkastad—Ds. J. G. S. de Villiers—"Daar de prediking tot de kinderen der onderscheidene gemeenten van de Ned. Ger. Kerk van Zuid-Afrika al meer en meer algemeen wordt, en daardoor eene zeer belangrijke plaats inneemt in den arbeid des leeraars aan het geestelijk heil der jeugd, en er geen door de Synode geapprobeerde zangbundel voor de kinderen is, worde de Synode verzocht de nieuwe *Kinderharp* te toetsen aan Gods Woord, en, indien goedgekeurd, aantebevelen aan de Kerk."

* * *

Een Memorie van 52 lidmaten der gemeente Lady Grey *tegen* dien bundel, en eene van 234 lidmaten uit diezelfde gemeente van tegenoverstelden inhoud, *ten gunste* dus van de Kinderharp, werden mede ter tafel gelegd. Zelfs 125 kinderen zonden een smeekschrift in, dat echter niet werd aangenomen. Na breedvoerige discussie werd het volgende besluit aangenomen:—

"De Synode verklaart hare voortdurende en onverminderde hoogschatting van en gehechtheid aan den Psalm- en Gezang-bundel onzer Kerk, en zal zeker niet toelaten dat het gebruik daarvan door andere liederen in onze Kerk worde verdrongen.

"De Synode verklaart ook, dat zij met blijdschap kennis neemt van den toenemenden arbeid onder de kinderen onzer Kerk, door Zondagschool en kinderpreek, en gevoelt hoe wenschelijk het is, dat bij zulken arbeid ook kinderliederen worden gebruikt, gelijk dan ook bij vele gemeenten onzer Kerk geschiedt.

"De Synode gevoelt echter vooralsnog geene vrijmoedigheid om een bijzonderen bundel aantebevelen, gelijk verzocht door den Ring van Burgersdorp, latende volle vrijheid aan Kerkeraden en gemeenten om in dezen met alle wijsheid te handelen, terwijl zij verwacht dat Kerkeraden zoowel als Ringen zullen toezien, dat liederen, die strijden met Gods Woord, geweerd worden.

Voorts drage de Synode het aan eene Commissie op, om de bestaande *Kinderharp* te onderzoeken en aan Gods Woord te toetsen,—en bij de volgende Synode daarover te rapporteeren."

In de volgende Synode—die van 1886—rapporteerde de aangestelde Commissie, dat zij slechts drie uitdrukkingen gevonden had, die misverstaan konden worden. Hierop besloot de Synode "Aangezien eene Commissie de 'Kinderharp' aan Gods Woord getoetst en slechts drie uitdrukkingen gevonden heeft, die misverstaan kunnen worden, zoo wijze deze H.Eerw. Vergadering den uitgever er op, met het doel om deze uitdrukkingen zoo te doen veranderen, dat zij meer duidelijk met Gods Woord overeenkomen, en verklare zij overigens er niets tegen te hebben, dat de 'Kinderharp' in Zondagscholen en bij kinderdiensten naast onze Psalmen en Gezangen gebruikt zal worden in die gemeenten, waar de Kerkeraad zulks wenschelijk acht."

* * *

Misschien is het hier de plaats om te vermelden, wat onze Kerk bepaald heeft in vroegere Synoden omtrent de melodieën, of zangwijzen.

In de Synode van 1883 werden zekere memories ingediend tegen Nieuwigheden in de Kerk. Naast het zingen van liederen uit de Kinderharp was er ook eene Memorie tegen "het ontwerpen van nieuwe Melodieën voor het kerkgezang." De Commissie van Onderzoek door de Synode aangesteld rapporteerde op den 1sten November :—

"Aangaande het samenstellen van nieuwe melodieën brengt de Commissie in het midden, dat gelijk onze vaderen de zangwijzen, die tijdens de Hervorming in zwang waren door anderen hebben doen vervangen, ook wij de vrijheid mogen gebruiken, om voor moeilijke en ondoelmatige melodieën meer geschikte in de plaats te stellen. Hierdoor toch wordt de schat van leering en troost, door Gods Geest in de Psalmen weggelegd, meer en meer voor de gemeente geopend.

"De Commissie acht het echter raadzaam—zoo er betere wijzen mochten gevonden worden—het zingen of niet zingen er van bij den openbaren eeredienst aan de verordening van den plaatselijken Kerkeraad over te laten."

Dit rapport was onderteekend door Di. G. van de Wall, W. Murray, en Gerrit van Niekerk.

Ter behandeling gekomen voor de Synode op den 2den November werd deze aanbeveling dadelijk goedgekeurd.

* * *

Dit is niet al; want reeds de Synode van 1880 had voor haar een rapport van eene Commissie in de vorige Synode, die van 1876, aangesteld om de Kerk met betere zangwijzen te dienen. Men ontbood zelfs den bekenden Paarlschen musicus, den Heer J. S. de Villiers, om met een koor eenige der voorgestelde zangwijzen aan de Synode voortedragen. Dit geschiedde dan ook in de achttiende zitting.

* * *

In diezelfde Synode kwam er een voorstel ter tafel : "De Synode benoeme eene Commissie om te zorgen voor eene gewenschte vermeerdering in het getal onzer Evangelische Gezangen." Hierop volgde eene lange discussie, waaruit bleek "dat de gevoelens der leden zeer uiteenliepen," zoodat het voorstel met amendementen werd teruggetrokken.

De Amerikaansche President.

De "Gereformeerde Amerikaan" geeft ons op echt Amerikaansche wijze en in echt Amerikaansch-Hollandsch het volgende te lezen omtrent den nieuwen President der Vereenigde Staten. Uit andere bronnen weten wij, dat Woodrow Wilson niet alleen een man van kracht, maar ook een man van ernst is. Als President van de Princeton Universiteit heeft hij getoond wat in hem is, en dat hij reeds onmiddellijk na zijn optreden zijn kleuren toont beteekent zeer veel voor de toekomst. Het trof mij, dat Roosevelt een telegram zond naar de groote Wereld Zending-Conferentie te Edinburg in 1910, en dat Bryan meer dan eens die Conferentie toesprak. Beiden zijn zendingvrienden. Hun staatsmans-blik heeft hun doen zien, dat de zending is het behoud van de volkeren der aarde. Bryan is ook een vredesapostel. Hij doet zijn uiterste, om, waar hij komt, vergaderingen in 't belang van den vrede toetespreken. Dit deed hij ook, tijdens de Conferentie, te Edinburg. De "Music Hall"—eene van de grootste zalen in die stad—was gevuld met een zeer aandachtig gehoor, dat bewogen werd door de welsprekendheid van den Amerikaanschen staatsman.

"4 Maart, 1913 werd Woodrow Wilson ingezworen als President der V. S. door den opperrechter van het Hooggerechtshof, Rechter Edward D. White, en tot Vice-President werd ingezworen door Senator Mr. Jacob H. Gallinger Mr. Thomas R. Marshall van Indiana.

In diezelfde ure werd William Howard Taft expresident.

Onze nieuwe president sprak op solemneele wijze Rechter White aldus na : "Ik zweer, dat ik getrouw uitoefenen zal het ambt van President der V. S., en naar mijne bekwaamheid zal ik de constitutie van de V. S. bewaren, beschermen en verdedigen."

Hij kuste den voor hem geopenden Bijbel en ons land bezat in Mr. Wilson een nieuwen president.

Aan "Het Oosten" ontleenen we het, dat de Bijbel was opengeslagen bij Ps. 119 : 41—48, waar te lezen is :

41. "En dat mij Uwe goedertierenheden overkomen, o Heere; Uw heil, naar uwe toezegging.

42. Opdat ik mijnen smader wat hebbe te antwoorden, want ik vertrouw op Uw woord.

43. En ruk het woord der waarheid van mijnen mond niet al te zeer, want ik hoop op Uwe rechten.

44. Zoo zal ik uwe wet steeds onderhouden, eeuwiglijk en altoos.

45. En ik zal wandelen in de ruimte, omdat ik Uwe bevelen gezocht heb.

46. Ook zal ik voor koningen spreken van Uwe getuigenissen, en mij niet schamen.

47. En ik zal mij vermaken in Uwe geboden, die ik liefheb.

48. En ik zal mijne handen opheffen naar Uwe geboden, die ik liefheb, en ik zal Uwe inzettingen betrachten."

Hoe passend is dit gedeelte des Bijbels voor onzen President, die zulk een gewichtig ambt bekleedt bij de gratie Gods. Het slot zijner inaugureele rede was : "Dit is geen dag van triomf; het is een dag van toewijding. Hier monsteren we niet de krachten der partijen, maar de krachten der menschheid. De harten der menschen wachten op ons. Het leven der menschen hangt in de balans. De hope der menschen bezoekt ons, dat wij zeggen wat wij zullen doen. Wie zal doen wat hem toevertrouwd is ? Wie durft weigeren te beproeven ? Ik verzoek allen, die eerlijk zijn; allen, die patriottisch gezind zijn; allen, die het welzijn voor de toekomst zoeken, aan mijne zijde. Met de hulp van God hoop ik hen niet te beschamen zoo zij mij met raad en steun dienen."

Wij stemmen van harte in met de Continent : "God moge onzen President de noodige krachten geven !"

Nog iets.

In hoeverre onze President een man is, die God vreest, kan ik niet zeggen, maar drie dingen werden vermeld, die ons bevallen :

a. Dat hij den moed had om den inaugureelen dans (ball) te verbieden.

b. Dat hij met dank geweigerd heeft eere-lid te worden van de "Chevy Chase Club," die "golf" speelt, de wijnflesschen ledigt en de ijdelheid uithangt.

De President heeft te kennen gegeven, dat hij geen tijd heeft voor verkeer met de *rijken* en geen tijd heeft om *golf* te spelen.

Zoo dit besluit uit de vreeze Gods opkomt, zijn we blijde over het feit, dat God ons in Zijne algemeene genade zulk een president gaf.

c. Dat bij het "dinner" in het Witte Huis het gebruiken van den wijn afgeschaft is.

Voorzeker, er steekt geen kwaad in, wanneer iemand een glaasje wijn gebruikt; maar dat onze President ook deze gewoonte van de hand wijst doet hem niet dalen, maar stijgen in onze schatting.

Wijn verderft vele menschen, maar redt er niet één.

Woodrow Wilson would row. May he row by the grace of God !"

Onze Zending.

Twee belangrijke documenten hebben onlangs het licht gezien, t.w. de oproeping van onzen Orrganiseerenden Secretaris, Ds. A. F. Louw, die iedere snaar in 't gemoed doet trillen, en het boekske over "De opvoeding in de Zending en de opleiding van Inboorling-Arbeiders" door onzen zendeling, Ds. J.. S. Murray, van Mvera, Nyasaland. Wij vertrouwen, dat onze predikanten moeite zullen doen om ze te verspreiden. Slechts langs dezen weg worden wij bekend met bestaande behoeften. Indien ieder predikant het krachtig stuk van Ds. Louw wilde lezen van den kansel zal meer dan een gemeentelid verstaan, hoe noodzakelijk de uitbreiding van ons werk in Midden-Afrika wordt. Het indringen van de Roomschen in ons gebied is een bitter onaangenaam feit waarmee wij rekenen moeten. Als ons werk in die streken niet verijdeld worden zal, dan moeten wij rekening houden met wat daar gebeurt. Wij moeten òf toelaten, dat de Roomschen ons werk vernietigen, òf meer arbeiders zenden in dien werkkring. Daartoe helpe ons God in Zijne genade !

ONS KERKGEZANG.

(Voorlezing door Prof. F. W. Jannasch te Stellenbosch).

De A.C.V.V. heeft mij verzocht het een en ander te zeggen over dat belangrijk deel van onze kerkdienst, n.l. het koraal, i.e., onze Gezangen en Psalmen. Wij treden daarmee een tempel van heilige kunst binnen; een tempel die in een verstaanbare en indrukmakende taal tot ons spreekt door zijn eenvoudige gedaante en de duidelike manier, waarop hij alles uitdrukt. Een edele en eenvoudige schoonheid spreekt uit onze koralen. Ze zijn geboren uit de diepte van gelovig gevoel en godsvruchtige zin, geheiligd door doel en ouderdom; en in goede en kwade dagen hebben zij het leven begeleid en verhelderd. Ook nu nog openbaren zij hun schoonheid en levende waarde en tot in verre

tijden zullen zij tot zegen zijn voor Kerk en huisgezin, voor jongen en ouden.

Het kan niet ontkend worden, dat sommige van onze psalmen van minder waarde zijn en dat naar aanleiding hiervan mensen beweerd hebben, dat onze psalmen vervelend zijn en niet meer geschikt voor de ontwikkelden en voor de jeugd. "Onze tijd," zeggen zij, "eist vlugge melodieën in moderne vorm, ons kerklied is onmachtig en in woord en melodie verouderd. Daarom moeten wij onze oude psalmen en gezangen laten varen."

Daarentegen beweer ik met nadruk, dat wij in ons koraal een schepping bezitten van edele en blijvende schoonheid, uiterlik wel een gering gebouw maar inwendig van wonderbare kracht, glans en heerlikheid. Mej. Francis Havergal, sprekende van de koraalzang, zegt: "Het is onbeschrijfelik hoe de koralen tot in de diepste der ziel vloeien."

Indien dan onze gemeenten, de beschaafden onder ons en zelfs onze geachte predikanten, ten volle bewust zijn van de schoonheid en de kracht van ons koraal, dan kunnen toch klachten en beschuldigingen zoals de bovengenoemde nauweliks mogelik zijn.

Onder "koraal" bedoelen wij de zangwijzen, Psalmen en Gezangen, die door de Evangeliese gemeenten gezongen liederen zoals ze ons sedert de dagen der Hervorming geschonken zijn. Een scherpe scheidslijn moet echter getrokken worden tussen die melodieën, die door de Evangeliese gemeente in haar godsdienst opgenomen zijn en als gewijde muziek bewaard, en de, in de vorige eeuw ontstane, zogenaamde "geestelike wijzen," alsook het koraal van de 20ste eeuw. Ook vóór de Hervorming was er, in beperkte omvang, een kerkelik, gewijd volksgezang, dat de Roomse Kerk, al was het dan ook met tegenzin, dulden moest, daar zij het niet verhinderen kon.

Doch het evangeliese kerklied werd in werkelikheid eerst geboren toen Luther optrad met de evangeliese boodschap van de rechtvaardigmaking door het geloof, uit genade alleen, en toen alle gewetensdwang gebroken werd en de gemeente de vrije toegang tot het vaderhart van God verkreeg.

Wat nog waar en schoon was in het oude werd overgenomen, veranderd en bewerkt naar de behoeften van de nieuwe gemeenten en met evangelie geest en inhoud vervuld. Op die wijze verkreeg men, met betrekking tot de muziek, een ontwijfelbare kerkelike grondslag en een echt godsdienstige inhoud. De tonen dezer melodieën openbaren een macht van geloof en vertrouwen, die zich boven al het aardse verheft. Deze gezangen zijn door God aan ons geschonken en ze zijn alleen voor God bedoeld.

In 1524 ontstond het eerste evangeliese gezangboekje en als gevolg werd er een machtige onweerstaanbare zanglust geboren, waardoor velen voor de Hervorming werden gewonnen. Men putte ook uit het volkslied, daar dit diep en innig verwant was aan de godsdienst. Zo, b.v. was de wijze van Psalm 42 oorspronkelik een franse volksmelodie. Op die wijze kreeg het evangelies koraal zijn eigenaardig volkskarakter.

Men trad nu een nieuw tijdperk binnen, waarin men naar meer vrijheid van beweging in rythmus en de toonzetting streefde, naar bevrijding van de oude, strenge banden van het kerkgezang. Aldus werd de weg gebaand tot een bijna onuitputtelik rijke en vrije wijze van ontwikkeling, waarvan het nationale en het godsdienstig-kerkelike kenmerken zijn, die een onvergankelik stempel gedrukt hebben op het nieuwe gemeentegezang.

Niet slechts Luther, maar Kalvijn ook heeft bijgedragen tot het scheppen van het gemeentegezang. In 1539 verscheen een Psalmboek van Kalvijn, doch daar de psalmen op volkswijzen gezongen werden, werden de meerderheid door Goudimel en Frank opzettelik voor kerkgebruik gekomponeerd en daarna werden zij naar Zwitserland en Nederland overgebracht. Ze zijn in de oude kerkelike sleutel gekomponeerd, d.i. niet met korte en alnge noten. Zij bezitten een eigenaardige kracht en schoonheid en wanneer zij rythmies gezongen worden, zijn ze zelfs het moderne oor zeer aangenaam, b.v. Psalm 65. Dit alles met betrekking tot de 16de eeuw.

In de 17de eeuw ontmoeten wij een reeks bekende zangers, die frisse, opgewekte populaire melodieën voortgebracht hebben in de tegenwoordige majeur en mineur sleutels. Velen dezer koralen zijn in onze gezangbundel te vinden, b.v. Gezang 46: "Het lam voor ons op aard geslacht," door Michael Pretorius; Gezang 39: "Jezus neemt de zondaars aan," van Johannes Kruger en Gezang 17: "Wie maar de goede God laat zorgen," van George Neumark.

De volgende periode, hoewel pietisties van aard, bracht ook een aantal innige, schone wijzen voort, zoals de melodie bij "Halleluja eeuwig dank en ere." De volgende richting, n.l. die van het rationalisme, bracht niets voort en duurde tot diep in de 19de eeuw. Hierop volgde een reaktie en pogingen tot hervorming werden aangewend. Deze pogingen duren voort tot heden en men kan met recht positieve resultaten verwachten.

De betekenis voor het godsdienstig leven blijkt uit dit overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling van het koraal. Daar zij uit 't godsdienstig volksleven voortgekomen is heeft zij ook een blijvende levenskracht. God heeft ons volk met rijke, muzikale gaven toegerust, waarvoor wij Hem immer dankbaar moeten zijn, en derhalve moeten wij deze gaven op de rechte wijze gebruiken en ontwikkelen. Wij moeten dus aandachtig opletten en horen en ons verdiepen in de samenvatting der tonen om duidelik bewust te worden van wat elke melodie tot ons zegt, voor ons betekent en waarin dus haar biezondere levensinhoud bestaat.

Ieder koraal is een op zichzelf staand, afgerond geheel en is zo te zeggen 'n persoonlikheid. Maar om terug te komen tot het feit, dat het nationale en het godsdienstige medewerkten in het ontstaan en in de ontwikkeling van het koraal wil ik zeggen, dat het nationale van het koraal allereerst in zijn bouw als lied ligt. Onze koralen zijn liederen en zo geniaal en naief van aard, dat men dadelik voelt, dat zij niet gemaakt maar geworden zijn, en niet om door één stem maar wel door de schare eenstemmig ge-

zongen te worden. Met betrekking tot de godsdienstige waarde van de melodie is de allereerste wet van de muzikale lyriek niet, dat de muziek maar dat het gedicht het voornaamste deel uitmaakt. De muziek moet het gedicht dienen. De melodie moet, van het begin af, door thema en uitwerking, aan de aandoeningen door het gedicht gewekt een afgeronde en karakteristieke uitdrukking geven. Dit moet ook het geval wezen met onze koraal-melodieën. Is een gedicht dus van een bepaald godsdienstige inhoud, dan moet de melodie ook dezelfde godsdienstige inhoud hebben. Als voorbeeld hiervan nemen wij Luthers lied : "Een vaste burg is onze God." (Houdt Christus Zijne Kerk in stand.)

Hoe stevig is de bouw, hoe natuurlik de gang, hoe eenvoudig de uitdrukking van deze krachtige melodie ? Hier wordt het karakter van de woorden van het lied heerlik uitgedrukt. Het is een treurig feit, dat dit gezang zo onbekend is.

Maar om voort te gaan, het lied van Nicolai dient ook genoemd te worden, alsook het bekende lied van George Neumark, "Wie maar de goede God laat zorgen."

Wanneer wij nu waarlik overtuigd zijn van het bepaald godsdienstige gehalte van onze koraal melodieën, dan behoeven wij geen verdere bewijs voor de grote betekenis van het koraal voor het godsdienstige leven van ons volk. Uit godsdienstig leven geboren, met godsdienstige levenskrachten vervuld, moet het ook godsdienstig leven wekken, onderhouden, versterken, verrijken.

Maar om nu enige vragen aan te roeren. Men wil onze Psalmen en Gezangen door andere liederen van minder waarde vervangen. Zo schreef een van onze invloedrijkste predikanten aan mij : "Voorts blijf ik erbij, dat, hoe deugdzaam de muziek ook moge wezen, zij voor een groot deel te moeilik of te onaantrekkelik voor de grote gemeente blijven zal, die iets gemakkeliker en meer opwekkends eist. Hoe wij daarover ook spreken en schrijven mogen, zo blijft het toch waar, dat onze gemeenten kosteliker en stichteliker de engelse muziek zingen. Het helpt niet te verklaren, dat de smaak verkeerd is; men doet wat men smakelik vindt. Maar wij moeten niet overhaastig handelen om wat oud is opzijde te leggen, om wat nieuw en oppervlakkig is in de plaats daarvan aan te nemen." Dit spreekt voor zichzelf ! Is er niet reeds een begin gemaakt met het verwaarlozen van onze koralen in vele onzer gemeenten ? Zouden wij met dezelfde gerustheid toezien, wanneer men onze Bijbel opzijde wou zetten voor een of ander godsdienstig geschrift ? Welaan, dan ! laat ons heden een ernstig voornemen opvatten, en daar ook naar handelen, niet te rusten totdat onze Psalmen en Gezangen in kerk, op school, in gemeenschapsleven, in gemeenteleven en in het huisgezin weder in ere komen en de plaats innemen, die hun toekomt.

Maar om terug te komen, men wil meer levendigheid in het zingen hebben. Wanneer onze koralen rythmies, d.w.z. met korte en lange noten gezongen worden, zijn ze toch waarlik levendig genoeg om zelfs de meest afkerigen te kunnen bevredigen. Velen beweren, dat deze wijze van zingen te moeilik is en dat ons volk niet muzikaal genoeg is om dit aan te leren. Daartegen wil ik opmerken, dat de lange en korte noten bijna altijd samen vallen met de zware en lichte lettergrepen van de tekst, waardoor het zingen van de korte noten tussen de lange noten reeds dadelik vergemakkelikt wordt. En de bewering dat ons volk onmuzikaal is, beschouw ik als 'n belediging, en mij dunkt dat na ongeveer 30 jaar alhier onder de jeugd muzikaal arbeid verricht te hebben, ik in staat behoor te zijn hierover een vrij vertrouwbaar oordeel uit te spreken.

Zulk rythmies zingen bevordert niet slechts de levendigheid maar stelt ons in staat vele van onze psalmen weer te kunnen gebruiken, zoals b.v. Psalm 33.

Willen wij nu op deze weg voortgaan, dan moet ik zeggen dat het weinig nut heeft, wanneer wij de ene Zondagavond na de andere in de kerk rythmies zingen en daarna in onze verenigingen, in de huisgodsdienst en ook Zondagsmorgens in de zaal weer met even lange noten zingen. Wij moeten allen helpen deze gewichtige zaak te bevorderen. Laat ons opnieuw onze liefde en geestdrift schenken aan het koraal. Wie zijn klanken in zich opneemt, wie het hart ontsluit voor zijn diepe geestelike, godsdienstige waarde, ontleent daaraan groot voordeel ook voor zijn persoonlik leven. Hij verkrijgt daardoor een immervloeiende bron van gezonde, muzikale inspiratie, wordt bewaard tegen ongezonde, oppervlakkige liederen, krijgt een gids en bouwmeester voor zijn gehele wezen, die slechts veredelen en verheffen kan. Een van mijn leerlingen zeide niet lang geleden aan mij: "Nu dat ik zelf de koralen beoefen en speel, begin ik al heel goed te verstaan hoe het is, dat u de Psalmen en Gezangen zo hoog schat. Hoe meer ik ermee te doen heb, hoe meer krijg ik ze lief en gevoel ik de goede en verheffende invloed die ze op mij uitoefenen." Laten wij dus het koraal in het midden van ons persoonlik leven plaatsen. Laat ons ook allen, door ons voorbeeld en door onze invloed, er toe bijdragen dat het koraal in het huiselik leven, in de familie, op school en in onze verenigingen zijn burgerrecht herwint. Wanneer alzo het opgroeiend geslacht het heerlik koraal met liefde en geestdrift doet horen, dan moet daaruit volgen dat ook het gezongen Evangelie—want het koraal is het Evangelie in tonen—nieuwe zegen en levenskrachten over ons volk zal uitstorten. Schone, heerlike taak voor diegenen die er toe willen medewerken.

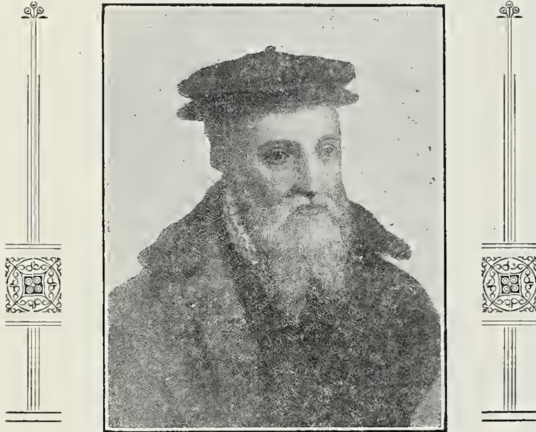
God zegene al onze pogingen en arbeid in deze richting. Moge Hij het koraal, ons door Hem geschonken, steeds schoner in de mond van ons volk doen weerklinken, Hem ter eer. Ja, Hem ter eer, want dat moet toch het laatste en hoogste doel van al het zingen zijn, anders houdt 't op heilig en godegewijd te wezen. Gode alleen zij de eer ! zo rijze het steeds ten Hemel in de tonen van het koraal en zo mogen ook mijn woorden eindigen in dit woord. Soli Deo Gloria, Ere zij Gode alleen !

Onze Belijdenisschriften.

DE HEIDELBERGSCHE CATECHISMUS.

III.

Naast Frederik komt de eer van het samenstellen van den Heidelbergschen Catechismus toe aan twee mannen, die hier moeten worden genoemd: t.w. ZACHARIAS URSINUS en CASPER OLEVENIANUS. Beginnen wij met den eerstgenoemde.

ZACHARIAS URSINUS

werd te Breslau in Duitschland geboren, den 18den Juli 1534. Zijn eigenlijke naam van *Bär*, (of De Beer), naar de gewoonte van dien tijd in 't Latijn overgezet. Hij was een leerling van melanchthon te Wittenberg, en was tegenwoordig, toen de Rijksdag te Worms (1557) Luthers "Hier sta ik, ik kan niet anders: God helpe mij" vernam. Vroeg kwam Ursinus naar de Universiteit—hij was slechts 16 jaren oud. Zoo schrander was hij, doch tevens zoo arm, dat hij ondersteuning ontving van rijke kooplieden en anderen in de stad zijner geboorte. Een der grootste geneesheeren van dien tijd, een inwoner van Breslau, deed zeer veel voor hem. De brieven van den dankbaren Ursinus zijn ons bewaard gebleven, en ademen een toon die ons weldadig aandoet en een licht werpt op het edel karakter van den schrijver.

* * *

Na voltooiing van zijn loopbaan aan de Universiteit ging hij op reis. Strassburg, Genève, Basel, Zurich bezocht hij. In laatstgenoemde stad maakte hij kennis met Fries, den leeraar van 't Hebreeuwsch, die zoo ingenomen was met den student, dat hij hem uitnoodigde Zurich tot toevluchtsoord te kiezen, indien zulks ooit mocht noodig zijn. Naar Wittenberg teruggekeerd werd hij geroepen hoofdonderwijzer te zijn van de Elizabeth School in zijn geboortestad. Daar moest hij onderwijs geven in de leer des Bijbels. De Hoog-Lutherschen namen aanstoot aan zijn onderwijs; en om zichzelf te verdedigen gaf hij een werk uit over de sacramenten. Dit bevredigde zijn tegenstanders niet. Na twee jaren legde hij zijn ambt neer. Gaarne had men hem te Wittenberg, doch Melanchthon was niet meer, en diens schoonzoon Peucer stond aan het hoofd der Universiteit. Ursinus echter zag zich genoodzaakt het aanbod van Wittenberg aftewijzen. En hij deed hiermee wel; want niet lang daarna werden de Melanchthonianen uit Wittenberg gedreven en Pencer zelf in de gevangenis gestopt. Zoo kwam het, dat Ursinus andermaal naar berg gedreven en Peucer zelf in de gevangenis genaast Calvijn, onderwijs gaf. Aan zijne voeten zat onze jonge theoloog, en ook aan die van Bullinger, den opvolger van Zwingli. Toen nu Petrus Martyr naar Heidelberg beroepen werd, en het beroep van wege zijn ouderdom niet aannam, werd Ursinus bewogen het aanbod van Heidelberg aantenemen, en derwaarts in 1561 te vertrekken. Hij voorzag den strijd die dáár zou ontbranden, doch durfde niet weigeren. Eens riep hij uit: "Och, kon ik maar in een hoek verborgen blijven. Ik zou eenig ding willen geven, om ergens in een dorpje stil en rustig te zijn." Doch God wilde het niet. Ursinus moest naar Heidelberg. Dáár arbeidde hij met groot succes, en met onverdroten ijver, tot den dood van Frederik III, 1576, toen hij, met 600 standvastige Hervormden, afgezet en verbannen werd door Lodewijk VI, die de Luthersche belijdenis invoerde.

* * *

Te Heidelberg nam hij deel aan het opstellen van den Catechismus en aan de verdediging er van. Opmerkelijk was de aanhef van dezen Catechismus—zoo naar den aard van dezen Godsman. Calvijns Catechismus—die van Genève (1536 en 1541)—begon met de vraag:

"Quis humanae vitae praecipuus est finis?"
"Wat is het hoogste doel van den mensch?"

en had tot antwoord:—

"Ut Deum, a quo conditi sunt homines, ipsi noverint."

"Dat zij God kennen, van Wien zij afkomstig zijn."

Ursinus deed eene andere vraag, t.w. "Wat is uw eenige troost in leven en sterven?" en gaf antwoord:—

"Dat ik met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers eigen ben." Zijn Catechismus dus zou des Christens troostboek zijn. Hij zou den leerling toonen, hoe tot geloofsverzekering te komen, waar een vast anker voor de ziel te vinden te midden van de stormen des levens. De kleine Catechismus van Luther begint ook wel met de vraag:

"Wat behoort onze allergrootste en meest bestendige zorg te zijn?"

waarop werd geantwoord:—

"Dat wij in leven en sterven, en na onzen dood, alzoo in tijd en eeuwigheid, met God, als ons eenigste en hoogste goed, onafscheidelijk vereenigd mogen zijn."

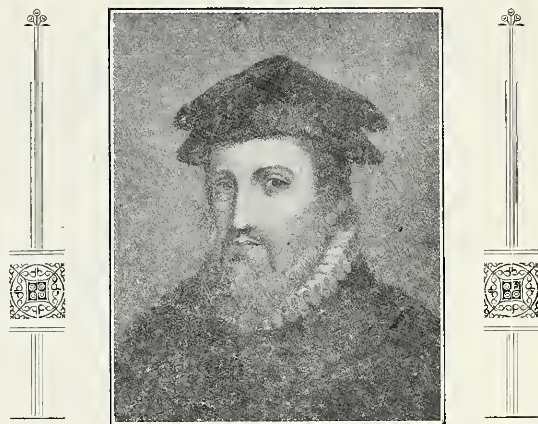
Doch Luthers heele Catechismus is anders ingericht, en de Heidelberger is er verre boven verheven. De *nietigheid* des menschen, de nederbuigende *genade* Gods in Christus Jezus, het toegewijd, dankbaar *leven* van het kind van God, is het groote thema door Ursinus ontwikkeld. Dit komt ook overeen met de voorstelling van de *leer der zaligheid*, zooals die ontwikkeld is in den Brief van Paulus aan de Romeinen, waar er *eerst* gehandeld wordt over *zonde* (H. 1—7), *daarna* over *verlossing* (H. 8—11), en eindelijk over de *dankbaarheid* (H. 12—16).

* * *

De Catechismus bracht Ursinus in 't midden van grooten strijd. Te Maulbronn, April 10, 1564, moest hij zes dagen lang met Olevianus zijn Catechismus tegen de Lutherschen verdedigen, zonder de onrust te doen bedaren. Ursinus, zooals wij gezien hebben, werd ten gevolge van dit alles uit Heidelberg verbannen, en nam de wijk naar Neustadt an der Hardt, waar eene bloeiende theologische school was gesticht door Casimir, den tweeden zoon van Frederik III, het "Casimirum" geheeten. Dáár werd Ursinus nu als Hoogleeraar bevestigd, en daarheen trok hij studenten uit vele deelen van Europa, t.w. uit Engeland, Polen, Frankrijk. Neustadt werd een brandpunt van Gereformeerde leer en werkzaamheid. Dáár arbeidde hij tot zijn dood op den 6den Maart, 1583, nalatende eene weduwe en één zoon. In datzelfde jaar volgde Casimir zijn Lutherschen broeder op in 't keurvorstendom en herriep de verbannen predikers. De Gereformeerde Kerk werd in de Paltz hersteld.

* * *

Die Ursinus wil leeren kennen moet zijn schatboek ter hand nemen, misschien de beste commentaar op den Heidelbergschen Catechismus. Hij was geen strijder. Hij was een geleerde, die zijn tijd nuttig wist te besteden in zijn studeervertrek. God had hem in den strijd geworpen, en hij had zich uitmuntend van zijne taak gekweten. Nu hij oud was geworden onttrok hij zich aan de openbare wereld en hield hij zich bij zijn eigenlijk werk. Op zijn studeervertrek had hij het opschrift aangebracht: "Amice, quisquis huc venis, aut agita paucis, aut abi, aut me laborantem adjuva" (Vriend, wie gij ook zijt, wanneer gij hier komt, wees kort: verwijder u, of help mij in mijn werk). De eenige man, die hem uit zijn kamer kon lokken, was de vorst zelf, die ter wille zijner gezondheid hem soms dwong zijn arbeid te staken. Uiteindelijk bezweek hij. Zijn werk, dat hem altijd eene lust was, werd eene last. Hij noemde het zijn "tredmolen." Hij stierf op den 6den Maart 1583. Groot was de smart over zijn heengaan in alle landen der Hervorming, want in Europa was hij overal bekend. Hij werd begraven in het Koor der Kerk te Neustadt. Op zijn grafsteen werd het volgende opschrift in 't Latijn aangebracht: "Een groot theoloog, een overwinnaar over de dwalingen aangaande den persoon van Christus en het Avondmaal, met krachtige woorden en eene machtige pen begiftigd, een wijsgeer met helder inzicht, een wijs man, een machtige onderwijzer der jeugd." deze inscriptie is verloren geraakt, daar de Kerk te Neustadt vele veranderingen heeft ondergaan. Het Koor-einde werd lang door de Catholieken gebruikt, terwijl de Protestanten het schip der Kerk ter hunner beschikking hadden, met een muur tusschen beiden. Zoo kwam het, dat men zijn graf niet in orde hield, en niemand kan aanwijzen, waar zijn lichaam ter aarde werd besteld. In de Kerk te Neustadt is er thans geen gedenkteeken ter zijner eer. De Gereformeerde Kerk in Amerika is bezig met het daarstellen van een muursteen in marmer, in het Protestantsche deel der Neustadtsche Kerk. Onze Amerikaansche geloofsgenooten hebben enkele jaren geleden te Herborn in Duitschland ter eere van Caspar Olevianus, die daar begraven ligt, een graf monument opgericht. Die twee mannen echter hebben geen eerezuil noodig. Zij leven in den Heidelbergschen Catechismus, het kostbaarst monument, dat ter gedachtenis van die mannen kon worden opgericht.

Caspar Olevianus.

De man die naast en met Ursinus moet worden genoemd is Caspar Olewig, geboren te Trier, op den 10den Augustus 1536. Reeds vroeg in zijn leven, toen hij pas veertien jaren oud was, verliet hij het ouderlijk huis om in Frankrijk zich in de studie der rechtsgeleerdheid te oefenen. Zoo bezocht hij de hoogescholen te Parijs, Orleans en Bourges. In Frankrijk werd hij Protestantsch en voegde zich bij de "gemeenten onder het kruis."

God de Heere leidde den student op eigenaardige wijze. Te Bourges was hij zeer bevriend met den zoon van Graaf Frederik van Simmern, beter bekend in de geschiedenis als Frederik III, den Keurvorst van de Paltz. Wandelende langs den oever der rivier werden de twee vrienden door eenige "adellijke, door den wijn bevangene studenten uitgenoodigd in een bootje de rivier overtesteken." De jonge prins liet zich overhalen, tegen den raad van Olevianus. In het midden der rivier kantelde de boot, sloeg om en allen werden in het water geworpen. Olevianus, om zijn vriend te redden, sprong hem achterna, doch liep gevaar van te ver-

drinken. In doodsangst verkeerende riep hij tot God om uitredding en deed de gelofte, dat hij Gode in de Evangeliebediening zich zou wijden, zoo hem het leven werd geschonken. "Een dienaar van den prins hem met den dood ziende worstelende, snelt, in den waan dat hij den prins was, ter hulpe en redt hem, terwijl zijn meester jammerlijk verdronk. Van dien oogenblik af, begon Olevianus naarstig de Heilige Schrift, de werken der hervormers en vooral die van Calvijn, te onderzoeken." (Schotel).

Na voltooiing zijner studiën in de rechtsgeleerdheid keerde hij huiswaarts, naar Trier, doch begaf zich weldra naar Zurich en daarna naar Genève, om door Calvijn te worden ingeleid in de leer der Gereformeerde Kerk. Teruggekeerd naar Trier begon hij spoedig het Evangelie te verkondigen. Dit verwekte groote opschudding, daar Trier bitter roomsch was. Doch Olevianus kreeg steun bij het volk, dat hem aanhing, en hoewel hij menigmaal bedreigd werd, bleef hij volharden in de verkondiging van het Evangelie.

* * *

Op dringende uitnoodiging van den Keurvorst Frederik II, wiens zoon hij had trachten te redden, kwam Olevianus naar Heidelberg, eerst om het ambt van onderwijzer aan het "College der Wijsheid" te aanvaarden, en daarna om aan de Hoogeschool les te geven in de Dogmatiek. Doch, daar hij meer aanleg had voor de praktische werkzaamheden der gemeente, werd hij aangesteld als leeraar in de St. Pieters-Kerk, vervolgens in de H. Geest-Kerk en eindelijk als hofprediker.

Zoo kwam het dan ook, dat Olevianus gekozen werd om met Ursinus een Catechismus optestellen. De twee arbeidden niet gemeenschappelijk; elk volgde zijn eigen weg. Beiden echter namen Calvijns Geneefschen Catechismus en den Catechismus van Johannes à Lasco tot grondslag van hun arbeid. Het grootste deel van onzen Catechismus is zeker van Ursinus afkomstig; doch van Olevianus hebben wij o.a. de uiteenzetting van de leer aangaande den Middelaar (Zondag 12 tot 17): de Geloofsartikelen in Zondag 22: de Voorzienigheid in Zondag 26, 27, 28: de namen Jezus en Christen, Zondagen 29, 30, 32: de Nederdaling ter Helle, Zondag 44, anders door hem uitgelegd, dan door Ursinus, enz.

* * *

Na den dood van den Keurvorst Frederik moest Olevianus het ontgelden onder diens zoon Lodewijk, die het Lutheranisme in de Paltz herstelde. Hem werd het niet toegelaten een woord te spreken bij de begrafenis van zijn vroegeren vriend, den Keurvorst Frederik, hoewel hij hofprediker was. Het preeken werd hem verboden; doch de Heere opende hem den weg. Na eerst te Berleburg een heenkomen te hebben gevonden, ging hij naar Herborn in 1584, waar hij de nieuwe Universiteit opende, waarvan hij niet lang rector bleef, en waar hij op den 27sten Februari 1585 overleed. Op zijn sterfbed, zoo luidt het verhaal, gaf hij de allerkrachtigste getuigenis van zijn geloof in den Heiland. "Gisteren," zoo sprak hij, "werd ik voor bijna een uur vervuld met onuitsprekelijke blijdschap. Het scheen mij toe, alsof ik wandelde in een prachtige veld, waar de hemelsche dauw neerviel, niet in droppelen, maar in stroomen, en waarin mijne ziel lafenis kon vinden." Prof. Asted deed hem de vraag: "Mijn broeder, zijt gij zonder twijfel aangaande uwe zaligheid in Christus?" Het antwoord kwam in een krachtig Latijnsch woord: "*Certissimus* (allerzekerst)". Kort daarna overleed hij, met dit woord van geloofsverzekering nog zwevende op de lippen. Van Beza is er een treurdicht op zijn dood bewaard, beginnende:

"Eheu, quibus suspiriis,
Eheu, quibus te lacrymis,
Oleviane planxero."

(Olevianus met welke verzuchtingen, met welke tranen, zal ik u betreuren?)

Uw Koninkrijk Kome.

DAVID LIVINGSTONE—ZENDELING EN ONTDEKKER.

II.

In de eerste jaren van zijn leven als zendeling was Livingstone niet voornemens te trouwen: hij meende dat hij zijn werk als zendeling beter zou kunnen voortzetten als een ongehuwde man. Doch de terugkeer van Dr. Moffat met zijn huisgezin uit Engeland, in 't jaar 1844, deed hem van plan veranderen, en Mary Moffat, de dochter van Dr. Moffat, was de persoon door wie die verandering gewrocht werd. Het antwoord op een zekere vraag aan haar gedaan, terwijl zij zittende waren onder een grooten boom te Kuruman, besliste de zaak. Niet onmiddellijk echter na hun verloving zijn zij in 't huwelijk getreden. Want hij is eerst van Kuruman, de statie van Moffat, naar zijn eigene statie, Mabotsa, vertrokken, waar het hem gelukt is een huis te bouwen en een tuin uit te leggen, waar hij zijn beminde als zijn levenshelpster verwelkomen kon. Op zijn weg naar Mabotsa schreef hij haar zijn eersten brief, waarin hij zegt: "En nu, mijn liefste, vaarwel. Moge God u zegenen! Laat uwe toegenegenheid jegens Hem veel meer zijn dan jegens mij, en, bewaard door Zijn almacht en genade, hoop ik dat ik u nimmer oorzaak geven zal om spijt te hebben dat gij mij een deel van die toegenegenheden gegeven hebt. Welke vriendschap wij ook voor elkander gevoelen, laten wij op Jezus zien als den Vriend van ons beiden, en moge Hij u met Zijn eeuwige armen van alle kwaad beschermen!"

Eenigen tijd daarna werd hun huwelijk te Kuruman voltrokken, en Livingstone bracht Mary Moffat als zijn vrouw naar Mabotsa, waar hij zijn werkzaamheden van preeken, onderwijzen, huisbezoeken en genezen voortzette, en zij met de hare van huishouden en leeren van kinderen begonnen is. Doch hier is hij niet lang gebleven. Wegens misverstand met een anderen zendeling, die hier

werkzaam was, liet Livingstone aan zijn Collega 't geheele werk over, aan hem ook achterlatende het huis, de onkosten waarvan hij uit zijn eigen zak betaald had, zoowel als den fraaien tuin waaraan hij veel moeite besteed had.

Chonuane, een plek gelegen 40 mijlen verder noordwaarts, was hun tweede statie, waar hij het middel is geweest Sechele, den kapitein van de inboorlingen aldaar, tot inkeer te brengen. Deze statie echter moest hij, na twaalf maanden er in gearbeid te hebben, wegens zware droogte verlaten, en Kolobeng was de plaats waar hij zich vestigde.

Het scheen Livingstone toe dat Kolobeng de plaats was waar hij zijn levenswerk moest verrichten. Hier, zoo als Livingstone het uitdrukte, " bouwen, tuinmaken, schoenlappen, ketellappen, timmeren, geweer rechtmaken, hoefsmidswerk, wagen heelmaken, preeken, schoolhouden, een klas van drie in de theologie—deze dingen nemen mijn tijd in beslag. Mijn vrouw maakt kaarsen, zeep en kleederen. En alzoo hebben wij bijna geleerd wat behoort tot de kundigheden van huishouding in Centraal Afrika—de man een doeal buitenshuis, de vrouw een meid voor alle werk er binnen."

Hier werden drie van zijne kinderen geboren, en hier is hij begonnen met onvermoeiden ijver te arbeiden. En toch zou Kolobeng zijn permanent arbeidsveld niet wezen. Door de groote droogte, die van jaar tot jaar duurde, werd het volk, waaronder hij arbeidde, verstrooid, en hij gevoelde zich dus gedrongen om uit te zien naar een ander arbeidsveld. Zou hij zijn aangezicht zuidwaarts wenden? Dat niet, anderen waren er die het Evaangelie aldaar verkondigden. Zou hij zich naar het oosten begeven? Daarheen ook was 't pad gesloten, aangezien er misverstand bestond tusschen hem en de boeren, wegens de onbillijke wijze waarop zij eenigen tijd te voren door de Britsche regeering behandeld waren. Doch was niet het geheel van Afrika noordwaarts voor hem—dat Afrika, dat groot land dat in de duisternis en de schaduw des doods liggende was? Ja, zeker, maar lag niet de groote Kalihari woestijn tusschen in—aan het noorden en het westen—die woestijn, welke, zooals men in dien tijd geloofde, uit een groot brandend zoutachtig gewest bestond, waardoor geen mensch reizen kon? Zoo meende ook Livingstone in den tijd toen hij zich de vraag moest doen: " Waar moet ik heen?" En wonderlijk! was het niet hij die de wereld later met het feit bekend maakte, dat in die gewesten er duizenden en duizenden dorpen bestonden, die dik bevolkt en vol leven waren.

Doch destijds was de vraag nog voor Livingstone: Waarheen moet ik mij nu wenden? Acht jaren—van 1841 tot 1849—had hij doorgebracht in zijne pogingen om aan 't doel van het Londensch Zendinggenootschap te beantwoorden, om n.l. staties op te richten en pogingen aan te wenden om bekeerden uit 't heidendom rondom die statie te verzamelen, van wie licht overal rondom verspreid kon worden. En, indien Liivingstone voortgegaan ware met zulk werk zou hij veel voor 't uitbreiden van Gods rijk hebben kunnen doen, en, gelijk andere zendelingen, na een nuttig leven, in zijn rust ingegaan zijn, zijne werken met hem volgende.

Doch hij werd in den loop van Gods voorzienigheid geleid een anderen weg in te slaan. Want, van inboorlingen gehoord hebbende van een groot inlandsch meer, genaamd Ngami, heeft hij 't besluit genomen om eene reis te doen met 't doel om dat groote inlandsche meer te vinden.

Het was op den 1sten Januari 1849 dat hij een begin heeft gemaakt met die ontdekkingsreizen welke zoo veel bijgedragen hebben tot de uitbreiding van Christus Rijk in donker Afrika. Vergezeld van twee jagers, de heeren Oswell en Murray, legde hij de reis in veiligheid af, en stond op den 1sten Augustus aan den oever van een meer, waarvan 's menschen oog het einde niet zien kon. " Gij hebt iets zoo heerlijks nooit gezien," was hetgeen hij aan een vriend daaromtrent schreef. Het vooruitzicht van een waterweg waarlangs men door booten varen kon naar gewesten welke geen blanke mensch tot nog toe ooit gezien had—gewesten van menschen dikbevolkt, heeft Livingstone met geestdrift vervuld, en hij deed aan zichzelf de vraag: " Wie kan in dat goed land ingaan? Wie?"

Het Koninklijke Aardrijkskundige Genootschap toonde de waarde welke het hechtte aan

DE ONTDEKKING VAN 'T MEER NGANDI

door aan Livingstone eene som gelds ten geschenke toe te zenden. En Livingstone zelf verheugde zich over deze ontdekking o.a., omdat hij meende dat hij toen een gewest had gevonden waar hij eene nieuwe statie oprichten kon, waar hij met vrucht zijn zendingarbeid voortzetten kon. Bijna dadelijk derhalve keerde hij naar Kolobeng terug om zijn vrouw en kinderen daarheen te brengen. Daar aangekomen zijnde, bracht hij hen naar het meer, opdat zij hunne oogen voor de eerste maal daarop vestigen zouden. En groot was de blijdschap van de kinderen als zij hunne voeten in 't meer voor het eerste zetten: zij speelden daarin gelijk kleine eenden.

Doch helaas! het duurde niet lang voordat de ontdekking werd gedaan, dat daar, langs 't meer, de plaats niet was om te wonen. De kinderen en dienstboden werden door eene zware koorts aangetast, en Livingstone zag zich derhalve gedrongen om zijne familie naar Kolobeng terug te nemen. Daar aangekomen zijnde werd hun een derde dochter—hun vierde kind—geboren, die hun echter door een zware koorts ontnomen is. Mevrouw Livingstone werd zelve ook van eene ernstige ziekte bevangen, die haar rechter oog aantastte, en Livingstone zag dus dat het hem onmogelijk was om met zijn werk aldaar te volharden. En hij werd derhalve genoodzaakt om voor de derde maal naar eene plaats uit te zien waar hij met vrucht zou kunnen arbeiden.

Het was terwijl hij zich in die omstandigheden bevond dat hij eene uitnoodiging ontving van Sebituane, het hoofd van den stam van de Makololo—den grootsten man in die gewesten—om bij hem een bezoek te brengen, welke hij besloot aan te nemen. Vriendelijk werd hij door Sebituane ontvangen, en hij meende dat hij onder zijn stam arbeiden kon. Doch helaas! Sebituane werd kort na hunne aankomst aldaar ernstig ziek, en twee weken daarna is hij gestorven.

Dit was een groote slag voor Livingstone: hij betreurde den dood van Sebituane zeer diep, terwijl bovendien hij weer in verlegenheid was omtrent hetgeen hem zelf te doen stond. Hij gevoelde dat hij niet gerechtigd was zijn vrouw en kinderen bloot te stellen aan moeilijkheden en gevaren gelijk die welke zij op den tocht naar 't meer Ngami hadden moeten verduren. De eenige oplossing van 't vraagstuk, waarmee hij te doen had, was—ze naar de Kaapstad te brengen van waar zij een reis naar Engeland konden doen. Ten gevolge van dit besluit bevonden zij zich te Kaapstad in 1852, en van daar hebben zij in April van dat jaar hunne passage naar Engeland genomen. Het plan was om daar 2 jaar te blijven en daarna naar Afrika terug te keeren. Het duurde echter 5 jaar voordat zij wederom elkanders aangezichten aanschouwden. Bitter was deze scheiding voor allen. "Niets anders dan een diepe overtuiging dat deze stap leiden zou tot eer van God zou mij kunnen bewegen mijn kinderen tot weezen te maken," waren de woorden welke hij richtte tot de direkteuren van het Londensch Genootschap bij die gelegenheid.

Het was vóór dat deze scheiding plaats vond dat hij saam met den heer Oswell een reis naar het noord-oosten van 't land deed, bij welke gelegenhij ééne van zijn belangrijkste ontdekkingen deed—de ontdekking namelijk van

DE RIVIER ZAMBESI.

Deze ontdekking is ook één van de voornaamste aardrijkskundige feiten waarmee de naam van Livingstone in verband staat. Het was bij eene toekomstige gelegenheid dat hij de nu beroemde Victoria Watervallen aanschouwde.

Plaatsruimte verbiedt ons Livingstones reis naar Sinyanti, de hoofdstad van de Makololo, te beschrijven—eene reis die gepaard ging met vele gevaren. Hier is hij gebleven zes maanden, zich bezig houdende met de verkondiging van het Evangelie en de genezing van zieken. Doch hier kon hij permanent niet blijven, aangezien die gewesten gansch en al ongeschikt waren voor een familie wegens de koorts en muskieten.

In September 1853 heeft hij een aanvang gemaakt met de welbekende reis naar

ST. PAUL DE LOANDA,

de gevaarlijkste reis welke hij tot dien tijd ondernomen had. Hij had iets van 't gevaar dat daaraan verbonden was vooraf geweten, en daarom heeft hij zijn testament gemaakt, en zijne tijdelijke belangen in orde gebracht voordat hij een begin met de reis gemaakt had. Doch hij zeide: "Ik zal een weg naar 't binnenland openen, of sterven." Hij had geen twijfel dat hij op den weg des plichts was toen hij dit besluit nam. "Het is niet," schreef hij in zijn privaat dagboek, "het trotseeren van moeilijkheden en gevaren in gehoorzaamheid aan de inspiratie van ons inwendig geestelijk leven dat het verzoeken van God en Zijne voorzienigheid uitmaakt, maar 't loopen op onze eigene boodschappen zonder eene voorafgaande overtuiging van plicht, en zonder 't gebed om hulp en bestiering." En hetgeen hem den moed gaf om deze reis, die met zooveel gevaar gepaard moest gaan, te ondernemen, was de overtuiging die hij had dat 't hoogste doel door hem beoogd was, *de eer van God*. "Ik wil," schrijft hij verder, "geen waarde hechten aan iets dat ik heb, of hebben zal anders dan in verband met het Koninkrijk Gods." En hij voegde hierbij de woorden: "Kan niet de liefde van Christus den zendeling brengen waar de slaafhandel den handelaar brengt?"

Seleketu, de zoon van Sebituane, kapitein van de Makololo, voorzag Livingstone met 27 inboorlingen om hem op zijne reis te helpen. Hij deed dit echter op voorwaarde dat Livingstone hen naar hun land terugbrengen zou. Het doel van de reis was om het duistere vasteland te doorkruisen tot aan de westkust, en in 't doen van de reis vond Livingstone dat hij zich de gevaren daaraan verbonden niet te vreeselijk voorgesteld had. De reis duurde zeven maanden, en in dien tijd had hij 30 aanvallen van koorts gehad, terwijl, daarenboven 't gemis van gezonde spijs, en van andere benoodigdheden ten gevolge had, toen hij Loanda bereikte dat hij eruit zag meer als een levend geraamte dan als een mensch. Gelukkig voor hem en zijn werk werd hij, bij zijne aankomst te Loanda, door den Britschen Commissaris aldaar, den heer Gabriel, in zijn huis ontvangen, op diens eigen bed geplaatst, en behandeld met de grootste teederheid en liefde. Door Gods zegen werd hij langzamerhand hersteld. "Nimmer," zeide Livingstone later, "zal ik 't genot vergeten door mij gesmaakt door op een Engelsch bed te mogen slapen na elken nacht voor zes maanden op den grond te moeten liggen."

Slechts tijdelijk was zijne gezondheid hersteld, en hij werd gedrongen om een zeereis naar zijn geboorteland te ondernemen. Redenen genoeg waren er om hem daartoe aan te sporen. Zijn gezondheidstoestand maakte rust en eene geheele verandering noodig; de zaak, die na aan zijn hart lag—het openen van een weg naar Afrikas binnenland—eischte dit, en het feit dat hij zijne vrouw en kinderen, die hem zoo dierbaar waren, in de laatste drie jaar niet gezien had, was alleen een genoegzaam reden om hem te bewegen de reis te ondernemen. En zelfs dit alles was niet de eenige drangreden om hem tot 't ondernemen van de reis te bewegen. Er was juist op dien tijd een schip in de haven van Loanda die binnen eenige dagen naar Engeland zeilen zou, waarvan de kapitein hem een passage aanbood vrij en zonder eenige onkosten. Was het niet God die den weg voor hem in Zijne voorzienigheid gebaand had? En, o hoe sterk verlangde Livingstone het aanbod aan te nemen en naar zijn vaderland te reizen! Maar één ding stond hem in den weg:

HIJ HAD EEN BELOFTE GEDAAN,

en niets dan God in Zijne voorzienigheid kon hem bewegen die belofte verbreken. Het waren alleen inboorlingen die hij beloofd had terug naar hun land te brengen, maar het was niet slechts hun leven dat op het spel was; het was het woord van een Christen, en een zendeling dat op 't spel was, en daarom bedankte hij voor de aanbieding hem gedaan. Geen wonder dat de inwoners van Afrika onbepaald vertrouwen in hem stelden, en dat de

Christelijke wereld overal zijne gedachtenis zoo hartelijk heeft gevierd.

De terugreis van Loanda duurde omtrent een jaar van den 24sten September 1854 tot den 11den September 1855. Het doel van de reis was, om uit te vinden of men wel van het westen, van het groote vasteland naar het midden van Afrika, waar de behoefte aan evangelisch arbeid zoo schreiend was, kon doordringen. Wat dit doel betreft kon het ongeloovig hart zeggen, dat de reis te vergeefs was. Livingstone zag dus geen kans om van de westkust een weg voor zich of andere zendelingen naar Midden-Afrika te banen. Maar hij heeft niet gewankeld in zijn eigen besluit—om den weg naar het hart van Afrika te vinden. En daarom, na een rust van twee maanden te Senjati genomen te hebben, is hij begonnen een weg naar het binnenland van 't oosten te zoeken—en daarin werd hij niet teleurgesteld. Zes maanden later heeft hij Quilimane bereikt—eene stad gelegen aan de oostelijke kust van Afrika, die sedert dien tijd een middelpnut van handel voor Midden-Afrika is geweest. Het was op den 20sten Maart 1856 dat hij te Quilimane aankwam, zeer dankbaar dat het hem gelukt was de groote onderneming verricht te hebben van een doortocht door het groote vasteland van Afrika, van het westen tot het oosten, gedaan te hebben. Deze reis, die Livingstone zooveel lijden gekost had, was iets om de aandacht van aardrijkskundigen overal tot zich te trekken, maar zij was in Livingstone's oog vooral van groote waarde wegens den dienst daardoor gedaan aan de zaak van Christus. Hij had reeds 2,900 mijlen in Afrika gereisd; reeds had hij voor een wereld, die daarover verbaasd stond, een millioen vierkante mijlen van donker Afrikas bodem opengelegd—landen ontdekkende welke vóór zijn tijd geen voet van een blanke ooit gedrukt had.

Laten wij echter niet vergeten het doel dat hij zich door dit alles voorstelde, en het sterk geestelijk leven dat hem in staat stelde de moeilijkheden en gevaren te ondergaan welke hij ondervonden heeft.

Het was omdat hij een zendeling was—hart en ziel—dat hij het middel was anderen op te wekken tot ijver in de zendingzaak. Zijn beroep op de studenten van de Universiteit van Cambridge—want in December 1856 zeilde hij naar Europa—in het belang van de zending was 't middel om meer mannen naar 't zendingveld te zenden dan jaren van evangelistisch werk door ernstige predikers onder hen doen zouden "Ik ga naar Afrika terug," zeide hij ten slotte, "om een weg voor handel en het Christendom te banen. Zet gij het werk voort dat ik begonnen heb. IK LAAT HET AAN U OVER."

Doch hier moeten wij voor 't tegenwoordige eindigen. Het aandoenlijkste van zijn geschiedenis moeten wij in een slotwoord later verhalen.

A. McG.

De Tekst-Kritiek vs. de Hogere-Kritiek.

Iets meer dan 2 jaren geleden verscheen er een werk van de hand van *Harold M. Wiener, M.A., L.L.B., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law,* over "The Origin of the Pentateuch," waarin hij de resultaten der hoogere-kritiek bestrijdt. Onder de vele argumenten, die hij daartoe gebruikt, is er een dat hij ontleent aan de tekst-kritiek, waarvan wij den inhoud vrij aan den gewonen lezer wenschen medetedeelen.

't Is algemeen bekend, dat voor de ontdekking van de drukkunst, de Bijbel eeuwen lang afgeschreven werd. Nu weet iedereen, dat er bij het afschrijven van dokumenten fouten ontstaan kunnen, door een woord uittelaten, of tweemaal te schrijven, of door zich te vergissen in letters, die onduidelijk geschreven zijn, of onleesbaar geworden zijn. Soms gebeurt het ook, dat geheele zinnen of passages uitgelaten worden, door dat het oog van den schrijver valt op hetzelfde woord als pas door hem geschreven, maar dat verder af op zijn manuscript voorkomt. Op deze wijze ontstaan er velerlei afwijkingen in de afschriften. Geene oude dokumenten zijn in den loop des tijds van deze gebreken vrij gebleven, ook niet de afschriften van den Bijbel, hoe zorgvuldig de Joden in 't afschrijven ook te werk gingen.

Om nu de rechte lezing uit al de bestaande en van elkander afwijkende afschriften te bepalen werd de wetenschap der Tekst-kritiek in 't leven geroepen, die slechts de toepassing is van wat het gezond verstand en de ervaring leeren. Van het N. Testament bezit men eenige duizende afschriften uit verschillende eeuwen en in verschillende talen, die men, waar er afwijkingen zijn, met elkander vergelijkt. Van het O. Testament bezit men den Hebreeuwschen tekst (gewoonlijk genoemd de Masoretische), waarop onze vertaling gegrond is. Wanneer die vastgesteld werd is niet met zekerheid te bepalen, doch zoo veel is zeker, dat wat den Pentateuch betreft, hij berust op afschriften gedurende een tijdperk van ongeveer 2,000 jaren. Het oudste Hebreeuwsche manuscript, dat wij van dezen tekst bezitten, dagteekent uit de 10de eeuw onzer jaartelling, omdat de Joden de gewoonte hadden om uitgediende afschriften te begraven. Gevolgelijk is het waarschijnlijk, dat er ook in den Masoretischen tekst hier en daar afwijkingen van den oorspronkelijken tekst konden ingeslopen zijn, behalve de afwijkingen, die door de Masoreten aan den rand aangegeven zijn. Daarom behoeven wij ons ook niet te verwonderen, wanneer wij afwijkingen in gelijkluidende plaatsen in de historische boeken van 't O. Testament ontdekken.

Behalve den Masoretischen tekst zijn voor ons in oud-Hebreeuwsch schrift bewaard gebleven de Samaritaansche Pentateuch, en een aantal oude vertalingen van 't O. Testament. Daaronder telt men allereerst eene Grieksche vertaling, die ongeveer 200 jaren vóór Christus gemaakt werd door Joden ten behoeve van de Joden in de verstrooiing, die slechts de Grieksche taal kenden. Zij is bekend

onder den naam van Septuaginta (vertaling door de zeeventigen), en is nog het O. Testament van een deel der Christelijke Kerk. Bij vergelijking met het Hebreeuwsch blijkt het, dat de Grieksche eene letterlijke of woordelijke overzetting is, en toch ontmoeten wij ook daar zekere afwijkingen. In Gen. 22 : 14 leest men "op den berg des Heeren," maar in de Septuaginta "op den berg de Heere." Vertaalt men het Grieksch terug in 't Hebreeuwsch, dan zijn de medeklinkers dezelfde. Daar nu het oud-Hebreeuwsch zonder klankletters geschreven werd, getuigt deze afwijking niet van een anderen tekst, maar van eene andere manier van denzelfden tekst te lezen.

In Ex. 18 : 6 lezen wij, dat Jethro tot Mozes zegt : "Ik, uw schoonvader, Jethro, ben gekomen," terwijl in 't volgende vers gezegd wordt, dat Mozes Jethro ging ontmoeten, en in zijne tent bracht. De kritici vragen, hoe kon Jethro met Mozes spreken, voordat zij elkander ontmoet hadden ? Derhalve besluiten zij, dat men hier met twee verschillende dokumenten te doen heeft, bevattende twee verhalen, die door een redaktor tot één verhaal gemaakt werd, waaruit louter onzin te voorschijn kwam. Raadpleegt men nu de Septuaginta, dan bemerkt men, dat de vertalers in hun Hebreeuwsch manuscript lazen : "*Men* zeide tot Mozes, zie, uw schoonvader is gekomen, enz.," en dan is alles in orde. Vertaalt men 't Grieksche woord voor "zie" in 't Hebreeuwsch terug, dan bemerkt men hoe door *éene letter* verkeerd afteschrijven de fout kon ontstaan zijn in den Masoretischen tekst, waarop de kritici hun geleerde theorie van verschillende schrijvers en een dommen redaktor bouwen. Wat meer is, ook de Syrische vertaling en de Samaritaansche Pentateuch stemmen in dit geval met de Septuaginta overeen. Moesten nu de mannen van de "hoogere kritiek" niet de moeite genomen hebben, (gelijk trouwens ieder uitlegger van het N. Testament doet met dergelijke moeilijke plaatsen) om de "lagere" of tekst kritiek te beoefenen, d.i. andere bestaande afschriften en vertalingen van den Pentateuch raad te plegen, ten einde zich te vergewissen, of de schrijver werkelijk zulken onzin te boek gesteld had, en of ook andere vertalers hem aldus verstaan hadden ?

Nu wil dit echter nog niet zeggen, dat de Septuaginta in alle opzichten beter is dan de Masoretische tekst, want de eerstgenoemde kon evenzeer op andere plaatsen door afschrijving bedorven zijn. Toch kan men in 't algemeen zeggen, dat alle oude afschriften en vertalingen zekere lezingen bevatten, die van waarde zijn. En het is de taak van de tekst-kritiek om de verschillende lezingen te vergelijken, en naar de regels dezer wetenschap te beslissen welke de rechte of waarschijnlijke is.

Het is ook bekend dat de verdeeling van den Pentateuch in onderscheidene brokstukken afkomstig van verschillende denkbeeldige schrijvers en redaktors, in de eerste plaats rust op de benamingen "God" en "Heere." Waar de naam "God" voorkomt vindt men één, en waar den naam "Heere" voorkomt een ander, en waar de naam "Heere God" voorkomt een derde schrijver. Doch nu blijkt het, dat niet alleen de Septuaginta, de Samaritaansche Pentateuch, en de oude vertalingen, maar zelfs een Hebreeuwsche afschrift in 't gebruik van de namen "God" en "Heere" en "Heere God" van den Masoretischen tekst verschillen ; d.w.z. dat zij "God" en "Heere" hebben en omgekeerd, waar de Masoretische tekst "God" en "Heere" en "Heere God" heeft. Hoe kan men nu een theorie gaan bouwen op de namen Gods, waar het gebruik ervan zoo wisselvallig is ? Men zegt, dat de Septuaginta in Gen. 2 : 4b, 5, 7, 8 oorspronkelijk enkel "God" en niet "Heere God" bevatte, en dat Origines er het woord "Heere" aan toevoegde om die plaatsen in overeenstemming met den Hebreeuwschen tekst te brengen.

Dan heeft Prof. Schlögl bewezen, dat de naam "Heere," in den Masoretischen tekst van Gen. 4 : 1 tot Ex. 3 : 7, 148 malen voorkomt. Op 118 plaatsen hebben andere teksten of "God," of "Heere God." In Gen. 1 : 1 tot Ex. 3 : 12 heeft de Masoretische tekst 179 malen enkel "God," terwijl andere teksten in 59 gevallen "Heere," en in 47 gevallen "Heere God" hebben. Hij eindigt de bespreking met te zeggen : "'t Is gevolgelijk geheel onwetenschappelijk om de analyse van eene bron naar de namen van God te beslissen." 't Is ook bekend, dat Prof. Eerdmans van Leyden o.a. op de voornoemde gronden de resultaten der hoogere kritiek verworpen, en zich van deze school openlijk losgemaakt heeft. In elk geval blijkt het ook hier, hoe men mis getast heeft door de verwaarlozing van wat men gelieft de "lagere kritiek te noemen.

Men gevoelde dan ook reeds de kracht der bezwaren, die de tekst-kritiek oplevert, tegen de kritische theorie aangaande de samenstelling van den Pentateuch als gegrond op de namen voor God daarin voorkomende. En toch blijven zij hun theorie verdedigen. Dr. Skinner schreef in Mei 1909, dat het moeilijk is te gelooven, dat men in dezen misgetast heeft; doch al werd het bewezen, dat de draad (de namen voor God), die men volgde, geheel bedriegelijk is, "het niet de eerste maal zou zijn, dat een verkeerde leiddraad tot ware resultaten gevoerd heeft," want hoewel Columbus naar Indië zeilde, is de ontdekking van Amerika een ontegenzeggelijk feit. Wiener antwoordt daarop : maar vroeger waren de resultaten waar, omdat de draad, dien men volgde, ook waar was. Nu valt het den kritici moelijk te gelooven, dat zij een verkeerden draad gevolgd hadden; doch al wordt het bewezen, dat zij geheel verkeerd waren, dan zou het niet de eerste maal zijn, dat een verkeerde draad tot ware resultaten geleid heeft; m.a.w. de kritici zijn naar hun gevoelen recht, of hunne zaak nu al gegrond of ongegrond zij; en dit herinnert aan het welbekend beginsel, "heads I win, tails you lose."

Ook andere deelen van de kritische analyse worden door de tekst-kritiek wederlegd, doch het zou ons te ver voeren om daarop integaan. Ons doel is de lezers, die belangstellen in de hoogere kritiek, bij dit werk van Joodsche zijde geschreven en slechts 1/6 kostende, te bepalen.

C. F. J. M.

DEEL XVIII, No. 6. STELLENBOSCH. JUNI, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

De Chronologie van het Oude Testament.

I.

De chronologie van het Oude Testament is een der moeilijkste vraagstukken in verband met den Bijbel. Geen der bestaande stelsels heeft de algemeene goedkeuring verworven. De archeologische ontdekkingen in Assyrië, Babylonië, Egypte en andere plaatsen, waaraan men een hoogeren ouderdom toekent, dan door den Bijbel gewettigd wordt, noodzaken bijbelgeloovigen hunne aandacht aan deze zaak te wijden.

Er bestaan twee stelsels van bijbelsche chronologie: het *langere* en het *kortere* genoemd. De langere chronologie, vertegenwoordigd door Hales, Jackson en anderen, berust op de getallen voor de ouderdommen der patriarchen, voorkomende in de Grieksche vertaling van 't O. Testament, en op eene langere tijdruimte tusschen den Uittocht en den Tempelbouw, die door Hales gesteld wordt op 1027 jaren voor Christus. Volgens de berekening van Hales zijn er 5411, en volgens die van Jackson 5426 jaren verloopen van Adam tot op Christus. De kortere chronologie wordt vertegenwoordigd door Ussher, die 4004, Petavius, die 3983, Clinton, die 4138 en de Rabbijnen, die 3750 jaren van de schepping tot op Christus tellen. De Rabbijnen stellen, volgens Smith, den uittocht op 1314 v. Christus, doch laten slechts een tijdsverloop van 300 jaren tusschen den uittocht en den tempelbouw, terwijl in 1 Kon. 6 : 1 gezegd wordt, dat 480 jaren tusschen deze twee gebeurtenissen verloopen waren. Het getal in Kon. wordt ook door anderen betwist als onbestaanbaar met de 450 jaren door Paulus (Hand. 13) aan 't tijdperk der Richteren toegekend. Dan moet nog vermeld worden dat de Oostersche Kerk een langere chronologie dan de bovengenoemde bezit. De Alexandrijnsche Kerk b.v. telde 5502 jaren van Adam tot op Christus, en dit komt na genoeg overeen met de berekening van Jozefus, die 5505 jaren voor deze tijdruimte telde.

De chronologie, die in 't Westen gevolgd wordt, is afkomstig van Hieronymus (laatste helft der 4de eeuw), werd op bekwame wijze verdedigd door Aartsbisschop Ussher, en sedert dien tijd algemeen gevolgd. Volgens deze berekening vond de schepping des menschen plaats 4004 v. Christus. Men bereikt deze berekening door een jaartal te vinden, waar eene gebeurtenis in den Bijbel vermeld samenvalt met de ongewijde geschiedenis. Zoodanige gebeurtenis vindt men in de verwoesting van Jeruzalem, die algemeen vastgesteld is als plaats gevonden te hebben tusschen de jaren 586 en 588 v. Christus. Door nu van 586 terug te rekenen naar de jaartallen van de regeeringen der koningen stelt men den tempelbouw vast op 1012 v. Christus. Van hier telt men 480 jaren (1 Kon. 6 : 1) tot op den Uittocht, of 1491 jaren v. Christus. Doch nu beginnen de moeilijkheden, want volgens Hand. 13 (zoo als wij later zullen aantoonen) verliepen er 573 jaren tusschen deze twee gebeurtenissen. Dan, volgens Ex. 12 : 40, duurde Israëls verblijf in Egypte 430 jaren. Sommigen echter meenen, op grond van Gen. 15 : 13, dat de 430 jaren gerekend moeten worden van de roeping van Abraham, die dan door Ussher gesteld wordt op 1921. Volgt men echter Ex. 12 : 40 dan moet men nog 215 jaren van de roeping van Abraham tot op de komst van Israël in Egypte bij rekenen. De reden waarom men de 430 jaren rekent van de roeping van Abraham is, omdat de gezamenlijke ouderdommen van Levi, Kohath, Amram en Mozes slechts 484 jaren bijdragen, waarvan nog afgetrokken moeten worden de ouderdom van Levi bij den aftocht in Egypte, en de ouderdommen der anderen na de geboorte der zonen, waardoor men een veel korteren tijd dan 430 jaren voor Israëls verblijf in Egypte bekomt. Doch geslachtsregisters zijn geene veilige basis voor chronologie, omdat men in vele gevallen bewijzen kan, dat schakels uitgelaten zijn. In het geslachtsregister van Christus wordt Joram gevolgd

door Uzzia. Soms wordt iemand een zoon genoemd van een verwijderden voorouder. Hieruit is het duidelijk, dat geslachtsregisters in den Bijbel met groote voorzichtigheid in de berekening van tijdruimten gebruikt moeten worden. Doch om terug te keeren tot Ussher's berekening, die ook door ons gevolgd wordt : van de roeping van Abraham telt men de getallen in Gen. 11 : 10—32 bijeen, en bekomt men 428 tot op den zondvloed, die dan gesteld wordt op 2349 jaren v. Christus. Uit het geslachtsregister in Gen. 5 verkrijgt men een tijdsverloop van 1656 jaren van Adam tot op den zondvloed. Derhalve zijn er 4004 jaren van Adam tot op Christus verloopen.

Reeds lang heeft men gevoeld, dat deze chronologie niet voldoet aan al de eischen der bijbelgeschiedeniis. Zij verschilt ook van die der Grieksche vertaling van 't O. Testament (Septuaginta genoemd, waarover later meer gezegd zal worden), die den leeftijd der patriarchen in Gen. 5 met 606 jaren vermeerdert. Toen de Samaritanen bij de herbouwing des tempels door de teruggekeerde Joden uitgestooten werden, scheidden zij zich af en namen alleen de 5 boeken van Moezs uit den toen bestaanden Joodschen Bijbel over. Hun Bijbel wordt genoemd de Samaritaansche Pentateuch, die op verscheidene plaatsen in hun belang vervalscht werd. Zij tellen 349 jaren minder dan Ussher voor den leeftijd der patriarchen voor den vloed.

Telt men de jaren in de geslachtslijst in Gen. 11 aangegeven, dan verliepen er slechts 292 jaren van den zondvloed tot op 't 70ste jaaar van Terah, toen, volgens vers 26 Abram, Nahor en Haran geboren werden. Daar het nu duidelijk is, dat deze drie niet in 't zelfde jaar konden geboren zijn, kunnen wij hieruit alleen het jaar van Abram's geboorte niet vaststellen. En hier is iets om op te letten. In Gen. 9 : 28 lezen wij "Noach leefde na den vloed 350 jaren"; derhalve zou hij een tijdgenoot van Terah geweest zijn voor 128 jaren. Toen Abraham stierf, (zoo als wij later zullen aantoonen), waren er slechts 527 jaren van den zondvloed af verloopen. Sem nu leefde volgens Gen. 10 : 10, 11 nog 502 jaren na den zondvloed, derhalve was hij een tijdgenoot van Abraham voor meer dan 150, en van Izak voor meer dan 50 jaren. Daar nu Sem uit de oude wereld kwam, den vloed doorleefd had, en de bewaarder was van den waren godsdienst, moet het ons bevreemden, dat van *hem* in den Bijbel niets gezegd wordt. Ook Arfachsad, Sela en Heber waren tijdgenooten van Abraham, en toch geeft het bijbelverhaal in Gen. 11 ons den indruk, dat ziij lang voor den tijd van Abraham gestorven waren.

De kortheid van den tijd die er verliep tusschen den zondvloed en Abraham, heeft er toe geleid, dat men de patriarchen voor geslachten hield, waardoor men een tijdsverloop van 8226 jaren van Adam tot op den zondvloed bekwam. Dat men hier echter met personen en niet met geslachten te doen heeft, blijkt uit de bijzonderheden van hun leven, hunne verhouding tot God en tot elkander, hunne ondervindingen en het feit, dat de leeftijden gestadig afnemen. Henoch, Lamech, Sem en Terah kunnen slechts als personen gedacht worden, en die komen op dezelfde registers voor. Dan heeft men ook in de namen op 't register van Gen. 11 gebeurtenissen gezocht. Pinches b.v. wil, dat de namen van Sela tot op Serug volksgebeurtenissen aanduiden. Sela beteekent "uitbreiding," d.w.z. toen gingen de Semieten buiten hunne vroegere grenzen; Heber beteekent "overtocht" : toen trokken zij over eene rivier en gingen in een andere streek ; Peleg beteekent "verdeeling": zij verdeelden zich toen in kleine staten, zoo als voor den tijd van Amrafel, enz. Doch 't is moeilijk te verstaan waarom één deel der namen gebeurtenissen en het andere personen moet aanduiden, terwijl er geen de minste aanduiding is, die zoodanige onderscheiding rechtvaardigt.

Hoewel wij moeten toegeven, dat 352 jaren van den zondvloed tot op de geboorte van Abraham een korte tijd schijnt te zijn voor de wijduitgestrekte verspreiding van het menschdom en voor de ontwikkeling en beschaving in Babylonië en Egypte, door de hedendaagsche ontdekkingen aan 't licht gebracht, behoeven wij echter niet den buitensporigen hoogen ouderdom, die men voor het menschelijk geslacht vóór en na den zondvloed eischt, toetegeven. Johnson, Birch, Rawlinson en Dawson wijzen erop, dat de vroege bevolking van Egypte, Syrië, Chaldea en Babylon zeer beperkt moest geweest zijn. De lezers der oorlogvoerende partijen waren klein, de buit dien zij namen gering, de gevangenen en verslagenen weinig, en de cyns dien zij oplegden zeer licht. Toch achtten de overwinnaars dit van zooveel belang, dat alles nauwkeurig op monumenten verhaald moest worden. Vergelijkt men dit met latere bijbelsche tijden, dan ziet men hoe betrekkelijk klein de getalsterkte der oorlogvoerenden in die dagen moest geweest zijn. Men denke hier ook aan de 5 koningen, die tegen Kedorlaomer in 't zoutdal vochten, elk waarvan slechts over een enkele stad gebied voerde. Wat nu de monumenten ons leeren komt derhalve overeen met den tijd van Abraham, die met een leger van eenige honderden Kedor-laomer en zijne verbondene koningen versloeg. Zulke feiten verbieden ons de buitensporig lange tijdperken, die men voor het menschelijk geslacht niet lang na den zondvloed eischt, aan te nemen.

Zoodanig zijn eenige der moeilijkheden in verband met de O. Testamentische chronologie. Welke pogingen heeft men aangewend om die op te lossen ? Urquhart geeft de volgende theorie aan de hand.

De Bijbel, zegt hij, is niet bedoeld om een juiste chronologie van het menschdom te geven. In het geslachtsregister van Seth en van Sem hebben wij bepaalde getallen, die in de registers van Kain, van Cham en Jafeth ontbreken. Hieruit blijkt het, dat de Bijbel te doen heeft met Gods uitverkoren volk. In beide registers der patriarchen voor en na den zondvloed, wordt slechts één naam uit een geslacht gegeven,—één uitverkorene, een voorzaat van Christus. Zij zijn derhalve van typische beteekenis. Van Kain lezen wij, "hij ging uit van het aangezicht des Heeren," en uit zijn geslacht worden slechts enkele namen genoemd. Dat wij geene juiste tijdrekening hebben blijkt uit 't volgende : in Gen. 11 : 10 wordt gezegd, dat Arfachsad

2 jaren na den zondvloed geboren werd; doch volgens Gen. 10 : 22 waren er twee zonen voor Arfachsad geboren : " Sem's zonen waren Elam, en Assur, en Arfachsad, en Lud en Aram." Derhalve kon Arfachsad niet geboren zijn 2 jaren na den vloed. De oplossing, die Urquhart aan de hand geeft, is, dat Arfachsad in Gods oog het geheele geslacht van Sem vertegenwoordigt, en het begin van dat geslacht als zijn begin gerekend wordt. Dit register is derhalve de lijst van Gods verkiezingen. Zoo vinden wij ook in deze lijst Selah als zoon van Arfachsad genoemd (Gen. 11 : 12), terwijl Kaïnan in de lijst van Lukas (3 : 36) als zoodanig genoemd wordt. In Gen. 11 : 26 lezen wij, " en Terah leefde 70 jaren, en gewon Abram, Nahor en Haram." Doch Terah stierf (vs. 35 op 205 jarigen ouderdom, en Abraham ging uit van Haran toen hij 75 jaren oud, en, volgens Hand. 7 : 4, " nadat zijn vader gestorven was." Derhalve werd Abraham niet geboren toen Terah 70, maar toen hij 130 jaren oud was. Dus ook hier vertegenwoordigt Abraham, als uitverkorene Gods, het huisgezin van Terah, en wordt de verschijning van dat huisgezin in Gods boek geregistreerd als de verschijning van Abraham.

Tot verdere staving zijner beschouwing wijst Urquhart op 't volgende : in 1 Kon. 6 : 1 wordt gezegd, dat de tempel gebouwd werd " 480 jaren na den uittocht " uit Egypte. Paulus echter levert ons in Hand. 13 : 18, 20, 21, 22 een veel langer tijdperk : " 40 jaren in de woestijn " (vs. 18); " daarna omtrent 450 jaren gaf Hij hun richters tot op Samuel, den profeet," (vs. 20); " en God gaf hun Saul......40 jaren " (vs. 21); " en dezen afgezet hebbende, verwekte Hij David..., (vs. 22). Tellen wij nu hierbij 40 jaren voor de regeering van David en 3 jaren voor die van Salomo, dan hebben wij volgens Paulus een tijdsverloop van 573 jaren van den uittocht tot op den tempelbouw, of 93 jaren meer dan in 1 Kon. 6 : 1. Telt men aan den anderen kant de jaren van Israëls vernedering in het boek der Richteren, voor zoo ver die Israël als een geheel gold, dan heeft men : Cushan Reschataim 8, Moab 18, Jabin 20, Midian 7, Filistijnen 40, tezamen 93 jaren. Hieruit besluit Urquhart, dat in 1 Kon. 6 : 1 de jaren van Israëls nationale vernedering en dienstbaarheid,—jaren waarin Israël buiten Gods verbond leefden,—niet gerekend worden.

In 't geslachtsregister van Jezus (Matth. 1) zijn er slechts 13 namen in de derde groep van 14 geslachten, terwijl de afgodische koningen Ahazia, Joas en Amazia weggelaten worden. Zij waren van 't huis van Achab en zochten gelijk Izebel den dienst van Jehova uitteroeien,—de ongerechtigheid des vaders wordt bezocht aan de kinderen tot in 't derde en vierde geslacht. Zij hebben geen deel of lot met den Verlosser van Israël, en worden op de lijst Zijner voorzaten weggelaten.

Nog een geval. In 1 Sam. 13 : 1 lezen wij : " Saul was een jaar in zijne regeeriing, en in het tweede jaar regeerde hij over Israël." In het Hebreeuwsch echter lezen wij : " Saul was een zoon van een jaar bij zijne regeering, en hij regeerde twee jaren over Israël." " Een zoon van een jaar " beteekent, " hij was een jaar oud." Zoo wordt van Sem gezegd (Gen. 11 : 10), " Sem was een zoon van honderd jaren, en hij gewon, enz." De Grieksche vertaling liet dit vers geheel weg, waarschijnlijk omdat het belachlijk geacht zou worden door den Griekschen lezer, dat een kind van drie jaren zich 3,000 man uit Israël verkoos " (vs. 2). *The Revised Version* voegt in " (30) jaren," omdat men dit in een latere revisie van deze vertaling vond. Hieronymus echter vond het vers in zijn Hebreeuwschen Bijbel, en vertaalde het, " Filius unius anni erat Saul, cum regnare coepisset, duobis annis regnavit super Israel."

Urquhart meent, dat zijne theorie ook hier de oplossing verschaft. Toen Saul tot koning uitgeroepen werd was hij reeds een " ander man " geworden. Sedert zijne ontmoeting met Samuel was er een jaar verloopen, toen de mannen van Jabes in Gilead hem tegen de Ammonieten te hulp riep. Het tijdperk zijner veranderiing duurde 2 jaren, en toen viel hij af van zijne gehoorzaamheid aan God. Derhalve rekent de Bijbel ook in dit geval slechts de jaren, gedurende welke hij in gehoorzaamheid aan God regeerde, als eigenlijke regeeringsjaren van Saul.

Door al deze voorbeelden wil Urquhart bewijzen, dat wij geene algemeene wereld-chronologie in den Bijbel bezitten, maar enkel eene van Gods uitverkoren volk van den beginne af. Met behulp der bijbelsche-chronologie meent hij in staat te zijn den duur van het menschelijk geslacht van Adam af *bij benadering* te kunnen berekenen. De geboorte datums van de vertegenwoordigers des geloofs liggen min of meer in 't midden van den duur der huisgezinnen. Dezen vindt hij door de jaartallen tot op de geboorte der zonen bij die van den duur der huisgezinnen te tellen, en het gezamenlijk bedrag in 't midden te deelen; d.i. 327 plus 3009 zijnde 3336 verdeeld in 2 zijnde 1668 als waarschijnlijk tijdsverloop van den zondvloed tot op de geboorte van Abraham. Op dezelfde wijze berekent hij, dat er 4,412 jaren verloopen zijn van de schepping tot op den vloed. Zoo krijgt hij dan 8165 jaren van Adam tot op Christus, of tot op heden meer dan 10,000 jaren. Langs dezen weg meent hij den Bijbel in overeenstemming met de hedendaagsche archeologische ontdekkingen te kunnen brengen. Zijne berekening is echter aan vele bezwaren onderhevig.

Doch wij worden gedurig gewaarschuwd tegen te groote haast om de jaartallen, die de geleerden aan hunne ontdekkingen toekennen, voor juist aantenemen. Neem een paar voorbeelden. In 't begin dezer eeuw ontdekte men een oude stad 11 metres lager dan een gevondene goudstuk behoorende tot de eeuw van Naram-Sin. Men berekende, hoe lang het genomen moest hebben om die stad met zulk een laag gronds te bedekken, en besloot, dat zij 8,000 jaren voor Christus bestaan moest hebben. Sir Charles Lyell ontdekte eens een stuk van een aarden pot in 39 voet diepe Nijlmodder. Hij berekende, dat 3/1000 van een voet modders elk jaar door den Nijl neergelegd wordt, zoodat het ten minste 13,000 jaren moest genomen

hebben om die potscherf zoo diep te begraven; derhalve leefden er menschen in Egypte 13,000 jaren geleden. Doch Sir Robert Stephen ontdekte een baksteen 13 voet dieper dan de potscherf van Lyell met den stempel van Mehemet Ali erop uit 't jaar 1818 n. C.

Eenige jaren geleden verscheen een werk van Macawen over de jongste ontdekkingen in 't Oosten, waarin hij de poging om Amrafel (Khammurabi der Babyloniërs) in den tijd van Abraham te plaatsen, als belachlijk voorstelde, daar de geleerden het uitgemaakt hadden, dat Khammurabi 360 jaren voor Abraham geleefd had. Deze berekening rustte op drie lijsten van koningen behoorende tot drie oude dynastiën. De eerste liep over 304, de tweede over 368, en de derde over 576 jaren. Zij werden gehouden voor op elkander volgende dynastiën, en daar de naam van Khammurabi de zesde op de eerste lijst stond, stelde men zijne regeering op meer dan 2,300 jaren voor Christus. Doch niet vele jaren geleden ontdekte Prof. King, dat er in verband met de koningen op de eerste en derde lijsten namen voorkomen, die op de tweede lijst genoemd worden. De gevolgtrekking was natuurlijk, dat de tweede dynastie gelijktijdig met de eerste en derde in zuidelijke Babylonië geregeerd had, en dat 368 jaren van den datum aan Khammurabi toegekend moest afgetrokken, en zijne regeering tot tusschen 1905 en 1907 v. C. terug gebracht worden.

McConaughy verhaalt, dat een der *savants*, die in 1799 Napoleon naar Egypte vergezelde, in een kleinen tempel te Dendera een plaffon ontdekte, waarop een beeld der hemelen uitgesneden was, dat hij meende 17,000 jaren oud te zijn. Dit werd zorgvuldig uitgezaagd en naar Parijs overgebracht. Gedurende 30 jaren verschenen er niet minder dan 50 geleerde verhandelingen over deze belangrijke acheologische vondst. Doch toen men later in staat was de inscriptie zelve te lezen, bleek het dat de datum erop aangegeven werd, en dat het stuk dagteekende uit het jaar 37 na Christus, en vervaardigd werd ter gedachtenis aan de geboorte van Nero. Zoo zou men meer gevallen kunnen noemen. Geleerden zelven zijn het nog niet eens omtrent de jaartallen, die aan oude gebeurtenissen toegekend moeten worden. Prof. Breasted plaatst de regeering van Menes, den eersten koning van Egypte, op 3,400 jaren voor Christus, anderen weer stellen die op 2781 en 2717 v. C.

Dit alles neemt echter niet weg, dat er ernstige bezwaren tegen de gangbare chronologie van 't O. Test., en vooral van den pentateuch, bestaan. Het moet ieder treffen, dat 352 jaren van den vloed tot op de geboorte van Abraham een korte tijd is voor de verspreiding van het menschelijk geslacht en voor de ontdekkingen in het dal van den Eufraat en van den Nijl. Van belang is ook het feit, dat er in de vroegste tijden van het Christendom berekeningen van den ouderdom des menschen bestonden, die meer dan 1500 jaren van de onze verschilden. De Septuaginta telt 5839 jaren van Adam tot op Christus. Te Alexandrië berekende men, men, dat er 5504, te Antiochië 5490, te Constantinopel 5510 jaren verloopen waren van de schepping tot op Christus. Over de poging, die aangewend wordt om het verschil tusschen deze berekeningen en de bij ons gangbare te verklaren, spreken wij in een volgend stuk.

C. F. J. M.

De Wereld-Geest te Johannesburg

Johannesburg is eene machtige en prachtige stad, de polsader van geheel Zuid-Afrika. Geld regeert, en de millionaire heeft alles te zeggen. Men is, zich onbewust, hier "millionaire-ridden"; de eerlijken erkennen zulks. De stad of het "dorp," zoo als men "the city" noemt, is ook goud: dat verkondigt het zee-geraas van de duizenden stampers in de honderden mijnen, welke dag en nacht klotsen tegen het goud-gruis dat uit diepten van 3,000 tot 5,000 voeten wordt ontgind. De voorsteden zijn de toevluchtsoorden weg van het geweld van bezigheid en het geraas van de machinerie, de trams, de treins, de motor cycles; vooral de motor cars. Lakeside in 't Kaapsche Schiereiland is maar een vuile poel iin vergelijking met de allerliefst schoone Vogelfontein. Mackrae Carper heining en Flonda gras geven het noodige groen aan den gouden Karroo grond; want deze veroorzaakt het grootste euvel alhier, *stof*.

De stad en hare voorsteden zijn vol van goud, maar ook vol van stof; stof dat zich mengt met de geplaveirde straaten, vooral op de zijpaden, die te breed zijn, en langen tijd zullen nemen voordat zij ook gehard zijn met "macadam," en de gelegenheid aanbieden om de vertrappende en onverschillige motor cars te ontwijken. Het sein van de rechterhand opgeheven, en de orders van de "policemen" brengen wat orde in de verwarring van het onophoudelijke traffiek. Ongelukken op de straten, zoowel als in de mijnen, zijn het gewone nieuws van den dag. Het stof der aarde maakt den mensch alhier onverschillig omtrent de vrije lucht des hemels. De wereld-geest verbant den geest van het eeuwig leven; het goud en geld verstooten genade en gunst van boven.

Ja, het baat niet om op den dag des Heeren voor ledige banken te preeken. Een groote tram vol met passagiers die op plezier uit zijn, vooral "tennis" en "bowling" bevat meer lieden dan die men bij de opkomst op Zondagen telt. De wakkere en welsprekende F. B. Smith heeft te recht alhier van de leeraars gezegd: "We are in a crisis, you won't get people to come to Church any more, except you alter your methods, and organize so as to reach every man, woman and child at home, in their offices, at their playgrounds, on the street, deep in the mines." Dat is het gevoelen geworden van den schrijver door 5-jarige ondervinding in het Schiereiland; het is te Johannesburg dubbel versterkt; en de Amerikaansche evangelist heeft den emeritus karroo predikant het compliment gemaakt: "That brother has laid his finger on the right spot."

Het Jodendom is hier baas. Dat moeten wij gaaf erkennen, wanneer wij nu en dan een onder-

houd hebben met den begaafden en ruimdenkenden Dr. Landau, den lieven goeden Rabbi, die veel goeds in ons Christendom erkent. De Jood, zoowel als de Christen voelt den toenemenden wereld-geest. Diene het volgende als staaltje van uit het oogpunt van de Hollandsche Kerk. Wij zijn in aanraking met een half dozijn predikants- en zendelingszonen, niet door dat zij de Kerk der voorvaderen bezoeken, o neen, maar omdat wij als geestelijk detektief ze opspeuren, hoewel het zeer moeilijk gaat om ze te krijgen. Wij nemen ze in volgorde naar dat wij in aanraking met hen kwamen. A is de zoon van een van onze wakkerste zendelingen, reeds jaren overleden. Wij vinden hem dronken op straat,—vroegen hem ons in de pastorie te komen bezoeken; hij liet zich bewegen en heeft nu weer eene goede betrekking in plaats van voor wind en weer te loopen. B is de telg van een onzer gewezene Moderators, was wat jingo gezind in den laatsten oorlog, en hoewel hij een salaris van £2,200 per jaar trekt is nog geen lid onzer Kerk. C is de zoon van een overleden predikant, doch hoewel zijne tantes en ooms erg verlangen dat hij lid zal worden van de Kerk zijner Hugenoten familie, heeft het Christian Scientisme hem zoo beet dat hij ten eenemaal weigert lidmaat te worden. D is de afstammeling van een leeraar onzer Kerk, die grooten invloed had in onze Synode; wij hebben hem slechts eenmaal in de kerk gezien, hoewel hij als Kerkeraadslid gediend heeft, en dat wel in den tijd van 2 lange maanden, en wij hem en gezin getrouw hebben bezocht. E is de zoon van een Rhijnschen zendeling overleden, wiens nagedachtenis nog sterk geëerd wordt in een van onze bovenlandsche dorpen. Zijn roem, toen hij " the lion bearded in his den " was: Ik wil met de kerk niets te doen hebben. Hij vertegenwoordigt de Z. A. partij en heeft veel te zeggen in de politiek : jammer dat zijn invloed niet meer doet in belang van de godsdienst, waarvan zijn overleden vader en ook goede overledene zwager zulke sterke pilaren waren. F is de kleinzoon van een van onze beste mannen, degelijk in godsdienst en sterk " voor de steden onzes Gods " in het Parlement geweest en onlangs overleden. Deze jongeling haat de Kerk, hoewel hij de zoon van een alhier gewezen ouderling is, en zijne zuster eene van de bekwaamste " nurses " is in het beste hospitaal in Zuid Afrika, alhier, waar er niet minder dan 2 dozijn Afrikaansche meisjes tot onze Kerk behoorende opgeleid worden en wel 3 predikantsdochters onder haar. Wij zullen hem niet opgeven, want wij pleiten nog met hem. G is een van de knapste advokaten hier, en van de beste godsdienstige familie in ons land—een verre familie van een onezr Professoren. Hij wil niet naar een vermufte Kerk gaan, hoewel hij erkent dat hij voor £25 niet omgeeft in een vermufte gerechtshof een stinkenden Kaffer los te pleiten. Wij eten samen, niet ver van elkander, in hetzelfde hostel, en trachten 1 Corinthe 13 jegens hem uit te oefenen : " De liefde bedekt alle dingen, gelooft alle dingen, hoopt alle dingen, verdraagt alle dingen."

En toch, daar is een licht zijde. Evenals in het oude Corinthe, zegt dezelfde Heer aan de kleinere Paulussen van onzen tijd : " Ik heb veel volks in deze stad." Men vindt er lieve zusters, zoo als Mevv. H en I die het land doorgaan van vlek tot vlek, goed doende, gelijk hare Zaligmaker. Er zijn nog ouderilngen zooals X, oud-ouderlingen zooals K, die hunne Kerk liefhebben en altijd " voorgaan." Men komt " zoo maar zoo " op het lijf van een vromen jongeling, die zijn attest meebracht van de Karroo gemeente en de voetstappen drukt van zijn wakkeren en vromen vader, die nog de rechterhand zijner gemeente is. N. N. was toch al te blij om zijn ou predikant te zien, en komt zeker " voor ou baas weer hooren," al behoort hij tot een naburige gemeente. De weduwe O heeft in hare diepe neerslachtigheid den Dominá komen zien, en is nu blijmoedig den Heere dienende. De jonge zuster L bezocht met den waarnemenden predikant de achterbuurten van de stad. De kranken in het hospitaal hebben dadelijk een glimlach op het bleek aangezicht, wanneer het traktaatje met een bemoedigend woord hun toegereikt wordt. Terwijl de hoogere en geleerde klassen wegvallen naar de Scientisten en Spiritualisten, en de lagere en meer eenvoudigen naar de Apostolische Broeders, vindt men menig jongman in de geldbank, en menige jonge dochter in de koekjes-restaurant, die blijmoedig beantwoordt aan het verzoek en gereedelijk belooft : " Ik zal zeker naar de Dominé zijn catechisatie kom." " Het vaste fondament Gods staat, hebbende dezen zegel : De Heere kent de Zijnen en een ieder die den naam van Christus noemt sta af van alle ongerechtigheid."

G. A. M.

Uw Koningrijk Kome.

DAVID LIVINGSTONE.

III.

ZIJN LAATSTEN DAGEN EN DOOD.

Livingstone was nu op 't punt om naar Zuid-Afrika terug te keeren, geloovende dat hij van God geroepen was om Afrika te doorzoeken en open te stellen voor zendelingen. Onwillig echter om het geld van het Londensche Zendinggenootschap daarvoor te nemen, scheidde hij zich af van dat Genootschap—met deszelfs toestemming—en vond steun voor zijne onderneming bij het Britsche Gouvernement.

Het was op den 10den Maart 1858 dat hij, vergezeld van zijne vrouw en hun jongsten zoon Oswell, te Liverpool ter scheep ging naar Afrika. Vooraf was hem de grootste eer bewezen die Engeland bewijzen kon, o.a. bij gelegenheiid van een grooten maaltijd, waar sommigen van Engelands grootste mannen tegenwoordig waren. Hij werd geëerd ook door Koningin Victoria, die hem ontving om met haar een privaat onderhoud te hebben. De Koningin sprak met hem zeer vriendelijk over zijn rei

zen. Dr. Livingstone zeide haar, dat hij nu in staat zou zijn aan de inboorlingen van Afrika te vertellen dat hij zijn "Kapitein" had gezien. Die inboorlingen, zeide hij, waren gewoon om hem te vragen of zijn hoofd ("kapitein") rijk was, en als hij hun de verzekering gaf dat zij wel zeer rijk was, vraagden zij hem hoeveel vee de Koningin had—waarover zij hartelijk lachte.

Het was als leidsman van een Gouvernements ontdekkingsonderneming, en als Britsche Consul te Quilimane dat hij deze reis aanvaardde. Hij droeg op zijn hoofd een blauwe pet met den gouden band van de Koningin daarom. Maar hij was zoo veel een zendeling als ooit; tot 't einde van zijn leven heeft hij nooit opgehouden zulks te zijn. "Ik ben een zendeling hart en ziel," schreef hij aan zijn vader. "God had een eenigen Zoon, en Hij was een Zendeling en een Geneesheer. Een arme, arme navolgeling van hem ben ik en wensch zulks te blijven. In Zijn dienst hoop ik te leven en daarin wensch ik te sterven."

Hij was een evangelist ook, en wel van geen geringe soort. Toen sommigen spottender wijze van zijne reistochten spraken, beweerde hij dat hij toen bezig was om het rijk van Christus te vestigen in een gewest grooter dan geheel Schotland. De koorts schijnt dit te verbieden, maar, koorts of geene koorts, zal ik arbeiden voor de eer van Christus Koninkrijk. Zoo zeker ben ik dat ik mij op 't pad bevind dat Gods voorzienigheid mij aangeduid heeft, als 't pad waarlangs Christus Koninkrijk bevorderd kan worden dat, indien het Zending Genootschap daartegen objecteeren zou, ik het als mijn plicht zou beschouwen mij van het Genootschap af te scheiden." Van den eersten dag af dat zijne voeten Afrika's bodem drukten (1841), tot zijn dood toe te Ilala in 1873 predikte hij Christus aan de inboorlingen, onverschillig waar hij zich bevond of waarmee hij zich bezig hield.

Aangeland op de oostkust van Afrika in Mei 1858 is hij dadelijk begonnen met zijn ontdekkingswerk, en het is hem gelukt in 't jaar 1859 eene rivier, de Shire, en twee meeren, de Shirwa en Nyassa, te ontdekken. Op de gewesten rondom meer Nyassa zag hij hoe de slavenhandel gedreven werd op zijne wreedste wijze. Wat hij trachtte te doen door middel van een stoomboot welke hij kocht, kunnen wij, wegens beperkte plaatsruimte niet verhalen. Zijne tocht was rijk in ontdekkingen, maar hij moest treuren over den ongelukkigen uitslag van de Universiteiten Zending. Die Zending was een gevolg van Livingstone's bezoek naar Cambridge, waarvan wij in ons laatst artikel melding maakten. Bisschop Mackenzie, een ernstige en edele jonge leeraar, de leidsman van die zendingonderneming, wiens aankomst in Afrika door Livingstone met de grootste vreugde begroet was, door eene hevige koorts aangetast zijnde, is op den 31sten Januari 1862 een slachtoffer er van geworden, en eenige dagen later is ook zijn collega, Ds. Burrup, er aan gestorven. Doch zijne ergste oorzaak van droefenis was de dood van Mevrouw Livingstone, zijne teederbeminde echtgenoote, die plaats vond te Shupanga langs de Zambesi rivier, op den 27sten April 1862. Dit was voor hem de grootste slag van zijn leven. Hij had haar lief met eene liefde die slechts groote zielen kunnen gevoelen. "Ik had haar lief," schreef hij, "toen ik met haar trouwde, en hoe langer ik leefde, des te meer heb ik haar liefgehad." En zoo roept hij uit in zijn privaat dagboek: "O mijne Mary, mijne Mary, hoe dikwijls hadden wij verlangd om eene stille woning te hebben sedert gij en ik van elkander te Kolobeng verdreven werden," (d.i. door omstandigheden) "Zeker was uwe wegneming door een vriendelijken Vader u eene belooning door u naar huis te nemen." Jaren lang beschouwde Livingstone den dag van haar dood als het uitblusschen van 't licht zijns levens.

In Juli 1863 werd zijne expeditie naar Quilimane door de Britsche regeering om politieke redenen herroepen, en Livingstone, na een haastige reis naar Indië om een schip, de *Lady Nyassa,* dat hij zelf voor £6,000 gekocht had (met geld hem gegeven door den uitgever van zijn boek bevattende zijn Reisverhalen), zeilde hij naar Engeland, waar hij in Juli 1865 aankwam.

Een verhaal van zijn doen en laten in Engeland, en hoe hij daar en in Schotland geëerd werd, zou op zichezlf een interessant artikel uitmaken, maar dat zou te veel plaatsruimte eischen. De laatste weken van zijn verblijf aldaar werden doorgebracht onder het dak van wijlen den beroemden Dr. Hamilton, leeraar van de Presbyteriaansche Kerk in Londen,—den schrijver van "*Life in Earnest*" en veel andere boeken, in wiens Kerk hij de laatste woorden gesproken heeft die hij in Europa geuït heeft. De laatste handen welke hij in Engeland gedrukt had waren die van Dokter en Mevrouw Hamilton.

Het was door het "Koninklijke Aardrijkskundige Genootschap" dat Livingstone deze keer naar Afrika afgevaardigd werd. Het doel van dat Genootschap was, dat Livingstone onderzoek doen zou naar de ware bronnen van de Nijl rivier. In 't aanvaarden van deze taak zeide Livingstone uitdrukkelijk: "Ik kan dit als een plicht beschouwen slechts door te arbeiden als een zendeling."

In Afrika teruggekeerd, is hij, op den 19den Maart 1866, begonnen met zijne laatste groote reis, waardoor hij feitelijk afgesneden werd van de geheele beschaafde wereld. Omringd door slavenhandelaars die hem haatten, zorgden zij dat zijne brieven voor Europa hunne bestemming nooit bereikten, en van 40 brieven naar hem uit Europa geadresseerd, ontving hij slechts éán om zijn hart te vertroosten.

In December 1866 kwam een van Livingstone's manschappen, Musa genaamd, te Zanzibar aan, en vertelde aldaar dat Livingstone, op de verdere zijde van Nyassa meer door barbaren vermoord was. Hij en eenige andere van hetzelfde volk ("Johanna mannen" genoemd), waren bang geworden wegens valsche geruchten van gevaren die hen dreigden, en lieten Livingstone in den steek. Zij wilden echter de hun beloofde betaling voor de onderneming ontvangen, en het plan dat zij hiervoor beraamden was, om een gerucht te Zanzibar te verspreiden van Livingstone's dood. Toen dit gerucht in Engeland verspreid werd, werd een groot deel van het land

in rouw gedompeld, maar een heer, Mnr. Young genoemd, die Musa in Afrika gekend had, geloofde het gerucht niet, en eene expeditie werd naar Afrika uitgezonden om naar Livingstone te zoeken. Het gelukte de expeditie niet om hem te vinden, maar zij hebben genoeg uitgevonden om de wereld te verzekeren dat 't gerucht valsch was, en dat Livingstone nog leefde.

In 1868 werden eindelijk brieven van Livingstone ontvangen die de ontdekking van de twee meeren, Moero en Bangweolo, verhaalden. In Mei 1869 werd weer een brief van hem ontvangen, doch verder

WERD NIETS VAN HEM IN DRIE VOLLE JAREN GEHOORD.

Wat hij in die jaren heeft moeten lijden kan geen pen een denkbeeld van geven. Benoodigdheden, waarnaar hij verlangde, hebben hem niet bereikt, en hij moest leven op een soort van Afrikaansche mielies—een harde en smakelooze spijze. Hij had noch koffie of thee of suiker, en door den dood van vier geiten werd hij ook aan melk beroofd. In Januari 1867 werd zijn medicijnkistje gestolen. Dit was aan een van de getrouwste van zijn manschappen toevertrouwd, doch het werd in de handen gegeven van een vrachtdrager, die voor den dag gehuurd was, zonder toestemming van Livingstone; en deze is op de vlucht gegaan, met dit gevolg dat niets van den man noch van 't kistje ooit gehoord is. "Ik voelde toen," zeide Livingstone, "alsof 't doodvonnis over mij uitgesproken was."

Jaren gingen voorbij waarin hij nooit uit Engeland of de beschaafde wereld iets hoorde, en de vreeselijke tooneelen welke hij aanschouwen moest in verband met den slavenhandel, hebben zijn hart bijna verbroken. Zijn eenige troost was zijn oude Bijbel, dien hij viermaal in die jaren doorgelezen heeft.

In Februari 1870 vond hij zijn weg naar Ujiji, waarheen hij zich gehaast had om verwachte benoodigdheden te krijgen—om helaas ! te vinden dat alles verloren was. Ujiji was gelegen aan de oost zijde van 't meer Tanganyika—waarheen, volgens bestelling, alles moest gezonden worden. Teleurgesteld heeft hij den Sultan van Zanzibar geschreven hem verzoekende middelen te beramen waardoor eene nieuwe bestelling van benoodigdheden tot hem gezonden kon worden. In October 1871 te Ujiji wederom aangekomen zijnde, na een tocht tusschenin gedaan te hebben, vond hij dat de man aan wien die goederen overgeleverd waren alles verkocht had! "Ik voelde in mijn nood," schreef Livingstone, "alsof ik de man was die afging naar Jericho en onder de roovers gevallen was, maar ik kon de hoop niet koesteren dat een priester, een Leviet of een Samaritaan van den een of anderen kant tot mij komen zou. En nochtans was de goede Samaritaan nabij, want een ochtend kwam Susi (een van zijne helpers) hard loopende tot mij, uitroepende : '*Een Engelschman* !' en hij keerde zich om om den Engelschman te gemoet te gaan. Een Amerikaansche vlag, die voor de karavaan of gezelschap gedragen werd, kondigde de nationaliteit af van den man die aan het hoofd van de karavaan was. Die man was

HENRY MORLAND STANLEY,

de reizende correspondent van de *New York Herald*, die door den Editeur van dat blad uitgezonden was tegen meer dan £4,000 onkosten om informatie omtrent Livingstone te bekomen, zoo hij nog leefde, en om zijne beenderen naar Europa te brengen als hij gestorven was... "Ik gevoel zeer dankbaar en terzelver tijd beschaamd," zoo sprak Livingstone hiervan, "dat ik deze edelmoedigheid niet meer waardig ben."

Aan den zieken en ouden man, dien Stanley vond heeft de aankomst van den correspondent nieuw leven toegebracht. Stanley is vier maanden bij Livingstone gebleven, en tezamen deden zij eene ontdekkingsreis rondom het meer Tanganyika. Stanley drong er op aan dat Livingstone hem naar Europa vergezellen zou, doch hij weigerde dit te doen, of Afrika te verlaten totdat zijn werk volbracht was. Een einde te brengen aan den slavenhandel was nu het grootste doel van zijn leven geworden, en hij gevoelde dat door langer in Afrika te blijven hij iets doen kon om dat doel te bereiken. Het verlangen echter om zijn werk te volbrengen was zeer groot. Vijf dagen nadat Stanley hem verlaten had vinden wij deze woorden in zijn journaal geschreven :

19 MAART, GEBOORTEDAG. Mijn Jezus, mijn Koning, mijn leven, mijn alles : ik wijd mij wederom U toe. Neem mij aan, en geef, genadige Vader, dat, voordat dit jaar geëindiigd zal zijn, ik mijne taak zal volbracht hebben. In Jezus naam vraag ik dit. Amen. Zoo zij het !"

Hij is niet dat jaar maar het volgende gestorven. Het was op den 14den Maart 1872 dat Stanley vaarwel aan Livingstone zeide. Het was van weerszijde een treurig vaarwel. "Ik ben u zeer dankbaar," zeide Livingstone, "voor hetgeen u voor mij gedaan hebt. God geleide u veilig naar het einde van uwe reis, en zegene u, mijn vriend." "En moge God u veilig naar ons allen terugbrengen," hernam Stanley, "mijn lieve vriend, vaarwel !" "Vaarwel !"

Op den 1sten Mei schreef Livingstone een brief aan de *New York Herald*, en bad om Gods zegen daarop. De brief eindigde met de woorden : "Alles wat ik in mijn eenzaamheid zeggen kan is : 'Moge 's Hemels rijkste zegen nederdalen op iedereen—Amerikaan, Engelschman of Turk, die hulp aanbrengen zal om de opene zweer van de wereld (den slavenhandel) te helpen genezen !"

Eenige maanden na 't heengaan van Stanley heeft Livingstone, vergezeld van een geleide van 57 mannen, zijn reizen hervat. Vreeselijk was 't lijden dat hij een tijd lang moest verduren. Zijn lichaam was uitgeteerd "tot een geraamte," en zijne krachten door bloedstorting zoo afgenomen dat hij op een soort van draagkoets, door de inboorlingen gemaakt, gedragen moest worden, totdat men Ilala bereikte,—een dorp behoorende aan Chitambo, een vriendelijken kapitein langs den oever van Bangweolo. De 20ste April 1873 was de laatste dag van zijn reizen. Een paar dagen later (den 29sten)

om vier uur in den ochtend ging Susi, zijn getrouwe volgeling, Livingstone's hut binnen, vond de kaars daar nog brandende, maar zijn meester zag hij—niet op zijn bed liggende, maar aan de zijde van het bed knielende. Doch zijne ziel was gevloden. Hij was gestorven—onder het bidden—zich zelf, degenen die hem dierbaar waren en zijn geliefde Afrika aan God aanbevelende. Zijne getrouwe dienstboden, Susi en Chuma, wier namen altoos met dien van Livingstone in herinnering zullen blijven, droegen zijn lijk naar Zanzibar—vanwaar het naar Engeland overgebracht werd. Wat die twee iinboorlingen van Midden-Afrika voor 't bewaren en vervoeren van Livingstone's lijk deden wordt genoemd "een wonder van de Zending." Maar wij kunnen dat nu niet verhalen.

A. McG.

ERASMUS.

(Opstel, voorgelezen in "Ons Spreekuur" door J. A. van Zijl le Roux.)

Desiderius Erasmus (eigenlik Gerrit Gerritz) mag met recht beschouwd worden als de schitterendste vertegenwoordiger van het humanisme der 16e eeuw. Dit humanisme had namelik ten doel de herleving van de oude talen (bijname het Latijn), en de kunst, en mag dus beschouwd worden als voortgang van de Renaissance der vorige twee eeuwen. De term is ontleend aan de uitdrukking "literae humaniores" van Cicero.

Het leven van Erasmus, de voortreffelike humanist, laat zich gemakkelik in drie tijdvakken verdelen: I. Van zijn geboorte tot op 1507, in welk tijdvak Erasmus zich trapsgewijze ontdeed van de kluisters waarin zijn eeuw geklonken lag; II. Van 1507 tot 1519. Dit tijdperk mag als de glansperiode van Erasmus beschouwd worden, omdat het in deze periode van zijn leven was dat hij door gans Europa geroemd werd wegens zijn geleerdheid; III. Van 1519 tot op zijn dood in 1536. Dit tijdvak was een van strijd tegen de hervormingsgezinden, welke eindigde in 'n algehele verwerping van de hervormingsbeweging zoals door de hervormers voorgestaan.

Erasmus zag het levenslicht te Rotterdam op 28 Oktober, 1465. Zijn vader was priester, en werd Erasmus naar alle waarschijnliikheid buiten echt geboren. Schoolgaande ouderdom bereikt hebbende, ging hij naar Deventer om aldaar onderwijs te ontvangen. Deze school te Deventer in Nederland, welke indertijd door twee duizend scholieren werd bijgewoond, was beroemd geworden over geheel Europa. Trouwens, het was te Deventer dat 'n Broederhuis werd opgericht, waar men met elkaar de Bijbel placht te lezen, en men zich onledig hield met 't afschrijven van MSS., en met gemeenschappelik godsdienstige oefeningen. Geen wonder dan dat uit deze school konden voortkomen mannen als Thomas á Kempis, Geert Groote, e.a. Het was deze school die veel invloed uitoefende op het jeugdig gemoed van Erasmus. Het lot trof hem van op dertienjarige leeftijd zijn beide ouders te verliezen; en daar hij door bedrog van zijn voogd niet aan de erfenis kwam, welke zijn ouders hem hadden nagelaten, werd hij verplicht in de kloosterschool te Herzogenbosch schuilplaats te zoeken. Enige jaren later nam hij de kloostergeloften, en trok zich terug in het Emaus klooster te Steyn. Deze stap beschouwde hij later als een van de grootste fouten die hij in zijn leven had begaan. Grote voorliefde voor de letteren opgevat hebbende, ging Erasmus later naar Parijs, alwaar hij zijn studiën verder voortzette. Hier werd hij leermeester van enige Engelse studenten onder welke de jonge Lord Mountjoy, die Erasmus aanraadde naar Oxford te gaan. Aan deze beroemde Engelse Universiteit knoopte hij 'n innige vriendschapsbetrekking aan met de later zo vermaarde Engelse humanisten, John Colet en Thomas More. Zijn faam als geleerde breidde zich weldra al meer en meer uit. 'n Woning en pensioen van duizend pond hem aangeboden door Hendrik VII op voorwaarde dat hij aan de Engelse Universiteiten zou blijven, werd van de hand gewezen. Erasmus keerde terug naar het vasteland. Nu was het dat de letterkundige produkten uit zijn pen het licht begonnen te zien. In 1500 verscheen zijn *Adagia*. Dit werk bevatte 'n verzameling spreekwoorden en puntige gezegden uit de klassieke schrijvers. Kort daarop volgde zijn *Enchiridion Militis Christiani*. Reeds in dit werk had hij het op de monniken van zijn tijd gemunt. Hij wees er op hoedat men zich toelegde op ceremonie en uiiterlik vertoon, terwijl de ware godsvrucht achterwege bleef. In 1505 gaf Erasmus uit *Valla's Aantekeningen op het N. T.*, welke duidelik aantoonden hoe noodzakelik het was om naar de grondtekst in het Grieks terug te keren ten einde in bezit te komen van 'n zuivere tekst. In het volgende jaar bezocht Erasmus Italië, en ontving de graad van "doctor divinitatis" te Turin, met onderscheidingen van de hoogste kerklike beambten. In 1509 keerde hij naar Engeland terug, alwaar hij zijn beroemd werk *Encomium Moriae* (Lof der Zotheid) schreef. Het is hier dat Erasmus zijn scherpgepunte pen in beweging brengt om de geestelikheid, en vooral de monniken, in hun verdorven toestand, en alzo de misbruiken in de gehele Kerk op meedogenloze wijze aan de kaak te stellen. Slechts een voorbeeld van de wijze waarop hij de spot kon drijven met de monniken van zijn tijd. "De meesten van hen," zo schreef Erasmus, "hebben zulk vertrouwen in hun ceremonieën en menselike overleveringen, dat zij *een* hemel niet als genoegzaam beloning beschouwen voor hun grote daden. De ene vertoont zijn buik volgestopt met elk soort vis, terwijl 'n ander honderd schepels psalmen uitgiet. Nog 'n ander telt zijn vastendagen bij tienduizend tallen, doch weet ook eindelik weer daarvoor vergoeding te doen door zich bijna tot barstens toe te goed te doen aan een enkele maaltijd." Zo hekelde Erasmus niet alleen de monniken, doch zelfs ook de Pausen en hogere geesteliken van zijn tijd. Het bederf in de Kerk werd door hem zo helder aan het licht gebracht, dat het volksgewe-

ten, dat voor zovele eeuwen reeds was ingedommeld, op nieuw werd wakker geschud. Bij dit alles was Erasmus zeer voorzichtig. Bij zijn scherpe satiren veroorloofde hij zich de grootste vrijheid, doch wist hij zichzelf dan ook weer op meesterlike wijze te beschermen. Wanneer hij aangevallen werd, was hij steeds gereed met 'n uitleg welke verzachting gaf aan wat hij bij vorige gelegenheden met de scherpste bitsheid had neergeschreven. Met dit werk over het zedebederf in de Kerk, loopt de eerste periode in de levensgeschiedenis van Erasmus ten einde.

Pas was Erasmus de tweede fase van zijn leven ingetreden, of hij klom op tot het kardinaal-punt van zijn beroemdheid. Gans Europa lag aan zijn voeten, en bracht hem hulde als de geleerdste man van zijn eeuw. De Paus van Rome met de hogere geestelikheid, zowel als velen der gekroonde hoofden van Europa, zochten persoonlike kennismaking met hem. In Duitsland ontstond 'n partij welke zich noemde bij de naam van Erasmianen, naar Erasmus, die zij beschouwden als leider van 'n nieuwe beweging die in de Kerk zowel als op letterkundig gebied was ontstaan. Nu was het dat Erasmus schreef zijn *De Duplici Copia Verborum ac Rerum*, alsook zijn *Colloquia Familiaria*. Dit laatste werk werd het meest gelezen. Het bevat het scherpste sarcasme tegen het vasten, de bedevaarten, en de aanroeping der heiligen. Verreweg het voornaamste werk echter dat Erasmus uitgaf, was zijn *Nieuwe Testament (Novum Instrumentum Omne)*, naar de grondtekst bewerkt. Dit geschiedde in 1516. Behalve de tekst, omhelsde dit werk nog 'n Latijnse vertaling, welke wijd verschilde van de Vulgata tot op heden door de Roomse Kerk gebruikt. Door de uitgave van dit werk, speelde Erasmus de Hervorming, welke in het volgende jaar met alle kracht zou beginnen, in de hand. Op 31 Oktober, 1517 begaf de Augustijner monnik, Martin Luther, zich naar de Slotkerk te Wittenberg, en sloeg eigenhandig aan de hoofddeur zijn vijf-en-negentig stellingen over de misbruiken in de Roomse Kerk aan. De Kerkhervorming was begonnen! Het vuur blaakte heftig, zodat gans Europa weldra in beroering werd gebracht. Alle ogen waren naar Erasmus gekeerd. Erasmus zou slechts het woord moeten spreken. Doch—Erasmus zweeg stil! 'n Hervorming stond hij vóór, doch was van mening dat die door de Kerk zelf moest worden teweeggebracht; en was voorts van mening dat de hervormers, Luther en Melanchton, op de verkeerde wijze waren te werk gegaan. Toch hield hij zich stil, totdat hij eindelik genoodzaakt werd openlik partij te kiezen, en dat wel tegen de hervormers. Met deze strijd treedt hij het derde en laatste tijdperk van zijn leven binnen. Erasmus gordde zich aan tot de strijd, en dit gebeurde op de volgende wijze. Koning Hendrik VIII van Engeland werd niet slechts geroemd als de Koning die zes vrouwen had; hij was tevens ook theoloog, en daarbij vriend van Erasmus. Deze vorst schreef 'n verdediging van de zeven sacramenten van de Roomse Kerk, waarin hij smalend sprak oevr Luther en de Hervorming, en waardoor hij zich de titel van "defensor fidei" verwierf. Luther richtte zijn grofgeschut op Koning Hendrik, en donderde op zulk 'n wijze tegen die machtige vorst, dat de moed deze ontzonk om andermaal zijn pen tegen Luther in beweging te zetten. Kort vóór deze gebeurtenis nog had Frederik de wijze Erasmus geraadpleegd aangaande de toestand van zaken, toen deze de Keurvorst heel snedig antwoordde: "Luther heeft in twee zaken gezondigd. Hij heeft de kroon van de Paus en de buiken van de monniken aangetast." Nu echter de Koning van Engeland, zijn persoonlike vriend, door Luther werd aangetast, kon Erasmus onmogelik zwijgen. Hij nam de pen op en in zijn *Diatribe de Libero Arbitrio* (Over de vrije Wil), ontmoette hij Luther op heftige en tevens op spottende wijze over zijn stelregel "rechtvaardigmaking uit het geloof." Luther liet niet lang op zich wachten. Hij beantwoordde Erasmus op n' niet minder heftige wijze in zijn *De Servo Arbitrio* (Over de slaafse Wil), en daarmede werd de breuke tussen Erasmus en de hervormers onherstelbaar. Later had hij het ook tegen Zwingli en Oecolampadius, de Zwitserse hervormers, wier dood hij met welgevallen vernam. Zijn vriendschap echter met de Paus leed geen schade. Paul III bood hem de kardinaalshoed aan, doch hij weigerde die aan te nemen wegens hoge ouderdom. In 1535 stierf Erasmus te Basel, alwaar hij 'n groot gedeelte van zijn leven had doorgebracht. Hij liet geen priester toe bij zijn sterfbed, doch in zijn stervensuur beriep hij zich op de genade van Christus.

En zo stapte deze zonderlige figuur van het toneel, en dat niet voordat hij zich 'n naam had verworven, welke bestaan zal zolang de geschiedenis van de wereld wordt geschreven. Immers, alhoewel Erasmus geheel op zichzelf staat, geïsoleerd als het ware van de hem omringende wereld, toch zou de hervormingsgeschiedenis onmogelik kunnen geschreven worden, zonder aan deze eigenaardige persoonlikheid er zijn welverdiende hoekje in af te staan. Voorloper van de Hervorming in de zin waarin Wiclef, Huss en Savonarola die waren, zouden wij Erasmus onmogelik kunnen noemen. Toch mag het hem niet ontzegd worden dat hij onwaardeerbaar veel heeft gedaan ten einde de Hervorming voor te bereiden. Hoe jammer toch dat Erasmus slechts 'n man was van het verstand en ook niet van het hart. Verschil tussen hem en Martin Luther was verbazend groot. Erasmus werkte op geletterden en ongeleerden; Luther op het volk. Erasmus berokkende zich dodelike vijanden door overvoorzichtig te zwijgen; Luther door onvoorzichtig te spreken. Erasmus wilde tot elke prijs de vrede bewaard hebben; Luther tot elke prijs de waarheid doen zegevieren. Erasmus week schroomvallig terug voor het gevaar, wanneer het zich dreigend vertoonde; Luther gaf om duivel noch hel, waar hij de innige overtuiging had, recht en waarheid vóór zich te hebben. Dit immers is het oordeel van 'n vrij gematigde geschiedschrijver van Erasmus.

Hugo de Groot uit de 17e eeuw, gelijk Erasmus geboortig uit Nederland, en 'n man van verbazende geleerdheid, doet ons veel aan Erasmus denken. En terwijl er tussen deze twee nederlandse

geleerden vele punten van overeenkomst zijn, zijn toch de punten van verschil even treffend.

De Groot was inderdaad 'n man van diepe godsdienstige overtuiging; bij Erasmus lag die overtuiging aan de oppervlkate. De Groot was onverschillig wat de dogmata van de Kerk betreft; Erasmus klemde zich bijna angstvallig vast aan de leer van de Roomse Kerk.

De Groot was vooral beroemd als jurist; Erasmus vooral als klassikus. De Groot kon op bezadigde wijze, zonder spot over 'n zaak oordelen; Erasmus niet zonder zich van het fijnste sarcasme en de bitsende spot te bedienen.

En bij het afscheid nemen van Erasmus, zou het niet van onpas zijn om voor 'n ogenblik, al is het dan maar in de geest, te staren op zijn uiterlik voorkomen, welk ons zo kunstig wordt weergegeven door de beroemde Duitse kunstenaar, Hans Holbein. Elke trek op het fijn besneden gelaat, de dunne lippen, op elkaar gedrukt, de halfgesloten oogleden, en de scherpe blik van de nauweliks zichtbaar blauwe ogen, vertonen deftig sarcasme. Het hoofd is intellektueël gevormd. Voor het overige is er niets treffends in z'n uiterlik voorkomen. Daarbij dient nog gezegd te worden dat de verbazende schat van kennis waarover Erasmus beschikte, in 'n lichaam werd omgedragen dat dikwels aan de ernstigste krankheden onderhevig was. Hiermede nemen wij afscheid van deze merkwaardige mens. Terecht heeft 'n geschiedschrijver van hem gezegd: "Erasmus was 'n groot man in de wetenschap, maar niet in het Koninkrijk Gods."

"De Katakomben" te Rome.

(EENE LEZING.)

1. Om het primitieve Christendom te bestuderen moet men toevlucht nemen, niet alleen tot de geschiedenis, maar ook tot de belangrijke inscripties, die er gevonden worden op de graven der vroegere Christenen. Christenen hebben nooit hunne dooden verbrand. Crematie of Lijkenverbranding is essentieël een heidensche praktijk. Zij die dat gebruik voorstaan moeten dit in 't oog houden. De Romeinen waren in de laatste dagen van de Republiek "gewoon om hunne dooden te verbranden, met uitzondering van weinige families van rang die verkozen ze te begraven; alsook de laagste klassen des volks, die niet in staat waren om zich de eer van een brandstapel van lijken te verschaffen." Zelfmoordenaars "of die door de hand der wet gedood werden, mochten niet deelen in 't gebruik van crematie." Ook degenen die door den bliksem gedood werden, konden aan crematie geen deel hebben.

2. Oud Rome had weinig achting voor de dooden van de lagere klassen der maatschappij. De lichamen der laagste slaven werden in zandputten geworpen en daar gelaten om te verrotten. De naam van deze putten—*puticoli*—wijst misschien duidelijk daarop (putesco). En de Romeinsche dichter Horatius zegt, dat deze putten op den Esquiline-heuvel "gebruikt als algemeene vergaderbakken voor de verachtelijkste lijken de lucht verontreinigden met hunne verpestende uitwasemingen, totdat Maeecanas die streek aan haar verval ontrukte en in een tuin veranderde" (Smith and Cheetham 296). Horatius zegt: "Nu is 't mogeliik om op de gezonde Esquiline te leven en zich te koesteren op zijn zonnige zoomen, waar onlangs nog de grond bedekt was met witte beenderen, genoeg om iemand aan melancholie te doen lijden." De schrijver Acron in zijn opmerking over deze passage voegt er bij: "Hierheen werden vroeger gebracht de lichamen van de plebejers (gemeene burgers) of van slaven, want publieke heiligdommen waren vroeger hier."

3. Vele zulke oude zandputten worden in Rome gevonden. Dikwijls wordt door heidensche schrijvers hiervan melding gemaakt. Toen Nero, de Romeinsche Keizer, vernederd en in ongenade gevallen was, vreezende om dadelijk vermoord te worden, en vluchtende voor de wraak van zijne wrekers, toevlucht genomen had tot een villa van een zijner vrijgemaakte slaven, werd hem geraden om zich te verbergen in een nabijzijnden zandput; maar hij zwoer, dat hij niet nog levend, onder den grond zou gaan. "En," zoo meldt ons Cicero, dat "de jonge patricier Asinius verleid werd naar de tuinen van de Esquiline waar hij vermoord en in eene van die zandgroeven geworpen werd."

4. De bewering dat de "Katakomben" moeten vereenzelvigd worden met de "puticoli" in welke de lichamen van de laagste slaven geworpen werden, of met de "Arenariae," in welke Nero gevraagd was zich te verbergen, wordt nu algemeen verworpen. Zij zijn uitsluitelijk Christelijk van oorsprong, en moeten niet verward worden met de uitgravingen, gemaakt in de latere dagen van de Romeinsche Republiek, en gedurende de regeeringen van de vroegere Caesars. Om zich materiaal te verschaffen, voor groote publieke werken werd de grond rondom Rome, aan alle kanten uitgegraven. Maar deze uitgravingen hadden niets gemeen met de begraafplaatsen van de vroegere Christenen.

5. Wat nu zijn de Katakomben?

De naam is bekend, deszelfs oorsprong niet onbekend. Het is afgeleid van het Grieksche woord Kata en Kombe—"een holte." Het beteekent letterlijk een onderaardsche uitgraving. "Oorspronkelijk stond dat woord hoegenaamd in geen verband met begrafenis, of zelfs ook niet met uitgravingen, maar werd het eenvoudig gebruikt als de naam van een bijzonder streek in de nabijheid van Rome."

De term had betrekking op de gedaante van den grond. "In de streek die deze benaming droeg, liggende nabij den Appia-weg, was de basilica van den heiligen Sebastiaan gebouwd, en de uitgestrekte graf-gewelven onder die Kerk in welke, volgens traditie, de lichamen van de heilige apostelen Petrus en Paulus één jaar en zeven maanden vóór hunne verplaatsing gerust hadden—werden in de vroegste tijden ter wille daarvan genoemd *Coemeterium ad Catacumbas* of alleenlijk *Catacumbae*. Van wege de vermaardheid van deze begraafplaats als voorwerp van bedevaarten werd deszelfs naam zeer wijd bekend, en door de algeheele veronacht-

zaming van den oorsprong van het woord werd *Catacumbae* beschouwd als de geijkte benaming voor alle begraafplaatsen van die soort (Enc. Brit.) Van de negende eeuw werd de naam toegepast op Christelijke begraaf-gewelven. De term duidt nu aan deze uitgestrekte onderaardsche uitgravingen, die "zich misschien tot een lengte van 400 mijlen in ééne lijn geplaatst, uitstrekken zullen. Zij zijn uitgegraven uit gruisachtige *tufa* waaruit een groot deel van den grond van Rome bestaat, en soms zijn er drie, vier of zelfs vijf galerijen, de een boven de ander. De *fossores* (doodgravers) in die uitgravingen gebruikt werden beschouwd als tot de laagste orde van de Christelijke geestelijkheid te behooren, en in de Katakomben worden zij soms voorgesteld met hun lamp en pikhamer en andere werktuigen, die de archaeologen eerst bij vergissing, namen voor instrumenten van marteling."

De uitgestrektheid van deze Katakomben.

De uitgestrektheid er van blijkt uit verschillende bronnen. Eén van de vroegste beschrijvingen wordt gegeven door Hieronymus die ze bezocht in zijn vroege jeugd. Dit is wat hij zegt: "Toen ik als knaap mijn opvoeding te Rome ontving, waren ik en mijne schoolmakkers gewoon 's Zondags de begraafplaats der apostelen en martelaren te doorloopen. Dikwijls gingen wij naar beneden in de Katakomben. Deze zijn uitgegraven diep in de aarde en bevatten aan beide kanten als gij ingaat de lichamen van de dooden begraven in den muur (wal). Het is daar alles zoo donker dat de taal van den profeet er schijnt vervuld te zijn: 'Laat ze haastig ter helle nederdalen.' Slechts hier en daar wordt licht ingelaten om de vreeze der duisternis te verzachten en dat niet door een venster maar door een gat. Gij doet ieder stap met omzichtigheiid, als omringd door een diepen nacht, gij roept u voor den geest de woorden van Virgilius: "Horror ubique animos simul ipsa silentia terrent."

"In overeenstemming met deze beschrijving vindt de bezoeker van de Katakomben zich heden ten dage in een doolhof van galerijen met vertakkingen naar alle kanten, bevattende aan beide zijden de graven of*loculi*, zooals zij genoemd worden, en loopende parallel met de lengte van de galerij. Deze galerijen zijn niet aangelegd naar eenig bepaald plan. Zij kruisen en herkruisen elkaar en vormen een volmaakt netwerk, waarin de onvoorzichtige wandelaar verloren raakt zoo hij zich tever naar het midden waagt, zonder een bekwamen gids."

Maar mogelijk kan men een beter en helderder begrip van deze onderaardsche begraafplaatsen en hare uitgestrektheid bekomen, uit de volgende duidelijke beschrijving ervan in het welbekende boek van Scott: "The Catacombs at Rome":—"Signor Michele de Rossi berekent de volle lengte van al de gangen in de Katakomben op 876,000 meters, of 587 geographische mijlen, *gelijk aan de volle uitgestrektheid van Italië, van Etnas vuren tot de sneeuw der Alpen.*" De Heer Withrow, wiens werk over de Katakomben klassiek geworden is, zegt: "Omtrent 70,000 opschriften zijn er gevonden: doch zij zijn slechts een klein gedeelte van het geheel. Vader Marchi berekent dat het gemiddeld getal graven tien is—vijf aan iederen kant—voor elke zeven voet. Volgens deze basis berekent hij het getal begraafplaatsen in de Katakomben op *zeven millioen*! Meer nauwkeurige berekeningen, zooals van de Rossi, laten ruimte over voor bijna *vier millioenen graven.* Dit schijnt bijna ongeloofelijk; doch wij weten dat voor ten minste drie honderd jaren, de geheele Christelijke bevolking te Rome daar begraven werd. En die bevolking was, zelfs in dat eerste tijdperk, zeer groot. In tijden van vervolging werden Christenen bij hoopen naar de begraafplaats vervoerd. In die stille stad der dooden zijn wij omgeven van "eene groote wolk der getuigen," een menigte "die niemand tellen kan," wier namen, op aarde onbekend, geschreven zijn in het 'Boek des levens.'"

Deze Katakomben dus werpen licht op de geschiedenis der Kerk in de eerste eeuwen. Zij maken het ons duidelijk, hoe groot de invloed, hoe uitgestrekt het ledental was van de volgelingen van den "Nazarener" in het heidensch Rome.

Velen zijn er verdwaald in die onderaardsche begraafplaatsen, die daar hun opsporingen hebben voortgezet. In 1837 daalden dertig studenten af met hun professor in die groeve om onderzoekingen te doen, doch zij raakten verward in de onderaardsche gangen, en geen spoor van hen is ooit weer gezien. Reeds in 1798 gingen enkele Fransche militairen, leerlingen van Voltaire en Rousseau, op een onderzoek uit in de Katakomben. Dáár zongen zij allerlei liederen, onbetamelijk van inhoud, en geenszins in overeenstemming met de gewijde omgeving. Een hunner, een jong officier, die voorgaf "noch mensch, noch duivel te ontzien," ging dieper in, om de meer afgelegene galerijen te doorzoeken. Hij raakte weldra verward in die onderaardsche gangen, was spoedig verdwaald,—want die gangen zijn uiterst ingewikkeld—en werd door zijn vrienden als verloren beschouwd. Daar in de duisternis omdolende, met niets dan graven en vermolmde geraamten rondom zich, scheen hij zelf levend begraven te zijn. Zijn ongeloof verliet hem nu. De dood die dreigde was hem nu niet meer "een eeuwige slaap" (*un sommeil eternel*). Hij begon intezien, dat er wel een God was, wien hij verantwoording schuldig was voor zijn leven. Gelukkig werd hij den volgenden dag gevonden, en had daarna een lang en zwaar ziekbed. Hij stond van dat bed op een ander, een nieuw mensch. In den slag van Calabrie, zeven jaar later, werd hij doodelijk gewond. Toen men zijn lijk vond, was er in een binnenzak van zijn vest, een exemplaar van de Evangelieën, dat hem steeds tot troost was in zijn later leven.

(Wordt vervolgd.)

De "Los van Rome" Beweging.

In de "Stemmen voor Waarheid en Vrede" schrijft Ds. Lacharet uit Parijs als volgt :—

"Reeds vele jaren heeft een deel der fransche protestanten goede verwachtingen gekoesterd ten aanzien van de voormalige priesters, die in grooten getale de roomsche kerk verlaten hebben. Velen onder hen waren, reeds vóór hun uittreden, door hun talent van initiatief als aangewezen om een gewichtige rol te spelen. Daar bijna al die uitgewekenen hun diensten kwamen aanbieden aan de protestantsche kerken, zijn comité's gevormd met het doel, om hun een toevlucht te openen, en hen bij te staan. Was niet in de 16de eeuw de Hervorming voor een goed deel tot stand gebracht door in verzet gekomen monniken of priesters ? Kenden deze vrij-geworden roomschen niet beter dan wij de ware methode, om met goed gevolg te strijden tegen de dwalingeen der kerk, waarin zij waren groot gebracht, en die zij om des gewetens wil hadden verlaten ? En aangezien zij de opneming kwamen vragen in een nieuw geestelijk gezin, waaraan zij hun hulp toezegden, en daar zij zich pijnlijke offers getroosten bij het breken met hun verleden en hun omgeving, lag het voor de hand, hen broederlijk, ja met geestdrift te ontvangen, en zich te verblijden over dezen onverwachten aanwas van krachten.

Van 't begin aan waren daarom deze priesters het voorwerp van een levendige belangstelling, en ondervonden zij de toegenegenheid van allen, die hen als nieuwe geloofsgenooten begroetten. Verscheidene van onze meest bekende predikanten te Parijs werden lid van het Comité dat zich deze zaak aantrok. En daar de meesten van die voormalige priesters verlangden predikant te worden, verschafte men hun niet alleen de middelen om te bestaan, maar maakte men 't hun ook mogelijk om te studeeren. Met het oog op het bezwarende van hun positie en op hun leeftijd, verkregen zij vrijstelling van de literarische examens, en de tijd voor hun theologische studies werd aanmerkelijk ingekort. Velen toefden slechts kort te Parijs, te Montauban, of aan een fransch-Zwitsersche faculteit. In één woord, men bejegende hen op de meest welwillende wijze.

Maar toen zij aan 't hoofd van een gemeente waren geplaatst, en men een oordeel kon vellen over hun werk, berokkenden de meesten aan allen, zelfs aan hun beste vrienden, bittere teleurstelling. Men ontdekte weldra, dat zij, bij het afleggen van het geestelijk habijt, niet bevrijd waren van hun roomsche gezindheid, van hun autoriteitsbesef, van hun casuïstiek, van sommige diep-gewortelde vooroordeelen, in één woord, van de indrukken, teweeg gebracht door hun clericale opvoeding. In sommige gemeenten rezen ernstige geschillen, soms ontstonden scheuringen en deden zich ergerlijke dingen voor. Sommige voormalige priesters schikten zich weder onder 't juk van Rome, verleid door fraaie beloften. Anderen verlangden een arbeid, die niet werd gecontroleerd, onafhankelijk van eenige kerk. Sommigen waren meer pleitbezorgers van het vrij-denken, dan predikers van het evangelisch geloof.

't Bleek ook, dat die uitgewekenen niet allen hun kerk verlaten hadden uit drang des gewetens. Sommigen lagen overhoop met hun bisschoppen; anderen hadden een niet eervol verleden; en wederom anderen hadden eigenlijk geen ander verlangen, dan te kunnen huwelijken. Het Evangelisch Comité, door deze droeve ervaringen ontmoedigd, besloot zich te ontbinden.

Toen werd een ander Comité gevormd, bestaande uit modernen en gematigd-liberalen, en enkele rechtzinnige predikanten. Het trachtte belangstelling te wekken voor deze zaak, die in zulk een slechten reuk was geraakt. Maar ook deze nieuwe vrienden deden weldra dezelfde ervaringen op als hun voorgangers, en legden dit ondankbaar werk neder.

Natuurlijk zijn er onder die gewezen priesters diep-religieuze mannen, die een gewetens-crisis hadden doorstaan, en daar zij niet langer hun kerk konden dienen, Jezus Christus verlangden te dienen en het zuiver Evangelie te prediken. Zij waren echter een zeldzaamheid, en hebben veel moeten lijden om den weerzin, dien bij velen de naam van gewezen priester wekt; verscheidenen arbeiden met geloof en toewijding. Zij verdienen aller achting en warme toegenegenheid. Maar zij zullen de eersten zijn, om te erkennen, dat na de harde lessen van een langdurige ervaring, de protestantsche kerken voortaan zeer hooge eischen te stellen hebben aan priesters die verlangen predikant te worden, en dat men hen aan een deugdelijken proeftijd zal moeten onderwerpen. Iets anders is het, hen aan een bestaan te helpen in het maatschappelijk leven. Maar men zie er voortaan van af, om menschen zonder roeping een plaats te geven in de rijen onzer predikanten."

Wegens gebrek aan plaatsruimte moet Kroniek deze uitgave overstaan.

Wat is Gereformeerd?

In den tegenwoordigen tijd is het niet overbodig om de leden der Ned. Geref. Kerk te herinneren aan de stukken door wijlen Prof. Murray geschreven en verschenen in de kolommen van dat nu bijna vergeten weekblad, "De Christen." Schrijver dezes acht ze een herdruk waardig en verzoekt vriendelijk om plaatsing in het "Gereformeerd Maandblad."

GETROUWE LEZER.

I. ROOMSCH OF PROTESTANTSCH.

In den tegenwoordigen tijd is het niet overbodig om de leden der Nederduitsch Geref. Kerk opmerkzaam te maken op dat wat hunne kerk onderscheidt van andere kerken, vooral de Roomsche en Romanizeerende kerken. Al ware het om niets anders, dan was het alleen daarom goed om hierop te wijzen, dewijl er zoo vele scholen met opzet aangelegd worden om onze kinderen afvallig te maken van de leer der voorouders.

Zullen wij letten op het onderscheid tusschen Roomsch en Protestantsch, dan ondernemen wij eene uitvoerige taak. Hij die goed weet wat de leer is van zijn Heidelbergschen Catechismus is tamelijk op de hoogte om dat onderscheid te kennen. Bij te velen is de leer van den Catechismus onbekend. Bovendien is er in de Roomsche Kerk sedert het opstellen van den Catechismus van drie honderd jaren, veel gebeurd dat onder het oog dient gebracht te worden. Denkt slechts aan de wijziging der Roomsche leer gedurende onzen eigen leeftijd.

De laatste Paus Pius IX heeft zijn stempel gedrukt op de leer der nieuwere Roomsche Kerk. Op het Vatikaansche Concilie heeft hij laten vast stellen, wat vroeger niet kerkelijk vastgesteld was, dat de persoon van elken Paus onfeilbaar is,—dat wanneer de Paus als de mond der Algemeene Kerk uitspraak doet over een leerstuk,—het niet anders dan de Heilige Geest is die door hem spreekt. Voorheen werd geleerd dat de onfeilbaarheid het eigendom is van eene Algemeene Kerkvergadering bestaande uit den Paus en de Bisschoppen tezamen. Men geloofde dat de belofte van den Heiligen Geest als leeraar der Kerk toekomt aan eene vergadering, (Concilie) waarin alle bisschoppen zitting hebben. Nu echter is ieder Roomsche verplicht om te gelooven dat de persoon van een enkelen bisschop, dien van Rome, bezitter is van den Heiligen Geest. Te vergeefs hebben Bisschoppen, Professoren en andere geleerden geprotesteerd,—te vergeefs hebben zij duidelijk bewezen dat enkele Pausen soms geleerd hebben wat in strijd was met de uitspraak van andere Pausen en van de Algemeene Kerk,—de Jezuieten onder Pius IX hebben hun zin gekregen.

Nog iets. De vereering van de Maagd Maria was al ergerlijk genoeg in de geheele Roomsche Kerk, toch was zij niet hoog genoeg vereerd naar den zin van gemelden Paus. Daarom werd vastgesteld hare onbevlekte ontvangenis. Dat wil zeggen, terwijl de Christenen gelooven dat de Zaligmaker alleen zonder erfzonde geboren is, zoo werd nu bepaald dat ook Maria zonder erfzonde geboren is. Geen Roomsche mag weigeren om dit leerstuk aan te nemen. Te vergeefs hebben geleerden in de Roomsche Kerk aangetoond dat deze leer eene vreemde nieuwigheid is, dat er Pausen zijn die anders geleerd hebben.

Het gevolg is geweest dat de geleerde Döllinger en andere Duitschen zich afgescheiden hebben van de Kerk onder den naam van Oud Katholieken. In Engeland heeft de geleerde Dr. Pusey die in al te vele punten bevriend was met de Roomsche leer, een schrik gekregen en gezegd: "Dit is te veel, nu gaat men ten eenen maal buiten de perken van de oude kerkleer."

Al ware het dus enkel om zulke onchristelijke leeringen als de persoonlijke onfeilbaarheid van den Paus en de zondelooze geboorte van Maria, dan moest ieder Christenmensch op de hoede wezen van de hedendaagsche Roomsche Kerk en hare vleiende priesters en hare goedkoope scholen. Waarom toch niet in Roomsche landen als Italië en Spanje, waar de meeste menschen niet lezen en schrijven kunnen, scholen opgericht? Neen, het is meer naar den zin der priesters om in de Roomsche landen het volk in onkunde te houden; hunne liefderijke en ijverige pogingen om scholen te stichten worden bespaard voor Protestantsche landen waar zij proselieten zoeken.

Maar om niet te spreken van nieuwe,—weet dan niet de Protestant wat de Roomsche Kerk leert omtrent zoo veel dat van gewicht is? Zij leert, dat de gebeden in de kerk moeten gedaan worden in het Latijn waar de gemeente niets van verstaat; dat ieder lidmaat niet de vrijheid heeft om den Bijbel te onderzoeken; dat de mensch gerechtvaardigd wordt van God door zijne goede werken; dat men wel aanroepen mag in het gebed schepselen, b.v. Engelen, Apostelen, enz., buiten den Schepper; dat het brood en de wijn in het Avondmaal veranderd worden in het lichaam en het bloed van onzen Heer.

Vele dergelijke onschriftuurlijke leeringen zijn er waartegen men wel op zijne hoede mag wezen. Hiertegen hebben Luther, Kalvijn en andere hervormers ten ernstigste gestreden en *geprotesteerd*. Van hier de naam PROTESTANT.

Wij houden dien naam in eere, al wordt hij miskend en misbruikt.

Miskend, bij voorbeeld, door sommige leden der Episkopale Kerk, die vergeten wat Engeland aan de Kerkhervorming schuldig is, vergeten hoe de oude Hervormers in Engeland gemeene zaak hebben gemaakt met de Protestantsche Hervormers op het vaste land van Europa. Neen, de echte Engelsche Kerk is Protestantsch, hoewel vele Episkopalen zoo verliefd zijn geworden op Roomsche en half-Roomsche gebruiken dat zij den naam Protestant verwerpen.

Misbruikt wordt deze eerwaardige naam door vrijzinnigen, liberalen, die voorgeven dat Luther en Kalvijn niet ver genoeg zijn gegaan in hunne Reformatie. Zij moesten (zoo geeft men voor) niet alleen enkele Pauselijke dwalingen hebben verworpen, maar alles wat strijdt met de verlichte, menschelijke rede. Zij die de godheid van onzen Zaligmaker loochenen, de schulduitdelgende kracht van Zijn bloed verwerpen, de leer van het algeheele bederf des menschen ook op zijde zetten,—zij die zoo op een anderen grondslag bouwen dan de Hervormers, geven voor dat zij de ware, vrije Protestanten van de negentiende eeuw zijn. Door dit misbruik van een eerbiedwaardigen naam laten wij ons niet verleiden om afstand te doen van het woord *Protestant*.

II. PRESBYTERIAAN OF EPISCOPAAL.

Toen de Reformatie van de zestiende eeuw tot stand kwam, heeft men in Engeland veelal anders gehandeld dan in Schotland en andere Protestantsche landen. In Engeland heeft men zoo veel mogelijk willen behouden de eerwaardige ceremoniën van de oude kerk; men wilde den overgang van het Roomsche tot het Protestantsche geloof zoo gemakkelijk mogelijk maken voor priesters en gemeenten die weinig verlicht waren en zeer tevreden waren om bij het oude te blijven. Het werk der Hervorming werd te veel bestuurd door koningen en politieke heeren,—niet door krachtige geloofsmannen als Luther, Kalvijn en Knox. Op het vaste land als Holland, Zwitserland, Frankrijk, ook in Schotland, ging men meer doortastend te werk dan in Engeland. Wat niet op Gods Woord gegrond was werd uitgeworpen, al kon men ook het gebruik van de oudheid er voor aanhalen. Van belang is dit onderscheid : in Engeland vraagt men niet altoos : Wat zegt Gods Woord ? maar : Wat zegt de oude Kerk ? Hiervan was het gevolg dat er gevaarlijke beginselen in de Engelsche Kerk gehuldigd werden, welke de ware, grondige Hervorming belemmeren en een zuurdeesem lieten overblijven welke met den tijd den overgang tot Rome gemakkelijk zou maken.

Een van de punten van verschil bleek te zijn, de bisschoppelijke regeering der kerk. Gedurende den loop der eeuwen was de macht van de bisschoppen toegenomen en men vond heel wat anders in die ambtenaren dan in de nederige opzieners der gemeente in het Nieuwe Testament. De Engelsche Kerk hield vast aan het middeleeuwsche gebruik, ja beriep zich op de gewoonte en het geloof van nog vroegere eeuwen. In Schotland en elders ging men regelrecht terug niet naar de oudheid maar naar Gods Woord, om te vernemen hoe de regeering van de kerk moet ingericht worden. Het is in onze dagen der moeite waard om hierop wat nader te letten.

Leest de Handelingen der Apostelen en ziet hoe Paulus te werk gaat in eene stad waar sommigen zijne prediking aannemen en tot eene gemeente gevormd moeten worden. Hij stelt aan met goedkeuring der geloovigen *oudsten* (Grieksch, presbyterio) naar het voorbeeld van de oudsten die in eene Joodsche gemeente het bestuur hebben (Hand. 14 : 23). De oudsten of ouderlingen hebben de zorg van de gemeente wat de leer en de regeering betreft. Waar er armen zijn die verpleegd moeten worden, daar zijn er te vinden *diakenen* (Hand. 6). Vindt men dan geene *bisschoppen?* Ja wel, maar van welke soort ? Letten wij wel, b.v., op de gemeente van Efeze (Hand. 20 : 17, 28). Paulus laat komen de ouderlingen (presbyteroi) en hun spreekt hij toe,—De Heilige Geest heeft u tot *opzieners*, of *bisschoppen* (Grieksch episcopoi) gemaakt. (Men zie dit vreemde woord Bisschop o.a. in ons Formulier van de Bevestiging van de Dienaren des Woords). Een ouderling is dus een opziener of bisschop. Schrijft Paulus een brief aan de gemeente te Filippi dan groet hij eerst de ambtenaren, niet drie klassen, Bisschop, Presbyter en Diaken,—maar twee, de Bisschoppen (Opzieners) en Diakenen. In den Engelschen Bijbel leest men *Bishops and Deacons* (Thess. 1 : 1). Meer dan één geleerde uit de Engelsche Kerk is verlegen geweest met dezen tekst welke leert dat in eene niet al te groote stad, er een aantal Bisschoppen zijn, terwijl in de Roomsche en Engelsche Kerk er slechts een Lord Bisschop in eene stad is, al wonen er een millioen menschen. Voor ons is het zeer eenvoudig : elke gemeente, groot of klein, heeft hare opzieners of bisschoppen welke tevens ouderlingen genoemd worden.

Letten wij op 1 Tim. 5 : 17, dan vernemen wij hoe er onderscheid bestaat onder de opzieners of ouderlingen,—er wordt gewag gemaakt van hen die

behalve opzicht te houden en te besturen ook arbeiden in het leeren. Hieruit zien wij dat opzieners, die begaafd zijn om te spreken, om onderwijs te geven, hierin werkzaam zijn. Al onze *leeraars* zijn opzieners; maar alle opzieners zijn niet leeraars. Zoo is het in onze Gereformeerde gemeenten,—diakenen, dan opzieners, een (of meer) van die opzieners, leeraar. Een bisschop, die over een aantal gemeenten gesteld is,—in de Episkopale Kerk soms over honderden,—is niet bekend in het Nieuwe Testament.

Maar onze episkopale vrienden erkennen soms dat de *episkopoi*, bisschoppen van het Nieuwe Testament, niet overeenkomen met hunne bisschoppen. Dezen, zeggen zij, zijn de plaatsvervangers niet van de bisschoppen van het Nieuwe Testament, maar van de Apostelen. Zij geven voor dat, gelijk de Apostelen in hun eigen leeftijd bestuurders waren van de gansche kerk, zoo na hun dood dat bestuur toch moest opgedragen worden aan zekere ambtenaren. In de groote steden nu kreeg met der tijd een opziener het hoogste gezag boven zijne broeders, de hoofdopziener moest vervullen de plaats van een Apostel over zijn eigene gemeente en de gemeenten van den omtrek.

Wat is er hiervan waar? Waar is het dat de hoofd-opziener, wij zouden zeggen hoofd-predikant, van eene aanzienlijke stad met der tijd gezag kreeg over zijne ambtsbroeders,—dat het bisschoppelijk gezag (in Roomschen en Episkopalen zin) langzamerhand ingekropen is in de kerk. Waar is het dat men zeer vroeg voorbeelden vindt van zulk eene aanmatiging. Maar hiermede hebben wij als Protestanten weinig te maken. Wij hebben te vragen, wat zegt de Heilige Schrift?

In het Nieuwe Testament vinden wij niet dat de Apostelen opvolgers hebben gehad. Hun werk was eenig,—zij waren de grondleggers der kerk. Het bestuur van de enkele gemeenten werd gegeven aan eigene opzieners. Paulus zegt wat de teekenen zijn van een Apostel,—wonderen, krachten, teekenen (2 Cor. 12 : 12); dit zijn niet eigenschappen van hen die zich noemen opvolgers der Apostelen. Indien de Apostelen beschouwd worden enkel als predikers van het Evangelie, dan is ieder oprechte prediker een opvolger van hen. Maar eigenlijk was hun ambt heel wat meer dan het predikambt. Zij waren getuigen die den Heer gezien hadden (Hand. 1 : 22), die de grondleggers waren der gemeente (Efeze 2 : 20). Was de gemeente eens gegrondvest op Jezus Christus den uitersten hoeksteen, dan was dat werk afgedaan. Voor den verderen opbouw moest gezorgd worden niet door buitengewone Apostelen, maar door gewone predikers, opzieners, armverzorgers, enz.

Verkiest nu eene gemeente, gelijk de Methodisten in Amerika, of de Herrnhutters in Duitschland, eenige opzieners toe te rusten met buitengewoon gezag en hen bisschoppen te noemen, dan kan dit misschien nuttig wezen. Maar dit is heel wat anders dan om voor te geven dat de bisschoppen opvolgers zijn van de Apostelen, met eigene rechten welke niet aan andere opzieners toekomen. Zelfs zulk een stelsel als bij de genoemde Protestanten is niet wenschelijk, daar er zoo licht tyrannie, of onschriftuurlijke denkbeelden bij indringen kunnen.

Neen, de kerken van Holland, Schotland, Frankrijk, Zwitserland, hebben er wel mede gehandeld door het Presbyteriaansche stelsel in te voeren, waarbij alle predikers en opzieners gelijke rechten hebben, instede van het Roomsche en Engelsche bisschoppelijke stelsel over te nemen. Het Nieuwe Testament is aan onze zijde in dezen.

III. HET RITUALISME.

Omtrent het jaar 1830 is er aan de Hoogeschool van Oxford in Engeland eene merkwaardige beweging ontstaan. De oude half-Roomsche zuurdeesem welke nooit uit de Engelsche Kerk geheel uitgeworpen was, begon met kracht te werken. De ongodsdienstigheid, de zedeloosheid in de maatschappij, de onverschilligheid in de Kerk waren kwalen die de behartiging waardig waren van ernstig denkende mannen. Zulke hoog ernstige en geleerde mannen waren Pusey, Keble, Newman en anderen. De laatstgenoemde was de geleerdste van de schrijvers van de *Tracts for the Times*. Hij is nu een Kardinaal van de Roomsche Kerk. Keble was dichter van *The Christian Year*, liederen voor alle Zon- en Feestdagen, een boek dat met stichting door ieder vroom Christen gebruikt kan worden, al keurt men af de enkele half-Roomsche denkbeelden die er in te vinden zijn. Pusey leeft nog te Oxford hoewel afgeleefd; onwillend gaf hij den naam *Puseyiet* aan zijne partij. Het doel van deze mannen was om de strenge inachtneming van oude kerkelijke ceremoniën te bevorderen,—om den geest van het vrije onderzoek te dempen,—om de Protestantsche leer van de rechtvaardigmaking door het geloof te verwisselen voor de Roomsche leer van de rechtvaardigmaking door de goede werken,—om in de leer van de sacramenten zoo na mogelijk aan de Roomsche kerkleer te komen.

De Evangelische partij in de Engelsche Kerk (vertegenwoordigd in deze Kolonie door zulke leeraars als de heeren Lamb, Long, Hole en anderen) bood heftigen tegenstand, maar niet altoos met het gewenschte gevolg. Een groot aantal predikanten en leden van den adel ging over naar de Roomsche Kerk; maar dit was zoo erg niet als dat velen achterbleven doch met Roomsche gevoelens, terwijl zij het tot hunne taak maakten om de echte Pro-

testantsche leer van de belijdenis (39 artikelen) te verdringen. Tot vandaag toe duurt de strijd.

Sedert eenige jaren is het woord *Ritualisme* in zwang gekomen. Op zich zelf is dit woord onschuldig. *Ritus* is een Latijnsch woord, dat beteekent eene godsdienstige ceremonie of gebruik. De Gereformeerde nu heeft zijn eigen *ritus* in den godsdienst, die verschilt van het Luthersche gebruik hier en daar, nog meer van het Episkopale gebruik. Door dit woord *Ritualisme* wordt gewoonlijk echter te kennen gegeven die richting in de Episcopaalsche Kerk welke bijzonder is om de kerkelijke ceremoniën te vermenigvuldigen, vooral die ceremoniën die aan het Roomsche stelsel grenzen. Bijvoorbeeld,—daar het Heilig Avondmaal het middenpunt van den godsdienst is, zoo wordt hieraan bijzondere aandacht gewijd. Christus lichaam is tegenwoordig in letterlijken vleeschelijken zin in het brood, Zijn bloed in den wijn. Daarom moet er aanbidding wezen van Christus in het brood en den wijn. Gelijk de Israëlieten bij Horeb voorgaven: "Wij aanbidden niet het gouden kalf, maar den waren God onder de gedaante van het kalf,"—zoo geeft de Ritualist voor: "Ik ben geen afgodendienaar gelijk men ons lastert. Ik aanbid niet het brood, maar Christus in het brood." Daarom velerlei kniebuigingen en opheffing van het brood in de hoogte,—ceremoniën die aanleiding gegeven hebben tot onlusten en kostbare processen voor de rechtbanken in Engeland, die beslissen moeten welke ceremoniën toegelaten, welke andere verboden zijn.

Paulus schreef dat het Koninkrijk Gods niet bestaat in spijs en drank, maar in rechtvaardigheid, vrede, blijdschap, door den Heiligen Geest (Rom. 14 : 17). Dit wordt vergeten door den Ritualist. Bijvoorbeeld de wijn in het Avondmaal wordt gemengd met water. Sommigen zeggen, de twee naturen van Christus, de menschelijke en de goddelijke, worden afgebeeld door water en wijn! Anderen zeggen, bij de Joden was het niet gebruikelijk om ongemengden wijn te drinken, dus is het nagenoeg zeker dat onze Heer bij de instelling van het Avondmaal gebruikt heeft wijn gemengd met water, daarom volgen wij Zijn voorbeeld. Hierop antwoordt de Protestant: "Uwe redeneering klinkt schoon, maar Gods Woord geeft ons geen bevel om den wijn te mengen, aan dat woord moeten wij ons eenvoudig houden." Ondertusschen wil de Ritualistische predikant soms liever eene scheuring in zijne gemeente verdragen, dan afzien van zijn *ritus* om water te mengen in den wijn. Hij vergeet, het Koninkrijk Gods is niet spijs en drank, maar rechtvaardigheid, vrede, enz.

Laat het bovenstaande vooreerst genoeg wezen om te doen zien waar de Ritualist heen wil.

Maar laat ons, Gereformeerden, op onze hoede wezen om niet meteen te veroordeelen ieder kerkelijk gebruik dat verschilt van het onze. Misschien konden wij ook wat goeds leeren van andere Kerkgenootschappen. Laat ons een voorbeeld nemen.

Het is onze *ritus* of gebruik om Gods lof in de gemeente *zittende* te zingen. Bij de Episcopalen de Wesleyanen en bij andere Protestanten vindt men het gebruik om staande te zingen. Het staan is meer eerbiedig dan het zitten; het is gemakkelijker om met lust uit de volle borst te zingen als men staat dan als men zit. Waarom zullen wij niet van anderen een goed gebruik overnemen? Het eenige bezwaar zou dit wezen, leert de Heilige Schrift misschien dat men zittende zingen moet? Nergens. Het staat de gemeente vrij om hierin met vrijheid te kiezen wat het stichtelijkste is.

Maar zal dit ons niet misschien een eerste stap op weg wezen naar het Ritualisme? Zal men niet naderhand ons willen omhalen om het Heilig Avondmaal *knielende* te ontvangen, op grond dat dit zoo veel meer eerbiedig en plechtig is dan het zitten? Neen, hier is een onderscheid in acht te nemen. Onze Heer en de Apostelen hebben niet het Heilig Avondmaal knielende ontvangen, maar zoo als gebruikelijk was in een gewonen maaltijd. De eerste Christenen hebben ook het Avondmaal op dezelfde wijze genoten als hun gewonen liefdemaaltijd. Daarom doet onze kerk wel als zij zich houdt aan het oude gebruik door de Hervormers weer ingevoerd, om, gelijk de Heiland zelf het gedaan heeft, het Avondmaal zittende te ontvangen.

Dit is het beginsel van de Gereformeerde Kerk—naar Gods Woord gaan om daar zoo veel mogelijk onze *ritus*, onze kerkelijke gebruiken te halen. Maar dit sluit niet in dat wij nergens leeren kunnen van andere broeders. Bij voorbeeld, hoe stichtelijk bij Episcopalen en anderen om, na het uitspreken van den zegen bij het einde van den godsdienst door den leeraar, een paar oogenblikken stil te blijven en een stil nagebed te doen! Hoe oneerbiedig is het als men soms in eene Gereformeerde Kerk merken kan hoe haastig een ieder is om maar weg te komen uit de kerk!

De Ritualisten toonen wel is waar een eerbied voor heilige plaatsen en heilige voorwerpen welke ons voorkomt aan het bijgeloovige te grenzen. Maar konden wij niet gerust van hen wat overnemen? Een Gereformeerd Kerkhof in dit land ziet er gewoonlijk uit als een woestenij, alles verwaarloosd. Als wij in liefde denken aan onze dooden, als wij gelooven dat hun stof dierbaar is zelfs in Gods oog, dan mogen wij een weinig meer moeite doen om een Kerkhof netjes in orde te houden.

DEEL XVIII, No. 7. STELLENBOSCH. JULI, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

Blank en zwart.

De verhouding tusschen blank en zwart in Zuid Afrika wordt eene vraag van de grootste beteekenis: en de oplossing van dat vraagstuk mag wel de aandacht bezig houden van onze staatsmannen en andere belangstellenden. Het feit blijft—en daarmee moeten wij rekenen—dat Zuid Afrika een land der zwarten is. Dit schijnt ons zoo ongerijmd te zijn, dat we er zelden mee rekenen, en toch er moet mee gerekend worden.

* * *

Om dit aanteduiden zal 't genoeg zijn de getallen ons door de volkstelling geleverd te laten spreken. Wij nemen eenige typische gevallen. Beginnen wij met de groote steden :—

Kaapstad heeft eene bevolking van (binnen de Municipaliteit) 30,052 Europeanen en 37,872 gekleurden, de voorsteden bijgerekend 82,619 Europeanen en 77,006 gekleurden.

Pretoria telt slechts 26,000 Europeanen en 17,400 gekleurden.

Johannesburg heeft 129,601 Europeanen en 119, 274 gekleurden.

Pietermaritzburg telt 14,848 Europeanen en 15,691 gekleurden.

Bloemfontein heeft 14,700 Europeanen en 12, 169 gekleurden.

Hieruit blijkt, dat de bevolking in de hoofdsteden des lands grootendeels uit gekleurden bestaat, en dat in de Kaapstad de voorrang toekomt aan de donkere rassen.

* * *

Aan den anderen kant treft het ons ook, dat steden als Johannesburg, Pretoria, Bloemfontein, minder gekleurden tellen, dan de oude hoofdstad in het zuiden. In de binnenlandsche steden stuiten wij ook op eenige zeer eigenaardige bijzonderheden. Waar wij vele gekleurden verwachten treffen wij ze niet aan in zulke verscheidenheid en hoeveelheid.

Port Elizabeth bijv. telt 18.229 Europeanen en slechts 12,468 gekleurden.

King Williamstown, liggende in eene Kafferomgeving, trekt niet stadwaarts zoovele zwarten. Want er zijn 5,571 Europeanen en slechts 3,459 gekleurden.

Zelfs Grahamstown heeft slechts 6,427 gekleurden tegen 7,376 Europeanen.

Dit bewijst ons ten minste dat de Kaffer in 't Oosten ongaarne in steden zich vestigt, terwijl de Westersche gekleurde de stad als woonplaats schijnt te verkiezen.

* * *

Nemen wij nu onze welbekende Hollandsche dorpen in oogenschouw, en beginnen wij met :—

Stellenbosch dat slechts 2,700 Europeanen telt tegen 3,455 gekleurden.

Paarl dat 4,896 Europeanen heeft tegen 6,124 gekleurden.

Wellington dat eene bevolking heeft van 2,272 Europeanen en 2,578 gekleurden.

Worcester met 3,402 Europeanen en 4,501 gekleurden.

Deze vier dorpen tezamen genomen tellen dus slechts 13,270 Europeanen, tegen 19,658 gekleurden. Dus om en bij de Kaapstad is het aantal der niet-Europeanen veel grooter dan dat der Europeanen—een feit, dat tot nadenken stemt.

* * *

't Is noodeloos verdere statistiek te geven. Wat wij hier hebben aangetoond is genoeg om het bewijs ons te leveren, dat Zuid Afrika in zijn geheel niet is het land der blanken, wel het land der zwarten. Daar nu laatstgenoemden sneller vermenigvuldigen dan eerstgenoemden mag de vraag wel worden gedaan : "Wat zal de toekomst zijn?" Antwoorden op die vraag zijn er gegeven door niet weinigen. Aan den eenen kant wil men meer blanken invoeren, ten einde het overwicht van blank boven gekleurd te blijven handhaven : aan den anderen kant wil men de inboorlingen afzonderen en houden binnen

hun eigen perken. Dit laatste zou in de Transvaal en in Natal kunnen geschieden, doch niet of slechts ten deele in de Kolonie. Segregatie klinkt mooi, maar of zij uitvoerbaar is blijft de vraag. Immigratie klinkt nog fraaier, maar wat met de immigranten die inkomen te doen, is de vraag. En dan blijft er nog over eene menigte van onbevredigende armen, die blank zijn van huid, doch niet altijd blank zijn wat hun gedrag betreft. Kan men die uit de steden houden, waar zij verslechten en vergaan?

* * *

Sir Owen Phillips, als Voorzitter van de Union-Castle Maatschappij, sprak onlangs in London over deze zaak, bij gelegenheid van het Zuid Afrik.-diner. "It would be good for South Africa if they could get more white men settled there, whether Englishmen or Dutchmen...... Solid sturdy men were wanted who would create more homesteads throughout the country." Zoo sprak ook Sir Richard Solomon: "What South Africa lacked to-day was a larger white population." Hij wees er op, dat wij *een en een kwart millioen blanken* hebben, tegen *vier en een half millioen zwarten*. Voegen wij bij dit alles, dat er volgens den Heer Sauer 30,000 blanke kinderen in Zuid Afrika onopgevoed opgroeien: en wij mogen wel bezorgd zijn. De zwarten hebben in sommige opzichten een betere kans, wat de opvoeding der kinderen betreft. Er is meer gewilligheid bij de ouders, meer aandrang, meer gelegenheid. Omdat zij in kralen of in locaties te vinden zijn worden zij gemakkelijker bereikt. De blanke kinderen, verspreid over de lengte en breedte van het land, kunnen niet altijd onder den invloed komen van de school op het dorp. En ten plattenlande zijn scholen "dierbaar in onze dagen"—om Bijbeltaal te gebruiken.

* * *

Dezer dagen met een Vrijstater van naam in de geleerde wereld, die tusschen 30 en 40 jaren zich met het onderwijs heeft beziggehouden, de Universiteits-kwestie besprekende, werd door hem de opmerking gemaakt: In Zuid Afrika wil men van boven, van het dak af, bouwen, en niet van het fondament opwaarts. Dit in toepassing op ons onderwijs-stelsel. Men wil de steden redden met zijn fraaie schoolgebouwen en zijn colleges: men wil de Hoogere Opvoeding van het volk bevorderen door zijn nieuwe Universiteits-schema: men wil met macht en geweld een Utopie bereiken met zijn Groote Schuur-stichting. En men laat zijn 30,000 kinderen voor weer en wind loopen en is daarover niet begaan! Die voor zijn kind hooger onderwijs wil zal het vinden, zonder iets splinternieuws te Groote Schuur, dat niemand bevredigen kan buiten de doctrinair-opvoedkundigen, die van alles alles weten, en over alles het hunne te zeggen hebben in de nieuwsbladen. Wat Zuid Afrika behoeft, —en laat het van de daken verkondigd worden, is Elementair-Onderwijs, en nog eens Elementair-Onderwijs, en nog eenmaal Elementair-Onderwijs.

Indien het Ministerie zich hiermee wil bezighouden en dat vraagstuk wil oplossen, in plaats van onmogelijke Universiteits-Akten optestellen, dan zal 't nageslacht hun namen in dankbare herinnering houden, en de vrees voor eene Immigratie, waardoor de blanke bevolking vermeerderd worden zal, voor altijd worden verbannen.

* * *

Een opgevoed Zuid Afrika zal door Immigratie winnen: een onopgevoed Zuid Afrika zal daardoor te gronde gaan. Het groote vraagstuk van de verhouding tusschen blank en gekleurd wordt hierdoor opeglost. Men zal den zwarte geven wat hem toekomt, door den blanke zijn erfrecht niet te onthouden. Een land dat droomt van Universiteiten, en 30,000 kinderen onopgevoed laat, verstaat zijn roeping niet!

* * *

Hierbij komt nog, dat er bij vele inboorlingen eene ernstige begeerte bestaat naar eene hoogere opleiding dat zij in den regel in Zuid Afrika niet bekomen kunnen. Daaruit is o.a. geboren het idee van een "Inter-State Native College." Men heeft het bevonden, dat zonen van opperhoofden en van welgestelde Kaffers naar Amerika gaan, om daar te worden opgeleid. Wanneer zij terugkeeren zijn zij vaak ongeschikt voor de betrekkingen die zij hier te vervullen hebben, of de plaats die zij hebben intenemen in de samenleving. Gelijk men nu argumenteert in het belang van de "Groote Schuur Universiteit"—zooals nog onlangs te Moorreesburg, door den Minister van Onderwijs—zoo ook in verband met het "Inter-State Native College." "Houdt uwe studenten hier door de Universiteit," zoo redeneerde de Minister: "Houdt uwe zonen hier door een *Native College,*" zoo redeneert de inboorling. Kan men, mag men hem hierin keeren?

* * *

En die begeerte naar onderwijs vindt men ook bij onze Koloniale gekleurden. Nog onlangs heeft Dr. Muir geopend de eerste vergadering van de "Coloured Teachers' League." Het getal gekleurde onderwijzers en onderwijzeressen is groot en wordt steeds grooter. Het Opleidings-instituut in Queen Victoria Straat geeft onderwijs aan tal van gekleurde meisjes die zich voorbereiden voor het onderwijzers-ambt. Zij schijnen betrekkingen te vinden; want er komen telkens meer. Ook hier ligt een probleem voor ons, dat de aandacht verdient. Onze gekleurden ontwaken op *politiek* gebied, op *opvoedings*-gebied; en indien de blanke bevolking niet hiermede rekening houdt zijn wij als een blank ras verloren. Daarom acht ik het verschijnsel van 30,000 onopgevoede blanke kinderen zoo fataal voor onze toekomst als volk. En daarom herhaal ik de vraag: Wat toch beteekent eene niet-gewenschte Universiteit tegenover de schreiende behoefte aan onderwijs van die duizenden van kinderen die niet ontvangen wat hun toekomt, omdat er voorwaar! geen geld is om hen te voorzien van het noodige onderricht. Mogelijk ben ik in dit opzicht als een roepende in de woestijn. Dit weet ik echter, dat President Steyn er meer dan eens op gewezen heeft, en het heeft duidelijk gemaakt, dat de wondeplek van ons Zuid-Afrikaansch leven hier zit.

* * *

Over immigratie ga ik thans niet spreken. Slechts wil ik hier zeggen, dat Zuid Afrika blanke immigranten van de rechte soort behoeft. Doch dit vraagstuk staat weer in verband met de armenblanken kwestie. Doch daarover later.

* * *

Het gevaar, dat ons dreigt, door eene vermeerdering in de *zwarte* bevolking, wordt nog duidelijker, uit het gebeurde aan den Rand bij gelegenheid van de werkstaking. Ook de Kaffer-mijnwerkers werden oproerig, en eischten meerdere betaling. Het ergste is, dat de blanke onruststokers ook op hun gekleurde mededingers pressie wilden uitoefenen. Een hunner sprak de Kaffers toe als: "Coloured brethren." Hoe het ook zij, de werkstaking te Johannesburg, waarvan de couranten zoo vol waren, heeft getoond, dat er krachten aan het werken zijn in Zuid-Afrika, die tot eene ontzettende uitbarsting komen kunnen. God alleen kan dit verhoeden. Het Evangelie alleen heeft daartoe de kracht. Doch helaas! de massas zijn van het Evangelie vervreemd, en de Kerk heeft haar invloed onder hen grootendeels verloren. De Kerk staat bij de arbeidende klasse voor bescherming van den rijkdom, en daarom keeren de massas zich van haar af. Dit leidt ons tot eene andere gewichtige vraag, namelijk

* * *

De Bijbel op de School.

De Catechismus, opgetrokken door eene Commissie van predikanten, heeft nog al tegenspraak ontmoet. Niet het minst van de "Adventisten," beter onder ons bekend als "Sabbattariers." Daar zij tegen *alle* kerkgenootschappen bitter gekant zijn en zich gedurig uitlaten over wat zij priesterheerschappij gelieven te noemen, is het te begrijpen, dat zij tegen den voorgestelden Catechismus zijn. Liever geen godsdienst-onderwijs op de school is de leer door hen verkondigd. Men kan dit duidelijk zien uit het blad door hen uitgegeven, namelijk de "Sentinel." In het Juli nummer wordt een artikel hieraan gewijd. Dat dit artikel de zaak verkeerd voorstelt is licht te begrijpen. Het sectarisch beginsel verblindt den mensch. Enkele uitlatingen zijn genoeg om hun standpunt te verstaan:—

"De staat is slechts de organisatie van al het volk ter wille van orde en eenheid...... Als een Christen vraag ik welk beginsel van Christus werd overhandigd aan de Protestanten in Zuid-Afrika, waardoor zij het recht verkrijgen om den Staat te gebruiken ten einde een Catechismus optedringen aan onze cosmopolitaansche scholen?" Dat dit eene grove verdraaiing is der waarheid weet ieder die met den loop van zaken vertrouwd is. De overgroote meerderheid der kerkgenootschappen *eischt* godsdienst-onderwijs als hun recht voor *hunne* kinderen, en zij dwingen niemand en verkrachten dus niemands rechten door *dien* eisch te stellen. Aan geen kind wordt de Catechismus opgedrongen, en geen onderwijzer wordt in zijn geweten gekrenkt.

* * *

Ook is het gebleken uit de discussiën, dat wat gevraagd wordt slechts is wat door *elk* Christelijk kerkgenootschap beleden wordt. Niet de *afzonderlijke* leeringen der verschillende kerkgenootschappen worden hier voorgesteld, maar dat, waarin *allen* zonder onderscheid samenstemmen, buiten natuurlijk de Sabbattariers en dergelijke sekten, die tegen de Kerk van Christus als een geheel gekant zijn. De schrijver past op dit een en ander toe zijne verklaring van het Boek der Openbaring. Hij ziet in deze eenvoudige oplossing van het vraagstuk eene voorbereiding van de verschijning van het *zwarte paard* in het laatste Bijbelboek geteekend, dat gevolgd werd door de Hel. Duizenden van martelaren worden ter dood gebracht, en wie waren ze? "Zij zijn de mannen die in de minderheid waren, en die het geweld des zwaards door den Staat gebruikt en door hem aan de Kerk overgegeven weerstand hebben geboden."

* * *

Gelijk nu de Sabbattariers pleiten tegen de Zondagsrust en dus de Zondagsheiliging, zoo pleiten zij tegen het godsdienst-onderwijs in den vorm waarin het wordt meegedeeld naar de nieuwe wet. Toen Madame Roland de guillotine besteeg tijdens de Fransche Revolutie riep zij uit: "O vrijheid, hoevele zonden worden er in uwen naam gedaan!" Zou men niet bij het lezen van 't bovenstaande mogen uitroepen: "O vrijheid van godsdienst, hoeveel dwaasheid wordt er niet in uwen naam door vele sekten verkocht." Het artikel besluit als volgt: "And all this proves very clearly that the principle of teaching religion in the state schools is unchristian principle. It is uncivil, and it is absolutely opposed to the interests of the state." Liever eene atheistische school, dan eene school, waarin de allereerste beginselen van den godsdienst worden meegedeeld! Dit schijnt de leuze der Sabbattariers te zijn.

* * *

De Bijbelsche Chronologie.

Wij verwijzen onze lezers naar het tweede artikel over dit onderwerp door C. F. J. M. Later hopen wij het een en ander daaromtrent te zeggen. Uit die artikelen zal 't wel duidelijk blijken, dat de Bijbel ons geen eigenlijk-gezegde Chronologie levert, evenmin als de Bijbel ons natuurkundige wetenschap levert. Die uit den Bijbel wil *bewijzen*, dat de aarde *niet* rond is, dat de zon zich rondom de *aarde* wentelt, en niet omgekeerd de aarde rondom de zon, dat de geheele scheppingswerkzaamheid van God in zes dagen van vier-en-twintig uren heeft plaatsgevonden, dat Adam precies 4004 jaren geleden in 't Paradijs verscheen, dat de wereld des menschdoms slechts *zes duizend* jaren geleden een aanvang nam, kan hier en daar een tekst vinden ter staving van zijn beschouwingen, doch hij doet geen eer aan Gods Woord. Daarom zijn wij blijde, dat deze kwestie door C. F. J. M. werd ter sprake gebracht. Laat ons afweren, alles wat de bovennatuurlijke heerlijkheid der Openbaring aanrandt, en daarbij pal staan, maar laat ons toch niet een onhoudbaar standpunt innemen en verdedigen, wat God in Zijn Woord *niet* heeft geopenbaard, en wat de mensch daarin gevonden heeft.

Waar is de Waarheid ?

EEN INTERESSANTE BRIEF.

Ds. de Beer heeft den volgenden brief naar de "Times" van Natal gezonden, in antwoord op wat in de kolommen van dat blad was verschenen uit de pen van den leeraar der Independente Gemeente aldaar. De brief is ons een bewijs van de stroomingen, die er zoowel in als buiten de Kerk te vinden zijn. Ook een bewijs van wat de Evolutieleer is in haar toepassing op het Bijbelverhaal. Doch wij laten Ds. de Beer spreken zonder commentaar.

Mijnheer,—In uwe uitgave van 27 Juni verschijnt eene preek, geleverd door den WelEerw. A. G. Bridge op den vorigen Zondagavond, bevattende ettelijke gewichtige opmerkingen over het thema : Indien God goed is, waarom laat Hij pijn en lijden toe ? In het midden echter van deze opmerkingen zijn er andere die bloot staan aan zwaarwichtige tegenspraak. En wel daar waar Bijbel en Evolutie tegen elkander worden gesteld als bronnen der waarheid en de Bijbel in discrediet verschijnt.

De woorden zijn : "Twee berichten bestaan er van de geschiedenis en van de wereld—dat van Genesis en dan van den Evolutionist. Genesis verklaart dat de wereld in zes dagen is geschapen, eenige duizend jaren geleden. Op een of ander wijze zijn Gods oorspronkelijke plannen ten voordeele van de menschheid verijdeld geraakt. Ter oorzake van Adams zonde is de wereld het tooneel van bederf, geweldenarij en bloedstorting en het menschelijk leven niet anders dan verwarring en wanorde (jumble and tangle) dientengevolge. Alles wat gedaan kan worden wordt door Christus gedaan om een overblijfsel, en dat een zeer klein overblijfsel, te herstellen, om het punt te bereiken waaruit door de zonde van één mensch, het geslacht gevallen is. Zulk een voorstelling, uit den Bijbel gehaald naar meening van vele lieden, moest niemand wenschen te behouden, want het maakt God meer of min krachteloos, stelt Hem voor als er slecht van af gekomen en Zijn oorspronkelijk plan door den eersten mensch gedwarsboomd. Die theorie des levens, deels uit den Bijbel, deels uit de verbeelding, of gebrek aan verbeelding der theologen, is zoo ontzettend droefgeestig, dat die niet behoort gekoesterd als iets beters mogelijk zij. En, zei de prediker, het is mogelijk indien de evolutie godsdienstig wordt gelezen."

Nu allereerst, de waarheid van de zondeval met derzelver schrikkelijke gevolgen, wordt niet door den prediker recht voorgesteld noch ook met den daartoe vereischten eerbied. Want het was niet 'op een of andere wijze' dat Gods oorspronkelijke plannen tot voordeel van de menschheid zijn gehinderd. 't Was door des menschen opzettelijke overtreding van het goddelijk gebod dat de instorting geschiedde. Noch was het enkel om Adams zonde dat de wereld is wat zij is, maar door de bijkomende zonden van Adams nakomelingen. En te spreken van leven en geschiedenis des menschdoms als 'enkel verwarring en wanorde' is te vallen ver onder den akeligen en smartvollen toestand door de zonde teweeggebracht. Verder is het zwak recht verleenen aan de heerlijke verlossing door den Grooten Verlosser met oneindige koste teweeggebracht met er van te spreken als "alles wat er gedaan kan worden is gedaan door Christus om een zeer klein overbrengsel te redden," waar hetgeen gedaan is eene Verlossing is zoo verbazend dat de gansche hemel er tot in eeuwigheid van weerklinkt, eene Verlossing die de poorten der zaligheid voor allen opent zoo zij slechts willen ingaan en die tot gevolg zal hebben, in plaats van een klein overblijfsel, eene schare die niemand tellen kan uit alle volken en talen. En om en wegens deze Verlossing zal God triomfeeren als de Almachtige en Alwijze, ook als de Liefde en de Barmhartigheid, instede van te zijn 'gedwarsboomd.'

Ook is deze verlossing niet eene 'theorie,' zij is de vrijmaking en de eenige vrijmaking van het leven uit de kaken des doods, uit een graf dat anders nooit de dooden zou gegeven hebben die in hetzelve waren. Voorts is het bericht van en geloof in deze verlossing niet ontleend deels aan den Bijbel, deels aan de verbeelding der theologen—het is geheel uit den Bijbel, daarin geschreven met letters van levend licht en daaruit biddend, nadenkend, toeeigenend gehaald door theologen die met eerbied gelooven aan het goddelijk gezag van de bron waaruit zij putten. Toch is het voor den prediker, thans in beschouwing, een bloot 'begrip,' eene theorie "die niemand moet begeeren te blijven koesteren, die niet moet worden behouden als iets beters mogelijk is." Hetwelk is in andere woorden : Geloof het niet, geloof niet wat in den Bijbel staat, als iets beters mogelijk is.

Daarbij wordt ons gezegd wat beter is, te weten—de Evolutie, de leer "dat God zelfs nu aan het maken is van den mensch naar Zijn eigen beeld, op van de cel van het protoplasme naar het dier, op van het dier naar den mensch, op van den mensch naar den engel." Waar krijgt de prediker deze leer van daan ? Niet van den Bijbel, want hij geeft die als iets beters. Niet van de wetenschap, want de wetenschap, die de analyse en synthese is van de feiten der natuur heeft niets van zulke uitspraak. Vanwaar dan ? Wij dringen aan op één antwoord. En wij zeggen dat er geen is. En wij zeggen verder dat de prediker ons oproept om niet meer onze geloofsbeschouwingen van Christelijke waarheden door den Bijbel te laten formeeren maar die van nu voortaan te laten formeeren door wij weten niet wat, door een keten van begrippen, van theoriën die onwaarschijnlijkheid en ongerijmdheid op het aangezicht dragen. En dit alles zeggen wij met verschuldigde achting voor des predikers groote gaven en ernst, maar met plechtige overtuiging dat hij in deze leerrede zijne lezers voor brood een steen geeft, voor een ei een basilisk en voor een visch een slang.

Ik ben, enz.,

Maritzburg, E. DE BEER.

Eene Reis-Herinnering.

TWEE MONUMENTEN.

Die Natal bezoekt moet Ladysmith niet vergeten: die Ladysmith bezoekt moet het Episcopale kerkje aldaar niet voorbijgaan. De Brit heeft geleden in den oorlog—zwaar en bitter geleden—en rondom Ladysmith zijn er vele graven van dapperen, die in den onheiligen oorlog hun leven hebben geofferd. Wij Afrikaners kunnen heldenmoed in anderen ook erkennen; en daarom deed het mij goed dat kerkje te bezoeken. Want langs de muren vindt men in marmer gebeiteld de namen van honderden die gesneuveld zijn. En niet alleen van de gesneuvelden —ook van de niet-strijdende bevolking, die door ziekten werden afgemaaid. Onder die namen vonden wij er een, dien van *Naomi Schoon*, in het kamp aan de koorts bezweken, dochter van den waardigen predikant onzer Kerk te Ladysmith, die zoo veel heeft moeten doormaken in den oorlog.

* * *

Hoe sierlijk is dat kerkje! Ach, waarom kunnen wij *onze* godshuizen niet zoo inrichten, dat men met genoegen kan luisteren naar de verkondiging des Woords? Hoe onsierlijk is het vaak *in*, en hoe terugstootend *om* de kerk! Het wordt beter: toch begint men het intezien, dat het Huis des Heeren "alles wat lieflijk" is moet bevatten en vertoonen. Het sierlijke kerkgebouw aan de Noorder Paarl bijv. van binnen en buiten zoo aantrekkelijk, is hiervan het bewijs. Het eenige dat mij hinderde in de "Memorial Church" te Ladysmith was het tinnen-dak. Een huis te bouwen mĕt zulk eene bedekking schikt zich nog al: een school onder zulk een dak stuit mij tegen de borst: een Kerk zoo gedekt wekt weerzin bij mij op. Ik vertrouw, dat de tijd komen zal, wanneer die afgrijzelijke ijzeren platen voor goed zullen verdwijnen uit onze architectuur. Hoe het ook zij, alles binnen die Kerk wekt eerbied: men kan er niet luid spreken: men voelt, dat de plaats den Heere gewijd is: en die opschriften aan den muur spreken luide. In het voorportaal vindt men een stuk van een bom in den muur gemetseld: daar trof die bom de kerk zonder verwoesting aanterichten. Een opschrift meldt ons wat er was gebeurd.

* * *

Aan de overzijde—in datzelfde portaal—vond ik een ander opschrift, dat ik in zijn geheel hier overneem: mogen kerkgangers onder ons ook hieraan denken.

On your way to church: On your way to the Lord's House be thoughtful, be silent, say but little, and that little *Good*. Speak not of other men's faults, think of your own, for you are going to ask *forgiveness*.

When you reach the church, never stay outside, go in at once. Time spent on your knees is precious.

In church. Kneel down very *humbly* and pray. Spend the time that remains in *Holy Thought*. Remenber the awful presence into which you have come. Never look about to see who are coming in. It matters nothing to you what others may be doing. Fix your thoughts on Holy Service. This means severe struggle, but the *Holy Spirit* will help you if you persevere.

When service *is over* Remain kneeling and pray. Be silent, and speak to no one until you are outside. Do not cover your head (if a man) until you have left the Porch. The church is *God's House* even when prayer is over.

On your way home. Be careful of your talk. The world will too soon slip back into your mind. *Love, Praise and Prayer.* Best preaching is but the help to that *Holy Work*.

Mijn bezoek van dat kerkje deed mij nadenken: en de zucht ontsnapte mij: "Och, dat wij in Zuid-Afrika konden samenleven en samenwerken tot ons gemeenschappelijk heil." Zal 't ooit daartoe komen? 't Is niet een kwestie van samensmelting: de twee stroomen kunnen en zullen zeker niet één worden: de twee landstalen evenmin. Weerkeerige achting en waardeering van elkanders eigenaardigheden en beschouwingen, elkanders taal en nationale idealen, kan alleen het gewenschte resultaat teweegbrengen.

* * *

Het tweede munoment dat ik bezocht was het "Vrouwen-Monument," dat binnen kort zal worden onthuld in de nabijheid van Bloemfontein. 't Is nog niet voltooid. Het bestaat uit een obelisk die van verre kan worden gezien, met figuren in brons aan de voorzijde. De hoofdfiguren zijn die van twee vrouwen met een stervend kind op haar schoot: aan weerszijden zullen er andere figuren zijn in *bas-relief*. Ik vertrouw dat ook dit monument zijn invloed ten goede zal uitoefenen; want, voorwaar, ook de Brit moet het betreuren, dat zoo veel bloed en tranen door den wreeden oorlog werden gevergd, van weerlooze vrouwen en onschuldige kinderen. Gaarne laten wij het gordijn vallen over die schriktooneelen. Doch de oorlog in Zuid-Afrika zal nooit worden begrepen door hem die de Concentratie-kampen vergeet. In het boek voor bezoekers in Ladysmith's kerkje vond ik de woorden van Kipling:

"What do they know of England, who only England know," en dit is waar. Denk ik aan 't Vrouwen-monument, dan zou ik wel willen zeggen:

"What know they of South Africa, who only Cape Town know."

* * *

Die spreekt van 't Vrouwen-monument denkt altijd aan den lijder van "Onze Rust," aan wiens initiatief het te danken is. Edeler karakter vinden wij niet in onze volksgeschiedenis: geen eerekroon drukt zijn slapen, geen titel siert zijn naam. Zuid-Afrika verbindt zijn naam met dat vrouwen-monument; want de gedachte kwam uit zijn hart. Niet slechts Zuid-Afrika, Europa brengt hem hulde, en zelfs Engeland stond niet op zij. Dit blijkt o.a. uit de hiervolgende verzen in Engeland tijdens den oorlog verschenen, toen hij op zijn krankbed lag, treffend door Pijnakker Hordijk overgezet. Wij laten eerst het Engelsch en daarna het Hollandsch volgen:—

TO AN UNCROWNED KING.
PRESIDENT STEYN.

To thee no empty vaunt of puppet show—
No shouting servile mobs proclaim thee king—
No mocking mummery of chanting priests
Degrades thy glorious manhood's noble brow.

The silent homage of a nation's heart
Proclaims thee king—thou bearest in thy breast
That diadem, that doth alone compel
The deathless homage that true hearts impart.

Upon thy couch of suff'ring thou dost lie.
Round it we bow the knee in gratitude
That Africa holds thee and men like thee—
Of hero heart—who choose to dare or die.

Across the seas thou goest forth to-day;
May health's returning smile thy voyage cheer;
May the remembrance of a duty done
Nobly and well—e'er cheer thee on Life's way.

And when—some other day—thou settest out
For that far shore, where weary hearts find rest,
May sweetest visions of thy land beloved—
Rostored and free—encompass thee about.

E'en now, perchance thine eyes can pierce the [gloom
That hides the future bright. Dost thou not see
The shackles fell—the furled flag float free—
And thro' the mists a fairer Afric loom?

An Afric shining with a purer light—
Born of her heroes' blood—her hero deeds—
An Afric good and great, in whose heart's love
Thy name — MARTHINUS STEYN — shall e'er [gleam bright.

AAN EEN ONGEKROONDEN
KONING—PRESIDENT STEYN.

Voor u geen spel, geen pronkerige staat;
Geen kruipend, schreeuwend volk verklaart u [Vorst:
Geen schijn vertoon van priesterlijk gezang
Verdraagt zich met u manlijk, fier gelaat.

De stille hulde van het hart van 't volk
Roept u tot koning uit, en in uw borst
Draagt gij de kroon, die hulde dwingt alleen,
Onsterflijke eer, der harten trouwe tolk.

Nu ligt gij op uw lijdenssponde neer,
En dankbaar buigen wij daarbij de knie:
O, blijf voor Afrika gespaard! Met u
Elk een die dapper 't leven waagt voor de eer.

De wijde zee voert u nu ver van hier;
Gezondheid, blijdschap worden weer uw deel;
En dat herinnering aan volbrachten plicht,
Zoo schoon en groot uw levensweg versier'.

En als gij eens, dien dag, den steven wendt
Naar 't verre land der rust voor 't moede hart:
Het zoetste droombeeld van uw dierbaar land,
Hersteld en vrij, verkwikke u dan in 't end.

Zelfs nu, misschien door mist en nev'len heen
Aanschouwt uw oog het licht in 't blij verschiet;
't Ontketend volk, de vlag weer vrij ontplooid,
Zuid-Afrika veel schooner dan 't ooit scheen.

Een Afrikaansche hemel, helder, rein;
Een land uit heldenbloed herboren, in welks hart
Vol liefde leeft, en eeuwig blijft gegrift
Uw groote naam—MARTHINUS THEUNIS STEYN.

A. PIJNAKKER HORDIJK.

Nymegen, Sept., 1912.

* * *

En mag ik hier zwijgen van EMILY HOBHOUSE? Die *haar* vergeet is niet waard, dat hij een Afrikaanschen naam draagt. Hoe heeft zij niet gepleit voor die treurende weduwen en stervende kinderen in de Concentratie-kampen! Wat heeft zij zelf niet moeten verduren, omdat zij het lot dier ongelukkigen zich aantrok! Hoe werd zij niet verguisd, gesmaad, veracht, omdat haar edel hart dat lijden niet kon aaanschouwen. Zij heeft het gewonnen: en nu zal zij—Deo volente—het monument onthullen op Dingaansdag 1913! M. T. Steyn en Emily Hobhouse: de twee namen zijn in onze geschiedrollen saam verbonden. Die de geschiedenis van den Zuid-Afrikaanschen oorlog beschrijft moet kennis nemen van de heldendaden van den eerstgenoemden, in 't belang van vaderland en volk, en van den echt-vrouwelijken moed van de edele Engelsche dame, die zooveel over had voor weduwen en weezen in de Concentratie-kampen.

DE CATACOMBEN.

II.

DE GESCHIEDENIS DER CATACOMBEN.

De oudste opschriften dagteekenen van 't jaar 72 A.D.: de laatste van 't jaar 410 A.D. Tegen het einde van de *vierde eeuw* stelde Paus Damasus groot belang in deze Catacomben, en liet catalogussen optrekken van deze begraafplaatsen en de heilige mannen aldaar te ruste gelegd. Groote menigten kwamen om ze te bezoeken, en een "oneerbiedige eerbied"—zooals Dean Milman het noemde,—"veranderde de Catacomben van verborgene en geheime kameren," waar de dooden begraven werden, in godsdienstige schouwspelen. Toen kwamen de invallen van Gothen en Lombarden, totdat Paus Paulus tegen het einde van de achtste eeuw en Paus Paschalis in het begin der 9de, de lichamen verwijderde naar een veiliger bewaarplaats. Dit werk van verplaatsing werd voortgezet onder verschillende Pausen, en thans zijn de *loculi* bijna van dooden beroofd.

Jaren lang werden de Catacomben verwaarloosd, en zelfs hun bestaan werd vergeten, totdat zij als bij toeval weer werden ontdekt door zekere arbeiders in een wijngaard in 1578, die aan de inwoners van het moderne Rome blootlegden "het bestaan van andere steden begraven onder haar bodem."

* * *

En wat eene geschiedenis werd onthuld! Het Christendom had een langen strijd doortemaken, zoodat Catacomben en Christendom gelijkluidende termen werden. Wij worden teruggeleid naar de dagen van Nero; want van zijne dagen af vereenzelvigt de geschiedenis de Christenen te Rome met de Catacomben aldaar.

Wreeder monster dan Nero heeft misschien nooit deze aarde bewandeld. Rome in die dagen was letterlijk een vergaderplaats van alle ongerechtigheid. De samenleving was verrot. Om de taal van Tacitus overtenemen: Rome wes een werkelijk riool, waarin alles wat "liederlijk en afzichtelijk" was, zijn weg vond. Terwijl de grooten en rijken aan het feesten waren en soms een heel fortuin opofferden bij een maaltijd—"drinkende uit vasen met juweelen bedekt en honderden van ponden kostende, feestende op de hersenen van pauwen en nachtegalen,"—waren er armen letterlijk omkomende van honger. De oudere Plinius vertelt ons dat hij zelf Lollia Paulina heeft gezien, gekleed in een gewaad geheel bedekt met paarlen en smaragden dat haar 40 millioen sesterces (£432,000) had gekost, en dat minder kostbaar was dan haar andere japonnen.

* * *

De Romeinsche keizers, bijna zonder uitzondering, waren monsters van wreedheid. Niemand hunner echter kan met Nero vergeleken worden, wat Satanische kwaadwilligheid betreft. De moord van Britannicus, de vermoording van zijn eigen moeder, lagen op zijn geweten, totdat hij, zat van bloed en van wellust, zijn aandacht begon te wijden aan de Christenen. En nu brak de vervolging uit. 't Was in de tiende jaar zijner regeering, dat Rome in brand vloog. "Zes dagen en zeven nachten rolde het vuur als in stroomen van niet te keeren vlammen over het grootste gedeelte der stad, de paleizen verzwelgende en de tempels der goden die de heuvels dekten, en gansche straten van ellendige houten krotten verslindende, waar duizenden van de armere klassen der bevolking in de lagere gedeelten der stad woonden." De openbare meening wilde Nero als de aanhitser van deze afschuwelijke daad aan de kaak stellen; want het werd beweerd, dat hij gedurende den brand een toren had beklommen en daar had bezongen de inname van Troje, zich verlustigende in wat hij zag, zich vergastende aan de vernietiging die hij overal aanschouwde. Om den toorn der bevolking van zich afteweren, verklaarde hij de Christenen schuldig aan deze wandaad. En nu volgde er een tooneel van wraakoefening dat onbeschrijfelijk is.

* * *

Tacitus, de Romeinsche geschiedschrijver, zegt daaromtrent het volgende: "De schande van die vreeselijke daad kleefde hem nog aan. Om daaraan, mogelijk, een einde te maken liet Nero anderen beschuldigen en straffen met buitengewone martelingen: een ras van menschen veracht van wege hun booze bedrijven, die bekend waren met den naam van Christenen. De stichter van die sekte was Christus, die in de regeering van Tiberius gestraft werd met den dood als een misdadiger, door den procurator Pontius Pilatus. In 't begin werden slechts diegenen gevangen genomen die erkenden dat zij tot die sekten behoorden: daarna een groote menigte: allen werden veroordeeld, niet zoozeer omdat zij de stad in brand hadden gestoken, als van wege hun haat van het menschdom. De gerichtsoefening was van zoodanigen aard, dat zij aan verachting en bespotting werden prijsgegeven. Sommigen hunner werden bedekt met huiden van wilde dieren, opdat zij van de honden zouden worden verscheurd: anderen werden gekruisigd: weer anderen, besmeerd met brandbaar materiaal, werden als lichten aangestoken, en alzoo verbrand. Voor deze schouwspelen ontsloot Nero zijn eigen tuinen; en tegelijkertijd liet hij daar de vermakelijkheden van den circus vertoonen: totdat uiteindelijk deze mannen, ofschoon werkelijk misdadig en voorbeeldige straf verdienende, met medelijden werden beschouwd als een volk, dat vernietigd werd, niet ter wille van de welvaart der samenleving, maar slechts ter bevrediging van de wreedheid van één man."

* * *

't Was in zulke tijden, dat de Christenen hunne toevlucht namen tot de Catacomben. Daar gingen zij om te aanbidden: daarheen ook om hunne dooden te begraven. Niemand kan zich in onze dagen een denkbeeld vormen van de vreeselijkheid der vervolging in die dagen. Niemand werd gespaard. De grijze bisschop, Polycarpus, kon in de vlammen den Heer verheerlijken. "Tachtig en zes jaren heb ik Hem gediend en Hij heeft mij nooit kwaad gedaan. Hoe kon ik dan iets kwaads zeggen van mijn Koning die mij gered heeft?" Felicitas en Perpetua in 't strijdperk door de horens van een wilde en verwoedde koe doorboord, en daarna kalm wachtende op den doodsteek door de handen van een bevenden zwaardvechter, die zelf ontmand was door de rust, den vrede, het standvastig geloof van meesteres en slaaf—wat een schouwspel voor onze zoo oppervlakkige eeuw! Perpetua, voorwaar, draagt een naam, die in de geschiedrollen niet mag worden gemist. De tranen van haar vader, de eischen van haar huisgezin—niets kon haar tot verloochening van haren Heer dwingen. Gelijk Augustinus weleer kon ook zij zeggen: "Mijne ziel houde zich kalm in U, o God. Leef zonder vader of moeder, maar niet zonder God, o mijne ziel." Over deze en dergelijke tooneelen laten wij het gordijn hangen. Eén ding is zeker: de vijandschap van het volk tegen de Christenen was groot. Soms brak die vijandschap uit zelfs tegen de dooden en de begraafplaatsen der Christenen. Te Carthago bijv. trok de menigte in haar woede op naar de begraafplaatsen, brachten de dooden te voorschijn en verscheurden de lichamen die reeds aan het verderf waren prijsgegeven. Onder zulke omstandigheden was het, dat de Christenen, die zelfs geen plaats voor hunne dooden konden vinden, de toevlucht moesten nemen naar onderaardsche gangen, waar zij in betrekkelijke stilte hunnen God konden dienen, en hunne dooden konden begraven.

* * *

Die vervolging duurde lang totdat de Keizer Galerius in 't jaar 311 zijn edikt van tolerantie uitvaardigde. Hij zelf leed aan eene akelige krankheid, die noch door de geneesheeren noch door de

afgodsbeelden kon worden genezen. Toen riep hij Christenen op om voor hem te bidden, en vaardigde eene proclamatie uit, hun godsdienst beschermende. Kort daarna nam Constantijn het Christendom aan, en beschermde zijn geloofsgenooten. Toen traden zij uit hun onderaardsche Catacomben, en dienden hun Heer in 't openbaar; doch die Catacomben bleven hun heilig, en daar vergaderden zij soms te midden van hun afgestorvenen. Daar ook werden hun eigen dierbaren in hun laatsten slaap op aarde neergelegd. Die graftomben dus zijn van tweeërlei aard: begrafenissen van de martelaren gedurende de eerste drie eeuwen, met opschriften kenmerkend van dien tijd en tevens graven van Christenen, die vrijer konden ademen, nadat de vervolging voorbij was. Die opschriften verdienen nu onze aandacht.

* * *

Al dadelijk treft ons het verbazend onderscheid tusschen het Heidendom en het Christendom in hun levensopvatting en hun wereldbeschouwing. De hopeloosheid van den Heiden moet ons treffen; en dit zal later blijken uit de opschriften der Catacomben. Dichters en schrijvers verheerlijkten den zelfmoord, als de laatste gedachte van het beangst gemoed, als het toevluchtsoord van den zwaarbeproefde. Plinius roept uit: "Een plotselinge dood, dat is het toppunt van 's menschen geluk." Hiertegenover stond de wereldbeschouwing van den Christen—zoo hoopvol, zoo troostvol, zoo vreugdevol, dat men wel mag wenschen te mogen terugleven in die vervlogene dagen. En toch waren de Christenen van die dagen niet menschen uit den hoogeren stand: "niet vele edelen." Tot de dagen van Domitianus hooren wij niet van een enkelen edelman of persoon van beteekenis die tot het Christendom was overgegaan. Onder die armen en verachten bloeide het Christendom, kwam het tot eene rijpheid, waarover wij in de twintigste eeuw ons wel verbazen mogen. Hierover echter zullen wij later moeten spreken.

(Voortzetting volgt.)

De Chronologie van 't Oude Testament.

(Door C. F. J. M.)

II.

Voor de chronologie van 't O. Testament hebben wij twee oorkonden: den Hebreeuwschen Bijbel en eene Grieksche vertaling ervan, volgens de overlevering vervaardigd, wat den Pentateuch betreft, ten tijde van Ptolomeus Philadelphus tusschen 270 en 280 jaren voor Christus, en bekend als Septuaginta, d.i. *zeventig*, of vertaling door de zeventigen, omdat die zou gemaakt zijn door 72 geleerde Joden. Deze vertaling was de Bijbel der eerste apostolische gemeenten, en werd in hunne samenkomsten gelezen. De Apostelen zelven hadden den Hebreeuwschen Bijbel, doch waren ook met den Griekschen Bijbel bekend, vooral Paulus haalt er dikwijls uit aan. Na den tijd der apostelen, toen de Kerk voornamelijk uit heidenen bestond, geraakte de Hebreeuwsche Bijbel uit de handen der Kerk, en was voor een ander halve eeuw, tot op Origines in de 3de eeuw na Christus, uitsluitelijk in handen der Joden, en werd van hen in de 4de eeuw n.C. ontvangen.

Nu is het opmerkelijk, dat de Sept. veel langere tijdperken geeft voor het tijdsverloop van de schepping tot op den Zondvloed, en van den Zondvloed tot op Abraham. Voor den leeftijd van de eerste 6 patriarchen geeft zij 100 jaren elk meer voor hun ouderdom bij de geboorte der zonen, en voor 't geheel een tijdsverloop van 2262 jaren, en telt 1182 jaren van den vloed tot op Abraham.

Hier is derhalve een feit, dat een der beide tijdrekeningen veranderd moest zijn, en de vraag is, welke werd veranderd, en waarom? Iemand heeft beweerd, dat de Sept. veranderd is, en gaf als reden daarvoor, dat de vertalers met 't oog op de Egyptenaars, voor wie de vertaling in de eerste plaats ondernomen werd, en die, daar hunne geschiedenis 36,000 jaren eischten, den Bijbel wegens zijn geringe chronologie verwerpen zouden. Doch daartoe is de toevoeging van 1,500 jaren toch te gering om het vooroordeel der Egyptenaars te verwijderen. Dan is het ook hoogst onwaarschijnlijk dat Joden *in dien tijd* moedwillig deze verandering in hunne heilige geschriften gemaakt, en ze met dat doel vervalscht zouden hebben.

Philo van Alexandrië getuigt voor de integriteit der Zeventigen, bewerende dat de Sept. niet in 't minst van de Hebreeuwsche Schrift door bijvoeging, weglating of anderszins verschilde. Jozefus (94 n. C.) geeft dezelfde getuigenis aangaande de nauwkeurigheid van de Sept. Ook zegt hij in zijne "Oudheden," dat hij zelf uit het Hebreeuwsch in het Grieksch vertaald heeft, zonder te verminderen of bij te voegen; en zijn chronologie komt met die van de Sept. overeen. Nu, al kende Philo geen Hebreeuwsch, dan was dit niet het geval met Jozefus, en deze is derhalve een bevoegde getuige voor de integriteit der Zeventigen. Hieruit volgt dat, tot op Jozefus er geen verschil was tusschen de Hebreeuwsche en de Grieksche chronologie. En hier zij opgemerkt, dat het oudste Hebreeuwsche Handschrift, dat tot ons overgekomen is, slechts uit de 10de eeuw n. C. dagteekent.

De zaak is nu aldus: de Sept. kwam van de Christenen, en de Hebreeuwsche Bijbel van de bitterste vijanden van 't Christendom. De Sept. bestond 270 jaren v. C. en werd (volgens Demetrius aangehaald door Eusebius) in de Synagogen gebruikt. Gedurende de meer dan twee eeuwen vóór Christus bestonden er geene redenen voor de Grieksche Joden om hunne heilige schriften moedwillig te vervalschen. De apostelen en evangelisten gebruikten de Sept., halen daaruit aan en waren in staat te weten, of zij van den Hebreeuwschen Bijbel verschilde. De Christenen hadden geene aanleiding om die veranderingen te maken. De vervalsching kan dus niet anders dan voor de deur der Joden gelegd worden, die den Christus gekruisigd hadden en Zijne volgelingen haatten en vervolgden. Men heeft ook getuigenissen, dat zij dit deden om te bewijzen, dat Jezus van Nazareth te vroeg verschenen was om den waren Messias te zijn. De Joden vóór Christus hadden te veel eerbied voor de

heilige geschriften om die te vervalschen, doch de Joden, die niet schroomden den Zoon van God door valschheid als een boosdoener te kruisigen, Zijn naam bleven vervloeken, en Zijne volgelingen vervolgden, waren zeker in staat zulks te doen. En hier zij opgemerkt, dat wij geene getuigenis hebben, dat zij iets meer dan getallen in den Hebreeuwschen Bijbel vervalscht hebben. God heeft in Zijne voorzienigheid daarover gewaakt.

De getuigenissen voor de vervalsching der getallen werd eenige jaren geleden door McConaughy in een artikel in "The Bible Teacher and Student" in 't licht gegeven. Hij meent langs historischen weg te kunnen bewijzen, dat men na den tijd der apostelen, en toen 't Christendom wijd en zijd verspreid was, de getallen in den Hebreeuwschen Bijbel veranderd heeft, om te bewijzen, dat de tijd voor de verschijning van den Messias nog niet gekomen, en Jezus derhalve een valsche Messias was. Onder de Joden en onder de Oosterlingen bestond er een geloof, dat een persoon als de Messias in het zes duizendste jaar der wereld verschijnen zou, of dat er dan eene groote gebeurtenis zou plaats vinden. Seutonius en Tacitus verhalen, dat geheel het Oosten in dien tijd naar een beloofden Messias uitzag. Virgilius zegt, dat men in den tijd van Augustus een kind verwachtte "waarmede de ijzeren (6de) eeuw zou eindigen." De Perzische Magiers (341 v. C.) verklaarden, dat de tegenwoordige toestand 6,000 jaren zou duren; dan zouden Hades en dood vernietigd worden; menschen zullen dan gelukkig zijn, geen voedsel behoeven en geene schaduw werpen. Jozefus zegt, dat de O. Testamentische Schriften de geschiedenis van 5,000 jaren bevatten.

Vóór wij verder gaan willen wij iets omtrent een andere oorkonde voor de chronologie van den Pentateuch zeggen,— de Samaritaansche Pentateuch, reeds in 't vorig stuk beschreven. Het exemplaar, dat Origines bezat, kwam overeen met dat der Joden betrekkelijk de chronologie van de Schepping tot op den Zondvloed. De verandering moet dus gemaakt zijn tusschen den tijd van Origines en dien van Eusebius. Men nam toen 100 jaren af van elk der 9 patriarchen, en verkortte den leeftijd van Mathusalach tot 720, van Jared tot 847, en van Lamech tot 653 jaren, en liet deze drie allen in 't jaar vóór den Zondvloed sterven. In het geslachtsregister der patriarchen na den vloed werd de ouderdom van Terah veranderd. Volgens de Hebreeuwsche en Grieksche teksten stierf Terah op 205 jarigen ouderdom. Doch omdat er gezegd wordt, dat Terah "Abram, Nahor en Haran gewon" toen hij 70 jaren oud was, en Abraham 75 jaren was, toen hij Haran verliet, en dat dit na den dood van Terah was, stelde men diens ouderdom op 70 plus 75, of 145 jaren. Jozefus en vele kerkvaders beweerden ook, dat Terah op 145 jarigen ouderdom stierf. Doch wij meenen in ons vorig stuk genoegzaam aangewezen te hebben, hoe de moeilijkheid met behoud der bijbelsche getallen voldoende verklaard kunnen worden. De vervalsching der getallen in den Samaritaanschen Pentateuch, die tot ons overgekomen is, wordt mede aan Joden toegeschreven. Voor ons is deze oorkonde dus van weinig waarde, en wij zullen ons voorts alleen met de Sept. bemoeien.

Om nu tot McConaughy terug te keeren. Hij wijst erop, dat Ephrem Syrus (387 n. C.) zegt: De Joden hebben 600 jaren afgetrokken van de getallen der aartsvaders, en hun doel daarmede was, opdat hunne eigene boeken hen niet zouden overovertuigen aangaande de komst van Christus, daar Hij voorspeld was te verschijnen na 5,500 jaren.

Dr. Hales heeft vele getuigenissen verzameld, die den vervalscher aanwijzen zoowel als de redenen, die hem daartoe dreef. Hij was niemand anders dan Aquila (128 n. C.), een perziaansche priester, die eerst Christen werd, doch, wegens wangedrag uit de gemeente gebannen, tot het Jodendom overging, leerling werd van den vermaarden Rabbi Akiba en een boosaardigen vijand van 't Christendom. Eerst heeft hij de getallen in de Hebreeuwsche Handschriften, en toen in die van de Sept., zoover hij die bereiken kon, vervalscht. De vervalsching gelukte beter met de Hebreeuwsche Handschriften, daar die in handen der priesters en, na de verwoesting van Jeruzalem, zeer schaarsch waren. Dit kon echter niet zoo gemakkelijk geschieden met de Sept., die in handen der Joden en Christenen in Grieksch-sprekende landen waren. Epiphanius (310—403 n. C.) schrijft: Aquila "verdraaide de schriften in strijd met de vertaling der Septuaginta, ten einde de getuigenissen aangaande Christus krachteloos te maken."

Dr. Hales noemt een onuitgegeven Grieksche verhandeling in de Bodleian Bibliotheek, door Kennicott ingezien, die zegt: "Aquila vervuld met veel woede en kwaad in zijn hart bedenkende, vervoerd door een onrechtvaardigen nijd, en het Christendom vervloekende, werd een Jood... verklaarde de schriften, wenschende de getuigenissen aangaande Christus te verbergen. Wanneer gij derhalve in 't Hebreeuwsch (want ook daar heeft hij uitgewischt) of in 't Grieksch de getuigenissen aangaande Christus vermomd vindt, zoo weet, dat dit het vermetel werk van Aquila was." Justinus, de martelaar (140 n.C.), zegt in zijn twistgesprek met Trypho, den Jood: "Uwe Rabbis hebben vele passages uit de Septuagintische vertaling uitgewischt, gelijk ik u wil laten weten."

Deze vervalscher van de geslachtsregisters heeft twee uitgaven van een Grieksche vertaling van het O. Testament geleverd, (die door Wiener als zeer nauwkeurig en letterlijk geroemd worden). Ook Theodotion (185 n. C.), die door Hieronymus "een Jood en godslasteraar" genoemd wordt, leverde een Grieksche vertaling. Het doel van deze vertalingen was om onder de Joden de plaats van de reeds bestaande Sept. in te nemen. Doch het nam bijna twee eeuwen voordat de nieuwe vertaling algemeen ingang vond bij de Joden.

De eerste Christelijke chronoloog, van wien verhaald wordt, dat hij den ouderdom der wereld uit de schrift berekend had, was Theofilus van Antiochië (181 n. C.). Hij rekent 2360 jaren van de Schepping tot op den Zondvloed, en 1036 jaren van Arfachsad tot op de geboorte van Izak. Zijne berekening verschilt van die der Sept., waaruit men besluit, dat hij een Hebreeuwsche Handschrift met

de langere tijdrekening moest gebruikt hebben. Want de geschiedschrijver Eusebius (340 n. C) zegt, dat in zijn tijd sommige Hebreeuwsche Handschriften de langere en andere de kortere tijdrekening hadden. Dit bewijst, dat al de Hebreeuwsche Handschriften niet meteen opgezameld en veranderd werden.

McConaughy vindt het sterkste bewijs *voor* de verandering der getallen in den Hebreeuwschen Bijbel en *tegen* de verandering ervan in de Sept., in de vergelijking van beiden. In de laatste zijn de ruimten tusschen de geboorte der Vaders en der Zoons regelmatig : Seth 230, Enos 205, Kainan 190, Mahalael 170, Jared 165, Enoch 162, Mathusalem 165, Lamech 187, Noach 188, Zondvloed 600, tezamen 2262. In den Hebreeuwschen Bijbel zijn zij onregelmatig : 130, 105, 90, 70, 65, 162, 65, 187, 182, Zondvloed 600, tezamen 1656. Van elk der eerste 5 en van den 8sten werden 100 jaren afgetrokken; 6, 7 en 9 werden onaangeroerd gelaten, anders zouden Mathusalach, Jared en Lamech den vloed overleefd hebben.

Doch er zijn andere feiten, die McConaughy niet noemt, die ons de juistheid der getallen in den Hebreeuwschen Bijbel in twijfel doen trekken. Volgens Gen. 11 : 16 werd Peleg geboren in het jaar 101 en stierf 340 na den Zondvloed. In Gen. 10 : 25 lezen wij "in zijne (Peleg's) dagen is de aarde verdeeld," en de natuurlijkste verklaring is, dat hier de spraakverwarring bedoeld wordt, waarmede het 11de hoofdstuk onmiddellijk begint. Derhalve zou de torenbouw plaats gehad hebben ongeveer eene eeuw na den Zondvloed. Volgens dit register leefde Noach nog 10, Heber 191 en Sem 162 jaren na den dood van Peleg. Was dit het geval, dan zou het beter geweest zijn te zeggen, in de dagen van Noach, of Heber of Sem werd de aarde verdeeld. Maar wat meer is, al de patriarchen tot Heber waren toen nog in het leven, en dan zouden wij moeten aannemen, dat Noach en al zijne onmiddlijke nakomelingen in dien opstand betrokken zijn geweest. Deze allen zouden samengespannen hebben tegen God, en toch zegt de Bijbel er niets van ! Ook zouden Noach en zijne onmiddellijke nakomelingen elkander onverstaanbaar zijn geweest !

Nog meer. Volgens Gen. 11 waren er tot op Terah niet minder dan 10 geslachten in 't leven. Sem begroef 7 geslachten zijner kinderen, Heber 6, Arfachsad en Selah elk 5 en Nahor 4. Dan vinden wij dat Noach die 9, Sem die 6, en 3 anderen, die 4 eeuwen leefden, allen tijdgenooten waren van anderen die slechts 2 eeuwen leefden. Nu lezen wij in Gen. 15 : 15 dat God tot Abraham zeide : "Gij zult tot uwe vaderen gaan in vrede, gij zult in goeden ouderdom begraven worden"; en in Gen. 25 : 8 : "En Abraham stierf in goeden ouderdom, oud en des levens zat." Hoe kan dit gezegd worden, waar de patriarchen van Sem tot Serug (die 500 en 400 jaren telden) Abrahams tijdgenooten waren, sommigen hem overleefden, en hij zelf niet eens de helft van hun ouderdom bereikt had. Volgens de Sept. waren al de patriarchen gestorven bij de geboorte van Abraham, uitgenomen Serug, die stierf in 't 51ste jaar van Abraham. Men ziet dus dat, zelfs door de tijdrekening van de Sept. deze moeilijkheid nauwelijks opgehelderd wordt.

Dan is er nog eene andere moeilijkheid. De patriarchen, die tijdgenooten van Abraham waren, gewonnen, volgens dit register, zonen en dochteren, nadat zij eeuwen geleefd hadden. Hoe kan dan het geloof van Abraham geroemd worden, omdat hij op 99 jarigen ouderdom geloofde, dat hij een zoon zou hebben, als hij voor zijne oogen zag, dat zijne vaders op veel hoogeren leeftijd kinderen gewonnen.

Bisschop Walton in zijn *Prolegomena* vraagt : "Hoe kon Sara getwijfeld hebben, dat zij een zoon zou hebben, waar Abraham slechts 99 en zij eenige jaren jonger was, terwijl beiden voor hunne oogen zagen, dat hunne grootvaders en overgroot vaders op 300 en 400 jaren zonen gewonnen ? Hij noemt deze eene moeilijkheid, waaruit men geen uitweg vinden kan, tenzij men de berekening van den Sept. aanneemt.

Een anonieme schrijver wijst erop, dat men bij de Joden zelven een bewijs vindt, dat de getallen in den Hebreeuwschen Bijbel veranderd zijn. Volgens Gen. 5 : 3 was Adam 130 jaren toen hij Seth gewon. In den Targum van Jonathan Ben Uzziel wordt dit vers aldus teruggegeven : "En Adam bekende wederom zijne huisvrouw aan het einde *van* 130 *jaren van den moord van Abel en zij baarde* eenen zoon, en noemde zijn naam Seth." Jonathan kent derhalve een veel hooger ouderdom aan Adam bij de geboorte van Seth toe, dan door den Hebreeuwschen Bijbel gedaan wordt.

Dr. Hales wijst ook erop, dat in 't "Testament der 12 Patriarchen" (een oud-Joodsch-Christelijk apokrief opschrift) vermeld wordt, dat de ellende van Kain begon, toen hij 200 jaren oud was. Dit kan wel in overeenstemming gebracht worden met de chronologie van de Sept., maar niet met die van den Hebreeuwschen Bijbel. Hij besluit hieruit, dat de schrijver een Bijbel met de langere tijdrekening moest gehad hebben.

McConaughy geeft nog twee voorbeelden, die bewijzen dat de getallen in den Hebreeuwschen Pentateuch veranderd zijn. (1) Alexander Polyhistor haalt uit 't apokriefe "Boek van Henoch" aan, dat zeker iets door Henoch gesproken werd in het 165ste jaar van zijn leven, en dat dit zou geweest zijn in het 1286ste jaar der wereld. Dit komt overeen met de Sept. maar niet met den Hebreeuwschen Pentateuch : b.v. Seth 230, Enos 205, Kainan 190, Mahalalel 170, Jared 165, Henoch 162, en 165 voor het leven van Henoch maken tezamen 1286. (2) Selden vond in het manuscript van de Jaarboeken van Eutychus, Patriarch van Alexandrië, dat de Oostersche volken een oude traditie hadden, dat Seth gestorven was in het 20ste jaar van Henoch. Ook dit komt overeen met de chronologie van de Sept. volgens welke er van Adam tot op de geboorte van Henoch 1122 jaren verliepen. Het 20ste jaar van Henoch was derhalve 1142; en daar Seth geboren werd in 't jaar 230 en 912 jaren leefde, stierf hij in 't jaar 1142.

Naar de getallen in de Sept. geeft McConaughy het volgende als waarschijnlijk tijdsverloop van Adam tot op Christus :

Van de Schepping tot den Zondvloed ...	2262
Van Zondvloed tot geboorte v. Abraham ...	1182
Van geboorte van Abraham tot Aftocht in Egypte	290
Van den Aftocht tot den Uittocht ...	430
Van den Uittocht tot den Tempelbouw ...	648
Van den Tempelbouw tot op Christus ...	1027
	5839

De oudste ons bekende chronologien leveren ons gemiddeld 5782 jaren van de Schepping tot op Christus, of 46 jaren minder dan boven en 36 jaren meer dan Hales. Ook kunnen wij hier bijvoegen dat Clemens Alexandrinus 46 jaren minder dan boven telt van Adam tot op de geboorte van Abraham.

Het tijdperk dat de meeste moeite aan chronologen verschaft is dat van den Uittocht tot op den Tempelbouw. De berekening van McConaughy voor deze periode schijnt wat hoog te zijn. Jozefus stelt haar op 612, Eusebius op 600, Theofilus op 612 en Hales op 621 jaren. De moeilijkheid ontstaat voor een deel uit twee leemten in de chronologie van deze periode. De Bijbel zegt ons niet hoevele jaren Jozua na de verdeeling des lands (47 jaren na den uittocht) over Israël regeerde, ook niet hoe lang oudsten na hem leefden, en de regeeringloosheid na hun dood duurde, vóór de 8 jarige onderdrukking van Cuschan Rischataïm. Clemens Alexandrinus zegt: "Volgens het boek Jozua volgde dezen Mozes op voor 27 jaren." Hij laat de onderdrukking onmiddellijk daarop volgen. Dit wordt aangenomen door Eusebius, Syncellus, Nicephorus van Constantinopel, en Theofilus, doch verworpen door Ussher en Hales. Jozefus kent 25 jaren toe aan de regeering van Jozua (Ant. 5 : 1, 29) en in 6 : 5, 4 zegt hij dat de Hebreers 18 jaren zonder eene vaste regeering waren; dus zouden er 43 jaren verloopen zijn sedert den dood van Mozes en de eerste onderdrukking.

Een andere leemte vindt men in de regeering van Samuël. Jozefus en Theofilus geven daaraan 12 jaren. Op twee plaatsen zegt de eerstgenoemde, dat er 612 jaren verliepen tusschen den Uittocht en den Tempelbouw, en dit komt overeen met 27 jaren (volgens Clemens Alexandrinus) voor Jozua en 12 voor Samuël. Paulus in Hand. 13 stelt 450 jaren voor het tijdperk der Richteren, of 573 tot op den Tempelbouw. Voeg men daarbij 27 plus 12 dan krijgt men ook 612.

Anderen zijn geneigd de "480 jaren" in 1 Kon. 6 : 1 voor eene interpolatie te houden, omdat Origines in zijn Commentaar op Johannes' Evangelie het getal niet noemt als hij dit vers aanhaalt. Hij schrijft: "Het is geschreven in het derde der Koningen (de 2 boeken van Samuël werden bij de Koningen gerekend) zij bereidden de steenen en houten gedurende drie jaren, en in het vierde jaar van de regeering van Salomo over Israël in de tweede maand, enz." Codex Vaticanus leest 440 jaren, doch dit kan een schrijffout zijn, want andere uitgaven bevestigen de Hebreeuwsche lezing. Clemens Alexandrinus telt 463 jaren en 7 maanden voor den duur der Richteren tot op Saul.

Keeren wij nu terug tot de berekening van McConaughy, dan blijkt het dat er 3577 jaren van den Zondvloed tot op Christus verloopen zijn; en dit geeft o.i. ruimen tijd voor de geschiedenis der oude volken, door de hedendaagsche archeologische ontdekkingen aan het licht gebracht. Want er zijn vele deskundigen, die meenen, dat men buitensporig lange tijdperken aan deze ontdekkingen toekent. Dan blijft het ook nog de vraag, of de alleroudste ontdekkingen niet dagteekenen uit den tijd vóór den Zondvloed?

Urquhart wijst erop, dat men in 't zuiden van Babylonië onder een ontzaggelijk platform, waarop de oude stad Nippur gebouwd was, een nog oudere stad gevonden heeft, bedolven onder een hooge laag van modder en zand, die noch van den Eufraat noch van de Tigris daar gebracht kon zijn, en waaruit men vermoeden kan, dat deze bedolven stad eene der antediluvianen moet geweest zijn. Hier had de kunst eene hoogere ontwikkeling bereikt dan in de stad, die er over heen gebouwd was. 't Is zeker ook hoogst onwaarschijnlijk, dat alle steden vóór den Zondvloed spoorloos zouden verdwenen zijn.

Hedendaagsche geologen zijn afkeerig van een Zondvloed, zooals in den Bijbel verhaald. Doch sedert 1893 hebben geologen als Sir Henry Howorth, Sir Joseph Prestwich en Sir J. W. Dawson erkend, dat de aarde sedert de komst van den mensch en de landdieren, die zijne tijdgenooten zijn een wijd uitgestrekte overstrooming ondervonden heeft. Dawson zegt, dat de tijd voorbij is, dat men lachen kan over het verhaal van den Zondvloed, daar de getuigenissen daarvoor overvloedig en overweldigend zijn. Howorth wil de oude benamingen "antediluviaal" en "postdiluviaal," die uit de handboeken verdwenen zijn, hersteld zien.

Had deze gebeurtenis werkelijk plaats, en werd slechts één huisgezin uit zulk een onheil gered, dan moest die gebeurtenis onvergetelijk zijn voor het menschelijk geslacht dat uit dat huisgezin gesproten was. Vindt men nu bij de volkeren der wereld geene herinnering aan zoodanige gebeurtenis, dan had men reden aan de werkelijkheid ervan te twijfelen. Blijkt echter het tegendeel, dan wordt de werkelijkheid ervan bewezen. En nu is het overbekend, dat bij alle volken der oudheid eene herinnering aan zoodanige gebeurtenis gevonden wordt.

In een volgend stuk spreken wij over astronomische toets voor de berekening van de Sept.

Uw Koningrijk Kome.

EENE GROOTE BEWEGING IN CHINA.

Eene beweging is in de laatste maanden in China ontstaan—de grootste, wat den godsdienst betreft, die ooit in dat groot land plaatsgevonden heeft. De welbekende Dr. Mott, de Algemeene Secretaris van de Christelijke Studenten Werelds Federatie, heeft onlangs een bezoek naar China gebracht—eigenlijk in 't belang van de groote Wereld-Zending Conferentie, die in 1910 te Edinburg, Schotland gehouden werd. Dr. Mott werd aangesteld als de Voorzitter van de "Continuatie Commissie" van die

Conferentie—d.i. eene Commissie die benoemd was om het werk van de groote Commissie voort te zetten, en het was namens deze Commissie dat hij afgevaardigd werd om in het verre Oosten Conferenties te houden in belang van zendingwerk in Indië, China, Japan en Korea. De President van de Vereenigde Staten van Noord Amerika had hem een eerepost aangeboden, waaraan een hoog salaris verbonden was, n.l. dien van Gezant aan China, waarvoor hij echter bedankt had, beschouwende den post van het gezantschap van het kruis als den hoogsten welke een mensch op aarde bekleeden kon, en het was in die betrekking dat hij Conferenties heeft gehouden in de groote landen bovengenoemd.

Het is op zijn werk in China dat wij thans de aandacht van onze lezers wenschen te vestigen. Wat het werk van de zending betreft, is China het belangrijkste land in de geheele wereld. Wij konden hier spreken van de groote beweging welke in dat land in den laatsten tijd, wat de politiek betreft, geschied is—eene beweging waardoor, tot verbazing van de geheele beschaafde wereld, het oudste Keizerrijk op aarde veranderd is in de jongste Republiek. Die groote verandering is eigenlijk, onder God, toeteschrijven aan de pogingen van den grooten patriot en innigen Christen, Dr. Sun Yat Sen, en de bestierders van die groote Republiek zijn niet alleen vriendelijk gezind jegens het Christendom, maar zij hebben gevraagd om de gebeden van de Christelijke Kerk, opdat zij in staat gesteld worden hun verantwoordelijk werk als Ministers van een groot volk naar behooren voort te zetten.

China bevat omtrent 400 millioen zielen—een vierde deel dus van het menschelijk geslacht. Wordt dat land tot den Christelijken godsdienst bekeerd, hoe veel kan het niet doen ter uitbreiding van Christus Rijk op aarde, zoowel als ter bevordering van de heiligste belangen van het land zelf! Geschiedt dit niet, hoe gevaarlijk voor zelfs Christelijke landen kan een China, verlicht door de beschaving van Westersche volken, worden! Het is met zulke gedachten dat wij alle pogingen gadeslaan die aangewend worden in 't belang van het Evangelie in het land van Sinim.

Dr. Motts bezoek naar China wordt beschouwd als

DE AANVANG VAN EEN NIEUW TIJDPERK

in dat land. Na Conferenties met zendelingen en anderen in verschillende plaatsen gehouden te hebben, heeft hij in verscheidene steden evangelische diensten gehouden, die opmerkelijk door God gezegend zijn geweest. "Die beweging," schrijft Ds. G. Douglas, M.A., zendeling te Leaoyang, in China, "is een van de grootste wonderen welke ik ooit gezien heb. Zij is algemeen, en wordt zorgvuldig opgevolgd en voortgezet. Niemand kan zeggen waartoe zij leiden kan. Terwijl Dr. Mott te Peking, de hoofdstad van China, arbeidde, werd eene groote tent in een zeker deel van de stad opgericht, waarin, op een dag, 3,000 studenten, die nooit van Jezus gehoord hadden, bijeen verzameld werden om Dr. Mott te hooren spreken. Zijne aanspraak, in 't Engelsch gehouden, werd, op zeer bekwame wijze, door C. T. Wang, een oud-lid van de regeering van China, in de taal van het land overgezet, en, voordat de dag geëindigd was, hebben 650 van die studenten kaartjes ingeleverd met hunne namen er op geschreven, getuigende dat zij ernstige zoekers waren naar den weg der zaligheid in Christus Jezus. Zij waren ernstig gestemd omtrent hunne zielen. Dit getal is later toegenomen tot 800. Ds. Douglas, die een verhaal van de beweging geschreven heeft, voegde bij zijn verhaal deze woorden: "Het was een indrukwekkend gezicht om deze jonge mannen, de toekomstige leidslieden van China, tot 't punt van beslissing voor Jezus te zien komen."

Op zijne reis naar Korea, heeft Dr. Mott een omweg gekozen om een bezoek te brengen naar Moukden, de hoofdstad van Mantjoerië, een groot land bevattende omtrent 16 millioen zielen, dat vroeger een deel uitmaakte van het keizerrijk van China. Hier werden de diensten van Dr. Mott nog meer gezegend dan zelfs te Peking en elders. De Gouverneur van het distrikt en de Commissaris van opvoeding hebben het werk met hart en ziel geholpen. Aangezien er geen gebouw in de stad groot genoeg was om de schare te bevatten die tot de diensten opgekomen waren, werd een groote zeiltent daarvoor opgericht—hetgeen door de bovengenoemde ambtenaars op eigene kosten gedaan werd.

De uitslag van de diensten was verbazend. Bijeen waren 5,000 menschen, bestaande meestal uit degenen die men gaarne aldaar wilde zien, d.i. menschen die invloed over anderen kunnen uitoefenen. Van die waren een honderd studenten uit andere gewesten tegenwoordig, die reeds in aanraking met Christenen gekomen waren. Aan 't einde van de verrichtingen hebben 175 mannen in de vergaderingen kaartjes ingeleverd, waarin zij een drieëerlei belofte deden, namelijk:

(1) Om de vier Evangelieën zorgvuldig te onderzoeken.

(2) Om tot God elken dag te bidden om moed en wijsheid ten einde de waarheid te zoeken, en die te gehoorzamen.

(3) Om Christus te gehoorzamen in zoo ver als hun verstand en geweten hun getuigde dat Hij den weg wijst naar de waarheid.

Den volgenden dag telde de opkomst slechts 1,500 Maar de aandacht van die schare was groot, en de ernst waarmee men luisterde diep, en aan 't einde van de verrichtingen ontving Dr. Mott 535 kaartjes, onderteekend door hoorders die getuigden dat zij ernstig gestemd waren omtrent de zaligheid hunner zielen. Deze keer echter werden de banden nauwer toegehaald, en de spreker vroeg om de namen dergenen die beslist besloten hadden Jezus aan te nemen als hun Heiland, Zijne toehoorders echter ernstiglijk waarschuwende om niet te haastig te zijn in 't onderteekenen van hunne namen. Zij werden tevens verzocht om op roode kaartjes, die bij deze gelegenheid uitgedeeld waren, niet slechts hunne namen maar ook die van de opvoedings-instituten, waartoe zij behoorden, op te schrijven. "De uitslag," zeide Dr. Mott, "verbaasde mij: niet minder dan 412 namen werden mij overhandigd. De onderteekenaars beloofden om, op den volgenden Zondag, in een daartoe beschikte zaal, georganiseerd te worden in vereenigin-

gen voor 't bestudeeren van de Heilige Schriften, en door de vergunning van den Commissaris zal hun 't recht toegekend worden om bijeenkomsten te houden in de voornaamste opvoedings-instituten van de stad."

Bij gelegenheid van een bezoek van den Commissaris van Opvoeding deed hij een verzoek aan Dr. Mott om maatregelen te nemen waardoor de onderteekenaars van de kaartjes opgezocht en bearbeid konden worden, zoodat niemand hunner uit gebrek aan belangstelling afvallig zou worden; aan welk verzoek men besloot gevolg te geven.

In verband met deze bijeenkomsten heeft Dr. Young, zendeling te Tieh-ling, het volgende

EENE INTERESSANTE OMSTANDIGHEID

genoemd. Een niet-Christelijke man maakte Dr. Liu, den zoon van een Moukdenschen leeraar, met 't vreemd feit bekend—dat de plek waar de tent waarin de bijeenkomsten gehouden werden en waar de bekeerlingen hunne namen opgaven, dezelfde plek was waar de Christenen gefolterd en onthoofd werden gedurende de "Boxer" beweging, omtrent een dozijn jaren geleden. Eene bewijs van het woord: *dat het bloed der martelaars het zaad der Kerk is.*

Dr. Young, schrijvende over den grooten indruk welken Dr. Motts bezoek gemaakt heeft, zegt: "Het gezicht van de belangstellende oogen van de studenten in de groote tent kan niet licht vergeten worden door degenen wier voorrecht het was tegenwoordig te zijn. Men kon gevoelen dat de Heilige Geest de Werkmeester was van dit groot werk. Toen meer dan 400 studenten opstonden als een teeken dat zij gewillig waren op de plek Jezus aantenemen als hun Heiland, kon men nauwelijks gelooven dat dit een feit was. En toen het hun een tweede maal bekend gemaakt werd wat dit beteekende en geen een hunner ging zitten, moest de indruk dieper in 't hart zinken: God is hier.

A. McG.

De Kennisleer van 't Anglo-Amerikaansch Pragmatisme.

DOOR T. B. MULLER.

Met groote vreugde kondig ik hier aan de hierbovengenoemde dissertatie van een onzer knapste jonge Afrikaners. 't Is een lijvig werk van over de 470 bladzijden. En wat mij bijzonder aantrekt is het feit, dat hier een *levend* onderwerp besproken wordt. Moeilijk voorwaar is het voor zijn dissertatie te kiezen een vraagstuk, dat ingrijpt in het denken van de twintigste eeuw.

Wat mij verder treft is—om mij zoo uittedrukken—de *pieteit* van den jeugdigen geleerde. Hij erkent in zijn "Voorwoord" veel verschuldigd te zijn aan zijn Zuid-Afrikaansche leermeesters, die den grondslag hebben gelegd van zijn philosophisch en theologisch denken. Naast de Nederlandsche theologen en de Professoren van ons Seminarie brengt hij zijn dank toe aan Prof. Dr. Walker van Victoria College. "Inzonderheid denk ik aan Dr. Thomas Walker, die mij het eerst tot de philosophische wetenschappen inleidde." Hier is nu iemand, die verre uitsteekt boven eenig student door het College geleverd, en die terugziet naar de dagen te Stellenbosch doorgebracht, en met dankbaarheid erkent wat hij in Zuid-Afrika genoot.

Nog iets zij in 't voorbijgaan gezegd. Dr. Muller heeft het als student zoover gebracht als hij kon—en dit moest voor den Afrikaner van beteekenis zijn. *Onze* Universiteit kende hem den graad van M.A. toe: de Londensche Universiteit dien van B.D.: die van Edinburg dien van Doctor in de Philosophie: en te Utrecht promoveerde hij als Doctor in de Theologie. En nu komt hij terug naar zijn vaderland om de Kerk des Heeren te dienen met gerijpte kennis, en naar ik weet zonder verlies van de eenvoudige vroomheid in den Kaapschen studentenkring en in de ouderlijke woning in vroegere dagen betoond. Tezeer denkt men in ons land, dat die geleerd is zijn vroomheid vaarwel zegt. Hier is dit niet het geval. God spare dezen jongeling nog lang en make hem tot een zegen voor land en volk en bovenal voor het Koninkrijk Gods in Z.-Afrika.

Ook trof het mij, dat de schrijver de "vereenvoudigde spelling" koos tot voertuig zijner gedachten. Wij ouderen leeren ongaarne iets nieuws aan: de oude wijn is ons nog altijd smakelijker. Maar, waarom kan men in ons land niet zijn eigen weg gaan, en zich even keurig uitdrukken in een nieuwen vorm, die *de* vorm is geworden waarin het Zuid-Afrikaansch denken van ontwikkelde Afrikaners zich bij voorkeur uit?

* * *

Maar wat is dan dit Pragmatisme? Reeds vroeger heeft Prof. Brummer en ook Ds. Gerdener zich in het "Maandblad" daarover uitgesproken. De schrijver neemt dan ook kennis van wat in onze kolommen is verschenen, en ook van wat door Prof. Hoernle van 't Z. A. College werd in 't midden gebracht. Ik noem dit, omdat de jonge theoloog van alles heeft kennis genomen, dat binnen zijn bereik viel. Scherp kritiseert hij Prof. van Byck van Groningen, die gebrekkige kennis van 't Pragmatisme verraadt.

Het Pragmatisme is voor den schrijver een reactie tegen het Intellectualisme. 't Is meer dan dit. 't Is een geduchte aanval op het Hegelianisme, dat tot hiertoe de wijsbegeerte en de theologie heeft beheerscht. Hegels "absolute" is en blijft een onding. 't Is een eeuwig "worden" bij Hegel: 't is een reeks van phantasmogoriën die Hegel ons levert. Ieder weet, die kennis draagt van de kwesties hier besproken, dat Hegels philologische aberraties evenzeer te verdenken zijn, als zijn philosophische *tours de force.* Wanneer een man in kalme bedaardheid ons komt zeggen, dat het Duitsche woord *Urtheil* (oordeel) slechts is een *Ur Theil* "de oorspronkelijke afscheiding van het Begrip," dan wrijven wij de oogen uit. En wanneer dezelfde wijsgeer ons het "zijn en het niet-zijn" als identisch voorstelt en alles uit het Niets wil reconstrueeren, dan vragen wij in even kalme bedaardheid: is dat

nu juist gezien? Men schermde lang in de lucht met het "absolute" van Hegel. En hier komt nu een nuchtere Amerikaansche denker, die met dat "Absolute" den gek scheert en ons wil terugleiden tot het praktische, in antwoord op de vraag: wat is waarheid? Wel heeft Hegel ons gezegd, dat Schellings "absolute" als "met een pistoolschot" te voorschijn trad. Dat is waar: maar is Hegels "Absolute," als de evolutie uit een Idee naar de werkelijkheid iets beters? Wel is waar zijn Logika toont ons, hoe de boel in elkaar zit; de identiteit van tegenstrijdigheid was schering en inslag van geheel zijn Logische methode. En is dat nu zoo? Doch ik wil hier niet Hegel kritiseeren. Ik wijs er slechts op, om te doen zien, hoe deze groote geest alles tot hiertoe heeft beheerscht; totdat er protest kwam uit dat werelddeel, dat ons dikwijls iets extravagants, maar ook dikwijls iets werkelijk nieuws te denken en te aanschouwen geeft. En James stond niet alleen. Schiller en Dewey en voor hen Pierce dienen ook te worden genoemd: eerstgenoemde met "een pen die hij als zwaard hanteert." Geen wonder, de Hegelianen behandelden de Pragmatisten als Ismaelieten, en Ismael keerde zijn hand tegen allen die hem aanvielen. Dit is altijd het geval met traditionalisten: "I will not tolerate freedom of thought, and divergence of opinion and difference of taste... We are compelled therefore to fight it in self-defence and to maintain that its contentions are *not* logically cogent." Schiller doet mij denken aan dien nieuwen kampvechter tegen de Wellhausen-Driver-School van Kritiek, Leo Wiener die aan Skinner, Driver, *cum suis*, zulke harde slagen toedient.

* * *

Maar om tot de zaak zelf terugtekomen. 't Is best om James eerst te hooren en dan te vernemen, wat Dr. Muller wil. James vraagt: "What is the pragmatic method? It is primarily a method of settling metaphysical disputes that otherwise might be interminable. Is the world one or many? fated or free? material or spiritual? here are notions either of which may or may not hold good of the world; and disputes over such notions are unending. The pragmatic method in such cases is to try to interpret each notion by tracing its respective practical consequences. What difference would it practically make to any one if this notion rather than that notion were true? If no practical difference whatever can be traced, then the alternatives mean practically the same thing and all dispute is idle. Whenever a dispute is serious, we ought to be able to show some practical difference that must follow from one side or the other's being right." Elders zegt James: "Now what kind of philosophy do you find naturally offered to meet your need? You find an empirical philosophy that is not religious enough, and a religious philosophy that is not empirical enough for your purpose. If you look to the quarter where facts are most considered you find the whole tough-minded program in operation and the 'conflict between science and religion in full blast.' Either it is that Racky Mountain tough of a Haeckel with his materialistic monism, his Ether-God and his jest at your God as 'gaseous vertebrate'; or it is Spencer treating the world's history as a redistribution of matter and motion solely, and bowing religion politely out at the front door: She may indeed continue to exist, but she must never show her face inside the temple."

* * *

Hier nu ligt juist de zwakheid zoowel als de kracht van het pragmatisme. Zijn zwakheid, omdat de waarheid afhankelijk gemaakt wordt van haar praktische waarde, van den invloed dien zij uitoefent, niet van haar inherente kracht. Met Papini, den Italiaanschen pragmatist, vergelijkt hij de nieuwe methode bij een gang in een hotel. "Innumerable chambers open out of it. In one you may find a man writing an atheistic volume: in the next some one on his knees praying for strength and for faith: in a third a chemist investigating a body's properties. In a fourth a system of idealistic metaphysics is being excogitated: in a fifth the impossibility of metaphysics is being shown. But they all own the corridor and all must pass through it if they want a practicable way of getting into or out of their respective rooms."

* * *

Dit pragmatisme nu—en ik heb James met opzet aangehaald—gaat Dr. Muller onderzoeken, toetsen, toepassen. Ruimte verbiedt mij hier aantehalen. Dit zijn de Hoofdstukken:

Sociale invloeden.
Wetenschappelijke Faktoren, eene Algemeene beschouwing, de formeele Logita, de Mathesis, de Physika, de Biologie, de Psychiologie.
Het Beteekenis-probleem, het Waarheids-probleem, ethiek, metaphysica, religie.

[Tusschen twee haakjes moet *Alline* niet zijn *Alleine*. Laatstgenoemde is niet zoo weinig bekend, als Dr. M. meent. Hij werd in zijn tijd veel gelezen, en ik meen nog altijd in zekere kringen].

In zijn hoofdstuk over de biologie zegt hij in een voetnoot, wat ik zelf meer dan eens heb gezegd: "De wijze waarop 'evolutie' dikwijls eenvoudig met de beschouwingen van Darwin vereenzelvigd worden is misleidend. Dit is vooral zonderling, wanneer men bedenkt, hoevele denkers, vóór en na de opkomst der theorie van 'natural selection,' van

'evolutie' in een of ander zin gesproken hebben. Daarom is zelfs de tegenstelling van 'evolutie' en 'creatie' onjuist, tenzij men een zeer beperkte beteekenis aan ze toekent." Dit hoofdstuk in de dissertatie is mij een van de interessantste, vooral waar hij het 'vitalisme' bespreekt.

Het zij mij vergund nog dit te zeggen, dat het Pragmatisme mij niet ten volle bevredigt. Ik hoop later in deze kolommen van eene bevoegde hand eene beoordeeling van deze zoo interessante dissertatie optenemen. Daar James zelf beweerd heeft, dat 't pragmatisme een rechter- en een linkervleugel zal ontwikkelen, wil ik gaarne wachten en zien, welke nieuwe vormen deze beweging aannemen zal. Ik had zoo graag gezien, dat de schrijver in zijn laatste hoofdstuk een weinig hierover had uitgeweid. Ook had ik gaarne gezien, dat de schrijver James en Ritschl met elkaar had vergeleken. Dat zou treffend geweest zijn. Wel raakt Dr. Muller dit punt aan; doch hij kon dit in eene dissertatie die reeds 470 bladzijden besloeg niet naar behooren doen. Ik hoop, dat de schrijver tijd en lust zal hebben, om zijn dissertatie in een Engelsch gewaad te steken; en dan ook James "Varieties of religious experience" te bespreken. Vooral omdat het aangrijpend boek van Harold Begbie, "Broken Earthenware," de praktische uitwerking is van het stelsel van James "A footnote" zegt Begbie zelf.

* * *

Onder de "Stellingen" van Dr. Muller vind ik de volgende :

"De Hottentotten vertoonen sporen van Semietische invloeden."

"Het is in 't belang van de toekomstige ontwikkeling van 't Hollandsch Zuid Afrikaansche ras, dat 't Victoria College te Stellenbosch gereorganiseerd wordt tot een zelfstandige Universiteit."

"Het is in levensbelang van de blanke bevolking van Zuid Afrika, dat de inboorlingen worden gekerstend. Door deze taak te volbrengen bewijst de Kerk den grootsten dienst aan de ontwikkeling van geheel Zuid Afrika."

Het is aanbevelingswaardig bij de openbare godsdienstoefeningen in de Zuid Afrikaansche Kerken van Hollandschen oorsprong meer de Afrikaansche taal te bezigen."

"Het is schadelijk voor het welzijn der Hollandsche Kerken in Zuid Afrika, dat de onlangs aangewende pogingen om de Nederduitsche Gereformeerde Kerk der Kaap Provincie te vereenigen met de zusterkerken in de andere provinciën mislukt zijn."

Doch genoeg. Wij wenschen den schrijver geluk met zijn werk en verheugen ons met zijn ouders, dat hun zoon het zoover heeft gebracht in zijn studiën.

Wat is Gereformeerd ?

IV.—HET ARMINIANISME.

Kenmerk van de Gereformeerde Kerk is hare opvatting van de leer der genade ten aanzien van 's menschen vrijen wil,—ten aanzien van de prædestinatie,—ten aanzien van de volharding der heiligen, enz.

Het is niet eerst in den tijd van Kalvijn, of van Jacobus Arminius en de Remonstranten, dat de Gereformeerde leer zich heeft ontwikkeld en in duidelijke woorden uitgesproken; veel vroeger heeft men in de Christelijke Kerk zijne aandacht aan deze vraagstukken gewijd. De groote Afrikaansche Kerkvader Augustinus is degene die zich in de oude kerk vooral onderscheiden heeft door zijnen strijd voor de leer der vrije genade in hare verschillende punten. Hij bestreed vooral de meeningen van Pelagius en zijne aanhangers. Dezen loochenden de leer der erfzonde, stelden dat de mensch nu nog een vrijen wil ten goede dermate bezit dat hij God kiest tot zijn deel, in stede van te zeggen, God kiest den mensch, ontkenden dus dat God van eeuwigheid af vooruit gekozen heeft, zonder daartoe bewogen te zijn door hun vooruitgezien geloof, degenen die zalig worden, enz.

Ook in de bedorvenste tijden waren er vromen in de Roomsche Kerk, die zich hielden aan de leer van Augustinus, als de echte leer van Gods Woord. De meerderheid echter week er van af en sloeg een middenweg in tusschen Augustinus en Pelagius, of hield het geheel met laatstgenoemde. In den tijd van de Reformatie hebben Luther en Kalvijn zich kunnen beroepen, tegenover de aanhangers van den Paus, op Augustinus en anderen, als bewijs dat hunne opvatting van de leer van het Nieuwe Testament niet een nieuw verdichtsel was, maar overeenkwam met de denkwijze van voorname mannen in de oude kerk. (Hier zij het in het voorbijgaan opgemerkt dat er meer overeenstemming bestond tusschen Luther en Kalvijn ten opzichte van de Prædestinatie, dan er later geheerscht heeft tusschen de Luthersche en de Gereformeerde Kerken. De Lutheranen zijn afgeweken van de meening van Luther omtrent het eeuwig raadsbesluit der verkiezing.)

Kalvijn is gestorven in het jaar 1564. Omtrent vijftig jaren daarna zijn in Nederland ontstaan de

twisten welke beslist moesten worden in de Synode van Dordrecht (1618—19). Dezelve werden verwekt door de leerwijze van Jacobus Arminius. Diens aanhangers kregen den naam Armenianen of ook Remonstranten, naar een geschrift (Remonstratie) door hen ingeleverd bij de Hollandsche Regeering.

Armenius zelf en zijne eerste leerlingen waren niet zoo ver van de waarheid afgeweken als de oude Pelagianen, doch de echte voorstanders van de Gereformeerde leer zagen goed vooruit waarheen hunne leerwijze leiden moest. Deze eerste Armenianen hielden vast aan de leer van de genade tot terechtbrenging van gevallen menschen. Maar zij loochenden de leer van Augustinus, van Kalvijn, van den Apostel Paulus, omtrent de Prædestinatie. Zij stelden dat God vooruitziende dat iemand gelooven zoude, hem op grond van dat geloof uitverkiest om den Heiligen Geest te ontvangen en zalig te worden. De Gereformeerden, daarentegen, ook contra Remonstranten genoemd, leerden dat op deze wijze te kort gedaan wordt aan de vrije macht van God daar de zaligheid alzoo afhankelijk wordt gemaakt *in de eerste plaats* niet van God, maar van den mensch zelve. Om de leer van Gods vrije macht en vrije genade te schragen achtten de Gereformeerden het noodig om vast te stellen,—van eeuwigheid af heeft God uitgekozen wie Hij wil tot zalig worden, zonder dat God daartoe bewogen wordt door vooruit te zien dat de uitverkozenen uit vrije keuze gelooven zullen.

Ten allen tijde is er het bezwaar geopperd dat de geheele vraag omtrent Gods eeuwig raadsbesluit te diep is voor den menschelijken geest, en dat men dus even zeer tevreden mag wezen met de Arminiaansche als met de Gereformeerde of Kalvinistische opvatting van de leer der Prædestinatie, of voorverordening : ja, nog beter dan dit,—men onthoude zich geheel en al aan zulke bespiegelingen. Zoo heeft men ook opgemerkt dat de eerste Arminianen (even gelijk heden ten dage de Wesleyanen) tamelijk gezond waren in de meeste leerstukken.

Hiertegen dient men op te merken dat de natuurlijke ontwikkeling van de oude Arminiaansche leer vooruitgezien is door de Dordsche vaders,—dat de ontkenning der Gereformeerde leer van de Prædestinatie en wat er bij behoort natuurlijk en van zelve leidt tot grove Pelagiaansche dwaling. Daarom heeft Augustinus zooveel nadruk gelegd op de leer van het eeuwig raadsbesluit;—daarom hebben Luther en Kalvijn er zoo zeer op gedrukt in hun strijd tegen de werkheiligheid, het Pelagianisme van de Roomsche Kerk;—daarom heeft de Synode van Dordrecht gemeend dat het niet genoeg was om de grofste Pelagiaansche dwalingen te weerleggen en veroordeelen. Neen, men moest doordringen tot den wortel dier dwaalleer, men moest een dam tegen het Pelagianisme opwerpen door een duidelijke, schriftmatige bepaling van de leer van het besluit der uitverkiezing "met aankleve van dien."

In Holland en elders hebben de latere Arminianen met hunne grove Pelagiaansche dwalingen duidelijk bewezen hoe goed de Dordsche Vaders geoordeeld hebben ten opzichte van de Prædestinatie.

De vroomheid en de ijver van vele voortreffelijke Christenen onder de volgers van John Wesley zijn overbekend. Hier ziet men dan in verband met eene Arminiaansche leer oprechte Godsvrucht, en zoo meent men soms dat er weinig schade te wachten is uit de Remonstrantsche leer. Ten opzichte van dit verschijnsel echter, moet men bedenken dat de dwaalleer niet altoos consequent ontwikkeld wordt, maar dat wij niet gerechtvaardigd zijn zoo wij om die reden onverschillig zijn omtrent de eerste beginselen der afwijking van de gezonde leer. Voorts merke men op, dat er, vooral onder de Amerikaansche Wesleyanen, soms duidelijk genoeg gezien wordt, hoe de natuurlijke strekking van eene verkeerde leerwijze om zich verder en verder van de waarheid te verwijderen niet geheel achter blijven kan.

De belijdenis van de Engelsche Kerk (XXXIX Artikelen) komt overeen met die der Gereformeerde Kerken van Nederland, Schotland, enz.* Bekend is het dat Afgevaardigden der Episcopale Kerk zitting hebben gehad in de Dordsche Synode en de Leerregels dier Vergadering mede hebben onderteekend. Des niet te min hebbende leeraars dier Kerk voor het grootste gedeelte meer de Remonstrantsche dan de Kalvinistische leerwijze gevolgd.†

* Engelsche belijdenis Artikel x *van den Vrijen Wil.* De toestand van den mensch is, na den val van Adam, zoodanig, dat hij door zijne eigene natuurlijke kracht en goede werken zichzelven niet bekeeren kan tot het geloof en de aanroeping van God, weshalve wij geen vermogen hebben tot het doen van goede werken, die Gode behagelijk en welgevallig zijn, tenzij de genade Gods door Christus ons voorkome, tot het verkrijgen van een goeden wil, en met ons medewerke, als wij dien goeden wil hebben.

Art. XVII *van de voorverordineering en verkiezing.* De voorverordineering ten leven is het eeuwig voornemen van God, volgens hetwelk Hij (voor de grondlegging der wereld) in Zijnen voor ons verborgen raad standvastig besloten heeft, dezulken te verlossen van vloek en van verdoemenis, die Hij in Christus uit het menschelijk geslacht heeft uitverkoren, en hen, als vaten ter eere gemaakt, door Christus tot de Eeuwige Zaligheid te brengen. Weshalve zij die met zulk eene heerlijke weldaad van God zijn bedeeld, overeenkomstig Gods voornemen geroepen zijn, door Zijnen Geest werkende ter rechter tijd, enz. enz.

† De lezer, die verlangt naar nauwkeurig Bijbelsch onderricht omtrent deze stukken, wordt verwezen naar de Gereformeerde leerboeken van ouderen of nieuweren tijd, b.v. Molenaar Handleiding voor mijne leerlingen. In de twaalf preeken van Robert Shand kan men zien hoe een Godzalig man, onlangs van ons vertrokken, deze leerstukken behandelt.

DEEL XVIII, No. 8. STELLENBOSCH. AUGUSTUS, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

Het monument ter gedachtenis van de Professoren Murray en Hofmeyr zal op den 28sten Augustus D.V. worden onthuld. De nevensgaande illustratie toont ons het monument zooals het daar staat.

* * *

Het "zwarte" gevaar.

In een vorig nummer heb ik er op gewezen, dat Zuid-Afrika in den volsten zin des woords is een land der zwarten. Dit kan niet worden ontkend met de cijfers vóór ons. Indien dit land dus behoorlijk ontwikkeld zal worden, dan moet 't geschieden door eene vermeerdering van de "blanke" bewoners. Wij hebben geen behoefte aan meer "blanken," die niets doen en langzamerhand een Europeesch proletariaat vormen, en in de achterbuurten onzer steden en dorpen samenscholen. Wel hebben we behoefte aan arbeiders, boeren-arbeiders, op het platteland, die weten met den grond te rekenen en uit onzen rijken bodem te halen, wat voor onze consumptie noodig is. Dit geldt echter de netelige kwestie van immigratie, die nu weer prominent aan de orde komt; en waarover wij thans het onze niet zullen zeggen.

* * *

Wat wel onze aandacht verdient is het feit, dat de "zwarten" zich vermenigvuldigen in ons land en voor beschaving en Christendom moeten worden gewonnen. De verantwoordelijkheid die op onze Kerk rust is groot. Aan haar vooral zijn toevertrouwd de duizenden van gekleurden, die op het platteland, als boeren-arbeiders, en in onze huizen als bedienden, onder ons in en uitgaan. Tenzij onze Kerk,—en dit is een vraagstuk, waaraan de Synode van 1914 haar aandacht ten volle wijden kan—ontwaakt tot het besef, dat de behoorlijk ontwikkelde

Binnenlandsche Zending

alleen het vraagstuk kan oplossen, zijn wij als land en volk machteloos tegenover de toekomst. Wij mogen niet op dit gebied onzen plicht verzuimen. Er *moet* geëvangeliseerd worden onder boeren-arbeiders en in de achterbuurten onzer steden en dorpen. Het Evangelie alleen kan ons redden.

* * *

Daarom verwijzen wij naar het volgende stuk, dat ons door eene bevriende hand wordt toegezonden. Het bespreekt de vraag: Wat kan gedaan worden, om de heerschende dronkenschap te beteugelen, die zulk een blaam werpt op onze Christelijke beschaving? De schrijver treedt terecht op tegen alle eenzijdigheid in het behandelen dezer kwestie. Hij wijst er op, dat pogingen reeds vroeger aangewend zijn door wijnboeren, onder leiding van predikanten en kerkeraden, om hun arbeiders af te houden van den drank. Die pogingen moeten herhaald worden. Het uitreiken van drank aan arbeiders, het verkoopen van drank aan arbeiders, en vooral het geven van drank aan vrouwen en minderjarigen moet worden afgeschaft geheel en al. De boer moet de geduchtste tegenstander van dronkenschap worden en samenwerken met alle welgezinden om aan dit euvel paal en perk te stellen. En onze beste boeren zien het in; alleenlijk moeten zij hierin door hun politieke en kerkelijke leidslieden worden gesteund. Pelagius leerde, dat de zonde wordt voortgeplant in de wereld door wat hij *imitatio* (navolging) en *consuetudo* (gewoonte) noemde. 't Is zeker dat de dronkenschap toeneemt onder onze gekleurden door 't kwade voorbeeld hun gezet, en door de drankgewoonten, die onder ons worden gebillijkt. Kan men onder de inboorlingen zelven een publieke opinie in het leven roepen, die zich verklaren zal tegen drankmisbruik, dan is reeds veel gewonnen. De petities die aan ons Parlement werden voorgelegd, en waarvan onze correspondent getuigt, bewijzen ten minste, dat gekleurden ontwaakt zijn, en met behulp van hunne blanke leidslieden tegen een euvel willen strijden, dat de ondergang dreigt te zijn van geheel onze samenleving. En nu de kantienen allengs vallen onder het beheer van lage Joden, die geen geweten hebben op dit punt, mag de Christen wel zich opmaken in

den strijd tegen een maatschappelijk kwaad, zoo ontzettend in omvang. Doch hooren wij wat onze correspondent te zeggen heeft op dit punt.

* * *

"HET MAAIEN VAN EEN WERVELWIND."

"The Tribune," een maandblad in de Kaapstad uitgegeven, is gewijd aan de bestrijding van dronkenschap. Het pleit derhalve voor afschaffing van alcoholische dranken. Voor de gekleurde bevolking in Zuid-Afrika ligt, naar zijne meening, de eenige hoop voor de toekomst in "*prohibitie,*" d.w.z. een landswet, verbiedende 't verkoopen of geven van sterken drank aan eenigen gekleurde. Wij kunnen wel niet in alles hartelijk samenstemmen met wat er in dat blad gezegd wordt, aangaande 't produceeren, drinken of geven van sterke dranken aan anderen. Niettemin juichen wij 't bestaan van zoodanig blad, onder bestaande omstandigheden, toe. Immers kan 't niet ontkend worden, dat het euvel van dronkenschap in ons land, onder alle klassen der maatschappij, en vooral onder de gekleurde bevolking, aan 't toenemen is, en hare verwoestingen aanricht. Wie kan een juiste beschrijving geven van de ellende in zoo menig familie en huisgezin daardoor veroorzaakt? Menig *arme blanke* vandaag, misschien op een arbeids-kolonie, of zoo diep gezonken, dat hij voor maatschappij en Kerk—misschien ook voor den Hemel—verloren is, was vroeger een bemiddeld, in de Kerk en maatschappij een nuttig en gerespekteerd mensch; en is wat hij vandaag is, geworden door 't misbruik van sterken drank. Schrijver dezes kan van meer dan één der zoodanigen gewagen. Met 't oog op dit een en ander, voelen wij, dat 't niet genoeg is, slechts de dronkenschap te veroordeelen, maar dat er iets praktisch moet worden aangewend om dit euvel in zijn vernielende vaart te stuiten. Men zie echter toe om hierin niet te veel op menschelijke maatregelen te steunen, met voorbijzien van de Goddelijke tusschenkomst, waardoor alleen de dronkaard kan gered worden.

Maar om tot "The Tribune" terug te komen. In de uitgave van 15 Juli verschijnt er een artikel over "*Reaping the Whirlwind*" (Het maaien van den Wervelwind), dat treurige feiten vermeldt—feiten die onze ernstigste aandacht verdienen. De schrijver van dat artikel beweert dat men 's Zaterdagsnamiddags van Kaapstad naar Muizenberg niet reizen kan zonder langs den weg minstens 200 gekleurde beschonkenen tegen te komen. Moesten alle de zoodanigen worden opgepakt en achter slot gezet, zouden de gevangenissen in die gewesten ze niet kunnen bevatten. En waar zijn dan nog, vragen wij, de vele anderen die langs andere wegen onder den invloed van den sterken drank voortwaggelen of terneergeveld zijn?

Datzelfde artikel zegt ons, dat gedurende 't jaar 1911 in Wijnberg één uit ieder 23 volwassene gekleurde mans personen aan dronkenschap schuldig verklaard werd, en één uit ieder 60 volwassene gekleurde vrouwen. (*Deze getallen zijn officieel*). En alweer vragen wij: Waar zijn dan nog zoovele anderen die onder t' oog en binnen 't bereik van de politie niet komen? Te WORCESTER vindt men denzelfden toestand van zaken. Ook daar werd er gedurende hetzelfde jaar één uit ieder 23 volwassene gekleurden voor den magistraat aan dronkenschap schuldig bevonden. Te STELLENBOSCH was 't één uit 24; aan de PAARL nog erger; daar was 't één uit 19; te PORT ELIZABETH één uit 21 (naturel en gekleurd); 't ergste van allen is KAAPSTAD, insluitende *Zee-* en *Groenepunt,* daar werd aan dronkenschap schuldig verklaard, één uit 14 gekleurde volwassenen. Zulke officieele cijfers moeten ons tot ernst stemmen en doen vragen: Wat heeft tot zulk een treurigen toestand aanleiding gegeven? en wat kan er gedaan worden om dien toestand te verhelpen?

Dat 't met de gekleurde bevolking zoo treurig gesteld is is, naar de meening van den schrijver van 't artikel, te wijten aan de blanken. Hij zoekt en meent de oorzaak ervan te vinden bij den *Boer,* de *Licentiehoven* en het *Parlement.* In den regel worden vier of vijf, zelfs tot zes glazen wijn, door den boer, per dag, aan zijn arbeider gegeven. Daardoor wordt de trek naar den drank niet alleen gewekt maar ook gesterkt. Deze vier, vijf of zes doppen, per dag, oefenen een nadeeligen invloed uit op de gezondheid der arbeiders, en van lieverlede krijgt de boer zwakker arbeiders, slechter en minder werk. De boer beweert, dat de kleurlingen zoo gewoon zijn aan 't drinken van sterken drank, dat als hij ze dien zou onthouden, hij weldra geheel zonder arbeiders op zijne plaats zou zijn. En toch zegt de schrijver, dat te STELLENBOSCH sommige boeren 't stelsel van geen wijn te geven beproefd hebben, en zij konden verklaren, dat zij daardoor juist een beter klas van arbeiders en beter werk van hen kregen. Door te veel drank den arbeider te geven wordt de arbeider verzwakt en geruineerd en alzoo de voorraad van arbeiders verminderd en de boer lijdt schade. Het wordt berekend dat de boeren in de KAAPSCHE AFDEELING alleen, door verlaging en vermindering van gekleurden arbeid, ten gevolge van drankgebruik, een *schade* van meer dan *een half millioen pond stg.* per jaar lijden. En deze cijfers zijn niet die van een Afschaffers "*dweeper.*" En zoo oogst de boer "den wervelwind, van den wind door hem gezaaid." Als wat de schrijver hier zegt, een feit is, dan dunkt mij is de tijd gekomen dat de boeren deze zaak in ernstige overweging nemen zullen. In een wijnproduceerende gemeente, vroeger door mij bediend, had ik 't gewaagd eene vergadering van wijnboeren te beleggen om de zaak van toenemende dronkenschap onder de gekleurden te bespreken en plannen te beramen hoe die te bestrijden. Een voorstel bij die vergadering, door mij ingediend, "dat alle werkgevers zich zouden verbinden om aan hunne arbeiders niet meer dan driemalen per dag een klein glas wijn te geven of die 't ondernemen wilden koffie in plaats van wijn te geven" werd aangenomen. Die dat voorstel goedkeurde verbond zich door zijn naamteekening om zulks in beoefening te brengen. Als circulaire werd dat besluit der vergadering in de geheele gemeente rondgebracht. En slechts weinigen weigerden 't te onderteekenen. Dat was niet veel, maar toch iets gewonnen.

Als de boeren in alle distrikten vergaderingen van

dien aard wilden beleggen, en de zaak eens ernstig bespreken, wie weet welke kostelijke resultaten geleverd zullen worden! Dan is er de Akte (de Cloete-Wet) die toelaat, dat ook een gekleurde bij zekere maat—ik meen, niet minder dan één anker—bij een boer koopen kan. En hierin vooral ziet 't artikel groot gevaar. Huisgezinnen spannen samen en zij koopen een anker wijn en zoo wordt op schrikbarende wijze 't vernielingswerk ook in de huisgezinnen der gekleurden voortgezet, en dit vooral op den Zondag. En zaken worden al treuriger. De drank demoraliseert de arbeidende klasse. Wat staat ons te doen? De schrijver van 't artikel meent 't antwoord op deze vraag gevonden te hebben in de petities, door duizenden van kleurlingen onderteekend, onlangs bij 't Parlement ingediend. Niet minder dan *zeventig petities* waren er, smeekende de wetgevers van ons land, om alle verkoop en geven van sterken drank aan hen en hunne gekleurde broeders en zusters te beletten. Hij eindigt zijn artikel aldus: "Wij pleiten voor prohibitie—iets waarom de gekleurden zelven smeeken. Dit is hun eenige hope. Noch den wijnboer op zijn plaats noch den verkooper van sterken drank in stad of dorp moet toegelaten worden om nog langer dat volk te verwoesten.

Met zulke feiten vóór ons zijn wij niet maar zoo dadelijk gereed om anderen beschuldigingen tegen 't hoofd te slingeren en onze handen in onschuld te wasschen. De vraag, die zich aan ons opdringt, is: Hebben wij niet mogelijk op indirekte wijze geholpen om dit euvel te bevorderen? Of hebben wij op alle mogelijke wijze getracht om dronkenschap tegen te werken en dronkaards te redden? Hadden wij niet meer voor arme verslaafden aan den drank in onze buurt kunnen en moeten doen? Bezochten wij ze meer, spraken en baden wij met hen meer; en betoonden wij op deze wijze hun onze sympathie velen die nu schijnbaar hopeloos aan hun lot overgelaten zijn, konden dan nog door Gods genade worden gered.

J. G. J. K.

De Sabbattariers en godsdienst-onderwijs.

In een vorig nummer hebben wij aangetoond, door aanhalingen uit de "Wachter"—hoe bitter de tegenstand der Sabbattariers is tegen het voorgesteld schema voor godsdienst-onderwijs door de leeraren van alle evangelische gezindten in en om de Kaapstad opgetrokken. In het Augustus-nummer van de "Sentinel"—een blad, dat van huis tot huis door ijveraars in de Kaapstad te koop wordt aangeboden—wordt een aanval meer bepaald gericht *tegen onze Kerk*. Eerst haalt de schrijver het volgende aan uit een Oudtshoornsch blad:—

"In de Synode der Ned. Geref. Kerk, thans zitting houdende te Pretoria, zei Ds. H. S. Bosman, van Pretoria, dat indien maatregelen niet werden genomen door de regeering om de eerbiediging van den Sabbat in Zuid-Afrika te handhaven vóór de algemeene electie, de Kerk haar invloed zal moeten gebruiken ten einde te toonen dat het volk hierin door Christelijke leidslieden aangevoerd wil worden."

* * *

Nu volgt de Commentaar:—

"Bewijst dit niet, dat het grootste Kerkgenootschap in Zuid-Afrika het recht van Staatsbeheer eischt, en de regeering dwingt zekere godsdienstige plechtigheden waartenemen? Er is slechts een klein verschil tusschen "door Christelijke leidslieden aangevoerd te worden" en gedwongen door een onder kerkelijke invloeden-staanden Staat. Het laatste wil de Ned. Geref. Kerk waarschijnlijk hebben, en dit is zij gedetermineerd te doen. Zij stelt voor mannen in het Parlement te brengen, die hare wenschen uitvoeren zullen, en die een godsdienstig politieke machine van dezen aard in het leven zullen roepen. Geene Kerk is lang in 't bezit geweest van staats-machinerie, zonder een vervolgend lichaam te worden; doch geene Kerk kan ooit aan 't vervolgen gaan totdat zij beheer heeft over den Staat. 't Is deze vereeniging die de Almachtige machine vormt—eene machine die "de heiligen der Allerhoogsten" heeft verwoest gedurende "den middernacht der wereld."

En dan besluit de schrijver:—

"Zijn wij gereed onze godsdienstige vrijheid optegeven? Gereed aan den mensch ons te onderwerpen eerder dan aan God? Den mensch boven God te verheffen? Zoo niet, dan moeten wij tegenstaan *ieder maatregel die de gedwongen handhaving van den godsdienst begunstigt*."

* * *

Kan er nu grooter onzin zijn dan het bovenstaande? Hier is eene kleine sekte, die zich stelt tegen ieder Kerkgenootschap, die den Joodschen Sabbat aan de wereld wil opdringen, die zichzelven beschouwt als de eenige getrouwe onder vele ontrouwen, die allerlei onbijbelsche gedachten koestert aangaande den toestand der afgestorvenen, en de wederkomst van Christus,—en die in een Christelijk land, onder eene regeering die den Christelijken rustdag erkent en handhaaft, haar leer van Sabbatsviering als de eenig ware aan een ieder wil opdringen. Ik vind het brutaal. Deze menschen willen geen godsdienst-onderwijs in de school, geen viering van den rustdag, en wraken het, dat de overgroote meerderheid van Christenen eischen wat hun toekomt. En dit heet nu vervolging van andersdenkenden! Niemand zal den Sabbattarier dwingen zijn geliefden Zaterdag optegeven; maar wil hij ons van onzen Christelijken rustdag berooven, dan zeggen wij met nadruk: dit mag niet en zal niet.

Een verwaarloosd arbeidsveld.

Tijdens de zitting van den Universiteitsraad te Maritzburg was ik de gast van Dr. Hyslop, den stichter en tot hiertoe vele jaren lang bestierder van 't asyl voor krankzinnigen. Wat ik zag perste bij mij bewondering af—de ligging, de inrichting, de geest die er heerschte—alles maakte indruk. Ik trof vergelijknig—allereerst met Robben Eiland en zijn ouderwetsche, ongeschikte gebouwen, en daarna met Valkenburg, even ongelegen, even neerdrukkend. Pietermaritzburg is ons een beschamend voorbeeld van wat men doen kan voor die ongelukkigen. En hoewel ik niet alles voor mijn rekening

zou willen nemen wat daar wordt gedaan, is één ding mij duidelijker geworden dan te voren, dat Robben Eiland niet de geschikte plaats is voor die ongelukkigen—om van de arme, verbannene melaatschen niet eens te spreken—en dat eene Regeering, die een paar millioenen besteedt aan een ongeschikt paleis te Pretoria, haar roeping niet verstaat, wanneer zij deze kranken laat waar zij zijn. Is er dan niemand in 't Parlement, die de zaak wil bepleiten? Is er geen Synode, die haar ter sprake wil brengen, en op hervorming wil aandringen? Is er geen Kerkgenootschap, dat zich over die menschen ontfermt? Met Dr. Hyslop had ik meer dan één gesprek over de zaak, en hij stemt met mij samen, dat èn Robben Eiland èn Valkenburg eene algeheele verandering en verbetering dienen te ondergaan.

* * *

Het trof juist, dat ik kort te voren een verpleegster, die tot onze Kerk behoort en in het Somerset Hospitaal haar opleiding ontvangt, had ontmoet en met haar had gesproken over de lijders in ons Kaapstadsche hospitaal. Zij zei mij, dat zij geregeld in aanraking kwam met leeraren van andere Kerkgenootschappen, die de kranken in die Inrichting bezoeken—alleen niet, of althans zeer zelden, leeraren van onze eigene Kerk. Moet ook hierin niet verandering komen? Natuurlijk werp ik geen blaam op eenigen leeraar onzer Kerk in de Stad; zij hebben hun handen vol genoeg. Maar kan de Ring van de Kaapstad dan niet, met behulp van eene regeerings-toelage, of daar zonder, iemand voor dat doel afzonderen? Een Emeritus-leeraar bijv., die van zijn karig pensioen niet bestaan kan, en die gaarne een rustig werk in zijn rusttijd zou willen ondernemen, kon misschien gevonden worden voor dat werk. Waarom niet? Uit zijn rijke ervaring en met een medelijdend hart zou zich die arbeid bij hem aanbevelen. En wat de waardige broeder Luckhoff is voor Dorkas zou hij kunnen zijn voor lijders in 't Hospitaal en te Valkenburg. Dan zou de smaad van onze Kerk worden afgewenteld, en men zou niet in zijn geweten het woord van den Heiland hooren weerklinken: *Ik was krank en gij hebt Mij niet bezocht.*

* * *

Het wil mij voorkomen, dat wij op kerkelijk terrein doen, wat onze landbouwers op hun terrein uitrichten willen. Men houdt zich te zeer met de groot-boerderij bezig: men bearbeidt zijn wijngaard op groote schaal. En middelerwijl moet het land duizenden van ponden besteden, aan den invoer uit overzeesche landen van *eieren, boter, spek*, en ja zelfs *groenten*. De klein-boerderij is in ons land iets ongekends. Moesten wij niet op kerkelijk gebied onze aandacht meer wijden aan kleine, belangrijke en vaak vergetene dingen? Het Hospitaal-bezoek mag m.i. niet op den achtergrond staan. Kan er dan geene verandering komen in bestaande toestanden?

Het Mohammedanisme onder ons.

Ds. Gerdener schrijft ons over dit onderwerp:—

Drukte in andere opzichten heeft mij verhinderd u vroeger enige paragrafen over de Mohammedanen te zenden, op uw verzoek, en zelfs nu zal ik maar enkele puntjes kunnen aanstippen, met de hoop dat u daaruit 't een en ander kan nemen om aandacht te bepalen bij de zaak. Wij kunnen, m.i. het gevaar van de Islam niet recht schatten zonder ermee rekening te houden als 'n wereld-verschijnsel. De solidariteit van de Islam wordt meer en meer geäccentueerd, en ook de verre Kaapstad voelt de trillingen van de worsteling waarin de Moslem-wereld deze laatste jaren verkeert. Het Panislamisme mag 'n droom zijn, 'n blote theorie, maar 't is juist zulk 'n spekulatief ideaal waardoor het sluimerende fanatisme van de volgelingen van Mohammed (bijna uitsluitelik impulsieve Oosterlingen) wordt wakker geroepen. De theokratiese idee is op sterven na dood in de Islam. De wereldmacht is door de jongste nederlaag van Turkije voorgoed gebroken. Het Kalifaat, tot hiertoe het erfrecht van de Sultaan te Konstantinopel, wordt geëist door de Arabieren, de mannen van de "Apostoliese Successie." Dit brengt tweedracht in 't waggelende Turkse rijk zelf. Intussen heeft de aanraking met de inkomende Westerse invloeden, niet minst in Noord-Afrika, dat nu weer geheel onder Christelike heerschappij staat, 'n Neoïslamisme geschapen, dat de Islam wil hervormen naar de zienswijze van de twintigste eeuw—'n totale onmogelikheid; want, zoals Lord Cromer zegt: "A reformed Islam is Islam no longer."

En toch, ofschoon de wereldmacht van de Islam gebroken is, en de jonge partij meer agnostiek (godloochenend) wordt, leeft die besliste tegenvoeter, die ons de bakermat van ons Christendom ontrukt heeft, thans weer op merkwaardige wijze op. Te Cairo en Salonika zijn Verenigingen gesticht ter uitbreiding van de Islam. Speciale gezantschappen worden naar de pas-ontwaakte landen in het Verre Oosten en naar de kind-volkeren van Midden-Afrika gezonden om 'n laatste "vasttrapplek" voor Mohammed te vinden. Voor dit laatste zijn vooral de lichtgelovige Neger en Bantu rassen veel meer vatbaar dan de oude volkeren van 't Verre Oosten met hun letterkunde en semi-kultuur. Daarbij komt nog de Mahdi-idee, die men maar moet noemen om de Moslem de wereld door weer moed te geven dat Mohammed nog eenmaal de aarde als zijn erfdeel zal bezitten, en de Mahdi wordt uit Afrika verwacht. En eindelik, de Islam behoudt nog 'n politieke kleur; het wil grond bezitten en volkeren beheersen. Is 't nu gebleken dat 't in Europa (het land van de blanke) mislukt is; in Azië (het land van de gele man) geen vuur gevat heeft, dan verwonderen wij ons niet als 't geroep van de tegenwoordige Moslem Renaissance is: "Afrika moet 't werelddeel van de zwarte man blijven." De zwarte man schijnt 't meest vatbaar te zijn voor de Islam; ergo, Afrika moet voor de Islam gewonnen worden.

En Afrika is geen heterogeen massa meer. 't

Het Standbeeld ter eere van wijlen Profs. Murray en Hofmeyr, te worden onthuld op 28 Augustus, 1913.

Ligt nu bijna geheel in de Koloniale Kantoren van Europa. Spoorwegen, scholen, handel e.a. openen het land. De slavernij van de vroegere Arabieren-ontdekkers wordt onderdrukt en de godsdienstige propaganda van de Moslem, zij hij soldaat, handelaar, onderwijzer, of wat ook, neemt toe. Afrika wordt gaandeweg 'n organies geheel. De Kaapstad en de Belgiese Kongo zijn al verbonden; eveneens de oostkust en Tanganyika, en weldra ook dit inlandsch meer met de bevaarbare Kongostroom. En de Europese vrede brengt overal 'n bedenkelike begunstiging van de Moslem, die gebruikt wordt om ondergeschikte plaatsen in de regering in te nemen, en wegens z'n kennis van de taal, enz., op andere wijzen bevoorrecht wordt. Denk vooral aan de Hausa en Fulani in Midden-West, en de Suaheli in Midden-Oost, Afrika.

De jongste oorlog heeft 't Slamse *esprit-de-corps* in Kaapstad ook geroerd. De vorming van 'n *Red Crescent Society*, waardoor duizenden ponden naar de geloofsgenoten in Turkije gingen, is één bewijs van deze roering. 'n Ander sektie beijvert zich voor neoïslamietiese idealen. Reeds zijn er 300 Slamse kinderen op de school, pas zes maanden geopend, waaraan de regering steun verleent, en waar de Koran dageliks 'n halfuur de plaats van de Bijbel neemt. Doch 't meest openbaart zich de waakzaamheid van de Kaapse Slamsen, zowel 't Indiese als 't oude Maleise deel, door hun gedurige, stelselmatige afrokkeling van (zogenaamde) Christenen. Dit geschiedt door de opname van kinderen, en door huwelik, meer dan door direkte proselietenmakerij. En dit afrokkelen geldt blanken, zowel als gekleurden. Het vergif van de gewaande toverkracht die de Slamse "dokkums" bezitten, is door 't hele land getrokken, zodat mensen uit alle oorden van 't land de raad en hulp van de Kaapse Slamse "dokter" inroepen, en nogal ruim ervoor betalen. 'n Uitknipsel van de Koran in 'n lapje genaaid, en om de hals gehangen, vrijwaart van de aanvallen der boze geesten, en van de invloed der Christenen. Dit is gewoonlik de eerste stap bij 'n kind dat van Christenouders ontvangen wordt. Het blijkt dat Christenen zelf ook deze duivelskunstenarij beoefenen, en dat in elk geval velen, ook blanken, eraan geloof hechten.

Er is het geval van de blanke familie B. Pas enige maanden waren zij van Pretoria aangekomen. De vader verdiende 4s. aan 't Station. Te Zoutrivier woonden de ouders met twee kinderen *bij bruine mensen in.* Daar kreeg 'n Slamse man invloed op de vrouw, met 't gevolg dat zij later met hem de vlucht nam met de kinderen. Dezen zijn daarna onder het dak van 'n Tehuis veilig gebracht, en de moeder woont nu met de Slamse. Het ergste is dat de vader vast gelooft dat de vrouw onder betovering staat, en dat geziene blanke vrienden hem geraden hebben 'n Hottentot of Boesman te vinden die de toverkracht kan breken.

Enige weken geleden kwam hier 'n boerejongen uit 't distrikt Calvinia aankloppen. Hij was met vee naar Malmesbury gekomen, en moest daar enige tijd iets verdienen vóór hij kon terugreizen. In die tijd overreedde hem 'n Slamse metselaar om mee te komen naar de Stad, met 't gevolg dat hij, na twee weken verblijf alhier, gedwongen werd zich door het teken van Israël (de besnijdenis) te laten islamiseren. Hij koos het hazepad, en werkt nu niet meer voor Slamsen.

Het gevaar voor onze gezonkene blanken is inderdaad groot. De Slamsen doen zich goed voor, zijn in de regel betrekkelik gegoed, en maken allerlei schone beloften. Zij zijn gedurig op de loer hun bloed te verbeteren. En dit gevaar is niet beperkt tot de steden. Wij weten van gevallen aan de Paarl, aan het Strand en elders.

Ik zend u 'n pamflet waaruit u meer gevallen zult vinden. In de hoop dat dit schrijven u de nodige gegevens zal verschaffen.

G. B. A. Gerdener.

POST-SCRIPTUM.

Uit een mij toegezonden pamflet haal ik het volgende aan ter aanvulling van wat Ds. Gerdener ons meedeelt : Uit 37 gevallen van Europeanen die tot het Mohammedanisme zijn overgegaan neem ik enkele :—

1. Vader, *Schotsche* station-chef stierf, vijf kinderen nalatende, dochter, schaarsch 15, met Indier op Maleische wijze getrouwd, had een kind voordat zij 16 jaar oud was. Gered; doch na behandeling achttien maanden lang nog lijdende.

2. Beide ouders *Engelsch* : dochter 15 met Indier gehuwd, naar Indië vervoerd, opgesloten in de Zenana (vrouwen-verblijf), schrijft smeekbrieven aan ouders, vader en moeder diep bedroefd.

3. Beide ouders zuiver *Hollandsch*, dochter met Maleier gehuwd, kan onmogelijk alles beschrijven.

4. *Hollandsch*, wees, op 15-jarigen ouderdom met Maleier gehuwd, kind gestorven, man beboet, meisje hem verlaten, wordt gedurig bedreigd door man.

5. Vader *Hollandsch*, moeder licht gekleurd, op Robben Eiland geplaatst, door Maleier weggevoerd, nu in lompen gekleed en als slavin behandeld.

6. Vader blank, moeder gekleurd, dochter orgelist, met Maleier gehuwd, zonder toestemming der ouders.

7. *Engelsche* vrouw sterft in hotel, kind aan Maleiers gegeven, vader kon haar niet vinden, met Indier gehuwd, 14 jaar oud. Man stierf. Weer met Indier getrouwd, en van hem gescheiden; daarna met een Parsee, die Mohammedaansch geworden was, getrouwd. Is naar Mecca geweest.

8. Neef van een Johannesburgschen financier als Maleier opgebracht. Uit hun handen gered.

9. *Duitscher*, bekende Kaapsche familie, vrouw sterft, nalatende jongen en meisje, leeft nu met Maleische vrouw. Vader tracht nu de kinderen wegtekrijgen van grootmoeder. Gered.

10. *Schotsche* vader en moeder, eenmaal rijk. Dochter had erfenis van £1,300, door Maleiers bewerkt, en gedwongen Indier te huwen.

11. Wordt beweerd, dat na Boeren-oorlog, tal van *Hollandsche, Engelsche*, gekleurde kinderen door Indiers aangenomen.

12. Gekleurde Zondagschoolonderwijzer, straatprediker, Maleische vrouw, getrouwd.

13. *Hollandsche* echtgenoot, door vrouw verlaten die een Maleier trouwt, drie kinderen meenemende. Twee gered.

14. Onderwijzeres van buiten, een Maleier getrouwd, kinderen opgegroeid.

15. Vader *Schotsch,* stierf plotseling, acht kinderen nalatende, dochter van vijf jaar aan Maleiers gegeven, op 15-jarigen ouderdom met Indier getrouwd. Gered.

16. Gekleurde, lid van kerk-koor, huwt eene Maleische vrouw, heeft vijf kinderen bij haar.

17. Gekleurd meisje, 16 jaar oud, met Indier zonder consent van ouders, getrouwd, zes maanden daarna verlaten, op de straat gelaten.

18. *Engelschman* werd Mohammedaan om *blanke* Maleische vrouw te huwen; hun zoon trekt een *Schotsche* vrouw tot zich, hebben 8 kinderen. Dus drie geslachten van *blanke* Mohammedanen.

* * *

Deze voorbeelden zijn genoeg om ons het gevaar aantetoonen van dit toenemend Mohammedanisme. Dit geldt Kaapstad alleen. Hoe met onze andere groote steden?

DE CATACOMBEN.

(EENE VOORLEZING.)

III.

De opschriften in de Catacomben leeren ons vele lessen. In de *eerste* plaats treft ons :—

De hopeloosheid van het Heidendom, tegenover de blijdschap van den Christen in 't aangezicht van den dood. Dr. Maitland geeft ons hiervan een treffend voorbeeld.

"In Christus," zoo lezen wij op het graf van een martelaar, "Alexander is niet dood, doch hij leeft boven de sterren, hoewel zijn lichaam rust in dit graf. Hij leefde onder den Keizer Antoninus, die, vooruitziende dat veel goeds uit zijn werk zou te voorschijn komen, het kwade voor het goede gaf. Want terwijl hij op zijn knieën lag om te offeren aan den waren God, werd hij weggesleurd naar de plaats des gerichts. O droevige tijden! waarin heilige gebruiken en gebeden, zelfs in spelonken, ons geene bescherming bezorgden! Wat kan ellendiger zijn dan zulk een leven? Wat ook dan zulk een dood? Wanneer zij niet begraven konden worden door vrienden en betrekkingen—schitteren zij in den hemel. Hij heeft schaarsch geleefd, die leeft in Christelijke tijden."

Hiertegenover zijn er Heidensche opschriften die getuigen van eene hopeloosheid, die allertreurigst is :—

"Vaarwel, vaarwel, o gij beminde, voor altijd en eeuwig vaarwel." Hoe troosteloos is dit!

En wederom: "Onze hoop was in onzen jongen: nu is alles verkeerd in assche en in klaagliederen."

En nog eens: "Eens was ik niet. Nu ben ik niet. Ik weet er niets van: het geldt mij niet."

Of kan het bitter zelfverwijt een dieperen toon aanslaan dan het volgende:

"Het Fortuin maakt vele beloften, doch houdt er geen een. Leef voor 't tegenwoordige."

Of dit andere? "Ik, Procope, hef mijne handen op tegen de goden, die mij van hier namen, ofschoon ik onschuldig ben."

* * *

Om de tegenstelling nog duidelijker te doen uitkomen, stellen wij de twee hiervolgende opschriften naast elkaar.

HEIDENSCH.	CHRISTEN.
O meedoogenlooze Fortuin, dat in wreeden dood u verlustigt, waarom is Maximus zoo plotseling weggerukt? Hij die nog onlangs vol vreugde aan mijn borst lag. Deze steen merkt nu zijn graf! Zie zijne moeder!	Op deze plaats leg ik mijne beenderen; spaart uwe tranen, mijn dierbare echtgenoot en mijn dochters, en gelooft, dat het verboden is tranen te storten om iemand die leeft in God. In vrede begraven.

Het contrast is zeker treffend. In het eerste geval wordt de dood betreurd van een elfjarigen knaap: in 't tweede geval wordt gewaagd van den dood van de vrouw eens diakens. In het éene geval niets dan tranen, hopelooze tranen: in het andere geval geen enkele traan, niets dan vreugde in God.

* * *

Buiten dit is er eene wonderbare *eenvoudigheid* in die oudste opschriften. Kort en zakelijk en bondig drukken zij uit de hoop en het vertrouwen van de overgeblevene bloedverwanten. Vóór de derde eeuw bevatten die grafschriften geen lange beschrijving, zelfs niet eens de datum: geen formeele geloofsbelijdenis: geen opsomming van deugden, of zwakheden: doch in 't algemeen een kort woord slechts, om aanteduiden hoe teeder de verhouding was, en wat een diepte van gevoel er had geheerscht. Wij ontvangen een blik in het huiselijk leven van de eerste Christenen, zooals nergens elders. Hier zijn enkele dier uitlatingen :—

"Mijn allerliefste vrouw."

"Onschuldige lammeken."

"Mijn achtenswaardige vader en moeder."

"Mijn kleine, onnoozele duif."

"Zachte, onnoozele ziel."

Ook dit is karakteristiek van de Catacomben. Zij verheerlijken het kinderleven—iets dat onder de Heidensche Romeinen onbekend was. Voor het kind hadden die geene plaats. Zoodra een kind geboren werd in het huis van Griek of Romein stond het in de macht van den vader dat kind aantenemen of te verwerpen. Nam hij het in zijn armen, dan werd het als lid van het huisgezin erkend, liet hij het ongemerkt en onaangeroerd, dan was het ten doode gedoemd, werd het blootgelegd in de eene of andere dorre plaats, overgelaten aan de genade van wilde dieren of van den eersten voorbijganger. En zelfs, wanneer het kind dit lot ontweek, moest het de eerste zeven of acht jaren van zijn leven doorbrengen in het *gynaeceum* of de vrouwen-kamers, en zag het zelden of nooit zijns vaders aangezicht. Geen stralenglans omgaf het kind in die eerste ja-

ren. Totdat het uitgegroeid was had de vader absoluut beheer over leven of dood van dat kind : vrijheid bezat het niet, niemand nam van een kind notitie. Hoe gansch anders ging het toe in een Christelijk huisgezin. De kinderen daar behoorden den Heere toe. Stierven zij, dan drukten de ouders hun vertrouwen uit, dat hun kinderen waren heengegaan om met Jezus te zijn.

* * *

Dienzelfden eenvoud, diezelfde teederheid, dienzelfden vrede, diezelfde hoop vinden wij uitgedrukt in de teekeningen en zinnebeelden die men in de Catacomben aantreft. Men zoekt er te vergeefs naar die voorstellingen van rouw en van treurigheid welke men in onze hedendaagsche begraafplaatsen aantreft. Het doodshoofd en de doodsbeenderen vinden wij hier niet. De afgeknotte pilaar, de treurende vrouwen, de omgekeerde fakkel, de rozeknoppen afgebroken van den stam en hangende aan dien stam, vinden wij hier niet. Geen cypres : geen kruisteeken : geen sombere voorstellingen treffen wij in de Catacomben aan. Het Evangelie hier verkondigd is het Evangelie der opstanding, niet dat der kruisiging. Christus is voor hen het vleeschgeworden woord, de altijd-tegenwoordige vriend, de vorst des vredes, de eeuwige hemelkoning : de levende Heiland, niet de doode of stervende Jezus, met vertrokken gelaat, met bebloede voorhoofd. Hier hebben wij rozekransen, gevleugelde engelen, spelende kinderen. Een bekende geschiedschrijver zegt : "Er zijn twee woorden in het vroegste verhaal aangaande de oudste Christelijke gemeente, waarvoor wij in onze taal moeilijk een gelijkluidende term kunnen vinden. Het eene woord is : de allesoverweldigende blijdschap (Hagalliasis) : het andere, de eenvoud en de gelijkmatigheid van hun gevoel, als van een vlakte zonder steenen, van een veld zonder voren (Aphilates). Deze twee woorden uit de verhalen der eerste eeuw stellen ons voor wat in oude tijden in deze Catacomben verscheen. In geene latere eeuw hebben wij zulke voorstellingen."

* * *

Somtijds vindt men eene duif op het graf, met een olijftak in den bek en het enkel woord *Pax*—vrede : somtijds een schip met opgerolde zeilen in de hemelsche haven geankerd. Soms een visch, naar het Grieksch *Ichthus*, dat ons Christus voorstelt als redder van zondaren. Dikwijls verschijnt er de goede herder met het lam op zijn schouders, of Daniël te midden van de leeuwen, of de biddende jongelingen in den oven, of zelfs Jonas met den walvisch. Doch boven alles muntte uit de goede Herder — eene voorstelling die herhaaldelijk verschijnt. Niets dus van die somberheid die in onze kerkhoven de graftomben vaak ontsiert.

"Terentianus leeft," zoo lezen wij op eene graftombe : "de slaap-plaats van Elpis," zoo staat het op eene andere : "eeuwige vrede zij u, o Timothea, in Christus," op nog een andere. En bijna overal, de woorden waar men ook zijn oog laat gaan : "In pace"—(in vrede).

Naast het zinnebeeld van den goeden Herder vinden wij een ander, dat hiermee in nauw verband staat, t.w. de wijnstok en zijn ranken—de takken wijd uitgestrekt, beladen met trossen van druiven. "Op het graf van Constantia, de zuster van Keizer Constantijn, verschijnt zelfs de goede Herder niet—de eenige versiering, die men aantreft op de lijkkist en op de muren van het graf zelf, was die van kinderen de trossen plukkende, manden vol druiven dragende op hunne hoofden, of ze vertredende in de wijnpers." Dit wijst natuurlijk heen naar den rijken oogst, die ons hierna wacht, door onze verbintenis op aarde met Christus als den waren wijnstok, waarvan wij de ranken zijn. Deze gedachten vervulden de ziel bij de begrafenis van dierbaren. Geen geween, of gekerm—zooals bij de Heidenen—geen somber begrafenis-lied, geen troostelooze droefheid, geen wanhoop, geen teekenen van rouw en misbaar. 't Was alles vrede, volle vrede, vrede door het bloed des Lams.

* * *

Opmerkelijk is het verschijnsel, dat naast het Latijnsche woord voor "Vrede"—*Pax*—soms ook het Hebreeuwsche woord *Shalom* voorkomt. Eén grafschrift is in 't Grieksch, 't Latijn, en 't Hebreeuwsch. In 't Grieksch lezen wij : "Hier ligt Faustina." Op ruwe wijze is ook het Hebreeuwsche *Shalom* gebeiteld in den steen. In 't midden van den steen is er verder te zien een kandelaar, voorstellende de gouden kandelaar van den tempel, en ook een palmtak met olieflesch er bij. De verklaring hiervan is deze, dat eene Jodin, na haar bekeering, den Latijnschen naam van Faustina aannam en dat haar vrienden bij haar dood op haar graf haar Hebreeuwschen oorsprong, zoowel als haar naam als Christin aanbrachten.

Zeer treffend ook is 't verschijnsel, dat "niet vele edelen" tot den eersten kring van Christenen behoorden, en dat soms de huisgenooten, ja zelfs de slaven, den overledene verheerlijkten. Zoo lezen wij ergens :—

"Hier ligt Gordianus, die met geheel zijn huisgezin werd gedood om 't geloof. Zij rusten in vrede. Theophila, hun dienstbode, heeft dit hier opgericht"—een bewijs hoe diep 't Christendom was ingedrongen in het leven van de heidenwereld. Eene slavin waagt het, ter gedachtenis van haar heer, een grafschrift daartestellen in woorden die zeer ruw ingebeiteld zijn in den steen !

Veel kan er geleerd worden uit dit een en ander. Het werpt een heerlijk licht op de toestanden die er heerschten in de eerste eeuwen van het Christendom. De graftomben spreken luide. Zij getuigen bovenal van *den eenvoud* in de geloofsbelijdenis der eerste Christenen. Zij wisten niets van een *vagevuur,* dat later in de Roomsche Kerk zooveel kwam te beteekenen. Zij kennen ook geen *gebeden voor de dooden,* zooals de Roomsche mis ons die levert. De moedermaagd Maria is hier weinig bekend. Christus en Christus alleen was het middenpunt van hun aanbidding, van hun hoop, voor tijd en voor eeuwigheid. Vele der opschriften zijn zeer kort en zakelijk : *In God. In Christus. In vrede. In verkwikking. In de woning van den eeuwigen God. Door engelen weggedragen. Rustend. Slapend. 't Is verboden te weenen. Hij leeft boven de sterren.* Zulke opschriften prijken er overal in die onder-

aardsche gangen. Zij doen ons denken aan de woorden van Paulus: "Hebbende eene begeerte om met Christus te zijn die veel beter is."

Ook getuigen deze opschriften van eene zeer benijdenswaardige *geloofsverzekering*. *Quiescit*. HIJ RUST is een opschrift dat dikwijls voorkomt: en niet *Requiescat*: MOGE HIJ RUSTEN, zooals te dikwijls op den hedendaagschen grafsteen voorkomt.

Geen kruisbeeld vinden we hier; want men hield zich aan den *levenden* Christus. Geen cypressen, of treurwilgen; want men treurde niet over zijn dooden: de kroon en de palmtak prijken hier. Immers de dood was verslonden. De duif met den olijventak in den bek: het anker der Hoop—ruw en onsierlijk gebeiteld—getuigen mede van de gemoedsstemming, waarin men zijn dooden begroef. Soms is er een schip te vinden, dat ons doet denken aan 2 Petr. 1:11: "Want alzoo zal u rijkelijk worden toegevoegd de ingang in het eeuwig Koninkrijk van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus," en ons voorstelt de ziel de haven der ruste bereikende. Op de meeste graftomben echter prijkt het eigenaardig monogram XP den Christus voorstellende.

Wat een les voor de gejaagde kinderen onzer rustelooze eeuw!

Onze Belijdenisschriften.

Nog eens de Heidelbergsche Catechismus.

Wij hebben reeds vroeger aangetoond, hoe onze Catechismus is ontstaan, en met een enkel woord gewaagd van de mannen, die als de opstellers er van bekend zijn.

Er zijn die beweerd hebben, dat Ursinus alleen verantwoordelijk was voor het werk. Dit is geheel onjuist. URSINUS stelde twee Catechismussen op—een grooten en een kleinen. Met laatstgenoemden, die naar den volledigen titel bekend is als de "Catechesis minor, perspicua brevitate Christianam fidem complectens," komt onze Heidelberger overeen.

OLEVIANUS schreef "Der Gnadenbund Gottes erkläret in den Artikelen unseres allgemeynen, ungezweifelten Christlichen Glaubens," en ook: "Bauren-Catechismus, das ist, Kurzer Anleytung für die einfeltigen, wie ein Hausvatter seine Kinder und Gesind auss den Artikelen des Glaubens und anderen Hauptstücken zum Verstand ihres Heyls in Christo und Gottseligen Leben durch Gottes Gnade ohne besondere Mühe bringen möge."

Uit deze twee werken van Olevianus zijn vele dingen genomen, zoowel als uit den "Kleinen Catechismus" van Ursinus hier boven genoemd.

* * *

Van Olevianus zijn enkele zeer kostelijke antwoorden afkomstig. Hij was het die ons den *Middelaar* beschreef in vragen 12 tot 17: van hem ook is afkomstig vraag 22, waarin gewaagd wordt van "ons algemeen en ongetwijfeld Christelijk geloof" vervat in de *Geloofsartikelen*. Treffend ook is zijne uiteenzetting van de *Goddelijke voorzienigheid* in vraag 27. Zijn antwoord op die vraag is in schoonheid van uitdrukking nergens overtroffen.

Wat verstaat gij door de *Voorzienigheid Gods*? "De almachtige en alomtegenwoordige kracht van God, door welke Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, als met Zijne hand nog onderhoudt en alzoo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijze en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar van Zijne vaderlijke hand ons toekomen."

Was dit antwoord van den Catechismus het eenige dat ons uit de pen van Olevianus bewaard is gebleven, dan zou de roem van onzen Gereformeerden voorganger reeds daardoor hoog gestegen zijn.

* * *

Even treffend is de omschrijving van den naam *Christen* in vraag 32. Vooraf had Olevianus ons uitgelegd, wat de naam *Jezus* beteekende en wat aan dien naam voor ons verbonden is. Hier gaat hij dieper. De *Christen* is voor hem iemand die "door het geloof een lidmaat van Christus, en alzoo aan Zijne zalving deelachtig is": en dan gaat hij voort: "Opdat ik Zijnen naam bekenne, en mijzelven tot een levend dankoffer Hem offere, en met een vrij en goed geweten, in dit leven, tegen de zonde en den duivel strijde, en hiernamaals in eeuwigheid met Hem over alle schepselen regeere." De heerlijke *roeping* van den Christen, zijn *godgewijd leven*, zijn krachtige *getuigenis* worden hier in korte trekken ons meegedeeld.

* * *

't Is niet noodig alle antwoorden van Olevianus te ontleden: dit zou ons te ver leiden. Zijn doel was praktisch. Daarom doet hij meer dan eens de vraag: "Wat nuttigheid" is er in de eene of andere belijdenis? Zoo in vraag 36, waar hij gewaagt van "de heilige ontvangenis en geboorte van Christus": of ook in vraag 43: "Wat verkrijgen wij meer voor nuttigheid uit de offerande en dood van Christus?" Dit leidt hem ook daartoe, om over het zoo moeilijk artikel van de "nederdaling der helle" te spreken. Hij *verklaart* dat artikel niet. Hij verschilt ook in zijne opvatting van Ursinus en andere Gereformeerde Schriftuitleggers. Hij heeft te doen met de *nuttigheid*, met de *uitwerking* op ons van dat artikel in de Geloofsleer. Hij vraagt derhalve: "Waarom volgt er *nedergedaald ter helle*"?

En antwoordt: "Opdat ik in mijne hoogste aanvechtingen verzekerd zij, en mij ganschelijk vertrooste, dat mijn Heer Christus, door Zijne onuitsprekelijke benauwdheid, smarten, verschrikkingen, en helsche kwalen, in welke Hij, in Zijn gansche lijden, maar in zonderheid aan het kruis, gezonken was, mij van de helsche pijn en benauwdheid verlost heeft."

Licht wordt zeker niet geworpen op het *artikel* door dit antwoord. Wij weten er nu evenmin van dan te voren. Dit echter hebben wij nu geleerd, dat er een *troost* is voor den Christen in die nederdaling—hoe ook opgevat en verklaard—die niet licht mag worden voorbijgezien.

* * *

In denzelfden trant gaat Olevianus voort. Het *nut* van de Hemelvaart treedt op den voorgrond in vraag 49: de *nuttigheid* van de "heerlijkheid van ons Hoofd Christus" in vraag 51. De Heidelbergsche Catechismus is een Troostboek, een Levensboek, en niet slechts een Schoolboek of een Leerboek; en daarom wordt elk stuk der leer beschouwd en behandeld in zijn toepassing op het leven van den Christen op aarde. Tot dit alles heeft vooral Olevianus bijgedragen door zijn praktischen zin, en door zijn diepen ernst.

* * *

Er is slechts één wanklank in den Heidelbergschen Catechismus, indien wij dit een wanklank mogen noemen. Vraag 80 is waarschijnlijk in haar geheel of althans gedeeltelijk van den Keurvorst Frederik afkomstig. Dáár wordt uitgeweid over "de Paapsche Mis," en verklaard: "En alzoo is de Mis in den grond anders niet, dan eene verloochening van de eenige offerande en het lijden van Jezus Christus, en *eene vervloekte afgoderij.*" Geen wonder, dat dit er staat, want de Mis was oorzaak in die dagen van groote verbittering en verwarring en was zeker niet bestemd de waarheid in Christus voortestellen en te handhaven.

* * *

Ten einde de tachtigste vraag naar behooren te beoordeelen dienen wij te letten op wat de *Mis* eigenlijk is. Moll zegt in zijn "Katechetiek" daaromtrent:

"Men bedenke hoevele gruwelen in den naam der H. Mis tegen de Protestanten gepleegd zijn, en hoe scherp de vervloekingen van Trente luiden, om daarna de uitdrukkingen van den H. Catechismus recht te beoordeelen. Niet de *personen*, maar de *zaken* worden gevonnisd, en de woorden "*in den grond*" geven zijdelings te kennen, dat de Roomschgezinde niet weet wat hij doet, als hij in de Misse een ouwel aanbidt; dat hij te goeder trouw dwaalt, en dat het geenszins zijne bedoeling is, om alzoo doende Christus te verloochenen, noch afgoderij te bedrijven."

Moll denkt ook aan het schrikkelijk *zelfbedrog*, waardoor men meent den Heer in 't bijzonder te dienen, terwijl men Hem in de Mis eigenlijk miskent, veracht, op den achtergrond stelt.

* * *

Op nog iets anders dienen wij de aandacht in dit verband te vestigen. In den H. Catechismus—het *Leerboek* der Gereformeerden — zoowel als in 't "Korte Begrip," voor 't onderwijs op de school bestemd, vinden wij niets omtrent de *Predestinatie.* Is dit een bewijs, dat onze vaderen liever zagen dat dit leerstuk op de school, in de Catechisatie, op den kansel niet in zijn omvang behandeld werd. Hoe het ook zij op dit verschijnsel dienen wij te letten bij de behandeling van de leer der Kerk. Wel doet de Catechismus de vraag:

"Worden dan alle menschen wederom door Christus zalig, gelijk zij door Adam verdoemd zijn geworden?"

En geeft antwoord:—

"Neen zij; maar alleen degenen die Hem door een oprecht geloof worden ingelijfd, en al Zijne weldaden aannemen."

Wel wordt er eene duidelijke omschrijving gegeven van "een oprecht geloof," doch verder gaat het leerboek niet. Het verdiept zich niet in de raadsbesluiten Gods, getrouw aan zijn uitgangspunt, als het Boek "van den eenigen troost in leven en in sterven."

* * *

Doch zelfs de Nederlandsche Geloofsbelijdenis drukt zich zeer voorzichtiglijk uit in het welbekende *zestiende* Artikel:—

"Wij gelooven, dat het geheele geslacht van Adam, door de zonde van den eersten mensch, in verderfenis en ondergang zijnde, God zichzelven zoodanig bewezen heeft als Hij is, te weten barmhartig en rechtvaardig; barmhartig, door dien Hij uit deze verderfenis trekt en verlost degenen, die Hij in Zijn eeuwigen en onveranderlijken raad, uit enkel goedertierenheid uitverkoren heeft in Jezus Christus, onzen Heer, zonder eenige aanmerking van hunne werken; rechtvaardig, doordien Hij de anderen laat in hun val en verderf, waarin zij zichzelven geworpen hebben."

* * *

Ook in de "Dortsche Leerregelen" worden wij aangemaand, om met bedachtzaamheid en voorzichtigheid deze leer met de gemeente te bespreken.

* * *

Mag dan de leer der *predestinatie* onbehandeld daargelaten worden? Hierover, na al het gezegde, mogen wij Moll andermaal hooren:

"Door de leer der *predestinatie* wil vooral de N. Herv. Kerk haar grondbeginsel handhaven omtrent Gods volstrekte heerschappij en vrije genade. Die Kerk toch is van meening, dat de verkiezing Gods de fontein is der zaligheid, en dat de zegepraal van het Godsrijk niet afhangt van tusschenkomend geloof of ongeloof. De Catecheet moge het om des vredes wille ontwijken over de voorbeschikking een enkel woord te spreken, hij moge den H. Catechismus uitbundig prijzen dat de leer der voorbeschikking daar in niet voorkomt—toch kan hij na de behandeling der Voorzienigheid zekere bedenkingen niet ontgaan: Is de mensch in staat, om de werking van Gods middelen te belemmeren en Gods wereldplan te verijdelen? Zijn ook mijne roeping en verkiezing in Gods raad mede begrepen? Hoe moet ik het verstaan, wat ik in den Bijbel van *uitverkorenen* lees? Bestaat er mogelijkheid, dat er millioenen voor eeuwig verloren gaan? Is er bij God geen aanzien des persoons, als Hij den één zoo uitnemend boven den anderen bevoorrecht? Hoe strookt het met Gods liefde, dat onder Zijn bestuur, nog steeds meer dan de helft onzer medemenschen van het licht des Evangelies verstoken blijft, en dus niet zalig kan zijn?...... Al deze en dergelijke vragen komen zoo onwillekeurig bij de discipelen op, dat de Catecheet ze niet *ignoreeren* mag. Voegt daarbij, dat zoolang Art. XVI van de Geloofsbelijdenis nog niet *ingetrokken* werd, de leeraren onzes erachtens verplicht zijn, om hunne Catechisanten in tijds in te lichten omtrent dit stuk der belijdenis."

Wat Moll verder zegt in zijne toelichting mogen wij vooreerst wel daar laten. Het zal de moeite loonen hem hier op den voet te volgen, al worden wij dan ook gedrongen hier en daar een vraakteeken te plaatsen achter veel dat door hem wordt bijgehaald. Zijne woorden verdienen onze aandacht, wanneer hij zegt: "Wij mogen niet vergeten, hoe de Remonstranten verscheidene boekskens in het licht zonden, die een boozen en grammen geest ademden, en niet nalieten de verkeerdheden der (Dortsche) Synode zoo hoog mogelijk te kleuren, ja nog lang daarna geweldig uitvoeren tegen de leer der voorbeschikking—zoo toone de Hervormde Catecheet voornamelijk aan: *in hoeverre ook de Remonstranten in het onrecht waren en in welken zin de kerkelijke leer der voorbeschikking haar volle kracht blijft behouden.* Deze weg moge moeilijker zijn, dan dat men er zich met eene machtspreuk van af maakt, en zich redt met de vermaning, om toch niet in te dringen in de verborgenheden (Deut. 29 : 29)—wij meenen nogtans, dat het beter is zich die moeite te getroosten, dan den leerling omtrent teedere, veel besproken punten onkundig te houden, en den schijn op zich te laden van ongetrouwheid aan de *beginselen* der Kerkleer" (zie Moll's Katechetiek deel II, pp. 143—155.)

* * *

De soberheid, waarmee de Dortsche Canones het leerstuk behandelen is zeker aantebevelen. Met Moll meenen ook wij, dat de behandeling van dit leerstuk op onze Catechisatiën in aanmerking *moet* komen. Maar dan ook moet de waarschuwing der Canones in acht genomen worden :—

"Gelijk deze leer van de Goddelijke Verkiezing naar Gods wijzen raad, door de Profeten, Christus zelven en de Apostelen, zoowel in het Oude als in het Nieuwe Testament gepredikt is, en daarom in de H. Schriften voorgesteld, alzoo moet zij ook ten huidigen dage, te Zijner tijd en plaats, in de Kerke Gods (dewelke zij bijzonderlijk is toegeëigend) voorgesteld worden, MET DEN GEEST DES ONDERSCHEIDS EN MET GODDELIJKE EERBIEDIGING [Latijn: *religiose;* later heet het ook in de volgende paragraaf: *met eene Goddelijke eerbiediging aanbiddende*] HEILIGLIJK, ZONDER CURIEUSE ONDERZOEKING VAN DE WEGEN DES ALLERHOOGSTEN TER EERE VAN GODS HEILIGEN NAAM EN TOT EEN LEVENDIGEN TROOST VAN ZIJN VOLK."

* * *

In deze stemming dient het leerstuk besproken en behandeld te worden ook in onzen tijd en op onze Catechisatiën.

* * *

De man aan wien, naast Olevianus en Ursinus—voor ons ten minste—de Catechismus veel verschuldigd is, was PETRUS DATHEEN. Hij was vroeger een monnik, daarna boekdrukker in Engeland, toen predikant te Frankfort a.d. Main, en eindelijk onder bescherming van Frederik II met verbannen Nederlanders in het klooster te Frankendaal bij Worms gevestigd. Zijne overzetting (van 1566) werd in de scholen gebruikt, tezamen met zijne berijming van de Psalmen, en wordt nog heden ten dage gebezigd.

Reeds vroeg werd de Heidelbergsche Catechismus, bij 't onderwijs in de leer, des Zondags van den kansel uitgelegd aan de gemeente. In 't begin was men zeer vrij in het gebruik van Catechismussen: op de Synode van den Haag 1586 werd eindelijk bepaald: "de dienaers sullen alomme des Sondags ordinairlik in de na-middaagsche predikatie de somma der Christelycke leere in den Catechismo—cortelyck uytleggen." Sedert dien tijd was 't gebruik in de Nederlandsche Hervormde Kerk onzen Heidelbergschen Catechismus geregeld voor de gemeente te verklaren.

* * *

Zoo kwam het ook dat in de Acte van Onderteekening door aanstaande Evangeliedienaren de Heidelbergsche Catechismus op ééne lijn geplaatst werd met de Nederlandsche Geloofsbelijdenis. De Synode van Dordrecht (1618) bepaalde dat "niet alleen de Geloofsbelijdenis, maar ook de Catechismus zal worden gehouden voor een formulier van eenigheid," ofschoon dit reeds vroeger te Veere (1610) en te Harderwijk (1612) was geschied.

Herleving van de laatste eeuwen op nieuw beschreven.

Eenige dagen geleden werd een boek in de handen van den schrijver dezes gesteld, dat met veel belangstelling gelezen werd. De naam van het boek is eenvoudig

ROBERT MURRAY McCHEYNE,

en de schrijver is Alexander Smellie, D.D.—een naam goed bekend als de auteur van: "Men of the Covenant" en andere boeken. Het boek wordt geschreven niet als eene gedachtenis-viering van de geboorte van McCheyne, maar ten gevolge van een verzoek aan den schrijver gedaan namens den Raad van "Engelsche Vrije Kerken" dat zich bezig houdt met het opstellen van een reeks van geschriften over *Leaders of Revivals,* en Dr. Smellie werd verzocht om te schrijven over McCheyne en William Burns en het werk van Gods genade in Schotland. En zoo heeft dit boek ten doel vooral om een beschrijving te geven van

VAN EENE GROOTE HERLEVING IN SCHOTLAND.

De schrijver heeft documenten in handen gehad die eerst onlangs door hem te bekomen waren. Dit boek echter neemt niets af van de waarde van Dr. Andrew Bonar's onwaardeerbaar "Memoir" van McCheyne—een boek dat sedert 't jaar 1844 letterlijk door honderd duizenden in vele landen gelezen is, en nog gelezen wordt, aan 't lezen waarvan vele menschen hunne bekeering te danken hebben gehad, en nog meer hunne stichting en opbouwing, zooals

gezien kan worden bij 't lezen van dit nieuw boek.

Robert Murray McCheyne zag 't licht eerst te Edinburg op den 21sten Mei 1813. Zijn vader, Adam McCheyne, behoorde tot de hoogste klas van prokureurs in die stad, en was een goed man—gerespecteerd door allen die hem kenden—een man van bekwaamheid en getrouwheid in zijn beroep. Zijne moeder heette Lockhart Murray Dickson, dochter van David Dickson, landeigenaar van Locharwood, en behoorende tot de hoogere rangen van de maatschappij. Van Roberts leven zullen wij niet veel zeggen, daar 't doel van 't opstellen van dit nieuw boek is om de oogen van 't publiek te vestigen op een tijd van herleving in 't land van McCheyne. Hij heeft alle voorrechten genoten welke te bekomen waren van kindsbeen af door een schrander kind. Voordat hij ter school kon gaan heeft zijn vader hem het A B C van de Grieksche taal leeren schrijven toen hij slechts 4 jaar oud was. Buiten lagere en hoogere scholen heeft hij de Universiteit van Edinburgh 8 jaar bijgewoond, zich 4 jaar met de gewone vakken van de letterkunde bezig gehouden en 4 jaar daarna in het Theologisch Seminarie. Hij was als een jonge man beminnelijk van karakter, van grooten vlijt die zich in zijne klassen onderscheiden heeft. Voordat hij in het Theologisch Seminarie ingegaan was, heeft hij de groote verandering ondergaan welke wij noemen *de wedergeboorte*, en die verandering was grootendeels toe te schrijven aan den dood van zijn oudsten broeder, David. Die broeder, die 8 jaar ouder was dan Robert, was een jonge man die het ver gebracht had met zijne studiën, en die bevorderd was tot denzelfden graad in de wetgeleerdheid als zijn vader. Hij was een man van buitengewone beminnelijkheid van karakter, terwijl hij in zijn geheelen handel en wandel zoowel als in zijn ambt als prokureur, gekenmerkt werd als een man van de strengste waarheidsliefde. Doch boven alles was hij godvreezend, en in dit opzicht als anderszins oefende hij een grooten invloed uit op zijn jongeren broeder, Robert. Doch op den 8sten Juli 1831 is hij aan Robert en allen, die hem dierbaar waren, ontnomen in den ouderdom van 26 jaren. Wij kunnen hierover, wegens gebrek aan ruimte, niet verder uitweiden, dan te herhalen dat dit sterfgeval het middel was in Gods hand om Robert, die Hem liefhad, en met zijne levenswijze bekend was, in zijne droefheid den Heiland aan te nemen als zijn Zaligmaker. En het was daarna dat hij met zijne studiën in de godgeleerdheid begonnen is onder zulke leidslieden als Dr. Thomas Chalmers en Dr. David Welsh, beiden Professoren in de Theologie aan de Universiteit van Edinburg.

Het was op den 1sten Juli 1835 dat McCheyne door den Ring van Annan in 't Zuiden van Schotland, gelegitimeerd werd als prediker van de Kerk van Schotland, en beroepbaar verklaard voor eenige gemeente van die Kerk. In 't begin van November van datzelfde jaar werd hij aangesteld als hulpleeraar in eene gemeente genoemd Tarbert en Dunipace, waarvan Dr. John Bonar de leeraar was. Als een innig Godsman gevoelde hij het gewicht van zijn ambt zeer diep. Er was veel werk voor hem daar te doen, daar er twee dorpen in de gemeente begrepen werden—waarvan 't eene meestal uit mijn- en andere werkslieden bestond, en 't tweede boven genoemd uit schaapherders en kleine boeren. Op zijn eersten Zondag aldaar preekte hij tweemaal in den ochtend over Jesaja 1, en in den middag over Ezech. 33 : 10, 11. Vóór de aanstelling van Ds. Bonar als leeraar en herder over deze gemeente had zij als leeraar een man die zich weinig over de zielen van zijne kudde bekommerde, en zoo was 't werk van Ds. Bonar (die een neef was van Dr. Andrew Bonar, den schrijver van de Levensbeschrijving van McCheyne), en een ernstige Godsman, dubbel moeilijk, hetgeen McCheyne ook spoedig ondervond. "De menschen zijn barbaren (savages)", schreef McCheyne, "er is weinig teeken van een werk van God hier zichtbaar. Ik heb nooit te voren geweten welk een vloek een slechte leeraar voor eene gemeente is." Hij zelf wijdde zich aan alle deelen van zijn werk met den grootsten ernst toe. Zijne preeken schreef hij vol uit, alhoewel hij geen gebruik daarvan maakte op den preekstoel, en wat huisbezoek betreft, maakte hij daarvan gelijk de schrijver van deze nieuwe Levensbeschrijving zegt: "A strict science."

Zijne aanmerkingen in zijne aanteekeningsboeken stellen ons den man Gods voor terwijl hij zijn medemensch smeekt zijn hart op zijne wegen te stellen, of voor hem in 't gebed worstelende met sterke roeping en tranen. En in dit werk heeft hij gedurende zijn geheel leven als herder en leeraar systematisch vol gehouden.

Het duurde niet lang echter voordat McCheyne geroepen werd om op zich te nemen de zorg van eene eigene gemeente—eene gemeente waarvan hij de eerste leeraar was, en die nog in Schotland dikwijls genoemd wordt in verband met zijn naam. Kort te voren was de gemeente gevormd, met bepaalde grenzen, binnen welke 4,000 zielen woonachtig waren. Het was op den 24sten November 1836 dat hij als leeraar dier gemeente geordend werd. Bij die gelegenheid had hij als 't onderwerp van zijn intree preek dezelfde woorden waarover Christus Zijn eerste rede te Nazareth hield—Luk. 4 : 18, 19 : "*De Geest des Heeren is op Mij, daarom heeft Hij Mij gezalfd: Hij heeft Mij gezonden om den armen het Evangelie te verkondigen, om te genezen die gebroken zijn van harte; om gevange-*

nen te prediken loslating, en den blinden het gezicht, om de verslagenen henen te zenden in vrijheid, en om te prediken het aangename jaar des Heeren." Op den eersten blik kan het ons vermetel schijnen dat Hij die woorden kiezen zou als zijn eersten tekst in 't spreken tot Zijne nieuwe gemeente. En nochtans hebben zijne vrienden, die hem zoo innig kenden nooit eraan getwijfeld dat hij in 't kiezen van dezen tekst geleid werd door den Heiligen Geest, en dat de tekst eene profetie was van geheel zijn toekomstig werk op den preekstoel en in zijn omgang met zijne gemeente. Zelfs op die eerste preek, rustte de zegen des Heeren, want de harten van sommige der toehoorders werden wakker tot een gezicht van de wereld die voor 't natuurlijk oog onzichtbaar is, en op den een en den anderen is die zon opgegaan die nimmer door een ondergang of een nacht opgevolgd zal worden. En week uit week in, zoowel als de eene maand na de andere openbaarden zich in dat kerkgebouw zulke teekenen van Gods genadige tegenwoordigheid als nooit te voren in 't geheugen van Gods kinderen in die stad gezien of verwacht waren.

Van 't begin van zijn werk aldaar tot 't einde daarvan is dat kerkgebouw altoos met toehoorders vol geweest. Die toehoorders vloeiden daarheen niet slechts van alle deelen der stad, maar ook van de voorsteden rondom. Het was niet de zitplaatsen alleen die gevuld werden: men kon zien, Zondag na Zondag, de trappen van den preekstoel bezet, terwijl niet weinigen in de gangen en zelfs in de voorportalen der kerk moesten staan.

En wat was het dat zoo vele menschen van alle rangen der maatschappij tot die Kerk lokte? Was het de welsprekendheid van den prediker? Dat niet. Wel is waar heeft, zooals reeds gezegd is, McCheyne zich met ernst en vlijt toegelegd op 't studeeren en opstellen van zijne preeken, en alhoewel die op zichzelven aantrekkelijk waren, was het het leven, het vuur dat er door straalde dat de menschen aanlokten, en dat vuur was het vuur des Geestes. Zijne leerredenen waren logisch, duidelijk, ernstig, maar het was de kracht des Geestes die gevoeld werd in zijn spreken en gebeden.

In 't jaar 1839 vond er een pauze plaats in McCheyne's werkzaamheden in de gemeente, die hem zoo dierbaar was. De Kerk van Schotland toonde veel belangstelling in den geestelijken toestand van de Joden, en de algemeene Synode van die Kerk besloot om mannen naar Het Heilige Land aftevaardigen om aldaar onderzoek te doen naar een geschikte plaats waar een begin met zendingwerk gemaakt kon worden. De deputatie die daarvoor gekozen werd bestond uit twee van de oudere leeraars der Kerk, de WelEerw. Dr. Keith, toen welbekend wegens zijne boeken over de Profetie, en Dr. A. Black, Professor van Theologie aan de Universiteit van Aberdeen, en twee jongere broeders—McCheyne en Andrew Bonar—die later geroepen werd de Levensgeschiedenis van zijn vriend te schrijven.

Het eenig bezwaar, dat McCheyne had om dit beroep aan te nemen, was de vraag: Wie zal mijne plaats aan St. Peters bekleeden, en 't begonnen werk voortzetten? Voor hem zelf zou de reis naar Palestina tot een zegen kunnen zijn, want zijne gegezondheid eischte verandering van plaats en rust voor een tijd. Gelukkig werd hij geleid om William Burns, een proponent van slechts 24-jarigen ouderdom, te vragen dit werk op zich te nemen—hetgeen hij deed. En een betere keuze kon niet gedaan worden. Burns, de zoon van een welbekenden leeraar, was een jonge man vol van Gods Geest, die 't werk dadelijk aanvaardde en met grooten zegen voortzette, zoodat een nog grooter herleving dan te voren onder McCheyne's gemeente plaats vond.

Het was in April 1839 dat William Burns een begin met 't werk te Dundee maakte. Het is met zijn werk aldaar en elders dat wij ons in de volgende regels bezig zullen houden, dewijl in dit schrijven wij niets verhalen kunnen van de reis van McCheyne en de andere leeraars naar Palestina.

Tegen 't einde van Juli is Burns naar Kilsyth gegaan om zijn vader te helpen bij gelegenheid van zijn Nachtmaal; en, voordat hij tot zijn werk te Dundee teruggekeerd was, heeft de grootste gebeurtenis te Kilsyth plaats gevonden welke hij in zijn geheel leven ondervonden heeft. De gewone diensten op Donderdag, Zaterdag en Zondag waren geëindigd. Burns echter preekte weder op den Zondagaavond zonder buitengewone gevolgen te ondervinden. Bij 't sluiten van dien dienst echter gevoelde hij een onweerstaanbare bekommernis over en verlangen naar de zaligheid der zielen van vrienden en kennissen onder wie hij zijne vroegere jaren doorgebracht had, en, zonder eenig plan vooraf beraamd te hebben, kondigde hij af dat, op den volgenden Dinsdagmorgen te 10 ure, hij preeken zou op 't marktplein der stad—een dag, zegt de schrijver van de nieuwe Levensbeschrijving van McCheyne—een dag bepaald van de eeuwigheid af—in Jehova's raad als een tijdstip in de geschiedenis der verlossing. Gedurende den vorigen nacht hadden vele godvreezende menschen te Kilsyth vergeten te slapen, zoo ernstig waren zij in 't gebed om een zegen op den volgenden morgen. Voor eenige weken te voren had Burns zelf weinig slaap genoten, zoo zwaar drukten de behoeften van de gemeente te Dundee op zijn gemoed, zoowel als

zijn eigene behoefte aan de kracht, de wijsheid en de ontferming des Heiligen Geestes.

Op den ochtend van Dinsdag was het weder dreigend, en men dacht dat het derhalve beter ware den dienst in het groote kerkgebouw te houden. Vóór den bepaalden tijd zag men dat de zitplaatsen, de gangen, de trappen en de voorportalen der kerk door mannen, vrouwen en kinderen bezet waren—alle in hun alledaagsche kleederen. De spreker liet eenige verzen zingen uit Psalm 102, beginnende met de woorden in 't Engelsch :

The time to favour which was set,
Behold is now come to an end.

Het woord now (*nu*) raakte het hart van den spreker, en gaf hem moed te gelooven dat Gods tijd om te zegenen gekomen was. Hij las als zijn tekstwoord Ps. 110 : 3 : "*Uw volk zal zeer gewillig zijn op den dag Uwer heirkracht.*" Zijn preek was logisch, uitlegkundig, en zijn leer Calvinistisch, en 't gehoor luisterde daarnaar met gespannen aandacht. Aan 't einde daarvan gaf de spreker een verhaal van tijden van herleving in vorige jaren in Schotland—vooral van eene te Shotts in 1630 (280 jaren vroeger), toen, onder éene preek, uitgesproken door een jongen leeraar, John Livingstone, 500 zielen tot bekeering gekomen waren. In 't voortzetten van zijne rede hierover gevoelde Burns zich gevangen genomen, verheven en vermenigvuldigd ("multiplied" is het woord gebruikt door den schrijver van deze geschiedenis), door de kracht van den Heiligen Geest, en hij smeekte zijne toehoorders met grooten ernst zich *dadelijk* te bekeeren en om Gods aanbieding van barmhartigheid aantenemen. Onder zijne woorden konden velen hunne gemoederen niet bedwingen, velen barstten uit in weeklagen en gekerm. Het duurde tot 3 uur n.m. voordat al de schare huiswaarts gezonden kon worden.

Het plan van Burns was om dien avond naar Dundee terug te keeren. Maar, na 't gebeurde kon er daarvan geen sprake zijn. Hier vond hij een werk hem gegeven dat hij niet wagen kon achter te laten. De geschiedschrijver noemde dat werk : *de aanvang te Kilsyth van vele dagen van den hemel op aarde.*

Van dat wonderland van genade keerde Burns naar zijn arbeidsveld te Dundee over een paar dagen terug—dezelfde man als voorheen en nochtans niet dezelfde man. Vernederd gevoelde hij zich door een dieper besef van zijn eigene nietigheid, en nochtans was hij verhoogd tot eene onoverwinnelijke verzekering dat niets bij God onmogelijk was. Bij gelegenheid van den Donderdagavond bidstond na zijn terugkeer legde hij de reden uit waarom hij langer van huis was geweest dan hij zich voorgesteld had, en hij noodigde degenen uit die zoekende waren naar den weg der zaligheid om achter te blijven nadat de dienst geëindigd zou zijn. Omtrent 100 menschen zijn achter gebleven. Aan 't einde van eene ernstige toespraaak tot bekommerde zielen scheen het alsof de kracht Gods op allen nedergedaald was: allen werden tot tranen bewogen. Den volgenden avond was er een nog krachtiger openbaring van de goddelijke majesteit en genade. Er vond een dienst in de kerk plaats, en daarna een nabijeenkomst in de konsistoriekamer. Die kamer echter was te klein voor de getallen bekommerden die er zochten in te gaan—menschen die het Koninkrijk des hemels met geweld wilden nemen. Avond na avond vonden zulke tooneelen plaats, en dit duurde eenige weken. Ten laatste zijn de bijeenkomsten zoo groot geworden dat het kerkgebouw de scharen niet meer bevatten kon, en de bijeenkomsten in de open lucht gehouden moesten worden, en wel in 't kerkhof van St. Peters, waar de doodsakker veranderd werd in de geboorteplaats der zielen. Zoo groot was dit herlevingswerk geworden dat Ds. Burns de hulp van sommige van de voornaamste leeraars van 't land moest inroepen om hem te helpen. Hij zelf echter is altoos de bewegende geest geweest in de geheele beweging. Somtijds kwamen 20, 30 of zelfs 40 menschen tot hem op één dag met de vraag op de lippen : *Wat moet ik doen om zalig te worden?* Niet zelden volgden menschen hem op de straat terwijl hij op weg was naar de pastorie, zoodat hij daar op den weg met hen spreken en bidden moest.

Werd deze man Gods door dit alles bedorven? Werd hij tot hoogmoed of zelfverheffing verleid? Integendeel, hij heeft altoos aan Christus de eer van alles gegeven. Op een Zaterdagnacht na eene week van onophoudelijken arbeid was zijn gebed soms in woorden zooals deze : "O verstrooi de wolken en misten van ongeloof die uit de moerassen van mijn natuurlijk hart vloeien," en zijn woorden van dank waren : "Eere zij U, o Vader, en U, o Zoon, en U, o Heilige Geest, God eeuwig en onverdeeld." McCheyne, op zijn terugreize van Het Heilige Land, ontving de tijding van deze gebeurtenissen te Hamburg in Duitschland, en zoo zette hij 't overige van de reis huiswaarts voort met blijdschap, en als hij zich te Dundee bevond, en gewaar werd dat dit in der waarheid een werk van God was, werd hij verblijd.

Hier moeten wij ophouden met schrijven. Gaarne hadden wij vertoefd bij de laatste paar jaren na zijn terugkeer van Palestina. Maar ruimte verbiedt dit. Op zijne terugkomst heeft hij zijn werk met zijn gewoon ijver hervat, en zag hij wederom de openbaring van de rechterhand Gods. Te midden van zijne werkzaamheden echter is hij 't slachtoffer van eene hevige koorts geworden, en op den 25sten Maart 1842, terwijl zijn dokter bij hem stond, hief hij in een staat van bewusteloosheid zijn handen op alsof hij den Apostolischen zegen wilde uitspreken, waarna hij die liet vallen, en zonder een zucht is hij in zijne rust ingegaan. Zoo, door zijn leven spreekt hij nog, nadat hij gestorven is.

A. McG.

De Chronologie van het Oude Testament.

III.

In "The Nineteenth Century" van 1900 gaf de Heer Maunder van het Greenwich Observatorium de uitkomst van een kritisch onderzoek, naar wat hij noemde "Het Alleroudste Prentenboek" der wereld, namelijk den Zodiak of Dierenriem. Hierdoor verstaat men een grooten cirkel aan den hemel, dien de zon in een jaar schijnbaar doorloopt. Deze cirkel heeft men in de allervroegste tijden in 12 deelen verdeeld, en uit de sterren in elk deel zich een dier, mensch of ander voorwerp verbeeld: Ram, Stier, Tweelingen, Kreeft, Leeuw, Maagd, Weegschaal, Schorpioen, Boogschutter, Steenbok, Waterman, Visschen. Van maand tot maand gaat de zon uit een dezer sterrenbeelden over in een ander. Uit de aanwezigheid zoowel als uit het gemis van zekere dieren meent Maunder te kunnen besluiten waar de ontwerpers van dit prentenboek, of deze kaart van den zonneweg moesten gewoond hebben. De leeuw sluit Europa uit. Het gemis van den olifant, den kameel, het rivierpaard, den krokodil wijst aan, dat zij niet in Indië, Egypte en Arabië konden gewoond hebben. Om deze kaart te hebben kunnen samenstellen moesten de vervaardigers niet hooger dan 36 graden noorderbreedte, en niet lager dan 42 zuiderbreedte hun verblijf gehad hebben; derhalve in Klein Azië en Armenië ergens tusschen de vier zeeën, de Zwarte, de Kaspische, de Middellandsche en Egeische zeeën.

Het zal den lezer dadelijk treffen, dat de door Maunder gestelde woonplaats van de ontwerpers van den Zodiak overeenkomt met de plaats door den Bijbel aangewezen als woonplaats van Noach en zijn nageslacht. Ararat is een streek in Armenië, alwaar Noach en zijn huisgezin na den zondvloed aan land stapte, en het nieuw menschelijk geslacht ontsproot. Ook de ethnologische wetenschap wijst daarheen als oorsprong van de volken der aarde. De hooglanden van Armenië waren uitnemend geschikt voor de verspreiding van 't geredde menschelijk geslacht langs de rivieren en de zeeën, die ze omringden. Dit in 't voorbijgaan.

Om redenen door hem genoemd komt Prof. Maunder tot de gevolgtrekking, dat deze kaart niet verder teruggaat dan uiterst 4,400 en niet later gesteld kan worden dan 2,800 v.C. Hij zelf is geneigd haren ouderdom te stellen op 3,100 v.C. Nu is de sterrekunde de oudste der wetenschappen, en hoewel in hare vroegste studie hare waarnemingen natuurlijk min of meer ruw moesten geweest zijn, zijn zij nochtans akkuraat genoeg om als data voor de meer nauwkeurige berekeningen der hedendaagsche astronomie te dienen.

Bij de Chineezen valt de gulden eeuw der sterrekunde tusschen 3,980 en 480 v.C. Zij geven voor, dat in hunne jaarboeken aangeteekend is eene reeks van zon- en maansveranderingen, die loopt over een tijdperk van 3,858 jaren,—allen nauwkeurig waargenomen en vooraf afgeteekend. Onder de regeering van Hoang Ti (2,608 v.C.) werd een raad van sterrekundigen daargesteld om verduisteringen te berekenen. De leden van dezen raad moesten met hun leven voor de nauwkeurigheid hunner berekeningen instaan. Men verhaalt dat twee vermaarde sterrekundigen, Ho en Ti, onder de regeering van Tchong Keang ter dood gebracht werden, omdat zij eene verduistering niet vooruit gezien en aangekondigd hadden. Hunne berekeningen, zegt Maunder, die uit 1,100 v.C. dagteekenen, zijn zoo nauwkeurig, dat zij van die van La Place slechts bij één minuut, volgens anderen, bij een seconde verschilden.

Ook in Egypte zijn bewaard gebleven voorstellingen van verduisteringen en van hemellichamen uit zeer vroege tijden in pyramieden, en tempels, in mummie-kisten en sarcophagen en op papyrus rollen. Dezen gaan terug tot 2,781 v.C. Dergelijke overblijfselen bij de Babyloniers gaan terug tot 2,300 en bij andere Oostersche volken tot 3,447 v.C. of 162 jaren na den zondvloed, d.i. 3,609 v.C. of volgens McConaughy 3,577 v.C.

Reeds vroeger hebben wij melding gemaakt van den hoogen ouderdom, die de Chineezen voor hun volk eischen. Doch de "Encyclopedia Britannica" zegt, dat de oudste chronologien niet voor ons bewaard zijn, en dat wij van sommigen slechts brokstukken hebben. Een Chineezen keizer liet in 't jaar 220 v.C. al de bestaande boeken verbranden, en allen die er mede bekend waren, levend begraven.

Onder de zeer belangrijke oorkonden ons uit de vroegste tijden bewaard, telt Maunder, de waarnemingen der nachteveningspunten, die na verloop van jaren niet meer dezelfde plaats aan den hemel innemen. Zij gaan van één sterrenbeeld in den Zodiak over in een ander. Drie malen in de geschiedenis der wereld is dit gebeurd, nauwkeurig waargenomen en te boek gesteld, namelijk toen het nacheveningspunt uit de Tweelingen in den Stier, uit den Stier in den Ram, en uit den Ram in de Visschen overging, waar wij nu nog zijn. Uit die waarnemingen blijkt, hoe de zon, de maan en de planeeten in verhouding tot de verschillende sterrebeelden stonden.

Door nu langs den gang der nachteveningspunten, die iets meer dan 50 seconden per jaar is, terug te rekenen kunnen sterrekundigen bepalen, wanneer de bovengenoemde gebeurtenissen plaats hadden; want de aarde, wat haar nachteveningspunt betreft, neemt 2,146 jaren om van een der afdeelingen van den Dierenriem tot eene andere overtegaan. Derhalve had de overgang uit de Tweelingen in den Stier plaats 3,725 jaren v.C., die uit den Stier in den Ram 1,579 jaren v.C., en die uit den Ram in de Visschen 568 jaren na C. Om dus den geheelen Dierenriem te doorloopen worden 12 maal 2,146 of 25,752 jaren vereischt.

De Heer Maunder berekent dat het nachteveningspunt 5,000 jaren geleden in 't midden van den Stier stond. De Zend Avesta stelt den overgang uit de Tweelingen in den Stier op 3,725 jaren v.C. Volgens de Zend Avesta geloofden de ouden altoos, dat de menschen wereld begonnen is, toen de lentenachtevening aan den ingang van de Tweelingen stond, d.i. 2,146 plus 3,725, of 5,871 v.C. Deze berekening verschilt van die der Septuaginta slechts bij 42 jaren.

De Egyptenaars stelden hunne tijdrekening vast naar den opgang van Sothis of de Hondster. Van dat Sothis te gelijk met de zon opgaat, totdat zulks weer geschiedt, verloopen er 1,461 jaren. Nu verhaalt de Alexandrijnsche sterrekundige, Theon, dat op den 29sten Augustus in het 16de jaar van Keizer Augustus (27 v.C.) Sothis voor de 5de maal sedert de schepping te gelijk met de zon opging; derhalve 4 maal 1,461 plus 27 of 5,871, en dit komt overeen met de berekening van de Zend Avesta en met andere oude gegevens.

In het voorbijgaan voegen wij hierbij, dat Prof. Breasted van Chicago, volgens Censorinus, berekent, dat 't egyptisch nieuw jaar tusschen 140—144 na C. met den opgang van Sothis samen viel, en daar de herhaling dezer gebeurtenis 1,460 jaren eischt, moesten zulke gebeurtenissen plaats gevonden hebben in 1,320, 2,780 en 4,240 v.C. De monumenten, zegt hij, bewijzen, dat deze berekening vóór 1,320 v.C. bestond. Dan getuigen de pyramieden, dat deze kalender in gebruik was vóór 2,780 v.C. Hij is dus van oordeel dat de invoering ervan dagteekenen moet uit 4,240 v.C., dus meer dan 500 vóór den zondvloed, volgens de berekening naar de Septuaginta.

De Hindoes berekenden hun tijd naar wat zij "Avatars" noemden, d.i. tijdperken, die de aarde neemt om een derde van een sterrenbeeld in den Dierenriem te doorloopen, en dat zij op 1,000 jaren stelden. Doch volgens Maunder neemt de aarde slechts 715 1/3 jaren om door een derde van zoodanige afdeeling te gaan. Nu zouden er volgens de Hindoes 8 "Avatarae" tot op Augustus verloopen zijn; derhalve 8 maal 715 1/3 of 5,722 2/3 jaren tot op Augustus, d.i. 43 v.C. Hij vindt dus hier eene gedeeltelijke bevestiging van zijne eigene berekening.

Wij hebben in ons vorig stuk gezegd, dat de oudste ons bekende chronologien ons gemiddeld 5,782 jaren van de schepping tot op Christus geven. Dr. Hales meent, dat er 5,746 jaren gedurende dien tijd verloopen zijn. Er bestaat dus geen al te groot verschil tusschen deze berekeningen en die van Maunder en van de Septuaginta. Houden wij in 't oog, dat er in de laatstgenoemde leemten zijn, die slechts ten naastenbij aangevuld kunnen worden, dan behoeft ons haar verschil van Maunder's berekening niet te verwonderen.

Beide astronomie en schrijfkunst, zegt McConaughy, zijn ouder dan de zondvloed. In de Bibliotheek van Assurbanipal wordt verwezen naar inscripties "in den tijd van den zondvloed." In de laatste 25 jaren zijn duizenden Sumerische inscripties ontdekt, die volgens chronologen van 4,500 tot 2,500 oud zijn. Zijn die berekeningen juist dan konden sommigen dier oorkonden evengoed door den vloed heen bewaard, en later gereproduceerd zijn. Dus behoeven wij ons niet al te zeer te bekommeren als de ouderdom, aan sommige geschriften toegeschreven, verder dan de zondvloed schijnen te reiken.

Als wij nu de getuigenissen in ons tweede stuk voegen bij dat van Maunder, dan hebben wij o.i. goede gronden om de chronologie van de Septuaginta boven die van den Hebreeuwschen Bijbel te verkiezen. Er zijn echter chronologen, die de voorkeur geven aan de tijdrekening van den laatste. Zij meenen, dat Joodsche vertalingen niet te vertrouwen zijn, omdat de vertalers onder sterke Grieksche invloeden stonden. Zij wijzen op onnauwkeurigheden in de Septuaginta zooals blijkt uit de Hexapla van Origenes, en vreezen, dat de vertalers door de tijdrekeningen der Babyloniers en Egyptenaars beinvloed werden. Wij hebben reeds erop gewezen, dat de bijvoeging van 1,500 jaren nauwelijks genoeg is om zulk een vermoeden te steunen. Zelfs de berekening van de Septuaginta reikt op verre na niet tot de jaartallen, die archeologen voor hunne ontdekkingen eischen. Onnauwkeurigheden kunnen te wijten zijn aan overgeleverde maar onjuiste verklaringen, of eene begeerte om te verduidelijken.

Prof. W. H. Green van Princeton, die zich houdt aan den Hebreeuwschen Bijbel, heeft in den breede door voorbeelden aangetoond, dat wij geene chrono-

logie kunnen bouwen op de geslachtsregisters in Gen. 5 en 11, daar niemand ons verzekeren kan, dat deze registers niet verkort, of dat er niet schakels uitgelaten zijn. Daarom, als de wetenschap ons op degelijke gronden kan aanwijzen, dat de berekening, die wij gronden op de geslachtregisters, niet den werkelijken ouderdom van 't menschelijk geslacht geeft, dan is nog slechts bewezen, dat de gangbare chronologie des Bijbels op eene verkeerde verklaring dezer registers rust a). Hij komt tot de gevolgtrekking, dat de genoemde geslachtslijsten verkort en derhalve gebrekkig zijn. Zij zijn niet bedoeld om ons een aaneengeschakelde chronologie te geven. Gen. 5 : 3 letterlijk opgevat zou Seth tot eersten zoon van Adam maken. Ook wordt de continuiteit van deze lijst niet verzekerd door de verklaring, dat de een zijn opvolger " gewon," want het wordt soms gezegd, dat een grootvader of voorouder een kleinzoon of nakomeling *gewon*. Dan blijkt het ook niet, dat de schrijver Gen. 5 voor chronologische doeleinden gebruikt, want hij telt de getallen niet samen, en geene chronologische stelling wordt erop gebouwd. Hij zegt ons niet hoeveel tijds er verliep tusschen de schepping en den zondvloed, zooals b.v. in 1 Kon. 6 : 1. Hetzelfde is 't geval met Gen. 11. Zij bevatten slechts enkele uitgezochte voorbeelden, waaruit wij den oorspronkelijken duur des levens leeren kennen, en niets meer. Mozes laat de 430 jaren van Israëls verblijf in Egypte bijna een ledige ruimte, en daar het register van Levi tot op Mozes niet al de schakels bevatten kan, kon dit register niet voor chronologische einden bedoeld zijn. Dan moet men niet vergeten, dat Mozes aan het Egyptische Hof opgevoed en in al de wijsheid der Egyptenaars onderwezen werd; dat hij leefde in een tijd toen de monumenten nog in perfekten staat waren, en hij niet met de fragmentische verhalen, waarop archeologen nu bouwen, te doen had. Hij was derhalve in staat ons een zuivere chronologie te verschaffen, indien zulks in zijne bedoeling lag. Hij zou toch gewis geweten hebben, dat volgens zijn geslachtslijst in Gen. 11, Noach een tijdgenoot van Abraham was voor 58 jaren, en dat Sem Abraham 35 jaren overleefde. Kan men nu op onomstootelijke gronden bewijzen, dat de gewone bijbelsche chronologie niet juist is, dan zal dit niets meer bewijzen dan, dat deze berekening op eene verkeerde veronderstelling onzerzijds rusten, en dat wij eene beteekenis gegeven hebben aan de getallen in de genoemde registers, die Mozes nooit bedoeld had. In dit geval moeten alle wetenschappelijke en archeologische gegevens door ons welkom geheten worden om de ontbrekende schakels te kunnen aanvullen. Doch de groote vraag blijft nog : Zijn de Babylonische en Egyptische chronoligien vertrouwbaar ?

Uit al wat wij tot hiertoe over dit onderwerp geschreven hebben, is het duidelijk, dat wij geen onfeilbaar stelsel van bijbelsche chronologie kunnen vaststellen. Sommigen klemmen zich vast aan de getallen in den Hebreeuwschen Bijbel, en anderen evenzeer aan die van de Septuaginta. Wij hebben getracht aantewijzen, wat er ten gunste van beide stelsels gezegd kan worden. Doch wie zal tusschen de beiden beslissen, waar de gegevens, die daartoe noodig zijn, ontbreken ? Blijft de chronologie des Bijbels derhalve een onopgelost vraagstuk, niet minder is dit het geval met de Egyptische en Babylonische chronologiën. In een volgend stuk zullen wij trachten dit aantetoonen.

C. F. J. M.

a). Men denke hier aan de opschudding, die geologen in 't begin der vorige eeuw verwekten, door hunne verklaring, dat de aarde meer dan 6,000 jaren geleden geschapen werd. Toen men echter Gen. 1 : 1 herlas, bleek het, dat er alleen gezegd wordt, dat God de aarde *in 't begin* schiep. Men kon dus aan de geologen zoo veel millioenen van jaren geven als zij maar hebben wilden zonder in tegenspraak met den Bijbel te komen. Men had het eerste vers verkeerd verklaard.

BOEKAANKONDIGING.

In Holland is verschenen—in de twee talen, onzes lands, d.w.z. in parallel kolommen een boek dat in ieders hand behoort te zijn :

Zuid-Afrika's Geschiedenis in Beeld. Platen-Atlas verzameld en toegelicht door Dr. E. C. Godée-Molsbergen en Joh. Visscher, onder toezicht van de Ned. Z.-Afrik. Vereeniging, en uitgegeven door S. L. van Looy, te Amsterdam.

't Is een keurig, net-uitgewerkt, met kostelijke illustratie verrijkte boekdeel, dat werkelijk een " rijke bron van inlichtingen zal blijken te zijn voor allen, die in de wordings-geschiedenis van Zuid-Afrika belang stellen, en inzonderheid voor de leeraars, onderwijzers, studenten en leerlingen in Zuid-Afrika, wie het tot heden aan een hulpmiddel als dit bij de geschiedenis van Zuid-Afrika ontbrak."

Wij hebben zelden een boek in handen gehad, dat zulk een licht werpt op de geschiedenis des vaderlands in overoude tijden. Doch daar blijft het boek niet bij. Het brengt ons tot de dagen, waarin wij leven, en helpt ons de geschiedenis van onzen tijd beter verstaan. De allerlaatste illustratie toont ons het eerste Unie-Ministerie onder Generaal Botha.

Wij vertrouwen, dat jong en oud in Zuid-Afrika zich dit boek zullen aanschaffen en zullen toonen, dat zij den arbeid daaraan besteed zullen waardeeren.

Wij wenschen uitgevers en vervaardigers een ruim debiet toe op dit hun kostelijk werk.

DEEL XVIII, No. 9. STELLENBOSCH. SEPTEMBER, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

De afgeloopene maand leverde veel dat ons diep ter harte ging. In de Groote Kerk te Kaapstad, waarheen ik als knaap en jongeling dikwijls met de "feestvierende menigte" opging, trad ik tweemaal op — eerst om Gods trouw met mijn bejaarden vriend, Ds. Steytler, en met zijn gemeente te verheerlijken; en om veertien dagen daarna "te weenen met de weenenden," toen wij Mev. Steytler ten grave droegen. In beide gevallen voelde ik mij één met de gemeente en met hem, die vijftig jaren lang dáár en elders het Evangelie der zaligheid had verkondigd. Zelden zag ik zulk eene schare in dat godsgebouw. Bij de laatste gelegenheid vooral trof mij de stilte, de ernst, de aandoening der groote menigte. Ik zelf kwam onder den indruk dier plechtige stilte, en ik kon verstaan, wat er omging in menige ziel. Mij kwamen voor den geest de woorden van Gerok in zijn "Palmblätter :—

In einer seltnen Kirche war' ich heut',
Da sah' ich bebend Gottes Herrlichkeit

Ik dank den Heere voor 't voorrecht, dáár te zijn geweest. Op *háár* graf legt 't "Maandblad" ook een kransje neer.

* * *

Niet lang na deze gebeurtenis moest ik de treurmare vernemen dat Kitty de Vos (Murray) onverwacht te Rhodes was heengegaan naar haar eeuwig huis. Zoo jong nog, en reeds heen! of moest ik zeggen: Zoo jong en reeds in de heerlijkheid! Zij was rijp voor de eeuwigheid en daarom nam God haar weg. Met de bedroefde ouders, met den treurenden echtgenoot, en met het moederloos zoontje voelen wij mee. Niemand echter kan naar waarde meevoelen; want "het hart kent zijn eigen bittere droefheid, en een vreemde vermengt zich niet met deszelfs blijdschap." Wat een roepstem echter tot onze Kerk! Arbeiders en arbeidsters vallen weg: wie vult hunne plaatsen aan? De zuster die heengegaan is zal lang leven in de herinnering: "Zij spreekt nog na haar heengaan uit ons midden."

* * *

En nu komt ook het bericht uit Schotland dat Prof. James Orr in Glasgow overleden is. Als theoloog heeft hij zich een naam verworven over geheel de Christelijke wereld: als kampvechter voor eene gezonde rechtzinnigheid kon hij tot op het laatst de scribens est mortuus (al schrijvende is hij gestorven). Van Orr kan hetzelfde worden getuigd. Tot banier omhoog houden. Van Plato werd gezegd: op het laatst was hij druk aan 't werk. Wat Orr voor ons in Zuid-Afrika van zooveel beteekenis maakt is het feit, dat hij tijdens den boeren-oorlog als kampvechter voor onze strijdende helden optrad. Daarvoor heeft hij moeten lijden. Hij was echter een man te groot voor de keffers die hem aanblaften. De verwoede "Scotsman"—een blad van het calibre van de "Cape Times"—deed zijn uiterste om Orr onschadelijk te maken. Doch het lukte niet. Hij leerde zelfs het Hollandsch aan, ten einde uit de bronnen te kunnen aantoonen, dat de boeren en vooral hun Kerk, die toen ter tijd zoo belasterd werd, toch niet zulke aanstootelijkheden waren als men voorgaf. Het kostte moed in die dagen om te pleiten voor ons en onze zaak tegen het Milnerisme, gesteund door Chamberlain, in het Unionistische Edinburg. Met diepen weemoed las ik het bericht van Orr's dood. Hij is een van de vrienden die ik ongaarne mis.

Toen en Nu.

Het standbeeld ter gedachtenis van de eerste professoren van ons Seminarie is onthuld. Eene groote schare van belangstellende vrienden woonde de plechtigheid bij. De toespraak van Dr. A. Murray zal niet licht vergeten worden. Hij ging uit van de wonderbare overeenkomst en het wonderbaar verschil tusschen de twee Hoogleeraren; en haalde

aan uit wat Prof. Hofmeyr zelf aangaande hem en zijn collega had betuigd. Zij verschilden in aard, in karakter, in aanleg, soms in hun beschouwingen; en toch zij waren zoo hartelijk één. Dit bracht hem om te spreken van de twee stroomen, waarover zooveel in onze dagen gehoord wordt; en gaf hem aanleiding klem te leggen op de Liefde als de ware band der volmaaktheid. Treffend was het te vernemen van zijne lippen, hoe de twee stroomen in de Kerk zich openbaarden. Er waren eens werkelijk meer Schotten in de Kerk, dan mannen van Afrikaansche afkomst. Prof. Hofmeyr was type van den echt-Kaapschen invloed op ons volksleven: Prof. Murray van den invloed die uit Schotland kwam en voor onze Kerk zoo weldadig was. Hoe hartelijk werkten die twee samen! Daarvoor heeft God gezorgd. En Hem zij daarvoor de eere! Eenvormigheid—zoo betoogde Dr. Kuyper eens—is de vloek aan het hedendaagsch leven. Eenheid bestaat in verscheidenheid. Moge de Kerk het verstaan!

* * *

't Is nu niet de tijd en hier niet de plaats, om aantetoonen hoe de Kerk in die 50 jaren is vooruitgegaan. *Toen* kon zij slechts drie theologische studenten vinden om haar leerschool te openen; *thans* zijn er meer dan 80 in onze gehoorzalen. *Toen* had zij slechts twee Hoogleeraren; *thans* heeft zij vier. En dat een *vijfde* noodig is, is ons zeer duidelijk. En als ik de lijst naga van mannen door ons te Stellenbosch gevormd, behoeven we ons niet te schamen. Zelfs tot in de Soedan zijn onze leerlingen doorgedrongen. Wie heeft dat kunnen voorspellen, vijftig jaren geleden? Onder de mannen die van ons zijn uitgegaan hebben niet weinigen, zelfs in Europa en Amerika, hunne sporen verdiend. De laatste aankomeling uit Europa, Dr. T. B. Muller, heeft het mogen toonen, dat we niet beschaamd en verslagen behoeven te staan voor onze vijanden in de poort.

* * *

Wat een verantwoordelijkheid rust op ons met het oog op het heden en de toekomst. Het arbeidsveld wordt ruimer: de behoeften worden grooter: onze invloed veelzijdiger: de problemen, die oplossing eischen, veelvuldiger. En tegenover alles staat de Tijdgeest, die al vijandiger wordt tegen Kerk en godsdienst, terwijl de groote massa zich al meer verwijdert van alles wat dieper ligt dan de oppervlakte. Moge de geest, die onze eerste Hoogleeraren bezielde, blijven voortwerken tot in lengte van dagen. Zuid-Afrika, neen geheel het donker werelddeel, moet met dien geest worden bezield. Geve God dit aan onze Kerk!

"Dirk—A South African."

Ik wensch Mev. Annabella Bruce Marchand (Kriel) geluk met haar roman. 't Is, zooals ik versta, eene eerste proeve, en "die perzik smaakt naar meer." Dikwijls heb ik gewenscht, dat iemand onder ons zou opstaan, die voor ons volk zou doen, wat Ian Maclaren, en James Barrie, voor Schotland hebben gedaan. Wel heeft Ds. Cachet in zijn "Sewe Duiwels" ons getoond, wat een Zuid-Afrikaansche schrijver doen kan op dit gebied. Hij schreef echter voor dat deel der bevolking, wien 't Afrikaansch meer aantrekkelijk is als voertuig der gedachten. Zij heeft het oog op een wijder publiek, dat van Zuid-Afrika niets weet of zeer weinig, en alles beschouwt uit het oogpunt van ras-verscheidenheid, en vaak met een caricatuur van ons Afrikaansch leven wordt tevreden gesteld. Daarom juich ik haar boek toe, en wensch ik haar alle succes toe, opdat zij ons meer moge leveren op dit gebied.

* * *

Ik ga haar verhaal niet ontleden. Dit zij genoeg wanneer ik zeg, dat ik Niemeyer, Dirk van Rooyen, Sr., Tante Gesina, Fanie, Flip en Jannie ook heb ontmoet in mijn leven; dat ik het onbegrijpelijk vertrouwen door den eenvoudigen boer in den *lappie-smous* gesteld, die later door zijn knevelarijen hem alles ontneemt, ook heb mogen gadeslaan; en dat naar mijn oordeel al de onheilen van menig huisgezin dáár te vinden zijn, waar de schrijfster ze zoekt. Dirk kan ik verstaan: met hem kan ik meevoelen en meeleven; en gaarne had ik gezien, dat Dirk zegevierend in het laatste hoofdstuk optrad. Elk karakter in het boek is goed geteekend. Doch Dirk staat bovenaan. Jammer dat hij sterven moest. Ik had gaarne later meer van hem gehoord. En Fanny is een edel karakter. Zij en Dirk waren lieflijk in hun leven en lieflijker nog in hun dood. Als ik zeg dat de beschrijving van den vloed, die deze twee wegvoerde, mij deed denken aan Barrie's "Little Minister," dan ken ik aan de schrijfster door die vergelijking toe den hoogsten lof dien ik haar toekennen kan.

* * *

Met weemoed zien wij Dirk van Rooyen, Sr. trots zijn ijver en zijn eerlijkheid en zijn vroomheid langzamerhand achteruitgaan, en met een gebroken hart sterven. Met afschuw zien we Niemeyer, "rijk en verrijkt," met zijn groot gezangboek voor zich in de kerk eene eereplaats innemen en in de maatschappij: en zeker, wij verheugen ons over zijn uiteindelijke nederlaag. Fanie heb ik op 't transportpad gezien en naar den "Hotelbar" heb ik hem te dikwijls zien loopen; terwijl de arme Jaanie haar naamgenoot heeft in meer dan eene hulpelooze, die zelfs in haar vuile omgeving en onder haar verwaarloosde kinderen nog niet verloren heeft de trekken eener schoonheid die eens bestond en bewonderd werd. 't Is alles naar waarheid geteekend.

* * *

Gaarne had ik den predikant wat meer actief zien optreden, en eerlijk gezegd zijn Actie-preek bij het Avondmaal bevalt mij niet. Hier is te veel "dichtung," ofschoon de ernst van het Nachtmaal indruk maakt op den lezer. De zwakheid en de kracht van den Evangeliedienaar konden door onze schrijfster in eenigszins breeder trekken zijn omschreven. Ik

hoop later wat meer van haar te hooren op dit gebied.

Kasteelberg is goed geteekend, en gaarne zou ik hier eenige bladzijden van aanhalingen kunnen vullen. Doch ik wil mijn lezers zoo min mogelijk van het meer bizondere te lezen geven, en bepaal mij tot het meer algemeene. De schrijfster is het waard, dat degenen, die slechte romans lezen, hier ten minste bekend worden met wat tot diepere gedachten aanleiding geeft. Meer dan eene schoone bladzijde vond ik in het boek in keurigen stijl gesteld. De schrijfster leeft in haar onderwerp naarmate zij dieper indringt in de geheimenissen van het gemoedsleven. Dirk wordt mannelijker, Fanny teederder, Tant Gesina hulpvaardiger, totdat wij het treurig einde bereiken. De schrijfster heeft haar doel bereikt, en ik zeg haar dank voor dit boek.

* * *

Ik heb genoeg gezegd. Toen ik het boek opnam, las ik zonder aandoening, zonder instemming. De eerste hoofdstukken pakken niet : later werd het anders. Ik legde het boek ter zijde met de gedachte: hier is iemand van wie meer te verwachten is. De eerste proeve is goed, de tweede zal wel beter zijn en dieper. En dieper ...... er zijn diepten in ons volksleven die slechts de kenner peilen kan. Zal de schrijfster dit later nog doen ?

De Kennisleer van 't Anglo-Amerikaans Pragmatisme.

Door Dr. T. B. Muller.

Dit werk is 'n proefschrift door Dr. T. B. Muller bij de Universiteit te Utrecht ingeleverd ter behaling van z'n doctoraat in de godgeleerdheid. Tegelijkertijd werd ook 'n Engelse bewerking ervan door de Universiteit te Edinburg aangenomen met toekenning van 't doctoraat in de Philosophie. Dus twee vogels met één steen. Doch wat door dit werk verkregen werd is niet te veel. Menig doctorstitel is behaald geworden met minder breinverbruik dan er vereist werd in Hoofdst. XI van dit werk. Derhalve is het met de grootste hartelikheid en vreugde dat wij onze jonge doctor de gebruikelike felicitaties toewensen, en meteen ook z'n waardige vader, Professor aan de Kweekschool alhier, en zijn moeder, de alombeminde Christen-arbeidster te Stellenbosch, ons levende deelname in hun blijdschap en dankbaarheid te kennen geven.

* * *

Het werk handelt over de Pragmatiese kennisleer. Het Pragmatisme is echter meer dan 'n kennisleer, doch z'n kennisleer maakt ervan 't hart uit. Het heeft ook 'n eigen opvatting van wat men te verstaan heeft onder de *betekenis*, b.v. van 'n idee of begrip. En om z'n leer over *waarheid* te begrijpen is het nodig om ook z'n beschouwing over betekenis te vatten, om dan verder tot 't rechte begrip van wat wij onder *kennis* en *kennen* te verstaan hebben te geraken. Zie daar in enkele woorden waar het om gaat en waar 'n lijvige boekdeel aan gewijd is.

* * *

't Pragmatisme is 'n beweging op filosofies gebied, welke in z'n huidige vorm uit 't einde van de 19de eeuw dateert. Het is 'n beschouwing die nog eigenlik in de maak is en, van pragmaties standpunt, nooit uit de maak kan geraken. De beweging is hoofdzakelijk in Amerika ontstaan, aangevoord door de heer C. S. Peirce, op de tribune gebracht door Prof. W. James, en gesteund door Dewey e.a. in Amerika, Schiller e.a. in Engeland. Er zijn ook andere voorname filosofen op 't vasteland van Europa die soortgelike beschouwingen voorstaan, en dikwels met de Pragmatisten worden gesorteerd, doch op menig belangrijk punt 'n zeer verschillende opvatting er op na houden. Het is echter onmogelik om hier zelfs de voornaamste punten van geschiedkundig belang aan te stippen. Wij moeten volstaan met te zeggen dat er 'n pragmatiese ademtocht door de ganse hedendaagse denkwereld waait, en dat bijna ieder wetenschappelik denker er 'n klap van weg heeft. Dat de studie ervan dus aktueel en belangrijk is lijdt geen twijfel, en Dr. Muller heeft ons 'n dienst bewezen door ons in vloeiend, boeiend en fris Hollands de beweging te verklaren, en 't gewicht ervan ons met warmte op 't hart te binden.

* * *

Het werk begint met 'n Inleiding waarin de schrijver 't een en ander aanstipt wat hem ertoe gebracht heeft om dit onderwerp voor z'n Proefschrift te kiezen. In 't eerste hoofdstuk neemt hij al dadelik positie in met de Pragmatisten tegen de zogenaamde Intellektualisten, en bewijst al ras dat hij, hoewel 't intellekt terugzettende, over 'n niet te versmaden intellekt beschikt. Trouwens de hele agitatie—iets anders kan men het nauweliks noemen—is ontstaan als reäktie tegen denkers op elk gebied, maar vooral tegen de Absolutistiese fielosofie, die de rede heeft vergood ten koste van 't hart. Door die verheerliking van 't verstand heeft men niet alleen de menselike natuur verminkt, maar de waarachtige kennis van de mens verarmd en hem van z'n geestelike idealen beroofd. In de volgende twee hoofdstukken wijst hij erop dat 't ganse menselik denken en streven door praktiese motieven worden beheerst, en dat sociale invloeden hebben meegewerkt om de ervarings-elementen naar voren te brengen. Dan gaat de schrijver over om in Hoofdstukken IV tot IX aan te tonen dat 't pragmaties standpunt hetzelfde is als dat van de natuurkundige in de verschillende konkrete natuurwetenschappen. Zelfs de Formele Logika, wijst hij aan, moet in de ervaring wortelen, indien ze niet tot 'n ijdele woordespel ontaarden zal. Voorts is het hem erom te doen duidelik te maken dat de verschillende grondbegrippen en hygothesen van de Mathesis, de Fysika, de Biologie en de Zielkunde hun betekenis alleen hebben ontleend aan de ervaring, en in ver-

band met een of ander levensbehoefte. Die begrippen zijn niets anders dan 't gereedschap waardoor de menselike geest z'n bonte ervarings-massa beteugelt en verwerkt ten dienste van 't menselik leven. Wat van geen nut is, wat niet uit menselike behoeften ontstaat, wat geen doel bevordert, wat niet voor de mens bestemd is, kan geen betekenis hebben, kan niet waar zijn, en is der notitie niet waard. Het standpunt van de Pragmatist is dus anthropo-centries, of beter bio-centries.

* * *

In Hoofdstuk X zet de schrijver de pragmatiese opvatting van *betekenis* uiteen. De betekenis van 'n idee of begrip is te zoeken in 't effektief verschil dat zulk 'n idee in 't praktiese leven teweeg brengt. 'n Idee dat zich in 't leven niet inlijft kan geen betekenis hebben. En wanneer twee of meer voorstellingen in de praktijk op hetzelfde uitlopen, betekenen zij hetzelfde, en zijn ze werkelik hetzelfde idee. Dus de betekenis van 'n woord is gelegen in de partikuliere, konkrete gevolgen ervan in ieder biezonder geval waar het te pas komt. 'n Begrip is dus slechts 'n instrument waardoor de mens 't gegevene, de ervarings-massa, ordent en ter bevordering van z'n leven aanwendt. Dit is wat zij verstaan onder de funktionele of instrumentele opvatting van denkbeelden.

* * *

Vervolgens gaat de schrijver over om in Hoofdstuk XI 't voornaamste leerstuk van 't Pragmatisme te behandelen, namelik z'n leer over de betekenis van *waarheid*. Natuurlik niet 'n antwoord op de vraag van Pilatus, Welke biezondere beschouwingen als waar mogen aanvaard worden, maar wel de vraag wat we ermee te kennen geven wanneer we een of ander voorstelling als waar bestempelen. Een gans andere vraag dus dan die van Pilatus.

Misschien zal men de bedoeling en 't gewicht van dit vraagstuk best vatten als we in 'n paar woorden aanduiden welke de heersende opvattingen hieromtrent zijn. Want, o.i. is de beste beoordeling van de pragmatiese kennisleer 'n onopgesmukte uiteenzetting ervan. Hoe eenvoudiger de zaak kan voorgesteld worden, met vermijding van oorlogskreten en slagwoorden, hoe spoediger men in 't reine eromtrent komen zal.

De Realist, waaronder vooral de natuurkundigen moeten gerekend worden, huldigen de "overeenstemmings" of "correspondence" theorie. Een beschouwing is voor hem waar als ze met de werkelikheid overeenstemt. We hebben 'n idee van 'n zaak, en als we 't idee aan de werkelikheid toetsen en vinden dat de werkelikheid is zoals wij ze ons hebben voorgesteld, dan is onze voorstelling waar. Het bezwaar tegen deze beschouwing is dat ze 'n afzonderlike kennis van de werkelikheid veronderstelt waarmee we dan ons idee kunnen vergelijken om te zien of die twee aan elkaar beantwoorden, of ons denkbeeld 'n juiste afbeelding is van de werkelikheid. En dit is onmogelikheid als we bedenken dat onze denkbeelden zelden kopieën zijn van de zaken die ze bedoelen, en dat ons idee van 'n zaak de enige vat is welke we op de zaak zelf kunnen verkrijgen. Als we dus de kennis voorstellen alsof we aan de ene zijde 'n idee hebben en aan de andere zijde 'n zaak, en dat we die twee afzonderlik voor de geest moeten hebben om ze te kunnen vergelijken om te bepalen of zij aan elkaar beantwoorden, dan volgt er natuurlik uit dat we de zaak moeten kennen buiten en zonder 't idee dat we ervan hebben!

* * *

De Idealist weer weigert om z'n ideeën te scheiden van dat waarvan zij ideeën zijn. Onze beschouwingen zijn 'n integrerend deel van de ervarings-wereld en moeten hun geldigheid of waarheid aan hun verband met 't geheel ontlenen. De Idealist huldigt dus wat mag genoemd worden de "Samenstemmings" of "Coherence" theorie. 'n Voorstelling of oordeel is voor hem waar als ze samenstemt of rijmt of harmonieert met onze ervarings-wereld als 'n systematies geheel. Wat niet bij 't geheel past, wat niet met al 't overige en 't heelal rijmt of strookt, wat tegenstrijdigheid of tweespalk in onze ervarings-wereld of wereldbeschouwing veroorzaakt, kan niet waar zijn. De werkelikheid is 'n harmonies geheel, en wat die harmonie verstoort kan niet tot de werkelikheid behoren. De schepping is uit één stuk gegoten en wat daarin niet thuis is, wat ermee in strijd is, kan er geen deel van uitmaken, kan dus niet waar zijn.

Het bezwaar tegen deze beschouwing weer is dat zij te verstandelik, te afgetrokken is. Het wordt onmogelijk om in die zin kennis te hebben of waarheid te bezitten. Bovendien, beweert men, is zoodanige waarheid onbruikbaar voor 't alledaagse leven. Niemand immers kan 't biezondere bij 't licht van 't geheel beschouwen omdat niemand kennis draagt van 't geheel. Het praktiese leven heeft te doen met 't biezondere, 't konkrete, en indien we moeten wachten totdat we 't geheel bemachtigd hebben voordat we de waarheid aangaande het biezondere kunnen bezitten, zouden we nooit achter de waarheid komen. De Pragmatist verwerpt dus ook deze beschouwing, hoewel de Idealist antwoordt dat er graden van waarheid bestaan, en dat, hoewel we niet de volle waarheid kunnen hebben we nochtans genoegzame waarheid kunnen bemachtigen voor praktiese doeleinden, en dat we de volle waarheid gaandeweg benaderen totdat we eenmaal zullen zien gelijk Hij ziet en kennen gelijk Hij kent.

* * *

Welke verklaring van Waarheid geeft dan de Pragmatist zelf? Hij huldigt 'n teleologies of utiliteitsbeginsel. 'n Idee is voor hem waar als die nuttig is. De waarheid van 'n stelling en z'n bruikbaarheid betekenen hetzelfde. n' Veronderstelling wordt waar naarmate ze zich bruikbaar bewijst bij de toepassing ervan op t' leven. Niets is op zichzelf waar of vals maar alle beweringen moeten in werking gebracht worden om zich niet alleen als waarheid te konstateren maar om waar te worden. De waarheid van 'n bewering en de gevolgen van die bewering en 't bewijs voor die bewering zijn één

en dezelfde zaak. Bovendien is er geen absolute of konstante waarheid. De werkelikheid—met onze ideeën ervan inkluis—is aan gedurige verandering onderhevig. De realiteit moet dynamies, vloeiend en niet staties gedacht worden; en derhalve, wat het leven tans dient zal noodwendig mettertijd onbruikbaar worden, omdat èn wij èn de realiteit gedurig iets anders worden. Om van eeuwige waarheden te spreken is onzin. De waarheid moet, even als al 't andere in 't heelal, groeien om waar te blijven. Wat waar was is niet meer waar, en wat tans onwaar of betekenloos is zou nog waar kunnen worden. Om de waarheid te bemachtigen behoeft men dus geen rekening te houden met 't heelal of met 'n realiteit welke op zichzelf bestaat buiten de ervaring van de mens. Het is genoeg als men de schakels in de keten van z'n ervarings-proces naspoort en let op 't verband waar de een zich in de andere schakel oplost om zo langs die schakels zonder stamp of stoot aan 't einde van de keten te arriveren. De eerste schakels hebben op de laatste schakel gedoeld, en de waarheid van dat proces of die keten is gelegen in de gelijkmatigheid waarmee schakel op schakel overgaat tot de eindpunt toe. Een psychologiese beschrijving van 't kenproces binnen 't bewustzijn is feitelik al wat we onder 'n biezondere waarheid te verstaan hebben.

* * *

Het laatste hoofdstuk van 't boek stipt eindelik zeer in 't kort aan hoe dat deze waarheidsleer op ethies, metafysies en godsdienstig gebied kan worden toegepast. Daar 't Pragmatisme vooral nadruk legt op 't praktiese leven, spreekt het vanzelf, dat de Ethika er belang bij heeft. De utiliteitsleer wordt dan ook natuurlik hier in ere hersteld. Men moet zich van 't abstrakte, van alle zogenaamde grondbeginselen afwenden, en zich tevreden stellen met wat zich in 't doen en laten gelden doet. De klem wordt vooral op de wil, 't gedrag, 't leven gelegd. Het goede even als 't ware ('t ware is slechts onderdeel van het goede) is dat wat 't menselik leven bevordert. Het komt er weinig op aan wat men denkt; zolang als onze begrippen nuttig, biologies bruikbaar zijn, zijn ze ethies goed en waar. Het leven is de proef op de som en niet zo zeer onze afgetrokken denkbeelden.

In verband hiermee wordt 'n wilsvrijheid voorgestaan, welke feitelik op 'n scheppen neerkomt. Het determinisme in iedere vorm wordt als fatalisme verworpen, en de mens zo onafhankelik en vrij als God zelf gedacht. Alleen hierdoor gelooft men de verantwoordelikheid van de mens en z'n individualiteit te kunnen redden uit de klauwen van natuurkundigen en monistiese idealisten.

* * *

Op metafysies gebied lopen de beschouwingen van verschillende Pragmatisten zeer uiteen. James zelf is zich niet gelijk gebleven. Eerst was hij pluralisties realist; zo erg dat zijn opvatting van de konstitutie van 't heelal precies op 'n veelgodendom te staan kwam. Later is hij meer monisties of pantheisties geworden en stond 'n soort van wereldziel voor waarin de afzonderlike geesten 'n ingesloten hoewel volkomen onafhankelik bestaan voeren. Dewey is meer konsekwent, en weigert zich met 't bovenzinnelike in te laten. Hij is radikaal empirist en stoort zich geheel niet aan dat waarvan men geen ervaring hebben kan, geen gevolgen in 't leven aanwijzen kan. Schiller legt nadruk op de waarde, 't nut van de godsdienst als ervaringsfeit, en godsdienstige ideeën als bruikbare denkgereedschap om ons in levensmoeilikheden te sterken en te troosten. Onze geloofsovertuigingen zijn slechts troostdruppels uit onze benauwdheid geperst, en bevatten waarheid slechts zolang we krank zijn en zolang zij ons troosten. Wij moeten het echter als plicht beschouwen om steeds naar meer effektieve troostdruppels uit te zien. Ook in dit opzicht is er "niets bestendigs hier beneên." Schiller is echter idealist niet realist, zoals James, of positivist zoals Dewey. In 't kort, zodra deze heren hun beschouwingen tot wereldbeschouwing gaan omwerken drijven zij hopeloos voor de wind.

* * *

Het Pragmatisme wordt vooral sterk aangeprezen om de vermoedelike steun die het aan de godsdienst bewijst. Immers het vernedert de menselike rede, maakt ruim plaats voor 't geloof, en de wil waar 't geloof in wortelt. Eigenlik is *alles* geloven, zelfs op wetenschappelik gebied. Immers de beschouwingen van de natuurkundigen zijn slechts veronderstellingen die zich nuttig hebben bewezen, doch die te eniger tijd door bruikbaarder veronderstellingen kunnen worden vervangen. Men aanvaardt ze dus maar op goed geloof, en staat steeds klaar om ze te laten varen als men waarlik wetenschappelik wil zijn. Waar het dus onmogelik wordt om z'n idee te bewijzen en men toch niet zonder deze over weg kan komen, daar heeft men het volste recht, ja hetzelfde recht als de natuurkundige, om op goed geloof te handelen, want handelen gaat boven al. En niet zelden is het nodig om te geloven dat iets waar is, anders zou het nooit kunnen waar worden. 't Geloof dat iets waar is draagt bij om het waar te maken. Want waarheid is niet iets dat op zichzelf bestaat, maar iets dat door menselike bemoeiing ontstaan is en, buiten de mens om, nooit zou kunnen bestaan. Om dus de waarheid als kennis van de werkelikheid te doen doorgaan, moet men de werkelikheid van onze waarheden afhankelik maken. En aangezien we zelf die waarheden scheppen om in ons levensbehoeften te voorzien, spreekt het vanzelf, dat we ook de werkelikheid maken wat ze is. De realiteit *is* niet maar *wordt*, en wordt wat ze is of zal zijn door *onze* bemoeiing. 't Wel en 't wee van de toekomst hangt van de mens af; hij is de Verlosser, de Heiland der wereld.

De moeilikheid voor de Christen is hier natuurlik de vraag hoe om 't albestuur van God met zulk 'n rol bij de mens te rijmen. Het antwoord hier gegeven is "*solvitur ambulando*." Maar kan de Kerk zich met zulk 'n antwoord vergenoegen? En indien niet, welke waarde moet men dan aan z'n belijdenisschriften toekennen?

Het is ons 'n uiterst onaangename iets om zelfs

per suggestie kritiek uit te oefenen op 'n wijsgerige richting waarmee wij zoveel sympathie hebben, 'n richting die werkelik veel goeds levert en nog belooft. En het is ons te onaangenamer om niet volkomen instemming te betuigen met 'n standpunt ingenomen door iemand die we bowonderen. Gelukkig *vloeit* alles voor de Pragmatist, en zal 't Pragmatisme pragmaties getoetst wel mettertijd tot bezinning komen.

Wij hebben 't 'kleed zonder naad' zo billik mogelik trachten te schetsen, maar toch zo in 't volle licht willen hangen dat de nauwlettende lezer zelf de naden, lappen en gaten erin zou kunnen ontwaren. Dit ontheft ons van direkte kritiek. Om deze kennisleer in enigszins biezonderheden te beoordelen zou 'n ander boekdeel vereisen, en daartoe hebben we noch de tijd noch de lust.

Dat Dr. Muller z'n taak met ongemene bekwaamheid heeft uitgevoerd, erkennen we volgaarne. Zijn stijl is eenvoudig, helder en overtuigend, en z'n werk getuigt van biezondere deeglikheid en vlijt. Doch er is bij al de Pragmatisten iets jeugdigs en onrijps. De wrevel en ongeduld, die zij aan de dag leggen tegen allen die van hen verschillen, is 'n teken van jeugdige voortvarendheid en eenzijdige levenservaring. Als iemand 't Pragmatisme niet met geestdrift aanvaardt, dan wordt van hem gewoonlik gezegd dat hij ervan 'n karikatuur maakt, of een en ander der Pragmatisten niet heeft gelezen. De Pragmatisten zijn op filosofies gebied wat 't Heilsleger op godsdienstig gebied is geweest. Zij zijn de enige Israëlieten en allen, die niet met hen zijn, vallen onder de Egyptenaren. De Heilsleger-kadet noemt ze "de vijand," en de Pragmatist noemt ze "de intellektualisten." Hetzelfde tamboergerammel en trompetgeschal vindt men bij de Pragmatisten weer. Schiller is 'n uitgeknipte vechtgeneraal en draagt bloed en vuur op z'n schild. Doch mettertijd is 't Heilsleger tot iets gans anders ontwikkeld, en dit zal ongetwijfeld ook 't geval zijn met 't Pragmatisme. Het goede door hen voorgestaan zal 'n permanente bezit van 't mensdom blijven, terwijl de buitensporigheden ons tot lering en amusement verstrekken mogen.

* * *

Twee dingen zouden we graag anders gehad hebben in dit treffend werk. Eerst spijt het ons dat Dr. Muller reeds op bladzijde 7 zich als pleitbezorger van Prof. James aanmeldt. Liever dan 'n uitvoerig pleidooi hadden we 'n koel krities onderzoek gewenst waarbij ook met 't onvolkomene in die richting deeglik rekening ware gehouden. De enkele aanmerkingen tegen 't einde verdienen nauweliks vermelding. In de tweede plaats hadden we kunnen wensen dat de lange behandeling in zes hoofdstukken van de wetenschappelike faktoren tot een enkele hoofdstuk ware verkort geworden. Immers wat er in beweerd wordt, wordt tamelik algemeen toegestemd. En dat liever 'n aparte hoofdstuk ware gewijd aan wat we onder kennen en kennis te verstaan hebben. Hier zou b.v. de beschouwing van Bergson over de functie en 't nut van t' intellekt kunnen in aanmerking gekomen zijn; want het is wel de vraag of 't nut, waarop de Pragmatist zoveel klem legt, aan 't kenvermogen dan wel aan de kennis moet worden toegeschreven. Verder zou de overweging van Meinongs meer recente bijdrage tot de kennisleer, en vooral 't onderscheid door hem gemaakt tussen waarnemen, oordelen en veronderstellen voor deze vraag van belang geweest zijn.

Voorts hadden we gewenst dat 't eindhoofdstuk in drieën ware gesplitst, handelende respektievelik over 't Pragmatisme op Ethies, Metafysies en Godsdienstig gebied, de vraagstukken van 't voornaamste belang in ieder geval bij 't licht van zijn kennisleer besprekende. Wij erkennen gaarne dat deze drie hoofdstukken ons op zeer gevaarlik terrein zouden gevoerd hebben, doch 'n Pragmatist mag niet terugdeinzen voor de gevolgen van zijn kennisleer, want juist daar steekt zijn *raison d' être*.

In elk geval, men mag ook niet alles in één boekdeel verwachten. Het was ons 'n genot om 't boek te lezen, en we hebben de overtuiging dat we van de hand van Dr. Muller nog veel goeds mogen verwachten.

N. J. B.

Onze Belijdenisschriften.

De Heidelbergsche Catechismus.

DE BITTERE TEGENSTAND.

Reeds in een vorig artikel heb ik aangetoond, met wat uitbundigen lof aan den éénen en wat bitteren tegenstand aan den anderen kant de Heidelbergsche Catechismus werd ontvangen, vooral in de Nederlanden.

De *tegenstand* werd al heftiger in den strijd tusschen de Remonstranten en de Contra-remonstranten in de zeventiende eeuw. Reeds Ursinus en Olevianus hadden in de vorige eeuw dien tegenstand moeten ondervinden; doch de keurvorst, aan wien wij den Catechismus danken, mocht het getuigen vóór zijn sterven dat: "De onrustige hoofden, die zich uit loutere eergierigheid en een opgevatten haat verstout hadden zijne Christelijke en op Gods Woord gegronde Kerkenorde en Catechismus, als eene dwalende leer, te lasteren en bij eenvoudige lieden verdacht te maken, door de hulp en genade des Almachtigen, van Wiens onfeilbaar woord hij (de keurvorst) zich niet liet afleiden—overwonnen en tot zwijgen gebracht en veler oogen geopend, en tot de belijdenis der Hervormde Kerk gebracht waren."

* * *

Reeds echter bij de begrafenis van dien vorst liet zijn zoon en opvolger—Lodewijk—de Gereformeerde leeraars, vrienden van zijn vader, niet toe deeltenemen aan den lijkdienst: en kort daarna werden de Gereformeerde onderwijzers, leeraars, en hoogleeraren afgezet, verjaagd, verbannen. De boekverkoopers mochten gereformeerde boeken niet meer verkoopen; de Heidelbergsche Catechismus werd als kettersch gebrandmerkt, en de Gereformeerde Kerkorde op zijde gezet. Meer dan 600 familiën verlieten het land, of werden verbannen.

De invoering van den Heidelbergschen Catechismus in Nederland ging niet zonder strijd. De Roomsche zuurdesem woekerde in de stilte nog voort. Men had het vooral tegen wat men noemde "Kerckgeloof en Kerckdwanck." Coornhert, een der voorloopers van Arminius, wiens leer op de Dortsche Synode werd veroordeeld, gaf in 1582 uit zijn "Proeve van den Heydelbergschen Catechismus," waarin hij twee stellingen van dat kerkelijk leerboek heftig bestreed, t.w. : "dat 't onmogelijk is het gebod, de liefde tot God en den naaste, volkomen te houden," en "dat wij allen van nature geneigd zijn God en den naaste te haten." De "leer van den Catechismus was openbare lastering tegen Jezus Christus : een menschen-leere, een valsche leere, een zoo schadelijke leere, dat alle menschen zich daarover als voor een doodelijk fenijn der ziele behoorden te wachten." De kansels "daverden van het gekijf en geblaf"—zooals gezegd werd in dien tijd, en de verontwaardiging was groot. Men verweet Coornhert, dat hij de "oude ketterijen van Pelagius en Celestinus, door de Kerk uit Gods Woord veroordeeld, weer aan den dag hielp brengen. Hierbij kwam, dat ook het *zestiende* artikel der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, handelende over de praedestinatie, werd aangevallen. Cornelis Wiggerts vergeleek in zijn verklaring van den Catechismus degenen, die de praedestinatie aannamen en leerden, bij Epicureers, "die het oordeel loochenen," en noemde de Kerk, die aandrong op de verkondiging dier leer, een nieuw pausdom. Na lange onderhandelingen werd hij uit zijn ambt ontzet verklarende de Synode, dat "zijn gevoelen over de hoofdpunten der gereformeerde leer, volgens getuigenis zijner regters geheel van de H. Schrift, de confessie en den Heidelbergschen Catechismus afweken, ja, er was minder verschil tusschen de Apostelen Christi en de valsche leeraars, die de Kerk in verwarring brachten, dan tusschen hen en de Gereformeerde Kerke Gods." Dit was kras. Doch de strijd was heftig. Schotel, dien wij hier volgen, verklaart, dat de Kerk in die dagen letterlijk overstroomd was "met vlug- schot- schimp- hekel- strijd- en verweerschriften, tractaten, discourssen, wederlegginghen en vertoogen." Aan den éénen kant kreet men den Catechismus uit voor een "palatijnschen vuurfackel, ingerigt om de gansche wereldt in brand te steken, een verterend vuur, een stoockebrand, een Parisappel." Aan den anderen kant werden de tegenstanders van den Catechismus genoemd : "anti-Christen, hoeren, hoeren van Babel, verleiders, valsche leeraars, verdwaalde monniken, goddelooze vrijgeesten, libertijnen, scheurmakers en lasteraars," en dit weer werd beantwoord met scheldnamen als : "papauwen, valsche papauwen, meineedigen, inquisiteuren, die met rukken en plukken, snijden en bannen tegen de arme Christenen procedeeren, fenijnige, listige slangen, gekroonde pausen." De verwarring werd bij den dag grooter en ondragelijker. Sommigen scholden met bittere woorden tegen de leer der praedestinatie, als eene "fundamentlooze en wreede, noch eerlijke, noch leerrijke, maar veel meer ijselijke en afgrijselijke" leer. Anderen wilden over den Catechismus niet prediken : weer anderen verklaarden, dat het een boek was "vol dwalingen en afwijkingen van de Heilige Schriftuur." Het land was verdeeld, het hof koos partij, de predikanten voeren tegen elkander uit van den kansel, zoodat vele stillen in den lande klaagden : "Ons heeft eene krankheid bevangen, eene heilige krankheid van opiniën, waarmede wij elkander verterende, ten laatste zelve zullen verteerd worden." En het volk zong :—

"En al dat Kerk-krakeelen
Is van der Spaenschen aert;
En zal een draecke teelen,
Die nieuwe draecken baert."

* * *

Onder zulke omstandigheden was het, dat Jacobus Arminius optrad en alles tot een punt bracht door zijn aanvallen op de leer der praedestinatie. Dit echter zal later besproken worden. Thans bepalen wij ons bij zijn beschouwingen over den Catechismus. In het begin meende hij nog, of althans verklaarde hij, dat *zijne* opvatting van den Catechismus en niet die zijner tegenstanders eene verkeerde was : ook scheen hij niets te leeren, dat aanstoot kon geven. Daar men in die dagen fijne ooren had bespeurde men, vooral in zijne dubbelzinnige verklaring van den Brief aan de Romeinen, dat hij de leer der Kerk in de Geloofsbelijdenis en den Catechismus vervat niet dulde. Gaarne wilde hij eene herziening van die twee belijdenisschriften. De regeering des lands, hopende dat eene herziening een einde zou maken aan allen twist, wenschte dit ook. Zoo kwam het dat er algemeen sprake was van het bijeenroepen eener nationale Synode. Doch daarvoor was de tegenpartij gansch niet gunstig gezind : en zelfs de trage Overheid kwam er aan te twijfelen, of zulk eene Synode wel het twistvuur voor goed zou dempen.

Eerst dus moesten er samensprekingen plaats vinden tusschen de leidslieden aan weerszijden. Gomarus, de collega van Arminius aan de Hoogeschool te Leyden, was een ultra-Calvinist, die de leer der praedestinatie tot het uiterste dreef en van geen

wikken of wegen wilde weten. Openlijk verklaarde hij voor den hoogen raad, "dat hij met het gevoelen van Arminius niet zou durven verschijnen voor Gods oordeel." Doch 't scheen alsof de regeering des lands gunstiger gezind was jegens Arminius, en dat de rechters hem tegen zijn ietwat stroeven tegenstander in bescherming wilde nemen. Schotel althans haalt aan uit een bericht afkomstig van die dagen: "Als Gomarus sprak liet men de hoofden hangen en hij werd als met minachting gehoord. Als Arminius sprak waren aller oogen en ooren geopend." Zoo liepen deze voorbereidende bijeenkomsten op niets uit. Arminius was voorzichtig, Gomarus voortvarend.

Het Geloof in, maar ook van Christus.

Het deelhebben aan de zaligheid in Christus is geheel afhankelijk van het geloof. Die Christus tot voorwerp van zijn geloof maakt, wordt de zaligheid, die in Hem is, deelachtig. En dit is geloof *in* Christus. Maar is nu daarmede alles gezegd wat noodig is om een vol begrip van 't geloof te geven? Heeft het geloof enkel Christus tot voorwerp, heeft het Hem niet ook tot bron? Zou ooit iemand gelooven als hij het niet van Christus kreeg? Er wordt toch geleerd dat wij het geloof deelachtig worden door den Heiligen Geest. En zoo, die de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe. De Geest is de Geest des geloofs en als zoodanig de Geest van Christus. En het is dan door Hem dat Christus het geloof mededeelt en is Christus de bron van het geloof. Anders zou de geloovige de bron van zijn eigen geloof zijn. En dat is onmogelijk.

Dit brengt onder aandacht het feit dat Paulus het geloof noemt, zoowel het geloof *van* Christus als het geloof *in* Christus. En wat verder van uiterst gewicht is om op te merken, het is dit, dat overal waar de apostel van het geloof in Christus spreekt, hij het noemt, het geloof *van* Christus, en hij gebruikt het voorzetsel *in* slechts éénmaal en dat waar hij van het *gelooven* als een *werkwoord* spreekt en dus als onze daad. Tot staving van dit nu gezegde, zie eerst Gal. 2 : 16, 20, dan Rom. 3 : 22, 26.

De meeste schriftuitleggers kunnen dit niet zien. Zij maken van de uitdrukking 'geloof *van* Christus' niets anders dan 'geloof *in* Christus,' beschouwende Christus alzoo enkel als *voorwerp* des geloofs, niet ook als *bron* of *oorsprong* er van. Welk recht hebben zij om wat in het oorspronkelijk Grieksch 'van' is, 'in' te maken? Zij matigen zich het recht aan. Meyer, een van hoogste gezag onder dezen, zegt over Rom. 3 : 22 bij de woorden: de gerechtigheid Gods door het geloof van Jezus Christus: "Dit bevat het voorwerp des geloofs. Met recht wordt deze opvatting van den Genitivus door de meesten vastgehouden. Het is met *geloof* zooals met *liefde*, waar het voorwerp zoowel door den Genitivus als door *in* (eis) wordt uitgedrukt. Nochtans hebben in den laatsten tijd Scholten, Rauwenhoff, v. Hengel, Berlage, het verstaan als het geloof tot God waarvan Jezus Christus de bewerker is. Afdoende hiertegen zijn de plaatsen waar de Genit. bij *geloof* eene zaak of een afgetrokken iets is. (Filip. 1 : 27, het Evangelie van Christus; 2 Thess. 2 : 13, heiligmaking des Geestes en geloof der waarheid; Hand. 3 : 16, geloof Zijns naams; Kol. 2 : 12, geloof der werking Gods. Desgelijks de uitdrukking 'het geloof van God' in Mark. 11 : 22, waar de Genit. noodwendig de Genit. van het voorwerp zijn moet."

Meyer heeft recht tegen de door hem genoemde uitleggers, in zooverre dezen het geloof alleen een geloof *uit* Jezus, niet ook een geloof *in* Hem laten zijn. Maar daar hij het geloof alleen een geloof *in*, niet ook *uit* Christus laat zijn, treffen de aangehaalde teksten dan ook hen alleen en weder alleen in zooverre zij het *in* Christus niet zien. De teksten bewijzen echter niets tegen het geloof als *uit* Christus—als zijnde hij er de bron, de bewerker van. In Mark. 11 : 22 b.v. kan de Genit. "van God," (in onze vertaling, "geloof op God," doch op den Rand: geloof Gods) evenzeer te kennen geven dat het geloof *uit* God, dat Hij er dus de bewerker, de bron, de gever van is, als dat Hij er het voorwerp van is.

* * *

En zie nu hoe het dan verder met Meyers exegese en redeneering staat. Filip. 1 : 27. Het Evangelie heeft Christus tot voorwerp. Maar is het niet ook *uit* Hem, daar Hij er toch de *inhoud* van is? In 2 Thess. 2 : 13 heeft de heiligmaking niet de Geest tot voorwerp maar wel tot bewerker. In 'geloof der waarheid' is het geloof wel geloof *aan* de waarheid, die er dus het voorwerp van is, toch is het geloof ook *uit* de waarheid, die er dan het middel van is en de inhoud. In Hand. 3 : 16 is de uitdrukking 'geloof Zijns naams' wel het geloof *aan*, i.e. *in* Zijn naam, toch staat daarbij 'het geloof dat door Hem is, heeft dezen gezond gemaakt.' In Kol. 2 : 12 kan 'geloof der werking Gods' evenzeer geloof *van* als *aan* die werking beteekenen en beteekent het eerder *van* dan *aan*, daar in het verband van Gods werking in onze opwekking met Christus uit den dood gesproken wordt. Die werking, welke Christus uit de dooden heeft opgewekt, werkt ook het geloof in ons tot deelgenootschap aan Christus opstandingsleven. Daarna, als levendgemaakten, gelooven wij *aan* die werking en worden alzoo bij voortduring en toeneming dat opstandingsleven van Christus deelachtig.

Na deze aanwijzing dat de tot tegenspraak aangevoerde teksten het doel niet treffen, wijzen wij op andere teksten die aanduiden dat het geloof *uit* Christus en Hij er alzoo de bron, de gever van is. Filip. 1 : 29: "U is uit genade gegeven......niet alleen in Hem te gelooven." In Hem te gelooven als geloofsvoorwerp wordt ons 'gegeven,' en is dus

uit den Gever. Efeze 2 : 8 : "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme." Dat de zaligheid uit genade is hangt daarvan af dat het niet uit ons is, dus niet uit onze werken, maar dan ook niet uit ons geloof, daar het geloof Gods gave is en dus uit God.

Rom. 1 : 17 : "De rechtvaardigheid Gods wordt in hetzelve (het Evangelie) geopenbaard uit geloof tot geloof." Godet, die van geen geloof uit Christus weten wil, geeft zijns ondanks grond ervoor aan in zijne verklaring van dit vers. Want hij zegt : "De beteekenis van uit 'geloof tot geloof' is dezelfde alsof men omgekeerd zou zeggen : Onze eigene gerechtigheid is eene gerechtigheid van *werken* en *voor werken*—dat is te zeggen, eene gerechtigheid ontstaande uit werken gedaan en geopenbaard met 't oog op werken te worden gedaan." Maar als men dit dan van het geloof zou zeggen, dan komt het hierop neer—gerechtigheid ontstaande uit—geloof geopenbaard, met 't oog op geloof te worden geoefend. Wat is dit anders dan geloof uit Christus om te worden geloof in Hem ?

Dezelfde schriftverklaarder schrijft over Rom. 8 : 30 als volgt : "Het geloof is in zeker opzicht het werk van God; maar het bevat een factor krachtens welke het op God terugwerkt, gelijk een onderwerp terugslaat op het verstand dat er kennis van neemt; dit is het vrije zich hechten des menschen aan Gods uitnoodiging." Zoo dan waar het geloof bestaat heeft het een goddelijke en een menschelijke zijde : de goddelijke zijde is als het verstand dat van een onderwerp kennis neemt, de menschelijke, het terugslaan op het onderwerp dat er kennis van neemt; het goddelijke is Gods uitnoodiging, het menschelijke is het kennis nemen van die uitnoodiging. Zoo gaf Lydia acht op hetgeen van Paulus gesproken werd, dat was de menschelijke zijde van haar geloof, terwijl de goddelijke zijde daarin lag dat God haar hart opende. En in die woorden des Heilands, "dat Hij aan de deur staat en klopt" hebben wij de werking waardoor het geloof *uit* Hem, Hij er de bron van is. In de volgende woorden : "Zoo iemand Mijne stem zal hooren en de deur opendoen" hebben we de voorstelling van het geloof *aan* of *in* Hem.

Deze onderscheiding nu is van uiterst gewicht als een deel der Christelijke waarheid. Zoo in de verhouding vna den Christen tot zijn Heer als in het komen des zondaars tot Hem, beteekent het veel of die verhouding en dat komen tweezijdig is, goddelijk zoowel als menschelijk, ja of neen. Het loopt daarop uit, of de zaligheid geheel uit Gods genade is, dan of zij ook, op één punt, uit den mensch zelf is. Want tenzij het geloof Gods gave is en door den mensch wordt aangenomen, is de mensch medewerker tot zijne zaligheid en doet hij alzoo aan de eere Gods tekort en de Heere geeft Zijn eer aan geen ander, zooals Hij bij Jesaja zegt. Want het hoofddoel in de zaligmaking van den mensch is niet die zaligmaking zelf, maar is de verheerlijking Gods—de openbaring dat Hij alles in allen is. En aan die openbaring zou tekort gedaan zijn ware des menschen geloof uit den mensch en niet uit God.

Dan in de prediking der zaligheid is deze waarheid van geen mindere waarde. Hoe groot is het onderscheid tusschen dit tweeërlei : of God den mensch de zaligheid toeëigent—niet slechts aanbiedt !—dan of de mensch zichzelf die toeëigent. De mensch op zichzelf kan dit niet. Eer hij gelooven kan moet hij de gezindheid des geloofs hebben—het gevoel van zonde, het verlangen naar den Heere. Zonder dit gevoel en verlangen, geen geloof. Want het geloof is aannemen, maar aannemen veronderstelt behoefte aan dat wat aangenomen wordt. De werking nu welke die behoefte voortbrengt is de werking van den Heiligen Geest, is de gave des geloofs die men aannemen moet. En alzoo is het geloof uit Christus—van Hem. Nu dient het zeer tot de vrijmoedigheid in de prediking en alzoo tot de kracht er van, dat de prediker wete hij is voor het gevolg, voor de vrucht der prediking niet afhankelijk van des menschen keuze, maar van Gods instaatstelling van den mensch tot die keuze. Zoo is de prediker in dezen in onderhandeling met zijnen Zender, niet met degenen tot wie hij gezonden wordt. Hij is gezant van Christuswege alsof God door Hem bade. Hij bidt de hoorders, ja, van Christus wege, zich met God te laten verzoenen. Maar het is God die door hem bidt en die alzoo den hoorder tot het geloof instaatstelt, indien die hoorder slechts gelooven wil. En gelooft hij, dan is het met een geloof dat *uit* Christus, dat daarbij van de zijde des hoorders geloof *in* Christus is. De vrucht der prediking, namelijk het geloof des hoorders, is mits dien niet van den hoorder maar van God afhankelijk. "Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods."

Dat het geloof uit en van Christus is, en niet alleen in en naar en tot Hem, heeft zijn uiterst groot belang ook voor het Christelijk leven. De Christen die Paulus hoort zeggen, dat hetgeen hij nu in het vleesch leeft dat leeft hij door het geloof des Zoons van God, komt heel licht op dezen verkeerden weg dat hij dat geloof bij zichzelf zoekt op te wekken, als werking van eigen wil en inspanning. Met welk gevolg ? Dat hij gedurige teleurstelling inoogst en gedurig of veelal over het gebrek van zijn geloofsleven klaagt. Niet uit zichzelf, uit Christus moest hij zijn geloof, moest hij meer geloof zoeken. Dit is de beteekenis van de apostolische bede : Vermeerder ons het geloof. Gelijk alle genadegaven genadegoederen voor ons in Christus zijn opgelegd, zoo ook het geloof waardoor wij die gaven en goederen ontvangen. Zij zijn allen geloofsgaven en geloofsgoederen als zijnde het geloof de drijfkracht in die goederen waardoor zij uit Christus hart in het hart des geloovigen worden ingestuwd. En die drijfkracht is de Heilige Geest, waarom Paulus ook zegt: "Dewijl wij denzelfden Geest des geloofs hebben, zoo gelooven wij ook." Gelijk hij ook in een andere plaats de volheid van blijdschap en vrede in het geloof toeschrijft aan "de kracht des Heiligen Geestes."

Is al het bovenstaande zeker, dan ontstaat de vraag : Of het geloof de wedergeboorte voorafgaat dan of het daarop volgt. De vraag is niet een ijdele,

is niet haarkloverij, maar heeft grooten invloed op het rechte begrip van de heilsorde. Daarbij moet in oog gehouden worden dat de vraag niet is naar een voor of na in tijd, maar in volgorde. Men kan het zoo stellen—is hij die gelooft wedergeboren, of moet hij het nog worden? Anderszins gesteld—kan er geloof zijn zonder wedergeboorte vooraf? Zoo ja, dan is het geloof iets dat kan verricht worden door den doode in de zonden en is dan niet een levensdaad. Hoe kan echter eene daad die niet levend is, tot gerechtigheid worden gerekend? Is het dus een levensdaad, dan is hij, welke die daad verricht, niet meer dood maar levend—dat is, hij is wedergeboren. Dan is ook in de heilsorde de wedergeboorte vóór het geloof.

Zoo ook wordt duidelijk de apostolische leer van het geloof als zijnde *uit* Christus. Hij geeft het geloof, werkt het, door de ziel die Hij tot geloof wil brengen vooraf te wederbaren. Daartoe kan die ziel niets doen, ook niet met hem medewerkende, zelfs niet ontvangende, maar wordende ontvankelijk gemaakt. Dan ontvankelijk gemaakt—en wat is de wedergeboorte anders?—ontvangt die ziel door die geloofsdaad, gevolgd door verdere geloofsdaden tot in eeuwigheid, al wat Christus haar wil mededeelen.

Dit neemt de vrijheid des menschen niet weg. Onder de zonde is de mensch niet vrij—niet tot het goede, wel tot het kwade. Het vleesch is "vijandschap tegen God, het onderwerpt zich aan de wet Gods niet, want het kan ook niet." Christus is het die vrij maakt. Hoe? Maakt Hij vrij degenen die gelooven? Of maakt Hij zondaars vrij om te kunnen gelooven? Toch zeker dit laatste. Anders zou het geloof uit des menschen wil zijn—zou daar beginnen. En dit is onmogelijk, zoo anders de mensch dood is in de zonde en geen doode een levensdaad kan verrichten.

Maakt dit de mensch, die niet gelooft, buiten verantwoording voor zijn ongeloof? Dit zou, als hij wel wilde gelooven maar niet kon. Maar nu is het zoo dat hij niet kan en niet gelooft omdat hij niet wil. "Gij wilt tot Mij niet komen opdat gij het leven moogt hebben." Als hij anders wilde dan kon en zou hij. Ook is hij zich bewust van werkingen in zijn verstand en geweten die zijn wil zouden veranderen zoo Hij er naar hoorde—zoo hij zich aan die werkingen overgaf. Dan zouden die werkingen bij hem de wedergeboorte teweegbrengen, dewelke is de grond van het geloof dat uit Christus is.

Zij, die het geloof aan de wedergeboorte laten voorafgaan, wikkelen zich in onoverkomelijke moeilijkheid. Zie dit in Meyer. "De rechtvaardiging," zegt hij, "is bloot eene toerekening, (een *actus foremis*, niet inherent) teweeggebracht door toerekening des geloofs." Dat is goed en waar en ook nog wat hij onmiddellijk laat volgen: "Het nieuw zedelijk leven in Christus is het noodwendig *gevolg*," (Rom. 6 : 8). Waarop hij verder meteen zegt: "Zoodat de wedergeboorte de rechtvaardigmaking navolgt." Doch wat de rechtvaardiging navolgt is niet de wedergeboorte maar de heiligmaking. Dit bewijst Meyers aanhaling uit Rom. 6 : 8, een hoofdstuk dat boven allen twijfel van de heiligmaking handelt, gelijk in de vorige hoofdstukken van den grooten brief de rechtvaardigmaking ontwikkeld werd. Heiligmaking nu en wedergeboorte zijn feiten van gansch verschillenden inhoud. Om heilig te zijn moet de mensch vooraf wedergeboren zijn, ja, en ook gerechtvaardigd. Wedergeboren zijnde gelooft hij in Christus; geloovende is hij gerechtvaardigd; gerechtvaardigd zijnde door het geloof is hij vereenigd met Christus; blijvende door loof in Christus, draagt hij veel vrucht; dat dragen van veel vrucht is de heiligmaking. Daar nu een van de grootste dergenen die de wedergeboorte op de rechtvaardigmaking en dus op het geloof laten volgen, zijn grond niet kan houden zonder de wedergeboorte en de heiligmaking te vereenzelvigen, is het duidelijk dat de grond van die beschouwing een begripsverwarring is nopens inhoud en volgorde van de zaken des heils.

Er is echter een nog dieper beschouwing van de apostolische voorstelling van het geloof als zijnde *van* Christus. Die diepere beschouwing, zij is dit: dat het geloof, hetwelk van Christus komt, zijn eigen geloof—zijn leven—is.

Wat was het leven van Christus op aarde? Was het niet een leven des geloofs? Was Hij niet van den Vader volstrekt afhankelijk? Heeft Hij niet gezegd: "De Zoon kan niets van zichzelven doen tenzij Hij den Vader dat ziet doen?" En wederom: "Ik kan van Mijzelven niets doen. Gelijk Ik hoor oordeel Ik, en Mijn oordeel is rechtvaardig: want Ik zoek niet Mijnen wil, maar de wil des Vaders, die Mij gezonden heeft." En nogmaals: "De woorden, die Ik tot u spreek, spreek Ik van Mijzelven niet, maar de Vader, die in Mij blijft, dezelve doet de werken." Deze verklaringen, wat kunnen zij anders zijn dan uitingen en beschrijvingen van het geloof? Van den Vader zich afhankelijk te gevoelen, te weten, en in dat gevoelen en weten te handelen, te doen, te leven—dat is toch van het geloof niet te onderscheiden, is gewis met het geloof eenzelvig. En zoo waren al Zijne werken in en door het geloof gedaan.

Treffend wordt dit gezien in de opwekking van Lazarus en in het gebed bij diens graf gedaan: "Vader, Ik dank U dat Gij Mij gehoord hebt, doch Ik wist dat Gij Mij altoos hoort." Daarover zegt de diep in Gods Woord blikkende Stier: "Niet in onmiddelbaar bezit der almacht werkt de mensch Jezus deze krachtdaden, maar werkelijk, zooals alleen den stand der vernietiging past, als een mensch ons gelijk, door gebed en geloof—zoodat het wonderdoen van anderen, vóór en na Hem, zich van het Zijne onderscheidt slechts daardoor dat Hij alleen de volkomen geloovende, altijd verhoorde is als de Zoon des Vaders."

Deze beschouwing van Jezus als man des geloofs, als alles werkende door het geloof, wordt hierdoor gesteund dat Hij, gesproken hebbende van den Vader die in Hem blijft als de werken doende, laat volgen: "Voorwaar zeg Ik u, die in mij gelooft, de werken die Ik doe zal hij ook doen." En dit duidt tweeërlei aan: dat de werken die Hij deed, deed Hij door geloof aan den Vader die in Hem

was; en dat de werken, die door de Zijnen worden gedaan, zij evenzoo moeten doen door het geloof aan Hem, die in hen is.

Dit leven nu des geloofs, dat Christus leidde, ziet, dat is het dat Hij deelachtig maakt dengene die begint en ook voortgaat te gelooven. Het geloof dat uit Hem is is hetzelfde dat in Hem is—in Hem als bezitter van het geloof, hetwelk Hij als levensinhoud eigent. En alzoo wordt vervuld hetgeen geschreven staat, dat uit Hem en door Hem en tot Hem alle dingen zijn. En zoo is Hij het hoofd des lichaams, namelijk der gemeente, Hij die het begin is, de eerstgeborene uit de dooden, opdat Hij in allen de eerste zou zijn.

Hierin ook komt geloof in Hem als geloofsvoorwerp overeen met geloof uit Hem als geloofsgever, hierin, dat Hij als voorwerp des geloofs door den geloovige wordt beschouwd als hebbende het geloof in zichzelf en als deelende het mede aan degenen die daarom tot Hem opzien. En als Hij het dan mededeelt, dan deelt Hij Zichzelf mede. Hij geeft wat Hij is en Hij is wat Hij geeft, weshalve de apostel, verhalende van Zijn wondervolle geloofsweg zegt: "De genade onzes Heeren is zeer overvloedig geweest met geloof en liefde die er is in Christus Jezus."

Uit wat zoo even gezegd is, dat Christus het geloof, dat in Hem is, meedeelt aan degenen die daartoe naar Hem opzien, ontstaan twee vragen. Die zijn: (1) Of dan het opzien tot Hem om geloof niet reeds het geloof zelf is? (2) Of dan ons geloof, als het is het geloof van Christus aan ons meegedeeld, niet uitloopt hierop dat het Christus is die in ons gelooft en niet wijzelven die gelooven?

Op de eerste vraag dient geantwoord, dat het opzien tot Christus om geloof, eene beweging is van de door den Geest gewrochtte wedergeboorte, die de eerste mededeeling is van Christus leven, waaruit het geloof aan Hem komt als een tweede, als een verdere mededeeling van Zijn leven. En het opzien naar Hem om geloof is nog niet het geloof zelf, is eene zielsbeweging naar het geloof, die dan gewisselijk daarop uitloopt. Het is als wanneer de knop die een bloem moet worden, van af den tak der plant zich aan de zon aanbiedt om de stralen op te vangen en door innemen er van tot een bloem te rijpen.

Op vraag 2 is het antwoord: Wanneer wij gelooven, gelooven door Christus die ons het geloof geeft, gelooven ook met hetzelfde geloof dat het Zijne is, dan is het Christus die in en met ons gelooft—wij aan Hem, Hij in ons aan God, zoodat ons geloof immer een godmenschelijke daad is—onze daad wel maar die immer de voortzetting is van Zijn geloof, de werking van Zijn opstandingsleven in ons. Dit blijkt uit Paulus voorstelling van het geloof dat Hij voor de Efeziërs afbidt, de versterking van hun inwendigen mensch door den Geest naar den rijkdom van Gods heerlijkheid, opdat Christus door het geloof in hunne harten wone. Dat is—de inwendige mensch, de wedergeborene, het orgaan; de versterking door den Geest, het middel; de inwoning van Christus, het doel; dat doel eenzelvig met het geloof. Niet alsof het geloof die inwoning teweeg brengt; die inwoning is het geloof zelf. Is het nu zoo dat het geloof niet alleen is geloof in Christus, maar ook geloof uit Hem, en nog meer—is het zoo dat het is Christus zijn eigen geloof, Zijn geloofsleven, aan ons mededeelende, dan blijkt, en ook zoo alleen blijkt, waarom het geloof de kracht heeft om zoo groote dingen te doen als bergen in de zee te werpen. Het is Christus zelf die dat doet in en door den geloovige. Treffend zegt in dit verband Godet, dat er niet van Abraham gezegd wordt hij geloofde de belofte van God maar: God. "Het voorwerp van zijn geloof toen hij de belofte omhelsde was God zelf—Zijne waarheid, Zijne getrouwheid, Zijne heiligheid, Zijne goedheid, Zijne wijsheid, Zijne kracht, Zijne eeuwigheid. Want God was geheel in de belofte die van Hem uitging. Door ééne belofte aan te grijpen, greep Abraham bij voorbaat allen aan; want de God der beloften aangrijpende was hij voorts in bezit zelfs van die welke slechts in de verste toekomst konden worden geopenbaard en verwerkelijkt."

Ten slotte zij nog gewezen op des Heilands eigen Woord: Die in Mij gelooft (als voorwerp des geloofs) heeft (niet verkrijgt of zal hebben, maar heeft) het eeuwige leven. Hij heeft het met dat hij gelooft en is alzoo het eeuwig leven vrucht van het gelooven in Christus. Hij krijgt het leven echter ook als de grond waaruit het geloof groeit. Waarop ook past hetgeen Johannes schrijft: Dit is de getuigenis dat God ons het eeuwige leven gegeven heeft en ditzelve leven is in Zijnen Zoon.

Deze gansche beschouwing van het geloof was ook dat van den gezaligden Adolphe Monod in een van zijne doodbedstoespraken: "Het geloof is niets anders dan de kracht van God ter beschikking van den mensch gesteld."

De Chronologie van het Oude Testament.

IV.

Ongeveer negen jaren geleden stelde het Bestuur van het College der Vrije Kerk te Glasgow een onderzoek in naar de orthodoxie van Prof. George Adam Smith. In de verdediging van de houding, die hij tegenover den Bijbel innam, schreef hij: Genesis stelt het bouwen van den Toren van Babel op 2564 jaren v.C. volgens den Hebreeuwschen Bijbel, of 3166 jaren v.C. volgens de Septuaginta, en beweert dat de aarde toen van eenerlei spraak was. Doch men heeft inscripties in de Sumerische, Babylonische en Egyptische talen ontdekt, die veel ouder zijn. Derhalve kunnen de eerste hoofdstukken van Genesis, volgens de chronologie alleen, niet werkelijke geschiedenis zijn.

Hij neemt dus stilweg aan, dat de Babylonische en Egyptische chronologie correct is, en derhalve die van den Bijbel verkeerd moet zijn. Wij hebben reeds erop gewezen, dat de gegevens in Gen. 11 zoodanig zijn, dat niemand met onfeilbaar gezag, daaruit den datum van den Toren-bouw vaststellen

kan, en dat zelfs de getallen in de Septuaginta nauwelijks aan al de eischen voldoen. Ook hebben wij met een enkel woord eraan herinnerd, dat de oudste chronologiën voor ons niet bewaard zijn. Volgens de "Encyclopedia Brittanica" berekenden de Babyloniers hun tijd naar Nabonassar 747 v.C.; de Grieken naar de Olympiaden, en wel van 't jaar toen Coraebus bij de Olympische spelen de overwinning behaalde, 776 v.C.; en de Romeinen naar de grondlegging van Rome 753 v.C. Verder dan de 8ste eeuw voor C. rusten alle berekeningen op gissingen en veronderstellingen.

Toen Herodotus in de 5de eeuw v.C. Egypte bezocht, noemden de priesters hem twee koningen van historisch belang, één waarvan toen geen 900 jaren gestorven was, en toonden hem een papyrus-rol bevattende de namen van 330 koningen, die zij echter van geen belang beschouwden. Velen dezer konden kleine vorsten geweest zijn, die gelijktijdig in verschillende deelen des lands geregeerd hadden. Hoe vertrouwbaar deze priesters waren, zegt Urquhart, blijkt daaruit, dat zij Herodotus vertelden, dat sedert den aanvang van 't koningschap in Egypte de zon opgegaan was waar zij onderging, en onderging waar zij opgegaan was.

Manetho, een Egyptische priester, die in de 3de eeuw v.C. leefde, gaf op verzoek van Ptolomeus II eene chronologie van Egypte uit, die hij verklaarde getrokken te hebben uit oorspronkelijke stukken. Hoe vertrouwbaar die autoriteiten waren blijkt uit 't volgende: Er bestond eene regeering van goden voor 13,900 jaren; daarop volgde eene van halfgoden voor 1,255 jaren; toen eene van koningen voor 1,817 jaren; toen eene van Memphitische koningen voor 1,790 jaren; toen eene van 10 Thinitische koningen voor 350 jaren; toen eene van geesten der helden voor 5,813 jaren; eindelijk eene van 30 dynastiën voor 5,000 jaren,—dus had Egypte eene regeering gedurende 30,000 jaren. Rawlinson, een archeoloog van beteekenis, zegt, dat egyptologen eenparig belijden, dat zoo iets als chronologie bijna niet op de monumenten bestaat. Ook Mariette, een bekwame egyptoloog, zegt dat de egyptenaars nooit een chronologie bezaten.

Met de chronologie van Babylonië is het niet beter gesteld. Berosus, een priester van Bel, die mede in de 3de eeuw v.C. leefde, gaf eene chronologie, die nog meer fantastisch is dan die van Manetho. Volgens hem zouden 10 koningen 432,000 jaren, 86 koningen 33,080 jaren en 8 Medische koningen 224 jaren, enz. geregeerd hebben. Men beweert, dat de geheele historische periode van Berosus niet verder terug gaat dan 2,245 v.C. Daar wij nu hoegenaamd geen vertrouwbare chronologie van Egypte en Babylonië uit den ouden tijd bezitten, vanwaar haalt men dan die berekeningen op grond waarvan Prof. Smith en anderen willen, dat wij de verhalen des Bijbels voor onhistorisch houden moeten?

Prof. Hilprecht eischt van 6,000 tot 8,000 jaren voor de stichting van de oude stad Nippur in Babylonië. Hij beschrijft nauwkeurig de opgravingen dier stad. De bovenste lagen vertoonen de ruïnen van een tempel uit den tijd der Parthen 200 v.C. Onder deze laag volgen na elkander de ruïnen van drie torens met bestraatingen, die verschillende perioden vertegenwoordigen. Onder dezen, ongeveer in 't midden, vindt men eene bestraating uit baksteenen, die den naam dragen van Naram-Sin. Beneden deze op eene diepte van 31 voet door eene laag van zand en modder, totdat men de natuurlijke oppervlakte der aarde bereikt, vindt men eene andere bestraating, die eene oude stad veronderstelt. Deze zijn de feiten; welke zijn nu de gevolgtrekkingen van Hilprecht?

Hij begint zijne berekeningen met te zeggen, ongetwijfeld nam het eeuwen voor een volk om een ander volk te onderwerpen. Nabonidus (550 v.C.), de laatste koning van Babylon, vond bij de herstelling van een ouden tempel eene inscriptie verhalende, dat Naram-Sin de stichter ervan was, en dat dit 3,200 jaren vóór zijn tijd was. Dit neemt men aan als uitgangspunt; 3,200 plus 550 zijnde 3750; derhalve Naram-Sin leefde ongeveer 3,800 jaren v.C. De bestraating van Naram-Sin is bedekt met 36 voet puin, dat 3,800 jaren vertegenwoordigt, derhalve zal wel de 31 voet puin dat de benedenste bestraating bedekt, ongeveer een gelijk getal jaren vertegenwoordigen. Derhalve vinden wij in dezen puinhoop eene geschiedenis van ongeveer 8,000 jaren v.C. vertegenwoordigd. Hilprecht zegt: "Ik aarzel daarom niet om de stichting van den tempel van Bel en de eerste nederzetting van Nippur ergens tusschen 6,000 en 7,000 v.C., mogelijk zelfs vroeger, te dagteekenen." Op zulke gronden rust de ouderdom van Nippur en hare stichters.

Prof. Winckler van Berlijn, schrijvende over de ontdekking van het fondament geschrift van Naram-Sin, zegt: De wijzen van Nabonidus konden hem geen bevredigend antwoord geven op zijne vragen omtrent den tijd waarin Naram-Sin leefde. Lijsten van koningen, die tot op Sargon I terug gingen bestonden niet meer. Hun antwoord was, dat het geschrift afkomstig was van een overouden koning; eindelijk op herhaalde aanvraag van Nabonidus noemden zij hem 3,200 jaren, waarmede hij zich tevreden stelde.

Urquhart vraagt, of men zich een mensch kan denken, die ons zeggen kan, wat 3,200 geleden gebeurd is? Doch afgezien hiervan, zegt hij, hebben Assyriologen van geen geringen stand, en anderen behoorende tot de school van Prof. Smith den datum van Naram-Sin prijsgegeven. Hilprecht heeft ervan afgezien. Winckler verwerpt dien als belachelijk. Toch wil Prof. Smith, dat wij op bloote veronderstellingen, die uit onze onkunde ontstaan, de historische waarde van 't bijbelsch verhaal van den torenbouw verwerpen moeten.

Prof. Winckler wijst er op, dat de steenen van Naram-Sin en Sargon gevonden worden onmiddellijk onder de muren afkomstig van de eerste ons bekende koningen van Ur, zoo dat eerstgenoemden door geen alte lange tusschenruimte van de laatstgenoemden gescheiden konden zijn. Hij meent, dat het getal door de wijzen van Nabonidus genoemd met ten minste 1,000 jaren verminderd moet worden, en voegt erbij "tot dit tijdperk behooren zij ook palaeografisch beschouwd."

Op eene andere plaats zegt Winckler, dat de oudste inscripties ons toonen, dat 't land opgebroken

was in een menigte van stedelijke rijken, en onder dezen wordt geene melding van Babylon gemaakt, zoodat deze een betrekkelijk jonge stad moest geweest zijn. Later verrees in Noord Babylonië een rijk, dat Zuid Babylonië met 't daaraanliggend Oosten onderwierp (circa 2,500 v.C.). Dit rijk werd door een Z. Babylonische van Sumer en Akkad (2,600 v.C.) opgevolgd. De stichter van Babylon is Sargon van Akkad (N. Babylonië), die haar tot hoofdstad van zijn rijk en zetel van de vereering van Marduk maakte.

Wij hebben reeds vroeger op de mogelijkheid gewezen, dat de oudste overblijfselen van Nippur uit een tijd vóór den zondvloed dagteekenen kunnen. F. A. Jones (Numbers in Genesis) noemt de volgende feiten, die deze meening schijnen te staven : 1). Deze ruïnen verschillen van alle andere plaatselijke ruïnen, daar zij 28 voet beneden de oppervlakte van het omliggend land gevonden worden. Dit wettigt de gevolgtrekking dat toen de stad van Naram-Sin gebouwd werd, ten gevolge van een vloed, het gansche land opgevuld was met een laag modder en zand ter diepte van 28 voet. 2). Het eerste gebouw, dat opgericht werd over de ruïnen van de oudste stad, had eene bijzondere gebouw op een zekere plaats der fondamenten; daaronder nu vond men een oud riool, dat ingevallen was, aanwijzende dat er een bepaalde breuke was tusschen het eerste en het tweede gebouw, d.i. dat het tweede opgericht werd toen het eerste vergeten was. 3). De bestraating van den derden toren werd speciaal verhoogd door 8 voet klei, die in steenen gevormd, maar door het water opgelost waren. Gelijksoortige klei bedekt de oudste overblijfselen, waar ongetwijfeld een oude muur gestaan had. Zijne gevolgtrekking is, dat wij te Nippur overblijfselen vinden van vóór en na den zondvloed; want daar wij geen ouder spoor van den mensch ergens elders dan alleen hier aantreffen, schijnt het redelijk te besluiten, dat wij hier het getuigenis hebben van eene overoude beschaving, die door den vloed verstoord werd.

Wat nu den ouderdom der inscripties in drie talen, die den ouderdom van den torenbouw wederspreken, betreft, wijst Urquhart erop, dat Gen. 11 : 1 zegt, "de geheele aarde was één van lip en één in woorden," d.i. de termen waren dezelfde en de uitspraak dezelfde. Maar juist deze twee zaken scheiden de talen van elkander. Nieuwe termen worden ingevoerd en de ouden, die blijven, worden in de uitspraak gewijzigd. Zoo gingen alle natiën van een middenpunt uit, nemende met zich (wat de wetenschap stilzwijgend voorbijziet) de kennis, de gewoonten, de kunsten, en bijgelooven van Babylon. Alle vooruitgang nu in de kennis der verschillende rassen bevestigt het bijbelverhaal, dat de natiën van Babylonië gekomen zijn. De jongste onderzoekingen hebben bewezen, dat zelfs de beschaving en schrift van Egypte uit Babylonië afkomstig zijn. De oude wereld had slechts één schrift. Semieten en Akkadiers gebruikten dezelfde teekens, terwijl zij die op verschillende wijze lazen : b.v. het teeken van "een voet" duidde voor beiden "loopen" aan, ofschoon zij het op verschillende wijze uitspraken.

Wat de chronologie van Egypte betreft, laten wij Dr. M. G. Kyle, een hedendaagsche archeoloog en egyptoloog van beteekenis, spreken. In een artikel over "Reckless Chronology," verschenen in de "Bible Teacher and Student" van Mei 1904, wijst hij op het onbetrouwbare van de datums door Dr. Flinders Petrie aan zijne egyptische ontdekkingen toegekend. De geleerde Dr. draagt bij 't egyptisch volk den naam van "Vader van Potten," wegens zijne hartstochtelijke verzameling van potten en potscherven, waaruit hij de chronologie van Egypte samenstelt. Uit deze overblijfselen, in 1904 te Ballas en Negnada ontdekt, stelt hij het tijdperk der egyptische koningen op 4,782 jaren v.C., voorafgegaan door een vóór-historischen nevelachtigen tijd, die niemand weet waar hij begint. Deze groote, ruwe, met de hand-bewerkte en soms halfgebakkene aardenpotten, sommigen rond en anderen langwerpig, waren doodkisten waarin lijken opgevouwd of samengebogen, of ook ontvleesde beenderen in bundels gebonden, gelegd werden. Omdat men nu in Egypte gebalsemde lijken in sierlijke kisten besloten en in graftomben geborgen vindt, besluit Dr. Petrie, dat de genoemde potten en lijken tot vóór-historische volken behooren en bouwt daarop zijne egyptische chronologie.

Dr. Kyle vraagt, of deze nu de eenige mogelijke verklaring van die potten zijn ? Konden dezen niet evengoed aanduiden begrafenissen van oude volken, die nog in historische tijden onder de Egyptenaars leefden ? In Amerika begraven de Indianen nog heden hunne dooden op dezelfde wijze, als toen de blanken 400 jaren geleden met hen in aanraking kwamen. Ook kunnen die egyptische potten evengoed de gewoonten van een vreemd volk, of van krijgsgevangenen en slaven, of van immigranten in historische tijden vertegenwoordigen. Als een toekomstige archeoloog in Amerika lijken van afrikaansche en chineeze volken ontdekt, kan hij even goed besluiten, dat hij met vóór-historische begrafenissen te doen heeft.

Nog eene andere veronderstelling is even mogelijk. Deze potten kunnen even goed aanduiden de wijze, waarop de massas der armere Egyptenaars hunne dooden begroeven, toen koningen, edelen en rijken in historische tijden hunne dooden lieten balsemen en in deftige graftomben bergen. Slechts een gering deel van de millioenen der egyptische dooden konden toch gebalsemd en in praalgraven gelegd zijn. Wat werd er van de overigen ? Ook de ontvleesde beenderen, die in bundels gebonden zijn, bewijzen niets, want zelfs christenen in de West Indies doen even als de Egyptenaars deden. Zelfs de ruwe wijze waarop de potten vervaardigd zijn bewijzen niets, want potten van dezelfde kwaliteit vindt men samen met potten uit den tijd van de koningen der eerste dynastie, naast stukken van uitnemenden vorm, schotels en vazen van alabaster, lei, vulkanisch asch, en zelfs van harde graniet uit Assuan, die, wat kunst en bewerking aangaan, in onzen tijd niet te overtreffen zijn. Als nu deze potten in historische tijden bestonden, hoe kunnen zij dan getuigen van vóór-historische tijden, wanneer zij elders gevonden worden ? Welke verschil-

lende soorten van potscherven worden niet tegenwoordig bij elkander gevonden?

Doch hierbij komt nog dat Prof. Petrie, volgens Dr. Kyle, zelf de ongegrondheid zijner theorie bewezen heeft, door zijne opgravingen in 1899—1900. Rondom het graf van Khasikhemui, een koning van de tweede dynastie, vond hij een groot aantal graven van huis- en andere bedienden, of van aanhangers van een of andere soort van dezen koning. In een dezer graven, dat nog ongeschonden was, vond hij het lijk van een persoon uit de tweede dynastie in dezelfde saamgebogene houding, die Prof. Petrie gehouden had voor een essentieel deel van de getuigenis, die een vóór-historisch volk van onbekende en waarschijnlijk ongehoorde oudheid moet bewijzen! Deze overhaastige conclusie van Petrie, zegt Kyle, werd, waar het den Bijbel gold, de wereld door gebazuind, terwijl de wederlegging langzaam achterna moet gaan.

Laat mij hier bijvoegen dat de oudere inwoners onzer binnenlanden zich nog herinneren, hoe de kleurlingen hunne dooden zonder doodkisten begroeven, door een der wanden van het graf te ondergraven, het lijk in die holte te leggen, en de opening met planken of takken te bedekken, voordat het graf ingevuld werd. Velen zullen zich wellicht ook herinneren de gewelfde graven van boschjesmans gezien te hebben, waarvan sommigen volgens de ouden in historische tijden aldaar in zittende houding begraven zijn. Een toekomstige archeoloog zou ook kunnen meenen, dat hij hier met vóór-historische tijden te doen heeft; daar zij ten hoogste slechts *vóór-historische gewoonten* aanduiden.

Kyle verklaart verder, dat de berekeningen der egyptische en babylonische archeologen op zeer onvoldoende getuigenis rusten. Vroeger dan 1892 jaren v.C. is er in de egyptische geschiedenis geen werkelijken datum; verder terug is er niets dan onzekerheid. Ongeveer een halve eeuw geleden stelde Lepsius 3 regeeringen voor 100 jaren vast, en veronderstelde, dat alle koningen op elkander volgden en geenen gelijktijdig regeerden. Zoolang heeft men dit geloofd, dat velen er nooit aan denken, dat dit eene loutere veronderstelling zonder eenig bewijs is. (Gedurende de laatste 100 jaren heeft Engeland niet minder dan 6 regeeringen beleefd). Op geene betere gronden rust de berekening van Hilprecht, ten opzichte van de oudheid van Babylon, waar hij in 't meten van de grondlagen, die de bestraatingen van Nippur bedekken, aanneemt, dat de verwoesting naar mathematische tusschenruimten geschied is.

Kyle houdt de theorie van Prof. Green, dat de geslachtslijsten in den Pentateuch niet voor chronologische einden in den strengen zin bedoeld zijn, voor bewezen, en meent dat men volkomene vrijheid heeft om eenig bewezene oudheid van wereldgebeurtenissen aan te nemen; doch hij voegt erbij, dat deze vrijheid niet tot een grond voor roekeloos wagen en zorgeloosheid in het dateeren van oudheden gemaakt moet worden.

De buitensporige jaartallen der geleerden hangt ongetwijfeld samen met de neiging om de evolutie theorie op het gebed des geestes en der zedelijkheid toetepassen. Jones wijst erop, dat de veronderstelling, dat de mensch uit den dierlijken toestand ontwikkeld is door geen vastgesteld feit bevestigd maar door velen wederlegd wordt. De vroegste menschelijke overblijfselen vertoonen een intelligentie en physischen bouw ver boven het hoogste dier, en het laagste type van den mensch, dat nog ontdekt is, is niet lager dan van bestaande rassen, die van eene hoogere beschaving ontaard zijn. Dezen worden dan ook juist gevonden in streken, die ver verwijderd zijn van de erkende eerste middelpunten van beschaving; en menschen die zoo ver doolden konden wel ontaarden. Veel wordt ook gemaakt van de steenen werktuigen die ontdekt zijn, en waaraan sommigen 100,000 of zelfs 1,000,000 jaren toekennen, omdat men meent dat zij deposita zijn uit een veronderstelde ijsperiode, die de wereld gekend zou hebben. Er zijn echter anderen, die eene korteren tijd voorstaan, omdat zij meenen dat de grond waarin deze werktuigen gevonden worden door rivieren na de ijsperiode samen gedreven werden. Doch een snelwerkend onheil als de zondvloed, door den Bijbel verhaald en door de overlevering bevestigd, geeft eene oplossing, die meer waarschijnlijkheid bezit.

Hij beweert verder dat het argument ontleend aan den Sothischen cirkel van 1,460 jaren geen steek houdt, omdat het sterrekundig bewezen kan worden, dat slechts ééne berekening (niet 2 of 3) op waarneming berustende, zooals men aanneemt, mogelijk is. Even eens is het met de getuigenis aan de groote Pyramide ontleend, welker ingang beraamd is om de juiste orientatie van 't gebouw vast te stellen. Door dien ingang was de noordstar bij haren laagsten doorgang van den meridiaan zichtbaar; en dit bepaalt den datum als 2,174 v.C. De positie van den ingang $24\frac{1}{2}$ voet ten Oosten van het centrum van het gebouw, is het verschil der ster van het zuivere Noorden, toen de hellende ingang gemaakt werd, en kan niet verwijzen naar 't eenig ander alternatief, 3,400 v.C. Ook wijst hij erop, dat de jongste catalogus van Babylonische oudheden, door het Britsch Museum uitgegeven, den vroegsten datum ervan aangeeft als 4,000 v.C. Dit toont de neiging om de tijdperken te verkorten; en elke nieuwe ontdekking strekt om ze eer te verminderen, dan te verlengen.

Neemt men nu een overzicht van hetgeen gezegd is omtrent de chronologie van den Bijbel en die van Egypte en Babylonië, dan blijkt het, dat terwijl wij toegeven moeten, dat wij de chronologie des Bijbels niet verstaan, wij hetzelfde beweren kunnen ten opzichte van de chronologie van Egypte en Babylonië. Oppert, een der oudste en grootste assyriologen, wraakt zelfs de chronologie die men opstelt uit den eponymen-kalender. 't Is waarschijnlijk, zegt Kyle, dat het stelsel van oud-oostersche chronologie op een ander beginsel dan het onze rust; wanneer dit beginsel eenmaal ontdekt wordt zullen fouten gecorrigeerd worden, waar wij die 't minst verwacht hebben.

In eene toespraak bij eene andere gelegenheid gehouden wijst Kyle op de onmogelijkheid, om, waar de voorhanden zijnde materialen uit kleine stukjes van elke klas bestaan, eene wetenschappelijke classificatie ervan te maken. Toch meent men langs

dien weg de beschaving dier oude tijden te kunnen verstaan, vergetende dat veel meer verloren gegaan is dan men bezit. Deze dwaasheid is even groot als wanneer iemand na 2,000 of 3,000 jaren onze tegenwoordige beschaving zal willen samenstellen uit een paar begraafplaatsen, uit stukken van monumenten, en uit hetgeen uit een dozijn kantoren geveegd is. Een muis had zich thuis gemaakt in eene lade in zijn studeerkamer, en uit een zijner preeken zich een nest vervaardigd, door die in kleine stukjes te breken. Al de stukken waren er, en op elk was een letter of een woord duidelijk te lezen; doch wie kon daaruit de preek herstellen? Evenmin kan de archeoloog, waar de meeste stukken ontbreken, ons de beschaving der oudheid terug geven. In de letterkunde zoowel als in de archeologie staat het geheel niet gelijk aan de som der deelen.

Voorts wijst Kyle op de onbillijkheid, waarmede de Bijbel behandeld wordt. Er zijn tallen van voorbeelden, waar de monumenten den Bijbel bevestigen; doch hoe zelden hoort men daarvan gewagen. Men plaatst den Bijbel in de bank der gevangenen, hoort alle getuigen tegen hem, maar sluit allen buiten, die ten gunste van hem getuigenis kunnen afleggen.

Hij eindigt zijne toespraak als volgt: Ik heb een lieve oude vriend, die mij veel uit zijne kinderjaren vertelde; het volk waaronder hij woonde, de taal die men sprak en de gebeurtenissen die plaats hadden. Ik beminde hem. Doch anderen kwamen mij vertellen, dat ik hem niet vertrouwen moest, waar hij mij dingen uit zijne jeugd verhaalt; want hoewel hij een goede zedemeester was en mij wel onderwezen had, hij in de vertelsels zijner kinderjaren veel uit zijne verbeelding haalt. Ik ging naar die oude buurten, zag de plaats en het landschap waar hij woonde, doorzocht de oorkonden zijner kinderjaren, ging zelfs in de begraafplaatsen en las de namen op de grafsteenen om te zien, of het volk waarvan hij sprak wel ooit geleefd had. Ik kwam terug overtuigd, dat mijn oude vriend belasterd is geworden, en nu vertrouw ik hem meer dan ooit. Die vriend is de oude Bijbel, die mij zooveel uit zijne kindsheid vertelde, van het volk dat toen leefde, van het land, van de gewoonten en manieren dier tijden, van de begraving der dooden, en mij zelfs den naam noemde van het volk, dat toen leefde. Doch er kwamen eenigen die mij zeiden: "Hij is wel een goede zedeleeraar, maar in zijne vertelsels van feiten is hij een verdichter." En zoo gingen wij archeologen de zaak onderzoeken; wij gingen naar die landen, groeven de oude steden op, onderzochten de oude begraafplaatsen, zagen de namen op de grafsteenen, doorzochten de oude oorkonden betreffende de gebeurtenissen zijner kinderjaren, vernamen de getuigenis der buren in den omtrek, en in geen enkel geval werd hij ooit tegengesproken. Wij zijn teruggekomen, geloovende dat het zedelijk onmogelijk is, dat hij zoo veel liegen kon zonder ooit betrapt te worden.

C. F. J. M.

Enkele onzer Gezangen-Dichters.

I.

J. SCHARP.

Hij is de man, wiens naam onder de voorrede van onze Evangelische gezangen staat, en die niet alleen als scriba van de commissie, welke den bundel samentestellen had, de Kerk diensten bewees, maar zelf ook een achttal gezangen leverde, welke in den bundel opgenomen zijn. Voorts is hij de man aan wiens naam de herinnering kleeft van een leerrede te hebben geschreven in welke de letter r in 't geheel niet voorkwam, en van een andere leerrede van begin tot einde in dachtmaat te hebben uitgesproken. In 1756 geboren, is hij na eene bediening rijk aan beroeringen, op zeventig-jarigen ouderdom in 1826 emeritus geworden, en is twee jaren daarna te Rotterdam gestorven, alwaar hij meer dan een kwart eeuw de gemeente bediende.

Hij werd geboren uit een roemrijke familie, met vertakkingen in verschillende Europeesche landen. In de gedachtenisrede zijner vijf-en-twintig-jarige ambtsvervulling sprak hij, naar de mode van dien tijd, zóó over zijn familiestam: "Een geslacht waarin verscheiden eeuwen de handel bloeide, aanzienlijke krijgsposten bekleed, de aartsbisschoppelijke myter en de hoogleeraarstabbaard gedragen zijn, dat in meer dan één land beroemd en waarvan in Duitschland ééne tak veradeld is." Nu klinken zulke woorden zonderling in onze ooren, als van den kansel door den prediker over zichzelf gesproken wordt. Maar andere tijden, andere zeden; en de hooggeborene Scharp, die tot het einde zijns levens aan ijdelheid en aan de zucht naar groote eer leed, wilde doen verstaan, dat wat ten minste afkomst betrof, daar weinig gemeen was tusschen hem en zijne collega's in de Evangeliebediening. Immers in het einde van de achttiende eeuw, toen jongelingen van goeden huize om verscheidene redenen al meer afkeerig werden van het ambt, grepen zij, die uit den lageren stand waren, te gereedelijker daarnaar. "Geen korter weg tot eer dan de theologie." "Een smit de mooker, een snijder de schare, een knoopemaker de naalde te zwaar vallende, dreigt aanstonds de geleerde wereld om predikant te willen worden, en wort van het onweetende graauw met blijdschap aangenomen."

Scharp maakte aanspraak op een plaats onder de letterkundige en wetenschappelijke mannen van zijn tijd, maar met uitzondering van het achttal gezangen door hem voor den gezangbundel geleverd, heeft

zijn letterkundige arbeid even weinige beteekenis als zijn wetenschappelijke. Als prediker echter verwierf hij grooten roem, en men stroomde steeds toe naar de plaats waar hij preekte. Als student, nog geen achttien jaren oud, deed hij zijne eerste prediking over Rom. 12 : 9a : "De liefde zij ongeveinsd," en de indruk dezer rede was zoo gunstig voor hem, dat hij, drie jaren later proponent, terstond werd uitgenoodigd om te St. Annaland op beroep te komen prediken, hetgeen ten gevolge had, dat hij op zijn twee-en-twintigsten verjaardag aldaar het predikambt aanvaardde. Een van zijne eerste ondernemingen in die gemeente was de invoering van de nieuwe Psalmberijming in plaats van Datheens berijming. Nu had deze invoering in andere gemeenten grooten tegenstand en ernstige ongeregeldheden verwekt, maar ontevreden met Datheens lamlendige verzen, vroeg hij : "Wie zou met Mephiboseth willen hinken, als hij met David huppelen kan ?" Hij begaf zich aan de taak en leverde op den dag van invoering een leerrede, welke vermaardheid verkreeg, maar zeker in onzen dag niet zonder een glimlach van den kansel zou aangehoord worden. De aanhef luidde : "Geliefde Christenreien ! God, de lofwaardigste, die onder de lofzangen van Zijn volk woont, zij onze Psalm en ons lied." En in de rede kwamen de volgende uitdrukkingen voor : "Godverloofde Christen-zingers! de Eeuwige gezegende Geest van God ontvlamme onze eer en harten en make ons Psalmen tot een liefliike druif in Kanaän en een blijden voorsmaak der hemelsche hallels !...... Hier vindt gij staven voor de woestijn, bruggen over de Jordaan, en gesnaarde cythers voor den hemel." In diezelfde gemeente moest hij eenige malen een afdeeling soldaten het woord verkondigen, en dat geschiedde in dienzelfden trant : "Braave en edelaartige helden! Hoog en weledele gestrenge heeren bevelhebberen! en gij allen rechtschapenen soldaaten ! regte hand der Staaten! Staale vuist van Neerlands Leeuw! van allerlei rang, ouderdom of godsdienst, Landgenooten! Medechristenen ! vergunt mij, enz."

In zijne tweede gemeente heeft hij, door zijn liefdevol hart verleid, een onvoorzichtige daad begaan, welke hem gedurende verscheidene jaren verdriet en onrust bezorgd heeft. De Roomsche priester van het dorp was namelijk gestorven, en Scharp was onder hen die de begrafenisplechtigheid bijwoonden. Gewoon om bij alles wat zijn hart bewoog, naar de pen te grijpen en zijne aandoeningen in een vers lucht te geven, schreef hij een grafschrift op zijn dooden vriend en zond het aan diens broeder. Daarin werd o.a. verklaard :

"Hier rust in heilige aard des priesters koud gebeente,
Met tranenvogt bedauwt der schreiende gemeente,
Zij mist haar trouwen gids, haar leeraar en haar vrind,
Van al wat Christen heet, van God en mensch bemind.

* * *

Hij bleef der ouden staf, de leidsman hunner kindren.
Hij was der blinden oogen, der lammen voet en hand."

Dit stuk werd door de pers verspreid, en weldra werd Scharp aangeklaagd bij de classis (Ring), die meer dan een jaar zich met de zaak bezig hield, en eindelijk verklaarde, dat terwijl er zeer aanstootelijke dingen in het gedicht voorkwamen, zooals "heilige aarde," "trouwe gids," "oog der blinden," de schrijver deze uitdrukkingen bedoelde van toepassing te zijn niet op den persoon als priester, maar als mensch, en dat daardoor geen vergoelijking van de Roomsche leer was geschied. Daarmee kon de zaak nu wel een einde genomen hebben, maar geprikkeld door zijne tegenstanders bracht Scharp een van dezen voor het gerechtshof op een aanklacht van eerroof. Deze persoon had namelijk gezegd dat Scharp medegezongen had in de Roomsche Kerk met de begrafenis. Dit burgerlijk proces bleef aanhangig gedurende drie jaren, totdat eene toevallige ontmoeting der strijdende partijen het tot een schikking bracht.

Scharp blijft bij ons in gedachtenis, omdat hij de dichter is van Gez. 39 : "Jezus neemt de zondaars aan," van Gez. 52 : "Ik geloof in God, den Vader," van Gez. 123 : "Is dat, is dat mijn Koning ?", van Gez. 155 : "Zingt, gij afgelegen landen !", en van verscheidene andere bekende gezangen. Geen van deze liederen zullen wij uit onzen tegenwoordigen bundel, of als het tot een nieuwen bundel komen mag, willen missen. En daarom durven wij verwachten, dat Scharp in de Hollandsche Kerk onsterflijk blijven zal. Zijn geest werke onder ons voort, vooral op het gebied van de offerande des lofs. In de reeds vermelde preek bij de invoering van de Psalmberijming, sprak hij : "Verleert toch, mijne gemeente, dat naar, verdrietig lijmen, meer geschikt om u in slaap te zingen, dan om u vuurig van geest te maaken, en zingt de Psalmen naar hunnen eisch...... Wij schreeuwen toch in de Kerk Gode geene Nooten toe, maar men zingt zaaken."

DEEL XVIII, No. 10. STELLENBOSCH. OCTOBER, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

De Chronologie van het O. Testament.

In eene reeks van artikelen heeft onze medewerker, C. F. J. M., over dit belangrijk onderwerp zich uitgesproken. Wanneer ik nu het mijne daarover ga zeggen, dan is het niet, omdat ik iets kan bijvoegen bij wat op zoo bekwame wijze werd uiteengezet, maar omdat ik nu als in vogel-perspectief het geheele terrein wil overzien en alzoo wil samenvatten wat naar mijn oordeel de juiste beschouwingen hieromtrent zijn.

* * *

En *allereerst* bedenke men, dat de Bijbel niet bestaat uit een reeks van *notarieele* documenten, met overdreven accuraatheid opgesteld, ten einde gispende rechters en foutvindende advokaten te bevredigen. De Bijbel is een levend boek; en waar leven is, daar is schijnbare tegenstrijdigheid, tegenstelling, en toch samenwerking. Om de vreemde woorden te gebruiken co-ordinatie en co-operatie,—het eene deel geordend met betrekking tot het andere deel, elk deel samenwerkend met het andere en met het geheel. Het *doel* van den Bijbel is niet *natuurwetenschap* meetedeelen; daarom zoeke men dáár niet uitlatingen omtrent *natuurkundige* verschijnselen, die eerst in latere eeuwen werden opgehelderd; ook niet omtrent *historische* gebeurtenissen, die tot de heilsgeschiedenis in geen of in flauw verband staan. De Bijbel is het Boek dat bestemd is den mensch hemelwaarts opteheffen en het Koninkrijk Gods hier op aarde te bevorderen. 't Is eene geschiedenis van des menschen val en des menschen herstel, van een verloren Paradijs en een herwonnen Paradijs, van een Christus, die als Messias komen *moest*, die als Zaligmaker gekomen is, die als overwinnaar, heerscher, Heiland, Koning weer komen *zal*. "Amen, ja kom Heere Jezus," zegt de naar Hem uit- en opziende ziel.

Dr. Kuyper heeft het zeer treffend gezegd in zijn "Stone-lezingen":—

"Conflict tusschen *geloof* en *wetenschap* bestaat niet. Alle wetenschap gaat van het geloof uit, en omgekeerd geloof, waaruit geen wetenschap opkomt, is wangeloof of bijgeloof, maar geloof is het niet...... Wat astronomen of geologen, wat physici of chemici, wat zoologen of bacteriologen, wat historici of archeologen aan het licht brengen, moet, mits losgemaakt van de hypothese die zij er achter schoven, en van de conclusiën, die ze er uit getrokken hebben, als feit door u gecontroleerd, na controleering vastgesteld en in het geheel van uw wetenschap opgenomen worden."

* * *

En Dr. Parker sprekende over het Scheppingsverhaal in Genesis:—

"Ons leven kan worden gelezen van een standpunt *buiten* ons, en derhalve zijn we blijde te vernemen, wat de anatoom, de physioloog, de medicus te zeggen hebben: zij hebben recht tot spreken, en recht om gehoord te worden. Ons leven kan van *binnen* uit gelezen worden, en daarom heeten wij welkom den psycholoog, den metaphysicus, den theoloog. Laat ons allen hooren. Nu zegt ons Mozes: 'Ik ga de wereldgeschiedenis als *theoloog* beschrijven: ik neem een beslist theologisch standpunt in en wat ik bedoel vindt gij reeds in mijn eerste woord: 'in het begin schiep God hemel en aarde.' Hij zegt niet: 'ik ben geinspireerd, wat ik zeg wordt met goddelijk gezag en als afdoende gezegd, en gij moet het aannemen of voor altijd in de buitenste duisternis blijven.' Daarom is zijn verhaal vatbaar voor veel opheldering en uitbreiding."

Uit dit oogpunt beschouwd is de Bijbel geen gewoon boek, geen handboek over Israëlietische geschiedenis, zeden, godsdienst, dan alleen in zooverre zij in betrekking staan tot het heil der wereld als een geheel. Luther had recht toen hij zei: Er is maar één boek, de Bijbel, en één persoon in den Bijbel, de Christus. Zooals Prof. Gunning het eens uitdrukte: De heilsgeschiedenis is als een trechter—breed beginnende en steeds zich vernauwende—uitloopende op een tweeden trechter, die nauw begint, en al wijder wordt, totdat zijn omvang niet te meten is. Eerst zeer *breed*—schepping van den Mensch, de Menschheid, het groote geheel in Adam; dân uit Adam het geslacht in Abraham, het volk Israël; daarna de persoon van David, en eindelijk de Christus. En van den Christus uit het wereldomvattend Evangelie, dat de einden der aarde, het einde des Tijds bereikt. Alles in den Bijbel verhaald is hieraan ondergeschikt. Hoofdzaak is Verlossing. Bijzaak is wat wij Geschiedenis noemen, en bijzaak zijn ook die kleinere ter opheldering meegedeelde bijzonderheden aangaande personen, volkeren, gebeurtenissen, feiten.

* * *

Zoo komt het dan ook, dat de naamlijsten, geslachtslijsten, tijdberekeningen in den Bijbel voorkomende zoo verschillend worden beoordeeld. Die alles met accuraatheid wil verklaren, kan het onmogelijk verstaan, hoe bijv. de *geslachtslijst* in Mattheus met die van Lukas te rijmen is, en kan het nog moeilijker begrijpen, hoe bij Mattheus het *veertiental* zoo treffend op den voorgrond treedt: "Al de geslachten dan van Abraham tot David zijn *veertien* geslachten; en van David tot de Babylonische omvoering zijn *veertien* geslachten; en van de Babylonische overvoering zijn *veertien* geslachten." Geen *notaris* op aarde kan dit rijmen met de geslachtslijsten van het Oude Testament. En vergeten wij dit ook niet, dat *geen enkele naam* na Zorobabel in vers 13 en vervolgens *voorkomt in het Oude Testament*, en dat wij Lukas lijst met die van Mattheus moeilijk rijmen kunnen. Die dus de Ingeving der Heilige Schrift laat afhangen van de accurate overeenkomst van familie-registers, waarvan wij den sleutel niet hebben, moet weinig besef hebben van de *waarde* en het *gezag* van Gods Woord, als heilsopenbaring en als heilsgeschiedenis. Het *feit* is er, dat zoowel Jozef als Maria uit koninklijken bloede afstammen, hoe ook al de namen bij Mattheus verschillen van die bij Lukas voorkomende.

* * *

Dit geldt ook de Chronologie van het Oude Testament. Er zijn ten minste 180 berekeningen van den tijdsverloop tusschen Adam en Christus door Joodsche en Christelijke schrijvers geleverd. En allen beroepen zich op den tekst. Zoodra die 180 het met elkaar kunnen vinden, mogen ook wij het wagen onze adhaesie te geven aan de eene of andere dezer berekeningen. Die van zijn Bijbel een chronologisch Handboek wil maken, moet het maar met zichzelven rijmen. Hij zal het nooit tot een bevredigend resultaat brengen. En die op grond van niet-begrepene chronologische bizonderheden zijn Bijbel verwerpt, laat mij denken aan het antwoord eens gegeven, toen het Pessimisme kwam opdagen—het stelsel namelijk dat leert: Er is geen God omdat de wereld zoo vol van ellende is. Het antwoord was: Ik heb tandpijn en daarom bestaat God niet! Wat heeft men toch al niet gedaan, om die getallen met elkaar te rijmen, en hoe verschilde men van elkaar. Nog onlangs verscheen er een werk van *Sigmund Wellisch* (1899), die verklaarde, dat de aarde 9,108,300, de maan 8,824,500, de mensch in dierlijken toestand 1,028,000, en de mensch als cultuurwezen 66,000 jaren oud is. Hoe weet de goede man dit alles in ronde getallen uittecijferen? En als we nu ook ernstige theologen de vraag zien bespreken, of de schepping plaats heeft gehad in de lente of in den herfst, en als weer anderen ons komen verzekeren, dat de schepping plaats vond op den 25sten Maart of op den 26sten October, en dat wel tegen den avond, dan halen wij de schouders op over die nuttelooze berekeningen.

* * *

Wat mijzelven betreft, ik meen dat er groote waarde is, met voorbehoud echter, in de woorden van den Franschen schrijver *de Sacy*: *il n'y a pas de chronologie biblique* (er is geen bijbelsche chronologie), of in de woorden van *Voetius*: *ex S. Scriptura exacta supputatio haberi non potest*—exacte berekening kan er in de H. Schrift niet gevonden worden.

* * *

Evenmin als er eene exacte berekening kan gevonden worden bij geologen, egyptologen, sinologen en schrijvers over Babylonië en Assyrië. De berekeningen daar verschillen nog meer van elkaar. Denken wij aan *Egypte* — en hier haal ik Bavinck aan:—

"De regeering van den Koning Menes begint volgens Champollion in 5867, volgens Boeckh in 5702, volgens Unger in 5613, volgens Brugsch in 4456, volgens Lauth in 4157, volgens Lepsius in 3892, volgens Bunsen in 3623, volgens Eduard Meyer in 3180, volgens Wilkinson in 2320—een verschil van niet minder dan 3500 jaren."

Denken wij aan *Babylon*: "Bunsen laat den historischen tijd voor Babylon beginnen in 3784, von Gutschmid in 2447, Brandis in 2458, Oppert in 3540... Ieder beoefenaar der oude geschiedenis heeft zijn eigen chronologie; het is een labyrinth, waarbij de draad ontbreekt; alleen bij het volk van Israël is er in eigenlijken zin van eene geschiedenis

en van eene tijdrekening sprake. Fritz Hommel zegt daarom terecht, dat de chronologie voor de eerste duizend jaren vóór Christus vrij vast staat, soms tot bizonderheden toe; dat in de tweede duizend jaren vóór Christus slechts enkele vaste punten schijnen gegeven te zijn, en dat in de derde duizend jaren, d.i. vóór 2000 v.Christus alles onzeker is."

* * *

Ik voeg nog bij het bovenstaande, dat Prof. ERMAN, van Berlijn, de grootste Egyptoloog van onzen tijd, de *zuivere geschiedenis* van Egypte laat beginnen met het jaar 3300 v. Christus. En wat de geheele door ons besprokene kwestie betreft, de woorden van Dr. Bavinck gelden ook hier: "Voor diepgaand en alzijdig onderzoek behoeven wij niet bevreesd te zijn... Wachten wij ons, om al te groote waarde te hechten aan een onderzoek, dat nog geheel nieuw, onvolledig en onnauwkeurig is en daarom door gissingen en vermoedens wordt aangevuld. Zijn wij op onze hoede, om al te voorbarig concessies te doen aan en overeenstemming te zoeken met zoogenaamde wetenschappelijke resultaten, die iederen dag omvergestooten en door dieper onderzoek in hunne onhoudbaarheid kunnen worden aangetoond. Zoo houdt de theologie beter hare waardigheid en eere op, dan door onophoudelijk zich te plooien naar de meeningen van den dag."

* * *

Prof. Davis in zijn "Dictionary of the Bible"—zoo kort en toch zoo zaakrijk—meent dat er drie methoden van verklaring zijn voor het tijdperk tusschen de Schepping en Abraham—en dit is zeker het moeilijkste tijdperk van allen, t.w.:

1. Dat de ouden precies zooals wij hebben berekend.

2. Dat vele schakels in de keten ontbreken. De opvolgers zijn niet altijd zonen, soms ook kleinzonen, zooals bijv. in de geslachtslijst bij Mattheus, waar de drie koningen, Ahazia, Joas en Amazia worden overslagen en Joram gezegd wordt Uzzia te hebben gewonnen, zijn klein-klein-kleinzoon. Zoo hebben we in Mattheus groepen van zeven, in Genesis groepen van tien. Volgens deze methode geeft het Bijbelverhaal ons geen grond voor eene tijdsrekening van Adam tot Abraham.

3. Dat de namen een persoon en zijn huisgezin collectief aanduiden. Bijv. Israël duidt aan een patriarch en zijn nakomelingen: Kain staat voor Kenieten (Num. 24 : 22), David voor 't koninklijke huis (1 Kon. 12 : 16). In Gen. 10 zijn de namen soms personen, soms volkeren, soms steden, soms landen. Arpachsad daar, als Sems zoon, is waarschijnlijk een land, wiens inwoners afstammelingen van Sem zijn. Langs dezen weg is de TIJDSafstand tusschen Adam en den zondvloed 8825, en tusschen Adam en den dood van Terah 11,571 jaren.

Veel waarde mag men niet hechten aan al deze berekeningen. De sleutel is niet meer in onze hand. Slechts dit is nog te zeggen, dat de TIJDS-berekening, die vroeger aan den rand van onzen Bijbel stond, eerst in het jaar 1701 verscheen, nadat Aartsbisschop Usher zijn groot werk: *Annales Veteris et Novi Testamenti* in 1650—54 had uitgegeven. Die berekening echter wordt thans algemeen verworpen, daar Usher zijn eigene verklaring gaf van zekere moeilijke plaatsen. De gansche kwestie is nog niet opgelost. Meer licht is noodig. Josephus, de Joodsche geschiedschrijver, krijgt 592 of 612 jaren van den Uittocht tot den Tempelbouw en Paulus 450 jaren voor het tijdvak der Richteren alleen (Hand. 13 : 20). Hoe zij berekenden weten wij niet.

* * *

Wij zijn onzen medewerker dankbaar, dat hij zoo uitvoerig de zaak besproken heeft. Hij heeft ten minste aangetoond wat mannen van naam en beteekenis op dit punt hebben gezegd. Er *is* wat te zeggen voor de Bijbelsche Chronologie: en het is goed te weten wat geleerden daarover hebben gezegd. "Evenwel het vaste fondament Gods staat." Die met zijn rekenboek naar den Bijbel komt en de tafel der vermenigvuldiging daarop toepast, laat mij denken aan het kind, in Augustinus' verhaal, dat met zijn emmer den oceaan in zijn op het strand gedolven gat wilde ledigen.

EENE VERDEDIGING VAN TAAL EN VOLK.

Eene belangrijke correspondentie is onlangs gevoerd in het Engelsch tijdschrift: "The Athenaeum," waarin onze landgenoot, de Heer J. C. Smith, de hoofdrol speelt. In eene recensie van Pettman's boek over "Africanderisms" veroorloofde zich de Britsche recensent de vrijheid om te verklaren:

a. Dat de *Taal*, t.w. het Afrikaansch een van de twee officieële talen in de Unie van Zuid-Afrika is.

b. Dat die alzoo bestempelde "Taal" geen letterkunde heeft, maar een mengelmoes is van Engelsch, Kaffersch en Hottentotsch, en zoo van het Nederlandsch vervreemd, dat Sir Conyngham Greene, toen kersversch van de Haag, Pres. Kruger niet verstond, noch door hem verstaan werd.

* * *

Hierop antwoordde onze jonge Afrikaner, met de verklaring:

a. Dat het "Afrikaansch" niet is en nooit was eene van de twee *officieële* talen in 't land, wel 't Europeesch Hollandsch.

b. Dat het "Afrikaansch" geen basterd taal is, daar het slechts 150 woorden van Maleischen, Portugeeschen, Kaffer- of Hottentot-oorsprong bevat, en wel als namen van dingen die niet-Europeesche producten aanduiden.

c. Dat het Engelsch meer van die talen heeft geleend, dan het Afrikaansch, zooals bewezen kan worden uit de glossarien van Yule en Burnell ('Hobson-Jobson', London, 1903).

d. Dat Sir Conyngham Greene Pres. Kruger niet kon verstaan is misschien te wijten aan zwakke kennis van 't Hollandsch bij dien Britschen Ambassadeur, daar het "Afrikaansch" en het Hollandsch grootendeels dezelfde idiomen en dezelfde woordenlijst hebben, en dat het verschil tusschen deze twee grootendeels grammaticaal is.

* * *

Hierop antwoordde de recensent door nog krasser beweringen ter staving van zijn onkunde en oppervlakkigheid, t.w. :

a. De "Taal" [Engelsche naam voor Afrikaansch] "is spoken in Parliament, and is otherwise officially used (and officially demanded) in the S. A. Union."

b. Greene's Hollandsch was uitmuntend, en President Kruger's "Dutch was not Dutch as any civilised man understood it."

c. De Taal "is a decadent and bastard language."

* * *

Hierop antwoordde Smith dadelijk, maar moest weken wachten, voordat men zijn schrijven opnam. Dit ondervinden wij trouwens aan de Kaap ook. Dat antwoord bevatte de volgende bizonderheden :

a. Ieder die met Zuid-Afrika bekend is weet dat de *officieële* taal des lands, der nieuwsbladen, des kansels, der scholen niet is Afrikaansch, maar wel het Europeesch Hollandsch.

b. Afrikaansch en Hollandsch zijn zeer nauw aan elkaar verwant, zooals o.a. blijkt uit de volgende vertaling van een volzin uit des recensents schrijven :

Europeesch Hollandsch.	Afrikaans.
Zijn mening, dat het Afrikaans niet officieel erkend wordt, kan ik niet aannemen. Het Hollands, dat door de Unieregeering van Zuid-Afrika erkend wordt, is per slot van rekening niets anders dan het Afrikaans, zoals de heer Smith waarschijnlijk weet.	Sij mening, dat Afrikaans nie offisieel erken word nie, kan ek nie aanneem nie. Die Hollands, wat deur die Unie regering aan Suid-Afrika erken word, is per slot van rekening niks anders als Afrikaans, soals die heer Smith waarskijnlijk weet.

* * *

Misschien had de Heer Smith den recensent kunnen wijzen op wat Montesquieu in Engeland te beurt viel, toen hij dáár op bezoek was. Hij kende Engelsch als taal zeer goed en was er trotsch op. Eens in gezelschap van Lord Montague onderhield de Franschman dezen Engelschman een uur lang in 't Engelsch. Aan het einde daarvan riep eerstgenoemde zijn Franschen vriend toe : "Ik versta geen Fransch met uw verlof." Of misschien had de Heer Smith kunnen wijzen op iets, dat geen honderd mijlen van Stellenbosch eens plaatsvond. De dochters van Sir Bartle Frère waren op bezoek en spraken de hospita in een Hotel in 't Hollandsch toe, waarin zij schijnbaar even bedreven waren als Sir Conyngham Greene "fresh from the Hague." De goede hospita riep uiteindelijk wanhopend uit—zij wist niet met wie zij te doen had—"Goede jufvrouwen, spreekt liever Engelsch, dan kan ik verstaan : uw taal echter is mij geheel vreemd."

* * *

Tot zoover de Taalkwestie. Ook de zoogenaamde onderdrukking der Fransche Hugenoten door de toenmalige regeering kwam ter sprake. De recensent had beweerd, dat "het gebruik van de Fransche taal den Hugenoten verboden werd, niet al leen in officieële zaken, maar ook in den openbaren eeredienst." Dit ook wordt door Smith betwist, die aantoonde :—

a. Dat de Franschen een onderwijzer kregen, voor hun kinderen, die zoowel in 't Fransch als in 't Hollandsch les gaven in de school voor Hugenoten kinderen, en dat een Fransche leeraar godsdienst hield in de eigen taal der Refugié's. Dit word gestaafd met een beroep op Theal. Eerst in 1708, toen de Hugenoten reeds twintig jaren in de Kolonie waren, werd geëischt, dat zij in onderhandelingen met de regeering de officieële taal des lands moesten bezigen.

b. Dat er slechts 176 Hugenoten-nederzetters in het land waren en dat zij nooit meer vormden dan *een achtste* van de geheele bevolking.

* * *

De recensent antwoordde in 't zelfde nommer van het blad :—

a. Dr. Theal is bevooroordeeld.

b. Simon van der Stel stond de Hugenoten tegen, en de Raad nam een besluit om hun "Fransche impertinenties" te bedwingen.

c. De Raad eischte, dat zij onder de Hollandschsprekenden zouden worden ingeschoven, dat niets dan Hollandsch moest worden onderwezen, en dat Willem Adriaan van der Stel er op aandrong dat een nieuw aangestelde leeraar beide talen zou kennen, "not however to preach in French, but only to be able to minister to the aged colonials, who do not know Dutch, by visitation, and by that means in course of time to kill that language."

d. De traditie onder afstammelingen der Fransche Hugenoten nog onlangs was, dat hun voorouders door de Hollandsche Kolonisten onderdrukt werden.

* * *

Hierop kwam een antwoord van Smith, die natuurlijk wees op de onnauwkeurigheden en onjuistheden, die in dat schrijven voorkomen.

a. Dat er slechts 176 Hugenoten in 't land kwamen wordt door hem bevestigd.

b. Dat de aanhalingen uit Van der Stel weinig beteekenen, daar zij door de autoriteiten in Holland niet werden bevestigd of goedgekeurd.

c. Dat de beweringen omtrent onderdrukking van de Fransche taal en den Franschen eeredienst niet juist zijn, aangezien twintig jaren lang de regeering, uit haar eigen fondsen een Franschen schoolmeester en een Franschen leeraar onderhield.

d. Dat toen de Fransche vluchtelingen vernamen van eene poging om hun een dienst in hun eigen taal te ontzeggen, zij per petitie zich wendden tot de regeering, die er in toestemde, dat de diensten om den anderen Zondag in 't Hollandsch en in 't Fransch gehouden werden.

* * *

Eindelijk haalt Smith aan uit twee Fransche schrijvers: Francois Leguat, een Franschen protestant, die de Kaap in 1691 en weer in 1698 had bezocht, die beslist tegenspreekt wat door den recensent in "The Athenaeun" werd beweerd; en den beroemden sterrekundige den Abbé La Caille, die in 1751—1753 aan de Kaap vertoefde. La Caille's woorden kunnen hier worden aangehaald:

"Wat de Refugié's betreft zij hebben de Fransche taal behouden, en die aan hun kinderen geleerd. Er zijn echter die verplicht zijn Hollandsch te spreken, deels omdat zij handel drijven met de Hollanders en de Duitschers die Hollandsch spreken, deels omdat zij getrouwd zijn in of verwant zijn aan Duitschers of Hollanders, en die hun kinderen 't Fransch niet hebben geleerd. Er zijn geen der oorspronkelijke Refugié's van 1680 en 1690 die nog in 't leven zijn: hun kinderen spreken wel Fransch, doch zij zijn ook reeds oud."

* * *

Al wat wij omtrent het bovenstaande willen zeggen is: Die zeepbel is voor goed geprikt. Maar als het zooveel kost om "The Athenaeum" tot zwijgen te brengen, hoe veel meer zal men behoeven om den gewonen, alledaagschen Brit van zijn dwaasheid op dit gebied te overtuigen!

* * *

Misschien had de Heer Smith kunnen wijzen op wat veel later, en dat wel onder Britsch bestuur, in Zuid-Afrika was gebeurd. Ik laat hier Dr. Theal aan het woord.

"Op den 24sten Januari 1828 werd eene kennisgeving in 't licht gegeven dat alle petities of andere stukken aan de regeering gericht in 't Engelsch moesten worden opgesteld of voorzien zijn van eene vertaling; anders zouden die teruggezonden worden. Een weinig later werden door Rechter Burton alle crimineele zaken van Worcester naar Kaapstad ter behandeling verplaatst, omdat een jurie niet te Worcester kon worden gevonden, van welke allen Engelsch verstonden, ofschoon aangeklaagden en getuigen slechts Hollandsch spraken, en ieder woord moest worden vertaald in het hof...... Rechters Burton en Menzies hielden vol dat onbekendheid met het Engelsch bij een jurie-lid hem onbevoegd maakte op dat lichaam te dienen...... De burgers waren hierover verontwaardigd, doch wilden geen Memories opzenden, omdat zij niet gedwongen wilden worden ze in 't Engelsch te stellen...... En nu werd het eerste gemurmel vernomen van het geroep, dat eenige jaren daarna weerklonk door de Kolonie; en begon men te spreken van de streken door den Zulu-oorlog verwoest, als toevluchts-oord tegen Britsch gezag."

* * *

Bovenstaande behoeft geen commentaar. Doch die 't eerst den steen slingert zorge slechts, dat hij zelf van zonde vrij is.

Stammen alle menschen af van een paar, of van meer?

De nevensgaande brief ligt reeds eenigen tijd op mijne tafel:—

"Als u meent dat onderstaande vraag van genoegzaam algemeen belang is zal u die dan a.u.b. door middel van uw blad beantwoorden of anderszins privaat?

Hoe verklaart u de oorsprong van de zwarte of gekleurde rassen en waaraan is 't grote verschil tussen de blanken en de zwarten te wijten? Is de theorie, dat de gekleurden van Cham afstammen, op vaste grond gevestigd?"

Mogelijk kan ik mijn correspondent bevredigen door de volgende aanhaling uit eene voorlezing van Prof. Owen, een geleerde wiens woord afdoende is:

Sprekende van de Joden zegt hij:—

"Achttien honderd jaren lang is dat ras verspreid in verschillende landen, ofschoon zij bewaard zijn gebleven zonder zich met andere rassen te vermengen. Er zijn Joden nog wonende in de vlakten der Jordaan, jaren lang door de Syriers onderdrukt—een laag ras—en door vertrouwbare reizigers beschreven als zoo zwart als de Ethiopiers: anderen uit dat volk, deelende in de Europeesche beschaving en wonende onder de noordsche volkeren, die een lichte kleur vertoonen, met de blauwe oogen en het lichte haar der Scandinaviers. De toestand der Hebreën sedert hunne verspreiding was zoodanig dat ze niet vermengd werden door de opname van slaven en dienaren. Wij worden dus er toe geleid *het verschil in kleur toeteschrijven aan den invloed van het klimaat*, zonder te denken aan oorspronkelijke en specifieke onderscheidingen."

Dit reeds zou afdoende zijn. Doch ook Dr. Wallace, de Darwinist, verklaart, dat de verschillende kleuren van het menschelijk ras het gevolg zijn van klimaat en leefwijze.

Ook De Quatrefages in zijn klassiek werk "The human species" zegt zonder de minste aarzeling "Alle menschen behooren tot dezelfde soort" en verder "er is slechts één menschenras." Deze getuigenissen van vakmannen is m.i. afdoende.

Hierbij kan ik nog voegen den naam van Darwin, die in zijn "Descent of Man" hetzelfde getuigt.

* * *

Een spotprent.

Dezer dagen viel mij in handen een spotprent uit den ouden tijd, die licht werpt op den toestand van zaken, toen Dr. Philip als zendeling optrad. Aan den rand zijn er Hottentotten-hutten. Aan den eenen kant staat de zendeling, gebrild en gebeft, met het onderlijf van een visch te kennen gevende, dat hij van overzee was gekomen: gehurkt zitten er Hottentotten op den grond. In zijn handen houdt de zendeling een blad waarop duidelijk het woord Hottentot te lezen is. De zendeling spreekt, [ik schrijf letterlijk over].

"Hear me now my best friends, I come here to tell you all the good for you all, if you will blijf my friends: me will do all the best to help you and make you plenty ryk: and now you must not be more getrow to the Dutchman-baas. You work for them all te veel, and hy keef for you neet plenty kelt thereto. You can neem zyn sheep, you can loop weg, you can eet, you can sleep, en then you can bring your zaak for me, and me will praat for you all the best for ons King and then me will make you free van die work, and me will be your king and me will keef for you die Dutch boer zyn house, and make you die baas and you must tell all the zwart jong the same, and all the land belong to you, and all the white frous to. Aye my good friends me will learn you very good English, and make you in a short time all gentlemen, for you desire it."

De hurkende Hottentotten roepen hem toe: Numero 1 zegt: "Kannie verstaan Baas." No. 2: "Het die baas dan baya geld?" No. 3: "Jij kom uyt die zee, Baas Predikant." No. 4: 'Baas, kan schiet die olyfant?" No. 5 zegt iets onwelvoegelijks. No. 6: "Ah die Baas is plenty slim." No. 7: "Hy is van die waterfolk." No. 8: "Wat praat die baas?"

Naast Dr. Philip staat een Hottentot met gevouwen handen, gekleed precies als de zendeling, met een A B C boek op zijn borst.

Goddank! die dagen zijn voorbij: mogen zij nooit terugkeeren. De bittere haat tegen Dr. Philip, die zeker geen takt had en met verkeerden ijver was opgetreden, reflecteerde op de zending, stond haar in den weg, hinderde haar vooruitgang. 't Is best den sluier daarover te laten vallen. Die oude spotprent echter brachten die dagen mij voor den geest, en ik achtte het goed, dat het tegenwoordig geslacht er iets van weet. Laten wij niet *terug-* maar *vooruit-* en rondom ons- zien. Er is veel voor ons te doen in het buitenland, want gansch Afrika ligt nu open: er is oneindig veel te doen in het binneland, met zijn vele problemen. Mogen wij genade ontvangen om te doen wat onze hand te doen vindt tot uitbreiding van Gods Koninkrijk!

Enkele onzer Gezangen-Dichters.

Evangelische Gezangen No. 17.

In de Christelijke Gemeente zijn, betrekkelijkerwijs gesproken, weinig menschen, die den aanhef niet kennen van het lied: "Wie maar den goeden God laat zorgen." Doch niet alle lezers van dit tijdschrift hebben, naar wij vermoeden, den oorspronkelijken Duitschen tekst, waarvan dit lied een vertaling is, in bezit of bij de hand. Wij beginnen daarom met dezen hier uit te schrijven:—

Wer nur den lieben Gott lässt walten,
Und hoffet auf ihn allezeit,
Den wird er wunderlich erhalten,
In allen Kreuz und traurigkeit.
Wer Gott, dem Allerhöchsten, traut.
Der hat auf keinen Sand gebaut.

Was helfen uns die schweren Sorgen?
Was hilft uns unsre Weh und Ach?
Was hilft es, dass wir alle Morgen
Beseufzen unsre Ungemach?
Wir machen unser Kreuz und Leid
Nur grösser durch die Traurigkeit.

Man halte nur ein wenig stille,
Und sei doch in sich selbst vergnügt,
Wie unsrers Vaters gnäd'ger Wille
Wie sein Alwissentheit es fügt.
Gott, der uns ihm hat auserwählt,
Der weiss auch gar wohl, was uns fehlt.

Er kennt die rechten Freudenstunden,
Er weiss wohl, wann es nützlich sei;
Wenn er uns nur hat treu erfunden.
Und merket keine Heuchelei;
So kommt Gott, eh' wir's uns versehn
Und lässet uns viel Gut's geschehn.

Denk nicht in deiner Drangsalshitze,
Dass du von Gott verlassen seyst.
Und das der Gott im schoosse sitze,
Der sich mit stetem Glücke speist,
Die Folgezeit verändert viel
Und setzet Jeglichem sein Ziel.

Es sind ja Gott sehr schlechte sachen,
Und ist dem Höchsten Alles gleich,
Den Reichen klein und arm zu machen,
Den armen aber gross und reich :
Gott ist der rechte Wundermann,
Der bald erhöhn, bald stürzen kann.

Sing, bet' und geh auf Gottes Wegen,
Verricht das Deine nur getreu.
Und trau des Himmels reichem Segen.
So wird er bei dir werden neu,
Dem, welcher seine Zuversicht
Auf Gott setzt, den verlässt er nicht.

Wanneer men dit lied vergelijkt met ons Gezang 17, ziet men, dat vers 4 van 't oorspronkelijke ontbreekt. Ook mist de vertaling op meer dan een plaats veel van 't naïeve, dat het Duitsche origineel kenmerkt. Vooral vers 5 staat ver beneden het oorspronkelijke. Zoo vinden wij de regels

Gott ist der rechte Wundermann,
Der bald erhöhn und stürzen kann.

in 't Nederlandsch niet terug.

Toch is Gezang 17 een van onze meest geliefde gezangen; vooral vss. 1, 3, 6 zijn zeer populair geworden.

Laat ons van den dichter hier eerst het een en ander mededeelen. Hij heet *Georg Neumark*. In den aanvang van 't jaar 1621 werd hij geboren, en ving zijn levensloop aan, die rijk is geweest aan allerlei wisselingen. Het lied "Wer nur den lieben Gott lässt walten" is door hem vervaardigd te Kiel in 1641. Vele en velerlei teleurstellingen hadden hem in de jaren van zijn jeugd en jongelingschap getroffen. In 1641 te Kiel aangekomen, trok de predikant, Ds. Becker, zich zijner aan, en beloofde voor hem om te zien naar een plaats als huisonderwijzer. Maar week aan week verliep, en Neumark's kleine geldvoorraad was bijna opgeteerd. Vaak smeekte hij des nachts op zijn knieën dat God hem toch niet verzocht zou laten worden boven zijn vermogen.

En ziet, geheel onverwacht viel een plaats open, die op voorspraak van Ds. Becker aan Neumark werd toevertrouwd. Weldra werd hij opgenomen in de familie Henning, en reeds den eersten dag van zijn verblijf in haar midden dichtte hij. "om zijn lieven God ter eere, en om de goddelijke barmhartigheid voor deze betoonde onverwachte genade hartelijk ('herzinniglich') dank te zeggen." De melodie vervaardigde hij terzelfder tijd. Zóó is dit lied ontstaan.

Thans willen wij meedeelen hoe onze vertaling is ontstaan.

In 1804 verscheen te Haarlem bij J. L. Augustini een geschrift geheeten: "Liederen voor den huiselijken godsdienst." Op choraal-melodiën bij de Protestantische gemeenten in Duitschland ingevoerd onder de zinspreuk: "Psallite Christo." In 1905 verscheen het tweede stukje, dat uitgegeven werd "naar kerkorde." Aan het eerste stukje gaat een "voorbericht" vooraf, waarin de schrijver er zich over beklaagt, dat in ons land, zoo wel in blijde als in droeve dagen, zoo weinig de naam des Heeren met gezang wordt aangeroepen en groot gemaakt.

Vooral in de huisgezinnen moest door groot en klein meer werk worden gemaakt van het godsdienstig gezang, dat aan de huiselijke godsdienstoefening kracht en verheffing bijzet. Maar ons volk is door zingen niet zoo geneigd en niet zoo te vinden als het Duitsche; wat voor een deel moet verklaard worden uit het gebrek aan geschikte liederen en uit de weinig gepaste wijzen, waarbij men vele liederen dichtte. Men kan allen lof brengen aan ons statig koraal-gezang, maar ook de figuraal-muziek heeft veel, waardoor zij zich aanbeveelt. En hoe rijk zijn ook in die opzicht niet de Duitschers! Tot klachten wil evenwel de schrijver zich niet bepalen. "Een klein gezelschap vereenigde zich, en beminnaars van Dicht en Zangkunde boden elkander over en weder de behulpzame hand, om de beste Duitsche melodiën uit een grooten voorraad die voorhanden is uit te kippen en in orde te stellen." Daarbij werden dan gepaste liederen bezorgd, en de drukker gaf toestemming geheel of gedeeltelijk eenige liederen over te nemen, uit het bij hem uitgegeven U. von Salis, Beeldengalerij der Heimweekranken.

Men hoopte, dat dit stukje het begin zou wezen van een huiselijk gezangboek. Het voorbericht sluit met de mededeeling van eenige muzikale wenken, en met het bericht, dat tegelijkertijd een "Coraalboekje" verschenen was, dezelfde melodiën bevattende, gezet voor drie stemmen, en tevens voor het orgel of pianoforte. Het eerste stukje bevat 24, en het tweede een gelijk getal liederen. Voor zoover ons bekend is, zijn deze twee stukjes door geen derde gevolgd.

Onder de melodiën, waarbij hier gezangen zijn gedicht, vermelden wij:

"Nun danket Alle Gott;—
Wie schön leuchtet der Morgenstern, enz."

In het eerste stukje van deze liederen voor den huiselijken godsdienst, luidt No. VI aldus:

Tegen zorgvuldigheid.

Wie slechts den hoogen God laat zorgen,
En op Hem hoopt in 't bangst gevaar,
Is bij Hem veilig en geborgen;
Hij redt hem Godlijk wonderbaar.
Wie zich den Vader toevertrouwt,
Zijn hoop is op een rots gebouwd.

Wat baat het twijfelmoedig vreezen?
't Kleinmoedig zuchten wee! en ach!
Vergeefsch zal al mijn kermen wezen.
Al weent mijn oog den ganschen dag,
Vaak ligt in 't geen ons treuren doet
Voor ons de kiem van 't hoogste goed.

Zet dan vertrouwlijk op Gods wegen
De reize voorwaarts, blij te moe,
Zoo stroomt u steeds vernieuwde zegen,
Dan zichtbaar dan onmerkbaar toe.
Blijft slechts getrouw, de Godheid spreidt
Op den geloofsweg zaligheid.

De Dichter van Gezang 49.

Het hiervolgende stuk, ontleend aan de "Stemmen voor Waarheid en Vrede," diene ter aanvulling —gelijk ook het bovenstaande—van wat onlangs in onze kolommen over Gezang 49 is verschenen:—

Jan Hinlopen werd te Utrecht geboren, den 25sten October, 1759. Zijn vader was de bekende predikant, Jacob Hinlopen, die meer dan 50 jaar predikant te Utrecht is geweest, en aan wien van Alphen de brieven schreef, welke wij vóór drie jaren in deze "Stemmen" hebben meegedeeld. Hij studeerde te Utrecht, en vestigde zich aldaar in 1780 als "practiseerend Advocaat T. U. Doctor." In 1782 werd hij lid van den Raad, en in 1783 werd hij "gekozen uit de Heeren Commissarissen tot den ontvangst van de gemeene middelen," en tot "secretaris van 't Geregt." In 1789 was hij Regent van het Ambachts-kinderhuis. Hij meende in 1795 zich uit het openbare leven terug te moeten trekken en legde al die bedieningen, behalve het regentschap, neder, daar hij zich niet kon vereenigen met het nieuwe regime, waaronder ons land na 't vertrek van den Stadhouder te staan kwam.

Tot mijn beschikking heb ik een brief van Hinlopen, uit Hoorn gericht aan zijn ouders, den 24sten October 1784. Het was dus de dag vóór zijn 25sten jaardag, en hij begint dat schrijven aan zijn "Waarde, hooggeachte ouders," met hen te berichten dat hij te Hoorn wel en gezond was aangekomen. Vermoedelijk was hij met de nachtschuit vertrokken uit Utrecht. Hij schrijft althans: "Ik heb het vrij wel op mijne reis gehad. Eergisterenavond om XI uren leide ik mij te ruste, en kon 's morgens niet geloven, dat ik voor de Beerebijt lag. Daar bleef ik tot quartr. voor VII, en quartier over VII hield de slee, waarin ik mij en mijn koffer onder een flinke regenvlaag had laten voortslepen, voor de N.(ieuwe) S.(tadsherberg) stil. Hinlopen vertelt dan, dat hij, terwijl zijn ontbijt gereed werd gemaakt, een paar bezoeken was gaan afleggen bij kennissen, waarmee hij om half 9 gereed was. Om 9 uur is hij "in de Binksloten het Y overgevlogen," en voorts behouden te Hoorn aangekomen. Hij had beloofd te zullen schrijven, of hij te Hoorn was gearriveerd, en hield dus woord.

Stel u voor, dat hier iemand voor onzen geest staat, die reeds 25 jaar was, en heel van Utrecht naar Hoorn was "gereisd." De brief is verder van vertrouwelijken aard, en zeer ootmoedig. Hij noemt zich aan 't slot: "Uw Edd. onderd. en gehoorz. dienaar en liefh. zoon." Op deze wijze eindigt zijn schrijven: "Het heeft der weldadige goedheid behaagdt, door u mij het leven te doen zien, door u mijn leven te verzorgen en te veraangenamen, door u mij den weg van geluk en verlossing te doen aanwijzen. En hoe veel heb ik die keuze dank te weten! Met welk een teedre zorg hebt gij mijne jeugd geholpen en gaëgeslagen! En hoe veel smarten en verdriet heb ik u gekost! In alle mijne smarten hebt gij gedeeld, alle mijne onaangenaamheden waren de uwe, omdat gij het hart van een vader en van eene moeder hadt, gelijk er weinige zijn. Maar bovendien, mijn boos, mijn bedorven hart. O! hoe veel moeite heeft u dat veroorzaakt. Mijn humeur, door grievende verdrietelijkheden niet verbeterd. Ach! ik gevoel de onaangename gewaarwordingen hier en onder het schrijven, heeft u ook bitterheid aangedaan. Vergeeft mij deze slechtheden, vergeeft mij alle de verdrieten, die ik u gekost heb. Mogt ik uwe grijsheid genoegen verschaffen en u voorts een zoon van aangenaamheden zijn. Och, hoe vurig wensch ik dit ouders!

Terwijl ik u voor al uwe liefde dank, en mij in uw gebed, gunst en aandenken aanbeveel. Geluk dan dat gij uwen jongsten zoon XXV jaren ziet, en hem aan geen voogdije overlaten moest, maar zelf hem hebt kunnen opvoeden!

"Verhinderd om verder te schrijven, eindig ik hier, na vele complimenten aan mijne ouders, zuster en familie gemaakt te hebben van wege mijn Oom en mij, en de 2 lieve jongens hartelijk van ons gekust te hebben; en noem mij met diepe hoogachting en erkentenis, waardste Hooggeachte ouders! (Volgt de onderteekening.)

Alzoo schreef deze met lof in de rechten gepromoveerde, die na in zijn jeugd een druiloor te zijn geweest, tengevolge van stuipen en vele kinderkwalen, die door zijn vader met veel beleid wakker werd geschud, o.a. in vijf talen verzen gemaakt, en door zijn medeburgers terstond na zijn promotie met allei bewijzen van vertrouwen werd vereerd.

Wij beweren niet, dat onze jonge mannen tegenover hun ouders minder dankbaar gestemd zijn dan Hinlopen, maar over 't algemeen gevoelen zij minder behoefte om het te zeggen, en als zij er toe overgaan, doen zij 't op een andere wijze.

Ambteloos maar niet werkeloos bracht Hinlopen de jaren door, die volgden op 1795. Hij was een gelukkig huisvader, gehuwd met eene jonkvrouwe Schorer, en ontwikkelde voortdurend zijn geest door de beoefening der fraaie letteren, en der muziek, en

door den omgang en de correspondentie met vaderlandsche en buitenlandsche geleerden, zooals Lavater, Jung Stilling e.a.

Toen echter in 1806 Koning Lodewijk Napoleon Utrecht bezocht, benoemde hij Hinlopen tot ridder en vroeg hem in staatsdienst te treden. Hinlopen antwoordde: "Ik was republikein, of ten minste een vijand van de monarchie. Het was mij tegen de borst om mij te onderwerpen aan een Gouvernement, hetwelk door vreemden invloed was ingevoerd. Dan, Sire, nu ik zie, dat Gij U beijvert, om Hollands te zijn, nu kan ik het voor mij niet verbergen dat de natie met het Gouvernement tevreden is, en naar geen verandering haakt. Ik beschouw U als mijn wettigen koning... ik bied U alzoo mijn dienst aan, en Gij kunt even zeker op mij rekenen als op de beginselen van trouw, welke ik ten allen tijd jegens mijn vaderland gevoed heb en nog voed."

Lodewijk Napoleon overlaadde hem met bewijzen van vertrouwen en met bezigheden; hij noemde Hinlopen "den volmaakten raadsman, den waren vriend," maar vergde te veel van zijn krachten. Den 21sten December 1808 bezweek Hinlopen, en ging heen "in de hoop des eeuwigen levens." Hij werd op last van den Koning met vorstelijke pracht begraven. Had Hinlopen zich metterwoon te Amsterdam gevestigd, en is hij ook aldaar overleden, eer zijn lijk werd vervoerd naar Utrecht, werd het onder een katafalk geplaatst in de Nieuwe Kerk dicht bij het graf van de Ruyter. Tal van lofredenen en gedichten bezitten wij, verschenen bij zijn overlijden. Zoowel Bilderdijk als van der Palm konden bijna geen woorden vinden, krachtig genoeg om uit te drukken wat zij voor dezen zeldzaam-begaafden en beminnelijken man gevoelden. In de tweede klasse van het Koninklijk Instituut, waarvan Hinlopen voorzitter was en Bilderdijk secretaris, sprak laatstgenoemde:

O keer terug! Zie hier den vriendenstoet
Die, keert gij slechts terug, zich blakert in uw gloed!
Maar neen: Vergeefs u nagezucht!
U nagetuurd! Gij zijt ons oog ontvlucht.
Ach, Holland zinkt en dompelt in de smart!
De zwarte rouw ontsluiert oog en hart,
Uw Vaderland, uw Konings kroongesteent,
En dezen kring, die meer dan tranen weent.

Uit hier gezegde blijkt reeds meer dan voldoende, welk een gevierd en hooggeplaatst man de dichter is geweest van Gezang 49.

Mits deze wenschen wij onze inteekenaren vriendelijk eraan te herinneren dat het jaar 1913 met rassche schreden ten einde loopt. Derhalve verzoeken wij allen, die nog niet voor dit jaar hebben betaald, toch niet langer uit te stellen de achterstallige inteekeningsgelden dadelijk aan te zuiveren.

Het Administratie-Bureau,
Kerkzaal, Stellenbosch.

Eene Heldin op het Zendingveld.

Wij gaan een kort verhaal geven van eene dame die zich thans in haar geboorteland bevindt om wat rust te genieten, en om herstelling van krachten te bekomen met 't doel om terug te gaan naar het land waar zij het meeste van haar leven doorgebracht heeft. In hare jonge dagen had zij alles opgeofferd, wat door de jeugd gewoonlijk bekoorlijk geacht wordt, om in haar rijpe jaren te ondervinden dat 't pad der zelfverloochening het pad van het waar geluk is. Wij hopen dat onze lezers met ons zullen instemmen als wij zeggen dat wij in

MARY MITCHELL SLESSOR

een mensch hebben die, in der waarheid, verdient *eene Christelijke heldin* genoemd te worden. De verhalen van hare werkzaamheden, in Schotland onlangs van haar afgeperst, hebben een diepen indruk gemaakt op vele duizenden harten in dat land, en zullen hetzelfde doen in elk land dat met die werkzaamheden bekend gemaakt wordt. Ik heb het woord "afgeperst" gebruikt omdat Miss Slessor een afkeer heeft van alle publiciteit, en het is alleen in gehoorzaamheid aan haar gevoel van plicht dat zij voor eene publieke vergadering tot spreken bewogen kan worden. Zes jaren geleden was zij ook in Schotland, ter wille van haar gezondheid, en zoo zenuwachtig was deze kleine dame als zij voor eene openbare vergadering moest opstaan dat het in 't begin bijna pijnlijk was voor den toehoorder om het te aanschouwen. Maar er zijn velen die haar in dien tijd hadden hooren spreken die nog getuigenis geven van den diepen indruk welke hare toespraken van die dagen op hen gemaakt hadden.

Onze heldin werd geboren in 't graafschap van Forfar, in het oosten van Schotland. Bijzonderheden van hare vroegste jaren kunnen wij nu niet geven. Het was in de stad Dundee—eene stad met eene bevolking bijna tweemaal zoo groot als die van de Kaapstad—bevattende omtrent 160,000 zielen, dat zij met bepaald werk voor den Heer begonnen is, en zelfs toen heeft zij die hoedanigheden aan den dag gelegd, welke, verder ontwikkeld zijnde door arbeid in het Westen van Afrika, haar in staat stelden zeer veel voor den Heer onder de heidenen te doen. Toen omtrent 40 jaar geleden eene bende oproerlingen besloten had diensten, die in eene zendingzaal gehouden werden, te storen, stond zij hen tegen, waarop zij, haar omringd hebbende, trachtten haar te verschrikken door een gewicht van lood over haar hoofd te zwaaien, en nader en nader aan haar hoofd te brengen. Doch zij toonde geen teeken van vrees, en bewoog haar hoofd zelfs niet. Daarop riep één van de bende uit: "She is game boys," en degenen die gekomen waren om te spotten zijn saam met haar in de bijeenkomst gegaan.

In 't jaar 1876 is zij aangesteld door de Veree-

nigde Presbyteriaansche Kerk van Schotland om uit te gaan naar Calabar—aan 't westen van Afrika —om als onderwijzeres en anderszins zendingwerk —aldaar te verrichten. Zij was vol leven en van een zeer opgeruimden geest, en Ds. W. Anderson, zendeling in die gewesten, moest zijn hoofd schudden als zij, eenigen tijd nadat zij aldaar aangekomen was, roemde, dat zij elken boom tusschen de staties "Mission Hill" en "Old Town" beklommen had. In dien tijd ook hield zij zich bezig met 't leeren van de taal van de inboorlingen, terwijl zij zich tevens bekend maakte met hunne gewoonten. En zoo groot was hare vordering in de kennis van de taal van het land dat degenen die daarover oordeelen konden verklaarden, dat zij daarin geen weerga onder Europeanen aldaar had. Zij woonde zeer nabij de inboorlingen, en deed onderzoek naar hunne wetten, hunne gevoelens, en hunne familiebetrekkingen en alzoo leerde zij dat geduld en die standvastigheid welke noodig zijn voor eenigen mensch die invloed wil uitoefenen onder dat volk. Onder zeer moeilijke omstandigheden legde zij zulke beslistheid, moed en tact aan den dag dat zij eene groote macht ten goede onder het volk geworden is.

Hare eerste jaren in West-Afrika waren tijden van twist en oorlog onder de inwoners—tijden waarin 't éene dorp met 't naburige dorp strijd had, en 's menschen leven goedkoop was—tijden waarin geen man wilde wagen om alleen door een bosch te wandelen, waarin het een waagstuk was voor eene vrouw om naar eene fontein te gaan om water te halen. Behalve de geesten en spoken, die in 't bosch leefden om, zooals men dacht, den mensch kwaad te doen, kon een vijand van vleesch en bloed achter eenigen boom schuilen om iemand aan te vallen. En somtijds gaven gevallen van moord aanleiding tot oorlog, zoodat een dorp een aanval deed op een andere, en alzoo veel bloeds gestort werd. Zelfs in zulke tijden kende Miss Slessor geene vrees, en bij meer dan éene gelegenheid is zij op 't tooneel van 't gevecht verschenen, waar zij gebleven is totdat de strijdsmannen uit elkander gegaan waren, dewijl zij niet wilden schieten zoo lang zij daar was, uit vrees dat zij gekwetst zou worden. En, door haar overredingskracht, haar tact, en sympathie en goed humeur is het dikwijls gelukt om vrede te weeg te brengen onder steden of volken die besliste vijanden waren tegen elkander.

In 't jaar 1887 is zij met eene onderneming begonnen welke ons eene opheldering geeft van

DEN MOED EN HET GELOOF

die haar gedurende 't geheel van haar leven op het zendingveld kenmerkten. Zij ging naar een gewest genaamd Ekenga, onder een wild volk genaamd de Okoyons—die in dien tijd kannibalen of menscheneters waren—waar zij nabij God moest leven. Na een dagreize op eene rivier van Duke Town afgelegd te hebben, moest zij nog 5 mijlen door een bosch loopen dat gevaarlijk was wegens de vele luipaarden — (zegge tijgers) — waarvan er vele in 't bosch waren. Alhoewel zij zelfs geen lamp had, waagde zij de reis af te leggen aangezien, zooals zij zeide, zij dien nacht hare bestemming moest bereiken, bewerende dat de weg des plichts de weg der veiligheid was. "Hij heeft beloofd dat wij slangen zullen opnemen," zeide zij, "en ik zie geene reden waarom ik voor luipaards bevreesd moet zijn." En zoo wandelde zij voort, biddende: "O God van Daniël, sluit hunne monden toe." Hier zien wij eene opheldering van den invloed van 't geloof op eene die in de schuilplaats des Allerhoogste gezeten is—die vernacht in de schaduw des Almachtigen.

Doch het was niet op 't land alleen dat zij met gevaar bedreigd werd. Toen zij bij eene zekere gelegenheid op eene rivier varende was, werd de schuit aangevallen door een hippopotamus (zeekoe) — een vreeselijk sterk dier — en allen die in de "canoe" waren werden met groote vrees bevangen. Er waren saam met Miss Slessor eenige kinderen op de schuit, welker hoofden zij dadelijk door hare kleederen bedekte, opdat zij 't gevaar niet zien zouden waarin zij verkeerden. De roeiers spoorde zij ook aan, wetende dat hun moed afhankelijk was van de mate van kalmte welke zij in haar oogen zien zouden. Met al haar schijn van kalmte was zij dien tijd echter vol vrees, gelijk zij zelve erkende. Doch bestaat moed niet in 't overwinnen van vrees door het geloof?

Toen de Okoyons naar een ander gewest, n.l. Akpap verhuisden, vergezelde Miss Slessor hen. Gedurende vele jaren was zij de eenige Europeaan die onder hen woonde, en de invloed welken zij over hen uitoefende was verbazend. Zij vond onder hen de afgrijselijkheden van tooverij en o.a. de gewoonte om alle tweeling-kinderen te vermoorden en om de moeders van tweelingen te verbannen van de steden, van waterfonteinen en markten. Kort na hare aankomst aldaar werd de zoon van den kapitein van den stam door een val van een boom gedood, en de vader deed onderzoek door een tooverdokter wie de oorzaak was van zijn zoons dood. Het gevolg hiervan was, dat 12 mannen aangewezen werden als schuldig daaraan, en zij werden vastgeketend opdat zij een oordeel ondergaan zouden. Dat oordeel was—om een boontje te eten dat giftig was — de meening zijnde dat allen die daaraan sterven zouden, schuldig waren. Miss Slessor rustte niet voordat zij er in geslaagd was, om allen vrijgesteld te krijgen, en door hare pogingen is de gestorvene zoon begraven zonder dat eenig mensch levend met de doode begraven is — iets dat nooit te voren onder de Okoyong het geval is geweest. Gevechten ook vonden dikwijls plaats onder hen, doch Miss Slessor, door haar moed. heeft vele levens gered.

Toen, door de Britsche regeering, gerechtshoven in Zuid Nigeria gesticht werden, werd onze heldin door Sir Ralph Moore, den Hoogen Commissaris van het land, gevraagd om het hof voor het distrikt, waar zij arbeidde, onder haar zorg te nemen, aan welk verzoek zij hare toestemming gaf. Langs dezen weg werd haar zendingwerk vereenigd met dat van 't bevorderen van vrede, iets waarmee de Britsche regeering begonnen is lang nadat zij met haar arbeid een aanvang gemaakt had. En het is opmerkelijk dat geene verzending van soldaten noodig is geweest in dat gewest waar zij als ongekroonde koningin geheerscht heeft.

Het spreekt van zelf dat zij haar invloed gebruikt heeft om

VROUWEN EN KINDEREN TE HELPEN.

Moeders van tweelingen, van wie reeds gesproken is, heeft zij onder haar zorg genomen, en vele honderden van hen heeft zij gered van een lot te vreeselijk om er aan te denken, en zij heeft ook veel gedaan om den toestand van vrouwen door het geheele land te verhoogen.

De onhebzuchtige werkzaamheden van Miss Slessor hebben voor haar een grooten invloed over 't volk verworven—een invloed die gevoeld wordt over eene uitgestrektheid van meer dan 2,000 vierkante mijlen. Naar haar huis te Okeyong komen menschen van alle oorden—Noord en Zuid, Oost en West—om raad van haar te vragen of hulp van haar te ontvangen. Haar naam is bekend zelfs tot in Noord-Nigeria—eene groote distantie, waar de inboorlingen van haar spreken als "de goede witte Ma," die bij zich zelve alleen woont. Haar invloed aldus draagt veel bij ter bevordering van eene beschaving welke veel vrucht ten goede afwerpt.

Het was met 't doel om een middel te zijn in 't uitbreiden van Gods Koninkrijk dat Miss Slessor in 't begin naar Calabar gegaan is, en het was als eene dienares van Christus dat zij zat in de gerechtshoven van de inboorlingen, of in de hutten waar zij plachten bijeen te komen als een inboorlingparlement om lucht aan hunne moeilijkheden te geven. Bij zulke gelegenheden luisterde zij naar hunne klachten, bestierde zij hen in hunne onkunde, bestrafte zij hen in hun kwaaddoen en hielp ze zoo ver mogelijk was in hun nood. Een autoriteit die over Calabar schrijft, beweert dat zij

DE GROOTSTE PIONIER ZENDELING IS

die ooit in Calabar gearbeid heeft. Na een reis van onderzoek, genoemd de "Aro Expeditie," in 1902 gedaan, werd zij verzocht door de inwoners van een gewest genoemd Enyong Creek om onder hen te komen wonen. En met grooten zegen heeft zij in die gewesten gearbeid. Het duurde niet lang of te Itu,—waar de grootste slavenmarkt langs de Cross Rivier placht gehouden te worden—een klein kerkgebouw opgetrokken werd, en in dit distrikt zijn er thans meer dan een dozijn kerkgebouwen met meer dan een duizend leden die na belijdenis van bekeering aangenomen zijn. En zij was nog voor de zaak, die zij liefheeft, aan 't arbeiden toen zij eene reis voor hare gezondheid naar haar vaderland moest ondernemen. De Heer geve haar gezondheid en kracht om nog vele jaren te kunnen arbeiden onder het volk voor wie zij zoo lang leefde en aan wie zij het Woord des Levens zoo getrouw verkondigde.

A. McG.

Joodsche Rechtspleging in den tijd van Christus.

De heer Walter M. Chandler, Advokaat te New York, heeft een grondig en veelomvattend onderzoek ingesteld naar de Joodsche en Romeinsche rechtspleging in crimineele zaken in den tijd van Christus. De uitslag van dit onderzoek gaf hij in 1908 in twee boekdeelen getiteld "The Trial of Jesus, from a lawyer's standpoint." In het eerste deel behandelt hij "The Hebrew Trial" en in 't tweede "The Roman Trial." De uitslag van zijn onderzoek is, dat Jezus in beide gevallen met verkrachting van alle voorschriften der joodsche en romeinsche rechtspleging ter dood gebracht werd. 't Is uit het eerste deel, dat wij den lezer het een en ander omtrent het verhoor van Jezus voor de joodsche rechtbank gaan mededeelen. De schrijver neemt de evangeeliën als Proces-verbaal aan, en bewijst dat hij naar de regels der oude en nieuwe rechtspleging omtrent "oude dokumenten," (zie "Maandblad" April 1913) die gelden in alle beschaafde landen, daartoe volkomen gerechtigd is. Om de zaak recht te kunnen verstaan, moet men bekend zijn met de joodsche crimineele wet, de samenstelling van de rechtbank, het verhoor der getuigen, en de toepassing der straf.

1. De Joodsche Crimineele Wet.

De Pentateuch en de Talmud zijn de dubbele basis der joodsche rechtspleging. De Pentateuch bevat de wet, en de Talmud de praktische toepassing en verklaring ervan. De eerste is het fondament en de hoeksteen, en de tweede het gebouw van joodsche recht, dat daarover opgetrokken werd. Omtrent den Talmud verkeerde de Christenheid in 't algemeen en in alle eeuwen in groote onkunde. Een middeleeuwsche monnik, Henricus Segnensis, meende, dat de Talmud een persoon was, en verklaarde dat hij dien vroeg of laat door den beul zou laten ter dood brengen. 't Is derhalve noodig den gewonen lezer een beschrijving ervan te geven. Emanuel Deutsch beschreef hem als een "Corpus Juris," een encyclopedie van civiele en crimineele, kerkelijke en internationale, menschelijke en goddelijke wetten ; een mikrokosmus, die hemel en aarde om-

vat, en in zich sluit alle prosa, poesie, wetenschap, geloof en bespiegeling der oude wereld. De Talmud is eigenlijk niet een boek maar een bibliotheek of verzameling van boeken. Hedendaagsche uitgaven ervan bestaan, met inbegrip van de belangrijkste commentaren erop, uit 12 of 20 deelen, die ongeveer 12,000 folio bladzijden bevatten. Mendelsohn berekent, dat, indien die deelen in verstaanbaar Engelsch moesten vertaald worden, het geheel bestaan zou uit 400 deelen, elk van 360 octavo bladzijden. Nu moet men in gedachte houden, dat de verbazende inhoud nooit formeel door eenig uitvoerend, wetgevend of rechterlijk lichaam geproclameerd, maar slechts een massa van overleveringen en verklaringen is, die door de eeuwen heen mondeling door de Babylonische en Palestijnsche scholen voortgeplant, en eindelijk in de eerste Christelijke eeuwen op schrift gebracht werden.

De Talmud bestaat uit twee deelen: de *Mishna* (de tekst) en de *Gemara* (de commentaar op den tekst). De eerste bevat de mondelinge overleveringen, die reeds als wet beschouwd werden, de tweede de verklaringen die daarvan gegeven zijn. Zoo werd de Mishna wat de Pentateuch vroeger was. Zij bestaat uit 6 afdeelingen handelende over: 1) *Laden* of landbouw wetten; 2) *Feesten* (sabbaten, vastendagen, enz.); 3) *Vrouwen* (verlooving, huwelijk, echtscheiding, enz.); 4) *Schaden* (burgerlijke en crimineele wet, geldelijke transacties, afgoderij, getuigen, eeden, straffen, enz.); 5) *Heilige dingen* (offeranden, eerstgeborenen, enz.); 6) *Reinigingen* (levietische en andere gezondheids wetten, onreine dingen en personen, enz.) De twee bovengenoemde scholen verschillen alleen in de verklaringen, die zij van dezelfde Mishna geven, in de wijze van behandeling en in de materialen, die daarin opgenomen zijn. De Talmud als geheel geldt bij den Jood als *Mondelinge Wet*, verbonden met, ontleend aan en gebouwd op de *Geschrevene Wet*, en wordt gehouden voor even zeer geïnspireerd als de Mozaische Wet. Hillel, die de overgeleverde wet verklaarde, was even zeer geïnspireerd als Mozes, toen hij de geschrevene wet op Sinaï ontving. De overgeleverde wet zou gedurende het veertig-daagsch verblijf van Mozes op den berg aan hem bekend gemaakt zijn. Veranderde omstandigheden en gewoonten des tijds hebben soms nieuwe wetten noodzakelijk gemaakt, die in strijd kwamen met Mozaische bepalingen; in zulke gevallen werden de laatsten niet formeel herroepen, maar voor verouderd verklaard.

De joodsche wet bepaalt vier manieren, waarop de doodstraf toegepast moest worden, en daaronder werden 36 misdaden gerangschikt. Kruisiging was onbekend in deze wet. 1. *Onthoofding* was de straf voor slechts twee misdaden, moord en afval tot afgoderij. 2. *Verworging* werd bepaald voor overspel, menschenroof, valsche profetie, verwonding van een ouder, profeteeren in den naam van valsche goden, en wanbestuur van oversten. 3. *Verbranding* was de straf voor 10 vormen van bloedschande. 4. *Steeniging* werd toegepast op 18 soorten doodzonden, waaronder tooverij, godslastering, sabbatsontheiliging, onnatuurlijke misdaden, enz. vallen. *Valsch zweren* tegen den naaste werd gestraft door op den meineedige dezelfde straf toetepassen, die den beschuldigde zou tebeurt gevallen zijn. *Gevangenzetting* als straf was onbekend aan de Mozaische wet, maar werd door de Talmudisten ingevoerd en toegepast op misdaden van manslag, ophitsing daartoe, medeplichtigheid daaraan, herhaling van dezelfde misdaad, waarvoor iemand reeds twee malen lijfstraf ondergaan had, en onverbeterlijke misdadigers. *Slagen* is de eenige lijfstraf in den Pentateuch vermeld. De slagen moesten in bijzijn der rechters toegediend worden en geen veertig te boven gaan. Volgens de Mishna werden 50 misdrijven met slagen geboet, doch Maimonides berekent ze op 207. Hieronder viel ook een koning die te veel vrouwen, te veel geld, of te veel paarden erop na hield. *Slavernij* was de straf voor diefstal in geval de dief niet in staat was het geroofde terug te geven, doch werd nooit op vrouwen toegepast. Als slaaf mocht de dief niet vernederd worden tot dienst waaraan hij als vrijman niet gewoon was, en die alleen door gewone slaven verricht werd. Deze straf duurde slechts zes jaren. *Opsluiting* in een vrijstad was de straf voor toevalligen manslag, nadat de rechter de zaak nauwkeurig onderzocht en bewezen had, dat de dood van den naaste niet 't gevolg van haat, maar enkel een ongeluk was. Derhalve is de gewone voorstelling van een uitgeputte vluchteling, achtervolgd door een bloedwreker, die hem doorschieten of doorsteken kan voordat hij vrijstad bereikt, geheel verkeerd. Het dooden van zulk een vluchteling zou als moord gestraft zijn.

Doodstraffen werden op de volgende wijze uitgevoerd. 1. *Onthoofding* werd beschouwd als de vreeselijkste en schandelijkste vorm van straf. De veroordeelde werd stijf aan een paal gebonden, en zijn hoofd door een zwaardslag van het lichaam gescheiden. 2. *Verworging*. Het lichaam van den veroordeelde werd tot aan 't middel in klei begraven, en een touw met iets zacht omwonden om de keel toegehaald door twee sterke mannen die in tegenovergestelde richting trokken. 3. *Verbranding* werd niet uitgevoerd op levende personen. Eerst werd de misdadiger verworgd, en zoodra bij zijn dood de mond openvalt werd een brandende pit er in geworpen, of, volgens Mendelsohn, gesmolten lood in zijn keel gegoten. 4. *Steeniging*. De veroordeelde werd naar een rots op een heuvel gebracht, van zijn kleederen ontdaan (indien het een man is) en met geweld nedergeworpen, waardoor gewoonlijk zijn nek gebroken werd. Leefde hij nog dan werd een zwaren steen door twee mannen op hem geworpen; als die hem niet doodde, dan wierpen de omstanders steenen op hem, totdat hij stierf. Het hangen aan een hout geschiedde eerst nadat de misdadiger

gestorven was, om zijn misdaad schandelijker en afschuwelijker te maken. Alle gedoode misdadigers moesten dadelijk begraven worden. Elk stad had twee begraafplaatsen: eene voor misdadigers, die onthoofd of verworgd, en de andere voor dezulken, die gesteenigd of verbrand waren. Eerst nadat het vleesch geheel verteerd was, konden de bloedverwanten de beenderen opdelven en in de familiegraven wegleggen.

2. De Gerechtshoven en de Strafrechters.

De Joden hadden drie gerechtshoven: het *Groote Sanhedrin*, het *Mindere Sanhedrin* en het *Hof van Drie*. Het Groote Sanhedrin was 't hoogste hof, bestond uit 71 leden, zat te Jeruzalem en had wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Regeering, opvoeding en godsdienst waren daaraan toevertrouwd. De naam is aan 't Grieksch ontleend, en beteekent eene vergadering die zittende delibereert. Velen beweren, dat deze de voortzetting is van den raad der 70 oudsten (Num. 11 : 16, 17) met Mozes als voorzitter; doch anderen meenen, dat deze raad ophield te bestaan toen Israël in Kanaan kwam, want noch de Bijbel, noch Josefus, noch Philo maakt er melding van. Sommigen hebben den oorsprong gezocht bij Judas Makkabeus en anderen bij Johannes Hyrcanus. Slechts dit is zeker, dat er te Jeruzalem tusschen 170 en 106 v.C. een Raad bestond, die al de godsdienstige eigenschappen van het Groote Sanhedrin bezat.

Deze Raad bestond uit drie kamers: de kamer der *Priesters*; die der *Schriftgeleerden*, en die der *Ouderlingen*. De eerste kamer vertegenwoordigde het godsdienstig, de tweede het wettelijk, en de derde het demokratisch element der joodsche bevolking. De drie tezamen vormden het parlement des volks. Elke kamer bestond theoretisch uit 23 leden en over de 69 presideerden twee beambten; doch daar de priesters en Schriftgeleerden geen grond te bearbeiden en derhalve veel tijd hadden, kregen zij een overheerschenden invloed in den Raad, en werden beschouwd beter bevoegd te zijn als rechters te ageeren.

De bevoegdheden van leden voor het Groote Sanhedrin waren: 1) Hij moet direkt van hebreeuwsche ouders afstammen; 2) Hij moet bekend zijn met de geschrevene en ongeschrevene wet; 3) Hij moet rechterlijke ondervinding hebben en reeds drie op elkander volgende ambten bekleed hebben; 4) Hij moet degelijk thuis zijn in wetenschappelijke kennis, z.a. astronomie, medicijnen, tooverkunst, chemie en de beginselen van phisiologie; 5) Hij moet volkomen bekend zijn met de talen der omliggende volken, want tolken werden niet toegelaten, en als een vreemdeling getuigenis gaf moesten ten minste twee leden die taal kunnen verstaan; 6) Hij moet bescheiden en populair zijn, geen lichaamlijk gebrek hebben en vrij van aanmatiging zijn; 7) Hij moet godvruchtig, sterk en onverschrokken zijn.

Onbevoegd voor dit ambt zijn: 1) Iemand die nooit een geregelde ambacht, bezigheid of beroep had; 2) Een bejaarde persoon, omdat die dikwijls stijfhoofdig is; een die geene eigene kinderen gehad heeft en derhalve het ouderlijk gevoel jegens een zoon van Israël mist; een bastaard; 3) Dobbelaars, menschen die op duiven wedden, woekeraars en slaven-handelaars. Dezulken werden als dieven en onmenschelijken beschouwd; 4) Iemand die in het zevende jaar handel in vruchten drijft, zijnde een gewetenloos mensch; 5) Iemand die betrokken is in, of belang heeft bij eene zaak, waarover uitspraak gedaan moet worden; 6) Alle bloedverwanten van een beschuldigde, hoedanig ook de graad van bloedverwantschap zij; 7) Iemand die als erfgenaam voordeel trekken kan uit de veroordeeling van den beschuldigde; 8) De koning, die wegens zijn stand de uitoefening van recht hinderen kan; 9) Iemand die zijne verkiezing door bedrog verkregen heeft, want de mantel van zoodanigen rechter verdient geen meerdere achting dan de deken van een ezel.

De voorzitter van den Raad werd genoemd *Vorst* (Nasi) en de vice-voorzitter *Vader van het hof* (abbeth-din). De lijst van voorzitters in den Talmud bewaard bevat vele namen van personen, die niet tot de priesterschap behoorden. Maimonides zegt: "Wie ook zijne collegas in wijsheid overtrof werd hoofd van 't Sanhedrin gemaakt." Volgens de meeste schrijvers waren er twee, volgens anderen drie secretarissen,—één aan de rechter, één aan de linkerzijde en één in 't midden van de zaal gezeten. De een teekent aan de namen der rechters, die voor vrijspraak, de andere die der rechters, die voor veroordeeling stemmen, in beide gevallen ook de gronden door dezen voor hunne uitspraak aangevoerd. De derde moest een verslag van beide zijden optrekken om onnauwkeurigheden te kunnen controleeren. Benevens dezen waren er beambten, die de vonnissen moesten uitvoeren. Onder de oude Joden was er geen publieke vervolger. De getuigen van eene misdaad waren de vervolgers, en in geval van doodstraf waren zij ook de beulen. Er waren ook geene advokaten die tegen betaling voor anderen optraden; ieder moest zijn eigene zaak bepleiten. De rechters werden oorspronkelijk niet betaald; de eer van 't ambt werd als genoegzame bezoldiging beschouwd. In dien verheven stand mocht geene gedachte aan stoffelijk gewin binnendringen. Het hof zat op zekere dagen; op andere dagen kon de rechter zijn nering drijven. In latere jaren bepaalde men, dat, als de rechter op buitengewone dagen op de rechtbank zitten moest, hij een plaatsvervanger of, bij gebrek daaraan, betaling voor zijn verloren tijd kon eischen. Werd al zijn tijd door zijne rechterlijke plichten vereischt, dan had hij recht op ondersteuning uit de staats-kas, en kon

zelfs fooien van de procedeerende partijen aannemen. Dit werd echter door de Rabbis ontmoedigd, daar zij meenden dat niemand als rechter moest aangesteld worden, die niet in staat was zichzelven geheel te verzorgen. Secretarissen en andere beambten werden voor hunne diensten beloond.

De Mozaische wet bepaalde geene vaste dagen voor 't verhoor van zaken; het Sanhedrin werd samengeroepen naardat zaken zich voordeden. Later om de buitenlieden te gerieven, stelden Ezra en de leden der Groote Synagoge Maandag en Donderdag als hofdagen vast; omdat de buitenlieden dan gewoonlijk naar de Synagogen kwamen om de wet te hooren lezen en uitleggen. Doch indien noodig kon het hof op eenigen dag zitten. De Jeruzalemsche Talmud zegt, dat het hof vergaderde na 't morgen-offer en tot het avond-offer zat. Mendelsohn zegt, de zitting duurde van den morgendienst tot op den middag; doch is eene zaak dan aan den gang, dan zat het hof door tot aan den avond. Civiele zaken kunnen ook na den avond voortgezet worden, doch *geene crimineele* zaken.

Het Groote Sanhedrin vergaderde in een vertrek van den tempel, genaamd *Lishkath haggazith* (zaal van Gehouwen Steenen). De Provinciale Sanhedrins en de plaatselijke "Hoven van Drie" hielden hunne zittingen aan de stadspoorten; en de mindere Sanhedrins van Jeruzalem aan den ingang tot den tempel en aan dien tot de Zaal der vrouwen.

De voorbereiding van een rechter van 't Groote Sanhedrin ging langs den volgenden weg. Een student uit de Rabbijnsche scholen, die de noodige verstandelijke, geestelijke en persoonlijke hoedanigheden voor een rechterlijk ambt openbaarde werd genoemd *Haber* (associaat). Eerst werd hij plechtig geordend en ontving den titel van *Zaken* (oudste) of Rabbi, en is als rechter verkiesbaar. Doch om ondervinding te bekomen moest hij van onder af beginnen. Het Groote Sanhedrin stelde hem aan als rechter in het Hof van Drie; dan als zoodanig in het Provinciaal Hof, dan in het eerste en vervolgens in het tweede der Mindere Jeruzalemsche Sanhedrins, en zoo kwam hij eindelijk in het Groote Sanhedrin.

In het Groote Sanhedrin maakten 23 leden een *quorum* uit. In crimineele zaken werd eene meerderheid van twee stemmen vereischt om een beschuldigde te veroordeelen. Stemden de rechters *eenpariglijk* op den dag van verhoor, dat de gevangene schuldig was, dan werd zoodanige uitspraak beschouwd als lijdende aan gebrek aan barmhartigheid, en meer als gevolg van samenzwering en ruw geweld dan van rijpe overweging, en de gevangene werd vrijgelaten. Dit hof had, volgens de Mishna, jurisdictie over zaken rakende een geheelen stam, een valschen profeet, of een hoogepriester; besliste of er oorlog verklaard moest worden, of Jeruzalem of zijne voorsteden vergroot moesten worden; stelde mindere sanhedrins aan; verklaarde dat eene stad verontreinigd is en plaatste haar onder den ban. Voorts was het 't Hoogste Hof van Appel in civiele zaken. Alle macht werd aan hetzelve ontleend, en elke wet moest door hetzelve bekrachtigd worden. Het nam kennis van wangedrag van priesters en koningen, die gehouden waren zijne bevelen en besluiten te gehoorzamen. Er was geen beroep van eene uitspraak van dit hof. "Zijn gezag was oppermachtig in alle zaken; civiel, politiek, sociaal, godsdienstig en crimineel."

Een *Mindere Sanhedrin* werd in een stad daargesteld op verzoek van ten minste 120 huisgezinnen, en bestond uit 23 leden, door de inwoners benoemd, en door het Groote Sanhedrin goedgekeurd. Dit hof behandelde zaken van overspel, verleiding, lastering, bloedschande, manslag en moord. Het behandelde de zaak van een os, die een mensch gedood had, besliste wat ermede gedaan en welke boete op den eigenaar gelegd moest worden. Aan deze hoven waren toevertrouwd de oplegging van belasting, de uitdeeling van gaven voor de armen, het bestuur der elementaire scholen, het ijken van maten en gewichten, gezondheids-maatregelen, reparatie van openbare wegen en van de verdedigingswerken van ommuurde steden. Sommigen dier hoven werden beschouwd als van meerder gezag dan anderen, en zoo kon men van dezen naar genen appelleeren.

In het *Hof van Drie* koos elk der procedeerenden een rechter, en deze twee kozen een derde. De meerderheid besliste in alle zaken. In latere jaren oordeelde men het best, dat één der drie een erkende wetgeleerde zou zijn, aangesteld uit de *Zaken* of Rabbis. Deze hoven waren meer arbitratie-hoven, die onder een boom of aan de stadspoort zitting hielden.

Eigenaardig aan 't joodsche stelsel van rechtspleging was: 1) dat er geene advokaten waren; de rechters waren de verdedigers zoowel als de rechters van den beschuldigde; 2) de getuigen waren aanklagers en hunne getuigenis tegelijk de aanklacht; 3) er bestond geen Publieke vervolger of Staatsprocureur; de getuigen waren de vervolgers en de beulen van de ter dood veroordeelden; 4) geen hof kon uit een enkelen rechter bestaan, het laagste hof bestond uit drie, overeenkomstig het stelregel, "Zijt niet een eenige rechter, want er is geen eenige rechter dan Een."

3. Getuigen en Getuigenis.

De vereischten van een getuige waren bijna dezelfden als die van een rechter. Onbevoegde getuigen waren heidenen, vrouwen, minderjarigen, slaven, idioten, krankzinnigen, doofstommen, blinden, dobbelaars, woekeraars, ongeletterden, onkieschen, personen veroordeeld wegens ongodsdienstigheid of onzedelijkheid, betrekkingen door huwelijk of bloedverwantschap, en allen die direkt belang bij eene zaak hebben. De Talmud noemt gevallen waarin

verklaringen van feiten door een heiden "in onschuld gedaan" als bewezen werden beschouwd, maar niet als van een getuige voor het hof. Vrouwen werden uitgesloten wegens hare wuftheid en onbeschaamdheid. Kinderen onder 13 jaren, onzedelijke en ongodsdienstige personen, (dobbelaars, woekeraars, duiven-vliegers, handelaars in het Sabbatsjaar, menschen zonder zelfrespect, die op straat eten, of naakt bij hun werk gaan), tollenaars en belasting-gaarders waren onbevoegd voor getuigen.

Niemand kon veroordeeld worden tenzij de getuigenis van den vervolger gestaafd wordt door twee andere getuigen (Deut. 17 : 6; Num. 35 : 30). De getuigen moesten in alle essentieele bijzonderheden samenstemmen, anders werd hunne getuigenis verworpen. Maimonides heldert dit op door een voorbeeld : één getuige verklaart, dat hij een Israëliet de zon zag aanbidden, de andere dat hij dezen de maan zag aanbidden; hoewel nu beiden getuigen, dat hij de gruwelijke zonde vaan afgoderij gepleegd heeft, wordt de beschuldigde vrijgelaten wegens het verschil in de verklaringen der getuigen. De getuigenis van elken getuige moet de geheele zaak dekken; geene getuigenis aan omstandigheden ontleend werd toegelaten. Menschenroof bestond uit twee elementen : de wegvoering en verkooping van een mensch. Als nu één getuige verklaart, dat hij de wegvoering, en een ander dat hij de verkooping gezien had, dan kon de beschuldigde niet veroordeeld worden; beiden moesten getuigen zijn geweest van de wegvoering en de verkooping. Een aantal bevoegde personen kunnen overeenstemmen met betrekking tot een misdaad door iemand gepleegd, doch tenzij zij ook overeenstemmen met betrekking tot de wijze waarop de misdaad gepleegd werd, kan hunne getuigenis niet voldoende geacht worden om den misdadiger te veroordeelen.

Alle getuigenis werd onder gezag van het Negende Gebod afgelegd; geen eed werd geëischt. De Talmud leerde : "Wie de waarheid zonder eed niet wil vertellen, zal geen bezwaar hebben eene leugen met een eed te bevestigen." De getuige werd echter vooraf plechtig gewaarschuwd tegen onwaarheid spreken, als zijnde een onrecht tegen den beschuldigde, dat het oordeel des hemels op den meineedige en zijn nageslacht brengt; en verder vermaand alle bedeesdheid en vreeze in het getuigen afteleggen. Eerst werden de getuigen elk afzonderlijk in bijzijn van den beschuldigde verhoord door een commissie uit het Sanhedrin, die de verklaringen zuiveren moesten van al wat onwettig was of op de zaak geene betrekking had. De rechters hadden twee stellen van vragen, die aan de getuigen gedaan werden, en niet in 't minst veranderd mochten worden. Het eerste stel (Hakiroth) had betrekking op den *tijd* en de *plaats* van de beweerde misdaad. Verschil op deze twee punten maakte hun getuigenis krachteloos. Kon de beschuldigde bewijzen dat de getuige op dien tijd op eene andere plaats was, dan stond deze veroordeeld als een meineedige, en werd als zoodanig gestraft. Het tweede stel vragen (Bedikoth) had betrekking op alle omstandigheden en feiten der zaak door de *Hakiroth* aan 't licht gebracht, en die onderwerpen van kruisvragen zijn. Getuigenis aangaande iemand's karakter of antecedenten (goed of slecht) of vroegere veroordeelingen werd niet toegelaten. Op valsche getuigen werd de straf toegepast, die zij getracht hadden op den beschuldigde te brengen. Een beschuldigde werd nooit gedwongen tegen zichzelf te getuigen, maar aangemoedigd om getuigenis in zijn voordeel te geven. Men wilde hem beschermen tegen onkunde, onbezonnenheid, dwaasheid, enz. Maimonides zegt, geen mensch kan eene beschuldiging tegen zichzelven brengen, zelfs een belijdenis van schuld voor een wettig samengesteld hof kan tegen hem niet gebruikt worden, tenzij die behoorlijk door twee getuigen gestaafd wordt. De redenen hiervoor genoemd zijn dezen : als hij onschuldig is, moest men hem niet toelaten zichzelven te beschuldigen, en als hij schuldig is dan is hij een booswicht en derhalve onbevoegd om getuigenis af te leggen. Hij beschouwt het geval van Achan als buitengewoon en veroorzaakt door de omstandigheden. Noodeloos is het hierbij te voegen, dat een beschuldigde nooit onder een eed gesteld werd. Getuigenis rustende op hooren zeggen werd niet aangenomen, en in crimineele zaken ook geene schriftelijke getuigenis (Num. 35 : 30). Mondelinge getuigenis werd verdeeld in : 1) IJdele getuigenis (die niets met de zaak te doen heeft); 2) Staande getuigenis (die kracht heeft, wanneer behoorlijk gestaafd door andere bij de wet vereischte getuigenis, doch die op zichzelve geene waarde had); 3) Voldoende getuigenis (die bevoegd, ter zake en in wettelijke overeenstemming is). Niemand die beschuldigd staat van een misdaad die lijf- of doodstraf verdient kan veroordeeld worden, tenzij door behoorlijke getuigenis bewezen werd, dat hij onmiddellijk vóór hij de misdaad pleegde gewaarschuwd was, dat wat hij ging doen een misdaad is, waaraan een zekere straf verbonden was. Dit werd genoemd "De voorafgaande Waarschuwing." De waarschuwing werd niet voldoende geacht als er eenige tijd verliep tusschen de vermaning en de pleging van het misdrijf. Men moest bewijzen, dat de misdadiger zich keerde tot den persoon, die hem waarschuwde en zeide : "Ik ben wel bewust van den aard der daad die ik ga plegen, en van de wet die daarop betrekking heeft, en van de onvermijdelijke gevolgen van mijne misdaad"— anders beschouwde het hof, dat aan de voorwaarde niet voldaan was. De bedoeling was om misdaden te verhinderen, boos opzet te bewijzen en de rechters in staat te stellen de juiste straf op te leggen. De bepaling van de juiste straf werd noodig, wanneer een persoon twee misdaden op denzelfden dag gepleegd had : eene ooi en haar lam op denzelfden dag gedood (iets dat lijfstraf verdiende) en beiden aan een afgod geofferd had (iets dat met den dood gestraft werd). Werd de beschuldigde ge-

waarschuwd, dat lijfstraf zijne daad zou volgen, dan werd hij tot slagen veroordeeld; werd hij gewaarschuwd, dat de doodstraf volgen zou, dan werd hij daartoe veroordeeld. Brak een Nazireër zijne gelofte door een glas wijns te drinken, nadat hij gewaarschuwd was, dan werd hem voor die ééne daad slagen toegediend, al dronk hij zonder waarschuwing tienmalen daarna. Werd hij echter telkenmale gewaarschuwd dan werd hij voor elken dronk afzonderlijk gestraft.

Deze bepaling was eigenaardig aan het joodsche volk. Bij alle beschaafde stelsels van rechtspleging geldt het beginsel, "onbekendheid met de wet verontschuldigt niemand." Moest de "voorafgaande waarschuwing" nu nog gehuldigd worden, dan zou de overgroote meerderheid van misdaden ongestraft blijven; want wie is er om den dief, of inbreker, of die nog ergere misdaden onder bedekking van de duisternis pleegt, vooraf tegen de gevolgen van zijne daad te waarschuwen? De Rabbijnen hebben dit dan ook ingezien, en den valsche getuige, den ophitzer tot afgoderij en den inbreker daarvan uitgesloten. C. F. J. M.

HET BOEK JONA.

Iemand vraagt mij, wat hij denken moet van het Boek Jona? Ik zal trachten daarop een antwoord te geven in een paar artikelen, daar er veel misverstand hieromtrent is.

Ik zal beginnen met de verschillende verklaringen die aan dit boek gegeven zijn: en allereerst

de allegorische verklaring.

Hierdoor wordt bedoeld, dat we in het Boek Jona geen verhaal hebben van eene *werkelijke* gebeurtenis, maar dat we in den vorm van eene gelijkenis ons voorgesteld hebben eene waarheid die door ons op deze wijze duidelijker kan worden gemaakt. Hiertegen is uit den aard der zaak geen bezwaar, daar ook de Heiland door gelijkenissen sprak, en de Joden in 't algemeen zich van dien vorm bedienden om groote waarheden voor 't volk toegankelijk te maken. Ook hebben vele uitleggers deze wijze van verklaring toegepast op het Hooglied van Salomo. De Joden beschouwden dat Bijbelboek als ten doel hebbende Israël te leeren, hoe God Zijn uitverkoren volk bemint. Sedert de dagen van den Kerkvader Origenes, in het begin van de derde eeuw, is men geneigd het Hooglied te beschouwen als eene voorstelling van Christus liefde voor Zijne bruid, de Kerk, of anders van Zijne liefde voor de enkele ziel. Die verklaring vinden wij op zeer treffende wijze uitgewerkt o.a. in Krummachers welbekend boek: Salomo en Sulamith, jaren geleden door de Christelijke Boekvereeniging in ons land verspreid. Men meent hiertoe recht te hebben, omdat de Messiaansche psalmen wel niet in de *eerste* plaats op den Heiland van toepassing zijn, en toch in 't Nieuwe Testament op Hem worden toegepast.

Geloovige Schriftverklaarders hebben in deze verklaring van het Boek Jona steun gevonden. Maar dan komt al dadelijk de moeilijkheid: Wat beteekent dit profetisch boek? Hoe hebben wij 't te verklaren, zoodra wij afwijken van de letterlijke opvatting? En hier loopen de meeningen zeer uiteen. Sommigen—mogelijk de meeste allegorische verklaarders—meenen, dat Jona een type is van Israël, vluchtende voor God, en niet gereed als Gods getuige in de wereld optetreden. De zee is een type dan van de volkeren der aarde: Jona's slaap is dan Israëls traagheid "in het benaarstigen" om aan Gods opdracht gehoor te geven. Jona's verdere lotgevallen zullen dan moeten beteekenen Israëls gevangenschap, Israëls bewaring en verlossing, Israëls uiteindelijke ontwaking tot het besef, dat God ook den Heidenen tot heil wil zijn, en dat Israël daarin zijn aandeel nemen moet. Om deze opvatting te bevestigen wijst men op wat Jeremia ons zegt, die Nebukadnesar voorstelt als een draak die Israël inzwelgt en weer te voorschijn brengt (Jer. 51 : 34):—"Nebukadnezar, de Koning van Babel, heeft mij opgegeten, hij heeft mij verslonden als eene draak, hij heeft zijnen balg gevuld van mijne lekkernijen." Ook verwijst men ons naar Hosea, die Israëls gevangenschap voorstelt als drie dagen durende (Hosea 6 : 2): "Hij zal ons na twee dagen levend maken: op den derden dag zal Hij ons doen verrijzen, en wij zullen voor Zijn aangezicht leven."

Dit alles kan wel waar zijn; doch de allegoristen zijn het niet op alle punten met elkander eens en geven speelruimte aan hun vernuft. In de meeste gevallen hecht men zich aan deze wijze van verklaring om aan de wonderen, die in het Boek Jona worden verhaald, te ontkomen.

Een der allernieuwste uitleggers (International Commentary 1912) zegt het zeer duidelijk:—

"Wij zijn hier in een wonderland... 't Is eene zonde tegen den schrijver om als letterlijke proza te behandelen wat door hem als dichtkunst werd bedoeld." Hij vergelijkt het boek met Lessings Ring-verhaal in *Nathan der Weise*, of zelfs met Oscar Wilde's: *The Teacher of Truth*.

Onder de zonderlinge verklaringen rekenen wij die van Trumbull. Hij meent dat Jona werkelijk werd uitgeworpen door den "grooten visch," ten einde de Ninevieten onder den indruk te brengen, dat de Israëlietische profeet eene incarnatie was van hun god Dagan, door Berosus Oannes genoemd, en die op de monumenten verschijnt als een visch-mensch. Door deze verschijning zouden de Ninevieten des te eerder gehoor geven aan Jonas oproeping tot boete en berouw. Dat een Joodsche schrijver Jehova zou voorstellen als de visch-god der Ninevieten is echter de on waarschijnlijkheid zelf. Het boek zou ook zijn doel verliezen, daar de Ninevieten niet Jehova maar wel Dagan zouden eeren in den persoon van den geredden profeet.

Dat de allegorische verklaring niet in alles samenhangt kan ook hieruit blijken, dat men wel het éene wonder, het inzwelgen van Jona verklaart, de andere wonderen ons in het boek verhaald daar laat. Wright bijv. wil dat de wonderbare plant, die boven Jona's hoofd groeit, ons Zerubbabel voorstelt.

Anderen, deze bezwaren gevoelende, verwijzen ons naar het woord van onzen Heiland in Matth. 12 : 40, waar van *het teeken van Jona* gesproken wordt: "Het boos en overspelig geslacht verzoekt een teeken, en hun zal geen teeken gegeven worden dan het teeken van Jonas den profeet. Want gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik van den walvisch, alzoo zal de Zoon des menschen drie dagen en drie nachten wezen in het hart van de aarde." Men beschouwt het verhaal dan als *typisch* van wat met den Heiland gebeurde.

Dit een en ander is genoeg om deze methode van Schriftverklaring te karakteriseeren. In een volgend nommer zullen wij de *letterlijke* opvatting van het verhaal bespreken.

(Wordt vervolgd).

DEEL XVIII, No. 11. STELLENBOSCH. NOVEMBER, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

De Bioscoop.

In het Juli-nummer van "Hibbert Journal" verschijnt er een artikel over dit onderwerp, dat de aandacht moet trekken. Het heeft tot opschrift: "The child and the cinematograph show" en is geschreven door Canon H. D. Rawnsley, met een bijschrift van den Heer Lyttleton, Principaal van de welbekende en beroemde Engelsche School te Eton.

* * *

Rawnsley begint al dadelijk met een krachtig woord, dat als protest kan dienen: "There appears to be passing over the land a real craving for scenes of horror." De Salome-dans met het hoofd van Johannes den Dooper in een schotel heeft schijnbaar eene aantrekkingskracht voor velen in de maatschappij. Dit in de eene richting. En in de andere een Indische fakir, die ten tooneele verschijnt met zijn wangen, nek, en armen doorpriemd, die met een zwaard zijn buik doorboort, die danst op gebroken glas. 't Was zoo erg, dat sommigen bij het gezicht in flauwte vielen.

* * *

Dergelijke tooneelen worden ook door den Bioscoop vertoond. Hier bijvoorbeeld zijn eenige der advertenties, door den Kanunnik aangehaald: "Massacre, a terrific tragedy, 2,000 feet"; "The Wheel of Destruction"; "The Motor-car race: the car when going at a prodigious rate overturns and buries its occupants. Don't miss this"; "Dante's 'Hell,' the Devil film. Don't miss this opportunity of seeing Satan—Satan and the Creator; Satan and the Saviour, 4,000 feet in length."

* * *

De schrijver verhaalt van een jongen van twaalf jaar oud, die zulk een vertooning had bijgewoond. Hij beefde over wat hij had gezien: "Ik zal er nooit weer heengaan," riep hij uit, "'t was akelig." "Wat was akelig?" "Ik zag een man zich de keel afsnijden." Van een ander dergelijke "entertainment" wordt gezegd, dat een kind, dat het had bijgewoond, in den nacht gedurig opschrikte en uitgilde en tot rustig slapen niet kon komen. Van nog eene opvoering wordt ons de advertentie meegedeeld: "Dogs killing rats in a ratpit," "Champion Prize-fight," "A public execution in the East."

* * *

Meer dan een van deze 'entertainments' zijn bepaald aansporingen tot geweld, diefstal, roof. Huisbraak wordt ten tooneele gevoerd en een behendige dief wordt voorgesteld, met al zijn instrumenten bij zich, bezig in den nacht een onbewaakte woning van alles te berooven. De *Edinburgh Evening Dispatch* maakt melding van twee schooljongens wegens diefstal schuldig bevonden. De ouders konden er geene verklaring van geven, dan dat hun kinderen door 't lezen van schadelijke boeken en het bijwonen van "picture houses" tot stelen waren aangezet. In een groote stad voor een groote verzameling, waarvan negentig pro cent ginderen waren, werd een zakkeroller uit Parijs vertoond, die op de schandelijkste wijze te keer ging. Een dame werd aangevallen. Peper werd haar in de oogen geblazen en alzoo hulpeloos werd haar de beurs ontfutseld. Haar twee kinderen dien nacht stonden op van hun bed, kleedden zich als straatzangers, bezochten de lage cafés in Montmartre. Dáár vonden zij den zakkeroller bezig zijn gehoor te onthalen over zijn bevindingen. De kinderen gingen aan 't dansen, trokken de aandacht en wisten den zak van den zakkeroller op behendige wijze te ledigen, en vonden dáár een zakdoek in peper gedoopt en ook de beurs van hun moeder.

* * *

Ook werd ergens vertoond een woeste menigte uit Amerika bezig met het "lynchen" van een neger, beschuldigd van een blanke te hebben vermoord. De ongelukkige man werd uit zijn cel gesleurd en door de menigte weggevoerd om levend te worden verbrand. Tegen het einde daagde een vriend van den overledene op, die verklaarde, dat deze een natuurlijke dood was gestorven. Tusschen in werd een hond vertoond, die door een der omstanders letterlijk aan stukken werd gescheurd.

* * *

Het ongeluk is, dat noch de politie, noch de eigenaars schijnen te beseffen, dat hun vertooningen zoo schadelijk zijn. De Kanunnik zelf werd eens ingeroepen, om zulk een "entertainment" te begunstigen. "Wat hebt gij dan te vertoonen?" was zijn vraag. "The finest natural history study of lions that children could ever see." Bij onderzoek bleek, dat een leeuwen-temmer werd van een gereten door de tanden der woedende dieren, terwijl een jonge vrouw, zijn minnares, met gymnastische toeren het gehoor wist te vermaken.

* * *

Genoeg om ons te doen zien, waartoe de Bioscoop in Engeland heeft geleid. Doch men gaat verder. Men heeft—"for educational purposes"—het lijden van den Heiland in Gethsemane vertoond. Een leeraar ging om te zien wat er alzoo ten tooneele werd gevoerd. Laat mij in zijn eigen woorden aanhalen wat hij beschreef: "I told my congregation, that I had never been more ashamed or miserable in my life at the spectacle, which as a Lenten penance I had undertaken at the request of friends to witness and report upon... Well, at the theatre the other night the audience had been talking and laughing as usual during an interval and discussing the weird contortions and stealthy plots of the handsome, up-to-date Satan. The lights were suddenly lowered, and the first picture to appear on the screen was our dear and holy Saviour kneeling in His agony in the garden, and Satan jumping out of the earth in a puff of smoke by our Saviour's side, like a clown shooting up through the stage at a pantomime...... In another scene, when Satan brought a bad case—a man whom he himself had possessed—to test whether our Lord could not perform the miracles He claimed the power to do; Jesus cured the man; and, brethren, some of the audience in the pit clapped Him!!"

* * *

De Kanunnik over deze dingen uitweidende zegt, dat het niet gaat, millioenen te besteden aan de opvoeding der kleinen, terwijl velen hunner, niet van schoolgaanden ouderdom, tot elf uur in den avond worden toegelaten die dingen te aanschouwen, en dan huiswaarts te keeren, zoo aangedaan, dat zij niet slapen kunnen. Te Liverpool hadden de magistraten zich met de zaak bemoeid, en bevonden, dat 13,332 kinderen onder de veertien jaren matinées hadden bezocht. De vertooningen waren ten deele van sensatie-wekkenden aard, ten deele vertooningen van misdaden, en niet weinigen bestemd onzedelijke gedachten te wekken. De Directeur van Opvoeding verklaarde zich beslist tegen deze bioscoop-vertooningen, en beschouwde ze van opvoedkundigen aard beteekenloos, en slechts als eene meer der vele verzoekingen, waaraan de jeugd was blootgesteld. Strenge maatregelen werden genomen ten einde een wending te geven aan deze schadelijke opvoeringen.

* * *

Allerlei bepalingen werden gemaakt met betrekking tot de verlichting van Bioscoop-zalen, omtrent den ouderdom van kinderen die toegang zullen hebben tot deze "entertainments." De magistraten dringen er op aan, dat elke week het program van de vertooningen zullen worden voorgelegd ter beoordeeling, en eischen het recht eenige "film" aftekeuren, waartegen zij bezwaar mochten hebben. Natuurlijk heeft dit grooten tegenstand verwekt. Doch ook Middlesborough en Carlisle hebben dergelijke bepalingen gemaakt.

* * *

Ook komt de Kanunnik op tegen den "picture post-card," waarvan velen schadelijk voor de zeden, zoo niet bepaald immoreel zijn. Hiertegen heeft men ook in Engeland een strijd aangebonden met goed gevolg. Een strikt censuur wordt in zekere deelen van Engeland uitgeoefend; en de schrijver wil, dat die censuur algemeen worden zal. Daar men echter te doen heeft met syndikaten, die duizenden besteden aan het vervaardigen dier "post-cards," heeft men grooten tegenstand moeten ondervinden. Doch de aandacht van het publiek is gewonnen, en het schadelijke dier post-kaarten voor de jeugd en het huisgezin wordt erkend. Allerlei bepalingen zijn er in zekere streken door de magistraten gemaakt, en men hoopt dit euvel te beperken, zooveel als mogelijk.

* * *

In de Kaapstad heeft de "Evangelical Church Council" zich met de zaak ingelaten, en het doet ons genoegen te melden met goed gevolg. Leeraren van onze Kerk staan in dit opzicht aan de zijde van hun Engelsch-sprekende broederen en werken met hen samen. Daarover verblijden wij ons zeer. Immers 't is eene kwestie, die ons allen geldt. Duizenden van onze gemeenteleden stroomen toe tot deze uitvoeringen van den bioscoop, en kinderen van allerlei ouderdom bezoeken de *matinées*. Hier ten minste kan samenwerking veel goeds uitwerken; want het geldt het karakter van het opkomend geslacht in Zuid-Afrika. Ouders en onderwijzers dienen hunne aandacht aan de zaak te geven; want zij weten niet wat er vertoond wordt. Tot hiertoe heeft men de Bioscoop beschouwd, niet alleen als onscha-

delijk, maar ook uit een opvoedkundig oogpunt als heilzaam voor de jeugd. Van achteren is het gebleken, dat de opvoedkundige waarde der bioscoopvertooningen van weinig of geen waarde zijn. De heer Lyttelton, de Principaal van Eton, beschouwt ze als geheel waardeloos, al worden ook de beste "films" vertoond. Het wordt dus tijd, dat hoofden van scholen, municipaliteiten, magistraten hun aandacht aan de zaak wijden. Wij leven in een tijd, waarin men waken moet over de zeden der jeugd, over de heiligheid van het huisgezin. De bioscoop is gekomen om te blijven. Keeren kunnen we den stroom niet: wij kunnen ten minste zorgen, dat onze kinderen niet worden gedemoraliseerd, en onze huisgezinnen verwoest.

Gedenk uwen Voorgangeren.

Onder dit opschrift gaat de Eerw. A. Dreyer uitgeven eene reeks van "levensschetsen van overledene en emeriti predikanten onzer Kerk, die voorheen van de allervroegste tijden, in de Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika gearbeid hebben." Eene proeve van bewerking vindt men in dit nommer van ons blad. Wij bewonderen den moed van onzen broeder. Hij is het waard, dat men hem ondersteunt. En toch, vrees ik, dat er velen zullen zijn, die hem in dit opzicht niet ter zijde zullen staan, zooals het behoort. Hij verlieze den moed niet! Er is zooveel onkunde bij leden onzer Kerk, aangaande de geschiedenis dier Kerk, dat men welkom mag heeten eenige poging, om die onkunde te verdrijven. De broeder Dreyer heeft door zijn "Historisch Album" getoond, wat men van hem verwachten kan; en wij voor ons zijn blijde te zien, dat hij andermaal tracht de aandacht te wekken voor wat vroeger gedaan werd door mannen die in den dienst des Evangelies in Zuid-Afrika hun leven hebben gesleten. Ik vertrouw dat de Heer Dreyer vreugde hebben zal van dezen arbeid en niet teleurgesteld worden zal. Zijn stijl is helder, zijn taal zuiver, de inhoud van zijn werk, oordeelende naar de proeve thans geleverd, belangrijk. Wij heeten zijn werk van harte welkom.

De Catholic Monthly.

Wat we ook al denken mogen van de Roomsch-Katholieke Kerk in Zuid-Afrika zij zit niet stil. Zij heeft haar oog op wat er in ons midden gebeurt. In het laatste nummer verschijnt er een artikel gewijd aan de bespreking van de "Hoogere Kritiek" op de vergadering van de "Congregational Union" onlangs te Port Elizabeth gehouden. Het opschrift van het artikel is "Christians and the Old Testament." Reeds bij den aanhef zegt ons de schrijver: "We do not agree with all the criticisms made; but we can agree with the Rev. Mr. Angus, where he contends that the old Protestant view of the Bible has been tried in the light of historical fact and has been found wanting." Beweert die Congregationalistische prediker, dat de nieuwere beschouwingen aangaande den Bijbel ingang verdienen, de Roomsch-Katholieke priester antwoordt: "This address is an indirect vindication of the Council of Trent, [het Roomsche Concilie dat de Hervorming bestreed in de zestiende eeuw], which refused to endorse the contention that the Bible and the Bible alone is the religion of Christians"; en beweert, dat de Heer Angus van zijn standpunt een "onmogelijke taak op zich nam om aantetoonen dat het Oude Testament eenige inspiratie dien naam naam waardig nog heeft."

* * *

Nog krachtiger spreekt hij in dit verband: "Gelukkig de Katholieke Kerk is er nog, en haar Bijbel staat ongeschokt door de Hoogere Kritiek." Heel eigenaardig laat hij volgen: "Indien de theorieën van Protestantsche theologen de eenige waren waarop men terugvallen moet, dan zou het bezwaarlijk gaan met de Inspiratie des Bijbels." Maar de Protestanten have "hugged their Bible to death." Zij hebben hun Bijbel doodgesmoord.

* * *

Maar heeft deze schrijver dan niet van Tyrrell gehoord en zijn "Christianity at the cross-roads," en van Loisy en van de legerscharen der Modernisten *in* de Roomsche Kerk? Omdat er nu, helaas! in de Protestantsche Kerk zijn, die Wellhausen volgen, en die schare van theologen, die aan hem het hoogste woord toekennen, wordt het Protestantisme daarvoor aansprakelijk gehouden. Weet hij dan niet, dat Kuenen's leerstoel in Leyden door Eerdmans in bezit is genomen, die Wellhausen en Kuenen—van liberale zijde—de deur heeft gewezen, en dat Troelstra—van orthodoxe zijde—even beslist tegen hen optreedt? Weet hij dan niet, dat te Utrecht, waar Valeton zoo lang uit de hoogte alles verwierp, dat hem niet aanstond, nu èn door Noordtzij èn door Obbink diezelfde Wellhausen-school ten sterkste wordt veroordeeld?

* * *

Met een glimlach lezen wij — en toch het is zoo waar — "in the Congregational Church a minister may get up and trouble the consciences of all his people with (ik onderstreep) *the half-digested results of his personal studies.*" En dan laat hij er op volgen: "There is no shepherd to feed the flock from the healthy pastures of the consistent doctrines of the historic church. The flock is led into the first pleasant meadow, and there it is at the mercy of the herbs the winds have sown." Het komt er bij ons niet op aan, wat de Katholieke Kerk als zoodanig leert. Ons doet het goed te vernemen, dat deze schrijver de "half-verteerde resultaten" van zekere moderne schrijvers niet onderschrijft. De spreker op de vergadering der "Unie" noemt hij

"a sad instance of the evils that may result from too credulous of modern theories, and too anxious to give the credit of all knowledge to the Higher Critics."

Ungefähr sagt das der *Pfarrer* auch
Nur mit ein bischen andren Worten.

Hij besluit zijn artikel met de woorden: "The best attitude is that of a moderate Conservatism, which was well expressed by a poetical critic:—

"Be not the first by whom the new is tried
Nor yet the last to lay the old aside."

Dit kunnen wij ook hartelijk onderschrijven. En er zijn duizenden en tienmaal duizenden in de Protestantsche Kerken die zoo denken en zoo spreken! In Zuid-Afrika vooral heeft men deze les noodig. Kenmerk immers in Zuid-Afrika van velen, die eene godsdienstige opleiding genoten hebben, is *onzelfstandigheid*. Zoodra zij iets nieuws zien of hooren worden zij omgeworpen. Laat iemand het tooverwoord: "Dit zegt de wetenschap" bezigen, en dadelijk buigen zij er voor, zonder grondig te onderzoeken, wat *feit* en wat *fictie* is. Het is een treurig verschijnsel, dat jonge menschen uit vrome kringen in Zuid-Afrika, zoodra zij in 't buitenland komen, geen kerk meer bezoeken, geen Bijbel meer lezen. En in Zuid-Afrika zijn er, die door een oppervlakkige boek, een roman, of een paar populaire voordrachten—zegge van Harnack bijv.—dadelijk gereed zijn het oude, geijkte te laten varen en meespreken over dingen die zij niet getoetst hebben aan Gods Woord. Troelstra heeft niet zoo lang geleden te Leyden aangetoond, dat niet altijd degenen, die hun theorieën als *wetenschap* luide proclameeren het laatste woord gesproken hebben. Er is een groote schare, die zwijgt en schouder ophalend voorbijgaat. Er is een nog grooter schare, die zich in naam der *wetenschap* verzet tegen theorieën, die de een na de andere als sneeuw voor de zon verdwijnen. Het is dus goed te vernemen, wat de Roomsche Kerk over die dingen denkt.

De Duitsche vloed.

Het werd ons kwalijk genomen, omdat we onlangs zeiden in deze kolom, dat men in Nederland vaak bij voorkeur uitlandsche professoren kiest — een Engelschman, Lake, en een Deen, Kristensen, te Leyden in de Theologie. Ook wezen wij er op, dat theologische professoren, zooals Chantepie de la Saussage en Visscher in 't Duitsch schrijven. Nu vinden we diezelfde klacht in "Neerlandia": en daar wordt nog veel sterker gesproken dan wij zulks deden. Het blad schrijft hierover als volgt:—

"Zuid-Afrika heeft te strijden tegen het Engelsch, Vlaanderen tegen het Fransch, maar Holland moet op zijne hoede zijn voor het Duitsch"—zoo sprak professor Hector Treub als rector magnificus der Amsterdamsche Universiteit op het vierde Groot-Nederlandsche Studentencongres. Eene waarschuwing, die niet vaak genoeg herhaald kan worden. Steeds meer worden bij ons door burger en staat instellingen op Duitsche leest geschoeid, als had Holland niet een rijk verleden, waaruit het zijn heden kan en moet putten; steeds verschijnen meer geschriften, doortrokken van een Duitschen geest, geschreven in een Duitschen stijl, in welker groote, naar Duitsch model gevormde woorden en onbegrijpelijk ineengedraaide en dooreengedraaide zinnen, van den echten Nederlandschen stijl: een kort woord, een lange zin, weinig meer te bekennen is. Steeds meer teutonismen sluipen onze taal binnen; aan onze Universiteiten doceeren Duitsche professoren in het Duitsch—alleen in Utrecht vier— en geven daardoor geen aanstoot aan studenten, die zich niet schamen om hunne officiëele maaltijden te beginnen met het zingen van een Duitch tafellied, en die goedig in hunne dictaten het Duitsch vertalen in een noodzakelijkerwijs van teutonismen krioelend Hollandsch; de groote waarheid: *geene zuiverheid van kennis zonder zuiverheid van taal*, daarom bekommert men zich niet. De hoogleeraar Hector Treub is in 1897 in zijne brochure "Universität und Vaterland" (een antwoord aan Duitsche bladen) opgekomen tegen het zonder noodzaak benoemen van Duitsche professoren aan onze universiteiten.

Maar, zooals bleek uit bl. 44, verkeerde hij nog in de meening dat zij althans in onze taal zouden doceeren. Hij bespreekt in dit vlugschrift ook den ongunstigen invloed van het bijna uitsluitend gebruik van *Duitsche* leerboeken door onze medici.

De verschrikkelijkste teutonismen worden in de gesproken en in de geschreven taal gebruikt. Hoe meer Duitsche docenten er aan onze Universiteiten benoemd worden, hoe erger dit zal worden. (bl. 45). Elkeen, die Hollands onafhankelijk op prijs stelt, en die overtuigd is, dat het zoo zuiver mogelijk gebruiken van onze taal daarvoor zoo niet het beste, dan toch een van de beste verdedigingsmiddelen is, moet het genoemde gevaar als zeer ernstig beschouwen. (bl 46). Meestal wordt dáárom een Duitscher tot professor benoemd, doordat de verschillende leden der faculteit verschillende Hollanders benoemd willen zien. Men kan het niet eens worden over een Hollander, en benoemt ten slotte een vreemdeling. (bl. 29). Wie uit Duitschland hierheen komt als professor, doet dat gewoonlijk, omdat hij daar niet zoo vlug vooruitkomt, als hij wenscht, of omdat hij vreest, daar in het geheel geen carriére te zullen maken. (bl. 46). Of men hoopt, na een Hollandsch professoraat gemakkelijker professor in Duitschland te worden. (bl. 38). "Zij willen wel professor in Holland, maar geen Hollander zijn." (bl. 47). Dat er hierop gunstige uitzonderingen zijn, behoef ik niet te vermelden, want hiervan is men reeds te zeer overtuigd. Nederlanders schrijven hunne werken in het Duitsch, daarmee te ken-

nen gevende, dat zij in de eerste plaats op de galerij verstaan willen worden; eene verontschuldiging is, dat het gemakkelijker is wat in het Duitsch te schrijven, dat iets lijkt, dan in onze taal, die, zooals Bilderdijk zegt, *geheel rede en wijsheid is.* Voor het Huis ten Bosch, in Den Haag, staat het standbeeld van Frederik Hendrik, de verpersoonlijking van onze Gouden Eeuw, met een Duitsch opschrift, een geschenk van den Duitschen keizer : " Hoogduitsche beleefdheid " zou Constantijn Huygens zeggen. In onze spoorwagens, die ook op Duitsch gebied rijden, ziet men soms opschriften alleen in het Duitsch; in de Duitsche wagens, die door ons land rijden, is geen Hollandsch opschrift te bespeuren ; op treinen, die van Amsterdam naar Duitschland gaan, staat het doel van de reis in het Duitsch vermeld. Een boemeltrein wordt aangeduid met het onzinnige Duitsche woord " personentrein." Onlangs werd in onze dagbladen niet weinig ophef gemaakt van " den eersten Nederlandschen eetwagen " tusschen Amsterdam en Groningen : aan den geheelen wagen is geen splinter en geen opschrift Nederlandsch, en de Nederlandsche pachters der buffetten langs deze lijn zien hunne verdiensten verdwijnen in de kas eener Duitsche maatschappij. Steeds meer ondernemingen zien wij in Duitsche handen; telkens weer kan men lezen, dat onze regeering een aantal Duitsche ingenieurs in Indië heeft aangesteld : " Welk een heerlijke weg, om tot heerschappij te komen, zijne vijanden te voeren, en op eigen kosten te versterken!" juicht een Duitsch imperialist, na eerst vermeld te hebben, hoe Duitschland jaarlijks tienduizenden gestudeerden, kellners, kooplui en handwerkslui op het buitenland loslaat."

Het Boek Jona.

II.

De letterlijke verklaring.

In het laatste nummer van ons blad hielden we ons bezig met de *allegorische* verklaring van dit boek. Thans gaan we de *letterlijke* opvatting bespreken. Hiervoor pleiten de volgende bizonderheden :—

1. Dat JONA werkelijk geleefd heeft, en elders in de Heilige Schrift bij name genoemd wordt als een profeet van den Allerhoogste. Hij was een tijdgenoot van Obadjah, Joel, Amos en Hosea, leefde in de dagen van Jerobeam II, en profeteerde, dat Israëls landpale zou worden uitgebreid " van den ingang van Hamath tot aan de zee van het vlakke veld." Zoo lezen wij in 2 Kon. 14 : 25 : " Hij (Jerobeam) bracht ook weder de landpale van Israël van den ingang van Hamath tot aan de zee van het vlakke veld; naar het Woord des Heeren, des Gods van Israël, *dat Hij gesproken had door den dienst van Zijnen knecht, Jona,* den zoon van Amitthai, den *profeet,* die van Gath-hefer was." In het N. Testament komt zijn naam ook voor (zie Matth. 12 : 39, 40, en Lukas 11 : 29—32). Zelfs in het Apocryphe Boek Tobias (14 : 4—6, en 15) wordt Jona, als een historische persoon, erkend; en Josephus, de Joodsche geschiedschrijver, maakt ook van hem gewag.

2. Het boek Jona begint, gelijk de andere profetische boeken—Hosea, Joel, Zephanjah, Micha, Haggai, Zacharia—" Het woord des Heeren kwam tot Jona, den zoon van Amitthai." Dus wordt hij als profeet op gelijke lijn geplaatst met de profeten des Heeren, wier geschriften als historisch erkend zijn.

3. Nooit is door de Joden getwijfeld aan de echtheid en vertrouwbaarheid van het verhaal. En in de eerste eeuwen der Christelijke Kerk, toen de vervolging hevig woedde, en de martelaren in de onderaardsche Catacomben werden begraven, was het de gewoonte onder andere teekenen, op de graftomben, Jona voortestellen met den grooten visch, die hem had uitgeworpen. Vijanden van het Christendom spotten altijd met het Jona-verhaal, als onmogelijk; doch nooit werd door de Christelijke Kerk als zoodanig daaraan getwijfeld. Hier en daar verhief zich eene stem daartegen, doch eerst in de *achttiende* eeuw begon de tegenstand heftig te worden.

4. Wat omtrent de grootte van Nineveh gezegd wordt, werd bevestigd door onderzoek. In 1841 werden de bouwvallen van Nineveh weer blootgelegd. Velen namen daaraan deel. De opgravingen van Botta, Layard, Rassam, Loftus, George Smith Rawlinson leverden het bewijs, dat Nineveh niet alleen had bestaan, maar ook een ontzachelijke stad was, waar de oostersche beschaving haar toppunt had bereikt. De opschriften die men vond op de klei-tafels te Nineveh zijn uiterst interessant, en werpen licht op meer dan een verhaal in het Oude Testament. Nineveh bleek te zijn geweest een groote stad, niet alleen binnen haar eigen muren, maar met eene complex van steden, die door de Hebreen onder Nineveh werden begrepen, zooals Calah ten zuiden, en Resen, met Rebit Nina ten noorden. In Genesis 10 : 11 en 12 worden Rehoboth, Ir en Calach en Resen genoemd als behooren-

de tot Nineveh, die dáár beschreven wordt in de volgende bewoordingen :

"Uit dezelve land is Assur uitgegaan en heeft gebouwd Nineveh en Rehoboth, Ir en Calach, en Resen tusschen Nineveh en Calach : deze is die groote stad." De Romeinsche schrijver Diodorus Siculus, in de eerste eeuw na Christus, meldt ons dat Nineveh een vierkant vormde 150 stadien bij 90, of 480 in zijn geheelen omvang, dus omtrent 60 mijlen. *Acht stadien* vormden eene mijl meer of min. Lukas verhaalt ons dat Emmaus "zestig stadien van Jeruzalem"—in den Engelschen Bijbel vertaald door *furlong* en in de "Twentieth Century New Testament" "omtrent zeven mijlen" (Luk. 24 : 13.)

5. De plotselinge bekeering der Ninevieten is niets ongehoords in de geschiedenis der wereld. In de dagen van Hizkia en van Josia waren er in Israël zulke herlevingen, die even spoedig verdwenen als de herleving in Nineveh onder Jona's prediking. Layard, die door zijn opgravingen zooveel gedaan heeft om het oude Nineveh te doen herleven, zegt ons : "Ik weet van een priester die eene gansche stad van Mohammedanen tot tranen en berouw heeft bewogen, door in 't openbaar te proclameeren, dat hij eene goddelijke opdracht had ontvangen om een aardbeving of plaag aantekondigen." Herodotus, de Grieksche schrijver, meldt ons, dat het een Aziatische gewoonte was om met teekenen van rouw zoowel de menschen als het vee te dekken. Die zijn Homerus kent weet, hoe die dichter "de paarden van Aaiakas' kleinzoon" beschreef als staande in het tuig :

"weenende, toen zij voor het eerst vernamen dat
ginder hun mannen
zonk in het stof door de hand van den mannen-
verdelgenden Hektor."

En Virgilius, de groote Romeinsche dichter, beschreef het paard van den gesneuvelden Pallas het lijk van zijn heer volgend en heete tranen stortende over het leed, dat hem had getroffen. De bekeering van Nineveh werd ten minste in het Nieuwe Testament als iets werkelijks erkend.

6. Alles nu samenvattende worden we tot de volgende bizonderheden geleid :—

Jona was werkelijk een profeet, die omtrent 800 jaren vóór Christus leefde. Nineveh was werkelijk eene der grootste steden in de oudheid.

Omtrent twee honderd jaren na Jona werd die stad verwoest, in het jaar 606 v. C.

Deze verwoesting werd voorspeld door de profeten Nahum (3 : 1—7) en Zephanja (2 : 13—15.)

Waarom dan wordt het bezwaar gemaakt tegen de werkelijkheid van de gebeurtenissen ons door den schrijver van het boek Jona verhaald ? Op deze vraag hopen wij in een volgend opstel antwoord te geven.

(Te worden vervolgd.)

"Gedenkt uwen Voorgangeren." *

ROUX, A.

ALBANIE (RIEBEEK OOST) 1842—1882.

DR. ADRIAN ROUX werd den 20sten Januari 1812 van godvreezende ouders te Kaapstad geboren. Zijn vader *Paul Roux,* getrouwd met *Anna Elizabeth Herold,* was een direkte afstammeling van den stamvader der Roux familie, te weten *Paul Roux* van Oranje, in Frankrijk, Fransche vluchteling, die in 1688 naar Zuid-Afrika kwam. De jonge Adrian gaf spoedig blijken van groote schranderheid en van een sterke begeerte om Evangeliedienaar te worden. Hij genoot zijne voorbereidende studiën eerst aan de destijds bestaande Academie van Evans en later aan het Zuid Afrikaansche Athenæneum dat in 1828 te Kaapstad opgericht werd. Vooral blonk hij uit in een zeer vluggen aanleg om vreemde talen aan te leeren. Op negentien jarigen ouderdom ging hij na verkregen toestemming van den Gouverneur per bark *Leda* naar Holland waar hij in Juni 1831 aankwam. Hij zette vervolgens zijne theologische studiën voort en werd den 5den October 1836 door het Provinciale Kerkbestuur van Zeeland als Proponent toegelaten. Achttien maanden later, den 7den Maart 1838, verwierf hij aan de Leidsche Universiteit den graad van Doctor in de Theologie na openbare verdediging eener geleerde dissertatie in het Latijn *De Aurelio Augustino adversario Donatistarum.* Kort daarop keerde de jeugdige Dr. Roux terug naar zijn vaderland en kwam den 27sten September 1838 behouden te Kaapstad aan. Een groote teleurstelling echter wachtte den jongen leeraar. De Kaapsche Kerk telde destijds nog maar weinige gemeenten en er was toen geen vacante plaats. En zoo gebeurde het dat Dr. Roux geruimen tijd moest wachten eer hij een aanstelling verkreeg. Eerst in September 1841 werd hij door de regeering aangesteld voor de gemeente Albanie, die toen vacant was geworden door het vertrek van Ds. J. Pears naar Somerset Oost. In den tusschentijd echter had van tijd tot tijd in de Kaapstad gepreekt en had hij ook als Secretaris van een destijds bestaande "Maatschappij ter Uitbreiding van Beschaving en Letterkunde" goede diensten bewezen. Dr. Roux werd den 8sten Januari 1842 door Ds. A. Smith van Uitenhage bevestigd en ingezegend als herder en leeraar der gemeente Albanie. De plechtigheid vond plaats aan de *Mooie Meisjes Fontein,* een

* Een Boek, bevattende Levensschetsen van overledene en emeriti Predikanten die voorheen, van de allervroegste tijden in de Ned. Ger. Kerk van Zuid-Afrika gearbeid hebben, door Eerw. A. Dreyer, Kaapstad, schrijver van *De Historisch Album Serië, Het Christelijk Huisgezin,* enz. Op verzoek wordt dit extract als proeve der bewerking hier gegeven.

plaats door de gemeente voor een dorp ingekocht en later door Dr. Roux *Riebeek* genaamd naar Jan van Riebeek, den eersten Gouverneur der Kaapsche volkplanting. De jonge leeraar begon zijne werkzaamheden met moed en ijver. Zijn intreerede was over de woorden uit 1 Joh. 4 : 7 : "Geliefden, laat ons elkander liefhebben," enz. Er was toen nog geen behoorlijk kerkgebouw waarin de gemeente kon aanbidden. Geen wonder dus dat men dadelijk toebereidselen maakte voor het bouwen eener noodkerk, die ongeveer 1846 ingewijd werd. Later—in 1863—had Dr. Roux het genoegen een smaakvol en doelmatig kerkgebouw, dat meer dan £4,000 gekost heeft, onder zijne leiding te zien verrijzen. Hij had tevens het voorrecht eene gemeente aldaar te vormen in wier midden hij met zegen heeft gearbeid en van wie hij vele blijken van achting en waardeering zijner diensten heeft genoten. Niettegenstaande het verlaten der grenzen, in den tijd der Kaffer-oorlogen, door de ingezetenen in die gewesten toen ook hij voor een tijd zijn werkkring moest verlaten, bleef hij later met lust en volharding te Riebeek Oost arbeiden. Zelfs in de Synodale en Ringsvergaderingen nam hij steeds een werkzaam deel en werden zijne diensten op prijs gesteld—vooral in zijne betrekking als Scriba gedurende vele jaren van den Ring van Albanie. Hij arbeidde in de gemeente ruim 40 jaren—tot 1882, toen hij zich wegens gevorderden leeftijd genoodzaakt achtte zijn ontslag te nemen. Hij nam den 16den April van gemeld jaar op aandoenlijke en hartroerende wijze afscheid met een treffend woord over 2 Cor. 13 : 11: "Voorts broeders ! zijt blijde, wordt volmaakt," enz., en noemde bij die gelegenheid o.a. als een blijk van de eensgezindheid der gemeente het bouwen eener aangename pastorie tegen aanmerkelijke kosten, een kerkgebouw dat over £4,000 gekost had en zonder een penning schuld werd ingewijd, het laten vervaardigen van een dam die ruim £500 gekost had en den aanbouw van een net schoolgebouw onder dubbele verdieping, terwijl alles betaald en er nog een batig saldo in de kas was. Namens den Kerkeraad en de gemeente werd den vertrekkenden leeraar een hartelijk adres voorgelezen, dat vergezeld ging van een geldbeurs inhoudende £100 als tastbaar bewijs van de achting en toegenegenheid der gemeente.

Dr. Roux zette zich vervolgens ter woon neder in zijne geboorteplaats, de Kaapstad. Maar de rust hier beneden werd hem niet lang beschoren want reeds den 29sten Maart 1884 ontsliep hij, diep betreurd door zijne echtgenoote (die in 1907 overleed) en door zijne kinderen die nu nog aan de Kaapstad woonachtig zijn.

Dr. Roux behoorde tot het geslacht dat den jongeren Evangeliedienaren tot een voorbeeld was, wat de waardigheid der Evangeliebediening en de deftigheid van den kansel stijl betreft. Hij gaf steeds blijken van de degelijke bearbeiding der stoffe die hij behandelde en der gemeente voordroeg. Zijne prediking met de kalmte en den ernst harer voordracht zal ongetwijfeld velen lang bijblijven, inzonderheid in de gemeente in wier midden hij de beste krachten zijns levens heeft opgeofferd.

Uw Koninkrijk Kome.

DE WERKENDE KLASSEN EN DE GODSDIENST, EN ONZE PLICHT JEGENS DE JEUGD.

De dreiging in de Transvaal en elders van eene werkstaking, eenige maanden geleden, gaf aanleiding tot het verschijnen van artikelen in verscheidene nieuwsbladen en tijdschriften, en tot het uitspreken van leerredenen op verschillende kansels over de verhouding die er bestaat tusschen werkslieden en de Kerk. Het is in den laatsten tijd gebleken dat zelfs in ons Zuid-Afrika eene groote verandering plaats gevonden heeft met betrekking tot het bijwonen van Gods huis, en tot de zaak van godsdienst in 't algemeen. Wel is waar is dit vooral toepasselijk op menschen die hierheen uit andere landen gekomen zijn—daartoe gelokt zijnde door dorst naar goud of rijkdom. De Kaap Kolonie met de aanliggende gewesten heet met recht Christelijke landen. Er heerschte altoos hier, gelijk er nog heerscht, eerbied voor den Christelijken godsdienst in 't algemeen, en voor Gods Woord, Gods huis en Gods dag in 't bijzonder. Doch helaas ! het kan niet ontkend worden, dat in vele opzichten die eerbied aan 't afnemen is. Wij danken God dat, tot nog toe, dit minder het geval is onder onze eigene Afrikaansche bevolking dan onder de massa's, die uit alle oorden van Europa en elders hierheen instroomen, om in de mijnen of door middel van andere industrieën hun geluk te zoeken. Maar ook onze eigene leden, en vooral onze jonge menschen in onze steden en dorpen loopen gevaar om, door aanraking met menschen die zonder God leven, hun eerbied voor, en hunne belangstelling in het goddelijke te verliezen, en het is hoog tijd dat onze Kerk ontwake tot een dieper besef van 't kwaad waarmee ons volk bedreigd wordt, en van middelen waardoor dit kwaad geweerd kan worden. Johannesburg alleen heeft scharen van menschen tot zich getrokken die om God en de eeuwigheid weinig of niets omgeven, zoodat, rondom de goudstad eene bevolking ontstaan is die omtrent godsdienst feitelijk zegt : "Laat ons hunne banden verscheuren, en hunne touwen van ons werpen." Zoodanig is de geest waarmee de Kerk van Christus in 't algemeen, en onze Hollandsche Gereformeerde Kerk in 't bijzonder rekening moet houden.

En is het noodig te zeggen dat dezelfde geest

zich meer of min in de meeste Europeesche landen openbaart? Zelfs in een land dat door velen beschouwd wordt als de godsdienstigste van alle Europeesche natiëen—namelijk *Schotland*. Er zijn koolen andere mijnen aldaar die sedert lang bewerkt worden, en, alhoewel de mijnwerkers eerbied voor God en de genademiddelen tot nog toe betoond hebben, betreurt men dat die eerbied in de laatste jaren aan 't afnemen is. En dit feit, zoowel als de oorzaken daarvan en maatregelen daartegen hebben de aandacht van de Algemeene Synodale Vergadering (the General Assembly) van de Vereenigde Vrije Kerk van dit jaar tot zich getrokken. Een leeraar van die Kerk, die zich veel bezig heeft gehouden met deze zaak, schrijft over den toestand van zaken in een graafschap (of district) waarmee hij vooral te doen heeft,—het graafschap van Fife,—en zegt dat in dat vroeger zoo stil gewest, eene groote verandering in den laatsten tijd zich trapsgewijze openbaart. In plaatsen, zegt hij, waar vroeger elk mensch, zoo te zeggen, de gewoonte had Gods huis bij te wonen, is er eene bevolking thans verzameld, onder wie toenemende onverschilligheid daaromtrent te bespeuren is. Wel is waar kan men van geene vijandschap tegen den godsdienst, of godsdienstige zaken spreken, het is een geest van onverschilligheid en eene toenemende afwijking van de oude, goede gewoonten van het land, gepaard met 't onmatig gebruik van sterken drank en het overbodig jagen naar wat men plezier noemt, waarover men te klagen heeft. Andere schrijvers, die hun aandacht aan deze zaak besteed hebben, beweren dat de eigenlijk Schotsche mijnwerkers nog even godsdienstig gezind zijn als ooit te voren, maar dat eene instrooming van werkslieden van andere landen plaats gevonden heeft die een nadeeligen invloed op de bevolking van 't land reeds uitgeoefend heeft, en dreigt in de toekomst, als er geen middel daartegen gevonden wordt, een nog gevaarlijker invloed uit te oefenen. Er is reeds in 't land eene van elders aangekomen schare die genoemd wordt: "Het Iersche element," aangevuld ook door eene onwelkomen menigte werkslieden uit Polen en andere gewesten. Deze mengen zich meer en meer met de oude mijnwerkers van 't land, terwijl ongelukkig een merkbaar groot getal van de boerenbevolking naar Kanada, Australië, New Zeeland en andere Koloniëen en landen emigreeren—de schuld grootendeels van de groote lords van het land, die groote streken in jachtvelden veranderd hebben. (Men verwacht dat Mnr. Lloyd George's beloofde "Lands Bill" hierin eene verandering zal teweeg brengen.)

Als een bewijs van 't uiterste waartoe 't jagen naar hetgeen nadeelig is voor 't lichaam en de ziel des menschen is, diene 't feit dat in éene stad in één jaar aan sterken drank uitgegeven werd £65,000, aan sports en dobbelen £15,000, tezaam £80,000, terwijl voor godsdienstige doeleinden in dezelfde stad slechts £12,000 ingekomen is. Een treurig feit voorwaar, en des te treuriger, dewijl zoo 'n toestand van zaken niet alleen in de koolmijnen te vinden is, maar dreigt zich verder en verder uit te breiden.

In de kerkelijke vergadering reeds genoemd werden van middelen gesproken om dezen toestand van zaken te bestrijden, en onder die middelen werd vooreerst van een beroep op God in 't gebed gesproken. Maar er werd ook gewaagd van 't feit dat de Kerk van *hare beste mannen* zendelingen naar Indië, China, Japan en Afrika, enz. uitzendt, en de gedachte werd uitgedrukt dat naar de mijnen desgelijks de Kerk van haar bekwaamste en ernstigste mannen behoorde te zenden.

Er is melding gemaakt van het "Iersche element" onder degenen die naar de koolmijnen in Schotland toestroomen. De meesten van dezen behooren tot de Roomsche Kerk. Dezen zijn sterk gehecht aan hunne Kerk, en dikwijls verwijten zij andere mijnwerkers het feit dat zij (de Roomsche Ieren) weten wat zij gelooven (zij hebben een vast geloof), terwijl hunne medewerkers niet weten waaraan zij gelooven. En niet zonder reden is dit verwijt. Er zijn velen, die zich Protestanten noemen, die niet kunnen zeggen waaraan zij geloof hechten. Het is vreemd om dit verwijt in Schotland te hooren waar men, naar de Heilige Schrift, op hun "Kort Begrip" zoo te zeggen leeft. Doch onder de mijnwerkers drukt dat verwijt te veel de waarheid uit, en de Kerk aldaar is ontwaakt tot een besef van dezen toestand van zaken, en eene sectie ervan houdt zich bezig met middelen te beramen om het kwaad tegen te gaan.

En dit brengt ons terug tot ons eigen land, waar er genoeg is om onze gedachten bezig te houden. Om slechts van éene sectie van de bevolking te spreken, wat is de toestand van de werkende klas treurig en vernederend! En alhoewel de meesten van de menschen, die aan de werkstakers-woelingen deelnamen, tot onze Kerk niet behooren, nochtans wonen zij in ons land; zij hebben zielen, en bovendien oefenen zij een invloed uit over de eenmaal zoo godsdienstig-gezinde Afrikaners. Wat staat ons te doen? Ik zal niet wagen een antwoord op deze vraag te geven. Dit wil ik echter zeggen, dat een van de voorgangers in de werkersbeweging mij de verzekering gegeven heeft, dat persoonlijken omgang met de mannen een gezegenden invloed zou uitoefenen. Dit is eene zaak waarbij al de Christenen van het land belang hebben. De Roomschen zeiden: "Wij weten wat wij gelooven," en is dat het niet wat onze jonge menschen—wat onze kinderen moeten weten, en brengt dit ons niet van zelf te spreken van een hefboom welken onze Kerk zoowel als andere Kerken hebben in de Ordonnantie, die in de laatste Sessie van den Provincialen Raad betreffende Godsdienst-onderwijs in onze Scholen gepasseerd is? Ds. Steytler, die de voorzitter was

van de Commissie, bestaande uit leeraars van de Hollandsche Gereformeerde, de Engelsche Episkopaalsche, de Presbyteriaansche, de Luthersche en Congregationalistische Kerken die den Syllabus en den Catechismus opgesteld heeft, en die zoo veel moeite daaromtrent genomen heeft, heeft wel gedaan om door zijn brief van den 11den October aan *De Kerkbode* gericht de aandacht van de Kerk daarop te vestigen. Volgens de Ordonnantie is de Syllabus, die de gansche geschiedenis van den Bijbel bevat, *wet* voor onze scholen; de Heilige Schrift, volgens den Syllabus, *moet* op onze scholen, naar de verschillende standaarden, gelezen worden. Wat den Catechismus betreft, al is die niet, gelijk de Syllabus verplichtend, moet dezelve nochtans onderwezen worden op die scholen waar eene meerderheid der ouders er om vragen. Wij danken God dat deze bepaling, niettegenstaande tegenstand in den Provincialen Raad, doorgegaan is—eene bepaling welke niemand kwetsen kan, aangezien geen kind, tegen den wensch van ouders, gedwongen wordt den Catechismus te leeren. De Catechismus is gegrond op den Heidelbergschen Catechismus, en bevat omtrent al de leerstukken waaraan alle ware Christenen geloof hechten.

En dit is eene zaak van 't allergewichtigst belang: men moet weten wat men gelooft. En welk een hefboom, ik herhaal het, heeft men niet in 't onderwijzen van dit leerboekje, dat bestaat uit vragen over de 12 Artikelen van ons algemeen Christelijk geloof, de 10 Geboden en het Gebed des Heeren? Welk ware Christen kan eenig bezwaar daartegen hebben? En dan zijn het niet alleen wij die leden zijn van de Hollandsche Gereformeerde Kerken, die belang bij deze Ordonnantie hebben, maar ook de leden van alle Christelijke genootschappen. Een leeraar van de Episkopaalsche Kerk, die een hooge betrekking in zijn Kerk bekleedt, heeft vóór 't passeeren van deze Ordonnantie, aan een van onze leeraars geschreven om hem aan te sporen alle moeite te doen ten einde deze Ordonnantie op het Wetboek van ons land gedrukt te krijgen, want, zeide hij, anders weet ik niet wat van onze jonge menschen in de toekomst worden zal. En, Gode zij dank! wij hebben de Ordonnantie: laten wij vol gebruik er van maken. En zullen onze leeraars en kerkeraadsleden en vrienden der jeugd alle pogingen niet aanwenden om den Catechismus in onze scholen te hebben, en dit wèl niet slechts omdat dit eene groote hulp voor onze leeraars bij de Catechisatie zal zijn, maar als een gedeelte van de godsdienstige opvoeding van de jeugd van 't land? Wij hooren van de toenemende ongodsdienstigheid in ons land. Laten wij, om niet van andere middelen te spreken, ons toeleggen met alle macht op het uitvoeren van dit deel van onzen plicht jegens de jeugd. Ouders van kinderen van andere gezindten zullen, gelooven wij, meer en meer het nut van den Catechismus leeren verstaan, en een goed fondament van godsdienst-onderwijs zal in veler harten gelegd worden dat in de toekomst veel vrucht afwerpen zal. Ik weet dat velen bevreesd zijn dat, als wij de rechte soort van onderwijzers(essen) niet hebben, al deze maatregelen te vergeefs zullen zijn. Doch zekerlijk zullen wij altoos sommige onderwijzers hebben van den rechten stempel. En waarom moeten wij wanhopig zijn omtrent onze toekomstige onderwijzers? Zal het ons niet naar ons geloof zijn wat deze zaak betreft? Wij, Hollandsch Gereformeerden, maken de gansche bevolking niet uit, maar laten wij, als eene Kerk uitgaan van dit stelsel dat wij voor onze onderwijzers en onderwijzeressen menschen hebben die God vreezen, en laten wij de vermaning van den Heiland in acht nemen, als Hij zeide: "De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige; *bidt dan den Heer des Oogstes dat Hij arbeiders in Zijn oogst uitstoote.*" De Israëlieten wilden een koning hebben gelijk de andere volken, en zij ontvingen zoodanigen koning—Saul namelijk. En zal het niet met ons zijn naar ons geloof? De Heer leide ons als een Kerk en volk in deze allergewichtigste zaak!

A. McG.

BOEKBESCHOUWING.

Verscheidene boeken wachten op aankondiging.

1. BIJBELLESSEN met 19 Kaarten, door Ds. J. C. Hefer. Kaapstad, Dusseau & Co.

De onkunde aangaande de Heilige Schrift in ons land is zeer groot. Ieder klaagt. De onderwijzer klaagt: zelfs in den Universiteitsraad werd eens door een Schotschen onderwijzer geklaagd, dat bij het lezen van "Paradise Lost" de kinderen eene onkunde aangaande het Bijbelverhaal wordt geopenbaard, die schreiend is. De predikant in de Catechisatie klaagt. En wat men ook al doet de toestand blijft. Ik zwijg van wat theologische professoren soms hierover zeggen, wanneer zij over studenten spreken. Wat examinatoren bij het Admissie Examen ondervinden weet ik niet. Dit ten minste is zeker, dat de toestand in ons land op dit gebied met de jaren niet beter wordt.

Daarom ben ik dankbaar, wanneer mannen van naam en beteekenis hunne aandacht aan de zaak wijden. En onder die mannen verdient Ds. Hefer grooten lof. Jaren lang heeft hij zich met de zaak

bezig gehouden. Boek na boek is van hem verschenen, en altijd houdt hij aan, vol moed en belangstelling.

Het boek hier aangekondigd is eene " verbeterde uitgave " van een vroeger verschenen werk over het Bijbelverhaal " van Genesis tot Openbaring," en is bestemd voor " Huisgezin, School en Catechisatie." De schrijver zegt in zijn voorrede : " Er is hoop voor de toekomst...... Breng den Bijbel op de school, laat er elken dag minstens een uur degelijk Bijbel-onderwijs op iedere school zijn—en de kennis van God zal weer in 't land zijn." Of die vrome wensch verwezenlijkt zal worden kan niemand zeggen. Immers " onze kinderen worden matrikalanten, B.A.'s, en M.A.'s; en toch zijn sommigen van hen weetnieten in het Woord van God, geheel ongeleerd in de Schrift." Hoe het zij Ds. Hefer heeft eene poging gewaagd in dit boek eene reeks van lessen over de Geschiedenis ons in den Bijbel verhaald op bevattelijke wijze te leveren, zoodat het onderwijs " aangenaam, gemakkelijk, vruchtbaar, tot zegen " zal kunnen zijn.

Vele mooie kaarten versieren het boek : de lessen zijn kort : het boek is sierlijk, en de uitvoering laat niets te wenschen over. Uit dit oogpunt ook is het aantebevelen.

Ik ga niet critiseeren. Slechts dit. Heeft de schrijver recht de Brieven van den Apostel Paulus zoo intedeelen als hij hier doet ? Hij laat bijv. den eersten brief aan Timotheus volgen onmiddellijk na dien aan de Galatiërs, en vóór dien aan de Filippensen. Zelfs den brief van Titus stelt hij vóór dien aan de Romeinen en zelfs vóór de twee brieven aan Corinthe. Of allen dit zullen onderschrijven laat ik daar. Is de schrijver er zoo zeker van dat " Cesarea de geboorteplaats is van de Brieven aan de Efeziërs, de Collossensen (Colosse heeft geen dubbele *l*), en Filemon ?" Hij schijnt niet zeker te zijn aangaande den oorsprong van den Brief aan de Filippensen; want hij laat den brief èn te Cesarea èn te Rome ontstaan. Dit schijnt mij toe onverdedigbaar.

Ik heb nog andere moeilijkheden; doch hierover weid ik thans niet uit. Ik hoop, dat de schrijver veel genot zal hebben van zijn boek, en dat hij in eene latere uitgave deze herziene en verbeterde lessen nog eens zal herzien en verbeteren.

WAAROM IK GELOOF—eenige bewijsgronden voor het Christelijk geloof — door Ds. H. C. de Wet. Dusseau & Co., Kaapstad, 1913.

Dit boek verdient aanbeveling. De schrijver heeft zich groote moeite gegeven de Geloofsleer op bevattelijke wijze voortestellen. Mogelijk bewijs ik mijnen lezers een dienst door de Inhoudsopgave meetedeelen, waaruit elk zal kunnen zien wat de schrijver beoogt. Er zijn 17 hoofdstukken, waarin de volgende onderwerpen worden behandeld, t.w. :

1. Het bestaan van God. 2. Gods openbaring aan den mensch. 3. De waarachtige Godheid van Christus. 4. De goddelijke oorsprong des Bijbels. 5. De Bijbel en de Hoogere Critiek. 6. Nog meer omtrent den Bijbel en de Hoogere Critiek. 7. De Hoogere Critiek en het Nieuwe Testament. 8. De Bijbel in betrekking tot de Natuurwetenschap en de Zedeleer. 9. De Hoogere Critiek en het Boek Daniel. 10. De Echtheid der Evangeliëen. 11. De Zekerheid van de Opstanding van onzen Heer Jezus Christus. 12. De Predestinatie-leer. 13. De Eeuwige Straf. 14. De Christelijke Doop. 15. Godsdienstige Sekten. (1) De Christelijke Wetenschap. (2) Het Spiritisme. (3) De Vrijmetselarij. (4) De Sabbatariërs. (5) De Darbisten of Plymouth Broeders. (6) De Apostolische Broeders. 16. De Wederkomst des Heeren. 17. Een Zwijgende God.

Uit deze Inhoudsopgave zal de lezer kunnen zien, wat de schrijver beoogt. Hij levert ons niet een Handboek over de Leer des Geloofs als zoodanig. Hij wil eigenlijk den *twijfelaar* te gemoet komen en behandelt juist de vraagstukken, die in 't algemeen aan twijfel in onze dagen onderworpen zijn. Ook wil hij degenen, die reeds gelooven, sterken in hun geloof.

Het boek is dus tijdig. Voor Christelijke Jongelingsvereenigingen zal dit boek groote waarde hebben. Men zou het hoofdstuk voor hoofdstuk kunnen behandelen. Ook onze Christelijke Strevers hebben behoefte aan zulk een handleiding. De hoofdstukken zijn kort, en de inhoud belangrijk. Daar men zooveel hoort van Hoogere Critiek, en velen de klok hebben hooren luiden, zonder te weten waar de klepel hangt, heeft de schrijver de aandacht in 't bizonder daaraan gewijd. En daar de leer aangaande den Kinderdoop niet door allen verstaan wordt, heeft hij ook daaraan de aandacht gewijd. Wij wenschen den schrijver geluk met zijne onderneming.

Theologische .˙ Kweekschool, .˙ Stellenbosch.

SLUITINGSREDE

DOOR

:: Professor J. I. MARAIS, D.D. ::

"De roeping van den Evangelie-dienaar in de Twintigste Eeuw."

Mijne Heeren,—Andermaal word ik geroepen het afscheidswoord tot u te richten bij het sluiten onzer lessen. De keuze van een onderwerp is niet gemakkelijk, vooral niet, omdat ik meer dan eens in het afgeloopen jaar allerlei wetenschappelijke, theologische vraagstukken met u heb behandeld, en wij soms ook de gelegenheid hadden zoo ex intimis het een en ander te bespreken, dat van belang is voor onzen werkkring hierna. In de praktijk, wanneer eens de examina voorbij zijn, neemt een vraagstuk—tot hiertoe theoretisch beschouwd—een anderen vorm aan. Gij gaat de wereld in met allerlei onbeantwoorde vragen in uw ziel, op uwe lippen. Zullen we het oude, geijkte, beproefde blijven behouden: zal wat w a a r is nu, ook als w a a r aan de wereld worden verkondigd? Als ik nu ga spreken over:

DE ROEPING VAN DEN EVANGELIE DIENAAR

in dezen tijd zal ik wel op uwe aandacht mogen rekenen, en misschien iets zeggen, dat niet zal worden vergeten.

* * *

Niemand die denkt zal het ontkennen, dat de tegenwoordige eeuw veel van ons eischt. Zij is eene eeuw van twijfel, van beslist ongeloof. En wij hebben te getuigen aangaande wat wij "gehoord hebben, wat wij met onze oogen hebben gezien, wat wij aanschouwd hebben van het Woord des Levens." Wij kunnen het zonder aarzelen den Nederlandschen dichter nazeggen:—

Ja, de hand dezer tijden is zwaar over d' aard,
't Is een herfst, die de bosschen ontbladert,
't Is een winter, die stormen en nevels vergaart.

al zullen wij er bijvoegen:—

Doch de lente der Eeuwigheid nadert.

Wij leven sneller dan onze vaderen: het is immers de eeuw van telephoon en telegraaf, maar ook van luchtschip en van automobiel. Wij meenen ook meer te weten, dieper te denken, dan het voorgeslacht. In de breedte, niet in de diepte dringen wij door. En met breedte dreigt oppervlakkigheid; met oppervlakkigheid gaat vaak de waarachtige ernst te loor. Niet zoolang geleden verklaarde Lord Haldane: "The dominant ideal of the average man of the middle class appears to me to be a sort of mild agnosticism." Triomfankelik riep Mephistopheles in Goethe's "Faust" uit:

"Ich bin der Geist, der stets verneint."

Die geest der ontkenning heeft van alles schijnbaar bezit genomen. Men verneemt zijne stem in de letterkunde, in drama en in roman, in tijdschrift en nieuwsblad: men neemt hem waar in de kunst, zoo zelfs, dat Nietzsche met Wagner breekt, omdat deze in de muziek nog wat van oude overleveringen behoudt in plaats van iets fonkel-

nieuws te scheppen, waarin de stem van het moderne leven in nieuwe melodieën en met nieuwe idealen zich laat hooren. Voor velen althans heeft het Christendom uitgediend; profeten rechts, profeten links verkondigen een nieuw Evangelie, waaruit het Kruis geweerd is, en waar de Christus der Evangelieën een bijna betekenlooze figuur is geworden op het terrein van 's menschen denken en handelen.

* * *

En waar men zoo ver niet gaat, of gaan wil, beschouwt men het Cristendom als een soort luxe, waaraan de Tijdgeest geen behoefte meer heeft,— nog wel van invloed op ouden van dagen, of op kinderen in de bewaarschool, maar niet bestemd om de groote problemen, op te lossen, die schijnbaar buiten ons bereik zijn op den kansel. Velen bezoeken de Kerk niet meer. Ook zij heeft uitgediend. Anderen bezoeken haar wel, ouder gewoonte; doch winnen zij er bij? Heerscht het Christendom in winkel en kantoor, in ministerieel Kabinet en Volksraad, in huisgezin en raadzaal? De oude termen zijn er nog: zij schijnen echter geen vat meer te hebben op het leven. De w e t e n s c h a p heeft ons den sleutel willen ontwringen van de geheime schatkameren des Heelals: zij weet alles, alleen niet dat Christus Jezus in de wereld gekomen is, om zondaren zalig te maken. De w ij s b e g e e r t e schijnt geen ideaal meer te kennen: het idealisme wordt door het pragmatisme vervangen. Men wil het dogma verwijderen; men wil op het praktisch leven zijn waardeerings-oordeelvellingen—om met Ritschl te spreken— toepassen. Men wil .... Ja. men weet niet wat men wil.

Ernstige denkers—zooals James— meenen, dat we te lang hebben gezweefd, boven lucht en wolken, in de sfeer van het Absolute, dat altijd w o r d t, nooit g e w o r d e n i s. Men zoekt naar waarheid, maar waarheid, in de praktijk verwezenlijkt. Wel zijn er stemmen die het idealisme terugwenschen. Er voor ijveren. Bergson bijv. ijvert tegen het determinisme en het mechanisme in de wetenschap en met zulk eene kracht, dat velen in hem een nieuwen profeet erkennen. " In de toekomst," zegt iemand " mogen we allen zijn pro-Bergsonianen, of anti-Bergsonianen: zeker zullen wij zijn post-Bergsonianen." Het past hier minder, dat stelsel voor u te ontwikkelen. Toch zal men met Bergson moeten rekenen. En ook met Eucken, die met ernst pleit voor datzelfde idealisme; en met Sir Oliver Lodge, die te veel schrijft, over alles schrijft en niet altijd oordeelkundig is. Met eene enkele aanhaling moet ik mij getroosten: " The region of the miraculous, it is called, and the bare possibility of its existence, has been hostilely and illegitimately denied. But so long as we do not imagine it to be a region denuded of Law and Order of its own, akin to the law and order of the psychological realm, our denial has no foundation." Eucken erkent openlijk , dat volgens het hedendaagsch Christendom des menschen zedelijke natuur vervreemd is van gerechtigheid, en dat een nieuw schepsel, een nieuw leven noodzakelijk is. Hiervan zegt hij wil de moderne wereld niets weten. Doch de oude overlevering, het schrille contrast tusschen het willen en doen, laat zich toch gelden. Waar de oplossing te vinden is, volgens Eucken, kan thans niet ter sprake komen. Genoeg dat het feit hier geconstateerd wordt.

Aan den anderen kant zijn er velen binnen de Christelijke Kerk, die een afkeer hebben van alle d o g m a en slechts een soort van zedelijken invloed op het leven—maar dan ook binnen engen kring—toelaten willen. Eucken heeft dit duidelijk uitgesproken: vroeger, zoo heet het, liep het Christendom in zijn eigen bedding. Doch sedert de 17de eeuw heeft de moderne wereld een nieuwe type ontwikkeld, dat zich langzamerhand losmaakte van alles wat Christelijk heet. En het gevolg is, dat de " vriendschappelijke samenwerking, zooals in vroegere jaren het geval was, onmogelijk is geworden: voortdurend sterker is de verwerping van het Christendom door degenen, die de specifiek moderne richting volgen" (Eucken: Problem of Human Life). Doch zelfs in kringen, waar men ten minste waardeering van Kerk en Christendom zou verwachten, is de tegenkanting even scherp. Toen bijv. in ons eigen Parlement de Universiteit kwam vragen om toelating tot het uitreiken van theologische graden, werd in de bitterste termen gesproken over Kerk en Theologie. De onkunde, door leidslieden op politiek gebied toen aan den dag gelegd, was even groot als de bitterheid van hun uitlatingen.

* * *

Met het dogma hebben velen gebroken. Maar hoe met de Ethica? Met " the sweet natural beauty of the preaching of Jesus " heeft een Oxfordsche geleerde nog vrede. Maar met het Oude Testament? Met de Wet en de Profeten, waarvan de Heiland getuigde? Hooren wij denzelfden geleerde:—" Of all the terrible intellectual disasters of Europe the Bible has been by far the greatest, mitigated only partially by the wild romantic savagery of the Old Testament ...... What an irreparable injury to the intellectual growth of England, that week by week, for centuries, the people have had presented to them "lessons" from the records of an Arabian tribe unapproachably distant in culture, in national sentiment, and in spiritual aspirations. Who can estimate the degree to which our poetry has been stunted and starved, our national genius crushed, our history cheapened and thrust out of sight by this alien oppression? Scholars have sentimentalised over the desolation of Hellas by the coarse, ignorant tyranny of the Turks. Have they ever thought of the ruin these ill-starred Jewish scriptures have wrought to the mind of the Teutonic nations?" (Sturt: Idea of a free church). Deze uitlatingen zijn niet afkomstig van den ongelukkigen, krankzinnigen Nietzsche in zijn: W a t z e g t Z a r a t h u s t r a? maar van een bedaarden Engelschen schrijver, uit het middenpunt der Engelsche cultuurwereld. Geen wonder, dat een ernstige denker, uit datzelfde Engeland, uitroept: "de wereld lijdt aan appendicitis."

Maar hoe dan met de K e r k, en het kerkelijk a m b t ? Vroeger was er ten minste nog waardeering: thans is er slechts dulding, gelijk men een babbelend kind duldt. Wel roemt men nog de helden op 't zending-gebied, die hun leven gaven voor de Evangelisatie der wereld; doch in de plaats van Evangelisatie leest men thans Civilisatie. Zelfs het Heilsleger wordt niet gehuldigd, omdat het de z i e l tracht te redden, maar omdat het den m e n s c h uit zijn vervallen toestand ophief, om hem voor de maatschappij te winnen. "Men spot niet, men toornt

niet, als men in aanraking komt met een belijder van Christus; maar men beschouwt het geloof als een pathologisch verschijnsel. Nu stel ik mij die moderne wereld voor met haar reusachtigen arbeid, met haar veel-omvattende kennis, met haar stoffelijken vooruitgang, met haar jacht naar geld en naar genot, ach! zoo ongerust, en onrustig: met haar schetterende muziek; met haar sombere literatuur, met haar verbijsterende plastische kunst; met haar verslaafdheid aan opium, en aan alcohol; met haar openbare en heimelijke zonden; met haar millionairs en haar paupers. Welk een wereld en welk eene ellende! Wat al zielen die verloren gaan. ...... En zij hooren ons zeggen, dat het geloof de wereld overwint; ja dat Christus die wereld reeds heeft overwonnen!" Zoo sprak nog onlangs weeklagend Dr. Bronsveld op de jaarvergadering van de Utrechtsche Predikanten-vereniging, en hij keerde zich tot de gemeente der geloovigen met den uitroep: "Daar is een maatschappij bloedend uit duizend wonden: daar is onrecht onder allerlei vormen: daar is verzet tegen goddelijke en menschelijke wetten ...... o gij dienaren van den levenden God, o gij Kerk van Christus, o gij phalanx der geloovigen: wat doet gij tegen dat dreigend gevaar?"

In de eerste eeuwen na Christus was het zoo anders. Het Christendom trad op in eene stervende maatschappij: het verwijfde Romeinsche rijk werd langzamerhand naar den afgrond gesleurd. Rome was het middenpunt van weelde en wreedheid, van zedeloosheid en goddeloosheid. En binnen drie eeuwen was dat rijk voor het Christendom gewonnen. De beschrijving die Tertullianus ons geeft van de wonderbare snelheid waarmee het Christendom zich uitbreidde in 't Romeinsche rijk doet ons denken aan die "mierenmassas die soms landen doorkruisen in onoverwinnelijke myriaden: in rivieren bij duizenden verdronken: door 't vuur verwoest, door mensch en beest vertreden, en toch altijd daar met nieuwe horden om de plaats der dooden in te nemen." (F. W. Robertson). Gibbons spottende beschrijving van de nieuwe secte als "bestaande geheel en al uit den droesem der bevolking—uit werklieden en akkerlieden, uit kinderen en vrouwen, uit bedelaars en slaven" is bezijden de waarheid. Met meer recht heeft Prof. Ramsay verklaard, dat "het Christendom onder de ontwikkelden zich sneller verbreidde dan onder de niet-ontwikkelden." Lucianus en Celsus richtten hun giftigste pijlen af op de nieuwe verachte sekte, doch te vergeefs. Niets kon den voortgang stuiten. En geen wonder. Een heilige geestdrift bezielde de groote menigte; het vuur des Heiligen Geestes brandde nog op het altaar des harten.

* * *

Is de Kerk van Christus in de twintigste eeuw dan met machteloosheid geslagen? Toen onlangs de "Volturno" verging, kwamen reddingsbooten uit alle oorden—van noord en west en oost en zuid—aanstoomen, om de opvarenden aan een wissen dood te onttrekken. En daar lagen zij, dobberende op de wateren, machteloos te midden van een huilenden storm, om die menschen te bereiken. Is dat een beeld van Christus' Kerk in onze dagen? Ik kan 't niet denken.

Zijn Kerk, gevestigd in Zijn bloed,
Zal voor geen vijand bukken.

Ik zeg de kerk—niet kerkgenootschap. Ik moest zeggen het Koninkrijk der hemelen. Want helaas! 't Christendom wordt te zeer in onze dagen vereenzelvigd met kerkgenootschap: meestal onze eigen secte. Indien het Christendom niet iets ruimer ware, iets meer goddelijk dan eenige kerk of groep van kerken, het zou al lang van de aarde verdwenen zijn. En toch leeft het in onze dagen, ten spijte van de engheid der partij, de dogmata en de geloofsbelijdenissen op verschillende wijzen verstaan en verklaard: ten spijte van priesterheerschappij en godsdienstoorlogen, van vervolgingen en van den strijd der nationaliteiten, van een geestelijke dorheid, die de Theologie maakt tot een onderwerp van tafelgesprekken of een middel van bestaan."

Waren de eerste Christenen Lutheranen of Calvinisten, Roomschen of Anglikanen, Independenten of Presbyterianen? Waren zij aan taal en nationaliteit verbonden? Zij waren vol van de ééne gedachte: Christus Jezus is gekomen om zondaren zalig te maken, en *wij* zijn er getuigen van! Thans leven wij in een tijdperk van overgang—en overgang is altijd gevaarlijk en vaak revolutionair. Doch de twintigste eeuw is niet erger in haar bitteren tegenstand dan de heillooze achttiende eeuw. En heeft God toen niet een Wesley gewekt om gansch Engeland wakker te schudden? Is de Almachtige dan beperkt tot een enkelen Wesley of een enkelen Whitfield? Er zijn nog duizenden die de knie voor Baal niet hebben gebogen. Ik ben er zeker van:—

De Heer zal opstaan tot den strijd,
Hij zal Zijn haters, wijd en zijd,
Verbaasd, verstrooid doen vluchten.

Keeren we tot onszelven in, dan perst dit alles ons eenige diepgrijpende vragen af. Wordt de kerk slechts *geduld* in onze dagen; wordt het ambt *miskend*; heeft de prediking geen of weinig invloed; zoo ja, zijn onze handen wel rein? Die vraag grijpt ook ons in het geweten, niet waar? Leidt ook ons tot zelf-onderzoek.

Men gevoelt het in Europa en Amerika, dat menige jongeling uit vromen huize zich liever wijdt aan een ander ambt den dat der Evangeliebediening: men klaagt er over, dat de zending niet meer beslag legt op de edelsten en de ontwikkeldsten, zooals vroeger. De wetenschap heeft haar betooverende hand gelegd op hoofd en hart van menig jong mensch uit godsdienstige kringen: de kansel,—en zelfs het zendingveld—is voor hem te beperkt in invloed, slechts geschikt om zwakkelingen van een broodwinning te voorzien. Mott heeft met klem zijne stem verheven en doet een gezegend werk onder de studeerende jeugd; en de "speciale prediking"—om onzen kaapschen term te bezigen—trekt nog altijd meer dan één echt-ontwikkelden jongeling. Doch wij verheerlijken de bediening des Evangelies niet genoeg; en daarom keert zich meer dan een van ons af, die met zijn kostelijke talenten als getuige van het Evangelie onder ons moest optreden.

"Wij hebben behoefte aan mannen die de burgerlijke en maatschappelijke kwalen zullen behandelen, zooals Chrysostomus te Constantinopel, Savonarola te Florence, Knox in Schotland, Calvyn te Genève, Wesley in Engeland, Mauriee en Kingsley na dien tijd" zegt Mott, "en daartoe worden alle talenten vereischt." Wel herinner ik mij, hoe Coillard, mijn oude vriend, de zendingheld der Barotse, eens tot onze studenten zei: "Jongelui, vergadert kennis: gij zult al uwe kennis noodig hebben op het zendingveld." En is dit waar van Midden-Afrika met al zijn problemen, hoeveel te meer van Zuid-Afrika met al zijn ingewikkelde vraagstukken: het zwarte gevaar, het niet minder dreigend blanke gevaar, het alcoholisme, de ontucht, de verzwakking van den huwelijksband, de onopgeloste arbeiderskwestie. En ik herhaal hier, wat dr. Malan eens op onze predikanten-conferentie zei: wij hebben profeten noodig op en onder den kansel. Geen politieke tinnegieters, maar mannen die in den Geest van Christus, en met een teeder, liefdevol hart het sociaal, neen het Christelijk geweten zullen wakker schudden. Zij moeten zijn mannen der hope, zooals Paulus ze noemt, *apokaradokieten* (Rom. VIII: 19), die met opgeheven hoofd, en met helderen blik en met een geheiligd verstand, zullen *zien*, zullen *uitzien*, en uitziende zullen *getuigen* zonder schroom, maar met teedere liefde tot de kinderen dezer eeuw. Mannen die waarachtiglijk tot God bekeerd zijn, maar die weten, wat zij willen; en die tot de kenners kunnen spreken met een gezag, geboren in nauwen omgang met God, en gewonnen door ernstige studie van de vraagstukken, waarover zij spreken. De Roomsche Kerk in Ierland heeft dit gevoeld. Daarom legt zij reeds vroeg beslag op de kinderen aan haar zorg toevertrouwd, ten einde de edelste krachten te winnen voor hare opvatting van het Koninkrijk Gods op aarde. Het Protestantisme in Zuid-Afrika mag wel de edelsten oproepen tot de edelste taak onder de zon.

* * *

Men vraagt het nu openlijk in menig tijdschrift, of de hedendaagsche prediking wel aan haar doel beantwoordt, of

zij niet heeft uitgediend? Grijpt zij wel in 't dagelijksch leven? Werpt zij licht op het volksgeweten? brengt zij nieuwe schatten uit de diepte? of beweegt zij zich te vaak binnen het enge keurslijf van versleten vormen? Is er werkelijk iets nieuws in onze boodschap? Is zij wel:

In haar w e z e n vrucht der tijden:
In haar v o r m van dezen tijd?

Spreekt zij wel tot de kinderen dezer eeuw naar de behoeften der eeuw? behoeften, die zoo anders zijn dan voor vijftig jaren? Is haar toon meer verheffend, haar inhoud meer krachtvol? Is haar voorstelling van Gods heiligheid, van het zondige der zonde meer berekend slapenden wakker te schudden, onverschilligen tot nadenken te brengen, indommelende Christenen tot werkzaamheid aan te sporen? Leeft de B i j b e l wel in onze prediking?

Hoort wat een denker van onzen tijd, een prediker van naam hieromtrent zegt:—"'t Was een stelregel der Hervormers, dat de Schriften haar eigen beteekenis hebben reeds op de oppervlakte, en dat ieder mensch zijn eigen Schriftuitlegger kan zijn. Past dit toe op den enkelen tekst en deze uitspraak is bezijden de waarheid...... Nemen wij echter het N. Testament als een geheel, dan hadden de Hervormers toch gelijk. Of hij dit al gelooft of niet, de gewone mensch, die zijn N. Testament leest, heeft geen twijfel aan de alles-overweldigende eisch door Jezus Christus gesteld; en hij kan het niet ontkennen, dat er eene ervaring was van verlossing, die zich met het kruis verbond aan het Kruis, en aan het nieuwe leven in vereeniging met den verrezen Heiland" (Figgis, Civilisation at the Cross-roads). Hij zelf verklaart het—deze denker—dat hij geslingerd werd, totdat hij andermaal zijn Bijbel opnam en las, zooals nooit te voren. Naar "de wet en het getuigenis" is de kreet uit menig hart.

* * *

Is het waar, of niet waar, dat de prediking der twintigste eeuw weinig nieuws meer bevat? Binnen eene enge reeks van geliefkoosde teksten, die vaak ter verklaring weinig inspanning eischen, en slechts door de "Tale Kanaans" worden opgeluisterd, beweegt men zich al te vaak. Gansche boeken van den Bijbel blijven onaangeroerd. Zooals wijlen dr. Cramer het eens aan zijn studenten voorhield: "Op den éénen Zondag is de tekstverdeeling a. b. c.; op den volgenden b. c. a.; op den derden a. c. b.," maar altijd binnen denzelfden kring van gedachten. Altijd weer dus, de oude vorm, de oude voorstelling, de geijkte terminologie. De onontwikkelde hoort als niet hoorende: de ontwikkelde blijft vaak weg, en hoort in 't geheel niet. Nog onlangs sprak prof. Van Nes hierover in de vergadering der Utrechtsche Predikanten-Vereeniging:—

"Een jong Schotsch predikant, die onverwacht een ander had moeten vervangen, vroeg een ouderen collega, die onder zijn gehoor was geweest, naar den indruk welken zijn preek op dezen had gemaakt. Hij hoorde zijn "sermon" beschrijven als m o v i n g, s o o o t h i n g, s a t i s f y i n g. M o v i n g, omdat een deel van zijn gehoor zich vóór het einde der preek had verwijderd: s o o t h i n g, omdat een ander deel weldra in zoete rust was verzonken: s a t i s f y i n g, omdat toen er Amen gezegd werd niemand meer naar voortduring verlangde."

Moet de hedendaagsche prediking niet meer Bijbelsch worden: en moeten wij niet leeren den ganschen raad Gods te verkondigen? Daartoe wordt vereischt inspanning, studie, en bovenal "er moet veel gebeds gebeden worden," eer wij prediken kunnen tot de kinderen dezer eeuw. Dr. Van Nes, Niebergall aanhalende, sprak van een n o m i n a t i e f, den godgewijden prediker, een a c c u s a t i e f, het Evangelie grijpende in het geweten, een d a t i e f, de gemeente, die naar haar aard, naar hare behoeften, onze boodschap ontvangt; maar bovenal van een g e n i t i e f, de prediker die de boodschap van God zelven op zijn knieën in 't gebed heeft ontvangen. O! hoe stond ik schuldig, toen ik dat las.

* * *

Ik geloof niet, dat het kind van de twintigste eeuw geen hart meer heeft. Sommigen hunner zijn moe van het denken, onrustig en gejaagd. Zij zoeken en vinden niet. Zij verlangen niet van ons de bespreking van allerlei philosophische of wetenschappelijke problemen op den kansel. Zij weten er vaak meer van dan wij. Hun ziel hongert naar voedsel: zij willen iets uit het leven voor het leven: zij zijn afkeerig van dogma op zichzelf, niet van dogma in praktijk gebracht. Zij vragen naar Gods gedachten voor de weekdagen; naar iets dat als een wolkkolom bij dag, als een vuurkolom bij nacht het levenspad zal aanwijzen, zal verlichten. Menschentaal, hoe sierlijk ook, bekoort hen niet, oratorie trekt hen niet aan, schoolsche vormen, geleende pathos wekken weerzin. Zij willen een woord, dat leeft in de ziel van den prediker en in zijn mond een overwinnend zwaard is geworden. Die zelf dicht bij God leeft h e e f t eene boodschap voor de kinderen dezer eeuw. De duizenden stroomen toe, om een Moody, een Torrey, een Alexander, en te Genève een Thomas, te hooren, en zij gaan henen vervuld met nieuwen moed, en met nieuwe gedachten. Godgeleerden van naam, wijgeeren, dichters, kritische studenten en't onkritische volk, eene groote menigte, kwamen om Moody te hooren, en werden soms diep bewogen onder zijne prediking. Hij toch had niets fonkelnieuws: zijn prediking was zoo oud als de Brief aan de Romeinen. Bij duizenden en tien maal duizenden werden Spurgeon's preeken verspreid. En nog is er aanvraag naar meer. Zijn prediking was een getuigenis! De Bijbel l e e f d e op zijn kansel.

Doch we moeten dieper. Het optreden van F. B. Smith en de "Men and Religion Movement" in Amerika, hebben ons andere dingen geleerd. Er i s een gebrek, dat in onze dagen veler aandacht bezig houdt. Hoe menigmaal heb ik u in die korte Dinsdagmorgenure herinnerd aan de woorden van Comte: "Der Individualismus ist eine abendländische krankheit." En ik bedoel daardoor, dat wij te veel vaak rekenen met het individu en niet met de gemeente als een geheel. De geheele gemeente lijdt door niets doen aan zwakke spijsvertering. Wat d o e t zij? Als een geheel van individuen arbeidt zij wel aan wat de gemeente behoeft; maar zij is in dat werk te individualistisch. Wat buiten haar ligt, laat ze vaak aan anderen over ter bearbeiding: buiten haar secte is buiten haar bereik: zij heeft geen gezichteinder. Een gezichteinder gaf de H. Geest aan de eerste gemeente. "Zoo te Jeruzalem, als in geheel Judea en Samaria, en tot aan de einden der aarde." Doortrekt het gemeentelijk leven geheel den handel, doorzuivert het geheel de maatschappij, laat het zich gelden tot aan de einden der aarde? Wat doet de gemeente voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk op aarde? Strekt de binnenlandsche Zending haar tot eer? Deed zij genoeg voor de buitenlandsche zending?

De bestrijding van de onmatigheid laten we vaak aan anderen over, die niet altijd naar onze wijze van doen handelen, naar onze wijze van spreken zich uitlaten. Er zijn toouelen op onze straten, die ten hemel schreien, en wij zijn als met machteloosheid geslagen tegenover het ontzettend drankmisbruik. De ontucht woekert voort, op schrikbarende wijze, en vaak staan wij gispend op zijde, wanneer anderen tegen dat machtig kwaad in de bresse springen. De verwijdering tusschen arbeider en arbeidgever laat velen koud; totdat we opschrikken uit onze zelftevredenheid bij wat er nog onlangs te Johannesburg gebeurde. De klove tusschen de kerk en de massa wordt al dieper. En het huiselijk leven wordt aan alle kanten bedreigd: de heiligheid van het huwelijk wordt miskend. Nog onlangs zei Bernard Shaw—n o m e n o m e n—dat de echtscheiding zoo goedkoop en zoo gemakkelijk, en zoo geheim mogelijk dient te worden gemaakt." En Hall Cane verbaast zich er over, dat zijn laatste roman, die het huwelijk in het middenpunt raakt, als onzedelijk uit ons huisgezin wordt verbannen. De problemen op zedelijk en maatschappelijk gebied vermenigvuldigen zich ook in Zuid-Afrika: En is de gemeente des Heeren wel ontwaakt tot een besef haer roeping?

* * *

Bij vele ernstige denkers in het buitenland wordt juist op dit gebied een zware beschuldiging ingebracht tegen de kerk des Heeren. Smalend volgens Dr. van Nes pleitte onlangs de "Rotter

dammer" voor een "moderne tempelreiniging." De woorden van zekeren ongenoemden Engelschen prediker worden aangehaald in dit verband:—

"Het kerkgaan uit gewoonte of om redenen van stoffelijken en wereldlijken aard moet eerst uitsterven, voordat de kerkgang inderdaad eene godsdienstoefening kan worden. De kerkganger uit plichtbesef wordt gedreven door een min of meer duidelijk instinct, dat het kerkgaan noodzakelijk is voor het instandhouden van de zedelijke en de goede orde. Zoo gaat hij ter kerke om het voorbeeld te geven en brengt met een arme zondaarsgezicht ten dienste van het algemeen welzijn zijn offer bestaande in het aanhooren van een vervelende preek. Het is veelal in ernst een zeer werkelijk offer."

* * *

Hoe onwaar is deze beschuldiging en toch hoe waar! Zijn wij dan de enige vervelende redenaars onder de zon? Is de aangrijpende rede slechts buiten den kansel te vernemen? Is men dan zoo zaakrijk, zoo diepzinnig, zoo overtuigend in raadzaal, of bij de stembus? Toch, willen we eerlijk zijn, we moeten belijden, dat de hoorder vaak recht heeft ons toeteroepen:—

Gij prediker daar in de lucht.
Hebt gij geen woordje voor mij?

En daarom willen velen in het buitenland, dat het dogma zal worden verwijderd van den kansel om plaats te maken voor iets anders. Ja, maar wat is dat iets anders? Niet zoolang geleden werd van den voorzitterstoel der "Congregational Union" in Engeland verklaard: "Christ's first approaches to humanity were in help offered to physical want and suffering. He fed the multitudes, before He attemped to convert them." Alsof de verzoening der wereld met God niet het Eerste, het groote doel was van Christus komst en werk op aarde. "Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen," was schering en inslag zijner prediking. En moet niet de Bekeering tot God een prominente plaats, de eerste plaats innemen in onze prediking?

Ik kan dien afkeer van het dogma verstaan: verklaren kan ik het niet. Ook kan ik begrijpen, dat men klem legt op eene Ethische prediking. Maar dogma zonder Ethica, en Ethica zonder dogma is iets onmogeliks. Was dit niet de ondervinding van de grooten Chalmers in Schotland. Te Kilmany had hij jaren lang over de groote Ethische waarheden van eerlijkheid, waarheidsliefde, oprechtheid en wat dies meer zij gepredikt met al den ernst zijner buitengewone welsprekendheid... En te vergeefs! Toen de groote verandering in zijn eigen binnenste kwam werd toon en inhoud zijner prediking ook anders. "You have taught me"—zoo schreef hij in zijn "afscheidswoord"—"That to preach Christ is the only effective way of preaching morality in all its branches." Wat ik voor u wensch is, dat gij de Ethische problemen die voor de deur liggen wilt beschouwen in het licht van Gods heiligheid. En Gods heiligheid leeren wij slechts kennen in de schaduw van het kruis. "God is Holy Father"—zegt Jackson—"and we must emphasize the adjective equally with the noun." Immers de bekeering, waarvan de Heiland sprak in zijn prediking had een dogmatischen achtergrond. Doch die dogmatische achtergrond was niet alles: het was eene bekeering die in de praktijk het geheele leven omvatte: eene reformatie niet alleen, maar ook eene transformatie: Eene bekeering die zich in een heiligen wandel openbaarde, die niet slechts het individu wilde redden, maar hem ook tot heil van anderen wilde aanzetten.

* * *

Terecht spreekt Jowet, die gevierde prediker, zijn afkeer uit van degenen die "the great Evangel of redeeming love" reciteren "with the metallic apathy of the gramophone." (The preacher, his life and work.) En zelfs Jackson, die staat in het midden van onze moderne cultuur, herinnert ons aan Rutherford, die beschreven wordt als "infinitely, insatiably greedy of the conversion of souls" (The Preacher and the modern mind). Die "passie voor zielen" is verdwenen uit de hedendaagsche prediking. Het dogma wordt nog altijd ontleed op den kansel, maar vaak als deel van een vast-inelkaar-zittend Theologisch stelsel. Hoe dieper wij indringen in het dogma, des te ruimer wordt zijn toepassing op geheel het menschelijk leven. En op dat terrein bewoog zich onze Heiland, met eene teederheid in het weldoen, die hem soms tot tranen, en altijd tot nachten-lange gebed bewoog. Hij preekte bekeering in de eerste plaats: hij ging ook het land door zoekende en vindende, helende en zegenende, overal verkondigende, dat het "jaar des heils" in Hem was aangebroken. Als ik denk aan die "passie voor zielen," die Hem kenmerkte, dan sta ik beschaamd over mijzelven. Van Alleine werd gezegd, dat wanneer hij kwam te spreken over Christus, dan deed hij het "with shouting voice, with flashing eye and a soul on fire with love." Ik heb vele predikers in het buitenland gehoord—in Engeland en Schotland, in Holland en Duitschland—en het kwam mij vaak voor, dat Chalmers' kritiek op de prediking der "Moderates" van zijnen tijd ook wel op onzen tijd van toepassing is. Die prediking was "kort, klaar, koud." Kortheid is eene deugd: klaarheid niet minder: maar koudheid?

Koud was de kerk en 't kerkmuurgesteente,
Koud 't gezang en het orgelgeluid,
Koud was de prediker, koud de gemeente,
Koud 't begin, en 't vervolg en 't besluit.

Gij kent Huets gedicht, niet waar?

* * *

Deze eeuw heeft de prediking der Bekeering hoog noodig en zij weet het niet. Zij wil de maatschappij hervormen, van buiten af, van den omtrek, niet van binnen uit van uit het middenpunt. Wij moeten haar van die ketterij verlossen. Zij wil door allerlei wetgeving de samenleving reinigen en zij feilt op ieder punt. Eene wetgeving die niet uit God geboren is moet feilen. Van de politiek als zoodanig verwacht ik weinig heil:—

Eylaas partij zij zal ons nog doen sneven
Eylaas partij!

Wilt gij een antwoord op uwe vragen, ik haal aan uit de inleiding van dat treffend boek van Harold Begbie "Gebroken aardewerk." De Nederlandsche vertaler zegt:

"Het Leger des Heils heeft den onvergankelijken roem, dat het gaat in de krotten en de verpeste drankholen, in liederlijkheid en gemeenheid, om te redden wat verloren is. Laat er dan maar 90 percent van de bekeerden terugvallen, laat er veel oppervlakkigheid zijn in het geschetter der muziek, en veel overspanning der zenuwen in het opgewonden handgeklap, zij doen het werk dan toch maar en brengen dan toch de allerlaagst-gezonkenen in aanraking met Christus. Zijn onze kerken niet in vele opzichten te fatsoenlijk en te "Christelijk"—tusschen aanhalingsteekenen—om zich met dit schuim der maatschappij, ik zeg niet te willen, maar te kunnen inlaten?"

Men kan dat boek niet lezen zonder onder den indruk te komen, dat de bekeering eene werkelijkheid is. Gaarne deed ik een greep hier en daar in dat boek, ter staving van wat ik beweer, doch de tijd gedoogt zulks niet. Bij al wat ik in Begbie moet afkeuren, vooral in zijn laatste werk: "Religion and the Crisis," waar hij zijn eigen dogma uiteen zet, alsof hij werkelijk iets nieuws heeft ontdekt, moet ik dit ten minste onderschrijven: "The religion of Jesus Christ alone can save this age of tolerance from becoming first an age of laxity and finally an age of moral anarchy." Voorwaar de prediking der Bekeering is noodiger dan ooit te voren.

* * *

Bekeering niet slechts van den wil maar vooral ook van het geweten; en het Christelijk geweten moet een doop des Heiligen Geestes ontvangen. Dit is wat vele ernstige denkers in onze dagen verlangen—een ontwaakt Christelijk geweten. Mannen als dr. Forsyth, dringen er sterk op aan, dat er een ethische herleving onder ons moet plaatsvinden: "there is nothing the church needs more profoundly than an ethical conversion in regard to the great doctrines" (Positive Preaching and the modern mind). Elders spreekt hij van de kerk als "as selfish as any association for the defence of a trade, a monopoly, or an ascendancy...... we have churches of the nicest, kindest people, who have nothing apostolic or mis-

sionary, who never knew the soul's despair or its breathless gratitude" (Id.). Nog sterker laat hij zich uit, waar hij zegt: "what we need is not the dechurching of Christianity,"—zooals velen willen—"but the Christianizing of the church." Ook hij wil hervorming in onze prediking; doch eene prediking die dieper grijpt, tot in de voerselen van het Christelijk geweten. Zondebesef meent hij is verloren geraakt, en daarmee een besef van de heiligheid Gods en van den grooten witten troon. Ik veroorloof mij nog een enkel citaat, waar het onze prediking geldt:—"There is something lacking in our preaching"—hij sprak hier tot Evangeliedienaren—"by general consent. It lacks the note of spiritual profundity and poignancy as distinct from spiritual sympathy and of moral majesty as distinct from Ethical interest. And I am convinced, that this is ultimately due to the loss of conviction as to a real, objective and finished redemption and to the disappearance from current faith of a real relation to the holiness and wrath of God. The note of judgment has gone out of common piety." Hij is zeer ruim in zijn beschouwingen aangaande de zoogenaamde "Hoogere Critiek." Doch het Oude en Nieuwe Testament, als één geheel, zijn hem niet bloot geschiedboeken in den gewonen zin van het woord. De Bijbel bevat volgens hem "sacramental history," zoodat we niet hebben te vragen welk residuum de kritiek, met al haar buitensporigheden en haar verbazende zelftevredenheid en zelf-verheffing, ons uiteindelik zal overlaten. De Bijbel is hem "God's self-revelation." Het is niet bestemd eene leer aangaande God te ontwikkelen, maar om God nader tot ons te brengen—"to convey God to us." De geschiedenis van Israel is de geschiedenis des heils—"The history of grace, the exposition of a long action and final act of grace." En de Christus der Evangelieën is noch "een overblijfsel, dat de critici ons gelieven te laten, noch een ashestos, dat geen vuurproef kan ondergaan."

* * *

Of wij dit alles zullen onderschrijven weet ik niet. Het is ten minste het antwoord des geloofs aan mannen als Drews en Kalthof, die het geheele verhaal aangaande den Christus overbrengen tot het gebied van verdichting, —en als Jensen, met de geheele "religions-geschichtliche Schule" in Duitsland, die ons, óf naar Babylon als bron van het Nieuw-testamentisch verhaal, óf naar de vergelijkende studie der godsdiensten willen verwijzen ter verklaring der Heils-geschiedenis. Eén ding echter moet ons treffen. Men wil het Christelijk geweten wakker schudden uit den slaap van een onzalig Individualisme, dat slechts de eigene ziel wil redden en niet de hand uitsteekt naar den gevallen en gezonken medemensch. Het is eene pleitrede voor het e e n e dat verloren is, tegenover de n e g e n-e n-n e g e n t i g, die reeds in de schaapskooi zijn.

Heeft de Kerk ook dit woord niet noodig in onze dagen? Zij had zooveel te doen met de redding van het Individu, dat zij de massa scheen te vergeten; en die massa heeft haar nu den rug toegekeerd. Niet de moralist, noch de philanthroop kan de roeping vervullen, die aan de gemeente des Heeren is toevertrouwd. En wanneer men ziet, hoe leden der Kerk aan onheilige praktijken in den handel, aan onheilige beroepsbezigheden deelnemen, dan voelen wij dat zulke waarschuwingen kracht hebben. Terecht zegt Begbie: "buiten Christen-landen is er geen sociaal geweten ...... vóór dat de Christelijke godsdienst zich openbaarde in de wereld, was er geen zedelijkheid ...... de zedelijkheid is kind van den godsdienst." Mogen dan de leden der Christelijke Kerk deel hebben aan praktijken die door het Christendom worden gewraakt? Of moeten wij daar buiten staan om onze eigene zaligheid uit te werken met vreeze en beven, onbekommerd over wat er rondom ons in de maatschappij gebeurt? Moeten de misstanden in de maatschappij niet onze aandacht wekken en door onze hulp worden verwijderd? Winston Churchill heeft in zijn laatste roman: "The inside of the cup" dit besproken. In sommige landen is de Zending en de Christelijke philanthropie een werk dat door de Kerk als zoodanig niet wordt gedaan; en vaak is de strijd tegen ontucht en dronkenschap, tegen onderkruiping en onderdrukking, in handen gevallen van menschen, die of afkeerig zijn aan de Kerk, óf haar minachten. Dat mag toch niet. De gemeente des Heeren is niet ommuurd in een Eden Gods, waar alles liefelijk is, en geen stoornis komt. De slang laat zich uit ons Eden niet bannen: als een beest des velds sluipt zij in door de reten in uw Edens-muren en treft ook daar haar offers. Binnen de Kerk worden die offers ook neergeveld! En sluiten wij niet te zeer onze oogen voor die verschijnselen.

* * *

De Engelsche schrijver H. G. Wells in een zijner korte verhalen heeft ons iets geleverd, dat in dit verband van toepassing is. Hij stelt ons voor een man die op de meest zonderlinge wijze komt te verkeeren met een kolonie van blinden. Trotsch op zichzelf van in het land der blinden met twee ogen te kunnen zien, kon hij met de grootste moeite de menschen maar niet overtuigen, dat hij een zintuig bezat hun niet verleend. Zij beschouwden en behandelden hem als een krankzinnige die bewaakt moest worden en onschadelijk gemaakt. Na de zonderlingste avonturen ontsnapt hij, dankbaar dat hij er met zijn leven van afkwam. "Gij zijt blind," roept hij gedurig uit: "Blind, wat is blind," is het herhaald antwoord op zijn uitlatingen. "Ik zie bergen, wonderbare luchtspiegelingen, eene wereld van schoonheid, waarvoor uw ogen gesloten is!" "Gij raast," is 't antwoord: "uw brein is aangedaan." "Hij is 'n arme idioot die speelruimte geeft aan zijn verbeelding, en raaskalt over ziende oogen en eene gansch onbekende wereld, met zon en maan en sterren en kleurenpracht en licht-schakeeringen." "Wij zullen hem de oogen doorboren met een priem en dan is er een einde aan alles." Doet u dit niet denken aan veel dat er in de Theologische wereld omgaat? Wat al vraagstukken bespreekt men niet—vraagstukken die de wereld koud laten. Daar buiten slaaft en zucht die groote menschen-massa met al haar wee en haar ellende, en uit de diepte stijgt de zucht:—

Hebt gij dan geen woordje voor mij?

Ik heb genoeg gezegd: ik heb nog veel meer te zeggen. Doch van uwe aandacht durf ik niet te veel vergen. Ik heb u reeds te lang bezig gehouden. Eén ding zal u wel duidelijk geworden zijn, dat er "veel gebeds" moet worden "gebeden" in dezen tijd van verwarring en onrust. De gem eente des Heeren heeft behoefte aan mannen als haar leidslieden, die weten wat het zegt met God gemeenschap te oefenen. De nood drijft tot bidden, doch soms begint men eerst te bidden, nadat er hopeloos gestreden is; en dit mag niet.

Men verhaalt, dat toen het vredesverdrag te San Stefano gesloten werd in 1878 tusschen Rusland en Turkije, na den langen strijd, het russische leger bestaande uit 25,000 man, met het aangezicht gekeerd naar Constantinopel op de knieën viel, en dat de Hooge Priester in stil gebed met zijn priesters, het dagen aan vrede voor Gods aangezicht erkende. En daarna barste geheel de menigte uit in een indrukwekkend T e D e u m. Dit was n a den strijd.

Zullen wij die ons aangorden tot een even bitteren strijd niet buigen voor God i n den strijd, v ó ó r den strijd en niet slechts n a den strijd?

* * *

't Is gewoonte geworden een woord van afscheid te spreken tot hen die ons verlaten. Veel zal ik thans niet zeggen 't Is ook niet noodig. In de afgelopene vier jaren heb ik dikwijls gelegenheid gehad het mijne te zeggen. Ik wensch u Gods zegen toe op uw verdere loopbaan. De wereld is ruimer nu, dan toen ik afscheid nam van ons Seminarie in 1870. Het arbeidsveld is groter: de roepstem luider. Weldra zult gij misschien nog uit Noord Afrika de stem vernemen: "Komt toch over en helpt ons." Of misschien biedt zich een uwer aan voor Argentinië, waar de weg thans schijnbaar gesloten is. Maar waar gij ook al gaat, gaat in den naam en in de kracht des Heeren!

Vaartwel, geachte kandidaten: gij zijt de hoop der kerk. Het worde in uw werk bewaarheid, dat de hoop niet beschaamt. De kerk denkt veel van, en veel aan u: zult gij aan die verwachting beantwoorden?

—Ik heb gezegd.

DEEL XVIII, No. 12. STELLENBOSCH. DECEMBER, 1913.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

" Eere zij God in de hoogste hemelen,
Vrede op aarde,
In den mensch een welbehagen ! "

KRONIEK.

Kerstfeest.

Heeft iemand onzer lezers ooit de vraag gedaan, waarom wij het Kerstfeest vieren op den 25sten December ? Dat de Heiland *niet* op dien dag geboren werd is bijna zeker. In de vroegste tijden, waarvan wij iets weten, werd het feest soms gevierd op den 1sten soms op den 6den Januari : anderen vierden het op den 29sten Maart, tijdens het Joodsche Paaschfeest : weer anderen op den 29sten September, het Loofhuttenfeest. Doch lang vóór Keizer Constantijn in de vierde eeuw werd het algemeen gebruik de nieuwjaars-feestvieringen met den Kerstdag te verbinden. In het Westen vierde men het feest op den 25sten December : in 't Oosten op den 6den Januari. Volgens den Kerkvader Chrysostomus werd de 25ste December vastgesteld door den Paus Julius I (337 tot 352 A.D.) Chrysostomus noemt het feest " festorum omnium metropolis " (hoofd van alle feesten.)

* * *

Onze eigenaardige gebruiken bij 't Kerstfeest dagteekenen mede van oude tijden. Waarom bijv. laten wij kinderen hun leege kousen uithangen om geschenken daarin te ontvangen ? Dit staat in verband met eene legende aangaande den vromen bisschop St. Nikolaas van Myra (ten jare 300 A.D.)—vandaar de naam Sinterklaas, of Santa Claus. Er leefde, zoo luidt het verhaal, in die dagen een edelman, die bitter arm was, doch van zijn armoede niets wilde laten blijken. St. Nikolaas, wenschende den man te gemoet te komen, klom op het dak van zijn huis en wierp een geldstuk door den schoorsteen. Dat geldstuk kwam te land in een kous daar opgehangen om te droogen. Vandaar de gewoonte om in dat opgehangen kleedingstuk de geschenken voor kinderen te plaatsen op den Kerstavond. St. Nikolaas stierf op den 6den December. In Holland viert men het feest van Sinterklaas op dien dag.

* * *

Vele Kerstdag-gewoonten en praktijken verwijzen ons terug naar 't heidendom. De Kerstboom bijv. is heiidensch in oorsprong. Volgens de legende heeft Winfrid, de Apostel der Duitschers, het eerst in de 8ste eeuw, een Kerstboom in huis opgezet. Op een Kerstavond zou hij den grooten eik, in wiens schaduw de heidenen vergaderden, om hun godheid met menschenoffers te dienen, hebben neer gehakt. Toen de eik viel, stond er in zijne plaats een jonge denneboom. Winfrid sprak toen het volk toe : " Hier is de levende boom, zonder bloed vlek er op. Dit zal het teeken zijn van uwen nieu wen eeredienst. Zie toch hoe de boom ons opwaarts wijst. Noemt het den boom van het Christus Kind. Neemt het en draagt het naar de zaal van uw op perhoofd. Niet meer zult gij opgaan naar uwe bos schen om daar feest te vieren met schande en met bloed. Gij zult tehuis uwe feestviering kunnen hebben met vreugde en met gezang. De dondereik is gevallen, en ik ben overtuigd, er zal een dag komen, wanneer er geen huis in Duitschland zal zijn waar kinderen zich niet zullen scharen rondom den groenen denneboom om zich te verblijden in de geboorte van den Zaligmaker." Zoo luidt althans de legende aangaande den *Kerstboom*.

In Schotland werd in vroegere dagen en zelfs nu nog de Kerstdag niet gevierd. Gelijk bij ons werd de feestelijkheid naar Nieuwjaarsdag verplaatst. De Oudejaarsavond wordt dáár *Hogmenay* genoemd, en dan wordt door het lagere volk soms op buitensporige wijze feestgevierd. Er heerschte in oude dagen in Schotland een bijgeloof, dat men niet zonder schade op den Kerstdag mag spinnen. Tegen dit bijgeloof verzetten zich de streng-Calvinistische predikers. Dr. Jamieson haalt het volgende aan uit een geschrift van die dagen: "The ministers of Scotland—in contempt of the other holy days observed in England—cause their wives and servants *spin* in open sight of the people upon Yule day; and their affectionate auditors constrain their tenants to yoke their ploughs on Yule day in contempt of Christ's nativity, which our Lord has not left unpunished; for their oxen ran wod (werden gek) and broke their necks, and lamed (kwetsten) some plough-men, as is notorious in some parts of Scotland." Dat ossen wild rondliepen, dat menschen door die wilde dieren verwond werden, omdat ze den ploeg niet wilden trekken op den feestdag, is eene van die bijgeloovigheden, waaraan het volk zich lang vasthield. Dit echter zal niemand meer als eene werkelijke gebeurtenis beschouwen.

* * *

In onze Kerk werd Kerstdag altijd als een godsdienstige feestdag gevierd. Dan werd het Avondmaal bediend. Dit was in overeenstemming met de bepalingen der oude Synoden. De Synode van Dordrecht in 1618, 1619 gehouden bepaalde dat: "Het Avondmaal des Heeren ten twee maanden eens, zooveel mogelijk, gehouden worden; en zal stichtelijk zijn, daar het de gelegenheid der Kerken lijden kan, dat op den Paasdag, Pinxterdag en Christdag hetselve geschiede. Dog ter plaatsen daar nog geen kerkelijke ordre en is, sal men eerst Ouderlingen en Diaconen bij provisie stellen."

Kerstvreugde.

Onder de goede gewoonten, die in bijna alle Christelijke landen heerschen en uit oude tijden zijn nagebleven, mogen wij wel rekenen het geven van geschenken aan huisgenooten en bedienden en aan allerlei weldadigheids-inrichtingen. Coleridge beschreef in het tijdschrift de *Friend*, wat hij in Duitschland had waargenomen:—

"Er heerscht hier eene Kerstgewoonte die mij weldadig aandeed. De kinderen brengen geschenken aan hun ouders en aan elkaar, en de ouders aan hun kinderen. Drie of vier maanden vóór Kerstdag zijn de meisjes druk bezig en de jongens bewaren hun zakgeld om geschenken te koopen. Wat het geschenk zal zijn wordt geheim gehouden: de meisjes vooral hebben een wereld van plannen tot geheimhouding—zooals het werken, wanneer zij op bezoek zijn, en niemand bij ze is; of het vroeg opstaan, voordat de dag is aangebroken. Op den avond vóór Kerstdag wordt de zitkamer door de kinderen verlicht, en de ouders worden uitgesloten: een groote tak van een ijpenboom wordt op eene tafel gebonden, een aantal kleine kaarsjes daaraan gehecht, met gekleurd papier, enz. Onder dezen tak spreiden de kinderen hun geschenken voor hun ouders, in hun zak houdende wat zij voor elkaar bedoelen. Dan worden de ouders binnengelaten en de geschenken uitgedeeld. Waar ik het tooneel aanschouwde, waren er acht of negen kinderen, en de oudste dochter en de moeder stortten tranen van vreugde. Tranen liepen er over de wangen des vaders, en hij omarmde al zijn kinderen, alsof hij zijn snikken wilde bedwingen. Ook ik was aangedaan. Uitbundig was de vreugde der kleinen. Op den volgenden dag — Kerstdag—legden de ouders hun geschenken op de tafel voor de kinderen; de vreugde was van meer soberen aard. Op dien dag zeggen de ouders, de moeder in 't privaat aan haar dochter, de vader aan zijn zoons, wat in hun gedrag het meest zich had aanbevolen in 't afgeloopen jaar, en wat het meest te veroordeelen was. In vroegere jaren, vooral in kleinere steden en dorpen, werden deze geschenken overhandigd aan zekeren persoon in wit gekleed, met een masker op 't aangezicht en een groote witte pruik op 't hoofd, die *Knecht Rupert* voorstelde. Op den Kerstnacht gaat hij van huis tot huis, en zegt, dat Jezus Christus, zijn Heer, hem had gezonden. Ouders en kinderen ontvangen hem met groote staatsie en eerbied, en de kleinen ontvangen hem niet zonder vreeze. Hij vraagt naar de kleinen, en naar het verslag van de ouders ontvangen deelt hij geschenken uit, alsof zij uit den hemel kwamen, van Jezus Christus, zijn Heer. Waren de kinderen ongehoorzaam, dan overhandigde hij eene roede, en in den naam zijns Meesters ontvingen ouders de opdracht die roede dikwijls aantewenden. Als de kinderen zeven of acht jaar oud zijn, worden zij omtrent de zaak ingelicht, en toch bewaren zij het geheim tegenover de kleinen." Of deze oude gewoonte nog in Duitschland heerscht weten wij niet. Men is te materialistisch in onze dagen, en de kleinste kinderen weten nu alles. Toch is het Kerstgeschenk nog altijd in vele huisgezinnen, ook buiten Duitschland, zeer welkom. Ik neem de vrijheid hier overtenemen een verhaal jaren geleden door mij in 't "Maandblad" geplaatst, gewijzigd naar een Kerstverhaal van Francois Coppée, en ten doel hebbende het "Kinder-zendinghuis" in de Kaapstad aantebevelen. De vriendelijke lezer vergete niet onze weldadigheids-inrichtingen in dezen tijd van vreugde!

* * *

Het Kerstfeest wordt vaak ontsierd door uitbundige en dartele feestelijkheden. Doch bij dit al heerscht er jegens mensch en dier een vriendelijker stemming dan bij andere gelegenheden. Ook de dieren werden verzorgd—in oude tijden—en de boer droeg soms, zelfs in Schotland, handen vol voeder naar den stal om de beesten op Kerstdag, of op nieuwjaarsdag een feest te bezorgen. Burns, de Schotsche dichter, heeft een lied voor die gelegenheid: "The Auld Farmer's Address to his Mare" op Nieuwjaarsdag:

"A guid New Year I wish thee Maggie,
Hae, there's a ripp to thy auld baggie."

* * *

Daar de heidensche *Saturnalia* juist tegen het einde van het jaar gevierd werden is het niet te verwonderen, dat zelfs in Christenlanden oude, heidensche gewoonten bleven bestaan, en zich mengden met meer heiligende gewoonten. De drankgewoonten der ouden werden mede overgebracht, helaas! naar de meer noordelijke streken. Kerst- en Nieuwjaarsdag werden soms op alles behalve stichtelijke wijze gevierd. Uit de *dertiende* eeuw is er bewaard gebleven een lied, dat algemeen gezongen werd op de straten. De Engelsche vertaling van het *eerste* vers luidt als volgt:

Lordlings, Christmas loves good drinking,
Wines of Gascoigne, France, Anjou,
English ale, that drives out thinking,
Prince of liqours, old and new.
Every neighbour shares the bowl,
Drinks of spicy liquor deep;
Drinks his fill without control,
Till he drowns his care in sleep.

Helaas! dat 't Kerstfeest zoo ontsierd werd en nog ontsierd wordt—ook in Zuid-Afrika, vooral onder onze ongelukkige gekleurden!

* * *

Andere eigenaardige gewoonten zijn overgeërfd, waarover we hier niet kunnen uitweiden, gewoonten die met echt heidensche denkbeelden gemengd zijn. In Chambers's "Book of Days" wordt ons het volgende verhaald:

"In Devonshire was het de gewoonte—misschien nog in zwang—om den avond vóór Kerstdag naar den boomgaard te gaan, voorzien van koeken en appelwijn als een offer aan den voornaamsten appelboom. De koek werd dan op den boomstam gelegd, de wijn geplengd, terwijl de mannen geweren afvuurden en de meisjes zongen:—

Bear blue, apples and pears enow,
Barn fulls, bag fulls, sack fulls,
Hurrah! Hurrah! Hurrah!

* * *

Ook de dieren werden beschouwd onder den indruk van het feest te verkeeren. De koeien knielen in den stal, de haan kraait den ganschen nacht, om den duivel afteweren. Shakespeare maakt hiervan gewag in zijn *Hamlet*. Wij geven hier de beschrijving, naar de vertaling van Burgersdijk:—

Men zegt, dat telkens in dien tijd van 't jaar,
Waarin wij 's Heilands komst op aarde vieren,
De daag'raads vogel gansche nachten kraait,
En dan, zoo zegt men, waagt geen geest te waren;
De nacht is veilig, geen planeet brengt kwaad,
Geen elf verlokt, geen heks heeft toovermacht;
Zoo heilig, heilaanbrengend is die tijd.

* * *

"Heilaanbrengend is die tijd," zegt Shakespeare. En wij, wij zeggen Amen daarop. God geve u heil, lezers! Jaren lang spreek ik tot u in deze kolom. Soms heb ik gedacht het "Maandblad" te staken: ik ben wel niet oud, doch ook niet jong meer. Mogelijk dus, nog een jaar! U dankende voor belangstelling en waardeering is het mijn streven, en zeker ook uw streven, tot eene werkelijkheid te maken het lied der Engelen op Bethlehem's velden:—

"Eeere zij God in de hoogste hemelen
Vrede op aarde
In den mensch een welbehagen!"

De gemeente Durban, Natal.

Van Ds. Maeder ontvingen wij den hier volgenden brief, die voor zichzelven spreekt. Ieder, die het belang der Hollandsch-sprekende bevolking van Natal op het hart draagt, zal den brief met belangstelling lezen. Kerk-uitbreiding in de grootere steden van ons land is zeer gewenscht. Ik heb de overtuiging, dat het niet- of het halfhartig bearbeiden van gemeenten in zulke steden op den duur niet beantwoorden zal. Dit is ons duidelijk gebleken uit de pogingen die aangewend werden om in Argentina, of te Grahamstown en Port Elizabeth onze "verstrooide" landgenooten te bereiken. Te Port Elizabeth bestaat er nu een bloeiende gemeente onzer Kerk. Wij hopen, dat Grahamstown worden zal wat Port Elizabeth reeds is. En wat Argentina betreft, ik leef in de verwachting, dat onze aanstaande Synode het hare doen zal. Wij zijn dáár goed begonnen; doch wij hebben 't werk gestaakt. Moet dat werk niet worden hervat, hoe eer hoe liever?

* * *

Wat Durban betreft, daarheen stroomen de bezoekers in de wintermaanden. En tevens is er eene blijvende Hollandsch-sprekende bevolking, wier geestelijk heil ons op het hart dient gebonden te worden. 't Zal wel geen "rijke" gemeente zijn; daarom te meer dienen wij te doen, wat onze hand vindt om te doen. De brief van Ds. Maeder zal

licht werpen op het geheele vraagstuk. Zijne oproeping vinde weerklank bij ons allen! Doch er dient nog meer te worden gedaan. De Kerkeraad van Pietermaritzburg, of misschien beter, de Ring, waaronder Durban ressorteert, moest per circulaire elken Kerkeraad in onze Kerk tot milddadigheid opwekken. Wordt de zaak op behoorlijke wijze aangegrepen, dan zal er gewis worden gehoor gegeven aan dezen noodkreet uit Natal. Van den heer Carnegie, vrees ik, zal men niet veel mogen verwachten; daar hij zich met het bouwen van kerken niet inlaat. Het kan zijn, dat hij zich tot Natal getrokken gevoelt, en ook hierin zal toonen, dat zijn ondersteuning niet beperkt is tot bijdragen voor "Paleizen des Vredes" of tot "Bibliotheken." Maar, of hij al helpt of niet helpt, de weg van plicht wordt ons in Ds. Maeders brief duidelijk aangewezen. Wij hopen, dat hij veel vreugde zal hebben van zijne belangstelling in de uitgewekenen te Durban, Natal.

* * *

De Ned. Geref. Gemeente van Durban, Natal.

Een dringend beroep op alle leden en vrienden van de Hollandsche Kerken in Zuid-Afrika.

Er is niemand van "onze menschen" die niet min of meer bekend is met den "Grooten Trek" van 1838, en de lotgevallen van de Boeren in Natal. Hoe hebben onze voorvaderen verlangd om ook te Durban, even als te Pietermaritzburg, eene kerk te bouwen en eene eigene gemeente te stichten! De Heere had het anders besteld. Men moest niet minder dan 75 jaren wachten voor dat deze vurige wensch van het brandend Hollandsch-Hugenoten hart vervuld werd. Hoe is het intusschen gegaan met de alhier wonende afstammelingen dier Voortrekkers? Jaren lang afgezonderd van hunne volksgenooten, vervreemd door het gedwongen gebruik van eene andere dan hunne eigene taal, zonder leeraar, kerk of gemeente, zijn sommigen geheel en al ontaard en bijna niet meer kenbaar als onze geloofsgenooten.

Eerst op 3 April, 1910, werd door bemiddeling van een paar vrienden, wier harten nog warm klopten voor volk, kerk en taal, een ommekeer gebracht in deze droevige omstandigheden. Door het daarstellen van eene kleine doch moedige Vereeniging, "de Durban Hollandsch Christelijke Vereeniging," werd voorziening gemaakt voor geregelde diensten op Zondagen; en in andere richtingen door Zondagscholen en Debatvereeniging, onder soms zeer ontmoedigende omstandigheden, werd veel gedaan om velen, die reeds verloren schenen, terug te winnen. Nog steeds is men bezig anderen over te halen, doch daartoe is aanhoudend werk en tevens bemoediging van alle kanten uiterst noodzakelijk.

Geloofd zij God! Op den 17den Augustus, 1913, bevestigde de Moderator der Natalsche Kerk den eersten Kerkeraad in hun ambt; en nu bestaat de zevende gemeente dier Kerk met een zielental van zoowat 500 tot 600. De meesten van hen behooren tot den werkenden stand en zijn verspreid in de wijken van deze belangrijke, bezige en schoone havenstad onzer Unie. Gelukkig zijn er nog onder hen diegenen die hunne Kerk liefhebben en zich verheugen dat het Evangelie nu geregeld gepredikt wordt. Zij hebben nu hun eigen leeraar in den bekwamen en voor het werk zeer geschikten Eerw. W. P. J. Poen, die geregeld alle Zondagen dienst doet in de Zaal van de Christelijke Jongelieden Vereeniging; Zondagscholen en Catechisatiën houdt, en dagelijks bezig is in het zeer moeilijk werk van het opspeuren en het bezoeken der leden en vrienden, en zelfs vreemdelingen, die van tijd tot tijd het strand en zeebad alhier komen genieten.

Omdat de zaal niet centraal en doelmatig genoeg is geweest, heeft de wakkere Kerkeraad het gratis gebruik van de oude Bibliotheek bekomen van de Stads Corporatie. Dit gebouw, na wat reparatie en bemeubeling op kosten der gemeente, zal de aanbidplaats worden, tegen het begin des volgenden jaars, waar èn de leden uit de verschillende wijken èn de bezoekers aan de "Beach" gemakkelijk kunnen komen door de Trams, die onmiddellijk in deze nabijheid, bij het Postkantoor, als middenpunt samenloopen uit alle richtingen. Hoe dankbaar men ook zij, en hoe veel stichtelijker ook deze plaats zij dan die vanwaar men vertrekt, na een gesukkel van meer dan 3 jaren, is het toch nog niet *de Kerk* naar welke men zoo erg verlangt. Daarom is de Kerkeraad steeds aan het uitzien naar een centraal gelegen stuk gronds en voelt hij de dringende noodzakelijkheid om er een sierlijk en aantrekkelijk kerkgebouw op te richten. De behoefte hieraan is grooter dan men zich kan voorstellen, en daarin moet zonder verzuim voorzien worden; want ontzettend veel zal hiervan afhangen.

Alleen zij, die in de havensteden wonen, kunnen getuigen, hoe de zonen en dochters van de vrome voorouders, en helaas ook de *ouders* zelven hunne Zondagen doorbrengen wanneer zij aan het Strand vertoeven. Vooral in deze stad wordt dikwijls, onder voorwendsel dat er geene kerk bestaat, en de aanbidplaats vér van de stilhoud-plaats der Trams en tevens ongerieflijk is, de dag des Heeren in plezier liever dan in het bedehuis doorgebracht. Men moet de honderden van Hollandsche bezoekers aan de populaire 'Beach," vooral in de wintermaanden, trachten te vangen; en het ook gemaakkelijk maken voor de armen, overal in de stad verspreid, om bij het bedehuis te komen door niet meer dan één "stage" met de Trams heen en weder te betalen; want het kost al reeds 3d. voor ieder persoon.

Vandaar dat er een plan bij den Kerkeraad van deze nieuwe kleine gemeente bestaat om hulp van

elders in te roepen, ten einde hem in staat te stellen een groot en net kerkgebouw, waardig den naam der Ned. Geref. Kerk en der "Voortrekkers," zonder verzuim hier op te richten. Er zal daartoe tezamen met den grond £5,000 of £6,000 noodig zijn. Schrikt niet! want men moet voorziening maken voor de honderden bezoekers die jaarlijks het Strand en zeebad bezoeken, ter wille van gezondheid en ontspanning. Daarom moet de Kerk nabij het Strand zijn en tegelijkertijd centraal gelegen ter wille van de leden alhier en in de voorsteden woonachtig. Wegens de groote afstanden zijn de kosten om met eene familie per Tram of per trein naar de kerk te gaan, voor het meerendeel der leden te hoog. Als deze gemeente zal blijven bestaan en bloeien dan moet zij haar eigen kerkgebouw hebben. De geschiedenis van soortgelijke gemeenten als Port Elizabeth, Oost London en Grahamstad bevestigt dit. De gemeente zelve is financieel zoo zwak dat het salaris van den leeraar gevonden moet worden met behulp van de zes andere gemeenten van Natal en andere vrienden; dus kan er geene sprake wezen van eene bijdrage tot een bouwfonds door de gemeente zelve.

Bijna al de bezoekers van elders, die van de buitengewone omstandigheden en de dringende behoefte dezer gemeente vernemen, hebben een warm hart voor de zaak gekregen, en ondersteuning beloofd. Ook heeft de Kerkeraad dezer dagen een verzoek gezonden naar den rijken en milddadigen heer Carnegie, in Schotland, hem vragende om het stuk gronds, dat van £1,500 tot £2,500 zal kosten, voor de gemeente te koopen. Deze petitie, in Engelsch zoowel als Hollandsch opgesteld, wordt ondersteund door sterk aanbevelende brieven van Sir David Hunter en Dr. Andrew Murray. Moge het hart van den goeden Schot, die onlangs de Nederlanden heeft bezocht, en zoo opgenomen was met de Hollanders, hunne Koningin en hunne godsdienst, bewogen worden om zich over hun nageslacht in de Engelsche Kolonie te ontfermen. Misschien zal men zelfs bij de Nederlandsche Vereeniging ook om hulp aankloppen, op raad van den heer Beelarts van Blokland te Durban woonachtig, die een broeder is van den Minister van Binnenlandsche Zaken in Holland. Dit alles geeft hoop, dat een beroep voor deze zaak op het gansche land en door de geheele Hollandsche Kerk van Zuid-Afrika niet vruchteloos zal gedaan worden, maar integendeel eene warme sympathieke ontvangst en opene beurzen zal vinden.

Dat dan de lezers en ondersteuners van het "Gereformeerd Maandblad" dit belangrijk werk aanbevelen bij hunne gemeenten, vooral als een of ander persoon met eene lijst, officieel geteekend door den Kerkeraad, toevertrouwd wordt. Helpt *nu* allen en stelt hen, die dat werk doen, in staat voorziening te maken in de geestelijke behoeften van deze arme kleine gemeente, welke de Heere nog wil gebruiken eene voorname rol in de Tuin Kolonie te spelen. Maakt bijtijds voorziening voor *uwe kinderen en uwe vrienden*, die ongetwijfeld in de toekomst deze havenstad zullen bezoeken. Helpt gij nu ruimschoots, dan doet gij wat groots en heerlijks voor Kerk, Taal en Volk. De zaak is het waard. Het is ook *uwe* zaak, want zij raakt *u*, lezer! Bid ook voor deze "kleine jonge dochter" en wek belangstelling op voor haar bij anderen.

Bijdragen moeten worden gezonden aan den Scriba des Kerkeraads, Postbus 121, Durban, of overhandigd aan den collectant die aanklopt.

G. A. M.

Laingsburg, 1 Dec., 1913.

De Beyliss-zaak.

Elders in ons blad verschijnt er een artikel gewijd aan den Jood in zijn tegenwoordigen toestand. Dat artikel werd door mij geschreven naar aanleiding van wat er onlangs in Rusland heeft plaatsgevonden, en waarover de geheele beschaafde wereld thans verbaasd staat. Wat is er toch gebeurd? Een lijk werd er gevonden van een "Christen" die vermoord was geworden. De beschuldigde was een Jood. In andere landen zou men den misdadiger hebben behandeld als een gewone overtreder der wet. Niemand zou onderzoek gedaan hebben naar zijn godsdienstige overtuigingen, of een gansche ras aansprekelijk hebben gesteld voor de misdaad door één man begaan. In Rusland echter schijnt men nog te gelooven aan de oude, middeleeuwsche beschuldiging, dat de Joden bij hun paaschfeest zich van Christenbloed bedienen, ten einde luister aan het feest bijtezetten. Die beschuldiging is herhaaldelijk bewezen onwaar te zijn. Er is geen enkel geschiedkundig bewijs ter staving van die bewering. Doch in het fanatieke Rusland leeft men nog in de overleveringen der middeleeuwen, zoodat een gruwelijke moord werd beschouwd als gepleegd uit godsdienstige wraakneming door een Jood, aangezet door zijn geloofsgenooten, ten einde het zoo noodzakelijke "Christenbloed" te verkrijgen bij de viering van het grootste en heiligste der Israëlietische feesten.

* * *

Die Joden-vervolging in Rusland is zeer oud. Reeds in de 12de eeuw was het eene gewoonte aldaar, door de wet gebillijkt, dat ieder vrome Rus die een Jood ontmoette in den tijd van Paschen, hem een oorveeg gaf als wraakneming voor den kruisdood onzes Heilands. De geschiedenis meldt ons verder, dat vele Joden groote sommen gelds stortten in de Staats-kas, ten einde vrij te komen van deze tuchtiging. Dat men in Rusland den Jood vreest is te begrijpen; maar dat eene bevolking van omtrent 120 millioen zulk eene vrees koestert voor een 6 millioen Joden, over het land verspreid, is eene van de ongerijmdheden, die zich niet licht

verklaren laten. De heele geschiedenis werpt een treurig licht op de godsdienstige toestanden in dat ongelukkig land, waarover de Czar heerscht.

* * *

In de eerste eeuwen der Christelijke Kerk werden volgelingen van den Heiland beschuldigd door fanatieke heidensche Romeinen van praktijken nog snooder dan deze. De heidensche priesters beschuldigden de Christenen, dat zij bij het vieren van het Heilig Avondmaal het vleesch aten van jonge kinderen en hun bloed dronken. Die beschuldiging werd tegen de Christenen zelfs door de meest gevierde schrijvers onder de Romeinen herhaald. Cornelius Fronto, bijv., onderwijzer van den jeugdigen Marcus Aurelius, was een dergenen die de Christenen beschuldigden van zulke onheilige feestvieringen. De zoogenaamde Christelijke Apologeten, die in hun geschriften hun godsdienst tegen zulke aanvallen verdedigden, maken er gedurig gewag van. Tegen Fronto o.a. trad Minucius Felix op. Ook Tertullianus liet zich hooren met betrekking tot deze beschuldigingen. Gibbon, de geschiedschrijver, geen vriend van het Christendom, verwerpt dezen laster. "Men beweerde, dat een pasgeboren zuigeling, in meel gerold, aan den proseliet werd voorgesteld, die dan met zijn mes het onschuldig kind meer dan een doodelijken steek toebracht. Zoodra de wreede daad voltooid was, dronken de aanwezigen het bloed, scheurden de leden uitelkaar en verbonden elkaar tot geheimhouding. Dit onmenschelijk offer werd opgevolgd door een groot feest, waarin onmatigheid aanleiding gaf tot beestachtige wellust. Uiteindelijk werden alle lichten uitgedoofd, en in die duisternis werd alle schaamte vergeten en de natuur verbannen. Het gebeurde weleens dat zusters met broeders, moeders met zonen de schandelijkste ontucht pleegden."

* * *

Tegenover zulke beschuldiging van beestachtige ongerechtigheden moesten de eerste Christenen zich verdedigen. Minucius Felix, die hier in bizonderheden treedt, keert de aanval af door te wijzen op de praktijken die in heidensche tempels werden gebillijkt: "De ware kweekplaatsen van oneerbaarheid zijn uw tempels, waar zedelooze en bloedschennende godheden les geven in misdaad, zoodat men haar slechts behoeft na te volgen om met alle gruwelen besmet te zijn...... Het zijn de heidenen, die kinderen ten offer brengen, wanneer zij ze meedoogenloos op den openbaren weg nederleggen, en wat doen zij in de circussen, waar het bloed bij stroomen vloeit, anders dan menschenoffers offeren." Doch Minucius Felix doet meer dan dit. Hij beroept zich op het rein leven der Christenen als bewijs voor de waarheid van hun leer: "Zulk een rein leven als het onze," zegt hij, "houdt onze aanhangers bij ons en vermeerdert hun aantal. Wij onderscheiden ons door geen enkel uitwendig teeken, maar alleen door onze onschuld en zedigheid. ...... Vergelijkt de Christenen bij uzelven. Gij verbiedt overspel en toch pleegt gij overspel; en wij, wij handhaven de huwelijkstrouw stipt. Gij straft de misdaad, als zij eens begaan is; wij veroordeelen zelfs de gedachte er van. Gij vreest voor getuigen; wij vreezen veeleer voor ons eigen geweten, dat ons overal volgt. Eindelijk uwe uitspattingen vullen de gevangenissen op, en de onzen komen er alleen in om der wille van hun geloof, of wel, nadat zij het hebben afgezworen." Zoo werd het Christendom in de eerste eeuwen verdedigd. Wat men ook al van den Jood moge denken in onze dagen, niemand, buiten Rusland, zal hem beschuldigen van menschenbloed te drinken bij een zijner heiligste feesten.

Onderwijzers-salarissen.

De schaarschte van onderwijzers is eene werkelijkheid. En geen wonder. Want de salarissen van onderwijzers zijn zoo uiterst gering, dat weinigen zich daaraan wagen willen. De "Cape Times" heeft nog onlangs de aandacht zijner lezers daarbij bepaald. De cijfers door dat blad aangegeven spreken luide. De schrijver groepeert de vacaturen, met aangeboden salarissen als volgt:—

		Aanvragen.
A.	Salaris boven £300	3
B.	Salaris tusschen £250 en £300... ...	10
C.	Salaris tusschen £200 en £250... ...	18
D.	Salaris tusschen £150 en £200... ...	42
E.	Salaris tusschen £120 en £150... ...	121
F.	Salaris tusschen £100 en £120... ...	202
G.	Salaris tusschen £80 en £100... ...	366
H.	Salaris tusschen £60 en £80... ...	22
	Totaal van benoodigde onderwijzers ...	784

Deze cijfers kunnen niet worden geignoreerd, en voorwaar zij zijn niet bemoedigend. Meer dan een onderwijzer treedt uit de bediening, zoodra hem iets beters wordt aangeboden. De groepen F, G, H, insluitende 590, krijgen een salaris zoo gering, dat die betrekkingen niet te verkiezen zijn.

Johannesburg.

Mag ik in deze kolom de aandacht van allen bepalen bij wat de WelEerw. Heer J. H. Ritson na zijn terugkeer uit Zuid-Afrika heeft gezegd omtrent onze goudstad? Sprekende van de duizenden van inboorlingen, herhaalt hij wat verschijnt in het rapport van de "Native Commission." Die Commissie legt klem op twee bizonderheden:—

"(1) Een groot element ter beschaving van den inboorling wordt gevonden in het Christendom. (2) Dat onderwijs in zedeleer en godsdienst in alle inboorlingen scholen dient te worden gegeven."

Wij leven in zware tijden en derhalve dient de Christelijke Kerk te verstaan, dat alle gezindten die in den Heere Jezus gelooven, hiertoe moeten samenspannen. Wij doen veel voor den Kaffer in het buitenland. Wij mogen niet vergeten, dat de duizenden van Kaffers in Johannesburg door het Evangelie dienen te worden bereikt. Verstaat onze Kerk genoeg wat de binnenlandsche zending beteekent?

* * *

Een ander punt door hem aangeraakt is van evenveel waarde. Hij gewaagt van duizenden van vrouwen uit de inboorlingen die in en om Johannesburg wonen. "Voor zulke vrouwen is Johannesburg eene hel op aarde." Er zijn volgens hem geen Tehuizen, geen fatsoenlijke logieshuizen, voor dezulken, waarin zij kunnen worden opgenomen. Hij zegt: "Er is behoefte aan Christelijke Tehuizen met eene 'moeder' aan het hoofd, waar zij onder bearbeiding kunnen komen." Wel is er een begin gemaakt door de Anglicaansche en andere Kerkgenootschappen. Doch er dient meer voor dezulken te worden gedaan. Dit stemt ook ons tot nadenken. Er zijn, buiten die Kaffervrouwen, zeer vele blanke meisjes, die aan de akeligste verleidingen zijn blootgesteld, en men is machteloos tegen dat gevaar!

Onze arme blanken.

Hebben onze lezers er op gelet, dat in de onlusten te Johannesburg eene akelige rol gespeeld wordt, door personen met Hollandsche namen, of althans door personen, die de Hollandsche taal spreken? Labuschagne, Berrangé en andere namen worden in dit verband genoemd. Zal onze Kerk in de Transvaal zich niet laten gelden? De predikanten te Johannesburg hebben hunne handen vol en kunnen niet schijnbaar de laag-gezonkenen bereiken. Moeten er niet meer arbeiders en arbeidsters zijn in de groote steden des lands? Stadszendelingen—van beide seksen—zijn brood noodig: mannen en vrouwen, die zich wijden aan de ééne, groote taak, om de verlorenen optezoeken en te vinden! Wat onlangs in het "Maandblad" door Ds. Gerdener werd meegedeeld, omtrent Kaapstad en de voorsteden, is even belangrijk. Hij vond er huisgezinnen, die den naam van Botha dragen, onder Maleiers vervallen.

* * *

Voeg hier nu bij de vele verleidingen, waaraan onze jonge menschen blootgesteld zijn—zooals bioscoop, café, lage dramatische uitvoeringen, of ook minder aanstootelijke dingen, die op het gemoed van onze jonge menschen een schadelijken invloed uitoefenen—en men mag wel met bezorgdheid vervuld zijn voor de toekomst van ons land en volk. Meer dan een draagt de zaak op het hart. De A.C.V.V. doet een goed werk in dit verband. Zij heeft het oog op de huisgezinnen, en heeft invloed bij de zusters. Ik zou aan de hand willen geven, dat onze Synode, die in 1914 moet bijeenkomen, hare ernstige aandacht aan de zaak geve, en de handen steune dergenen, die zich hiermee inlaten. Wij leven in een zeer kritieken tijd en wij kunnen onze oogen niet sluiten voor de dreigende gevaren. Onze kinderen zullen te kampen hebben met de drie groote vijanden van het menschdom, t.w. met ongeloof, onzedelijkheid en onmatigheid; die drie onheilen die 't Christendom, de maatschappij, het gansche volk bedreigen. En helaas! men beschouwt ons bekrompen, als wij waarschuwen tegen dergelijke dingen.

* * *

Nog onlangs werd te Bloemfontein in den Stadsraad de stem verheven tegen het gemengd baden in het zwembad aldaar. En men spotte in een der nieuwsbladen over die ouderwetsche meeningen. Laatstleden winter zag ik te Durban, Natal, in het zeebad, waar het gemengd baden toegelaten wordt, dingen die mij met schaamte en met vreeze vervulden. In de "Cape Times" werd onlangs geklaagd over de kostumen die te Muizenberg worden toegelaten. Wel is waar, dáár is de ruimte niet zoo beperkt, en nemen leden van de beste Kaapsche familiën deel aan dat *promiscue* zwemmen in de zee. Toch zelfs daar gebeuren er dingen, die schokken. Onze kinderen nemen aan die dingen deel en worden in hun zedelijk gevoel geknakt. Aan het Strand te Somerset West, in den druksten tijd, wanneer bezoekers van alle oorden toestroomen naar ons badressort, worden praktijken geduld, die in onze huizen niet worden toegelaten. De ouders zeggen: "Ach, 't is maar Strand," en de kinderen zeggen het hun na. Wij willen niemand in zijn vrijheid belemmeren, of aan jonge menschen alle vreugde des levens ontnemen; toch is er gevaar, waarop wij wijzen moeten. De verleidingen van onze dagen zijn vele en velerlei: het jonge geslacht heeft niet de wijsheid der ondervinding: dat het onschuldige niet schuldig verklaard worde, en het schuldige gebillijkt is zeker de begeerte van meer dan een ernstig-denkenden ouder, die over zijn kinderen begaan is. Dat laat opblijven van 't Strand door 't jonge geslacht: die spelen in 't maanlicht, waaraan de beide seksen deelnemen, en die soms tot ergerlijkheden aanleiding geven, kunnen vermeden worden. Terug tot de strengere zeden van het voorgeslacht! mag wel het wachtwoord worden in onze dagen. Uit dit oogpunt werd het bovenstaande geschreven. De redding onzer kinderen is het hoogste dat ons moet bezig houden. Ik zou gaarne zien, dat er een Algemeene Kinderdag elk jaar worde waargenomen op den éénen of anderen Zondag, waarop men ouders en kinderen kan waarschuwen tegen deze en dergelijke praktijken.

Een Droom op Kerstdag.

DOOR DEN SCHRIJVER VAN "DE ARME BLANKE."

I.

't Was de dag vóór 't Kerstfeest. De Heer Jan van Eeden, welbekend in de Kaapstad in kringen waar geld gemaakt werd, stond gereed naar zijn kantoor te gaan. Hij was rijk, en wist het anderen ook te doen gevoelen; want aan eigenwaarde ontbrak het hem niet. Menige bank, menige maatschappij, menige directie had hem op hare lijst. Onder meer dan eene groene tafel staken zijne beenen; want niemand was zoo gewild als hij. Moest een bank worden opgericht, of een goud-maatschappij in aanzijn geroepen, of een winstgevende onderneming aanvaard—Jan van Eeden was de man, dien men raadpleegde, wiens geld ter beschikking was, op wiens doorzicht in dergelijke zaken men rekenen kon.

En toch was hij niet gelukkig. Op veertigjarigen ouderdom was hij in het huwelijk getreden met een achttienjarig meisje. Liefde was er niet; want de ouders der jonge dochter waren arm, en hun eenig kind werd geofferd aan den Mammon in den persoon van den rijken Jan van Eeden. Liefde werd ook niet verwacht. Maar het groote huis in de Tuinen was toch te eenzaam, vooral in den avond, en daarom zocht en vond deze rijke geldschieter iemand om hem optebeuren. Hij vond wat hij verwachtte in de dochter van een buurman, die wel opgevoed en schoon van aangezicht was. De ouders hadden geen geld, maar Jan had overvloed. Is het wonder, dat een huwelijk werd aangeknoopt tusschen de twee?

De vrouw kwijnde weg. Aan het einde van het derde jaar kwam er een zoontje ter wereld, doch de moeder, die naar moedervreugde had verlangd met een onuitsprekelijk verlangen, moest van haar kind scheiden in de ure der geboorte. Zoo groeide dat kind op, zonder moederzorg. Doch aan een kindermeid werd het toevertrouwd, nadat het gespeend was, en in de kinderkamer bracht het zijn dagen door. Elken dag echter, wanneer de vader terugkwam uit de stad van al die groene tafels en inktpotten, en al die documenten en schepenkennissen, kon de kleine Jan zich aanmelden om voor een kwartier op vaders knie te zitten en met vaders gouden ketting te spelen, of ook vaders gouden horlogie aan zijn oor te brengen. De oude heer had het kind lief op zijn manier, en droomde dikwijls van wat er nog zou worden van zijn lieveling. Hij zou nog schitteren in de wereld, eerste minister worden, een tweede Rhodes; de naam der Van Eedens zou vereeuwigd worden, en een luistervolle loopbaan zou het lot zijn van dat kind, dat onder onder zulke treurige omstandigheden de wereld was ingekomen.

't Was de dag vóór Kerstfeest. Het ontbijt was voorbij, en Jan van Eeden maakte zich gereed voor de groene tafels en de inktpotten. Hij was met zichzelven zeer ingenomen; want was hij niet "rijk en verrijkt," en hij had immers "geens dings gebrek." Meer dan eene speculatie was hem gelukt in dat jaar, en zijne inkomsten hadden zich vermeerderd zelfs boven zijn beste verwachtingen. Hij was haastig. Er was veel te doen, en op Kerstdag zat zelfs Jan van Eeden niet achter de groene tafel. Dan ging hij ter kerke. Hij was vroom op zijn manier.

Er werd aan de deur geklopt, en een kinderstemmetje liet zich hooren :—

"Morre papa."

"Wat wil jij toch, lief kind? Pa moet weg naar kantoor. Moet pa nou nie hinderen."

"Net maar een zoentje, papa. En morre is Chrismis. En dan moet pa mij nie vergeet. Ik wil toch al te graag een Noach's ark of een hoppelperd hê."

"Nou ja, dit zal jij krij. Ga nou maar terug naar 'nurse.' Pa het geen tijd voor zoentjes; maar vanmiddag kan jij weer kom."

Een snik aan de andere zijde van de deur, en het moederlooze kind was verdwenen. Een zucht uit het hart van Jan van Eeden; want hij had dien snik gehoord. Hij troostte zich echter met de gedachte, dat hij terugkeeren zou beladen met geschenken voor den knaap. Want kindertranen, dacht hij, zijn als dauwdroppels. Zij komen om te verdwijnen. O, hoe verslaafd wordt een menschenziel aan het geld, dat hem toch niet gelukkig maakt! Zalig de man, die geleerd heeft te geven in plaats van altijd te ontvangen. Hoe weinigen verstaan en beoefenen de drievoudige les van Wesley : "Maak zooveel geld als gij kunt : spaar zooveel geld als gij kunt : geef zooveel geld als gij kunt." Jan van Eeden had het eerste en tweede deel in beoefening gebracht. Van het derde wist hij niets

II.

De dag was voorbij : de verschillende bezigheden ten einde, en tegen vijf ure keerde Jan van Eeden huiswaarts. Hij had zijn zoontje thuis niet vergeten. Beladen met geschenken zat hij in het rijtuig, meenende daardoor het kinderhart te streelen ; den snik had hij niet vergeten, toen het kind in den morgen zonder kusje was heengezonden. Hij zou nu alles vergoeden, en de kleine Jan zou het spoedig merken, dat hij een vader had, die hem liefhad. Ware de moeder toch maar in 't leven gebleven !

In deze stemming bereikte hij zijn fraaie woning in de Tuinen. De deur vloog open, toen hij aanbelde; en het eerste voorwerp, dat hem tegenkwam, was de ontstelde kindermeid, die bitter weende.

"Wat is het ?" riep Van Eeden.

"De kleine Jan... " snikte de 'nurse.'

"Mijn kind ! wat is er van mijn kind ?"

"Hij is verloren, zoek geraakt, sedert half vier."

't Was alsof een kogel Jan van Eeden had getroffen. Razend en vloekend ging hij los op het arme vrouwspersoon : want hoewel hij een trouwe kerkganger was, had hij de slechte gewoonte in kalme bedaardheid zoo nu en dan een "knoop" te laten vallen. In zijn ontsteltenis echter kwamen de "knoopen" als van zelf. Toen hij ietwat tot bedaring was gekomen, begon hij de meid uittevragen, en vernam, dat zij het kind naar den gouvernements tuin dien middag had genomen, om naar de muziek te hooren; dat zij bezig was met een vriend te spreken, die op dezelfde bank met haar zat, en dat eer zij het wist de jongen verdwenen was. Zij had overal gezocht, maar had hem nergens gevonden.

De vader ging terug naar zijn rijtuig, nog altijd voor de deur en gevuld met speelgoed. Toen eerst gevoelde hij, hoe leeg het leven was zonder zijn kind. En gesteld eens, dat de jongen verongelukt was ! Hij kon de gedachte niet verdragen : dat zou toch te vreeselijk zijn. In allerijl ging het nu naar de Burgstraat. Hij zou den Magistraat, of het hoofd der politie zien en alles in het werk stellen om zijn zoon optesporen. Daar gekomen vond hij den Magistraat niet, maar wel een anderen ambtenaar, die beloofde alles te zullen doen wat noodig was. Daarmee moest de vader vooreerst tevreden zijn. Met dezen troost moest hij huiswaarts keeren. Wat hij dien middag doorbracht in zijn eenzame woning kan niet licht worden beschreven. Het gordijn laten wij liefst daarvoor vallen. Die zelf vader is weet wat het ouderhart in zulke oogenblikken doorleeft. Eenige uren gingen voorbij.

Er werd gebeld. De vader snelde naar de deur. Een politiedienaar stond er.

"Uw zoontje is gevonden."

"Goddank !" riep de vader, "maar waar eh hoe?"

"Het blijkt dat hij was afgedwaald, en aan het spelen geraakt met een anderen jongen, totdat hij eindelijk weenende werd gevonden door een man, die hem naar zijn huis had genomen, daar de jongen niet kon zeggen, waar hij eigenlijk woonde."

"Wat is het adres ? Ik moet er dadelijk heen."

"U zal hem niet vinden in eene heel aangename buurt. 't Is in de Keeromstraat niet ver van het kinder-zendinghuis. De man die hem vond is bitter arm en leeft van een smeerwinkeltje, dat niet veel opbrengt. Maar het kind is gevonden, en dat is toch alles !"

Het rijtuig werd dadelijk ingespannen, met al de geschenken er in. Niemand had er aan gedacht ze te verwijderen. 't Was niet ver van negen uur, en de avond was reeds gevallen, toen de ontstelde vader zijn plaats nam tusschen Noach's Ark en hobbelpaard. Nu eerst besefte hij wat dat kind hem waard was. Nu eerst zag hij, hoe weinig levensvrede, hoe bitter weinig gemoedsrust het goud kan aanbrengen in de wereld. De tranen rolden hem langs de wangen, en hij begon te denken aan eene preek, die hij jaren geleden in de Groote Kerk had aangehoord, toen vader Abraham Faure met den hem bekenden ernst over den tekst sprak : "Wat baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en schade lijdt aan zijne ziel." Dat was lang geleden; en toch kwam die preek terug met de oude vervlogene indrukken. Voor geld had hij geleefd, gezwoegd, bedrogen, gelogen. En wat had het hem toch gebaat ? Hij was rijk en toch bitter arm — arm aan liefde, aan vrede, arm aan vrienden en aan kinderen. Had God hem dit kind ontnomen, hoe akelig zou zijn leven geweest zijn ! Neen, zijn geld moet op andere wijze worden besteed. Voor zijn kind zou hij nu gaan zorgen, zooals nooit te voren . . . . . .

Het rijtuig hield stil, en hij klom uit. Voor de deur van het winkeltje stond de winkelier.

"Is u de vader van het kind ? Ik ben zoo blij, want het arme schaapje heeft zoo naar u geroepen. Hij slaapt nu, en misschien is het best hem hier van nacht te laten. Morgen vroeg zal ik hem naar huis brengen. Maar kom even binnen, dan kunt gij zelf zien hoe het den jongen gaat."

III.

Jan van Eeden ging binnen en door de winkelier in eene kleine kamer gebracht, die als huiskamer werd gebruikt. Het zag er maar armoedig uit, en er scheen niemand anders te zijn dan de winkelier alleen. Uit de huiskamer door de gang gingen zij de slaapkamer in. In den hoek lagen twee kinderen op een bed te slapen. De grootere jongen had zijn armen geworpen om den hals van den kleinere, als om hem te beschermen. En in dien kleinere zag Jan van Eeden zijn eigen zoon.

"De tweetjes waren zoo slaperig, dat ik ze maar in mijn eigen bed moest plaatsen; want mijn Gertje daar wou van zijn vriendje niet los. Zijn eigen kateltje was te klein voor twee. En wat mij betreft, ik kan mij maar met de rustbank in de voorkamer behelpen."

"Is dat uw kind?" vroeg de heer Van Eeden.

"O neen, ik ben ongetrouwd. Maar Gertje is de zoon van een arme jonge vrouw in de buurt, die een jaar of wat geleden stierf. Zij was zeer arm, en had geen vriend of familiebetrekking in de wereld. Toen haar lijk ter aarde besteld was, nam ik haar zoontje met mij mee. Daar was geen plaats in het KINDER-ZENDINGHUIS. En ziet u, 't is toch maar eenzaam in de wereld zonder vrouw of kind. En hij is zoo 'n knap ventje. Hij helpt mij fluks, en 's avonds leer ik hem schrijven en lezen. Later hoop ik hem naar de school te zenden. Maar scholen zijn duur, en geld is schaarsch."

Voor Jan van Eeden ging er licht op. Dat stervend vrouwtje, dat arme weeskind, die sukkelende winkelier—wat eene wereld verre verwijderd van schepenkennissen en transporten, en groene tafels en dividenden en volle beurzen! Wie weet of er niet vele zulke weezen waren in deze stad. En wat was dat omtrent een kinder-zendinghuis! Hij zou naar dit alles onderzoek doen. En van den kleinen Gert moest er nog iets worden; want was hij niet de redder van zijn eigen Jannie? Zoo mijmerde de de rijke man, terwijl hij staarde op de twee lieve slapende kleinen.

"Gij hebt mij een dienst bewezen mijn vriend," zoo begon hij na een poosje, "waarvoor ik u dankbaar zijn zal zoolang ik leef. Intusschen sta mij toe u iets voor uwe moeite"......

"Dank u zeer, meneer. Liever niets. Wat ik gedaan heb, zou eenig mensch gedaan hebben, en zoo iets laat zich toch met geld niet betalen."

"Maar dan zal u mij toch toelaten iets voor uw Gertje te doen, niet waar?"

"Wel ja," was het antwoord. "Hij is al in zijn achtste jaar, en is zeer vlug. Op de Zondagschool in de Wichtzaal heeft hij al meer dan één prijs gekregen. Ik heb al gedacht of ik hem niet de dagschool zou laten bezoeken in het kinder-zendinghuis. Maar het gaat moeilijk zoo een jongen in de kleeren en schoenen te steken. En toch hij moet worden opgevoed."

"Nu, daar wil ik graag iets aan doen; maar wat is dat kinder-zendinghuis, waarvan ik hoor?"

"O, 't is een huis voor arme, verlatene kinderen, zooals Gertje. Zij worden daar opgenomen en verzorgd, en dan later aan de eene of andere bezigheid of ambacht geholpen. De buren hebben mij al dikwijls gezegd: 'Zend uw Gertje daarheen!' Maar om u de waarheid te zeggen, zij hebben het niet te ruim—de goeie menschen die het kinder-zendinghuis moeten bestieren. En onze rijken." . . . . De man werd bloedrood.

"Wat van onze rijken?" vroeg de Heer Van Eeden.

"Excuus meneer. Ik wou zeggen: onze rijken zijn zoo gierig. Maar u zal uw zoontje willen meenemen, niet waar? Laat mij zijn schoenen en kousen halen."

Hij liep naar de voorkamer, gevolgd door zijn rijken gast. Daar hadden de kinderen hun kleeren uitgetrokken. Die lagen net gevouwen op twee stoelen; maar aan den muur aan een spijker daar hingen twee kousen. Uit elk een van die stak er een papiertje.

De winkelier bloosde, en zei: "U moet toch niet kwalijk nemen. Mijn Gertje heeft daar zijn kous opgehangen en gelooft dat Gods lieve engelen op Kerstdag neerkomen met presentjes voor de kleintjes. Hij heeft ook de kous van uw zoontje gister avond daar gehangen. Ik heb kort vóór uw komst zoo 'n klein dingetje in elke kous gezet. Ik dacht als uw zoontje morgen wakker werd, dan zou het toch jammer zijn, als hij niets had."

Wat was over Jan van Eeden gekomen? De harde geldman van de groene tafel en de inktpotten weende. Tranen liepen hem langs de wangen, en hij keerde zich om en verdween. Om wat te doen? Tot verbazing van den winkelier kwam hij weer aangezet met Noach's Ark en hobbelpaard, en al die andere geschenken en lekkernijen voor zijn Jannie bestemd.

"Laat die twee jongens gerust slapen," zei hij, "morgen kunnen zij de presenten onder mekaar deelen. En als zij vragen, van waar dit gekomen is, zeg dan vrij uit, dat de engeltjes, die eenmaal waakten over Bethlehem's kribbe, in den nacht gezonden zijn om de kleintjes recht blij en gelukkig te maken."

Met een dankbaar hart keerde de Heer Van Eeden huiswaarts. Zijn kind was gevonden, en hij zelf had een blik geworpen in het leven der armen, zooals nooit te voren. Hij had van dingen gehoord, die buiten het gebied lagen van schepenkennissen, goudmijnen, en winstgevende speculaties, waarmee hij tot hiertoe zich had ingelaten. Hij deed zichzelven de vraag, of hij niet een slaaf was geworden van zijn eigen bezittingen, een dienaar, die in den waan verkeerde, dat hij heer was? Wat vreugde had hij in huis? Niets! En in de openbare wereld was er niet een misschien, die er iets om gaf, of hij bleef leven, dan of hij tot "der vaderen asch" werd vergaderd. En kwam hij te sterven, voorwaar geen mensch zou er bij winnen, dan het kind, dat hem bijna ontnomen was. En zou dat kind gelukkig zijn na zijns vaders dood? Was dat kind werkelijk gelukkig onder het dak van zijn eigen vader?

. . . .

Zoo mijmerende viel hij in slaap en droomde. Het was hem als hoorde hij eene stem, die in zijn ooren klonk: "Jan van Eeden, wilt gij waarlijk anderen gelukkig maken: ik zal u toonen wat gij doen kunt." Voordat hij iets kon zeggen, had een engel hem weggevoerd, en werd hij door de achterbuurten van Kaapstad geleid zonder dat iemand van zijn tegenwoordigheid iets scheen te weten. Het wemelde van kinderen, verlaten kinderen, verwaarloosde kinderen, oude kinderen, jonge kinderen, kinderen die zonder God en Zijn gebod moesten opgroeien, en wier eenige opvoeding bestond in wat zij op straat vernamen en van de straat konden opdoen. De taal, het gedrag, het leven in die achterbuurten deed Jan van Eeden sidderen. "Hebt gij genoeg gezien?" was de vraag van zijn vriendelijken gids, "ik zal u elders brengen." Zij stonden dan ook weldra voor de deur van een eenvoudige, doch nette wening. Zij klopten aan en werden binnengelaten. Kinderstemmen klonken hem in de ooren, en overal scheen er blijdschap te zijn. Van kamer tot kamer werden zij rondgeleid. Hier waren de schoolkamers, daar de slaapkamers—alles zeer eenvoudig ingericht, maar ook zeer net. Op de straat het wild rumoer der woeste menigte, hier in het zendinghuis een vroolijke kinderschaar.

"Weet gij wat dit beteekent?" vroeg andermaal de engel. "Hier worden arme, verwaarloosde kinderen opgenomen en door vriendenhanden verpleegd. Van hier gaan zij de wereld in, en worden nuttige leden van Kerk en maatschappij. Jammer maar, dat de rijken hun beurzen sluiten en het aan enkele onbemiddelde menschen overlaten om die kleinen te verzorgen. Wat hebt gij ooit voor deze zaak gedaan, Jan van Eeden? Vergeet het niet, er staat geschreven: "Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij niet gevoed, dorstig en gij hebt Mij niet gedrenkt, naakt en gij hebt Mij niet gekleed, verlaten en gij hebt Mij niet opgezocht." Wat hebt gij te zeggen? Aan wien veel werd toevertrouwd, van dien wordt ook veel geëischt! Jan van Eeden, waar zijn de talenten, u met kwistige hand toegeworpen?"

* * *

Vroeg op den Kerstdag was de heer Van Eeden bij den winkelier en nam zijn Jannie mee naar huis. Maar eerst was hij bij het Kinder-zendinghuis aan geweest en had daar alles nauwkeurig onderzocht. Toen hij heenging, liet hij eene rol banknoten achter "Voor de kinderen," zooals hij zei. En dien dag was hij bezig met allerlei plannen voor de toekomst. Het gevolg was dat Gertje door hem werd besteed en voor zijn opvoeding gezorgd, en dat hij begon te denken over de verplaatsing en vergrooting van het Kinder-zendinghuis. Zijn vrijgevigheid begon opspraak te verwekken bij de mannen van "de groene tafel en de schepenkennissen." Zij fluisterden elkaar in de ooren: "De oude heer wordt kindsch." Ja, nog meer. Hij kocht een stuk gronds in de Tuinen, niet ver van zijn eigene woning. Daar liet hij een groot, wel ingericht gebouw zetten, waarvan niemand de bestemming wist, dan enkele vertrouwde vrienden. Boven op de deur stond de volgende tekst in vergulde letteren:—

"Voor zoover gij dit een van deze Mijne minste broederen hebt gedaan, hebt gij het Mij gedaan."

En toen het gebouw werd ingewijd, was er een groote optocht van vroolijke kinderen die het oude uitgewoonde gebouw moesten verwisselen voor het door Jan van Eeden pas gestichte nieuwe

KINDER-ZENDINGHUIS.

* * *

Heb ik dit alles gedroomd, mijn lezer? Of is het alzoo geschied? Wie weet wat er nog gebeuren kan. Hebben niet de Engelen boven Bethlehem's kribbe gezongen: "Vrede op aarde, God heeft in den mensch een welbehagen"? En heeft niet de Heiland zelf gezegd: "Laat de Kinderkens tot *Mij* komen en verhindert ze niet want derzulken is het Koninkrijk Gods"?

De Jood in de Geschiedenis.

Het treurig verschijnsel van Joden-vervolging in Rusland brengt andermaal voor onze aandacht het eigenaardig optreden van het Joodsche volk in de geschiedenis der wereld. Toen de oppervlakkige en ongeloovige Frederik de Groote zijn hofprediker spottend vroeg naar een kort en bondig bewijs van de waarheid des Christelijken geloofs, was het antwoord: "De Jood, uwe Majesteit." Geen volk is zich zoo gelijk gebleven onder vervolging en onderdrukking, onder lijden ongeëvenaard, onder diepe verachting en verguizing. Overal is hij, nergens is hij thuis. Zijn kleur is niet overal dezelfde: zijn taal blijft: zijn gelaatstrekken kenmerken hem: zijn aard is onveranderd. Sluw, onverzoenlijk, een ware vreemdeling op aarde, doortrekt hij alle landen. En waar hij komt heerscht hij. De wereld-handel is in zijne handen: de geldmarkt heeft hij in zijne macht. Hij is en blijft het raadsel der wereldgeschiedenis. Het woord van Noach is in vervulling getreden: "God breide Jafeth uit, en hij wone in Sems tenten!" Sem heeft nog altijd het hoogste woord, en Jafeth volgt waar hij leidt. En met dit al verteert het heimwee zijne ziel naar zijn vaderland verloren, naar zijn Messias verworpen. En eenmaal zal ook hij zien de wonden door hem aangebracht in Hem, dien wij aanbidden als Heer der Heeren en Koning der Koningen. De speer, die 't hart des Heilands doorkliefde aan 't kruis, hoewel door den heidenschen Romein gehanteerd, werd door Joodsche handen dien heiden opgedrongen; en de Jood zal nog zien

"Hem dien hij doorstoken heeft."

* * *

Laat ons den Jood van nabij beschouwen. Zijn ledental is aangegroeid. Thans zijn er, volgens de laatste statistiek, 11,558,610 Joden in de wereld. Uit deze opgave der bevolking telt men 8,854,037 of 76.6 procent in Europa en in Rusland alleen 5,110,548 of 44.2 procent. Amerika heeft 1,898,000 opgenomen in zijn wonderbaar mengsel van volkeren, die de "nieuwe wereld" maken tot een onstuimige zee die slijk en modder opwerpt, en de moderne beschaving tot een verfijnd, nieuwerwetsch heidendom. Uit Azië is de Jood bijna verdwenen, hoewel Jeruzalem allengs weer eene Joodsche stad wordt. Slechts 427,523 of 3.7 procent Joden treft men nu aan in het werelddeel, waar eens hun wieg en bakermat werden gevonden.

* * *

De Jood blijft Jood, en toch weet hij zich te schikken naar alle omstandigheden. Dr. Arthur Ruppin, in zijn interessant werk: "The Jews of to-day," verdeelt 't Jodendom in vier klassen:—

1. De groote massa, die niets assimileert, en de moderne beschaving laat waar zij is. Zij bedienen zich van hun eigen taal, zooals in Rusland, Turkije, Noord-Afrika. Zij spreken Yiddisch, een verward half-duitsch dialect, of Spaniolisch, een corrupt spaansch, en houden zich streng aan de wet. Hun kleederdracht is eigenaardig, en hun kinderen voeden zij op in de letterkunde en de zeden hunner vaderen. Hun geboorte-cijfer is hoog. Zij tellen omtrent zes millioen, dat is de helft der geheele natie.

2. De tweede klasse heeft zich aan de moderne beschaving onderworpen, hoewel zij nog altijd en bij voorkeur zich bedient van Yiddisch. Zij zijn minder onverzettelijk, geven hun kinderen eene meer moderne opvoeding, doch zorgen er voor, dat in de lagere school, uitsluitend ingericht naar hunne behoeften, ook de Joodsche spreektaal wordt gehandhaafd. Men kan hun ledental op omtrent drie millioen brengen.

3. De derde klasse kent het Joodsche ritueel niet meer, bekommert zich weinig over den Sabbat, spreekt de taal van het volk waar zij thuis is, laat de kinderen opvoeden in de gewone scholen, door Christenen gesticht en door Christen-kinderen bezocht. Zij huwen niet buiten hun kring: zij laten hun kinderen besnijden: bezoeken de Synagoge nu en dan. Men vindt ze overal in de wereld, en ze zijn ook eenigszins beter ontwikkeld dan hun volksgenooten, en verkeeren in tamelijk gegoede omstandigheden. Hun getal berekent Dr. Ruppin op twee millioen.

4. De vierde klasse heeft met 't Jodendom bijna in alles gebroken. Wel blijft deze klasse nog Joodsch; wel vinden er huwelijken plaats tusschen hen en Christenen; ook laten zij hun kinderen soms doopen. Christenen zijn ze niet: Joden evenmin. Doch zij oefenen grooten invloed uit op de moderne beschaving. Ze zijn in den regel "rijk en verrijkt en hebben geens dings gebrek." Zij beheerschen de wereldmarkt, en vaak ook de wereld-politiek.

* * *

De stroom blijft echter vloeien, en de cijfers blijven niet dezelfde. Slechts naar schatting kan men ze groepeeren. Men kan de eerste klasse karakteriseeren als *orthodox,* de tweede als *liberaal,* de derde als *vrij-denkend,* en de vierde als *half-Christenen.* Is de meening van sommige Schriftuitleggers juist, dan zal de toekomstige Anti-Christ een Jood zijn.

* * *

De Jood is schrander, en die schranderheid openbaart hij in den handel bij uitnemendheid. Hij is, zegt een schrijver : "Eene incarnatie van den kapitalistischen bezigheidsgeest." Op dit gebied moet de Christen voor hem onderdoen. Hij laat zich niet licht uit het veld slaan. Feilt hij in éene zaak : hij heeft spoedig iets anders ter hand genomen. Hij is sober; hij kan bestaan, waar de Christen kwijnt. En daar hij geen vast standaard van leefwijze heeft, kan hij zich schikken naar omstandigheden. Hij is nooit tevreden, nergens tevreden, terwijl zijn Christen-buurman, wanneer die den standaard van zijn klasse in de samenleving heeft bereikt, zich daarbij houdt. De Jood wil altijd meer hebben, en hij verkrijgt wat hij wil.

* * *

In Duitschland is de Jood rijker dan de Christen over 't algemeen. Dit blijkt vooral uit de Inkomstbelasting. Terwijl bijv. in Berlijn de Evangelischen het cijfer bereiken van 156,590 uit de bevolking, en de Jood slechts 29,426 telt, betaalt laatstgenoemde 357.42 per cent per hoofd, terwijl eerstgenoemde slechts een percentage van 132.91 bereikt. Of, uit een ander oogpunt bezien,—de Evangelische Christen in Berlijn vormt 75 procent der bevolking, en de Jood slechts 14 procent, en toch betaalt laatstgenoemde veel meer per hoofd aan inkomst-belaslasting dan eerstgenoemde. Zoo heerscht en beheerscht de Jood. Berlijn is slechts een type van wat er elders in de wereld gebeurt. In landen, die industrieel op den achtergrond staan, wint de Jood veld. Dit zien we vooral in Zuid-Afrika. De struisveeren-handel staat onder zijn duim. Die een paard wil koopen, kan zonder den Jood dit niet doen. Langzamerhand krijgt hij vat op den wijnhandel. En hoewel hij zelf geen landbouwer is, koopt hij plaats na plaats, en huurt hij soms den oorspronkelijken Christen-eigenaar om zijne plaats of plaatsen voor hem te bewerken. En toch behoort hij, in Europa althans, tot de armsten in de samenleving. De bekende Fransche schrijver, Le-Roy-Beaulieu verklaart : "Ik kan certificeeren dat niemand in Europa zoo arm is, en zijn korstje rogge-brood met zulke bitterheid verdient, als negentienden der Russische Joden." Velen hunner leven van de hand tot den mond. Max Nordan noemt ze "Luftmenschen" (menschen die van de lucht leven). Daarom tracht de Jood weg te komen uit landen, waar hij moeilijk kan bestaan. Daarom zwerft hij over de aarde. Zuid-Afrika is hem een gewenscht toevluchtsoord. Waar de "arme blanken" zich vermenigvuldigen en zinken, daar stijgt de Jood in rijkdom, eer en aanzien. Hij komt het land in met niets, en weldra is hij een man van beteekenis.

* * *

In de laatste jaren is er een nieuwe geest ontwaakt onder de Joden. Zij zien uit naar een eigen land, naar hun oud vaderland, Palestina. Pogingen werden aangewend in Rusland, Amerika, Argentinië, om ze tot landbouw-colonies te vormen; doch die pogingen zijn grootelijks op mislukkingen uitgeloopen. De Jood is niet een man voor het platteland. Hij voelt zich meer thuis in steden, en waar hem land wordt toegekend, daar verhuurt hij zijn akkers liefst aan anderen. "Deze arme Joden," zegt Dr. Ruppin, "plotseling in bezit komende van land, huis en toebehooren, hadden de vatbaarheid niet om van die bezittingen gebruik te maken, en zij misten ook die liefde voor en gehechtheid aan het huis door hen bewoond, die de gewone landbouwer voelt voor zijn tehuis door hem in 't zweet zijns aanschijns verworven. Het resultaat hiervan was, dat slechts eene kleine fractie der colonisten bleef wonen op het land : 't grootste gedeelte viel weg, deels omdat zij niet in staat waren, dien harden arbeid te ondergaan, of omdat het dorpsleven hun niet beviel, of omdat zij de kennis misten aan de bearbeiding van het land verbonden, en geen vooruitzicht hadden van een bestaan." De vereenigingen ter colonisatie stelden een administrateur aan om ze voorttehelpen; "doch dit was het zenden van Beelzebul om den Satan uittedrijven." In plaats van hun zelfbestaan te bevorderen, had dit de strekking hun onafhankelijkheid te vernietigen. Zij werden bedelaars zonder meer. ("Instead of becoming self-supporting farmers they became cadging beggars.") Misschien zal het tweede geslacht een beter bestaan vinden dan het eerste.

* * *

Wat ons het meest treft echter is de herleving van de Hebreeuwsche taal, en wel als de spreeken schrijftaal van het Joodsche volk. In Rusland en Galicië groeit het getal aan dergenen, die 't Hebreeuwsch *spreken*, en er is zelfs eene neo-Hebreeuwsche letterkunde ontstaan, met eene bepaalde moderne richting; doch dit geldt tot nog toe een klein gedeelte der bevolking. De groote massa blijft waar zij is. In Oostelijk-Europa is het aantal dagbladen in Yiddisch groot, met eene zeer groote circulatie : de Hebreeuwsche zijn verre in de minderheid. In Palestina echter is 't anders. De meeste Joodsche scholen aldaar hebben 't Hebreeuwsch als medium van onderwijs aangenomen, en 't wordt allengs de spreektaal der jeugd. "Tien jaren geleden kon men de Joden in Palestina, die Hebreeuwsch spraken, bijna tellen : vandaag kan men overal in de steden en in de plattelandsche coloniën die taal meer hooren dan eenige andere taal, vooral onder de kinderen." De Joodsche taal en de Joodsche nationaliteit gaan hier samen. Allengs neemt die taal bezit van het Joodsche leven in Palestina. De Joodsche nieuwsbladen hebben de in Yiddisch geschrevene en gedrukte geheel verdrongen. Dit is een merkwaardig verschijnsel.

* * *

De vraag of de Joden meer tot misdaad geneigd zijn dan Christenen wordt door Dr. Ruppin uitvoerig besproken. Het resultaat waartoe hij komt is den Jood eer gunstig dan anders. Hij toont aan, dat het hier niet is eene rassen-kwestie. Wel is waar bij den Jood is er grooter *slimheid*, die aanleiding geeft tot bedrog, terwijl het alcoholisme, moeder van zooveel misdaden, meer onder de Christelijke bevolking wordt aangetroffen. De misdaden, waaraan de Jood meer deelneemt dan de Christen zijn volgens hem : Woeker, bankroet, bedrog, het verspreiden van onzedelijke letterkunde, geld-afpersing, het vervalschen van documenten, het vervalschen van munten, laster, het duel. Hiertegenover staat de Christelijke bevolking aangeschreven wegens rooverij, diefstal, vredebreuk, beschadiging van eigendom, manslag, brandstichting, enz. " Doen wij onderzoek," zegt hij, " naar misdaden, waarin de Jood uitmunt, en waarin hij zeven maal meer veroordeeld wordt dan de Christen, dan vinden wij dat deze misdaden meer het gevolg zijn van zijn bezigheid of het ambt door hem bekleed. In Amsterdam is de Jood meer schuldig aan *bedrog* en *aanvallen* op personen dan de Christen, omdat hij aldaar zich met het diamant-slijpen bezighoudt. Hij heeft dus minder gelegenheid tot bedrog. Aan den anderen kunt, daar hij minder opgevoed is, en meer tot het misbruik van drank geneigd, is er ook minder zelfbeheersching en is de verzoeking tot persoonlijke aanvallen van geweld grooter.

* * *

Het verschijnsel dat in onze dagen het meest de aandacht trekt is het Zionisme. De begeerte om naar Jeruzalem terug te keeren is bij den Jood zeer sterk. Het Zionisme echter is grootendeels het werk van Theodor Herzl, die het eerste Zionietische Congres te Basel bijeenriep in 1897. In het program toen opgetrokken heette het : " Zionisme tracht een zekere, vaste, en wettige toevluchtsoord voor den Jood in Palestina te verkrijgen." Sedert dien tijd hebben duizenden van Joden in alle landen der wereld dat program onderteekend. Latere congressen hebben het nationaal gevoel aangewakkerd. Kenmerkend voor de beweging is het feit, dat vele ontwikkelde Joden, aan de Hoogescholen op het vasteland van Europa, die beweging krachtig steunen, en dit weer is het gevolg van het sterk anti-Semitisme dat zich in Europa tegen den Jood keert en hem uit allerlei ambten en betrekkingen tracht te houden. Het Zionisme houdt den Jood een ideaal voor, waarnaar ieder streeft. En dit weer staat in verband met de herleving der letterkunde in de Joodsche spreektaal (Yiddisch) en het Hebreeuwsch als schrijftaal. Eerst trachtte men een " charter " te verkrijgen van de Turksche regeering, doch de vraag is ontstaan of zulk eene vergunning tot nederzetting in Palestina wel beteekenis heeft. Hoe het zij, de Jood keert zijn aangezicht naar het Heilige Land en wil zich daar nederzetten. Doch eene andere vraag is ontstaan, t.w. of de Joden, uit verschillende nationaliteiten saam vergaderd wel in vrede samenleven zullen ? Men hoopt echter, dat het gebruik van dezelfde taal onderling verschil zal afweren en vernietigen. Het resultaat is, dat Zionisme, wiens streven is, in Palestina eene Joodsche samenleving te scheppen, met landbouw als economischen grondslag en het Hebreeuwsch als de taal des volks wel moeilijk, doch geenszins onmogelijk is. Zionisme is—zegt Ruppin—" not a mere national caprice, but the last desperate stand of the Jews against annihilation."

't Is de Joodsche poging tegen zelf-vernietiging.

* * *

In een zijner hoofdstukken behandelt Dr. Ruppin de vraag, omtrent geloofsverzaking en bekeering door de Joden. Wat hij daaromtrent zegt is van belang. Bekeeringen zijn er, doch zij zijn niet altijd echt. Over echte bekeeringen en den arbeid der zending onder hen heb ik vroeger gesproken. Toen is ons gebleken, dat de Joodsche zending werkelijk op meer bekeeringen zich mag beroemen dan de zending onder heidenen. Hier is een zinsnede uit Ruppin's boek : " In het korte tijdvak tusschen 1819—1823 vonden er in Berlijn, die toen slechts 3,610 Joden telde, niet minder dan 1,236 bekeeringen plaats, en in de rest van Pruissen 1,382." Hij gaat voort : " Het cijfer van Joodsche doopelingen stond op zijn laagst in 1876, toen er in Pruissen slechts 50 Joden werden gedoopt. Sedert dien tijd—d.i. sedert het begin van de anti-Semietische beweging in Duitschland—zijn de cijfers aanmerkelijk gestegen." De la Roi berekent dat in de negentiende eeuw 204,542 Joden tot het Christendom zijn overgegaan door den doop. Aan zijn cijfers hecht ik niet te groote waarde, en ook niet aan zijn minachting van de Joodsche Zending. Echter zegt hij iets, dat voor ons beteekenis heeft :—

" Het feit dat zelfs de gedoopte Jood niet dadelijk geplaatst wordt op gelijke lijn met den werkelijken Christen, maar behandeld wordt als een soort tusschenwezen tusschen Jood en Christen werkt tot afschrik. Het disrespect hem bewezen is des te meer grievend voor den Jood, omdat het komt uit zijn eigen kamp, en hij hulpeloos is in dit verband. De ongedoopte Jood kan zich wikkelen in het kleed van een aloude gemeenschap en den voorvaderlijken godsdienst."

De Jood helaas ! blijft dikwijls een Jood, al wordt hij Christen : hij staat niet met den Christen gelijk. En dit voelt hij. Zijn nationaliteit heeft hij verloren. En dit was hem veel waard. Verzwijgen mogen wij niet ,dat sommige der edelste menschen uit het Jodendom tot ons zijn overgekomen.

* * *

Vele mannen van genie tellen de Joden niet; doch zij hebben hunne sporen diep gedrukt op de geschiedenis des menschdoms. Zij hebben wel geen Napoleon, geen Beethoven, geen Goethe, geen Shakespeare gebaard. Zij kunnen echter roemen op het bezit van een Disraeli en een Luzzati,—in 't regeerings-bewind; van een Edison, een Herz, een Lilienthal op het gebied der natuurwetenschap en hare toepassingen; van een Neauder in de theologie; een Spinoza in de philosophie en van een Lasalle en Marx in de sociologie. En wie denkt niet aan Meyerbeer, Mendelssohn, Offenbach, Joachim in de muziek; aan een dichter als Heine? Toch heeft Josef Kohler gelijk als hij zegt: "De Joden zijn een van de meest-begaafde rassen van 't menschdom, minder beroemd om zijn geniën dan zijn mannen van talent."

Het Boek Jona.

III.

Wij hebben in de voorgaande nummers tegenover elkaar geplaatst de twee verklarings-methoden—de allegorische en de historische. Hieruit is gebleken, dat Jona werkelijk een profeet was, wiens naam als zoodanig in Oud en N. Testament wordt aangetroffen. De *allegoristen* drukken er sterk op, dat wij meer te letten hebben op het *doel* van het verhaal, dan op den *persoon*, die er in optreedt. Maar, waarom juist Jona werd gekozen om met zijn naam zulk een verhaal te verbinden wordt ons niet gezegd.

De vraag die nu overblijft is deze: Waarom wantrouwt men het verhaal zelf? En het antwoord is duidelijk: Van wege het wonderlijke dat daarin op den voorgrond treedt. Reeds in de dagen van den Kerkvader Augustinus werd het verhaal betwijfeld. Hij zegt o.a.: "Ik heb dit door heidenen hooren betwijfelen met groot gelach." Het rationalisme trachtte allerlei verklaringen daaraan te geven. Prof. Reuss van Straatsburg somde alles op in enkele volzinnen: "De meest absurde verklaringen namen de plaats in van het Bijbelsch verhaal. Soms beschouwde men het schip en den visch als een droom van Jona: soms liet men Jona landen op 't dood lichaam van den walvisch. Dan weer sprak men van een schip met het teeken van een walvisch, dat juist op het bepaalde oogenblik voorbijzeilde; of mogelijk was het geheele verhaal eene weerkaatsing van de twijfelingen, het gebrek aan moed, den gewetensangst van den ongehoorzamen zendeling. Anderen herkenden hierin een heidensche mythe, in nieuwen vorm, bijv. van Andromeda, aan een rots te Joppe geklonken, en door een zee-monster gered; of die van Hesione, door Hercules gered; of eindelijk van Oannes, die in de Babylonische mythologie voorkomt. Zonder eenige moeite bemerken wij dat er geen overeenkomst is tusschen deze Grieksche en Oostersche fabelen en het verhaal in ons Boek." Met een enkele pennestreek plaatst hij Jona buiten de lijst der Bijbelboeken en noemt het een bloot verhaal met een zedeles.

* * *

Op welke gronden dan rust de verwerping van het verhaal? Reeds in een vorig artikel hebben wij daarop gezinspeeld. Twee bezwaren worden gewoonlik ingebracht tegen de vertrouwbaarheid van het verhaal, t.w.: het opslokken en uitwerpen van Jona door den visch, en het blijven van den profeet in het ingewand van het zee-monster. Men heeft dit tot de onmogelijkheden gerekend, die zelfs door een wonder niet uit den weg geruimd kunnen worden. Wat geheel onmogelijk is kan door eene bovennatuurlijke tusschenkomst niet werkelijk worden. Een walvisch *kan* geen mensch slikken: een walvisch is zoo gevormd, dat geen menschenlichaam door de keel naar binnen glijden kan—zoo werd en wordt beweerd.

* * *

Is dit nu werkelijk het geval? Meer dan eens is er op gewezen, dat er twee soorten van walvisschen zijn, t.w.: die van *Groenland* met een zeer nauwe keel, en de *Physeter* of *Cachalot*, reeds door Thomas Beale in 1839 beschreven als hebbende een "keelgat ruim genoeg om het lichaam van een mensch doortelaten, en alzoo een sterk contrast vormende met de samengetrokken keel van den Groenland walvisch." Doch eenige jaren geleden werd meer licht op de zaak geworpen door Frank Bullen in zijn "Cruise of the Cachalot." Hij geeft in dat boek eene treffende beschrijving van een geweldigen strijd tusschen een *Cachalot* en een reusachtig zee-monster. Een enkele aanhaling ter opheldering:—

"Gedurende den strijd bemerkte ik groote massas witte, half-doorschijnende stoffen drijvende op de wateren. Een dezer vreemdsoortige klompen dreef voorbij het schip, en ik vernam van den stuurman, dat de *Cachalot*, stervende, altijd uitwierp wat onverteerd in de maag lag. Bij nader onderzoek van

een dezer groote massas bleek, dat het geheel bestond uit stukken van groote inktvisschen, een waarvan zoo dik was als het lichaam van een mensch... Nu eerst kon ik verstaan, dat, tegen de beschouwing, dat een walvisch niets grooters kan slikken dan een harder, hier een soort walvisch was, die slikken kon een blok vier of vijf voet in vierkant." Later in zijn boek beschreef Bullen een anderen walvisch door de bemanning gevangen: "Het onderkakebeen van dezen walvisch was negentien voet in lengte "...... " Het opgeworpen voedsel was in massas van enormen omvang, grooter dan tot hiertoe door ons waargenomen, enkele stukken zelfs omtrent acht voet bij zes voet "—dus als eene der hutten aan boord.

* * *

Maar kan een mensch blijven leven in het ingewand van zulk een zee-monster ? Prof. J. Macloskie, Professor in de Biologie te Princeton—een man als natuurkundige beroemd in Amerika en Engeland, waar hij zich als student en geleerde heeft onderscheiden — zegt hieromtrent het volgende: " De fout richting is om het woord " ingewand " hier gebezigd te verstaan als " maag "...... Zoover ik weet zou een mensch twee of drie uur levend kunnen blijven in de maag van een walvisch, maar dit kon niet twee of drie dagen duren ...... Doch 't is eene gansch andere zaak, wanneer wij de ruime luchtpijp van den walvisch waarnemen. Daar vinden wij een ontzachelijke lucht-zak (laryngeal air-sac), een reservoir voor versche lucht noodig voor de ademhaling van het dier. Daarom komt de walvisch van tijd tot tijd naar de oppervlakte en " blaast " de oude lucht uit en ademt versche lucht in. Deze " lucht-zak " is groot genoeg om den profeet rust te geven en gezonde ademhaling voor een tijd." De Professor zegt ten besluite : " Ik kan slechts dit zeggen, dat buiten de anatomie en de physiologie, *die naar mijn oordeel de letterlijke verklaring van het gewijd verhaal* steunen, wij sterke getuigen hebben in de bouwvallen van Nineve en van andere Assyrische steden." Zoo spreekt een natuurkundige van naam, en op zijn woord mogen wij wel achtgeven.

* * *

Doch er is iets anders, waarop wij willen wijzen. Op het gebied der zielkunde vinden er dingen plaats die vaak onverklaarbaar, wonderbaar schijnen. Sir Monier Williams in zijn interessant werk over het Buddhisme bespreekt o.a. het Yogi-stelsel in Indië, en de pogingen door de zoogenaamde Yogis of heiligen om beheer te krijgen door vasten als anderszins over hunne lichamen. Ik vraag geene verschooning voor de aanhaling die hier volgt :—

" Het bewaren van den adem in het lichaam door meer lucht optenemen dan noodig is voor de ademhaling is de meest belangrijke der adem-oefeningen. Het wordt gezegd, dat Hindu-asketen, door gedurige oefening, in staat zijn onder water te leven, of levend begraven te worden voor een langen tijd. Vele zulke toeren zijn waarschijnlijk bedrog. Het schijnt, echter, eene opene kwestie te zijn, of menschelijke wezens van bizonderen aard niet een soort van winterslaap kunnen ondergaan gelijk aan dien der dieren, of eene zekere kracht kunnen ontwikkelen ter tijdelijke opheffing van de organische functiën. Een zekere Kolonel Townsend wordt gezegd die kracht te hebben bezeten.

Een welbekende voorbeeld van " Suspended animation " is wat in den Panjab gebeurde in 1837. Een Hindu Yogi werd dáár, op zijn eigen verzoek, levend begraven in een kelder veertig dagen lang in tegenwoordigheid van Runjit Singh en Sir Claude Wade; nadat zijn oogen, ooren, en iedere opening van het lichaam waren toegestopt met was. Dr. Macgregor, de residentie-dokter, nam alles waar. Iedere voorzorg werd genomen ten einde bedrog te voorkomen. Engelsche ambtenaren zagen, dat de man begraven werd, en weer uit het graf werd opgehaald, en eene wacht werd er geplaatst op bevel van Runjit Singh dag en nacht. Aan het einde van veertig dagen werd het lichaam uit het graf genomen. Het lichaam was droog als een stuk hout, en de tong, die naar achteren was gekeerd, was droog als een stuk horen. Die hem hadden opgegraven volgden de door hem vroeger aangegevene aanwijzingen tot herstel der ademhaling, en de Yogi verhaalde hun, dat hij al dien tijd in een toestand van gelukzaligheid verkeerde, en gereed was andermaal begraven te worden."

* * *

Dit een en ander hopen wij zal licht werpen op het Jona-vraagstuk, of men nu al de *letterlijke*, dan wel de *allegorische* verklaring aanneemt. Zij die de letterlijke opvatting van het verhaal aannemen zijn gansch niet onredelijk in hun beschouwingen : ook de wetenschap heeft niets intebrengen tegen hunne verklaring van het verhaal. Zij die in de *allegorische* verklaring meer licht meenen te vinden hebben geen recht te beweren, dat hun opvatting de eenig ware en zuiver wetenschappelijke is.